

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
 Nederlands Jongelingschap en Volk
 onder redactie van
 A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

HEIL EN ZEGEN.

't Is zeker niet anders dan betamelijk, als de Redactie bij den aanvang des jaars tot haar lezers komt met den ouden maar goeden wensch: „Heil en zegen in het Nieuwe jaar!”

Een goede wensch — zeggen we en dat is het. Wel te weten zoo ge bij dat „heil” niet vergeet, dat „het heil is des Heeren” en wederom bij den „zegen”, dat het „de zegen des Heeren” is die rijk maakt.

Zoo zou het dan kunnen gebeuren, dat uw heil en zegen dit jaar niet bestonden in welvaart, naar het aardse, een goede gezondheid, een gelukkig gezin, maar dat u daarentegen kommer, ziekte en moeite beschoren was. Maar bij en onder dit alles kondt ge toch „heil en zegen” hebben, namelijk daarbinnen, zoo zelfs dat er in u verheuging des harten, zalige vrede en vergenoegdheid was. Zoo, dat ge met den profeet Habakuk uitroept:

„Wanneer de vijg niet uit zal botten
 Geen druif meer zwellen zal van wijn,
 De olijf haar kweeker zal bespotten
 En alle vruchtboom kaal zal zijn;
 Als nergens 't graanveld meer zal rijpen,
 De herder tevergeefs zal grijpen
 Naar ooi of rund in veld of stal,
 Zoo weet ik toch dat onder 't lijden,
 Mijn ziel in God zich zal verblijden,
 Mijn hart in Hem opspringen zal.”

En ook zou 't kunnen wezen dat een nederzat bij welgevulde schuren, in een bloeiende gezondheid en omringd door een vroolijk gezin en — toch geen „heil en zegen” had — omdat hem het hoogste ontbrak en het niet des Heeren, maar zijns zelfs 't was, wat hij genoot, — omdat hij niet in des Heeren wegen ging. De psalmdichter kende ook dezulken en hij roept uit, tot God sprekend:

„Gij hebt meer vreugd me in 't hart gegeven
 Dan andren smaken in een tijd,
 Als zij, door aardsech geluk verheven,
 Bij koorn en most wellustig leven
 In hunnen overvloed verblijd.”

Zie, het heil en den zegen die God ons verstrekt, zijn gaven die Hij alleen geven kan, en dezulke wenschen wij onzen lezers toe: „Alle tijdelijke en geestelijke zegeningen uit den hemel in Christus Jezus.”

Wij zijn hier op aarde en hebben ook hier onze roeping. Doch zijn we ook in de wereld, we zijn niet van de wereld! Ons burgerschap is in de hemelen en al vergeten we het te veel door de zorgen en de verleidingen des levens, toch mogen we den Heer bidden:

„Maak Gij ons der waarheid
 Bestendig gewis.
 Dat ginds in den hemel
 Ons burgerschap is.”

Paulus groet in Rom. 16:14 onder andere broeders ook één, Hermas geheeten. Deze Hermas, een ingezetene van Rome, heeft ons een geschrift nagelaten, „De goede Herder” genaamd, waar wij in het derde deel, dat eene reeks van gelijkenissen bevat, iets lezen, dat aan 't begin eens jaars, wel waard is overdacht te worden.

„Gij, die dienstknechten van God zijt weet, dat gij hier in den vreemde woont, — want *uwe* stad is ver verwijderd van deze stad. Indien gij nu uwe stad, waarin gij hoopt eenmaal te zullen wonen, kent, waarom koopt gij dan vreemde akkers en bouwt huizen, ijdele woningen en lusthuizen? Want wie zich daarmee in deze stad bezighoudt, geeft daarmee te kennen, dat hij er niet aan denkt weder in zijne stad te komen. Dwaze, wankelmoedige, elendige mensch, die niet bemerkt, dat dit alles vreemde dingen zijn, die onder de heerschappij van een ander staan! Want de heer dezer stad gebiedt: Leef naar mijne wetten, of wijk uit mijne stad!

Wat wilt gij nu doen, die ook deze wet in uwe stad hebt? Kunt gij ook om uwer akkeren en huizen wil uwe wet verloochenen? Zoo gij het doet en uw burgerrecht verliest, en daarna weder in uwe stad wilt komen, men zal er u niet inlaten, maar u buitensluiten. Ziet derhalve wel toe, dat gij u, terwijl gij in den vreemde zijt, niets meer aanschafft dan wat u onontbeerlijk is, en wees bereid, dat gij dan, wanneer de heer van deze stad u zou uitdrijven, omdat gij zijne wet wederstaat, in uwe stad kunt begeven, om aldaar naar uwe wet in ongestoorden vrede te leven.

Gij, die uwen God dient en Hem in uw harte hebt, ziet toe dat gij Gods werk volbrengt, gedachtig aan zijne geboden en beloftenissen, die Hij gegeven heeft, en vertrouwt op Hem, dat Hij ze u ook houden zal, zoo gij althans naar zijne geboden wandelt. Inplaats derhalve van akkers te koopen, redt de zielen der armen, elk naar het vermogen dat gij hebt; troost de weduwen; gedenkt den wezen en besteedt uwen rijkdom aan dergelijke goede werken. Want daartoe heeft de Heer u gezegend, opdat gij alzoo in zijnen dienst zoudt staan. Veel beter is het zulks te doen, dan akkers en huizen te koopen, wijl zulke dingen alle in de eeuwigheid vergaan. Wat gij om den wil van Gods naam doet, zult gij in uwe stad wedervinden en vreugde daarvoor hebben zonder kommer en zorgen. Begeert derhalve niet den rijkdom der heidenen, want hij wordt den kinderen Gods ten verderve. Handelt echter met hetgeen wat gij aan aardsche dingen bezit alzoo, dat gij u daarover daar ginds verblijden kunt. Weest niet begeerig naar vreemde dingen: ziet geens anderen mans goed aan; begeert het ook niet. Laat u uw eigen werk gelusten, zoo zult gij zalig worden.”

En nu ook ons blad door Gods genade weêr een nieuwen jaargang mocht ingaan, hopen en bidden

we van Hem die alle ding regeert, dat Hij in 't nieuwe jaar den schrijvers en den lezers geve al naar zij van noode hebben.

We stellen ons veel voor, maar doen liefst niet vele beloften.

Wel echter willen we onzen lezers iets zeggen. We zouden namelijk eer wenschen dat de betrekking tusschen hen en de redactie nog nauwer en levendiger werd dan dusverre. Zeker, als er een prijsvraag is, dan laten velen zich niet onbetuigd; ook zijn er die gaarne wat weten willen, anderen die een opmerking hebben. Maar — daar blijft het bij. Ons blad is dikwijls eer te klein dan te groot voor het vele dat plaats vraagt — toch *blijven* GOEDE *bijdragen ons zeer welkom*.

We hebben altijd tal van vragen. Maar waarom worden ze niet meer, *ook door de lezers* beantwoord?

Onze lezerskring is nog altijd o. i. niet groot genoeg. (We konden dit wel anders krijgen, als we minder beslist christelijk wilden zijn.) *Waarom bijvert men zich niet meer om nieuwe lezers te werven?*

We konden nog meer noemen. Doch dat zou misschien min opwekkend zijn bij 't begin van een nieuw jaar. Bovendien we weten, ook voor *Excelsior* is het heil „des Heeren.”

Dit blijk ook in dit jaar. Hij make onzen weg voorspoedig. Hij verbindt lezers en schrijvers nauw aan elkander, en allen door Christus nauw aan Hem.

DE REDACTIE.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

I.

EEN VREESELIJKE KERSTNACHT.

Tegen het einde van de tiende eeuw was de kerk van Christus reeds geheel doortrokken van de dwaalleer van het Roomsche Katholicisme, en het bijgehoof begon geheel en al de overhand te krijgen. Echter waren er enkelen, die de verderfelijke strekking van zulke dwalingen duidelijk inzagen, en zich opmaakten om het licht des Evangelies in al zijne zuiverheid en heerlijkheid te bewaren, om den sluier weg te rukken, welken listige priesters daarover geworpen hadden, ten einde de eenvoudigen te misleiden. Eén van de voornaamsten onder hen was Berengarius van Tours, die omtrent het jaar 1000, de Evangelische waarheid in al hare eenvoudigheid vrijmoedig predikte. Velen namen uit overtuiging zijne leer aan, en werden om die reden Berengariers genaamd. Na hem kwam Petrus Bruys, die met veel dat onzuiver was, tegen de pauselijke dwalingen met groote vrijmoedigheid protesteerde.

In 1140 was het getal van de hervormingsgezinden zoo groot, dat de paus met schrik hun verdere uitbreiding tegemoet zag. Hij schreef derhalve aan

de onderscheidene vorsten van Europa om hen uit hun gebied te bannen, en droeg het aan geleerde mannen op om hun geschriften te weerleggen.

Omtrent dezen tijd, in 1170, stond Petrus Waldus op. Deze was een rijke koopman, te Lyon in Frankrijk. Door ijverig lezen der Heilige Schrift, die hij voor zichzelf gedeeltelijk in de landtaal had laten overzetten, verlicht en door den plotseligen dood van een vriend geschokt, gaf hij al zijne goederen aan de armen. Hij stichtte weldra ter prediking van het Evangelie, onder de plattelandbewoners, een apostolische vereeniging, die zich den naam van Armen van Lyon gaf. Dezen gingen, gelijk weleer de apostelen van den Heiland, twee en twee met hun staf, en zonder buile of male, het land door en predikten het Evangelie.

Waldus was een man van groote geleerdheid en vooral bekend door zijne menschlievendheid. Zijne leerstellingen werden zeer op prijs gesteld, en gansche scharen, uit alle standen der maatschappij, sloten zich bij hem aan. De bisschop van Lyon, wien het niet aanstond dat hij zich zoo ongedwongen uitliet omtrent den paus en de Roomsche geestelijkheid, vermaande hem zich in het vervolg daarvan te onthouden. Doch Waldus antwoordde, dat hij in eene zaak als deze, die van zooveel belang was en waarmede het heil van onsterfelijke zielen gemoed was, Gode meer moest gehoorzamen dan den menschen.

Zijn voornaamste bezwaren tegen den paus, en het stelsel door hem vertegenwoordigd, waren:

1. Dat de Roomsche Katholieken beweren dat de Roomsche Kerk de onfeilbare Kerk van Christus op aarde is, en dat de paus haar hoofd en de vicaris van Christus is.

2. Dat het ongerijmde leerstuk van de broodverwisseling in het Avondmaal door hen wordt beleden. Waaromtrent zij vasthouden dat het brood en de wijn in het Avondmaal het werkelijk lichaam en bloed van Christus zijn, die eenmaal aan het kruis was genageld.

3. Dat zij in het vagevuur gelooven, alwaar de zielen der dooden gereinigd worden van de aanklevende zonden, en dat de smarten enz. welke de ziel aldaar moet ondergaan, verminderd kunnen worden, naarmate missen door de priesters worden gelezen en sommen gelds door de nageblevenen worden betaald.

4. Dat zij leeren dat bij het Avondmaal slechts het brood aan de leeken moet worden uitgereikt, terwijl de priesters beide brood en wijn ontvangen.

5. Dat zij de maagd Maria en de heiligen aanbidden, terwijl hunne gebeden tot God alleen moesten opgezonden worden.

6. Dat zij voor de zielen van de afgestorvenen bidden, hoewel het lot van ieder mensch die sterft reeds bij den dood door God beslist wordt.

7. Dat zij weigeren om de Godsdienstoefeningen

te houden in de volkstaal, maar zich van het Latijn bedienen, dat door slechts weinigen verstaan wordt.

8. Dat zij gebedenboeken gebruiken, en hunne gebeden niet, als uit het hart voortkomende, voor den Heere uitstorten.

9. Dat zij den geestelijken verbieden te huwelijken, hetwelk Christus niet heeft gedaan.

10. Dat zij zich bij den heiligen doop van andere zaken bedienen, hoewel Christus niets anders dan water gebruikt heeft.

Toen paus Alexander III van deze zaken hoorde, deed hij Petrus Waldus in den ban, alsmede zijne volgelingen, en beval den bisschop van Lyon hen allen uit te roeien. En alzoo begonnen de vervolgingen der Roomsche kerk tegen de Waldenzen, zooals de volgelingen van Petrus Waldus genaamd werden.

Waldus bleef nog drie jaren te Lyon zonder ontdekt te worden, hoewel alles in het werk gesteld werd om hem gevangen te nemen. Ten laatste gelukte het hem te ontsnappen naar de bergstreken van Dauphiné. Hij werkte daar gezegend en ook in Picardië; waarover Philip, koning van Frankrijk, zoo vertoornd werd, dat hij Picardië onder de krijgswet stelde, omdat in die streken de meeste volgelingen van Petrus Waldus woonden. Daardoor werden meer dan 300 landgoederen verwoest, eenige beuurde steden met den grond gelijk gemaakt, vele Waldenzen verbrand, vele anderen naar Normandië en Duitschland verdreven. Petrus Waldus zelf moest weder vluchten, en wel naar Bohemen, alwaar hij omstreeks het jaar 1179 stierf.

Ten spijt van al deze vervolgingen bloeide de evangelische partij weliger dan ooit en nam hun getal zeer toe in vele steden van Europa.

Eindelijk begon de paus hen te beschuldigen van ketterij en de monniken van onzedelijkheid. De Waldenzen echter wederlegden deze lasteringen. Doch de paus, woedend omdat hun getal zoo snel vermeerde, smeedde allerlei plannen om hen uit te roeien. Zij werden in den ban gedaan; het schrikkelijk anathema over hen uitgesproken; harde wetten tegen hen uitgevaardigd enz.; zoodat zij ongeschikt werden verklaard om eereposten, winstgevendende betrekkingen, of die waarbij vertrouwen vereischt wordt, te bekleeden.

Hunne landerijen werden in bezit genomen, hunne eigendommen verbeurd verklaard, en men liet niet toe dat hun doode lichamen op de kerkhoven begraven werden.

Eenige Waldenzen hadden een toevluchtsoord in Spanje gezocht. Alphonsus, koning van Arragon, door den paus daartoe aangepord, vaardigde een edict uit, waarin allen Roomsche Katholieken ten strengste bevolen werd hen te vervolgen, waar zij ook werden gevonden, terwijl allen, die hun de geringste hulp verleenden, bedreigd werden als verraders gestraft te worden. Een jaar na de uit-

vaardiging van deze wet werd Alphonsus door den hemel geducht gestraft. In een schrikkelijken veldslag leed zijn zoon de nederlaag, en kwamen er 50,000 van zijne krijgslieden om; terwijl als gevolg van deze ramp een aanmerkelijk groot deel van zijn koninkrijk in bezit van de Mooren geraakte.

De evangelische leeraren hielden aan vrijmoediglijk hunne stem tegen de Roomsche Kerk te verheffen. En Petrus Waldus vooral getuigde, zoolang zijne tong zich roeren kon, overal waar hij kwam dat de paus de Antichrist, de mis een gruwel, de gewijde misouwel een afgod, en het vagevuur een fabel was.

Deze prediking van Waldus en zijne volgelingen veroorzaakte de instelling der inquisitie. Want paus Innocentius III verkoos zekere monniken tot inquisiteuren. Dezen moesten de Waldenzen opzoeken en aan de wereldlijke macht overleveren om gestraft te worden. „Want,” zeiden die huichelaars, „de kerk dorst niet naar bloed; daarom moet niet de kerk, maar het wereldlijk gericht de ketters ombrengen!” De monniken leverden hunne slachtoffers op de geringste verdenking of aanklacht aan den rechter over, en de rechter weder aan den beul. Het verhoor duurde maar kort, daar beschuldigd te worden gelijk gerekend werd met schuldig te zijn, en een behoorlijk verhoor nimmer aan eenen beschuldigde werd toegestaan.

Er is reden te gelooven, uit historische navorschingen onlangs gedaan, dat de Waldenzen het Nieuwe Testament in hunne moedertaal hebben bezeten, namelijk in de „Lingua Romana,” die in het Zuiden van Europa van de achtste tot de veertiende eeuw algemeen werd gesproken. Deze vertaling was de eerste volledige en letterlijke overzetting van het Nieuwe Testament in de volkstaal. Zij werd volbracht, zooals duidelijk kan worden bewezen, zeer waarschijnlijk onder opzicht en op kosten van Petrus Waldus zelf, en niet later dan 't jaar 1080. Derhalve is zij ouder dan eenige volledige Duitsche, Fransche, Italiaansche, Spaansche of Engelsche vertaling. Zij werd zeer verspreid in het Zuiden van Frankrijk, en in de steden van Lombardië. Ook werd zij algemeen gebruikt onder de Waldenzen van Piëmont, en het was zeker niet het geringste gedeelte van de getuigenis, door deze bewoners voor de waarheid afgelegd, dat zij het Woord des Heeren zuiver bewaarden en overal verspreiden. Van deze bijbelvertaling bestaan nog zes exemplaren. Te Lyon wordt een exemplaar bewaard, en zoo ook te Grenoble, Zurich en Dublin, terwijl Parijs zich in het bezit van twee exemplaren verheugen kan. Het zijn kleine, eenvoudige boekdeelen, die gemakkelijk vervoerd kunnen worden; heel verschillend van de prachtige, zware en lijvige folianten van de Latijnsche Vulgata, die er zoo opgesierd uitzagen, dat zij meer de bewondering gaande maakten dan lust tot lezen opwekten.

De kerk in de Alpen kon in de eenvoudigheid van hare samenstelling beschouwd worden, eene afbeelding te zijn van de kerk, in de eerste eeuwen na Christus. De geheele landstreek bewoond door de Waldenzen, werd in parochiën verdeeld. In iedere parochie werd er een predikant aangesteld, die zijne kudde naar de fonteynen des levenden waters van het Woord Gods voerde. Deze preekte, bediende de sacramenten, bezocht de zieken en catechiseerde de jeugd! Nevens hem was er een kerkeraad, bestaande uit leeken, die samen met hem de gemeente regeerde. De synode kwam eens in het jaar bijeen. Zij bestond uit al de predikanten, met een gelijk getal leeken, en de plaats waar men het meest placht te vergaderen, was de afgezonderde door bergen ingesloten vallei aan het bovineinde van Angrogna. Somwijlen waren er honderd en vijftig predikanten met even zooveel ouderlingen vergaderd.

De jongelieden, die hier aan de voeten van de meest eerbiedwaardige en geleerde predikanten zaten, gebruikten als hunne handleiding de Heilige Schrift. En niet alleen bestudeerden zij haar, maar zij moesten ook gansche evangeliën en zendbrieven in hun geheugen prenten (uit het hoofd leeren) en nauwkeuriglijk kunnen opzeggen. Dit was een noodzakelijk vereischte voor allen, die begeerden anderen te onderwijzen, in die dagen toen de boekdrukkunst nog onbekend was en exemplaren van de Heilige Schrift zeer schaarsch waren. Een deel van hunnen tijd werd besteed aan het overschrijven des bijbels, of gedeelten er van, welke zij verspreiden moesten, wanneer zij als zendelingen uitgezonden werden. Langs dezen weg en langs andere werd het zaad van het Woord Gods algemeener over geheel Europa uitgestrooid dan men gewoon is te veronderstellen. Hiertoe werkten verscheidene dingen mede. Er was juist omtrent dezen tijd een algemeene verwachting, dat het einde der wereld nabij was. Men meerde in de wanorde, die er overal heerschte, de voortteekenen van de nabijheid van dien schrikkelijken dag te bespeuren. De hoogmoed, weelde en losbandigheid van de geestelijkheid brachten vele leeken er toe te vragen, of het niet mogelijk was betere en meer vertrouwbare geestelijke leidsmannen te vinden. Vele van de troubadours of dichters van volksliederen waren godsdienstige lieden, en hunne liederen waren preeken. Het uur van diepe en algemeene sluimering was voorbij, de lijfknecht was in strijd gewikkeld met zijnen leenheer, om zijne persoonlijke vrijheid; de stad weer was in oorlog met het kasteel van den baron, om stedelijke en burgerlijke onafhankelijkheid. Het Nieuwe Testament en waarschijnlijk ook gedeelten van het Oude in de volkstaal overgezet, oefenden een machtigen invloed uit in het paleis zoowel als in de legerplaats; in de stad zoowel als in de eenzame, verafgelegen hut van den landman. En de waarheden des bijbels verkregen een wijdere circulatie, dan ooit het geval is

geweest, sedert de Latijnsche bijbelvertaling in het jaar 405, door Hieronymus werd uitgegeven.

Na een tijdlang het onderwijs van hunne leeraren genoten te hebben, was het geen ongewone zaak voor een Waldenzischen jongeling om naar de semenariën in de groote steden van Lombardië te gaan, of aan de Sorbonne te Parijs eenigen tijd door te brengen. Daar kwamen zij in aanraking met andere gewoonten, hielden zich bezig met andere studiën en waren instaat een ruimer begrip van zaken te krijgen dan in de stille afzondering der valleien, waarin zij geboren en opgegroeid waren. Velen hunner werden uitstekende redenaars en kregen dikwijls bekeerlingen onder de rijke kooplieden, met wie zij bezigheid deden, of de gastheeren bij wie zij logeerden. De priesters waagden het zeer zelden, om tegen een Waldenzer zendeling te argumenteren.

Toen paus Innocentius III zag dat de wreede vervolgingen niet de rechte uitwerking hadden, besloot hij zachtere middelen te beproeven. Hij zond verscheidene geleerde monniken, om onder hen te prediken, en hen te bewegen tot andere inzichten te komen. De paus trachtte ook (1210) van hen eene vereeniging van Pauperes Catholici (arme Katholieken) te maken. Hij bood aan hun verlof te geven, om evenals de monniken te mogen preeken, op voorwaarde dat zij zijn gezag erkenden, hem gehoorzaamden, en hun kettersche gevoelens lieten varen. Het spreekt vanzelf, dat zij dit voorstel niet konden aannemen. Daarom duurde het ook niet lang of de paus trad weder als hun vijand op.

Onder de monniken door den paus naar hen gezonden, was zekere Dominicus, die een groot ijveraar voor het Roomsche Katholicisme was. Deze stichtte een orde, die, naar hem geheeten, de orde der Dominicaner monniken genaamd werd. De leden van deze orde hebben sedert dien tijd het meeste te doen gehad met de verschillende inquisities in de wereld. Zij noemden zichzelf Domini Canes, dat is „des Heeren honden” om het kettersche grootwild op te sporen en beet te pakken! Zij was een bedelorde. Hare grondwet was: opoffering voor het alleen zaligmakend geloof, wat volgens latere bepaling gepaard moest gaan met volkomen armoede. Dominicus stierf in 1221 onder vervloeking van elk, die zijne orde met het bezit van aardich goed zou willen bevleken.

De macht van deze inquisiteurs was onbepaald. Zij vervolgden wie zij wilden, zonder aanzien van ouderdom, sekse of rang. Al waren de beschuldigers nog zoo eereeloos en gemeen, de beschuldiging werd aangenomen, alsof de aanklagers de beste lieden ter wereld waren; zelfs anonieme berichten en per brief gezonden werden als voldoende getuigenis beschouwd. Rijk te zijn was eene misdaad gelijkstaande met ketterij. Derhalve werden er velen, die geld bezaten, beschuldigd van ketterij, of van het begunstigen van

ketters. De dierbaarste vrienden of familiebetrekkingen konden niet zonder gevaar eenigen liefdedienst bewijzen aan iemand, die om zijn geloof in de gevangenis was. Een weinig stroo, of een glas water aan zoo iemand te geven, stond gelijk met ketters te begunstigen.

Geen advokaat durfde het wagen om zelfs voor zijn eigen broeder te pleiten, of iets ten gunste van den evangelischgezinde aan te teekenen, of te laten registreeren. Zelfs liet men de dooden niet rusten: maar men haalde de doodsbeenderen van vele Waldenzen, die reeds lang dood waren, uit hunne graven tevoorschijn en verbrandde ze. Zoo iemand op zijn sterfbed beschuldigd werd, een volgeling van Petrus Waldus te zijn, werden zijne eigendommen verbeurd verklaard en zijne erfgenamen van zijne erfenis beroofd. Sommigen werden zelfs verplicht bedevaarten naar het Heilige Land te ondernemen, terwijl de Dominicanen hunne huizen en bezittingen zoolang onder hunne zorg hielden, en wanneer de eigenaars terugkwamen, dan hielden zij zich alsof zij hen niet kenden. Zoo verriekten de Dominicanen zichzelf, hoewel zij zich bedelmonniken noemden. „Want!” zeiden zij, „deze eigendommen zijn niet de onze, maar die van het klooster waartoe wij behooren.”

Een ridder, genaamd Conraudus, werd beschuldigd een van de Waldenzen te zijn, en in 1201 te Parijs verbrand. Omtrent twintig jaren daarna werden er zoo velen van de evangelischgezinden gevangen genomen, dat de aartsbisschoppen van Aix, Arles en Narbonne tot medelijden bewogen werden, en aldus tot de inquisiteurs spraken: „Wij hebben vernomen, dat gij zooveel Waldenzen gevangen hebt, dat het niet alleen onmogelijk is, de kosten voor hun onderhoud te vinden, maar ook hetgeen vereischt wordt, om gevangenis voor hen te bouwen!”

In het jaar 1380 werd een monnik, Franciscus Boralli geheeten, door paus Clemens VII als inquisiteur aangesteld om de Waldenzen op te sporen en te straffen, in Aix, Ambrone, Genève, Savoye, Oranje, Arles, Vienna en Avignon. Hij ging naar Ambrone, en riep al de inwoners op voor hem te verschijnen. Daarna werden allen, die tot de evangelische partij behoorden, aan het wereldlijk gericht overgeleverd om verbrand te worden, terwijl allen die niet verschenen in den ban werden gedaan als wederspannigen, en hunne eigendommen verbeurd verklaard. Van al deze verbeurd verklaarde goederen gingen twee deelen naar de kerk, terwijl de regeering maar een derde deel kreeg, en soms met bijna niets tevreden moest zijn. Zoo ging het in al de andere plaatsen. Onder anderen werden 150 Waldenzische mannen, met een groot aantal vrouwen, jonge meisjes en zelfs kinderen, naar Grenoble gebracht en levend verbrand.

In het jaar 1400 werd er in de vallei van Pragelas, eene van de hoogstgelegene in de Alpen, een

allerverschrikkelijkst treurspel uitgevoerd. Het was de dag van het Kerstfeest, en de bewoners vreesden geen aanval van den vijand. Zij meenden dat zoo iets onmogelijk was, vanwege de sneeuw, die hoog op de bergen lag. Zij moesten echter de bittere onderinding opdoen, dat de strenge koude van het jaargetij de vervolgingswoede van Boralli niet had afgekoeld. Aan het hoofd van een gewapende bende viel hij onverwachts op hen aan, met het doel om de gansche bevolking totaal uit te roeien. In haast snelden de ongelukkige bewoners om veiligheid naar de bergen, dragende op hunne schouders hunne ouden van dagen, hunne kranken en hun kleine kinderen. Zij konden hen niet achterlaten, omdat zij wisten wat hun lot zou wezen, moesten zij in de handen van hunne bloeddorstige vijanden vallen. Velen van hen werden in de vlucht achterhaald en gedood. De avondschemering en de duisternis van den nacht maakten wel is waar een einde aan de vervolging hunner vijanden, maar stelden hen aan nog akeliger en schrikkelijker gevaren bloot. Het grootste getal der vluchtelingen ging voort in de richting van Macel, in de met ijs bedekte vallei van San Martino, alwaar zij op de kruin van eenen heuvel den nacht doorbrachten. Deze heuveltop draagt nog altijd sedert dien schrikkelijken nacht den naam van den Alberge of Toevluchtsoord. Zonder beschutting tegen de ondragelijke koude, zonder voedsel, met de gevrozen sneeuw rondom hen en onder den blooten winterhemel, wie kan het lijden van dien schrikkelijken nacht opsommen! Toen het dag werd, was het hartverscheurend om aan te zien, wat de ongeëvenaarde koude van den nacht had uitgericht. Sommigen van die ongelukkigen hadden hunne handen, anderen weer de voeten door de koude verloren. Nog anderen lagen uitgestrekt op de sneeuw, stijf en koud en dood. Vijftig jonge kinderen, (sommigen zeggen tachtig) kwamen om van de koude. Sommigen lagen dood op het bloote ijs, anderen weer vastgeklemd in de verstijfde armen hunner moeders, die in den schrikkelijken nacht samen met hunne zuigelingen waren omgekomen. In de vallei van Prageles verhaalt de vader nog heden ten dage aan zijnen zoon de ontzettende geschiedenis van hetgeen toen gebeurd is!

ISRAEL EN ZENDING.

Ofschoon verstrooid onder de natiën, blijven de Joden nog altijd een afgezonderd volk. Wanneer ze gelijke voorrechten met andere volken genieten, doen zij altijd hun invloed in de maatschappij op elk gebied gelden.

Thans, zoo vonden we pas vermeld, zijn er 50 joodsche professoren in de hoogeschoolen van Italië. In Frankrijk is de hoogere opvoeding grotendeels in de handen van de Joden. In de hoogeschoolen van Duitschland zijn de joodsche professoren in

vijf jaren met veertig percent vermeerderd, en het getal studenten is nog sneller toegenomen. Op de universiteit van Buda-Pest, in Hongarije, zijn van de 3100 studenten 1072 Joden, en dat in een land waar de joodsche bevolking slechts vier percent uitmaakt!

De *Times* zei onlangs: „De geheele cirkel van professioneele vakken, zoowel als van den geldhandel, is bijna uitsluitend in het bezit van joodsche deskundigen. De Joden spreken in de rechtzaal en in het parlement. Zij genezen de ziekten van de Christenen en geven richting aan dezer beschouwingen door de drukpers.” Wijlen Prof. Theodor Christlieb getuigde dat bijna de geheele liberale drukpers in Duitschland in de handen der Joden is. Op goed gezag wordt verzekerd, dat er in Parijs maar één blad van eenige beteekenis uitgegeven wordt, dat niet onder Joodsch beheer staat.

Toont dit niet reeds in het bijzonder het gewicht er van aan om dit „bijzonder volk” te evangeliseeren, voor Christus te winnen?

Aan de andere zijde mogen wij niet nalaten melding te maken van de vervolging en onderdrukking der Joden in Rusland in de laatste tijden. Er wordt berekend dat er 5.000.000 Joden in Rusland wonen. Zij moeten, zoo vonden we onlangs vermeld, dubbel belasting betalen. Zij mogen geen rechtsgeleerdheid of geneeskunde beoefenen, geen burgerlijk ambt bekleeden, en ook geen deel nemen in de verkiezingen. Een grooter getal van hen dan van de andere bevolking moet dienst nemen in het leger, en zij mogen geen plaatsvervangers huren en kunnen geen officieren worden. Zij kunnen geen landeigenaars zijn en mogen slechts in zekere beperkte plaatsen wonen. Joodsche kinderen mogen slechts tien percent van de leerlingen op de scholen uitmaken, al bestaat de helft van de bevolking in zulk een plaats ook uit Joden. Wanneer een man of vrouw tot de Russische kerk bekeerd wordt dan is hij of zij door die daad wettig gescheiden van hem of haar, die Jood blijft; de bekeerling mag weer huwen, maar de Jood niet. Huisgodsdienst is verboden, behalve bij bijzondere vergunning, en dienst in de synagoge wordt alleen toegelaten in plaatsen, die tachtig of meer huisgezinnen bevatten.

Ds. David Baron, zelf een bekeerde Jood, zegt dat deze onderdrukking der Joden in Rusland en andere landen zijdelings heeft medegewerkt om een verandering van gevoelen teweeg te brengen onder de Joden jegens het Evangelie. God doet soms uit het kwade het goede geboren worden en doet de grimigheid der menschen Hem loffelijk maken. Deze onderdrukking schijnt het afvallige Israel te doen verstaan, dat er een twist bestaat tusschen hen en hun God, en heeft sommigen doen vragen, wat de zonde kan zijn, welke zulk een oordeel van zooveel lange eeuwen over hen gebracht heeft. Langs dezen weg zijn de harten eenigermate bereid om te luisteren naar de woorden van Christus.

Het is hier de plaats, zij het dan ook in het kort, melding te maken van de onderscheidene sekten onder de Joden. Gelijk ten tijde van Jezus, zoo bestaan er nu ook nog verschillende groepen onder het oude volk.

1°. De *conservatieve Joden* of voorstanders van den Talmud. Dezen maken wellicht nog het groote deel van de natie uit. Zij hebben veel overeenkomst met de Farizeën in Christus' tijd. Van de meesten hunner kan ook nu gezegd worden, dat „zij eenen ijver tot God hebben, maar niet met verstand.” Zij houden nog vast aan de verwachting van een spoedige komst van den Messias. Hunne opvoeding is geheel overeenkomstig den joodschen godsdienst. Van deze klas der Joden, die de massa der natie uitmaakt, kan nog gezegd worden, dat het is een „volk dat alleen wonen zal, en het zal onder de Heidenen niet gerekend worden.” Zij zijn dan ook grootendeels geheel onbekend met de geschiedenis, taal en denkwijze van andere volken.

2°. De tweede sekte zijn de *Charridim*, die ontstaan zijn door den arbeid van den merkwaardigen rabbi Israel Baalshem, in de achttiende eeuw. Zij telt omstreeks 1.000.000 volgelingen, meestal woonachtig in het zuiden van Rusland en Galicië. Zij zijn gestreng in hunne levensmanier en hun bijzonder geloof is, „dat reinheid en heiligheid, en geen geleerdheid of kennis van den Talmud, noodig zijn om een hooge mate van geestelijk leven te verkrijgen, en dat de Heilige Geest nog werkt door zekere uitverkoren vaten, genaamd Zadikim (rechtvaardigen), die begiftigd zijn met de gaven van wonderwerken, en die bijzonder bekwaam zijn om midde-laars te zijn tusschen God en hun geloovige discipelen.” Voor den Chassid is de Zadik of wonderwerkende rabbi hetzelfde als de paus voor de bijgeloovige Roomschen. Velen getroosten zich groote ontberingen en maken lange reizen om zulk een rabbi te ontmoeten. Des rabbi's zegen te verkrijgen is hun meer waard dan de geheele wereld. De Chassidische Joden houden vast aan den regel, dat „de Schrift moet verklaard worden, niet naar de letter, maar naar den geest.

3°. Een derde afdeeling is de steeds groeiende *Reformgroep*, van welke de Joodsche filosoof, Mozes Mendelsohn, die in 1729 in Pruisen geboren werd, de stichter is. Dezelfde afdeeling omvat Joden van verschillende denkbeelden. Sommigen verwerpen de overleveringen der rabbi's, en andere miskennen het geheele Oude Testament. De meesten zijn rationalisten of ongelooovigen.

4°. De laatste afdeeling is klein in getal, maar in menig opzicht het belangrijkste gedeelte van het verstrooide volk. Zij konden genoemd worden de Protestanten onder de Joden, dewijl zij nooit den Talmud of overleveringen van menschen hebben aangenomen, en getrouw vasthouden aan Mozes en de Profeten. Dientengevolge zijn ze zeer vervolgd ge-

worden door de Talmudistische Joden. — Zij worden behandeld gelijk de Samaritanen oudtijds door de Joden. Zij heeten *Karaiten*, dat is lezers, omdat zij vasthouden aan de geschreven wet in tegenstelling van de overleveringen, waaraan de meeste Joden zooveel hechten.

De joodsche bevolking in de wereld wordt verschillend berekend. De gewone beraming stelt hen op zes tot zeven millioen. Doch Ds. David Baron, die veel gereisd heeft in die streken waar de meeste Joden wonen, beweert dat de bevolking der Joden in de wereld minstens 12.000.000 moet zijn. In Rusland alleen wonen er 5.000.000 en in Oostenrijk 2.000.000.

Tot bevordering van den Evangeliearbeid onder de Joden heeft de vertaling van het Nieuwe Testament in de Hebreeuwsche taal, door wijlen Prof. Delitzsch, veel bijgedragen. De tiende uitgaaf van Delitzsch's vertaling is reeds verschenen, en ook 200.000 exemplaren van Lalkinsons vertaling zijn gedrukt. „Voor honderdduizend exemplaren werd betaald door een rijken Schot, om gebruikt te worden in het zendingswerk.” De vertaling is zeer belangrijk, want de Hebreeuwsche taal wordt nog op vele plaatsen gebruikt op joodsche scholen en bij hunnen godsdienst. Ook wetenschappelijke en godsdienstige bladen en tijdschriften worden in die taal gedrukt. De ondervinding heeft geleerd, dat het voornaamste werk onder de Joden moet gedaan worden door middel van de Hebreeuwsche taal. Doch er zijn ook andere middelen. In 1864 begon Prof. Delitzsch een tijdschrift uit te geven, getiteld: „Seed sown in hope” (Zaad gezaaid in hope.) In de laatste jaren van zijn leven deed hij het „Institutum Judaicum” herleven, 'twelk oorspronkelijk gesticht werd door Callenberg in 1728. Deze instituten zijn vereenigingen van evangelische studenten in onderscheidene universiteiten van Noord-Europa, met het doel om de letterkunde der Joden te bestudeeren, en om het moeilijk werk van de Evangelieverspreiding onder dit volk te bevorderen.

Het onderwerp der zending onder de Joden was een vraagstuk reeds in 1676, toen de synoden van Delft, Leiden en Dordrecht handelden over de manier van werkzaamheden tot bekeering van de Joden van hun eigen land. De naam van Johann Callenberg behoort mede gedacht te worden niet alleen als een der vestigers van Protestantsche zendingen, maar als een trouw arbeider onder de kinderen Israels. Velen van de studenten der zendingsschool, welke hij stichtte in 1728, arbeidden niet alleen onder de Joden van Europa, maar ook van Azië en Afrika. Op eigen kosten richtte hij een drukkerij op, waar werken in het Hebreeuwsch werden uitgegeven voor den zendingsarbeid. In 1764 aanvaardden ook de Moravische broeders dit werk. Als vrucht van dezen arbeid werden er vele honderden van Joden toe geleid Jezus aan te nemen als den Messias. Doch de golf van rationalisme, die in het laatst van de vorige eeuw

Europa overstroemde, maakte voor jaren aan dit werk een einde.

In de laatste tijden is het zendingswerk onder de Joden opnieuw aanvaard. Volgens Dr. Dalman, van Leipzig, wiens getallen betrouwbaar zijn, bestaan er thans 55 protestantsche vereenigingen voor de bekeering der Joden. Onder hun opzicht staan 309 zendelingen, die arbeiden op 127 zendingsposten over heel de wereld. Het jaarlijksch inkomen van deze vereenigingen bedraagt omstreeks 1½ miljoen gulden. Om den groei van den arbeid aan te toonen, is het slechts noodig te melden, dat er in 1881 nog maar 20 zendingsvereenigingen met 270 arbeiders onder de Joden waren, met een jaarlijksch inkomen van f 625.000.

Van de zendingsvereenigingen uit den tegenwoordigen tijd om het Christendom onder de Joden te bevorderen is de Londensche vereeniging de oudste. Haar werk verspreidt zich over geheel Europa en over gedeelten van Azië en Afrika. In Londen bestaat een gemeente van bekeerde Israëlieten. In 1840 werd er een Hebreeuwsch college gevestigd voor de opleiding van zendelingen. Velen der studenten, uitgegaan van deze school, zijn bekeerde Israëlieten. De genoemde vereenigingen bestaan in Engeland, Schotland, Duitschland, Nederland, Zwitserland, Frankrijk, enz. De zendelingen arbeiden niet alleen in Europa, maar volgens vertrouwde opgaven zijn er 31 zendelingen in Damaskus, 28 in Jeruzalem en 25 in Noord-Afrika. Ook in de stad New-York bestaat een christengemeente uit bekeerde Israëlieten, en te Chicago zijn zendelingen, die arbeiden aan de bekeering van Israel. In 1808 werd er gezegd, dat er slechts 50 bekeerde Israëlieten in Engeland waren. Thans wordt hun getal berekend op 3000. De zending De la Roi, van Breslau, zegt dat er gedurende de tegenwoordige eeuw 100.000 Joden gedoopt zijn.

Ds. David Baron getuigt dat de tegenwoordige tijd ongetwijfeld een schoone gelegenheid biedt voor de Kerk van God. Er is een geopende deur gelijk nooit tevoren, en de kerk begint wakker te worden voor hare roeping jegens den Jood. Nooit tevoren werd er zooveel belangstelling betoond in de zending onder Israel. Hetgeen er nu bijzonder noodig is, is de *rechte soort van arbeiders* — mannen Gods met geschiktheid en bekwaamheid voor dit bijzonder werk; mannen met het geloof van Abraham, en met de oprechtheid, zendingssijver en onuitbluschbare liefde voor Israel, welke den apostel Paulus kenmerkte; mannen, die uit de tegenwoordige donkerheid kunnen zien op den naderenden dageraad, wanneer „geheel Israel zalig worden zal” en „de aarde zal vol zijn van kennis des Heeren, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken.”

Josef Rabinowitz, een bekeerde Jood, een man van grooten invloed onder zijn volk in het zuiden van Rusland, was verleden jaar te Chicago, waar

hij Moody bijstond in zijn Evangeliearbeid. In een gesprek met Dr. Gordon, van Boston, over de toebreding van Israel, zeide hij: „Onze verworpen en gekruisigde Messias kan den arbeid zijner ziel niet zien en verzadigd worden, totdat zijn geslacht naar het vleesch Hem zal erkennen en aannemen.” Daarna sprak hij met gevoel en warinte: „Jezus, het verheerlijkt Hoofd der gemeente, bereidt nu zijn lichaam, mijn broeder. Denkt gij dat mijn natie geen plaats zal hebben in dat lichaam? Voorzeker, de laatste en de heiligste plaats. Wanneer van de miljoenen van Indië en China, en van de ontelbare menigte van Afrika, en van de eilanden der zee, de laatste heiden zal toegebracht zijn en zijn lichaam volmaakt wordt, dan zal er nog een plaats over zijn voor het kleine Israel — het zal de opening in zijne zijde vullen — die wonde kan nooit gesloten worden totdat de natie, die haar gemaakt heeft, behouden is.”

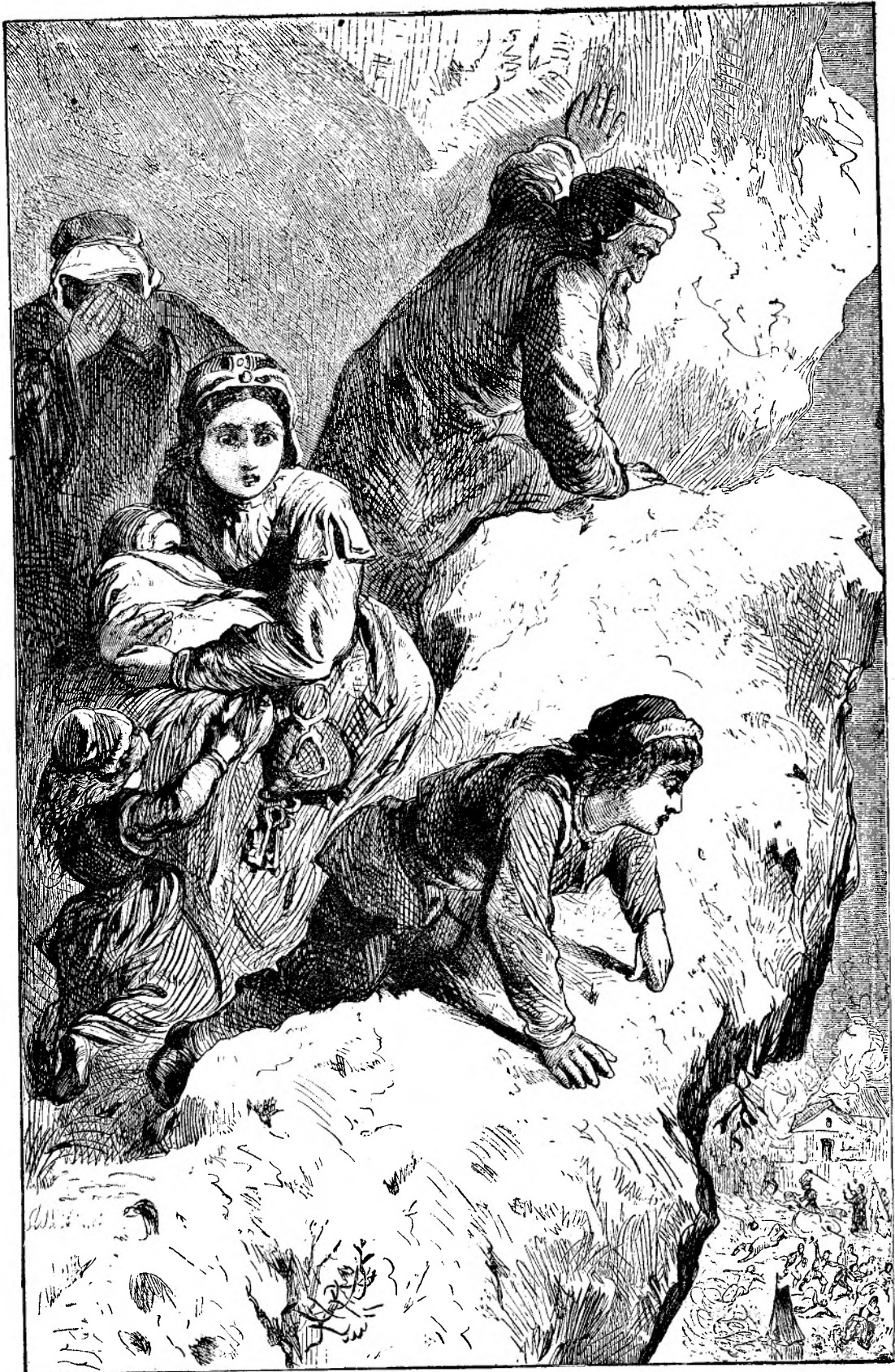
In ons vaderland wordt, om daarmede te eindigen, de arbeid tot bekeering van Israel verricht uit twee Britsche kerken en de Nederlandsche Vereeniging voor Israel. De Engelsch-Episcopale kerk heeft te Amsterdam als prediker Ds. Adler, die in de Sionskapel reeds jaren predikt en zeer bemind is, gelijk ook zijn voorganger Pauli was. De Schotsche kerk heeft na het vertrek van den bekenden prediker onder Israel Dr. C. Schwartz nog verschillende leeraren te Amsterdam gehad. Thans worden in de Schotsche kerk de diensten vervuld door de h.h. Van Os en Korff, de beide zendelingen der Nederlandsche Vereeniging voor Israel. Deze vereeniging heeft alom in den lande haar afdeelingen en arbeidt gelijk de bovengenoemde lichamen met vrucht.

Rechtstreeks echter arbeidt de Engelsche kerk hier niet. Eigenlijk is het zoo:

De Nederlandsche Vereeniging tot medewerking aan de uitbreiding van het Christendom onder de Joden is het hulpgenootschap eener zeer uitgebreide zending, welke uitgaat van Londen en hare stations heeft in Engeland, Galicië, Italië, Polen, Palestina, Perzië, Algerië en ook in ons vaderland.

Ten onzent arbeiden Ds. A. C. Adler bovengenoemd, de 79jarige Broeder I. P. Bloch, te Rotterdam en de nog jonge Broeder J. Zalman. De laatste is nu hier een jaar of zeven in Nederland. Van geboorte is hij een Turk, die later in Rusland woonde, en naar Amsterdam moest komen om daar — hij is een Israëliet — 't Evangelie te leeren kennen. Door zeldzame leidingen kwam hij tot zijn tegenwoordigen arbeid, waarin hij kennelijk den zegen van God genieten mag, gelijk ook in 't algemeen deze arbeid onder Israel zeer gezegend schijnt. De heer Bloch arbeidt reeds vijftig jaren in dezen wijngaard.

Er wordt op zeer verstandige wijze gearbeid, alle overhaasting vermeden en wél onderzocht naar de drangredenen der Joden, die onderwijs of den doop begeeren.

EEN VREESELIJKE KERSTNACHT.

't Vorig jaar werden 63 exemplaren van het Oude en 163 van het Nieuwe Testament onder de Joden in ons land verspreid. Zeven volwassenen genoten onderwijs. Bijbellezingen en andere bijeenkomsten voor en met de Joden werden gehouden en veelal zeer goed bezocht. Te Amsterdam komen vooral velen hooren op den avond voor den Grooten Verzoendag, als ware 't, dat zij beginnen te gevoelen, dat het vasten en de zelfkastijding van dien dag niet voldoen aan hun zielsbehoefte, als begonnen zij 't oor te neigen naar de stem hunner eigen profeten, die spreekt van een Lam ter slachting geleid, om door zijn striemen zijn volk te genezen.

Als de volheid der heidenen zal zijn ingegaan, zal gansch Israel zalig worden. Nog ligt het deksel van Mozes op der Joden aangezicht. Maar niet voor eeuwig.

EVANGELIST OF SPION?

Eenige weken geleden — aldus schreef in Juni l.l. de heer Borel, predikant in Algiers — terwijl ik bezig was te Tiemcen onder de Franschen te evangeliseeren, ontving ik een in het Duitsch geschreven brief, onderteekend door zeven soldaten van het „Vreemden Legioen” allen als veroordeelden geplaatst op de vesting Ain El Ouessek in het zuiden van Algiers.

Sedert wij, nu vele jaren geleden ons vaderland verlieten, — zoo schreven zij — werden wij nog nooit door een predikant bezocht, noch waren wij ooit in de gelegenheid een protestantsche godsdienst-oefening bij te wonen.

Om nu dit ver afgelegen Ouessek, vanwaar deze Macedonische roepstem tot mij kwam, te bereiken, moest ik een reis maken van anderhalven dag per spoor tot Tiaret en daarna een dag met een rijtuig, en natuurlijk had ik denzelfden tijd noodig om terug te keeren. Ook was het een reis die, behalve zeer kostbaar, ontzaglijk vermoeiend was. Toch gevoelde ik mij verplicht te gaan. En ik ging. De reis met den trein was volbracht, die met een rijtuig ondernam ik in een oude koets, die gedurende tien lange uren een bijna ongebaande woestijn doortrok. Geen huis, geen boom was te zien, slechts hier en daar ontmoetten wij een eenzamen ruiter te paard, of op een muilnier, of op een ezel.

Ouessek is een der meest afgelegen militaire posten in Fransch Algerië. Het bevat alleen de vesting; een herberg en een gewoon huis. De adjudant werd met mijn komst in kennis gesteld, maar daar de soldaten, die mij hadden geschreven, misdadigers en daardoor onder strenge tucht waren, en de luitenant, die alleen mij verlof kon geven om hen te zien, afwezig was, vreesde ik dat mijn reis tevergeefs zou zijn.

Het was avond, en mijn komst had eenige opschudding teweeggebracht, want vreemdelingen wor-

den zelden gezien in Ouessek en predikanten nooit. Ik vertrouwde echter volkomen op mijn Meester en wachtte kalm zijne leidingen af. Den volgenden morgen, terwijl ik wat voor de herberg op en neer liep, waar ik logeerde, kwamen twee soldaten naar mij toe. De een bleek een Wurtemburger te zijn, een protestant en zoon eener vrome moeder, de ander een Westphaal, een roomsche, maar zoon van een protestantschen vader. Zij schenen niet te weten dat anderen mij verzocht hadden tot hen te komen, maar zij verzekerden dat God mij moest gezonden hebben; want — zeiden zij — wij verlangen zoozeer het Evangelie weër eens te hooren.

Onmiddellijk nam ik mijn Bijbel uit mijn zak en bij een beekje, aan welks oevers een wilg groeide, zette ik mij neder in de schaduw, las eenige gedeelten der Schrift en legde die uit. Daar zaten zij, die twee vermoeide soldaten, het zoo lang gewenschte water des levens met volle teugen drinkende. Een der twee verliet mij een oogenblik om een Beierschen kameraad te roepen, die steeds trachtte de stem zijns gewetens te smoren. Nadat hij met dien kameraad terug was gekeerd, ging ik voort met hen van Gods liefde, vergiffenis en genade te spreken.

Een hunner weende van vreugde, een tweede kon nauwelijks spreken van blijdschap. En deze nieuwe broeders deden zooals Andreas, en gingen uit om ook anderen te halen. Daar zaten wij op dien heeten Juni-dag van 9 uren 's morgens tot 7 uren 's avonds, zonder zelfs een oogenblik aan eten te denken. De soldaten bleven komen bij groepjes van 2 tot 5, zoo groot was hun verlangen het Woord des levens te hooren. Twee hunner gaven zich nog dienzelfden dag aan den Heer over. Behalve dezen waren er nog elf anderen, waaronder een Spanjaard en een Italiaan, die mij smeekten hun Nieuwe Testamenten te zenden.

Den volgenden morgen, van 7 uren af tot het oogenblik van mijn vertrek, had weder hetzelfde plaats; slechts één wensch scheen bijna allen te bezielen: die van den weg des heils te leeren kennen. Wij gedachten nog samen den dood des Heeren; en zekerlijk, de engelen juichten bij dien aanblik in de groote woestijn Sahara!

De oude koets reed weder voort en de soldaten, in een lange rij geschaard, brachten mij een warm militair saluut. Den avond tevoren had een hunner, die op uitnemende wijze de citer bespeelt, mij in mijn kamer onthaald op zijn liefelijkste melodieën.

Aan den avond van dien dag te Tiaret aangekomen, noodigde ik al de soldaten van het „Vreemden Legioen” uit, mij in mijn hotel te bezoeken en gedurende twee avonden kwamen velen om het Woord Gods te hooren. Den derden dag, terwijl ik bezig was in mijn Bijbel te lezen, gevoelde ik op eens een overweldigende blijdschap in mijne ziel, en eene stem scheen tot mij te zeggen: Vrees niet.

Aan den avond van dien dag, zag ik, buiten wandelende, licht in mijn kamer. Ik ging naar binnen en stond voor den inspecteur en een brigadier der politie.

„Wij komen uw paspoort zien,” zeide de inspecteur.

„Ik heb dat niet,” was het antwoord. „Ik woon in Algiers en heb gereisd van het eene eind van het land naar het ander, zonder ooit een paspoort noodig te hebben gehad. Natuurlijk verwachtte ik niet dat men mij dat hier zou vragen.”

„In dat geval moeten wij u arresteeren.”

„Heel goed, mijnheer, ik ben tot uw dienst.”

„Waar is uw valies?”

„Hier, mijnheer.”

Het haastig openende, greep hij een Italiaansch-Engelsch woordenboek, waarvan hij niets begreep; twee reisgidsen over Algiers, waarvan een hem bijzonder verdacht voorkwam, daar hij een platte grond der stad Algiers bevatte, een pak geïllustreerde teksten — ook buitengewoon verdacht — en eenige liederboeken in het Fransch.

„Ha, daar heb ik iets!” riep hij uit, terwijl hij uit een kast, als ware het daarin verborgen, een lang, dun pak haalde; ongetwijfeld geographische kaarten, zeide hij zacht. Hoe groot was echter zijn teleurstelling en verrassing toen hij, nadat hij het pak met blijkbare voldoening en een deftigheid, zijn hoog ambt waardig, had geopend, niets anders zag dan een wandelstok en een paraplu!

Boos op zichzelf en gedwarsboomd in zijn verlangen stond hij daar met den knop der arme paraplu in zijn hand, alsof er nog eenige kans bestond dat die op de een of andere manier in landkaarten kon worden veranderd.

„Hebt gij geld bij u?” vroeg hij nu, om zijn verlegenheid te verbergen.

„Ja, ziehier mijn beurs.”

„Hebt gij geen papieren, welke ook?”

„Neen.”

„Dan zijt gij mijn gevangene.”

Binnen weinige minuten hadden wij het politiebureau bereikt. Hier werden mijn naam, mijn adres, enz. opgeschreven en werd mij gelast mijn geld en zakboek aldaar te laten, omdat er reeds een Franschman en een arbeider in de gevangenis waren. Ik gehoorzaamde en volgde den gevangenenbewaarder naar mijn cel, waarvan de deur onmiddellijk werd gesloten. Het was een laag hokje, vuil en vochtig, ook was er niemand in, behalve ik.

Te middernacht werd ik voor den inspecteur en verscheidene andere politieagenten gebracht, die mij gedurende eenige minuten ondervraagden. De inspecteur hield mij voor een Duitscher omdat, zeide hij, gij uit Bern, in Zwitserland afkomstig zijt. Het kanton Bern behoort tot Zwitsersch-Duitschland, en Zwitsersch-Duitschland behoort aan de Duitschers, dus gij zijt een Duitscher! Hij kon maar niet begrijpen dat ik een predikant en tegelijk een reiziger kon zijn. Daarom moest ik een Deutsche spion zijn!

Blijken van bedrog had ik, volgens hem, duidelijk gegeven, door mijn reis naar Ouessek om aan een troep misdadigers het Evangelie te brengen! Had ik een zoo lange reis ondernomen ter wille van een goed mensch, dat zou mogelijk kunnen zijn, maar ter wille van een bende booswichten — dat nooit! Ik moest derhalve noodzakelijk een ander doel voor oogen hebben gehad, en dat doel kon alleen zijn om sommige Duitsche veroordeelden in staat te stellen te ontsnappen! „Ik heb het bewijs er van,” zeide hij. „Hier in uw zakboek zijn brieven van hen aan u, met een lijst van namen!”

Ik herhaalde, dat ik waarlijk niet met zulk een doel naar Ouessek was gegaan, maar zijn antwoord was: „In spijt van uw grijzen baard, verklaar ik u dat gij een leugenaar zijt! Vertel ons nu eens onder eede, wat gij daar te Ouessek deedt, en waarom gij nu hier zijt?”

„Ik ging daarheen,” hernam ik, „in antwoord op een uitnoodiging mij door die mannen gedaan, wier namen en brieven gij in mijn zakboekje hebt gevonden, en ik ben hier om zooveel mogelijk goed te doen aan andere soldaten.”

„En wie betaalt u daarvoor?”

„Niemand. Ik betaal mijn eigen uitgaven.”

„Hoe? Gij hebt slechts 48 gulden in uw beurs en gij zoudt deze reis op uw eigen kosten maken?”

„Deze som is voldoende voor mijn oogenblikkelijke behoeften. Zoo ik meer noodig heb, kan ik het krijgen,” was mijn antwoord.

„Wij zullen zien,” antwoordde hij heftig. „Ik zie u liever sterven in gindsch hol. Sluit hem op!” beval hij.

Ik werd teruggebracht naar mijn ouden, vuilen kerker. Ik wierp mij neder op den harden, kalen grond en overdacht in mijn vermoeid brein al de vreemde avonturen die ik had doorleefd. Maar ik verblijdde mij, dat ik was waardig geacht om Christus' wil te lijden, en hoe dankbaar was ik voor de openbaring, die Hij mij dien middag genadig had geschonken, waardoor ik was gesterkt voor de beproeving die volgde. Tegen den morgen viel ik doodelijk vermoeid, niettegenstaande mijn hard leger, in een gerusten slaap.

Des morgens verscheen ik voor den rechter, die mijn eenvoudige uitlegging terstond begreep en mij onmiddellijk in vrijheid stelde. Ik seinde nu aan den meest nabijwonenden predikant, die oogenblikkelijk antwoordde, dat ik goed bekend was en reeds vele jaren in Algiers had gewoond. Ik overhandigde tevens aan den rechter een brief, dien ik eenige dagen tevoren van de Prefectuur van Oran had ontvangen. „Waarom hebt gij dezen niet eerder getoond, die zou geheel voldoende geweest zijn om u vrij te laten?” hernam de rechter. Ik antwoordde dat de inspecteur dien in mijn zakboekje had gezien, maar dat volgens zijn onfeilbaar oordeel, mijn liederenboek een grooter bewijs was van mijn schuld dan die brief van mijn onschuld.

Twee dagen verstreken en nog had ik mijn papieren en boeken niet terug, maar het werd mij nu duidelijk, dat mijn inhechtenisneming alleen een bewijs van ambtsijver was geweest. Dit zijn onze moeilijkheden bij de evangelisatie in het donkere, donkere Algiers.

Niettegenstaande deze hindernissen zegende de Heer mijn werk zoo, dat gedurende mijn verblijf te Tiaret vijf soldaten werden bewogen hunne harten aan den Zaligmaker te geven.

Aan den avond vóór mijn vertrek, kwamen zij mij voor het laatst zien; wij lazen tezamen een gedeelte der Schrift en gedachten den dood des Heeren. Daarop volgde een aandoenlijk afscheid van die geliefde broeders in Christus. Eenigen tijd later de straat nog eens ingaande, vond ik de soldaten in gezelschap van den inspecteur van politie. Na hun antwoord op de vraag waarom zij tot mij waren gekomen, werden zij oogenblikkelijk naar de kazerne gezonden. Nu werd ook ik ondervraagd en voor de tweede maal gearresteerd. Een tweede onderzoek in mijn kamer had plaats; mijn boeken en papieren werden weder allen meê naar het politiebureau genomen en andermaal moest ik kennis maken met mijn kerker.

Den volgenden middag echter werd ik voor goed in vrijheid gesteld, daar de inspecteur van politie nu uitgevonden had, zooals de rechter drie dagen tevoren, dat ik mij aan niets heb schuldig gemaakt, behalve dat ik aan eenige vermoeide soldaten de haven der ruste had gewezen.

Moge de Heiland zelf die eenzame broeders bewaren voor de aanvallen hunner vijanden.

EEN UITSTERVEND VOLK.

In de woestijnen van Zuid-Afrika zwerft reeds eeuwen een volk rond dat aan de Europeanen bekend is onder den naam Boschjesmannen of Boschjesmans, hun gegeven door onze Nederlandsche voorouders, de eerste volkplanters in Zuid-Afrika.

Bezuiden de Karro-bergen aan de bronnen van de Indul en van de Oranjerivier tot aan den Atlantischen Oceaen treft ge dit volk aan. 't Is een mager, klein en leelijk menschenras; lui, onbeschaafd, weinig ontwikkeld. Donkergeel is hun huid, wolachtig krullend het hoofdhaar. Het volk leeft ook niet eens gezellig bijeen, maar in afzonderlijke groepen of gezinnen. Slechts om op roof uit te gaan, of om zich te verdedigen, vereenigen zij zich.

Het is een wild en zwervend volk, dat alles verwaarloost wat een vast bestaan verzekert. De grond wordt door den Boschjesman niet bebouwd; een eigenlijke woning of huisraad heeft hij niet. Hij slaapt in het heete zand. Het volk voedt zich met sprinkhanen en uit den grond getrokken wortelen. Lang kan de Boschjesman den honger verdragen;

hij stelt zich schadeloos door op de jacht te gaan en een stuk wild te schieten of een os of een schaap te stelen. Roofachtig en diefachtig is hij. Zijn geduchte wapenen zijn kleine bogen met vergiftige pijlen. Op grooten afstand weet hij juist te treffen. Het eenig huisdier dat hij houdt is de hond.

Met andere volken vermengt zich de Boschjesman niet; hij is ook hun vijand. De blanken hebben tegen hem, die steeds hun vee bedreigde, een verdelgingsoorlog gevoerd. Zoo is het thans niet meer. Hoe verder echter de Europeanen naar 't Noorden voortdringen hoe meer de Boschjesmannen verminderen. Zij kunnen zich niet schikken in de beschaving, noch in de toestanden welke zij schept. De tijd is wellicht niet meer ver dat heel het volk der Boschjesmannen van de aarde zal zijn verdwenen.

't Is een merkwaardig volk. Vanwaar kwam het? Welk is zijn geschiedenis? Dergelijke vragen hebben — 't is begrijpelijk — ook in Afrika zelf de aandacht getrokken, en we willen eens zien wat men aldaar oordeelt. Het loont de moeite der kennismaking wel.

De Boschjesmannen, zoo wordt ons gezegd, waren het laatste volk dat van steenen werktuigen gebruik maakte. Zij behooren waarschijnlijk tot een reeks van verdwenen volken, die geen metaalbewerking kenden.

De blanken vonden hier bij hunne aankomst reeds de Boschjesmannen uit hun woonplaatsen verdrongen door de Hottentotten. Waren de blanken hier niet gekomen, dan zouden thans reeds de Kaffers de Hottentotten verdrongen, en noordelijke Zoelostammen waarschijnlijk de heele zuidpunt in bezit gehad hebben.

Verandering en wisseling ziet men trouwens in Afrika sterk, soms in een enkel menschenleven, plaatsgrijpen. Noordelijke indringers onder een Chaka, Dingaan, Moselekatsi, en Lobengula vaagden natiën van de kaart weg, terwijl tegelijk hunne barbargrootheid even spoedig als rook verdween. Deze wisseling is gewoonte onder wilde volken. Zoo ging het hier toe in den nacht van het verleden, toen de honderden en duizenden jaren, evenals zoovele golven over ons zonnig Zuid-Afrika rolden, zonder eenig spoor van het wegsnellend verleden na te laten dan alleen de steenen werktuigen, die zeer diep uit de aarde samen met houtskool tevoorschijn komen, en ons niet alleen toeroepen dat duizenden jaren over hen gegaan zijn, doch dat onze bergen en dalen voorheen talrijke volken herbergden, wier stof thans onder onze voeten bedolven ligt.

Gelukkig voor de Boschjesmannen dat zij het teekenen verstonden en alzoo sporen nalieten, en die sporen vinden wij van de Zambezie over heel Zuid-Afrika.

Waren zij eens een machtig heldenvolk, dat van de Kaappunt tot aan den Zambeziemond heel Zuid-Afrika beheerschte?

„Zou dat verdierlijkste menschenras ooit een beter verleden gekend hebben?” hooren wij onze lezers ongeloovig uitroepen.

Door onderzoek van geleerden is het duidelijk gebleken, dat dit 't laagst gezonken volk niet altijd de verloren zoon onder de volken was, doch gelijk deze betere dagen gekend had.

Om niet ver te gaan, zie men, zegt de Afrikaansche schrijver, op onze verachterde blanken, hoe spoedig achteruitgang en verwaarloozing hun stempel drukken op menschen uit het edelste bloed, van Holland en Frankrijk gesproten en dat bij het licht van de toenemende beschaving. Die liefhebberij der Boschjesmannen om te teekenen b. v. verraaft een schemering van betere dagen; zelfs hun wilde, bekoorlijke zangwijzen worden door reizigers uit één mond geroemd.

Zij waren dus niet altijd het uitvaagsel van Zuid-Afrika, doch waarschijnlijk een dapper heldenvolk. Hun dapperheid en doodsverachting grenst volgens getuigenis van onze boeren en reizigers aan het ongeloofelijke. Laat onze voortrekkers u vertellen, hoe een Boschjesman zich tot in den dood verdedigt en zelfs in het hachelijkst oogenblik, weerloos verminkt, alle aanbieding van genade en lijfsbehoud met fiere doodsverachting afwijst.

De Hottentotten hebben zich spoedig aan de blanke indringers onderworpen en Tottie schroomt zelfs niet, zich erg onderdanig en kruipend aan te stellen, alleen maar om in zijns meesters gunst te komen.

De krijgshaftige, fiere Kaffer, die zooals de moedige Zoeloe en wreede Matabele gewoon is zwakkere stammen te vertreden en zijn assegaaien in diens bloed te doopen, ziet op tot den blanke als zijn meester, en geeft zich gewonnen om voortaan vreedzaam diens bevelen op te volgen.

Doch de weinige oprechte Boschjesmannen, zonen van een ontembaar ras, zijn in de Kalihari-woestijn teruggedrongen en nog even fier en heldhaftig als hunne voorouders, die zich in de kolonie liever als ongedierte lieten neerschieten dan zich te onderwerpen aan hetzij blanke, Kaffer of Hottentot, wien zij integendeel schrik en vrees inboezemen, waar zij zich vertoonen. Zij moeten als reeds gezegd een dapper volk geweest zijn met een roemrijk verleden, dat den dood verkoos boven slavernij.

Een volk dat niet gewoon was anderen te dienen en eerlang uitgestorven zal zijn, als het uitvaagsel onder de volken, doch met den roem op een naam, waarop de meest trotsche volken der aarde haast niet durven roemen, namelijk, dat zij zich als natie nooit aan eenig volk der aarde onderworpen of gewonnen gegeven hebben.

De geleerden, die talen vergelijken ten einde daaruit de afkomst der volken op te sporen, verklaren ook uit één mond, dat zij in de Boschjesmannen een bijzonder en zeer oud volk vinden.

Hun taal, ofschoon allerellendigst gezonken, zooals zijzelf zijn, komt met de oudste talen der aarde overeen. Geen onzer tegenwoordige talen, hoe ver ook van elkaër verwijderd, of zij hebben woorden die overeenstemming verraden. Bijv. in de Engelsche taal vinden wij onder het bonte mengmoes woorden uit 't Arabisch en zelfs het Hindostansch afkomstig. De Groenlander gebruikt hetzelfde woord „picanninie” voor klein, als de Kaffers, en zoo voort. Doch de taal der Boschjesmannen wijst naar zulk een grijs verleden terug, dat wij hen als een der oudste takken van het menschenlijke ras kunnen beschouwen, zooals bijvoorbeeld de Chineezzen, Israëlieten, Arabieren, enz. (Wij meenen gelezen te hebben, dat in de taal der Chineezzen aanwijzingen naar die der Boschjesmannen zijn.)

Maar vragen onze lezers: „Is er geen overeenkomst tusschen de Hottentotsche taal en die der Boschjesmannen?” Beide volken lijken op het oog naar elkander, wat kleur, gelaatstrekken, zoowel als klappen met de tong aangaat. Taalvergelijking bracht echter tot de vreemde ontdekking, dat mogen zij uit éene moeder zijn, er thans zoo weinig verwantschap is, dat vele geleerden niet schromen beide natiën als ver van elkander verwijderde takken van volken te beschouwen. De Hottentot toch kan de Boschjesman even weinig verstaan als wij een Turk.

Daar zij het meest met elkander overeenkomen, kunnen zij uit één stam zijn; doch in dit geval vóór duizenden van jaren uit elkander geraakt, mischien in het wijde Afrika van elkander verdrongen door machtige volken, totdat beiden na verloop van eeuwen, langzamerhand naar de zuidpunt gedrongen, elkander weër ontmoetten, doch toen als twee vreemde, elkander vijandige volken.

Dat de Boschjesmannen een oud volk zijn, kunnen wij veilig aannemen, zegt de schrijver. Ook dat zij betere dagen kenden, en uit het noorden van Afrika kwamen. Want gaan wij naar de bouwvallen in Egypte, waar de oude beschaving nog te zien is in de prachtige beeldhouwwerken, dan zien wij onmiskenbaar Joodsche gezichten. Wij weten ook uit den Bijbel dat de Joden onder de patriarchen zoowel als later herhaaldelijk in Egypte woonden. Doch wij vinden ook gelaatstrekken van een volk, die elk boerenkind in Zuid-Afrika dadelijk voor die van een Hottentot of Boschjesman zal aanzien.

Een nog meer in 't oog vallend teeken van een oud, onvermengd ras vinden de geleerden in de holte van den voet, die bij een Boschjesman of een Hottentot sierlijk ingebogen is. Men vergelijke het platte spoor van een Kaffer met dat van een Boschjesman, en de zaak is duidelijk genoeg. Ook in de Chineezzen, een der oudste volken der aarde, zien wij groote overeenkomst in kleur en gelaatstrekken met de Zuid-Afrikaansche volken. Vandaar dat de boerenkinderen een Chinees altijd voor een Hottentot aanzien.

Bewijzen hebben wij dus genoeg, dat wij hier met

een der alleroudeste volken der aarde te doen hebben; een volk, dat reeds lang bestond, toen onze voorouders in Europa nog naakt en met vellen bekleed rondliepen, besmeerd met verf en klei, en er woest uitzagen. In die vroegere beschaving deelden zij, want zij kwamen uit het Noorden, het uitgangspunt van beschaving; vandaar dat zij de kunst van teekenen nog overgehouden hebben.

Egypte is tot op heden wel meer dan twintig malen door vreemde volken overstroomd, die de oude bewoners, waar zij zich niet wilden onderwerpen, teruggedreven tot de meer zuidelijk wonende volken. Nu is licht te begrijpen, dat de meer beschaafde natiën de zwakkere terugdrongen en aldus trillingen teweegbrachten in Afrika, waardoor de zwakkeren of vernietigd of gedreven werden naar het toenmalig duistere Zuid-Afrika, tenzij een sterker ras dien stroom van verdringers tegenhield, om later zelf te wijken. Het spreekt vanzelf dat de Boschjesmannen in die wisselingen deelden; bij beurten sterk en machtige overwinnaars, als wanneer zij eeuwenlang alle indringers afsloegen, en als fiere overwinnaars hunne landpalen ver uit plaatsten, totdat de wisseling der tijden hen weër verder terugdrong op zwakkere volken. (De stam van dwergen langs de Congo door Stanley ontdekt, wordt door sommigen beschouwd als een tak van Boschjesmannen.)

In dezen zuidhoek doorgedrongen, werden de vroegere steenbewerkers waarschijnlijk door hen vernietigd, totdat zij op hun beurt weër door de indringende Hottentotten verjaagd in kleine onsamenhangende troepjes, die van de jacht alleen levende, alle gemeenschap misten en tot een uitvaagsel onder de volken verlaagd, weldra begonnen uit te sterven. Dit neemt in onzen tijd zoo snel toe, dat volgens reizigers de echte, wilde Boschjesman reeds vroeg in de volgende eeuw uitgestorven zal zijn en, verdwenen uit de volkenrij, slechts nog in de geschiedenis zal bestaan.

HET VERGAAN DER WERELD.

Te Berlijn is een vlugschrift verschenen, geschreven door „een geleerd en zeer gezien predikant,” Baxter genaamd. Volgens hem zal de wereld vergaan op den 23sten April 1908. Men kan echter van tevoren nagaan, of de predikant werkelijk de gaaf der profetie bezit, want hij voorspelt dat in 1897 een groote oorlog zal komen; in 1899 kunnen wij een nieuwen Napoleon verwachten als „koning der Grieksche Staten en van Syrië;” in 1904 zal een hevige aardbeving plaatshebben en 12 Maart 1903 — dus vóór de aardbeving — zullen te 3 uur 's middags (Jeruzalemsche tijd) 144000 uitverkorenen, die niet te gronde zullen gaan, ten hemel varen.

De „Figaro” beweert, dat dit geschrift in Duitschland groote ontsteltenis heeft gewekt.

Wij hopen dat men in Nederland niet ontsteld zal worden. Naar wij meenen is hetzelfde geschrift trouwens reeds een paar jaar geleden ten onzent verschenen en veel verspreid. De schrijver, een Engelsch predikant, bevond zich toen hier. Hij is blijkbaar overtuigd van de waarheid zijner beweringen en heeft de kosten voor hun verspreiding over.

't Is meenen we dezelfde Baxter die, nu een dertig jaar geleden, beweerde dat de toenmalige keizer, de Fransche Napoleon III, de toekomstige persoonlijke antichrist was, en toen ook allerlei voorspellingen deed in een boek met zinnebeeldige platen. Er kwam echter niets van uit. Toen keizer Napoleon eens 3000 francs gaf tot den bouw eener Protestantsche kerk, zei hij tot een der ouderlingen: Zeg aan uw geloofsgenooten (Baxter is ook een Protestant) dat ik niet de Antichrist ben. De bekende Dr. Schwartz van de vrije Schotsche kerk te Amsterdam waarschuwde ook tegen zulk een dwaze meening.

We gelooven dat al dat berekenen van dag en ure dwaasheid is. Wil men iets gezonds lezen over de toekomst, dan verwijzen we o. a. naar de schoone artikelenreeks in de *Jongelingsbode* over „het laatste Bijbelboek.” In den nieuwen jaargang wordt zij voortgezet.

Het hierboven genoemde vlugschrift is niet zóo nieuw als men denkt. Zooals gezegd: einde 1891 verscheen er ook een Nederlandsche vertaling van, die kosteloos verspreid werd. De heer B. bood die een ons bekenden uitgever aan, die haar weigerde. Bij die gelegenheid had het volgende vermakelijke kleine voorval plaats, dat doet zien hoeveel waarde men aan zulke berekeningen en voorspellingen heeft te hechten. De Nederlandsche vertaling lag voor de beide heeren. Op de eerste bladzijde wordt een zeer belangrijke veldslag voorspeld. Plotseling vroeg de auteur om een pen. „Want,” zeide hij, „hier moet éen cijfer gewijzigd. Die slag is in 1891 voorspeld en niet geleverd. Dat verandert dus.” En „1891” werd doorgesleurd en daarvoor in plaats gezet: „1892 of 1893.” De tijd werd dus nu zóo ruim genomen dat de voorspelling twee jaren goed bleef.

Een onzer lezers zond ons bij de wisseling des jaars het navolgend versje, dat we hier een plaats geven.

1895.

Al stijgen de wat'ren;
En kookt onder 't klat'ren,
De bruisende vloed;
Ofschoon in het donker,
Geen starrengeflonker,
Vervroolijkt 't gemoed;
Al ratelt de donder,
Wijl bliksem daaronder
En stormgewel' woedt;

Al dreigt ook bij 't lijden.
 Het worst'len en strijden
 Te ontzinken de moed,
 De Heiland — de Herder!
 Die wenkt en spreekt: verder!
 Uw Heer maakt het goed.
 Snel jaren vrij henen,
 't Zij juichen of weenen,
 Gods liefde voldoet.

A. J. G. A.

INGEZONDEN STUKKEN.

(Voor den inhoud dezer rubriek is de redactie niet verantwoordelijk.)

Aan de Redactie van Excelsior.

Geachte Redacteur.

Meer dan eens stelde ik mij dezelfde vraag, welke J. v. d. W. in „Excelsior” betreffende Kaïn (No. 1) doet. En 'k heb daarop een antwoord gevonden, dat 'k de eer heb, u hieronder mede te deelen, en waarover ik gaarne u oordeel vernam.

't Woord des Heeren, waarop wij onzen eisch om handhaving der doodstraf gronden, vinden we in Gen. IX: 6. Daar nu lees ik: „Wie des menschen bloed vergiet, zijn bloed zal *door den mensch* vergoten worden.” Dus niet: de doodslager zal sterven bijv. door een Godsgericht, als dat, waardoor Nadab en Abihu of de Beth-Semieten of Uza getroffen werden, maar „zijn bloed zal *door den mensch* vergoten worden.” En wie kon nu aan Kaïn 't doodvonniss voltrekken? Wie anders dan zijn eigen ouders? Maar een gestrengheid als deze moge de Romein in zijn Brutus blijc van zielenadel prijzen — onze Bijbel eischt of prijst die niet. Daarom voor den broedermoorder — althans voor Kaïn — geen anderé straf, dan de zeer natuurlijke, die der omzwerfing in sombere ballingschap.

Aan deze redeneering heb ik dan nog wel eens een andere vastgeknoopt, namelijk deze: een andere broedermoorder in de Schrift is Absalom. Ook hij ontvlucht natuurlijk 't ouderlijke huis en gaat in ballingschap. David had wijs gedaan — lettende op Gods beschikking omtrent Kaïn — hem daarin te laten. Als hij, door Joab en de Thekoëtische overgehaald, blijkbaar niet met volle vrijmoedigheid, hem weder laat halen, kost hem dit de kroon — kastijding voor den misstap begaan in zijn gedrag jegens Absalom.

Natuurlijk dat tegen de toepassing der doodstraf op den broedermoorder alleen dan bezwaar kan bestaan, als de bloedwraak bestaat.

Met dank voor plaatsing en opmerkingen.

K. W.

P. S. Bijgaand epistel was reeds gereed, toen mij nog een kleinigheid in de gedachte viel, die ik de vrijheid neem, hier nog even neer te schrijven.

Waar u meer dan eens den wensch uitte dat ieder lezer van „Excelsior” zijn opmerkingen, die tot verbetering van dit reeds zoo keurig tijdschrift iets kunnen bijdragen, ten beste zou geven, meen ik dat u ook deze niet euvel duiden zult. Is 't wel gewenscht, *afbeeldingen van den Heiland* op te nemen (als bijv. Jezus wandelende op de zee?) Over de kwestie, of met deze te maken vergrijp tegen 't 2de gebod gepleegd wordt, loopen de meeningen wel min of meer uiteen, maar ik geloof wel, dat verreweg de meeste menschen in ons Noorden, die, volgens Potgieter, de kunst wel wat te veel als stemme uit den hoogen gehoor ontzeggen, afbeeldingen van Jezus, zonder of met weinig kunst „daargesteld,” slechts met eenigen tegenzin beschouwen. Als wij de schilderijen bijv. van Scheffer, waarop de Christus voorkomt, beschouwen, wordt althans onze voorstelling van den Schoonste onder de menschen kinderen geen geweld aangedaan en toch voelen we, hoe zij onvolmaakt blijft, — hoe veel meer dan bij 't zien van afbeeldingen, zonder kunst en soms zonder piëteit vervaardigd? Zonder nu dit laatste op de afbeeldingen in „Excelsior” te willen toepassen, meen ik toch, dat 't beter is, alle dergelijke afbeeldingen weg te laten.

Met groete en heilbete, ook voor „Excelsior.”

Biggekerke, 24 Dec. 1894.

Uw dw.

K. WIELEMAKER.

We behouden ons voor op dit stuk terug te komen.

Vragen en antwoorden.

Vraag: „Waarin bestond het teeken van Jona; zie Luk. XI: 29—32 en Matth. XII: 39—41; in de prediking van hem, of dat hij in den walvisch was?” (7 Dec. 1894).

Het teeken van Jona is zijn *geheele* geschiedenis (uitgenomen het zondige dat hij er in mengde), en wel in dezer voege. Jona werd door God gezonden naar de heidenen (naar Ninevé). Hij zag daarin terecht een noodlottig teeken voor Israel. Hij begreep dat voor de Ninevieten bekeering en daardoor behoud mogelijk was, want Gods bedreigingen zijn waarschuwingen. Hij zegt zelf: „Was dit niet mijn woord toen ik nog in mijn land was!” Als type was Jona's verdwijning in den visch en zijne weder-verschijning na „drie dagen en drie nachten” een teeken dat de profetie zich van Israel afwendde en tot de heidenen keerde; met andere woorden, dat de ballingschap van Israel onherroepelijk besloten was en de kring van de roeping ter zaligheid zich *daardoor* uitbreidde.

„Het teeken van Jonas den profeet” is dus dit: De Heere Jezus zal door zijn volk verworpen worden, gelijk de Oud-Testamentische profetie door het volk verworpen werd. Hij zal daarna drie dagen en drie nachten (drie geheele of gedeeltelijke etmalen,

de gedeelten voor geheelen genomen) in het graf blijven, gelijk Jona na zijn vertrek uit het Joodsche land dien tijd in zijn levend graf was besloten. En daarna zal hij in de prediking tot de heidenen gebracht worden en die zullen hooren en zich bekeeren, terwijl van Israel het woord zal gelden: „Voorwaar ik zeg u: gij zult mij niet meer zien totdat ik kom op de wolken des hemels,” totdat gij zeggen zult: „Gezegend is hij die komt in den naam des Heeren;” dat is, totdat de volheid der heidenen zal zijn ingegaan.

Daarom staat er ook: „*Dit boos en overspelig geslacht* verzoekt een teeken, en *hun* zal geen ander teeken gegeven worden dan het teeken van Jonas den profet. Want gelijk Jonas *den Ninevieten* een teeken geweest is, alzoo zal ook de Zoon des menschen zijn voor dit geslacht.” En: „de mannen van Ninevé zullen opstaan in het oordeel met dit geslacht, en zullen het veroordeelen, want zij hebben zich bekeerd op de prediking van Jonas, en ziet meer dan Jonas is hier.

Vraag: „Waarin bestond het bouwen van de graven der profeten (zie Luk. XII: 47) en kon de Heere Jezus hen daarom veroordeelen?” (7 Dec. 1894).

Deze vraag volgde onmiddellijk op de hiervoor besprokene, en dat is zeer goed, want het antwoord staat met het antwoord op die vraag rechtstreeks in verband. De beide vragen zijn gedaan naar aanleiding van één en hetzelfde gesprek.

Theatrale droefheid en bovenmatige vereering van een doode zijn gewoonlijk een bewijs dat de verhouding bij zijn leven niet van de beste was; dat er een onherstelbaar verzuim moet goed gemaakt worden; vooral wanneer er niet aan gedacht wordt om bij die vereering het opvolgen van de *wensen* der overledenen te voegen. In wereldsche kringen doet zich dit verschijnsel op allerlei wijzen voor. Kostelijke feestmalen worden aangericht voor zoogenaamde vrienden, die men liefst naar de Mokerhei zag verhuizen. Toen het standbeeld van Thorbecke onthuld werd, sprak de feestredenaar (zonder te weten hoe hij Jezus woorden bevestigde): „Gij (de overledene) hebt dit gedenkteeken niet noodig, maar wij, uwe leerlingen, hebben het noodig om u en uw arbeid niet te vergeten en te verwaarloozen.” De beste monumenten worden soms opgericht door hen, die het meest aan de erfenis en 't minst aan den erflater denken. Die onmatige hulde na den dood, gebracht door geestverwanten van hen die zedelijk of letterlijk den dood berokkend hebben, is een onbewuste uiting van blijdschap over het feit dat hij „er gelukkig eindelijk onder ligt.” Zoo weende Alexander de Grootte krokodillentranen bij het lijk van den gesneuvelden Darius, die door hem van rijk en leven beroofd was. Maar het leven kon hij niet teruggeven en het rijk behield hij.

Kinderen, die zich schaamden voor de wandaden

van hunne ouderen, die moordenaars der profeten waren geworden, zouden die wandaden niet op zoo onkiesche manier in herinnering gebracht hebben. De rechtstreeksche aanleiding tot de meeste profetieën waren *staatkundige* verhoudingen tusschen Israel en de volken, maar die wereldhistorische en geestelijke beteekenis hebben om hun *typische* waardij. De profeten werden als staatkundige misdadigers gestraft. Wie nu een geestverwant is van den moordenaar, kan niet beter doen dan den vermoorde als een groot en edel, maar „staatsgevaarlijk” man te vereeren door grooten lof na zijn dood, Zoo wordt de moord een treurige, maar noodzakelijke terechtstelling, en het praalgraf een mooi masker voor den leelijken moord. Ook „de vaderen” zouden, indien ze niet midden in den strijd hadden geleefd en toen wat driftig en hartstochtelijk waren geweest, een eervolle begrafenis aan hun slachtoffer gegeven hebben, maar de terdoodbrenging was er even noodzakelijk om. Zulke lof is niets ongewoons. Wanneer de Napoleons een slag gewonnen hadden, meldde hun bulletin altijd dat de vijand met „voorbeeldloozen”, met „bewonderenswaardigen” moed, met „ware doodsverachting” gestreden had. Want zoo werd hún moed nóg grooter, hun overwinning nog schitterender. De terechtstelling van een tegenstander die een praalgraf verdient maakt den rechter edeler dan die van een schurk, die in een hoek van 't kerkhof weggestopt wordt. Het praalgraf voor den profet is dus eigenlijk een hulde aan den moordenaar.

In Mattheus (XXIII: 30) zegt de Heere bij de besproken woorden: „Gij zegt: Indien wij in de tijden onzer vaderen geweest waren, wij zouden met hen geene gemeenschap gehad hebben *aan het bloed* der profeten.” Aldus getuigt gij tegen uzelfen dat gij kinderen zijt dergenen, die de profeten gedood hebben.

Ik zeide eens tot een modernen diaken: „Indien gij geleefd hadt tijdens Jezus' omwandeling op aarde, ge zoudt hem meê gekruisigd hebben, want de woorden, die ge zelf als door hem gesproken erkent, zijn onverdragelijk verwaand indien hij niet Gods Zoon is.” De man nam het mij geweldig kwalijk en eischte dat ik deze zware beleediging zou terugtrekken. Hij was geen moordenaar of barbaar! „Welnu,” hernam ik, „laat me liever zeggen, indien Jezus nu leefde, en niet gij in zijn tijd, dan zoudt ge trachten hem met een attest van den dokter in de deftigste klasse van Meerenberg geplaatst te krijgen.” En hij was eerlijk genoeg om toe te stemmen: „Dát is niet onmogelijk.”

Dat is: we zouden geen gemeenschap gehad hebben *aan het bloed* der profeten; maar kinderen van die bloedvergieters zijn we lichamelijk en geestelijk.

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerland's Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE PROFETEN DES OUDEN VERBONDS.

I.

Evenals Israel een geheel eenige plaats inneemt onder de volkeren der aarde, evenzoo kan geen enkel volk wijzen op een reeks mannen, die eene roeping hadden, welke ook slechts bij benadering die der profeten van Israel nabijkomt. Dat ligt geheel in den aard der zaak. Immers het geheele bestaan van Israel was voorbereiding en profetie. Het spreekt dus vanzelf dat deze roeping in personen tot uiting kwam. En toch kan men niet ontkennen dat de profeten door God verwekt werden naarmate het volk zelf minder aan zijn profetische roeping voldeed.

Tot recht verstand van het Nieuwe Testament is een grondige kennis van het Oude onmisbaar. Terecht zeide Da Costa dat men het titelblad, 't welk Oud en Nieuw Testament in onze bijbeluitgaven van elkaër scheidt, moet wegdenken. Oud en Nieuw zijn één, gelijk kind en man dezelfde persoon zijn. Tot recht verstand van het Oude Testament is het volstrekt noodig zich een goed en helder begrip van de profeten en hunne profetieën te vormen. Opzettelijke bespreking daarvan is verre van overbodig, omdat het niet zelden voorkomt dat men enkele geheel bekende profetieën uit haar verband licht en de overige geheel ter zijde laat liggen. Die bekende worden dan veelal gebruikt en behandeld, zonder eenigszins rekening te houden met den per-

soon, den tijd, de omgeving, het doel van den profeet, die ze uitsprak, en daardoor menigmaal misverstaan en misbruikt.

Dat sedert oude tijden in Israel profetenscholen bestonden, waar geheele groepen jonge mannen tot den dienst der profetie werden opgeleid, is iederen bijbellezer bekend, al ware het alleen uit de geschiedenissen van Saul en Eliza. Meermalen stonden deze profetenscholen in nauwe verbinding met hen, die wij meer bepaald gewoon zijn profeten te noemen. Dikwijls echter waren ze Gods profeten ook zeer vijandig en ruime kweekplaatsen voor valsche profeten; waarvan om slechts één voorbeeld te noemen, Achab er ruim vier honderd om zich heen had, toen hij der profeten raad inwon omtrent den veldslag, waarin hij zou sneuvelen.

Tusschen deze groote massa profeten, die uit de scholen voortkwamen, en de profeten, die door den Heiligen Geest geroepen zijn tot auteurs in Gods Woord, bestond echter zeer aanmerkelijk verschil. Een even groot verschil als tusschen de twaalf apostelen des Heeren en de leerende ouderlingen of predikanten van alle eeuwen. De profetenscholen waren, indien ze aan hun roeping beantwoordden, eigenlijk niet anders dan theologische scholen. Want profetie is volstrekt niet altijd, soms in 't geheel niet, het voorzegggen van komende gebeurtenissen. Profetie is uitlegging van Gods Woord. De begeerlijkste gave des Heiligen Geestes, waarnaar alle

Christenen zullen jagen, zegt Paulus, is: „dat ge moogt profeteeren.” In de Christelijke onderlinge bijeenkomsten zullen „twee of drie profeten” spreken, vermaant dezelfde apostel de Corinthiërs. Men ziet dadelijk dat hier niet voorspelling bedoeld is, maar Schriftuitlegging.

Een bewijs hiervoor uit het Oude Testament is te vinden in Numeri XI. Onder profeten worden hier verstaan zeventig mannen, op wie God legt deelen van den Geest, die op Mozes is; zoodat zij met hem „den last van het volk dragen;” dat is het volk inleiden in de beteekenis van Gods getuigenis en in de kennis van zijne geboden, zoodat geen vleesche-lijke lusten meer de overhand verkrijgen.” En toen twee mannen in het leger „profeteerden” en eenige ijveraars voor Mozes’ eer hem opriepen om daaraan een einde te maken, riep hij uit: „Och, of al het volk des Heeren profeten waren!” Wanneer al het volk des Heeren uit profeten bestaat, zullen natuurlijk niet allen toekomstige dingen voorzeggen, maar dan zal de tijd aangebroken zijn waarvan Jeremia voorspelde: „Zij zullen niet meer, een iegelijk zijnen naaste, en een iegelijk zijnen broeder, leeren: kent den Heere! want zij zullen mij allen kennen, van hunnen kleinsten af tot hunnen grootsten toe, spreekt de Heere.” Dat is, volgens den brief aan de Hebreërs, de tijd waarin het eerste verbond vervangen is door het tweede en God tot ons spreekt, niet meer veel en op velerlei wijzen door profeten, maar rechtstreeks door den Zoon.

De eigenlijke profeten hadden een andere roeping. Om hun roeping goed te verstaan, is ons noodig vooraf een blik te werpen op de beteekenis van Israel.

Onmiddellijk na den val was Gods bedoeling de schepping, welke de mensch in zijn val medegesleurd en tot een wingewest van het rijk van den vorst der duisternis gemaakt had, weder te herstellen tot eene provincie van zijn eigen koninkrijk. Vóór alles lag in dit doel opgesloten de verlossing van het menschelijk geslacht. Middel daartoe was de vleeschwording zijns Zoons. De verlossing der menschheid kon echter niet machinaal geschieden, in dat geval zou de zedelijke aanleg der menschen, „van Gods geslacht,” voorbijgegaan zijn. Derhalve was afzondering noodig, zoodat het zaad der vrouw en het zaad der Slang elk zich concentreerde. De eerste aanloop daartoe was de afzondering van Seth, in wiens dagen „men den naam des Heeren begon aan te roepen.” De vermenging van „de kinderen Gods” met de „dochteren der menschen” maakte de afzondering van Henoeh, daarna die van Noach, en eindelijk door den zondvloed die van Noachs geslacht noodzakelijk. Uit Noachs geslacht moest in Sem de gouden draad doorloopen, en in Sems geslacht in Abram. Met Abram werd het verbond der belofte opgericht en zijn zaad door de besnijdenis afgezonderd van alle volken. Maar vollen nadruk laat Paulus in den brief aan de Romeinen hierop

vallen, dat de belofte aan de besnijdenis voorafging. Want hierdoor is het bewijs geleverd dat de afzondering van Israel *geen doel maar middel* was. Bij de *belofte* wordt aan Abram gezegd: „In u en in uw zaad zullen alle geslachten der aarde gezegend worden.” De *belofte*, vóór de besnijdenis gekomen zijnde en door Abram geloofd, maakt hem den vader aller geloovigen; ook van die geloovigen die uit de „voorhuid” zijn; dus nadrukkelijk: ook van hen die buiten de besnijdenis staan. Abram, wiens naam door God veranderd wordt in Abraham (Vader van vele volken) is dus een man, die niet aan een bepaald volk, maar aan de geheele menscheit toebehoort. In Abraham kon geheel Israel tot op den Messias zijn eigenlijke roeping zien. Die roeping was duidelijk: *geen* opsluiting, *geen* afzondering, dan eenig en alleen als middel om tot uitbreiding te komen.

Israel had dus slechts één doel van bestaan, en dat was: het voortbrengen van den Messias, het eigenlijke zaad der vrouw en van Abraham, in wien *alle* geslachten zouden gezegend worden. En daarmede is gezegd dat geheel Israel één groote voortdurende profetie was. Het volk, wanneer het aan zijn roeping beantwoordde en Jehovah diende volgens zijne wet, was zulk een profetie in drieërlei opzicht. Ten eerste: het was het eenige volk op aarde dat gezegend was met Gods openbaring. Het kon zijn Woord dus uitleggen en brengen aan de anderen, die buiten het verbond stonden. Ten tweede: het voorspelde in zijn geheele geschiedenis en volksleven de aanstaande komst van den Messias: de heerlijkheid van Israel en het licht der Heidenen. Ten derde: het toonde door zijne bestemming, en daardoor juist door zijne afzondering, dat het heil voor de geheele aarde bestemd was. Het theocratisch volksbestaan van Israel was niet anders dan de bolster, die zou wegvallen zoodra de kern, de Messias, verschenen was. In zijn beste tijden heeft het volk daarvan iets begrepen. Toen het volk daarentegen het meest vervuld was van den valschnationalen trots, die de afzondering als doel, en niet als middel, beschouwde, heeft het zijn Messias gekruisigd. W.

UIT HET VERRE OOSTEN.

De gebeurtenissen der laatste tijden hebben meer dan ooit de aandacht op China gevestigd, dat door Japan ernstig schijnt bedreigd. Van hoog belang — 't is reeds lang erkend — is het voor heel de wereld, welke de toekomst zal zijn van het reusachtig rijk, vooral of het Christendom zal overwinnen. Gaan we eens even na hoe het ten dezen stond en staat.

De baanbreker der Protestantsche zending in China was Morrison, die in 1782 te Buttergreen in Nor-

thumberland geboren werd. Zijn vader was een arme schoenmaker, en had veel verdriet van zijn zoon. Robert, zoo was zijn naam, was dan ook een echte deugniet, die het liefst zijn tijd op straat doorbracht. Er was echter in de stad een vrome dame, die als Zondagsschoolonderwijzeres wilde gaan werken, maar voor wie geen klasse kinderen was. Zij zocht nu eenige leerlingen van de straat op, en zoo ving zij ook den jongen Morrison in hare netten. Hij was in den beginne een lastige scholier, maar later werd hij een harer beste leerlingen.

Zeer spoedig ontwaakte bij hem een ernstige begeerte den Heer in de zending te dienen. Eens, toen hij zich als bij toeval in eene vergadering bevond, waar ook voor de zending werd gecollecteerd, kwam de collectant bij hem met den zak, die den vorm van eene muts had, en vroeg hem: „En gij, mijn jongen, zoudt ook gij niet iets willen geven?” „O, zeker”, was zijn antwoord, „als het kon, zou ik mijzelf geheel in de muts werpen.” Den wensch, die hij hiermede uitsprak, heeft hij verkregen.

In dienst van het Londensche genootschap ging hij in 1807 op reis naar China. Daar de Engelsche regeering destijds de zending ongunstig gezind was, kon Morrison op geen andere wijze in China komen dan over New-York en door tusschenkomst der Amerikanen. Hij vestigde zich te Canton en nam de kleederdracht en leefwijze van het land aan.

Reeds voor zijne uitzending had hij van een paar Chineezers in Londen en met behulp van een Chineesch manuscript, dat zich in het Britsch museum bevond, eenige kennis van het Chineesch opgedaan. Dadelijk na aankomst in Canton wierp hij zich met alle kracht op de bestudeering van deze lastige taal. En hij was werkelijk voorspoedig in deze studie. Reeds in 1812 kon hij met de overzetting van het Nieuwe Testament beginnen. In vereeniging met William Milne, die hem vanwege het Londensche genootschap in 1813 werd toegezonden, heeft hij dezen arbeid kunnen voltooien, en bovendien een woordenboek kunnen aanleggen en tal van kleine geschriften kunnen schrijven.

Morrison ging in alles behoedzaam te werk. Zijne boeken verborg hij even zorgvuldig als zijn voornemen, het Evangelie te prediken. Alleen in de stilte van den nacht kwam de kleine gemeente bijeen, die hij om zich had vereenigd, om van hem het Woord des levens te hooren. Maar hoe stil het daarbij ook toeging, de ijverzucht der Roomschen en de vijandelijke stemming van het volk jegens de Engelschen gaven aanleiding dat er in 1813 een keizerlijk verbod verscheen tegen de uitbreiding van het Christendom, waarbij ieder, die een zendeling herbergde, met de doodstraf werd bedreigd. Morrison moest zelfs naar Macao terugkeeren. Maar verbetering kwam er in zijne toestand toen hij eene aanstelling kreeg van tolk en secretaris bij een Engelsche factorie.

Milne wilde in Macao een zendingspost stichten, maar de Engelsche resident stond hem zulks niet toe. Hij vertrok nu naar Malacca, richtte daar scholen op, liet er onderscheidene boekjes in de Maleische en Chineesche taal drukken, en gaf een tijdschrift uit het „Chineesche Magazijn.” Al deze geschriften werden door de lees- en weetgierige Chineezers met graagte ontvangen. Het kwam in Malacca zelfs tot de stichting van een Chineesch college, waar jonge Chineezers een wetenschappelijke opleiding konden krijgen, en waar ook Morrison eene leerstoel bekleedde. Zoo werd Malacca de belangrijke voorpost van de zending in China.

Milne werkte met ijver aan de overzetting van het Oude Testament. Dezen arbeid heeft hij niet mogen voltooien. In 1822 riep de Heere hem op tot hooger leven. Intusschen waren er andere zendingen aangekomen, als Thomson, Medhurst en Legge, die den arbeid aan bovengenoemd college voortzetteden. Ook onder de Chineezers op Poelo-Pinang en te Singapore werd door hen gewerkt. Langzamerhand ontstond er een kleine gemeente, waarbij zich ook eenige Christen-Chineezers voegden, die om de vervolging van hun geloof hun vaderland hadden moeten verlaten. Inzonderheid heeft een bekeerde Chinees, Leang Afa, trots de vervolging, waaraan hij blootstond, en de geldboeten, waarmede hij werd bezwaard, met ijver gewerkt aan de bekeering zijner landslieden.

Na Morrisons dood (in 1834) waren het vooral de Noord-Amerikanen, die de zending in China met kracht ter hand namen. Daar hunne zendingen in Birma en op de Aziatische eilanden veelvuldig in aanraking kwamen met de Chineezers, die daar wonen, ontstond als vanzelf bij hem de begeerte ook aan de bewoners van China het Evangelie te prediken. Sommigen hunner zendingen als Bridgeman en Abeel beproefden zelfs naar het binnenland door te dringen, wat hun echter niet is gelukt. Zij moesten zich voorloopig met Canton en Macao tevreden stellen. De zendeling Roberts nam, evenals Morrison vroeger gedaan had, de Chineesche leefwijze en kleederdracht aan, en onder den naam van Moko trok hij door het land met de blijde boodschap des heils.

Al de mannen, die tot nog toe in China hadden gewerkt, moesten evenwel in de schaduw treden bij Gützlaff, die zich den naam van apostel der Chineezers heeft verworven. In 1803 te Pyritz in Pommeren geboren, ontving hij van vader Jänicke te Berlijn eene opleiding tot zendeling, waarop het Nederlandsch zendingsgenootschap hem in dienst nam en hem in 1827 naar Batavia zond. Hier ontmoette hij den edelen Medhurst, en kwam er in veelvuldige aanraking met de Chineezers, wat bij hem het verlangen deed ontstaan, aan de bevolking van China het Evangelie te prediken. In 1829 vertrok hij naar Bangkok, de hoofdstad van Siam, en vandaar vervolgde

hij twee jaar later zijne reis naar China, het land zijner wenschen.

Onvermoeid was hij in het reizen, en overal, waar hij kwam, getuigde hij van den Heiland van zondaren. Op zijn talrijke reizen kwam de gedachte bij hem tot rijpheid, dat de Chineezzen door Chineezzen voor het Christendom moeten worden gewonnen. Dit werd de grondgedachte van zijne zendingsmethode. En toen in 1842 de ongelukkige opiumoorlog een einde had genomen, en er voor de zending meerdere vrijheid was gekomen, wilde hij deze gedachte verwezenlijken door China met een net van Chineezzen zendelingen te overdekken. Daartoe stichtte hij een Chineesche vereeniging te Hongkong, waarheen Dr. Legge nu ook het bovengenoemde Chineesche college verlegde. Deze vereeniging bestond uitsluitend uit inboorlingen, die als predikers of colporteurs het land moesten doortrekken en berichten over de zending inwinnen. Op die wijze werd het Evangelie wijd en zijd verbreid en namen velen het Woord des Levens aan met een geloovig hart en werden vervolgens gedoopt.

Om meerdere belangstelling voor de zending in China te wekken, ondernam hij in 1850 eene reis naar Europa, waar hij het daaropvolgende jaar overleed. Gedurende den korten tijd, dien hij in Europa toefde, heeft hij de Christenen voor den zendingsarbeid in China wakker geschud. En al hebben vele van de vereenigingen, die door zijn toedoen waren ontstaan, zich weder ontbonden, en al is veel geestdrift met hem in het graf gedaald, een meer kalme volharding heeft voor deze plaats gemaakt, die tot op onzen tijd heeft stand gehouden.

Nadat China door het vredesverdrag te Nankin in 1842 voor de vreemdelingen was ontsloten, zijn onderscheidene zendingsgenootschappen in China gaan werken en deze hebben aan haar zendingspersoneel voortdurend uitbreiding gegeven. Bij den arbeid van ieder genootschap stil te staan en ieder arbeidsveld afzonderlijk te behandelen, zou ons ver buiten de grenzen van ons bestek voeren. Daarom slechts een enkel woord over de meest bekende en rijkstgezegende arbeidsvelden van dit ontzaglijke rijk.

En dan dient wel in de eerste plaats Foekien te worden genoemd. De zending George Smith had daar reeds jarenlang gewerkt, zonder eenige vrucht op zijn arbeid te zien, toen het Engelsch Kerk. zendingsgenootschap besloot er de zending op te geven. Smith schreef echter aan zijn comité dat hij niet van zins was zijn post te verlaten, en twee à drie maanden later mocht hij de eerstelingen doopen. Kort daarop stierf hij, en anderen zetteden het werk voort. In 1861 waren er te Futschau, de hoofdstad dezer provincie, nog slechts vier gedoopten maar in 1879 reeds drieduizend. Tot op onzen tijd is Foekien het meest gezegend arbeidsveld van China. In 1890 werden er 500 personen gedoopt.

Bemoedigend is ook wat de zendelingen der Vereenigde Presbyterianen van Schotland uit Mantshurie schrijven.

„De moeilijkheid — schrijft een hunner — bestaat niet daarin, ingang te vinden, maar in de onmogelijkheid, al de open deuren binnen te treden. Er gaat geen dag voorbij, waarop men mij niet dringend vraagt, lang te blijven, daar er veel heilbegeerige hoorders zijn of geloovigen die gedoopt wenschen te worden. Het ledental der gemeenten vermeerderde in 1890 van 795 tot 956 en de aanwinst zou veel grooter zijn geweest, zoo het maar niet aan arbeiders had ontbroken.”

Het Londensche genootschap heeft ook onvermoeid zijn arbeid in China voortgezet. Behalve de reeds genoemde zendelingen heeft het ook tal van mannen uitgezonden, die in Hongkong, Shanghai en Peking een bloeiende zending in het leven hebben geroepen.

Duitschland is in China o. m. vertegenwoordigd door de zendelingen van het Rijnsche en Bazeler genootschap, en Amerika door mannen van onderscheidene kerken en genootschappen. Door Amerikaansche zendelingen is de grond gelegd voor een uitgebreide zending in Canton en Amoy.

Nog een enkel woord over de „China-Inland-Mission,” die nu 14 van de 18 provincies, die China telt, zoo niet bezet, dan toch onder bereik van de prediking des Evangelies heeft gebracht, en in 1889 aan 536 volwassenen den doop heeft toegediend. Hare gemeenten tellen nu 4433 leden, waarvan 2839 Avondmaalgangers.

Deze zending is door Hudson Taylor in het leven geroepen, een man vol des geloofs, die 380 arbeiders onder zijne leiding heeft: rijke kooplieden naast arme handwerkslieden, geleerden naast ongeleerden, leden der Engelsche kerk en verschillende Dissenters, Engelschen, Amerikanen, Zweden, Noren en Denen, mannen, vrouwen en jonkvrouwen, jonge lieden en mannen van rijperen leeftijd, die nu pas aanvangen te werken. En al deze mannen en vrouwen zijn in één geest vereenigd en onder eenzelfde leiding gebracht. Waarlijk een grootsch verschijnsel op het gebied der zending, en dat in eene eeuw van kerkelijke verdeeldheid.

Op allerlei wijze wordt in China gewerkt: door reizende predikers, door colportage van geschriften, door schoolonderwijs, door inlandsche leeraars, door medische hulp te verlenen en hospitalen op te richten.

De China-Inland-Mission heeft zich vooral op het reizend prediken toegelegd. De leeslust der Chineezzen en hun bekende weetgierigheid maakt dat met vrucht kan worden gecolporteerd. Bijbels en andere Christelijke boeken worden er bij duizenden verkocht, en de literarische arbeid neemt den tijd van menig zending in beslag. Het ontbreekt ook in de Chineesche zending gelukkig niet aan mannen, die de

bijzondere gave bezitten, goede boeken te schrijven en te vertalen.

Van groot belang is de arbeid der zendingszusters. Zij worden niet aangezien voor politieke agenten, en hebben toegang tot plaatsen die voor mannen gesloten zijn. Dr. Williansen zegt: „De vrouwenarbeid is van onberekenbaar belang in China, en nog lang niet genoeg doorgevoerd. Vrouwen kunnen in den regel alleen door vrouwen bewerkt worden. Het is geen geringe taak, wanneer vrouwen van dorp tot dorp gaan om het Evangelie te prediken van de Amur tot Tonkin, van de Chineesche zee tot Centraal-Azië. De blijvende Christianiseering van China is van de bekeering der vrouw afhankelijk. Wij zullen China niet winnen, tot wij de vrouwen gewonnen hebben. Wat kan éen man doen, zoo alle vrouwen tegen hem zijn?” — Einde 1889 telde de Protestantsche zending in China 390 vrouwen en 360 jonge dochters.

In hetzelfde jaar waren er vanwege de Protestantsche zending 61 hospitalen met 44 apotheken en 70 à 80 zendeling-artsen, die binnen een jaar tijds meer dan 348 duizend zieken hebben behandeld. Zoo ergens de geneeskundige zending een groote beteekenis heeft dan is het in China. Als wegbeleidster heeft zij der zending onberekenbare diensten bewezen. Zij heeft de stemming des volks jegens de zending veranderd, en den zendelingen toegang verschaft tot duizende woningen, die vroeger voor hen gesloten waren. Zij heeft de belangstelling der aanzienlijken tot zich getrokken, en zich de gunst des volks verworven.

L. T.

Nog een allerlaatst, belangrijk bericht — en we sluiten.

De *Shanghai Mercury* vermeld het.

De keizerin-weduwe van China had 12 November II. een exemplaar van „Jezus' boek van den godsdienst” gekregen en begon er aanstonds ijverig in te lezen. De keizer hoorde er van en wilde er meer van weten, maar de keizerin-weduwe wist van geen uitscheiden. De keizer werd ongeduldig en zond zijn hoofdbeamte om een Bijbel voor hem te koopen.

Spoedig daarna verscheen een beambte — Li heette de man — in het Amerikaansche bijbeldepot en liet een stuk papier zien, waarop in Chineesche letters stond: „Een Oud Testament, een Nieuw Testament.” De Chineesche bediende, iemand van hooge afkomst, werd getroffen door de vreemde letters, en vroeg wie ze geschreven had.

„De keizer,” was het antwoord.

„O, vandaag hebben juist de vrouwen van den Christelijken godsdienst een mooi Nieuw-Testament de keizerin-weduwe aangeboden”, zeide de bediende.

„Ja”, antwoordde Li, „de keizer heeft het al gezien en verlangt nu de boeken van Jezus' godsdienst.”

De man betaalde en ging met de testamenten heen; maar ondertusschen had de bediende het stukje papier met de keizerlijke letters goed weggestopt. Even daarna kwam Li het echter terughalen; het zou, sprak hij, slecht met me afloopen als ik het kwijt was geraakt.

Thans kreeg hij van den bediende een uitgave van den Catechismus en de Spreuken ten geschenke; hij was er zeer blij meê, en beloofde het aan alle beambten te laten lezen. 's Avonds kwam Li weer terug met het Nieuwe Testament, waarin verscheiden bladzijden omgevouwen waren. De keizer had er in gelezen, zeide hij, en een aantal drukfouten gevonden. De bediende gaf hem toen een betere uitgaaf; en nog was Li niet weg, of een andere beambte kwam om Testamenten met grooteren druk vragen, die het depot echter niet bezat.

De beambten kwamen rechtstreeks van den keizer en de keizerin; en sinds lezen beiden trouw de Heilige Schrift.

EEEN ONVERMOEID STRIJDER.

Den 25sten dezer zal het 80 jaar geleden zijn, dat Ds. G. S. ADAMA VAN SCHELTEMA te 's Gravenhage werd geboren. Ongetwijfeld is hij een der merkwaardigste mannen die Nederland bezit, een man wiens verdiensten ook in den vreemde openlijk zijn erkend.

Na te Leiden gestudeerd te hebben, waarvan Hengel, Clarisse en Kist zijn leermeesters waren, werd Scheltema predikant te Borselen in Zeeland. In 1849 kwam hij te Amsterdam, dat het tooneel van zijn meer uitgebreiden arbeid zou worden.

Als predikant had hij tot wijk een deel der zoogenaamde „Jordaan” een achterbuurt, waar veel te doen viel. Een bezoek aan Londen vestigde zijn aandacht op hetgeen daar geschiedde om in geestelijken en tijdelijken nood te voorzien. Hij vertaalde Mevr. Wightmans boekske: „Uit de achterbuurt”, en stichtte in zijn wijk het „Koning Willems huis”, een inrichting die veel navolging vond. Het is het middelpunt van veel werkzaamheid: Bijbellezing, Zanggezelschap, Zondagsschool, Volkssamenkomsten, Naaischool, Bewaarschool, Jongelingsvereniging, Onthouderskringen enz.

Voor al op het gebied der laatste is Ds. Scheltema bekend. Velen kennen hem alleen — doch ten onrechte — als drankbestrijder. Waar is dat hij tegen den sterken drank getuigd en geijverd heeft met alle kracht tot nu toe en — met vrucht. Getuige de Christelijke Geheelonthouders-vereeninging.

Voor den volkszang — een machtigen factor — begreep Scheltema veel te moeten doen. Lang is de lijst der liederen, veelal vertaalde, die hij „Voor Huis en School” en Zondagsschool uitgaf en die bij vele duizenden zijn verspreid tot in Amerika en

Indië toe. Ook door het schrijven van traktaatjes en als redacteur van den Bijbelschen Almanak heeft Scheltema groote verdiensten. Van de Nederlandsche Zondagschoolvereeniging was hij jarenlang voorzitter en tevens een der redacteuren van haar orgaan.

Ds. Scheltema, die na emeritus te zijn geworden, de hoofdstad verliet, woont thans te Arnhem. Duizenden vrienden heeft hij zich hier te lande en in den vreemde verworven als leeraar, bestrijder van volkszonden, volksvriend in den waren zin des woords, schrijver en dichter. Groot is het aantal boeken door Scheltema geschreven of wel vertaald, ongerekend nog zijn arbeid in tal van tijdschriften. Bijna tachtig jaren oud begon hij nog een nieuw tijdschrift tegen den sterken drank: „De Wereldstrijd”. Zijn boeken als Jan Ploeger, Spurgeon e. a. zijn overbekend. Van zijn gedichten noemen we het boek Job, Miles Standish en de vele kleinere bundels. Heeft misschien in de laatste jaren de letterkundige min of meer moeten wijken voor den practicus, wie durft het betreuren?

Ds. Scheltema is, zeiden we reeds, een merkwaardig man, vooral in Nederland. Woonde hij in Engeland, zijn naam zou overal genoemd worden. Toch ontbreekt het hem ook hier niet aan groote waardeering, getuige o. a. zijn benoeming tot ridder van den Nederlandschen Leeuw. Veel goeds heeft hij uit den vreemde overgebracht en — dat is hem soms dwaselijk ten kwade geduid. Scheltema echter is de man niet die het opgeeft, als men niet in alles met hem meêgaat. Hij houdt vol, is in alles zichzelf, tot in zijn eigenaardigen, soms stroeven stijl toe. Hij weet wat hij wil, en kan hij soms scherp zijn, 't is om de zaak die hij dient. En dat is de zaak des Heeren, want steeds heeft bij Scheltema, al aanvaarde men ook niet in elk opzicht zijn denkbeelden, dit voorop gestaan en staat het tot op dezen dag, dat er geen heil is buiten Christus en geen waarachtige verbetering dan door hem. Deze grijze strijder is krachtig, wijl hij gelooft.

Ook wij brengen Ds. C. S. Adama van Scheltema onzen hartelijken heilgroet. Hij heeft het als de „zeer sterken” tot 80 gebracht en ziet terug op een leven in den dienst zijns Meesters besteed. Worde dit leven nog verlengd en hem nog een tijd de kracht bewaard, dusver hem bijgebleven. Bovenal zij de genade Gods, waardoor hij zooveel vermocht, ook verder zijn deel tot de ure der ruste voor hem slaat, voorbereiding van een ontwaken tot de heerlijkheid, „waarin de leeraars zullen blinken als de zon.”

DE EVANGELIST.

Eenigen tijd geleden stak in een der voorsteden van Londen een onweêr op dat alle onvoorbereide wandelaars noopte een schuilplaats te zoeken, die slechts eenige beschutting bood.

Een tener en welgekleed heer stond om het onweder te ontwijken in het portiek van een aanzienlijk huis. Eensklaps ging de deur open en een stem riep vriendelijk: „Kom binnen, om Gods wil, uit dien stortregen!”

„Dank u voor zulk een vriendelijkheid, vooral omdat die mij om Godswil wordt betoond”, antwoordde de vreemdeling binnekomende.

Hij werd een eetzaal binnengeleid en zijn tijdelijke gastheer sprak:

„Dat was slechts bij wijze van spreken, dat ik zoo zei en niet om ernstig opgenomen te worden.”

„Dat spijt me,” hernam de ander, „want daardoor krijgen die woorden niet de beteekenis welke ik er aan hechtte, denkende aan de broederschap in onzen Heiland.”

Op dit oogenblik kwam een jongen driftig de kamer binnenloopen. „O, vader,” zei hij, „ik wist wel dat hier iemand was, maar ik kan met die vragen niet klaar komen. Ik wenschte wel, dat gij den meester bericht wildet geven, dat ik aan de Bijbelles op school niet behoef deel te nemen. U kunt het als u wilt. Waarvoor dient het ook eigenlijk?”

De vader zag den vreemdeling half lachend aan.

„Dat soort zaken ligt denkelijk meer op uwen weg dan op den mijnen. Kunt gij mijn zoon in dezen den weg wijzen?”

„Ik denk het niet. Maar ik kan u toch misschien wel aan die vragen helpen,” zei de ander, en hij wendde zich tot den jongen, terwijl ik onder dit gastvrij dak vertoef.

De jongen keek een weinig verlegen; toen zeide hij flink: „Ik wenschte dat gij het deedt, want ik vind het toch vervelend dom te zijn in hetgeen bijna al mijn kameraden weten.”

Die twee, zoo onverwacht samengebracht, togen aan het werk. De jongen was spoedig in de vragen verdiept en zeide toen: „Mijnheer, ik ben niet tevreden met de antwoorden op die vragen, doch ik wensch alles te weten wat er mede in verband staat en deze dingen geheel te begrijpen.”

De vader verborg zijn genoegen niet en vriendelijk den vreemdeling dankende, zeide hij: „Hoe wonderlijk loopt dat alles. Twee uur tevoren had ik u nooit gezien, een toeval deed ons elkaër ontmoeten en nu zijt gij bezig mijn zoon te onderrichten. Gij hebt mij grootelijks verplicht en indien ik u op eenige wijze dienen kan...”

„Dan zult gij het doen,” vervolgde de vreemdeling, „doch vergeet niet, dat ik meer dan gelukkig ben het om Godswil te hebben mogen doen.”

„Ah, gij wilt mij dan nog eens terecht zetten!” was het antwoord.

Na wederzijdsche plichtpleging vertrok de vreemdeling, zijn adres gevende, met belofte den jongen verder te zullen helpen.

Zes maanden later ontving hij een brief van den

knaap, dien hij tusschentijds meermalen ontmoet had, waarin hij hem vertelde, dat zijn vader hem verlangde te ontmoeten, wjl hij hem iets wilde mededeelen en verzocht of hij zoo mogelijk dadelijk wilde komen.

De ander ging en vond zijn bevrijder uit het onweêr in zekere verslagenheid.

„Mijn dokter zegt mij, dat mijn dagen geteld zijn — hier is mijn zoon, hij acht u hoog — ik zal hem moeten verlaten.”

„Hoe is het met uzelf?” was de vraag, „uw laatste schrijven was opgewekt.”

„Hoe kan ik u of God genoeg danken? Aan een schijnbaar toeval hing mijn eeuwig lot. God zond u tot mij. Ik weet mij niet op bepaalde wijze uit te drukken, ik heb geen stel geloofsartikelen, ik weet niets van leerstellingen — doch ik heb Jezus Christus als mijn Zaligmaker leeren kennen.”

„Dan hebt gij alles wat gij voor heden en hier-namaals noodig hebt.”

„Ja, zoo is het, en uw schuilen voor het onweêr werd oorzaak van een nieuw leven bij mij. Iedere vraag bracht mij weder tot den Bijbel en ik vond er het antwoord. Toen mijn zoon mij vertelde dat hij predikant wilde worden omdat hij Jezus Christus gevonden had, dien gij hem in de Heilige Schrift hebt aangewezen en dat hij zich in de zaligheid verblijden mocht, was mijn hart overstelpt. Toen hoorde ik bijna tegelijkertijd mijn dood aanzeggen, doch ik kon den dokter verzekeren, dat ik bereid was.”

Twée maanden later was de zieke heengegaan. „Het is alles helder, er zijn geen nevelen,” fluisterde hij. „Ik mag mijn Heiland volkomen vertrouwen. Ik ben zoo zwak, Hij is zoo sterk. Nu roept Hij mij uit den storm en het onweêr!” Toen ging hij henen, op zijn beurt, een getuigenis van de wonderlijk werkende, verreikende en bekeerende macht der genade en liefde Gods.

BOEKBEOORDEELING.

Voor de 22e maal verscheen weer „Christophilus”, het bekende jaarboekje van het *Nederlandsch Jongelingsverband* (120 blz)

Veel tijd en zorg moet den samenstellers, den heeren GERRETSON en LIOTARD dit boekje hebben gekost.

De 22e jaargang ziet er weder aantrekkelijk uit en heeft een fraaie plaat. Bijzonder echter beviel ons de inhoud. Trouwens de namen der medewerkers zeggen reeds veel. De h. h. Ds. A. Brummelkamp, J. van Bommel, E. Gerdes, Dr. J. H. Gunning J.Hz., A. J. Hoogenbirk, Dr. A. J. Th. Jonker, W. Kroese, Ds. P. J. Moeton, Ds. S. Ulfers, Ds. J. P. G. Westhoff, J. A. Wormser, e. a. droegen tot het mengwerk bij. Geen wonder dat, onder een redactie als boven vermeld, gesteund door mannen als de h. h. Dr. F. J. Los en G. W. Putto, iets tot stand kwam, dat èn in èn buiten den jongelingskring zal gewaardeerd worden. Proza en poëzie wisselen af.

Ook geheel nieuwe dingen bevat deze jaargang; b.v. een overzicht over de jongelingszaak in heel de wereld,

een lijst der jongelingsbladen, een der zendingen uit het Ned. Jongelingsverbond voortgekomen, een volledige lijst van zijn persuitgaven, enz. Wat de andere opgaven betreft, voor elke C. J. V. en elk lid zeker onmisbaar, ze zijn zoo volledig en nauwkeurig mogelijk.

't Spijt ons voor onze lezers te vernemen, dat geheel de oplaag reeds een week na de verschijning was uitverkocht. Dat pleit echter anderzijds voor de deugd van het boekje, waar de samenstellers alle eer van hebben.

DE VROUW EN HET HUISHOUDEN.

(DOOR WIJLEN DS. J. DE LIEFDE.)

De vrouw moet niet de slavin van haar huishouden worden. Als de vrouw eens een bagatel vergeten kan, dat zie ik graag, want dat getuigt mij dat haar geest niet aan haar huishouden gekluisterd ligt. En wanneer haar evenwel dat verzuim naderhand spijt, dat zie ik nog liever, want dat getuigt mij dat zij het huishouden niet als een bagatel beschouwt. En ik haat die huishoudens, welke er zoo machinaal uitzien, waar alles als fabriekswerk wordt behandeld.

Een bevallige nonchalance moet er in de eenheid zijn; het huiselijk leven is mij ondragelijk, wanneer het zoo overal \square en \triangle is. Wanneer de vrouw haar huishoudelijke mathesis niet weet te verbergen onder allerlei bevallige bochten en cirkels — dan is zij machine — dan houdt zij huis als eene spin — uit *instinct* weeft zij haar afgemeten net — maar er is niets goddelijks in dat van een zelfdenkenden geest getuigt, die morgen dezelfde zaak weêr eens anders doet dan gisteren, alleen omdat hij zich niet aan den vorm wil kluisteren. O! dat stijve, eeuwige *naar noten spelen!* Fantasie moet het huiselijk leven zijn, dan heeft men er geen noodig, die het blad omslaat.

Grootter en volmaakter huishouden is er niet dan dat des Vaders in de hemelen. Maar vergelijk Zwitserland eens met de mooie buitenplaatsen der menschen. Hoe bespeurt men in de laatsten altijd den passer en de liniaal in die stijve, ronde, netjes afgespitte perken, die eentonige slingerpaden, waarvan de eene slinger als de 1000 anderen is. En zoo is de eene buitenplaats als de andere — want men doet elkaer na. En zoo iemand dan eens een buitenplaats à la Zwitserland maakt — hier een ruwe rotsklomp, daar een kromme boom, ginds een onregelmatige vijver — doch alles berustende op een verborgen mathesis — dan schreeuwen de beminnaars van de fonteintjes en grasperkjes: Wat een slordige buitenplaats!

WAT BAAT HET?

Wat baat het de trompet te blazen,
 Als 't heir bestaat uit louter hazen?
 Wat baat den man het huis te bouwen,
 Weet niet de vrouw het huis te houën?
 Wat baat het het gerecht te halen,
 Wanneer de man niet kan betalen?
 Wat baat het fel het vuur te stoken,
 Wanneer de schoorsteen niet wil rooken?
 Wat baat het goede recht den klagers,
 Zijn dief en rechter broërs of zwagers?
 Wat baat het of het doel in 't oog staat,
 Wanneer de pijl scheef in den boog staat?
 Wat baat het of men in 't gelid staat,
 Wanneer men met den rug naar 't wit staai?
 Wat baat het of al koud mijn heerd is,
 Zoo buur te hoog verassureerd is?
 Wat baat het of men 't medicijn heeft,
 Wanneer de man geen kwaal of pijn heeft?
 Wat baat de vrouw het trappen schuren,
 Als 't bal is bij de bovenburen?
 Wat baten Piet zijn ezelseoren?
 Hij kan den donder zelfs niet hooren.

J. DE LIEFDE.

UIT HET LEVEN.

Zij had gekookt voor Napoleon I

Te Detroit overleed onlangs zekere Flora Frankenstein, in den hoogen ouderdom van 105 jaren. Zij werd in 1789 te Strassburg, Russisch-Polen, geboren, en heeft al de tooneelen en wisselingen, die het arme Polen getroffen hebben en thans tot de geschiedenis behooren, doorleefd.

Haar geheugen was tot op zes maanden voor haren dood nog helder. Zij vertelde menigmaal aan haar verwonderde klein- en achter-kleinkinderen, hoe zij de soldaten van Napoleon I, toen dezen in 1812 uit Rusland retireerden, gevoed had. Zij verhaalde hoe de „Kleine Korporaal” (Napoleon) haar persoonlijk bedankt had voor het lekkere maal eten dat zij — daar zij te dier tijd als keukenmeid te Strassburg beroemd was — voor hem had toebereid.

In 1877 kwam zij in Amerika, en heeft sedert dien tijd bij haar zoon ingewoond, ten wiens huize zij is overleden.

De Deensche geleerde, Dr. Ehlers, is naar IJsland gegaan om er de melaatschheid te bestudeeren. Hij vond, zooals hij wel dacht, veel meer patiënten dan de statistiek aangaf. Ook den gladden vorm der ziekte vond hij even vaak als op andere plaatsen. Op IJsland, zoowel als elders, meent men dat de ziekte erfelijk is. Nu twijfelen deskundigen daaraan. Dr. Ehlers onderzocht 20 à 30 kinderen van melaatsche ouders en vond hen gezond. Daarentegen is zij besmettelijk, en in enkele streken breidt de

ziekté zich uit, omdat men aanraking met de zieken niet vermijdt.

Dr. Ehlers reist om het eiland heen en doet de kustplaatsen aan, om den zieken gelegenheid te geven hem te raadplegen.

* * *Een moderne Farão en Jozef.*

Men verhaalt dat Alexander II, de pas overleden czaar van Rusland, op zekeren nacht droomde dat hij drie duiven zag. De eerste werd al vetter en lustiger. De tweede werd elk oogenblik magerder en treuriger. De derde werd gaandeweg stekeblind.

's Morgens verlangde de czaar dat door een scherpzinnigen kop hem de droom zou worden uitgelegd. Maar niemand uit zijne omgeving voelde zich daartoe instaat. Ten slotte verklaarde een oude Kozak zich bereid de uitlegging te geven, mits de czaar hem vooraf plechtig beloofde in geen geval boos te zullen worden of hem te zullen straffen.

Toen de belofte afgelegd was, sprak de droomuitlegger: De eerste vette duif is uw leger ambtenaren, dat uw volk uitzuigt. De tweede duif, die al magerder wordt, is dat volk zelf. En de derde duif zijt Gij, die hoe langer hoe meer door de ambtenaarswereld geblinddoekt wordt.

Stijbloemen.

1. Het stoffelijk overschot zal met de meeste statie, aan zijn hoogen rang verschuldigd, als een nationale begrafenis plaatshebben.
2. *Tengevolge van* de in de bovenvermelde memorie aangehaalde en voorzoover de aan den belendenden muur gelegene betreft, door verstopping eerst vervulde, op den mestput loozende afvoerpijpen is de genoemde ondergelopen.
3. Naar *verluidt* is tot de ontbinding der Kamer besloten.
4. Zeldzame vlinders, bonte krabben en *andere zeedieren* waren hier in menigte te zien.
5. Bij de aanvang van het nieuwe jaar wordt *onzen* geachten begunstigers de heil en zegenwensch aangeboden door

Uw dw. dienaren,
 N. N.

6. Uitverkoop tegen *ongekende* prijzen. (een lastig geval!)
7. *Onzichtbare schoenmaker.*
 Alle gaten en sleten repareert men hier onzichtbaar.
8. Door het huwelijk wordt gevraagd een nette dienstbode, bij twee menschen, een burgerpot kunnende koken.
9. *Lastige houling.*
 Achteraan kwam dominee, de handen in de zakken gestoken, terwijl hij genoegelijk zijn lange pijp rookte.

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerland's Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

II.

„RACHÉL BEWEENDE HARE KINDEREN.”

Gedurende de vijftiende eeuw, die zoo onheilspellend voor de Waldenzen was begonnen, ging de vervolging voort. En hoewel wij niet van zulke catastrophen lezen als de bovenstaande, werden er gedurig Waldenzen omgebracht en hielden de brandstapels niet op te rooken. Doch het getal der Waldenzen werd niet verminderd, en hunne standvastigheid bleef dezelfde. Zij weigerden nog steeds tot de Roomsehe kerk over te gaan, en boden aan al de edicten en inquisiteurs, aan alle martelingen en brandstapels van den paus, eenen wederstand, even onoverkomelijk als de wederstand, die door de steile rotswanden hunner hemelhooge bergen werd geboden aan den woesten hagel en de sneeuwbuien, welke door de orkanen des winters daartegen worden aangeslingerd.

In 1488 besloot paus Innocentius VIII besliste stappen tegen de Waldenzen te nemen. Hij dacht aan zijn grooten naamgenoot paus Innocentius III, en hoe deze door eenvoudig een kruistocht te laten prediken, als door één enkele krachtsinspanning, de Albigenzen in het zuiden van Frankrijk geheel had uitgeroeid. Het eerste dat de paus nu deed, was een pauselijke bul uit te vaardigen, waarin de Wal-

denzen voor ketters werden verklaard, en ter slachting overgegeven, (vogelvrij verklaard). Albert Cataneo, aartsdeken van Cremona, werd door den paus aangesteld als zijn legaat, om deze bul ten uitvoer te brengen. Aan hem werden gegeven brieven aan de vorsten, hertogen en andere edellieden, in wier gebied Waldenzen werden gevonden. Vooral beval hij Karel VIII van Frankrijk en Karel II van Savoye, hun gansche krijgsmacht ter beschikking van zijn legaat te stellen. De bul noodigde alle Roomsche Katholieken uit, om het kruis tegen de ketters op te nemen. En om hun tot dit godzalig(!) werk aan te sporen, werd aan elkeen, die gehoorzaamde, absolutie gegeven van alle zonden en van alle straffen, welke op zulke zonden volgen moesten; en werd hij losgemaakt van alle eeden en verbintenissen door hem aangegaan, en die hem zouden kunnen hinderen of in den weg staan. Ook stelde de bul hem in het wettig bezit van alle eigendommen, die hij onwettiglijk mocht verkregen hebben, en beloofde hem, die eenen ketter ombracht, volle kwijtschelding van al zijne zonden. De bul vernietigde alle overeenkomsten, die iemand met de Waldenzen en in hun voordeel mocht aangegaan hebben. Zij beval tevens hunnen dienstboden hen te verlaten, verbood een ieder om hun op welke wijze dan ook hulp te bieden, en gaf aan een ieder recht om zich meester te maken van hunne goederen.

Deze waren machtige drijfveeren — volle vergiffenis en onbepaalde vrijheid tot alles! De koning van Frankrijk en de hertog van Savoye waren dadelijk gereed, en spoedig was er een machtig leger bijeen. In hun trein volgde een gemengde hoop van eerezuchtige dweepers, roekeloze roovers en meedoo-genlooze sluipmoordenaars. Het ware uitschot van de steden van Italië! — Voorwaar eene horde struik-roovers, waardige werktuigen in de handen van den ontuchtigen en eerloozen paus, wiens bloedig werk zij gekomen waren te verrichten. Uitgenomen deze horden van booswichten bestond het leger van geoefende krijgslieden uit 18000. Het plan was om niet terug te keeren, zoolang nog een van de Waldenzen in leven was. Van twee kanten, van de Italiaansche en van de Fransche zijde, drong men de valleien binnen.

De Fransche afdeeling werd aangevoerd door eenen waaghals en wreedaard van de grootste soort; een man, er aan gewoon, om zulke snoodheden te ondernemen en ten uitvoer te brengen. Hij heette La Palu. Deze besteeg de bergen, gevolgd door zijn naar bloed dorstende benden en drong de vallei van Loyse binnen, een diepe spleet of scheur tusschen hemelhooge vooroverhangende bergen. De bewoners van de vallei, ziende een gewapende macht twintigmaal meer in getal dan zij, hun stille woonplaats binnenstormen, en wetende dat het nutteloos was weêrstand te bieden, maakten zich tot de vlucht gereed. Zij plaatsten hunne ouden van dagen en hunne kinderen in karren, samen met hun huishoudelijk gereedschap en zooveel levensbehoeften als de tijd hun toeliet bijeen te verzamelen, en hunne kudden voor zich uitdrijvende, begonnen zij de oneffene schuinten van Mont Pelvoux te bestijgen; een berg, die zich zes duizend voet boven de oppervlakte van de vallei verheft. Zij zongen geestelijke liederen, terwijl zij hun moeilijken weg vervolgden. En dit hielp om hen de zwarigheden van den weg te doen vergeten en den schrik die hen had aangegrepen te verdrijven. Niet weinigen onder hen werden door den vijand ingehaald en meedoo-genloos omgebracht, en misschien was hun lot het gelukkigste.

Halverwege den top is een ontzaglijk groote spelonk, Aigue-Froid genaamd, vanwege de koude fonteinen, die uit de rotsige wanden vlieten. Vóór de spelonk is een platform van rots, alwaar iemand beneden zich niets anders dan schrikkelijke afgronden ziet, waarover een mensch eerst klauteren moet voordat hij den ingang van de grot bereiken kan. Deze ingang vormt een allerprachtigst gewelf, dat langzamerhand nauwer wordt, en zich samentrekt totdat het een nauwe gang is, die zich weldra weer uitbreidt en een ruime zaal wordt, hoewel onregelmatig van omvang. In deze grot, als in een onoverwinbare vesting, zochten de Waldenzen eene schuilplaats. Hunne vrouwen, kleine kinderen en de

ouden van dagen plaatsten zij in de binnenste zaal, hun grootvee en schapen in de holtten, die in de grot waren. De weerbare mannen stonden aan den ingang. Met vervaarlijk groote steenen werd de opening van de spelonk verschanst, alsook de weg die daarheen voerde. En nu dachten de Waldenzen dat zij veilig waren. Zij hadden provisie, genoeg voor twee jaren, en het zou hun een gemakkelijke zaak geweest zijn, allen die het mochten gewaagd hebben tot hen op te klimmen, naar beneden in de diepte te storten.

Maar een list van den vijand vrijdelde al deze voorzorgen en plannen tot verdediging. La Palu beklom den berg van de andere zijde en naderde de spelonk van boven. Daarna liet hij zijne soldaten neder met touwen, en spoedig waren zij in het bezit van het „platform,” bij den ingang van de grot. De Waldenzen konden gemakkelijk de touwen afgesneden en hunne vijanden omgebracht hebben, terwijl zij de een na den ander werden nedergelaten. Doch de stoutmoedigheid van deze onderneming scheen hen geheel onmachtig gemaakt te hebben om weerstand te bieden. Zij trokken zich terug in de spelonk, om daar hun graf te vinden. La Palu zag het gevaar, van zijn soldaten toe te laten hen tot in hun schuilplaats te achtervolgen. Hij besloot iets anders te doen dat gemakkelijker en veiliger was. Hij liet al het hout dat hij vinden kon bij den ingang opeenhopen en in brand steken. Nu moesten de ongelukkigen óf naar buiten vluchten en door het zwaard vallen, óf in de spelonk blijven en in den rook verstikken. Sommigen snelden wel is waar naar buiten, doch werden onbarmhartig omgebracht, maar de overgrootste meerderheid kwam in den rook om. „Toen de spelonk later onderzocht werd,” zegt Muston, „werden daarbinnen 400 kleine kinderen gevonden vermoord, en liggende in hunne wiegen of in de armen hunner doode moeders.” Er kwamen in deze spelonk om 3000 Waldenzen, dat wil zeggen *de geheele bevolking van de Val Loyse*. Cataneo verdeelde het eigendom van deze ongelukkigen onder de landloopers die hem volgden, en nooit weder heeft de Waldenzische kerk haar hoofd in deze vallei opgeheven.

Deze ramp diende om de lieden van de aangrenzende valleien van Argentièrre en Fraissinière te behouden. Want hoewel dezen ook tot den ondergang gedoemd waren, had het lot van hunne geloofsgenooten het hun duidelijk geleerd, dat hun eenige veiligheid daarin gelegen was, dat zij het zwaard trokken en weerstand boden. Dadelijk werden alle toegangen tot hun valleien gebarricadeerd, en toen de vijand opdaagde en zag hoe de Waldenzen zich verschanst hadden, oordeelde hij het voorzigtiger niet nader te komen, maar hen voorbij te gaan en in vrede te laten. De snoodaards trokken toen, als een woesten alles vernielenden storm, door andere valleien en verkeerden alles in eene

VIERHONDERD KLEINE KINDEREN LAGEN GESMOORD IN HUNNE WIEGEN.

woestelij. „Men zou gedacht hebben” om de woorden van den geschiedschrijver te gebruiken, „dat de zwarte dood of pestilentie over die streken was heengegaan! En toch waren het slechts de inquisiteurs van de kerk, die zich de alleenzalmakende kerk noemt, die de bevelen van den paus hadden ten uitvoer gebracht!”

Eene afdeeling van het Fransche leger trok over de Alpen, in een zuid-oostelijke richting, om zich met dat door Cataneo aangevoerd in de Waldenzische valleien te vereenigen. Zij trokken moordende, plunderende en alles in brand stekende voort. En met zwaarden, druipende van bloed, kwamen zij in de vallei van Pragelas aan. „Vóór de herroeping van het edict van Nantes, hadden de Waldenzen van deze valleien (dat is Pragelas en de dalen, die aan beide zijden gelegen en met haar verbonden waren) elf parochiën, achttien gemeenten, en vier en zestig centrale plaatsen waar men bijeenvergaderde om godsdienstoefeningen te houden, met nog even zoveel gehuchten, alwaar men des ochtends en des avonds samen den Heere diende. Het was in Laus in Pragelas, alwaar de beroemde synode gehouden werd, 200 jaren vóór de groote kerkhervorming. Daar waren tegenwoordig 140 predikanten, elk vergezeld van twee of drie leeken-afgevaardigden. Het was ook uit de Val di Pragelas, dat het Evangelie

vóór de vijftiende eeuw, en dus meer dan eene eeuw vóór de hervorming, Frankrijk was binnengedrongen.

Deze vallei is dezelfde waarin, op den Kerstdag van 1400, het schrikkelijk treurspel werd uitgevoerd toen de inwoners onverwachts door den vijand overvallen naar de bergen vluchten moesten en er in dien vreeselijken nacht die volgde, zoo velen van de koude zijn omgekomen. Al weder waren schrik en rouw en de dood daar binnengedrongen. Even onverwachts als tevoren. De vreedzame bewoners waren, geenen inval duchtende, bezig hunnen oogst in te zamelen, toen deze horde moordenaars hen overviel. In den eersten schrik verlieten zij hunne woningen en vloden. Velen werden achterhaald en gedood; gehuchten en geheele dorpen werden in brand gestoken. Ja zelfs de spelonken en holen in de bergen konden hun niet eenige beschutting verleen. Want men deed eenvoudig wat men in de Val Loyse gedaan had. Men hoopte allerlei soorten van brandstoffen oopen bij de ingangen van die grotten, en stak die aan. Wanneer het vuur uitgebrand was, dan was alles in de grotten doodstil. Binnen in de duisternis lagen er dan in een doorengemengden, bewegingloozen hoop moeder en zuigeling, patriarch en opgeschoten jongeling. Doch aan deze gruweldaden werd spoedig paal en perk gesteld. Na den eersten schrik grepen de

Waldenzen moed. Zij vielen hunne moordenars aan, dreven hen met groot verlies uit hunne valleien; en hen achtervolgende, kastijdden zij hen geducht voor de verwoesting die zij hadden veroorzaakt.

UIT ISRAEL VOOR ISRAEL.

In de nabijheid van Bamberg in Beijeren ligt het kleine dorp Weilersbach. Aldaar werd Jozef Wolf in het jaar 1796 geboren. Zijn vader was Rabbijn aldaar. Niet lang na Jozefs geboorte ging hij deze zelfde betrekking te Halle bekleeden.

Zijne opvoeding was streng Joodsch. Reeds op zijn vierde jaar was hij in al de Joodsche ceremoniën bedreven. Reeds toen had hij geleerd de komst van den Messias als niet meer verre af te beschouwen; en, naar zijn kinderlijke vatbaarheid, lachte hem o. a. dit voorrecht van het Messiasrijk inzonderheid toe: „dat hij alsdan mede aan den grootsten visch die er bestond — den Leviathan — zich vergasten zou.” Dit had zijn vader hem beloofd.

Al wat zijn vader hem zeide, geloofde hij. Maar alzoo was een Christen bij hem dan ook een aanbieder van een houten kruis; en dus een afgodendienaar.

Zonder van den inhoud iets te verstaan, zeide hij op zijn zesde jaar dagelijks iets op uit het gebedenboek, dat hij toen zelf in het Hebreeuwsch reeds zeer goed las. Op de openbare school, waar hij de Duitsche landtaal leerde, moest hij op bevel zijner ouders altijd weggezonden worden, als de Christelijke leer werd uitgelegd; en de meester voldeed zorgvuldig aan dit bevel. Maar, als God werkt, wie zal dan keeren?

Reeds op zijn zevende jaar hinderde het hem met verachting van Jezus te hooren spreken. En een jaar later werd hem de toespraak onvergetelijk van een eenvoudigen maar vromen boer, dien hij dikwijls ontmoette, en die eens tot hem zeide: „O! lief kind! Gij kent den waren Messias niet. Jezus Christus, dien uwe voorvaderen hebben doen kruisigen, was werkelijk de ware Messias. Maar uwe voorouders zagen steeds naar eenig aardisch koningrijk en niet naar een hemelsch uit. Daarom brachten zij Hem om het leven, gelijk zij meer profeten deden. Als gij zonder vooroordeel uw eigen profetiën zoudt willen lezen, gij werdt overtuigd.” Weinig zal deze geloovige landman met zijn goede vrouw gedacht hebben, dat hij daar een zaad uitwierp dat honderdvoudige vruchten dragen zou. Maar van dit oogenblik begon Jozef aan de mogelijkheid te denken dat Jezus even gelijk de andere Profeten onschuldig was gedood. Van meer dan een door de vaderen gepleegden Profetenmoord had zijn vader hem ook wel verhaald.

Dagelijks werd Jozef, op den tijd waarop men

het vee molk, door zijne moeder naar dezen landman gezonden, ten einde toe te zien dat in de melk niets werd gemengd, dat den Israeliet niet geoorloofd is te gebruiken. Maar weinig kon zij denken, dat daardoor de onvervalschte redelijke melk aan dit nieuwgeboren kindeke werd toegediend, waardoor het opgewassen is tot een jongeling en vader in Christus, ja! tot een ongewonen held.

Na velerlei lotwisselingen in zijne jongelingsjaren, die alle leidende waren om hem de Joodsche gebruiken te doen minachten en met het Evangelie bekend te maken, zette hij, ongeacht vervolging, vlucht en honger, dien hij zich dikwijls getroosten moest, zijn voornemen door om Christen te worden; en werd, bij elke nieuwe ondervinding van hemelsche, reddende liefde, te nauwer verbonden aan zijnen God.

Door de ontrouw van sommige zoogenaamde Protestanten verviel hij echter in handen der Roomschen. Immers toen de eersten hem toevoegden dat de Christelijke godsdienst, volgens den Protestant, de ware natuurlijke godsdienst en niets meer is; maar dat men, eene openbaring verlangende, Roomsch diende te worden, kon dit het ontwaakte hart en verstand van den nu zestienjarigen Jozef niet bevredigen. En, toen nu een Benedictijner monnik, behalve de Profeten en het Evangelie, de werken van Augustinus en Thomas à Kempis en die van Stolberg, Sailer en Schwarzhüber met hem las, was het toen te verwonderen dat hij in de Roomsche kerk werd gedoopt? Ontrouwe Protestanten werken de Roomsche kerk meer in de hand dan de Roomschen zelve.

Weldra echter werd de wezenlijke staat van zaken in de Roomsche kerk hem bekend. Behalve veel andere omstandigheden, die hem met verontwaardiging vervulden, gingen de oogen hem vooral open, toen hij, in een zeker opvoedingsgesticht, een arm Joodsch kind van 6 jaren vond, dat, op last van zekeren bisschop daar gebracht, onder bittere tranen gedwongen werd, inplaats van den God Abrahams, zooals het gewoon was, het beeld van Maria en andere beelden te aanbidden. 't Was maar te doen om bekeerlingen te kunnen maken.

Dit een en ander deed bij hem den wensch ontstaan om zich tot Graaf Stolberg, een Roomsche van een anderen geest, te kunnen wenden. Het mocht hem gelukken. In hem vond hij een man van ware nederigheid en godsvrucht, die bereid was het N. T. met hem te lezen, en wel in de oorspronkelijke taal. Hij verkondigde hem Christus. Met groote toegenegenheid sprak hij van het lot der Joden en met veel achting liet hij zich over Luther uit. Ook verfoeide hij alle geloofsvervolging. Daar leerde Wolf de Roomsche kerk van een gunstiger zijde kennen. En als hij later het Roomsche geloof verdedigde, dan bedoelde hij het geloof in den geest van Stolberg. Mettertijd ontdekte hij de

waarheid van hetgeen ervaren Protestanten hem verzekerden. Volgens hen had Graaf Stolberg zich zijn eigen Katholicisme gemaakt, verre van dat van Rome verschillende; en liet men hem dat vrij. Dat doet Rome meer. Dan is de man van geboorte naar de wereld; dan is al wat wetenschappelijk is tevreden. Dezen vallen dan van Rome niet af. Ja, hunne eigenliefde vindt zich niet weinig gestreeld, dat Rome tweederlei richting toelaat; eene voor het gemeen en een andere voor menschen van aanzien en van geleerdheid.

Ook Wolfs begeerte om te Rome zelf te onderzoeken wat men hem zeide, maar wat hij moeilijk gelooven kon, werd vervuld. Maar welke onderzanding!

Vooraf evenwel had hij merkwaardige ontmoetingen in Zwitserland. Daar vond hij Mevr. Krudener en andere Protestanten. Dezen zag hij met Graaf Stolberg overeenstemmen. Met ongemeene stichting hoorde hij hen lofzangen aanheffen. Hartelijk vereenigde hij zich met hunne bede om met Christus vereenigd te worden. Te Bern vond hij Roomschen en Protestanten met denzelfden goeden geest bezielde. Een Protestantsch geestelijke bood hem een kleine uitgave van den Hebreeuwschen Bijbel aan. Deze was hem, niet alleen als oorspronkelijke Jood, maar ook als Christen, hoewel Roomsch, aangenaam.

Te Freiburg vond hij veel bedroevends. Daar heerschte Egyptische duisternis. Zijn Hebreeuwsche Bijbel, zooveen vermeld, werd hem daar door een Roomsche geestelijke met geweld ontnomen. Waarom? Als Wolf het niet zelf verhaalde, zou het bijna ongelooflijk zijn; — omdat de priester gezien had dat die Bijbel in een protestantsche stad gedrukt was, en omdat, volgens de inzichten van dezen geestelijke, daaruit volgen moest, dat het boek kettersch was! Naderhand werd hem dit verlies door een Protestant te Verney vergoed.

Te Milaan ontmoette hij eenige Roomsche professoren, die ware aanbidders van Christus waren. Sterk ontrieden zij hem het gaan naar Rome, hem kerkerstraf voorspellende. Doch hij zette die voorspelling op rekening van sombere inzichten.

De Milaansche hoogleeraren hadden echter niet te ongunstig over Rome geoordeeld. Vurig wenschende Christus onder de Joden te prediken, werd hij voorgesteld aan den kardinaal Litta, het toenmalige hoofd van het Collegie tot uitbreiding der Kerk.

De gunst van den paus Pius den zevenden genietend om op kerkelijke kosten onderhouden en onderwezen te worden, was hij ook tot de verplichtingen verbonden, die daarbij moeten in acht genomen worden. Weldra ondervond Wolf al het moeilijke daarvan.

Het gebeurde eens dat een hoogleeraar in de godgeleerdheid eene zijner lessen dus begon: „Daar het onderzoek der genade een moeilijk punt is,

zoo vermaan ik u om in het begin daar niet teveel over te denken, maar alleen het onfeilbaar gezag van den paus en der conciliën als wet des geloofs aan te nemen. Wij moeten ook de gevoelens van den H. Augustinus niet verder gelooven dan zij overeenkomen met ieder besluit van den paus; daar toch Pius de vijfde in zijne bul iedereen uitdrukkelijk verdoemde, die geloofde dat het gezag van Augustinus in dezen gelijk was met het gezag van den paus.” Wolf kon niet nalaten op te merken dat men in Frankrijk en Duitschland het gezag van den paus zoo hoog niet stelt. Het werd hem door den hoogleeraar toegestemd. Maar nu had men de priesters, die daar tegenwoordig waren, moeten zien en hooren. Allen stonden zij tegen Wolf op en duwden hem toe: „Zoo gij langer te Rome blijven wilt, dan *moet* gij dit gelooven, ongelukkige boosdoener! Geloof gij niet aan de onfeilbaarheid van den paus?”

Het bleef daar toen bij, omdat de kardinaal hem in zijne bescherming nam, hoewel hem tevens vermanende, om over deze geheele zaak niet te redetwisten voordat hij zijne studiën zou geëindigd hebben. Naderhand klom intusschen zijne verontwaardiging. Hij hoorde den paus *God* noemen. Hij hoorde hem heeten: *God op aarde*, omdat als hij de zonden vergeeft, ze in den hemel vergeven zijn, en, omdat hij, behalve op aarde, macht in het vagevuur en in den hemel heeft. Hij dacht aan Paulus woord 2 Thess. 2. Hij kon niet zwijgen. Van toen af las hij met klimmende belangstelling wat in den Bijbel geopenbaard is. Hij nam hem mede en las er in onder de voorlezingen van den professor. Weldra verliet hij dezen geheel, bleef op zijne kamer en bestudeerde den Bijbel aldaar. Maar van toen af begon ook zijne vervolging.

Eerst zocht de kardinaal Litta, aan wien hij door den Pruisischen gezant aanbevolen was, hem te verplaatsen. Hij ging in 1818 over in het zendingshuis van Vincentius di Paula, alwaar men minder van schoolsche godgeleerdheid hoorde. Daar lazen de kweekelingen waarlijk den Bijbel, de kerkelijke geschiedenis en het schoone werkje van Thomas á Kempis: over de navolging van Christus. Ook vond Wolf hier twee Italiaansche bisschoppen, die hem bij hun hartelijke aanmoediging tot de liefde voor Christus en zijn Evangelie, telkens aan de eenvoudigheid der Apostelen deden denken.

Daar was het dat hij mede in kennis kwam met twee Iersche kweekelingen, die hem den staat van zaken in Engeland, en ook de Kwakers en Methodisten leerden kennen, terwijl ze dezen als goede Christenen aanprezen. Nog ontmoette hij er een tot Christen gedoopten Mohammedaan, die een man van diepe overdenking en veel in gebeden als verzonken was. Dat dit verblijf voor Wolf eene verademing was, — behoeven we het te zeggen? — Maar zijn blijdschap was van korten duur.

Hij werd weder aan eenen leermeester onderworpen, over wiens onderwijs men uit dit staaltje oordeelen kan. „De Schrift heeft, zonder de beslissing der kerk, geen gezag, omdat de kerk en de paus de rechters der Schrift zijn.” En toen hij bij een andere gelegenheid hoorde beweren, dat de paus, als hij de ketters verbranden liet, niet tegen het zesde gebod der wet handelde, omdat de herder het recht heeft een wolf te vermoorden, die in de schaapskooi komt; — en, den dwaas naar zijne dwaasheid willende antwoorden, opmerkte: „dat een mensch geen wolf is,” kon hij afdruipeu onder het alles afdoende woord: „Zeventien pausen hebben het gedaan.” Kardinaal Litta sprak wel waardiger met hem, maar ook deze bracht hem toch onder het oog dat de hoofdwaling der Protestanten, waaruit alle andere voortkomen, hierin gelegen is: dat wij de Heilige Schrift aan ieder te lezen geven en van meening zijn, dat ieder haar genoegzaam kan verstaan. Ook kardinaal Litta hield niet op hem op het gezag van den paus in dezen ook te wijzen; en deed dit zoo gemoedelijk, dat hij onzen goeden Wolf nu nog tot weenens toe bewoog.

Maar hij zou ook den kardinaal Litta leeren kennen. Men had Wolfs brieven geopend. In dezen had hij zijn geheele hart voor zijne vrienden opengelegd. Men had daardoor zijn vaste voornemen leeren kennen om Christus te prediken zonder inmengsel van Roomsche overleveringen en dwalingen. En ziet... op zekeren nacht omstreeks 12 ure, wordt hij gevat, en in een postrijtuig met een vermomd soldaat bij hem, buiten Rome gevoerd. Veel erger had hem intusschen nog kunnen treffen, en had hij zich ook werkelijk voorgesteld. Maar God waakte over hem. Hij neigde de harten. En langs een gansche rij van ontmoetingen en omstandigheden, die van Gods bijzondere zorg over hem getuigden, kwam hij, door die veilige hand geleid, op den 1sten Juni 1819, omstreeks zijn 24ste jaar, te Londen aan. Hier werd hij aan het Protestantsch Engelsch Zendelinggenootschap voor de Joden geplaatst. Van hier is hij bij herhaling naar Palestina uitgezonden. Zoo werd hij door God geroepen en gevormd. Zoo is hij in de erve zijner vaderen een gezegende getuige van Christus en van zijn kruis geweest.

DE TESTAMENTEN VAN LUTHER EN CALVIJN.

Uiterste wilsbeschikkingen bieden uiteraard vaak gelegenheid om op te merken voor wie en waarvoor de erfster de meeste genegenheid koesterde. Soms echter bieden zij ons ook eene gelegenheid om een diepen blik in het hart te slaan van hem die het testament maakte. Vandaar dat we gelooven dat het nuttig kan zijn een blik te werpen op de testamenten der twee groote Hervormers Luther en

Calvijn. Beide stukken zijn ons nog bewaard gebleven. Zoo we ze hier zonder opmerkingen laten volgen, 't is wijl we wellicht later met een bijzonder doel daarop terugkomend, eerst onzen lezers gelegenheid willen laten zelf zich af te vragen wat hun deze belangrijke stukken ten gunste der schrijvers zeggen, vooral omtrent hun verschillende karakters.

Allereerst dan

HET TESTAMENT VAN LUTHER.

Ik Marten Luther D. bekenne met dit mijn eigen handschrift, dat ik mijn lieve en trouwe huisvrouw Katharina gegeven heb in lijfrente, (of gelijk men dit noemen kan) voor háár leven lang, opdat zij het naar haar welgevallen en tot haar best gebruiken moge, en geef haar dit uit kracht dezès brieven van den tegenwoordigen en huidigen dag af:

Namelijk, het landgoedje *Zolsdorf*, gelijk ik het gekocht en in orde gebracht heb, met alles zooals ik het tot hier toe bezat. Ten anderen het huis *Bru* ¹⁾ ter woning, gelijk ik het onder mijns Wolf's ²⁾ naam gekocht heb. Ten derden den beker en de kleinnooden, als ringen, kettingen, giftpenningen, gouden en zilveren, die ongeveer 1000 gulden waardig zijn.

1. Omdat zij mij als eene vrome, trouwe, eerlijke echtgenootte altijd lief, waard en rein geweest is, en mij door den rijken zegen van God, vijf vroolijke kinderen (die nog in leven zijn, God geve nog lang) geschonken en gezoogd heeft.

2. Omdat zij de schuld, die ik nog schuldig ben (wanneer ik ze niet bij mijn leven afdoe) op zich nemen en betalen moet, welke kan zijn, zoover mij bewust, 450 fl.; misschien zijn er wel meer.

3. En vooral daarom, omdat ik wil, dat niet zij den kinderen, maar de kinderen haar naar de oogen zien, haar in eere houden en onderworpen zijn, gelijk God geboden heeft. Want ik heb wel gezien en ondervonden, hoe de duivel tegen dit gebod de kinderen opzet, ook schoon zij vroom zijn, door boos en nijdig gepruil, vooral wanneer de moeders weduwen zijn, en de zonen vrouwen, en de dochters mannen krijgen, en wederom *socrus nurum*, *nurus socrum*. Want ik houde het daarvoor, dat de moeder voor haar eigen kinderen de beste voogdes is, en zulk eenen lijftocht niet tot hunne schade of nadeel, maar tot hun nut en verbetering gebruiken zal, als die haar vleesch en bloed zijn, en die zij onder haar hart heeft gedragen.

En mocht zij na mijnen dood genoodzaakt of ook anders gedrongen worden (want ik kan God in zijn werken en willen geen perk zelten) te veranderen,

¹⁾ Eigenlijk Bruno. Luther had dit huis van den Predikant Bruno Bauer gekocht.

²⁾ d. i. Wolfgang Sieberger, Luthers dienaar, op wiens naam het huis stond, opdat Luther, bij daaruit ontstane rechtszaken, niet zelf voor het gericht verschijnen zou; ook wel, opdat de magistraat hem niet van de lasten zou ontslaan, wat de belangelooze man niet begeerde.

zoo vertrouw ik toch, en wil hiermede zulk vertrouwen betuigen, dat zij zich moederlijk omtrent onze kinderen zal gedragen, en alles getrouw, het zij lijftocht of anders, gelijk recht is, met hen deelen zal.

En ik bidde ook hiermede onderdaniglijk mijnen genadigen Heer, Hertog Johan Frederik, Keurvorst van Saksen, dat zijne Keurvorstelijke Genade zulk eene schenking en lijftocht genadig beschermen en handhaven moge.

Ook bidde ik alle mijne goede vrienden, dat zij voor mijne lieve Kaatje optreden, en haar ontschuldigen en helpen, wanneer ontaarde belagers haar bezwaren of belasteren wilden, als zoude zij eenig gereed geld achter houden, om het den armen kinderen te ontvreemden of zoek te maken. Ik ben getuige dat er geen ander gereed geld is, dan de beker en de kleinooden, boven in de lijfrente vermeld. En dit kan ook iedereen wel berekenen, daar men weet, hoeveel inkomen ik gelaad heb van mijne Genadige Heeren, en buitendien niet eenen penning noch korrel van iemand in te komen heb gehad, behalve wat geschonken geworden is, hetwelk boven in de kleinooden en ten deele ook nog in de schuld zit, en nog te vinden is; en ik toch van zulk een inkomen en van zulke geschenken zooveel gebouwd, gekocht, eene groote en zware huishouding gevoerd heb, dat ik het met anderen zelf als eenen bijzonderen en wonderbaren zegen moet erkennen, dat ik heb kunnen overwinnen, en er niet meer schuld voorhanden is.

Dit bidde ik daarom, omdat de duivel, zoo hij mij niet te na kan komen, zulks op allerlei wijze bij mijne Kaatje zal beproeven en wel om der oorzaks wil, dat zij des mans Dr. Marten erbare huisvrouw geweest is en nog is.

Ten laatste bidde ik ook iedereen, daar ik in deze schenking en deze lijfrente niet heb gebruikt den juridischen vorm en juridische woorden, (waarvoor ik reden heb) men houde mij voor den persoon, dien ik in waarheid ben, namelijk openhartig en die beide in hemel, op aarde en in de hel bekend, aanzien en gezag genoeg heb, wien men vertrouwen en gelooven mag, meer dan een notaris. Want zoo God, de Vader aller barmhartigheid, mij armen, ellendigen zondaar het Evangelie zijns lieven Zoons toevertrouwd, daartoe mij ook nauwgezet en oprecht daarin gemaakt, tot hiertoe gehouden en bevonden heeft, alzoo dat ook velen in de wereld het door mij aangenomen en mij voor eenen leeraar der waarheid gehouden hebben, ongeacht des pausen ban, en des keizers, der koningen, vorsten, papen, ja aller duivelen toorn, moet men immers veel meer mij in deze mindere zaken gelooven, bijzonder daar mijne hand hier wel bekend is, en het dus genoeg zijn zal, wanneer men zeggen en bewijzen kan, dit is Dr. Marten Luthers, (die Gods notaris en getuige is in zijn Evangelie) ernstige en welover-

dachte meening, met zijne eigene hand en zegel te bewijzen. Gedaan en gegeven op den dag van Euphemia 1542.

M. LUTHER.

(Dit testament had Philippus Melanchton als getuige ondertekend met de woorden: „Ik, Ph. Melanchton, getuige, dat dit de meening, de wil en het handschrift van den eerwaardigen Heer Dr. M. Luther, onzen geliefden leeraar en vader, is.” Evenzoo Dr. Cruciger en Dr. Bugenhagen.

Door eene oorkonde van Zondag Judica 1546 bevestigde de Keurvorst Johan Frederik, op verzoek der weduwe, dit testament, dat het volle geldigheid hebben mocht, ofschoon de juridische vormen en clausulen ontbraken.)

HET TESTAMENT VAN CALVYN.

In den Naam des Heeren. Amen.

Ik, Johannes Calvyn, dienaar des Heeren in de kerk te Genève, door verscheidene kwalen bezocht en gedrukt, zoodat ik lichtelijk mag onderstellen, dat de Heere God heeft vastgesteld mij welhaast uit dit leven op te roepen, heb mij voorgenomen mijn testament en uitersten wil te maken en te beschrijven, in den vorm als volgt.

Allereerst breng ik Gode mijnen dank toe, dat Hij mij, wien Hij geschapen en in de wereld geplaatst heeft, in ontferming heeft aangezien en niet alleen uit de diepe duisternis der afgoderij, waarin ik verzonken lag, uitgevoerd en in het licht zijner Evangeliewaarheid overgebracht, en de leere des heils heeft leeren kennen; weldaden, die ik ganschelijk onwaardig was; en dat Hij niet alleen naar diezelfde goedertierenheid en genade mijne veelvuldige zonden en gebreken lankmoedig en ontfermend heeft verdragen, om welke ik verdiende van Hem verstootten en verworpen te worden; maar ook, dat Hij mij de groote goedertierenheid en weldadigheid bewezen heeft, zich te verwaardigen om mijn dienst en werk tot de prediking en verkondiging zijner Evangeliewaarheid te bezigen. En ik betuige en verklare, dat ik voorhebbe het overige mijns levens door te brengen in dienzelfden godsdienst en datzelfde geloof, die Hij mij door zijn Evangelie heeft geschonken, en geen andere toevlucht of vastigheid der behoudenis te hebben, dan die genadige kinds-aanneming, waar alleen mijne behoudenis op grond is; waarom ik van ganscher harte de barmhartigheid Gods omhelze, welke Hij mij in Jezus Christus bewezen heeft, alle mijne misdaden verzonnende door de verdiensten zijns lijdens en stervens, zoodat alzoo voor alle mijne zonden en misdaden zij geboet, en hun gedachtenis zij uitgewischt.

Ook betuig en verklare ik dat ik ootmoediglijk van Hem begeere, dat Hij mij alzoo door het bloed van dien grooten Verlosser, uitgestort voor de zon-

den des menschelijken geslachts, van de zonden afwasse en reinige, dat ik voor zijnen rechterstoel, voor Hem zonder verschrikking moge verschijnen. Ik verklare ook, dat ik ijverig, naar de mate der genade en der goedertierenheid die mij God bewezen heeft, mij toegelegd hebbe om en in de vergaderingen, en in mijne schriften en verhandelingen waarachtig en zuiver zijn Woord te verkondigen en zijne heilige Schriftuur te verklaren. Ook betuig en verklaar ik, in alle verschillen en twistingen, die ik tegen de vijanden des Evangelies te voeren heb gehad, mij van geene kunstenarij of kwade listen en sofistereien bediend te hebben.

Doch helaas! dat streven, die ijver van mij, waren (mogen zij nog dien naam verdienen) zoo nalatig en flauw, dat ik moet erkennen in talloze dingen tot het wel bedienen van mijn ambt te zijn tekort geschoten, alzoo dat, indien Gods oneindige goedheid mij niet ware nabij geweest, al die pogingen ledig en vruchteloos zouden geweest zijn. Ook gevoele ik, dat ware niet dezelfde goedheid mij te stade gekomen, de gaven des Geestes, die God mij heeft gegeven, mij meer en meer aan zonde en nalatigheid zouden hebben schuldig gemaakt voor zijn gericht, waarom ik verklaar en betuig, geene andere hope der zaligheid te hebben, dan deze eenige, dat God, die de Vader der barmhartigheid is, terwijl ik mij erken een ellendig zondaar te zijn, zich mijn Vader betoone.

Voor het overige hegeer ik, dat na mijn verscheiden dit mijn lichaam op die wijze en met die plechtigheid worde ter aarde besteld, welke in deze stad en kerk gebruikelijk zijn; totdat de dag der verrijzenis aanlicht.

Wat aangaat mijne geringe bezittingen, die de Heere mij heeft gegeven, en waarover ik in dit testament wilde beschikken: mijn erfgenaam zij Anton Calvyn, mijn veelgeliefde broeder; doch alleenlijk eershalve: hij ontvange vooruit de zilveren kop die Varannes mij heeft ten geschenke gegeven, en houde zich daarmede op mijn verlangen tevreden. Want het overige wat zich in mijne nalatenschap bevindt, verlang ik dat hij bij zijnen dood aan zijne kinderen overgeve.

Van dezen zelfden mijnen broeder en erfgenaam vermaak ik tien kroonen aan de armenschool: evenveel aan uitlandsche armen, en nog eens zooveel aan Joanna, dochter van Karel Costanus en mijner behuwd dochter. Ook wil ik, dat van dezen mijn erfgenaam, wanneer hij zal komen te sterven, aan Samuel en Joannes, zoons van dezen mijn broeder, worden overgegeven 400, aan Anna, Suzanna en Dorothea zijne dochters 300 en aan David hunnen broeder, tot straffe zijner jeugdige onbezonnenheid en lichtvaardigheid, slechts 25 gouden kronen.

Ziedaar de som van alle bezittingen, die God mij op deze aarde geschonken heeft, voor zoover ik kan nagaan, naar de waardeering mijner bibliotheek en

van den prijs mijner meubelen en al mijne overige goederen en vermogen. En indien er meerder mocht bevonden worden, zoo wil ik dat dit naar evenredigheid aan mijns broeders kinderen toegedeeld worde, waarbij ik zelfs David niet uitsluit, indien hij door Gods goedertierenheid wederkeert tot goed gedrag.

Doch indien er ook al iets mocht zijn, dat de boven vermelde som te boven gaat, zoo vertrouw ik echter dat dit niet aanmerkelijk zijn zal, vooral nadat mijne schulden voldaan zullen zijn; welker betaling ik mijnen genoemden broeder dringend aanbeveel, wiens trouw en welwillendheid ik dit toebetrouw; weshalve ik hem begeer en aanstel als uitvoerder van dit mijn testament, met en benevens den edelen Heer Laurens Normand, hun macht en last gevende om inventaris mijner goederen te maken, zonder verder solemniteit of forme: hun te gelijk toestaande, om mijne meubelgoederen te verkoopen, en uit de opbrengst derzelve aan mijn beschreven uitersten wil te voldoen; welken ik heb opgegeven en voorgezegd dezen 25en April 1564 aan

P. CHENELAT.

EEN REIS MET HINDERNISSEN.

We waren in den vorigen jaargang in de gelegenheid een en ander mede te deelen uit de merkwaardige ontmoetingen van een reisgezelschap, dat zich uit de Zuid-Afrikaansche Republiek naar Madagaskar had begeven om aldaar mijnen te ontginnen. De reisgenooten waren uit verschillende volken en deden min aangename ervaringen op wat hun doel betreft, wijl zij blijkbaar misleid waren. De verhalen, een Hollandsch-Afrikaan, werd door ziekte verhinderd zijn verhaal voort te zetten. Nu hij dat weer deed ontleenen we daaraan een en ander. Het verplaatst ons op Madagaskar, waar de reiziger na zijn ziekte met de anderen den tocht voortzet om de gronden, die zij hoopten te verkrijgen, te bezetten. De toestanden in die streken grenzen blijkbaar aan het ongelooflijke.

Ik heb later, zegt onze reiziger, dikwijls mijn overhaast vertrek, en het niet gebruikmaken van een behoorlijke verpleging na de ziekte, te betreuren gehad, daar dit mijn volkomen herstel niet alleen vertraagd, maar grootelijks verhinderd, en bijkans onmogelijk gemaakt heeft, en de oorzaak was van een nasleep der ziekte, waarmee ik heden nog te sukelen heb. Wij hadden verwacht, dat tegen dezen tijd ons gezelschap reeds lang op de ons voorgestelde gronden aan het werken was; doch tot onze verwondering en teleurstelling, troffen wij hen den vierden dag na het verlaten van het ziekenhuis, nog te Fenorivo aan, het dorp of fort tot waar de dragers uit Antananarivo op Madagaskar aangenomen waren, en van welke plaats wij een nieuw stel dragers zouden moeten nemen.

De ontmoeting was zeer hartelijk, daar zij mij reeds begraven waanden. Maar wat was de oorzaak van dit lange oponthoud alhier? Wij konden de dragers uit de hoofdstad slechts met moeite tot dit punt bekomen. Zij vreesden door de Sakhalavar's — een vijandelijken stam, die dit gedeelte van het land bewoont — vermoord te worden. Wij moesten er van dit volk zelf zien te krijgen, of door middel van den heer T. (degene, die met ons de zaken, hoopten wij, zou regelen), die twee dagen reizens van hier werkt, en die op goeden voet met de Hoofden van dezen stam verkeerde, geholpen worden. Behalve dat zij van nature een lui volk zijn, beschouwen zij den blanke als huns gelijke, en is het dus te vernederend zijne lasten te torschen. Daarbij zien zij den blanke als een indringer aan, die met voorbijgaan van hun vermeende rechten zich onder bescherming der Hova's, den heerschenden stam, in hun land komt nestelen. Ons gezelschap was toen bij mijn aankomst reeds 14 dagen alhier opgehouden. Toen alle pogingen om dragers te krijgen vruchteloos bleken, zonden zij een boodschapper (met groote moeite en tegen hooge betaling verkregen) naar T., hem van den toestand verwittigende, en verzoekende om spoedig hulp te verleen; doch er kwam geen antwoord. Later bevonden wij dat de man niet naar T., maar naar een Opperhoofd met den brief gegaan is, die hem aan flenters gescheurd had. Gelukkig echter kwam kort daarna T.'s eigen looper met zijn post van Antananarivo dien weg langs, en zonden zij een tweeden brief. Zoodra had hij niet het bericht ontvangen, of hij zond dadelijk een brief aan een Sakhalava-Gouverneur (alle opperhoofden worden Gouverneurs genoemd) met verzoek, ons dadelijk van dragers te voorzien; terzelfdertijd ons daarvan verwittigende.

Juist den avond na mijn aankomst, hoorden wij geweerschoten in de verte, en zagen wij een massa menschen op ons dorp aankomen. Kort daarop verscheen er een man met een boodschap aan den Gouverneur van ons dorp, dat zijn meerdere komende was (deze was een kapitein van hooger rang, dan die van ons dorp). Spoedig was alles in rep en roer om de gasten behoorlijk te verwelkomen. Kannen rum (brandewijn) werden bijeengebracht; de vrouwen en meisjes renden om groene takken te halen en zich te versieren; de mannen brachten de muziek in gereedheid, bestaande uit strijk- en slaginstrumenten; de eerste een soort harpen van bamboes met snaren bespannen, de laatste uit tamboerijnen en triangels bestaande.

Na veel geharrewar verliet de troep, een 300 man sterk, onder een oorverdoovend geraas en ongeregeld, het dorp, den bezoekers tegemoet, die zij op 2 mijlen tegenkwamen, alwaar zij nederzaten en al de kannen rum ledigden. Wij achtten het in ons eigen voordeel ook een kleine demonstratie te maken, namen onze geweren en revolvers, gingen op een heuveltje

langs den weg staan, en gaven een paar salvos toen alles in 't gezicht kwam.

Dit huldeblijk moet den gouverneur getroffen hebben, want hij liet zich naar ons dragen, (hij was in een draagstoel gezeten) drukte ons allen de hand en presenteerde ieder onzer een sigaar. hoewel hij zoo beschonken was, dat hij nauwelijks het hoofd kon oprichten, evenals de anderen, kinderen en vrouwen. Daar wij ons voor onze quasi-loyaliteit hoogst beloond achtten met de hoop nu ten laatste aan dragers geholpen te zullen worden, kon hun beschonkenheid ons maar weinig schelen. Onder een woest getier ging het de stad binnen tot naar de open ruimte of het plein in 't midden, alwaar de kapitein van de plaats een lange aanspraak hield, waarin hij zijn gevierden gast hemelhoog prees, en hem verwelkomde. De gouverneur vergezeld van zijne raadsliden en de voornaamsten van de plaats, namen toen hun intrek in het huis van den gouverneur der stad, en terwijl de muzikanten voor het huis geschaard door hun ruwe instrumenten de lucht van wanklanken deden weergalmen, ledigde men daar binnen de eene kan rum na de andere, onder een geraas dat hooren en zien verging.

Zoo ging het den geheelen nacht door, en toen wij den volgenden morgen dachten te zullen vertrekken, lagen ze allen in een staat van verdooving. Wij zonden toen onzen tolk om van den gouverneur te vernemen, wanneer hij dacht ons aan dragers te kunnen helpen, daar wij erg begeerig waren om te vertrekken. Het antwoord kwam terug in den vorm van eene berisping, dat wij eerst verlof tot audientie behoorden aan te vragen, en dit vergund zijnde, zou hij hooren wat wij al zoo over dragers te vertellen hadden. Er was geen keus. Wij zonden den tolk terug met beleefd verzoek ons audientie te willen verleen, waarop hij weder liet weten, dat hij ons tegen den middag zou ontmoeten. Op den bepaalden tijd meldden wij ons aan, doch bemerkten al dadelijk, dat wij teleurstelling konden verwachten. Na een eindeloos over en weer praten onder elkander, kregen wij ten antwoord, dat hij niets kon beloven zonder eerst zijne raadsliden gehoord te hebben en dat wij tegen den avond konden terugkomen om den uitslag te vernemen.

Onze mannen begonnen nu onstuimig te worden en dreigden geweld te zullen gebruiken; slechts met moeite kon ik hen terughouden van tot het uiterste over te gaan. Wij waren nu tot op het kookpunt gedreven, er scheen geene hoop op uitkomst, en het antwoord van den gouverneur konden wij al vooruit berekenen. Wij gingen opgewonden naar ons huis om raad te houden, en zonden den tolk veiligheidshalve weg om te wasschen. We kwamen eenparig tot het besluit, dat ingeval we dien avond geen bevredigend antwoord kregen, er geen andere toevlucht was dan geweld te gebruiken, en hen te dwingen om ons te vervoeren.

Het drinken werd onafgebroken voortgezet door oud en jong, en in het verblijf van den gouverneur zag het er akelig uit. Van het eene einde tot het andere zaten of lagen ze op den grond, half verdierlijkt door het overmatig drinken, terwijl een woest getier het huis vervulde. Tegen den avond begaven we ons er andermaal heen om het antwoord te vernemen. Op onze vraag of wij nu op een gunstigen uitslag mochten hopen, sprong een der raadslieden op en met zijn strijdbijl omhoog geheven, schreeuwde hij den tolk toe: „Zeg aan deze vreemdelingen, dat wij hun gelol nu moede zijn; dat zij hunne pakken maar zelf moeten dragen, en hoe eerder zij zulks doen hoe beter; wij zijn niet van plan hen te vervoeren.”

Op 't vernemen van dit tartend en beslist antwoord, konden de mannen nauwelijks hunne woede meester blijven, en was ons plan niet reeds gevormd geweest, dan was het ongetwijfeld toen en aldaar tot eene uitbarsting gekomen, want we waren tot het uiterste gedreven. We trokken echter bedaard terug, alleen bij onszelf mompelende: „Wel, oude, morgen zullen we jullie wel een ander deuntje laten fluiten!” We gingen toen al ons goed inpakken, vastbinden en alles in gereedheid brengen voor het vertrek op den volgenden morgen, en gingen voorts slapen.

Om de lezers in ons plan in te wijden, is het noodig eene beschrijving te geven van het dorp of fort alwaar wij vertoefden. Dit was, zooals doorgaans alle dorpen in het binnenland van Madagascar, aangelegd ter verdediging en beveiliging in tijden van oorlog, en is dus een versterkte plaats. Zij is ingesloten door een breede laan van Turksche vijgeboomen, een wilde soort die tot 40 voet hoog groeien, en dicht bezet zijn met lange, dikke doornen als bajonetten. Zij groeien zóo ineen en dicht door elkander, dat zij ondoordringbaar zijn voor mensch en dier, zelfs voor een geweerkogel. Buitenom wordt eene gracht van 15 voet diep en 8 voet breed gegraven. De ingang is zeer eng, slechts zoo, dat er een beest door kan, en wordt op drie plaatsen — van voren, in 't midden en van achteren — afgesloten door groote, ronde, platte steenen, die achter twee rechtopstaande steenen gerold, en dus van den buitenkant onmogelijk kunnen verschoven worden; terwijl de vijgenboomen van boven als een muur vast aan elkander zijn, en dus het overklommen beletten. 's Avonds worden de deuren gesloten nadat al het vee binnengedreven is, en nu kan er niets uit of in. Langs de laan aan den binnenkant is een hooge toren gebouwd, waarin in tijden van gevaar wachten geplaatst worden.

Ons plan was aldus: Tegen den morgen vóór de poort geopend werd, zou een onzer met zijn geweer en revolver zich in het hek plaatsen, om te beletten dat er iemand ontvluchtte. Terzelfdertijd zouden vier het huis van den gouverneur, dat propvol was,

binnenspringen, en allereerst bezit nemen van de wapenen (vuursteengeweren, assegaaien en bijlen) die in een hoek stonden, en dan vandaar indien noodig met revolvergeschoten den boel er uit drijven. De overigen zouden insgelijks zich over de andere huizen verdeelen, en alles er uit jagen, tot op het open plein in het midden der stad. De eenige plaats voor ontvluchting was de poort, die de man welke aldaar geplaatst was, moest verdedigen: hij moest hen neerschieten indien zij trachtten de poort te bestormen.

Met het aanbreken van den dag waren we gereed en gewapend ieder met een stok en een geladen revolver. Toen de man het sein gaf, dat hij zijne plaats bij de poort had ingenomen, stormden vier van ons het hoofdgebouw binnen, losten elk een schot door het dak (om ze te verschrikken) terwijl op 't zelfde oogenblik de schoten der anderen door het dorp weergalmden. Ik sprong door en over den boel heen tot de wapenen, die ik het eene na het andere door het dak (dat van planken was) afschoot, terwijl de drie anderen met al hun macht met stok en vuist op de massa losgingen, die half dood van schrik de een over den ander uit het huis trachtten te vluchten. Er was slechts een deur en een venster in 't gebouw, waarin ruim tachtig personen waren, waarvan de meesten nog zoo beschonken waren dat zij nauwelijks overeind konden komen, en weer anderen op handen en voeten naar de deur kropen, alwaar ze elkander vastdrukten; zoodat de een op den ander lag. Zoo ging het door het geheele dorp alwaar de anderen hetzelfde werk met geestdrift verrichtten. Van alle kanten stroomden de lui naar de poort om uit te vluchten, doch hier werden zij ontvangen door den man, die hun den open tromp van zijn geweer presenteerde, waarvoor zij natuurlijk te veel eerbied hadden om dien niet te ontzien. Sommigen kropen diep de vijgenlaan in, zoodat slechts hun achterste gedeelte uitstak; doch zij werden er vrij onzacht bij de beenen uitgetrokken.

Wij dreven allen (tusschen de 400 en 500) toen in de open ruimte bijeen, en spraken hen door onzen tolk ongeveer als volgt toe:

„Jullie hebt ons, die van een hoog en machtig volk zijn, schandelijk en onwaardig behandeld, en ware het niet uit overweging van jullie onbekendheid daarmee, die wij in aanmerking moeten nemen, voorzeker hadden we jullie vanmorgen tot den laatsten toe gedood. Nu zullen we jullie dwingen om ons te vervoeren, en luistert wel; den eersten die tracht om te ontvluchten, zullen we als een hond doodschieten. We zullen de mannen om de helft verdeelen; de eene helft zal ons dragen tot op den middag, wanneer zij naar huis kunnen terugkeeren; vandaar zal de andere helft ons vervoeren tot waar wij des avonds zullen vernachten, als wanneer die dan ook kunnen terugkeeren. De twee gouverneurs zullen we als straf voor hunne koppig-

heid aan een paal vastbinden, en niemand zal hen mogen losmaken vóór op den middag." Daarop namen wij de twee kapiteins, bonden hunne handen achter den rug, en met een riem om den hals werden zij aan een paal in het huis bevestigd. Toen lieten wij de vrouwen en kinderen gaan en verdeelden de mannen in twee hoopen. Den eenen daarvan wezen wij ieder zijn pak aan (de zwaarste vielen den raadslieden ten deel); de anderen dreven wij los achteraan, en op deze wijze vertrokken wij ten laatste, na zestien dagen alhier opgehouden te zijn geweest.

De dorpen, die wij passeerden, vonden wij allen verlaten: geen sterveling liet zich zien, en toen wij tegen den middag het dorp bereikten, alwaar wij moesten halt houden, vonden wij wel de huizen in alles in volmaakte orde doch geen menschelijk wezen was er te vinden. De oorzaak was, dat er dien morgen eenige vrouwen vroeg uit het fort gegaan waren om water te halen, die, toen zij de schoten en het lawaai daar binnen vernamen, het op een loopen gezet hadden, en overal vóór ons uit de menschen gewaarschuwd hadden, dat wij moordenaars waren, de lui hadden, toen ze ons zagen aankomen, de vlucht genomen. Wij hadden voedsel noodig, en daar er niemand was tot wien wij ons konden wenden, annexeerden wij maar zooveel wij noodig hadden, doodden een vet varken, een paar dozijn hoenders en kalkoenen; lieten de dragers een stevig maal nemen ten koste van de bewoners dier plaats, en namen een goede rust. Daarna lieten we de eerste afdeeling terugkeeren, en zetten de reis met de anderen toen voort tot aan den avond, toen wij een Hova-fort bereikten, alwaar een klein garnizoen gestationeerd was; van welke plaats de laatste troep toen naar hun dorp terugging. Van hier voorzag de hoofdman der plaats ons den volgenden morgen van dragers tot aan het kamp van den heer T., alwaar wij tegen den avond aankwamen. Wij waren nu feitelijk aan het eind onzer reis gekomen.

Nog dienzelfden avond hadden wij een onderhoud met den heer T., die eens onze overeenkomst met kapitein D. bekrachtigde, waardoor wij ieder een stuk grond als vrij eigendom ontvingen. Uit het onderhoud bleek het al dadelijk, dat wij bedrogen waren door D., en ook dat de verstandhouding enz. tusschen die twee erg in 't duister lag, waarvan wij het rechte niet konden vatten. Het bleek dat D. op zich genomen had om de heele zaak door te drijven, waarvoor hij een aanzienlijk aandeel in de winsten zou erlangen, indien hij slaagde; doch zou de speculatie in duigen vallen, of de bom onverwachts ontploffen, wel, dan zou hij zich eenvoudig uit de voeten, maken, en T. zou doodonschuldig alle verantwoording van zich werpen, en D.'s rechten en handelingen ignoreeren. Het schip ging vlot van stapel en liep zoolang de wind in D.'s voordeel was, hij zette dan ook alle beschikbare zeilen bij; liet rooskleurige doch

denkbeeldige rapporten verspreiden met gecertificeerde en beëdigde verklaringen van deskundigen uit de maan; kreeg als lokaas ons al de eerste afdeeling pioniers over; en vóór wij instaat waren de menschen in Z. Afrika te waarschuwen had hij alweer een 80 man uit Johannesburg in handen, van welken hij ieder ruim 200 ontving. Hij „charterde" een oude en bouwvallige boot, die hij half voor niet kreeg, en zond hen naar de Westkust, alwaar zij voor 't meerendeel aan de koorts bezweken en slechts enkelen Antanarivo zagen, en deed nog veel meer fraais.

Toen zijne tegenwoordigheid vereischt werd om hier en daarvan nadere opheldering te geven, was hij zoek en had een reisje voor zijn gezondheid naar.... wie weet waar ondernomen. Toen de zeepbel barstte, verklaarde T., dat D. geen part of deel in de zaak had, de menschen zich dus door hem hadden laten beet nemen, en hij niet van plan was, eenige rechten, door D. verleend, te erkennen.

DE EGYPTISCHE BOUWKUNST.

Het heugt mij nog hoe ik als kind reeds werd getroffen als ik platen en voorstellingen zag uit het land der oude Pharao's: kleederdracht, zeden en gewoonten, de natuur, alles was er zoo geheel anders dan in onze omgeving, in ons vaderland.

Maar wat mij vooral trof was de vreemde bouwkunst. Gladde, beschilderde, schuins oplopende muren, kleine poorten, reusachtige piramiden, alles even zwaar, hoekig en toch zorgvuldig afgewerkt. Lange, strenge lijnen, zware pijlers, zonderlinge, ontzaglijk groote en zware beelden, 't was alles even vreemd en wonderlijk. En die indruk van Egyptische bouwkunst is mij bijgebleven toen ik het museum te Leiden had bezocht en te Londen in de Egyptische zalen had gewandeld. Egypte is het land der wonderen, ook in zijn bouwkunst, zijn nationale, uit tijden die vele eeuwen voorbij zijn. Bezien we die kunst iets nader en beperken we ons daartoe een blik op de tempels, waaraan zooveel zorg werd besteed.

Het eigenaardige der Egyptische bouwkunst spreekt in eene majesteit en breedte van opvatting, die al hare verhoudingen reusachtig doet zijn. Toch wordt de aanblik op het geheel weer getemperd door de smaakvolle lijnen van steen en marmer, en door het zeer schoone beeldhouw- en snijwerk, hetzij in relief of gesneden steen, waarmede de oppervlakten der reusachtige kolommen en geweldig groote voorzuilen zijn bedekt.

In de tempels en paleizen komen voornamelijk twee soorten van pilaren voor; de eene, van den oudsten stijl, is gegroefd en bestaat uit een enkele schacht, met een kapiteel in den vorm van een ontluikenden

granaatappel, terwijl de omgebogen hoeken, die eene nabootsing zijn van een zich openende lotusbloem, het oog toch een bevallig voorwerp te zien geven. De andere soort is reusachtig; maar de forsheid van het geheel wordt eenigszins gebroken, doordien zij gegroefd of geribd zijn en de massa zich dus voordoet als uit verscheidene stammen of slanke zuilen saamgesteld, welke indruk nog versterkt wordt door de horizontaal uitgehouwen snoeren of banden, onder het kapiteel en in het midden. Vlak boven den ronden of vierkanten grondsteen is de basis van de schacht zelf, omringd en versierd met bladeren, die het doen voorkomen als groeide zij uit dien grondsteen op. Men kan zich de pracht en bevalligheid, die zulke kolommen vereenigen, voorstellen, door zich te verbeelden dat verscheidene knoppen eener roos als bekens de een op de andere geplaatst zijn, en op den top van alle eene lotusbloem. Op het dekstuk van de zuilen, die een voornaam en algemeen kenmerk der Egyptische bouwkunst uitmaken, rust een breede, doch eenvoudige architraaf of hoofdbalk, gewoonlijk behouwen met hiërogllyphen of onderwerpen, die in verband staan met de godheid van den tempel of met den bewoner van het paleis, hetwelk zij versieren. De bovenkant wordt veelal ingenomen door een rij van de geheiligde slangen *uræus*. De stoute breedte van de lijst vervult het gebrek aan een kroonlijst; platte daken, voor zoover daken in 't geheel gebruikt werden in dit land, waar men nauwelijks weet wat regen is, en waar de sneeuw nooit gezien wordt, waren in den smaak.

De zuilenrijen en gevels gaven dubbele en drievoudige rijen van kolommen te zien. Gewoonlijk zijn de hoofdlijnen van de Egyptische gebouwen recht en de tempels vierhoekig, met gangen van trotsche kolommen, die van de eene pylon tot de andere in een aantal binnenhoven loopen; zulke aansenschakelingen van groote en prachtige voorportalen strekken zich somtijds een halve mijl uit, de lanen of gangen beurtelings bezet met sphinxen of kolommen, totdat het hoofdgebouw des tempels, op 'twelk zij aanloopen, bereikt is.

Als kolommen zag men in den tempel van den heiligen os Mnevis ontzaglijke beelden van Osiris. Deze Osirispilaren zijn niet zelden dertig voet hoog. Het algemeene voorkomen van tempels en paleizen doet trouwens de pyramiden kennen als hunne type. De muren, die naar buiten schuin loopen, evenals het geval is bij het benedendeel eener pyramide, geven aan de gebouwen in Egypte die uitdrukking van sterkte en onbewegelijkheid, welke den pyramidalen vorm eigen is. De geheele indruk is aangrijpend in den hoogsten graad. De stijl is zoo breed, dat zelfs de talloze beeldhouwde voorwerpen, waardoor muren, kolommen en zuiltoppen bedekt zijn, geen inbreuk maken op de grootschheid der gebouwen. Daarenboven de plompheid waardoor zulke groote gebouwen zich elders zouden kenmer-

ken, verdwijnt wanneer men ze ziet door de kristallen helderheid der Egyptische atmosfeer.

Er is nog een andere bijzonderheid in de Egyptische bouwkunde, welke niemand kan beschouwen zonder zeker ontzag. Het zijn de dromos of dubbele rijen van sphinxen. Zulk een geheimzinnige samenvoeging van het menschelijk lichaam met dat van den leeuw of den ram, om de vereeniging van ziel en kracht aan te duiden, kon men vóór elken tempel zien. Die gangen van sphinxen in diepe rust en met zoo ernstigen, strengen blik treedt men gewoonlijk binnen door een poort of pylon, voor welke reusachtige, zittende figuren van goden, of obeliskken van graniet, paarsgewijze geplaatst zijn, rijkelijk, volop voorzien van beeldhouwde hiërogllyphen. Door zulk een toegang en laan naderde men o.a. de stad On.

In een tempel van Horus, den zoon van Osiris, was op de pylon een zon gegrift, ondersteunt door twee adders met uitgespreide vleugelen, het zinnebeeld van Hor-hat, den beschermgeest van Egypte, en daarom allerwege te aanschouwen. Dit beeld wordt door vele reizigers ten onrechte een gevleugelde bol of globe genoemd. Aan den ingang was deze god afgebeeld met een havikskop, (tegelijk zijn symbool, en een type van de zon, vanwege de doordringende helderheid van zijn oog.) In verscheidene tafereelen, zoowel hemelsche als aardsche, werd hij voorgesteld als jagende, visschende, zeilende en strijdende tegen Typhon, den boozen god, en anderen.

Verder gaande, kwam men in een ruim hof van boven open en omringd door beeldhouwde pilaren. Na dezen hof, in welke priesters van minderen rang heen en weer liepen of luierden, zag men een tweeden, waarvan de talrijke vleugels verdeeld waren in een aantal afdeelingen, die gebeurtenissen in beeldhouwwerk te zien gaven. Deze pylon, in wier vleugels de priesters hun verblijf houden, voerde tot een open plaats van honderd schreden lang, uit wier middelpunt zich een laan van vier en twintig kolommen uitstreekte, elk zes en zestig voet hoog en twaalf in middellijn; ter wederzijde stonden zeven rijen van lagere kolommen vier en veertig voet hoog en negen dik. Al die pilaren hadden een beeldhouwde oppervlakte en de kunstigste kapiteelen. En nog prachtiger toegang, aan het einde van deze kolommenstraat bracht in een ruime zaal, met bedekte gaanderijen aan de zijden en dubbele rij pilaren voortkomende uit het middelpunt. Al het overige van den bodem was geplaveid en versierd met fonteinen, standbeelden, en loof- en vruchtboomen geplant in ruime albasten vazen. Priesters en tempelgangers gingen heen en weder in alle richtingen door deze en de andere boven. De wanden van de groote zaal waren versierd met veldslagen, overwinningen der Pharao's op naburige koninkrijken, voorstellingen van offeranden aan de goden en van gevangen vorsten, aan de raderen der krijgswagens gebonden. Een andere pylon was hooger en fraaier dan de overige; als men

terugzag naar den verwijderden, buitensten ingang tweeduizend voet ver, bemerkte men dat de bouwmeester een kunstgreep had aangewend tot schijnbare verlenging van den waren afstand, te weten: hij had de pyla in hoogte verminderd als ware zulks het gevolg van een verlengd vergezicht. Ook de perspectief was dus bekend.

De Egyptenaars maakten een ruim gebruik van kleuren aan hunne gebouwen. Deze gewoonte bevordert in wondervolle mate den rijkdom en de harmonie van het werk. De wolkelooze hemel van Egypte zet helderheid bij aan alle kleuren der natuur, en deze nagevolgd op de wanden hunner tempels en paleizen vertoonen opmerkelijke schoonheid en pracht. Wat ook de bouwstof moge zijn, hetzij graniet, serpentijnsteen of basalt, het werd door de Egyptenaars verfraaid — gelijk zij meenden — door het penseel. De weelde, waarmede zij gebruik maken van kleuren en beeldhouwwerk, zoo in hunne tempels en paleizen, als in hunne graftombes, heeft haars gelijke op aarde niet. De schuinsche buitenmuren, de uitwendige oppervlakten — zoldering, kolom, pylon — alles is met beeldwerk bezet. De gebeeldhouwde bas-reliefs vereenigen de hoedanigheden van een camée en een gesneden steen, daar het figuur zelf opduikt uit den breedgesneden en diepen omtrek de teekening. Zoo treedt, hoewel de teekening in relief is, de figuur niet uit, en blijft dus gevrijwaard van beschadiging. De aangebrachte kleuren worden getemperd, doordien zij beneden de oppervlakte terugduiken. Echte bas-reliefs, worden gezien b.v. op de monumenten uit den tijd van Sesostes I.

De adytum van den tempel was een vierkante kamer, wier zoldering blauw geschilderd en met sterren bezaaid was, terwijl de maan, een schild van gepolijst zilver, van het hoogste punt naar beneden scheen. Afbeeldingen van gieren, haviken en velerlei andere zinnebeelden waren op pilaren in 't ronde in de zaal geplaatst en alleenlijk door de van gevleugelde slangen omgeven zon, gescheiden. Deze beelden waren kwistig gekleurd, en de oogen der vogels schitterden van diamanten. Op den zuiltop rondom de zaal waren de twaalf maanden uitgehouwen. Al deze beelden en de muren waren fraai beschilderd, met een harmonie in de keuze en samenvoeging der prachtige kleuren, die het oog wonder behaagde. Hiëroglyphen, op blauwe paneelen in goud aangebracht, verkondigden de groote daden van Horus. De vloer van deze prachtige kamer stelde den grooten ommeegang der zon in de twaalf sterrenbeelden voor, alsmede de beelden der zeven planetengoden, met bijna alle verscheidenheid van kleuren in het plaveisel gewerkt. Smaragd, amethyst, agaath, lazuraalsteen, kornalyn hadden den kunstenaar hier moeten dienen, en hij had tusschen dit alles voegselen of aanvullingen gebracht van goud, zilver en brons. Een zon van louter goud stond in het midden van dezen wonder-

vollen dierenriem. (De Egyptenaars waren bekwame sterrenkundigen en wel zoodanig dat zij ervaren en geleerd genoeg waren om, door de afbeelding van den stand der sterren aan den hemel, vervlogen tijden aan te wijzen en te bepalen.)

Aan de eene zijde dezer kamer, vol schoonheid en kunst, stond de monolith, (het blok steen) die het beeld van den god bevatte. Het was een blok van zuiver graniet met een uitgehouwen holte, waarin de godheid zat. Niets kon verhevener en toch eenvoudiger zijn. De Egyptenaars schenen veel van contrasten te houden. Al de beschreven pracht, leidde den bezoeker tot een eenvoudig steenen blok, de gestalte van eenen man in Syenisch marmer. Het gelaat is kalm en majestueus; de oogen tot den aanbieder gericht met een verheven kalmte, welke hem ontzag inboezemt. De kunstenaar, welke dit trotsche godenbeeld ontwierp en vormde, heeft zijne bekwaamheid hoofdzakelijk toegepast op het gelaat der godheid. Hoewel van steen, scheen het bovenmenschenlijk, „alsof de ziel der godheid er in woonde.”

EEN DORPSDOKTER UIT DE VORIGE EEUW.

In de eerste helft der vorige eeuw leefde te Biggerke meester Tobias de Potter, die, zooals wijlen zijn vader Michiel de Potter, 't beroep van chirurgijn uitoefende, waaraan destijds vooral dat van barbier en haarsnijder verbonden was. Onze meester Tobias schijnt echter bij scheermes en lancet nog geen genoegzaam bestaan te hebben gevonden, althans hij hield herberg, en versmaadde generlei middel, om deze laatste broodwinning zoo profijtelijk te maken, als hem mogelijk was. Dit bracht hem meer dan eens in moeilijkheden met den kerkeraad, die, met den professorszoon Ds. Johannes Regius aan 't hoofd, stiptelijk toezag op den wandel der leden. En toch was 't in de Potters belang met dominée en kerkeraad op goeden voet te blijven: immers, hij was ten deele van hen afhankelijk.

In 't begin van 1734 hadden beide partijen een contract gesloten, waarbij meester De Potter aannam voor 7 pond-Vlaamsch per jaar bij alle armlastigen, — „'t zij groot of klein, jong of oud te cureeren of genezen alle ziekten, krankheden, wonden en breuken aan eenige Ledematen des Lichaams, dat Godt verhoeden wil, en verder — den baardt te scheeren van alle manspersonen, die op den armen zijn vervallen, haar hayr te snijden, alsmede van alle kinderen, die op onzen armen zijn vervallen.” De kerkeraad zou bij zware wonden „oud linnen bezorgen, om er windelen van te maken” en zou extra vergoeding geven, zoo onze chirurgijn meer dan een uur buiten 't dorp patiënten te bezoeken had, „dog alleen voor het loopen.” Alle materialen had hij zelf te leveren.

Dat er armlastigen verder dan een uur buiten 't dorp

konden wonen, waarvoor de diaconie van Biggekerke te zorgen had, ofschoon de gemeente zich toen, evenmin als nu, zoover uitstreckte, vindt zijn verklaring hierin, dat allen, die op een plaats geboren waren, ze mochten er blijven wonen of niet, ten laste der diaconie van die plaats bleven. En voor 't gaan, meer dan een uur buiten 't dorp, mocht meester Tobias ook wel een extraatje hebben, want de wegen waren veelal zoo slecht, dat men te winter alleen op 't dorp huisbezoek kon doen (gelijk zulks nog hier en daar geschiedt), en zelfs daar was de weg „door regen en slijk zeer ongemakkelijk, voornamelijk in de duistere avonden,” zooals Ds. Regius klaagt.

Later vernemen we intusschen, dat meester De Potter in een nieuw contract moest bewilligen, waarbij zijn salaris tot 4 pond Vlaamsch verlaagd werd; in aanmerking werd genomen, dat 't aantal armlastigen zeer gering was. Was 't dan in een jaar of drie, sedert 't eerste contract verlopen, zoo sterk verminderd? of had de dokter — dien naam matigde Tobias De Potter zich zeker nimmer aan — wellicht niet tot voldoening zijner superieuren gepraactiseerd, en was 't argument slechts een voorwendsel? Toch niet, althans daarvan merken we niets; er zat wat anders. We lieten reeds doorschemeren, dat onze Tobias niet met een gerust geweten zijn naamgenoot uit de Apocriefen kon nazeggen: „Ik Tobias, heb al de dagen mijns levens gewandeld in de wegen der waarheid en der gerechtigheid.” Niet, dat hij niet min of meer godsdienstig was, o jawel hij kwam getrouwelijk ter preek en zat ook met de gemeente aan 's Heeren nachtmaal aan, maar zulks sproot meer uit berekening, dan uit behoefte voort. Wie 't niet deed, gold voor geen man van fatsoen, allermint ten platten lande. Meester de Potter hield een herberg, zooals we zagen, en zulk een herberg op een Walchersch dorp had in die dagen veel drukker nering dan thans, en de drukste dag was de Zondag. We zijn niet in alles achteruitgegaan. Nauwelijks was de preek geëindigd, of 't jonge volk en dit niet alleen, ging ter taveerne. Dit baarde natuurlijk ergernis bij 't ernstiger deel der gemeente. Toch ware misschien de zaak nog zoo kwaad niet geloopen voor onzen chirurgijn-herbergier, had hij de ergernis maar binnen de deur gehouden, maar dat deed hij niet.

De derde Pinkster is van ouds voor onze plattelandsbevolking een dag „der vreugd gewijd.” 't Is of immer bij dat heerlijk feest, tegenover den Geest des Heeren, aan wiens uitstorting de gemeente denkt, zich de geest der wereld in zijn volle kracht wil openbaren. Ongetwijfeld werd ook in die dagen reeds op de dorpen „den ring geringen” en was 't kermis. En meester de Potter hielp dan dapper mee, om de „vreugd” te vergrooten; hij wist wel waarom, Hij noodigde een speelman in zijn huis, om „voor de jonkheid te spelen,” en dit viel wel

in den smaak, ook bij ouderen. Men luisterde, men zong en danste, men dronk en vocht, want 't laatste moest er altijd bijkomen. Met diepe droefheid hoorden predikant en kerkeraad van deze handelwijze des dokters, die men aanmerkte „als een middel tot alle lichtvaardigheid en zondige ijdelheden.” Reeds in 1662 — in de dagen toen vader Lodensteijn te Utrecht zoo ijverig tegen allerlei dartzeligheden de stem verhief — had Ds. De Swaef een strenge waarschuwing in de kerk moeten voorlezen tegen allen, die in hun huis „speelluyden” duldden of naar 't spelen van „lichtveerdighe deunkens ende dansliedekens” gingen luisteren; herhaaldelijk waren personen deswege van 's Heeren tafel geweerd. En zulks geschiedde ook nu, wel opmerkelijk niet met een beroep op de Schrift, maar met een op de oude usantia.

De schoolmeester-koster, — de rij van titels ware nog vrij wat langer te maken. — Cornelis Pleite, moest al den schuldigen hiervan mededeeling gaan doen. Later toonden ze eenparig berouw. Dit berouw schijnt echter bij De Potter weinig diep gegaan te zijn. Spoedig daarna staan weer, als de namiddagkerk uitkomt, de vensters der herberg open en verstoort muziek daar de plechtige ruste en de gewijde stemming op den dag des Heeren. Ds. Regius vermaande meester Tobias en hij beloofde dan ook geregeld beterschap, maar zijne beloften te houden schijnt hem te schadelijk voorgekomen te zijn. Zijn vrouw, die buiten 't bereik der kerktucht bleef, daar ze geen lidmaat der gemeente was, gaf evenmin een loffelijk voorbeeld als haar man. Van haar hooren we, dat ze de vrouw van een der kerkeradsleden „bont en blauw” sloeg, in tegenwoordigheid nog al van beider mannen, zonder dat een hunner voor de mishandelde — ook trouwens geen katje om zonder handschoenen aan te vatten — in de bres sprong. Voor dit geval trof en de beide mannen en de geslagene de kerkelijke tucht; de eersten omdat ze niet toegesprongen waren, de laatste, omdat ze haar man harde woorden toevoegde had.

Waren die oude dagen wezenlijk zooveel beter als die van heden?

B.

N. W.
N. Zondagsbode.

HET „ADAMA VAN SCHELTEMA-NUMMER”.

In bovengenoemd fraai uitgevoerd Nr. van de *Wereldstrijd*, het onthoudersblad (Leiden, Kousbroek) komen onder de vele bijdragen van alle zijden ook de volgende voor, die we hier gaarne een plaats verleen.

Den wakkren SCHELTEMA, na tachtig levensjaren
Den strijd noch d' arbeid moê, waarvoor zijn ijver
(brandt—

Verbeeld hem met de rol der Evangelieblaren,
Zijn wijsheid en zijn kracht, in d' eene, in d' andere
(hand

Den beker, omgekeerd, der zielenmoordenaren;
En zette een dankbaar Nederland
Een kroon van levend groen op 't zilver van zijn
(haren!

Januari 1895.

NICOLAAS BEETS.

AAN DS. C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA.

Dat Gij Uw tachtig jaar, steeds ijvrend, heen zaagt
(snellen,
Baart, nu die ronde sluit, Uw vrienden prijzensstof.
Maar dat geen menschentong de zielen op zal tellen,
Van 't doodlijkst kwaad door U verlost, verhoogt
(dien lof.

Januari 1895.

J. P. HASEBROEK.

AAN DS. C. S. ADAMA VAN SCHELTEMA.

Zeventig jaar of zoo wij zeer sterk
zijn, tachtig jaar. Ps. 90: 10.

Gij waart nog meer dan sterk
Volhardend in uw werk,
Wij vlechten om uw schedel
Deez' eerkrans hoog en edel
Op 't tachtigjarig feest:
Zeer sterk naar lijf en geest!
God, die u alle dagen
De krachten schonk tot dragen,
Tot arbeid en tot strijd,
Gaf ook den kostbren tijd.
Lang wou Hij u gebruiken,
Liet de oogen u niet luiken,
Al liep het naar den nacht,
Eer 't dagwerk was volbracht!
Zou 't voortaan u gelusten
Van 't strijden uit te rusten?
Wij kennen veel te goed
Uw christelijken moed,
Om ridder zonder vreezen
En zonder blaam te wezen.
Maakt eens uw geest zich los,
In vollen wapendos
Gehelmd, geharnast sterven,
Dit voorrecht zult gij erven;
En meer nog, trouwe knecht,
Is dan u weggelegd.

H. PIERSON.

Zetten, 20 December 1894.

UIT HET LEVEN.

Uit de puinhoopen van Ninevé.

Uit de puinhoopen van het oude Ninevé heeft men het koninklijk paleis opgegraven, en in dat paleis de koninklijke bibliotheek gevonden. Deze bestaat echter niet uit oude, eerwaardige kalfslederen banden. Geen papierfabrikant, geen zetter, drukker of binder, heeft iets met deze boekerij te doen gehad. Maar wel de steenhouwer of graveur, die het schrift er op beitelde.

De boeken van gezegde koninklijke bibliotheek te Ninevé bestaan namelijk uit niets anders dan uit baksteen, waarop allerlei teekens zijn gegraveerd, die een gewoon menschenkind niet lezen kan, maar die door enkele groote geleerden met groote moeite en veel studie ontcijferd zijn. Onder die boeken van potaarde nu, die in de koninklijke bibliotheek te Ninevé zijn ontdekt, is ook een gebedenboek, en de lezer moge eens met aandacht lezen wat de geleerden hieruit met veel moeite hebben ontcijferd en vertaald.

„Heer, mijn gebreken zijn veel en groot; zeer groot zijn mijn zonden. God, die het verborgene kent, mijn zonden zijn talrijk en groot. God heeft mij vernederd, mij in zijn toorn verbrijzeld; de God, die het verborgene kent, drukt mij. Ik buig mij in ootmoed en niemand grijpt mijn hand. Ik bid met verheven stem en niemand verhoort mij. Ik ben lrachtelooos, nedergedrukt, en niemand verlost mij. Heer, gij zult uw knecht niet terugwijzen. Kom hem te hulp in het midden van den storm, grijp zijn hand. Vergeef mij mijn zonden en genees mijn gebreken. Bedek mijn verkeerdheden met uw sluier. God, die het verborgene kent, mijn zonden zijn zevenmaal zeven, vergeef mijn zonden!”

Is het niet merkwaardig, — vraagt het *Christelijk Volksblad* — hoe hier een boetvaardig Chaldeër of Assyriër zijn hart voor zijn god uitstort, bijna in woorden zooals menig godsman uit het O. Testament?

En hebben we hier niet een duidelijk bewijs, dat de Geest der verootmoediging en des gebeds, die in het O. Testament werkte, ook in het heidendom menige lichtstraal heeft geworpen, totdat hij eindelijk op den dag van het Pinksterfeest in breede, volle lichtstroomen van den hemel op aarde nederdaalde, en nu niet rust, voor dat Hij in de diepste duisternis des heidendoms is doorgedrongen?

Een vroolijk gemoed.

Ik hoorde eens een jong mensch tot iemand zeggen: „Uw gelaat is voor mij als de opgaande zon, want ik zie het altijd verlevendigd met een beminlijk glimlachen dat mij verheugt.”

Men ziet menschen wier leven in deze wereld heen kwijnt, als waren zij in eene gevangenis opge-

sloten. Alles maakt hen op het eerste oogenblik somber en gedrukt; zij houden niet op met zuchten en dag aan dag te klagen dat zij zoo weinig bezitten, en worden bestendig gekweld door de vrees van te verliezen wat zij hebben. Zij zien altoos den slechten kant der zaken en kunnen nooit het tegenwoordige geluk genieten om het ongeluk dat zij voorzien. Dat is geen godsdienst: de godsdienst maakt het hart tevreden en wanneer zijn groote en weldadige grondbeginselen in praktijk worden gebracht, is de mensch gelukkig in weerwil van zich zelf. De nijvere bij houdt zich niet op om zich te beklagen over de vergiftige bloemen en de doornachtige takken, welke zij op haren tocht ontmoet; maar zij zet haren weg al gonzende voort, haren honig zoekende waar zij hem vinden kan, terwijl zij onbekommerd de plaatsen voorbijgaat, waar die niet is. Oorzaken van klagen en misnoegdheid ontbreken in deze wereld niet, indien men geneigd is om zich er bij te bepalen. De weg dien wij bewandelen, is dikwijls hard en moeilijk. Maar indien wij een vroolijk gemoed hebben, en het hart geneigd is om God voor al zijne weldaden te danken, zullen ons de vertroosting op dezen weg niet ontbreken, en wij zullen in vrede het doel van onze pelgrimschap bereiken.

Dure bloemen.

Mr. William Waldorf Astor, de millionair van New-York, vertrok onlangs naar Engeland. Vóór hij echter Amerika verliet maakte hij een contract met een bloemist te New-York, om gedurende een geheel jaar *iederden dag* de lijkst zijner voor eenigen tijd overledene vrouw te overdekken met versche bloemen. De soort van bloemen, alsook de vorm waarin ze moeten worden saamgesteld, is door Mr. Astor zelf bepaald.

Wanneer de bloemist aan de overeengekomen voorwaarden voldoet, zal hij, op het einde van den overeengekomen termijn, daarvoor ontvangen . . . *acht en dertig duizend dollars!*

Uit Lombok.

In de merkwaardige mededeelingen des heeren v. d. Steur te Magelang, komt o. a. het volgend schrijven voor van een der deelnemers aan den krijgstocht:

29 Aug. te Ampenan: „Het is waar wat het versje zegt: „Heden fier in 't zaal gestegen. Morgen dood ter neer gezegen!” Wij waren allen zoo blij en verheugd, dat wij elkander binnenkort zouden wederzien, maar nu is het geheel onverwachts omgekeerd.

In den nacht van 25 op 26 Aug. om 12 uur gingen er jammerklachten op; voor al die kleine tempels werd er gebeden en geweeklaagt. De kanonnen bulderden; het eene salvo volgde het andere. De Balineezen huilden van woede, dat zij zoo goed werden ontvangen. Dit duurde zoo 6 uur lang, zonder dat wij een schot ontvingen dan enkele matte kogels.

Met de reveille zou de 4e compagnie van het 7e het 6e gaan helpen. Maar ze waren maar pas op de straat of daar kregen ze een salvo, dat geheel de compagnie uit elkander stootte en ze bijna in onze bajonnetten liepen.

Ik was op den grooten weg opgesteld en wij kregen van voren en van achteren vuur, zoodat het niet lang duurde of onze sectie-commandant werd gewond aan het onderlijf. Ik droeg hem weg onder het felste vuur, terwijl het bloed, dat uit de wond liep, uit de pijp van zijn broek liep. Ik was pas terug en begon weerom te vuren en G. met zijn langen baard zette zich nevens mij. Ik schikte een beetje op, zoodat hij op mijn plaats kwam rang! hm. hij sprak geen woord meer, zijne oogen draaiden rond; de kogel was onder het oog ingegaan en in den nek uitgekomen. Hij was morsdood. Ik sleepte hem onder een waringaboom fluut mst. krrr. ging het onophoudelijk, zoodat ik mij verdekt begon op te stellen achter den een of anderen boom. Maar dit kon weinig haten, want uit Mataram en uit Negara kregen wij onophoudelijk vuur uit de schietgaten, die ze in den nacht gemaakt hadden. V. heeft zich ook goed gehouden en Th. en W. ook. Er is geen een trouwe bezoeker van het Tehuis gewond of gedood. Het vuur duurde den geheelen dag tot er 's middags om 2 uur zulk zwaar kruisvuur viel, dat wij met den grootsten spoed het bivak moesten verlaten. Er bleven nog vele dooden en gewonden achter. Al het geld, al onze kleeding, paarden, patronen, alles is in de handen van den vijand gevallen.”

Verder het verblijf in den tempel of kriskamer beschrijvende en de aftocht onder het hevig vuur van den vijand, zegt hij daarvan o. a.: „Dat was een treurig gezicht zulk een groote ambulance! Op de vlucht gaan! En de gewonden werden nog in de tandoes doorgeschooten. De fuselier R. kreeg nog een kogel in 't hoofd, juist toen we achter een pagger lagen om de ambulance te dekken. Wij waren blij, toen wij het 9e zagen, dat ons kwam helpen. Wij kwamen zeer vermoeid te Ampenan aan, na in twee dagen en twee nachten niet gegeten te hebben. Bij onze compagnie zijn 28 dooden.

Alle dagen komen er nog soldaten, die verdwaald waren. Tot nu toe heeft God ons beschermd.”

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerland's Jongelingschap en Volk
 onder redactie van
A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f' 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE VRIJMAGT DER GENADE.

Wij willen de vrijmacht der goddelijke genade erkennen en huldigen. Gods gedachten zijn niet als onze gedachten, en zijne wegen niet als onze wegen.

Wij menschen hebben gewoonlijk de eene of andere reden voor het bewijzen van gunsten — er bestaat de eene of andere aanspraak daarop; karakter of afkomst, bekwaamheden of bewezen diensten komen gewoonlijk in aanmerking. Maar de eenige drijfveer in de gunstbetooning des Heeren is zijn eigen vrije, almachtige en alwijze raad. „Het is niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods.”

Een Manasse, die Jeruzalem met bloed heeft vervuld, wordt door Hem geroepen en Hij stelt hem tot een toonbeeld zijner vergevende genade. Hij ontfermt zich over een lasterenden Saulus, en maakt hem tot den grooten apostel. Hij ziet een Samariyaanschen melaatsche aan en vervult zijnen mond met een loflied, terwijl negen Joodsche bewelddadigen zonder erkentelijkheid of dankbetuiging naar hunne woning wederkeeren. Zijne genadeontferming toont zich in een onbeschaafden, heidenschen stokbewaarder, in een lichtzinnigen tolbeambte te Jericho, in een losbandige vrouw te Kapernaum, in een boosdoener in zijnen doodstrijd; terwijl daarentegen menigeen, die met een lichtglans van natuurlijke deugdschijn of met het bedriegelijk prestige van een godsdien-

stige opvoeding en opleiding pronkt, verloren gaat door hoogmoed des harten, ongelooft en eigenwaan. Hij heeft tot grondleggers zijner Kerk en tot gezanten zijner heilleer niet uitverkoren Romeinsche filosofen, verrijnde Grieken of geleerde rabbijnen, maar een handvol ongeleerde visschers uit een der dorpen van het half heidensch Galilea. En wij vinden nog altijd dezelfde handelwijze in al Gods leidingen terug.

Hoe dikwerf gaat Hij ook nu nog de grooten en machtigen naar de wereld, de rijken en geleerden, beschaafden, ja, zelfs de deugdzamen en beminlijken voorbij, en Hij vult den bruiloftsdisch des konings met behoeftigen; uit de verborgen hoeken doet Hij daartoe de armen en ongeleerden, de verachten en verlatenen tevoorschijn komen. Ja, de Heer der heeren gaat dikwerf paleizen en vorstelijke kasteelen, de zalen der geleerden, de vergaderingen der wetenschap voorbij, om de nederige hut en het dompige vertrek van den arme binnen te treden; Hij gaat den naam-Christen, den beschaafden Europeër voorbij en richt zich tot den armen Afrikaanschen heiden of tot den kannibaal in de Zuidzee, en maakt deze kinderen der duisternis tot kinderen des lichts. Groote, trotsche vaartuigen blijven liggen op de plaats waar zij gestrand zijn, en Hij doet het onaanzienlijke scheepje te water gaan om ze weder vlot te krijgen.

Ziet, wellicht kunnen hierdoor de volgende over-

denkingen bij enkele mijner lezers opkomen: Velen van mijn vorige makers, dezulken die weleer mij ver vooruit waren, veelbelovende, veelzijds ontwikkelde jongelieden, heb ik zien stranden op de onstuimige en verleidende levenszee, en tot de uiterste diepten van schande en eerloosheid zien zinken en verloren gaan. Wat scheidt mij? Vanwaar is het, dat het naamloos wee, door de ouders van anderen ondergaan, als daar de diepe val, de reddelooze ellende van een dierbaar kind hen met een verbroken hart en het grijze hoofd met schande overdekt deden ten grave dalen, aan de mijnen werd bespaard? Vanwaar is het, dat ik aan deze gevaarlijke draaikolken, aan die menigvuldige verleidingen ontkwam, dat ik nu, terwijl anderen met meer dan waanzinnige drift zich van Jezus losrukken, aan de voeten van Jezus mag nederzitten met zelfbewustheid en in vrede? Niet mij: o Heer! niet mij, uw naam alleen zij eere en heerlijkheid! In de hoogte en in de diepte van uw Goddelijk wezen, dat de liefde is, bespeur ik in vlammend schrift de reden hiervan. Door uwe genade, uw vrijmachtige, overdiende, onpeilbare genade, ben ik die ik ben!

MACDUFF.

DE TWEE VRIENDEN.

Een Schot, de heer B., had zich niet verre van New-York in Noord-Amerika met der woon nedergezet, en leidde aldaar een stil en gelukkig huislijk leven met zijne vrouw, vier kinderen en schoonmoeder. In het jaar 1805, toen de gele koorts vreeslijke verwoestingen te New-York aanrichtte, sprak de heer B. eens des avonds onder het huislijk dak terugkeerende, tot zijne vrouw:

„Lieve! ik vrees iets gedaan te hebben hetwelk u niet aangenaam zal zijn.”

„En wat dan?”

„Ik heb een mijner oude schoolmakers, een landsman, ontmoet, en hem uitgenoodigd om zijn intrek zoolang bij ons te nemen totdat de besmetting voorbij moge zijn.

„Maar ik zie daar niets in hetwelk mij onaangenaam zou kunnen wezen.”

„Ja, luister maar verder! Ik vrees dat zijn staatkundige meening regelrecht tegen de uwe zal inloopen.”

„Is het anders niet? Er is immers niets gemakkelijker dan dit onderwerp te vermijden.”

„Maar... dat is nog alles niet; er is nog een ander punt, waaromtrent gij het nog veel minder eens zult zijn. Mijn vriend M. heeft niet alleen de staatkundige gevoelens der Fransche omwentelingsgezinden tot de zijne gemaakt; maar hij heeft ook hunne denkbeelden aangaande den godsdienst aangenomen; hij geloof niet aan het Evangelie.”

„Dat is inderdaad betreurenswaardig. Hoe zullen wij hem kunnen ontvangen op eene wijze dat het hem onder ons bevalt, zonder datgene te verwaarloozen 'twelk in een Christelijk huisgezin behoort.

„Lieve vrouw! Wij zullen geen enkelen plicht verzuimen, en ik reken op u om mij in de vervulling dier taak bij te staan. Zoodra het gewone uur van de huislijke godsdienstoefening daar is, moet gij het geheele gezin bijeen doen komen, en wij zullen onzen plicht als naar gewoonte volbrengen. De heer M. is een welopgevoed man, en hoezeer hij in zijn hart tegen den godsdienst moge gezind zijn, zal de welvoegelijkheid hem beletten er mede te spotten.”

De heer M. kwam in den loop van den avond aan, en er werden eenige uren doorgebracht onder zoete herinneringen aan het geboorteland, aan de groene bergen van Schotland en de spelen der vroegste jeugd. Tegen negen uur belde mevrouw B. driemaal, 'twelk het gewone teeken was om het huisgezin bijeen te roepen en, zich tot haar gast wendende, zeide zij: „Mijnheer! wij hebben de goede, oude gewoonte van Schotland behouden, om ons gebed met het gansche huisgezin gezamenlijk te verrichten. Ik hoop dat gij er niets tegen zult hebben, u met ons in het gebed te vereenigen.”

„Gewis niet, mevrouw!” antwoordde de heer M., „ik wensch uw huislijke gewoonten en gebruiken zoo min mogelijk te storen.”

Het gezin kwam bijeen, en de heer M. knielde neder, zoowel als al de anderen. Weder opstaande, zeide hij aan mevrouw B. dat hij sedert tien jaren zijne knieën niet tot hetzelfde doel gebogen had. Deze bekentenis had een ernstig gesprek tengevolge, hetwelk tot vrij laat in den nacht werd voortgezet. De heer M. opperde onder de beleefde vormen, maar daarom met niet minder hardnekkigheid, verschillende bedenkingen tegen den geopenbaarden godsdienst. Des anderen daags, ja, bijna alle dagen kwam men op hetzelfde onderwerp terug. De heer en mevrouw B. betoonden een groote zachtmoedigheid bij het wederleggen zijner bewijsgronden, en het bestrijden zijner twijfelingen. Wel verre van tot hem te zeggen: „Houd u achterwaarts; ik ben heiliger dan gij”, zeiden zij vaak tot elkander: „Wat is er toch in ons, dat ons met meerder licht dan hem heeft doen bestralen? Wie heeft dat groote onderscheid tusschen hem en ons gewrocht?” En zij baden den Heer tezamen, mededoogen te hebben met dien armen, verblinden man, hun onderlinge gesprekken te zegenen, opdat hij zijne zonden en doemwaardigheid, en het groote gevaar van zijn toestand mocht inzien.

Eens, met de schoonmoeder pratende, zeide de heer M.: „Ik heb vele landen doorreisd; ik heb vele huisgezinnen gekend; maar nergens heb ik zulk een bestendig geluk aangetroffen als in dit huis.”

„Mogelijk hebt gij,” aldus antwoordde hem deze eerbiedwaardige dienstmaagd des Heeren, „nog nim-

mer onder de zoodanigen verkeerd, die een vaste hope hebben in Christus en die weten, dat in tijd en eeuwigheid alle dingen moeten medewerken ten goede, voor hen die God in geest en in waarheid liefhebben."

„Deze opmerking is niet ongegrond, mevrouw! Sedert ik de ouderlijke woning verliet, ben ik zelden in gezelschap van vrome lieden geweest."

De heer M. bleef eenigen tijd onder het dak van deze getrouwe Christenen, en hij hechtte zich inzonderheid aan een allerliefst meisje van twee jaren oud, met hetwelk op den arm hij dikwijls door den tuin huppelde, onder het neuriën van oud-Schotsche liedjes.

Toen de besmetting geweken was, keerde de heer M. naar New-York terug, en maakte hij toebeidselen tot zijne reis naar West-Indië, waarheen handelszaken hem riepen. Gedurende zijne reis behaagde het Gode, het beminnelijke kind tot zich te roepen, hetwelk zijne toegenegenheid zoo vaak tot zich getrokken had. Te New-York teruggekeerd, kon de heer M. nauwelijks besluiten dit bedrukte huisgezin te gaan bezoeken; want hij vreesde dat zijne tegenwoordigheid de verouderde wond te zeer zou openrijten, en vooral de droefheid van mevrouw B. zou hernieuwen. Eindelijk besloot hij er echter toe, en de godsdienst maakte wederom het hoofdonderwerp hunner gesprekken uit.

De heer M. leed later verliezen in zijnen handel, en zijne vrienden kwamen hem nu te hulp in zijne uitrusting voor een nieuwe reis, die hij ging ondernemen. Zij vergaten bij het bezorgen zijner pakkage voor zijn lichamelijke belangen geenszins echter de oneindig hoogere aangelegenheden zijner ziel. Mevrouw B. stopte onder zijn goed een kleinen bijbel in zakformaat, op welks schutbladen zij onderscheidene plaatsen aanduidde, welke haar geschikt toeschenen om indruk te maken op een ongeloovigen geest. De schoonmoeder voegde er het boek bij van Doddridge: „Over de beginselen en de vorderingen van de ware Godsvrucht," en de heer B. een langen brief, met dit opschrift: „Niet eerder te openen dan in volle zee."

Er verliepen vele maanden, zonder dat men iets van den heer M. hoorde; ondertusschen spraken zijn drie vrienden dikwijls van hem, en gedachten zijner in hunne voorbidding bij den Troon der genade. Zij begonnen hoop op zijne bekeering te voeden, en deden elkander dikwijls opmerken, dat hij bij zijn laatste bezoek ernstiger had geschenen dan naar gewoonte, en zelfs vaak het gesprek op godsdienstige onderwerpen gebracht had. Eindelijk ontving men eenen brief van den heer M., waarin hij onderaan schreef, dat hij de hoop niet durfde koesteren ooit dat geluk te zullen smaken hetwelk hun ten deel gevallen was, omdat hij zijn leven had doorgebracht op zulk eene wijze, dat hij niet meer verwachten kon de gunst van God te verwerven.

Twee jaren later bevond de heer M. zich weder in die zelfde kamer, waarin hij voor de eerste maal in tien jaren nedergekniel had, en daar verhaalde hij aan mevrouw B. en aan eenen vriend, die thans niet meer in deze wereld is, hoe hij de zielrust en den vrede door het geloof had gevonden. Wij zullen hemzelf laten spreken:

„Hier," zeide hij, met den vinger op een plek wijzende, „hier knielde ik neder uit beleefdheid jegens de menschen. terwijl mijn hart vervuld was van vijandschap tegen God! O, hoe lankmoedig, hoe onuitsprekelijk barmhartig is de Heer, die zulk een ellendig wezen als ik ben tot zijn kind heeft willen aannemen! Toen ik op mijne knieën lag, kwamen mij duizenderlei herinneringen uit mijne kindsheid voor den geest. Ik verstond geen enkel woord van het gebed, door den heer B. uitgesproken; want ik werd aanstonds in mijne gedachten geheel verplaatst bij den geliefden haard, waar ik mijne kinderjaren had doorgebracht. Toen ik weder opstond, was het mij alsof ik uit eenen droom ontwaakte, en sedert dien tijd kwam de vraag dikwijls bij mij op: „Indien de bijbel toch eens waarheid bevatte, wat zou er dan van mij worden?"

„Toen God uw lief dochtertje van de aarde wegnam, gevoelde ik mij door toorn verwoeid. Is dat dan, dacht ik bij mijzelf, die God, wiens barmhartigheid en rechtvaardigheid mij zoo hoog worden opgevijzeld? Belooft Hij aldus zijn getrouwste dienstknechten? — Ja, in dat oogenblik zou ik Hem gaarne, indien het slechts in mijne macht gestaan had, van zijnen troon hebben gebonsd! Maar toen ik u kwam bezoeken, werd ik diep getroffen, ja, geroerd door de vertroosting, welke de Godsvrucht u gaf, om zulk eene bezoeking te verdragen. Telkens wanneer ik mij met u en de andere leden van uw gezin onderhield, gevoelde ik dat er voor de Christenen eene bronwel van geluk moest bestaan, welke mij onbekend was. Ik schepte er behagen in, u godsdienstige onderwerpen te hooren bespreken, en wanneer ik u verlaten had, vervolgde mij het denkbeeld: dat al mijne verwachting van geluk, welke zich op de vrijheid, gelijkheid en volmaakbaarheid der menschen grondde, een loutere hersenschim was; en dat ik, om tot vaste en onwedersprekelijke, wezenlijke waarheid te geraken, al mijn ongeloovige schrijvers moest wegwerpen, en daarvoor dat boek in de plaats stellen, hetwelk ik zoo lang als eene verzameling van oud-wijfsche sprookjes had aangezien.

„In volle zee gekomen, las ik den brief van den heer B. en sloeg het oog eens in de boeken welke men mij had medegegeven. Elk woord dat ik las sprak een vonnis van verdoemenis tegen mij uit. Ik zag dat de bijbel mij voor een ellendig, blind en naakt schepsel verklaarde, en dat mij niets anders overbleef dan mij enkel en alleen op genade over te geven aan dien God, dien ik beleedigd had. Maar

ik wilde niet; eene terugkeering tot een godsdienstig leven strookte geenszins met mijn wereldsche plannen. Ook vreesde ik de spotternijen van mijn oude vrienden, en door de drukte mijner bezigheden hield ik mij niet lang met dit nu en dan opkomend denkbeeld mijner bekeering op. Ik pakte den brief en de boeken onder in mijn valies, en deed mijn best er niet eens meer aan te denken.

„Mijne ondernemingen slaagden naar wensch, en in dien tijd van voorspoed schreef ik den brief aan den heer B., aan het slot van welken ik eenige woorden plaatste, waarvan ik niets ernstig meende. Maar ik dacht bij mijzelf: kom aan, die weinige woorden zullen aan die goede zielen aangenaam zijn; want zij zijn gewis de beminlijkste onder alle geestdrijvers, die ik ooit zag. Deze woorden maakten dat de heer B., die er verre af was mij van huichelarij te verdenken, maar integendeel in mij iemand zag, wiens ziel er ernstig op uit was om den weg der zaligheid te zoeken, mij een tweeden brief schreef, waarin hij mij aanraade de leerredenen van Saurin te koopen, en vooral die over Gods barmhartigheid te lezen. Maar ik sloeg geen acht op al deze vermaningen, en ging voort met mijn leven onder vroolijke makkers in vermaken door te brengen; zorgvuldig de twijfelingen en angsten verbergende, welke mij van tijd tot tijd kwamen verontrusten.

„Eenige maanden later ging ik op een groot bal in de stad A. Wij waren aan een prachtig gastmaal onthaald geweest en, door den wijn zoowel als door het dansen verhit, wist ik mijn passen en sprongen niet genoeg te matigen en te besturen, zoodat ik viel en een arm brak. Een jong geneesheer, die mede op het bal was, zette hem weder in het gewricht, en terwijl mijne metgezellen vroolijk huiswaarts keerden, lag ik in een benedenkamer van het huis, alwaar ik een verschrikkelijken slapeloozen nacht doorbracht, verteerd door de koorts en de angsten van een ontwakend geweten. De herinneringen uit mijne kindsheid kwamen mij opnieuw voor den geest; vooral herinnerde ik mij de teedere waarschuwingen mijner moeder, welke mij zoo dikwijls vermaand had tot God te naderen. „O!” riep ik uit, „mocht ik dien God mijner moeder vinden, dien God, die mijne vrienden te New-York zoo krachtig in hunne bedruktheid vertrooste.”

Mijne genezing ging langzaam voort, wijl mijn arm slecht gezet was. Gedurende dien tijd las ik de leerredenen van Saurin en het boek van Doddridge, waarvan elk woord op mijn zielstoestand scheen te doelen. Ik opende mijn al te lang verwaarloosden bijbel, en erkende dat ik rechtvaardig veroordeeld was, en dat er voor mij geen ander middel van behoud bestond dan de verlossing die in Christus Jezus is. Ik wierp mij in de armen van den Verlosser, en voordat ik mijne ziekenkamer verliet, had ik in Hem een voorspraak gevonden bij den Vader. Mijn vrees voor de toekomst maakte

plaats voor een vroolijke hope, en ik vertrouwde met mijn geheele ziel op Hem, die ons van alle zonden rechtvaardigt.

Van dat oogenblik af zeide ik alle lichtzinnige, werelsche gezelschappen vaarwel, en weinige weken later vernemende dat het heilig Avondmaal in een der kerken te A. gevierd zou worden, wilde ik dat diezelfde plaats, die het tooneel mijner dwaasheid geweest was, ook getuige zou zijn van mijn hartgrondig berouw en van mijn nederig betrouwen op den Verlosser. Ik wijdde mij openlijk en plechtig aan Hem toe, en ontving de zekere waarteekenen van zijn ter verzoening der zonden verbroken lichaam en zijn dierbaar vergoten bloed. „En nu, waarde vrienden! zult gij u niet met mij vereenigen, om den naam onzes Gods te loven en te prijzen, omdat Hij mij uit den afgrond des ongeloofs getrokken en mij van de besmettingen der wereld een afkeer gegeven heeft; ja, omdat het Hem behaagt mijn voet op de Rots der eeuwen vast te stellen?”

Aldus luidde het verhaal van den heer M.; en van dat tijdstip af heeft hij ook getrouwelijk het pad des Heeren bewandeld. Zijn geloof heeft zich geopenbaard door zijne werken. Zondagsscholen, godsdienstige en liefdadige instellingen werden de voorwerpen van zijn bestendige zorg. Hij is ouderling geworden van eene kerk, en heeft den roemrijken naam verworven van den „Howard van G.” te zijn. Twee van zijn hier gemelde vrienden zijn sedert reeds heengegaan, om zich in de hemelsche gewesten met hem te vereenigen, en zijn voorbeeld spreekt nog luide temidden van allen die hem hebben gekend.

Lezers, wie gij ook zijn moogt, zoolang gij het Evangelie verwerpt, „weegt gijlieden geld uit voor hetgeen dat geen brood is, en uwen arbeid voor hetgeen dat niet verzadigen kan.” Hoort dan, en neemt deze uitnoodiging van den Heere aan: „o, Alle gij dorstigen! komt tot de wateren, en gij die geen geld hebt, komt, koopt en eet, ja komt, koopt zonder geld en zonder prijs, wijn en melk!” (Jes. LV : 1, 2).

EEN TWEETAL DICHTPROEVEN.

Die gewerden ons dezer dagen met het verzoek om daarover ons oordeel eens uit te spreken. We voldoen hieraan gaarne, in de hoop aldus en den maker en anderen lezers iets ter leering te bieden. De rol van den vriend die feilen toont, is niet de aangenaamste. Gelukkig is er ook nog iets anders te toonen. Het eerste vers dan heet:

DE DROOM DES PELGRIMS.

1.

1. Door d'ouderdom terneer gebogen,
Geleund op zijnen pelgrimstaf,

Daalt door de nauwe bergpas henen
 Een pelgrim van den bergtop af.
 Het hoofd omringd door zilvre haren...
 Het oog nog schittrend als voorheen
 Zoekt vol verlangen naar een rustplaats.
 Hij zoekt, maar ach! hij vindt er geen.

2.

9. Geen enkel plekje, dat hem noodigt,
 Om uit te rusten van zijn tocht
 Geen hutje dat hem schuilplaats aanbiedt,
 Niets vond hij, hoe zijn oog ook zocht.
 Mistroostig gaat de pelgrim verder,
 Hij is door 't reizen afgemat.
 En wanklend op zijn staf steeds leunend,
 Vervolgt de reiziger zijn pad.

3.

17. Daar ziet hij in de rots gehouwen
 Een grot, die hem een schuilplaats biedt.
 Hij snelt er heen, en dankbaar zingt hij
 Zijn God ter eer, een pelgrimslied.
 Maar voor de grot verheft zich statig
 Een kruis van blinkend marmarsteen,
 En op dat kruis, las hij de woorden:
 „Beveel aan God uw weg alleen.”

4.

27. Bij 't lezen van die enkle woorden,
 Boog zich de grijsaard biddend neêr.
 En smeekte om rust voor 't moede lichaam,
 Den zegen af van d'Opperheer,
 Toen legde hij zich rustig neder,
 Hij wist, hij werd door God bewaakt.
 Die in den slaap ons wil beschermen,
 Beveil'gen als het kwaad genaakt.

5.

33. De pelgrim sliep, en droomde een schooner
 En zaalgen droom van 't paradijs,
 Hij zag de heilige Eng'len zweven,
 En hoorde zingen lof en prijs,
 Aan 't Lam, dat stierf voor onze zonden.
 Hij zag de heele grot verlicht
 Door 't schijnsel van die hemelboden.

— — — — —
 O! zag ik eeuwig dat gezicht.

6.

41. Die zucht ontvloodt aan 's pelgrims lippen,
 Een engel hoorde 't, en zag om.
 En met betooverenden glimlach
 Sprak hij, — gij grijze pelgrim, kom!
 Met nieuwen moed besteeg de pelgrim
 Naast de engel, 't hobblig, moeilijk pad
 En kwamen saâm met d'andre eng'len
 Nabij de schoone hemelstad.

7.

49. Zoo gij nu in die stad wilt komen,
 Dan moet gij buigen voor dat kruis
 Sprak de engel, — anders komt gij nimmer
 In 't eeuwig, heerlijk Vaderhuis.
 De pelgrim boog, en ziet een dienaar
 Omhing hem met een blinkend kleed.
 En sprak, — ga heen, gij trouwe pelgrim
 Gij zijt voor 's Konings disch gereed.

8.

57. En verder ging de reis naar boven,
 Zij stegen immer hooger op.
 Door 't wolkgordijn, naar 't stargeflonker,
 En naderden steeds meer den top.
 Doch, eindelijk waren zij gekomen
 Aan 't einde van de pelgrimsreis.
 De gouden deur werd hun ontsloten,
 Daar stonden zij in 't Godspaleis.

9.

65. Een kreet van vreugd ontsteeg zijn lippen.
 De grijsaard was geen grijsaard meer.
 Hij was nu gast aan 's Konings feestdisch,
 En eeuwig zag hij nu zijn Heer.

— — — — —
 De zon rees uit heur gulden sponde
 En wierp een straal op 't blinkend kruis.
 Maar d'oude pelgrim werd niet wakker.
 Zijn ziel was reeds in 't Vaderhuis.

De hoofdgedachten in dit vers zijn deze:

Een zwakke grijsaard daalt van een berg en zoekt ergens een rustplaats, die hij eindelijk denkt te vinden in een grot. Voor deze staat een kruis op 't welk eenige woorden staan, wier lezing hem be-moedigd. Hij slaapt in. In den droom komt tot hem een engel, wiens glans hem verrukt en dien hij, daartoe uitgenoodigd, volgt. Op den weg ontmoeten zij weder een kruis. De grijsaard buigt er voor, wijl hij anders niet in de nabijzijnde hemelstad mag komen, ontvangt nu een blinkend feestkleed en zit nu weldra in de Godsstad ter feestdisch aan.

Deze voorstelling is niet volkomen nieuw, doch zeker dichterlijk. Wat echter vreemd klinkt is dat *herhaaldelijk* voorkomen van kruisen, en bepaald verkeer is dat „buigen voor het kruis.” Toen eens de roomsche dichter Alberdingk Thym had geschreven:

„Gegroet, gij kruishout, hoop der aard,
 O maak op deze lijdensbaan,
 Den zondaar Gods vergeving waard
 En zet der vromen vroomheid aan;”

toen schreef een Protestant hierbij: „We zetten er ons Christelijk amen onder als men voor „kruis-hout” wil lezen „Gekruiste.” En zoo is het. 't Is

zeker niet verkeerd bedoeld, maar zulke „kleine vossen” bederven den wijngaard.

Beschouwen we thans het vers op zichzelf, allereerst wat stijl en verhaaltrant betreft.

We stuiten op enkele min gelukkige uitdrukkingen. Een hoofd *omringd* door zilvere haren (reg. 5). Maar zitten dan de haren als een *ring* om 't hoofd? Ware „gedekt” „gesierd” of zoo iets niet beter geweest? Dat een pelgrim een *pelgrimsstaf*, niet *pelgrimstaf*, heeft is wat overduidelijk en eindelijk is een rustteeken achter den 5en regel wel noodig, maar is hier verkeerd gebruikt.

In regel 12 moet *vond*, *vindt* worden.

In regel 17 maakt de grot, in de rots *gehouden* een vreemde figuur. Maar veel onbegrijpelijker is hoe een grijsaard, door ouderdom gebogen, rust zoekend, afgemat, op zijn staf leunend, nu in eens *snellen* en dan na dat snellen nog *zingen* kan! Dat is zelfs voor een gedicht wat al te sterk omdat het.... onnatuurlijk is.

In regel 23 moet *las*, *leest* worden. Regel 27 en 28 vatten we niet. „Hij smeekte om rust den zegen af,” kreeg hij dan door zegen rust? Regel 31 en 32 maken 't vers niet mooier of duidelijker. „Heele” (regel 38) is zeer ondichterlijk.

In regel 46 wordt het pad als bekend voorgesteld, maar dat gaat niet. Want het vorige pad kan onmogelijk zijn bedoeld. In regel 49 en 51 had voor het eene *komt* een ander woord kunnen staan.

In regel 57 en 58 staat eigenlijk tweemaal 't zelfde, terwijl even moeilijk is te begrijpen hoe men tot het *gestonker* der sterren kan naderen, als tot den top die nog hooger gelegen is, in regel 60 vermeld. Immers zij gaan een berg op die door de wolken boort; dat kan. Maar een berg die nog hooger reikt dan de sterren is voor ons een ondenkbaar iets, het beeld is onjuist. Of beteekent „naar” in regel 57: „in de richting van?” Ook is „doch” in regel 61 niet verklaarbaar. „Ontsteeg” en dat van een kreet (reg. 61) is een min fraaie uitdrukking; ook rijst de zon niet *uit* maar *van* haar sponde.

Zeggen we nu nog dat „zilvre” moet zijn „zilvren”; dat *zijn*en staf, vooral in poëzie is te vermijden, gelijk alle buigingsuitgangen van bijv. bezittelijke voornaamwoorden (ze maken de taal stijf en houterig); dat „uiterusten” moet zijn „uit te rusten”; dat aan regel 35 een lettergreep ontbreekt; dat „kwamen” (regel 47) moet zijn „kwam”; — dan hebben we eenige der gevraagde opmerkingen gegeven, die, naar we hopen, dienen zullen om op het goede het betere te doen volgen.

Het goede, — want al konden de opmerkingen tot welke we ons bepaalden den indruk geven, dat we in 't geleverde niet veel goeds ontdekten, dat zou toch alleen een vermoeden kunnen wezen van onkundigen. Neen, onze vriend kan komen waar hij zijn wil en heeft zekere hoogte bereikt, maar hij moet als de grijsaard „steeds hooger” trachten te

komen; niet, althans vooreerst, in dichterlijke vlucht, maar in ontwikkeling zijner gaven.

Het vers is dichterlijk gedacht, de gedachten hebben gang, zijn geregeld en noch gevoel noch verbeelding, twee eischen van poëzie, ontbreken. Het 5e vers is zeer verdienstelijk evenzoo het 9e en het 1e deel van vers 6. Ook is de taal vrij zuiver en de stijl wel vaak overladen en soms mat, maar toch ook anders vol teekenen dat het betere zeer wel bereikbaar is. Dat laatste blijkt zelfs nog veel duidelijker uit de andere poëzie, die we nu laten volgen:

ZIELSVERLANGEN.

1.

'k Verlang naar God, naar 't liefd'rijk Vaderharte,
Naar Hem, die aan mijn ziel het leven schonk.
Die mij, toen 'k bijna was vergaan in smarte,
Gered heeft uit den poel, waarin ik zonk.

2.

'k Verlang naar God, 'k verlang naar mijnen Koning,
En niets ontruikt mij hier dit heilgenot.
Met elken dag kom 'k nader tot zijn woning.
Daar wacht voor mij, bij Hem een zalig lot.

3.

'k Verlang naar God, 'k ben steeds met Hem verbonden,
In zijne liefde ben ik blij te moe.
Ik heb in God, mijn eeuwig heil gevonden,
Zijn aanschijn straalt me in 't duister vriendlijk toe.

4.

'k Verlang naar God, waarheen ik ook moog zwerven,
Ik weet, dat Hij mij immer gadeslaat.
Al moest ik ook de schoonste schatten derven,
Toch blijf ik rijk, daar God mij niet verlaat.

5.

'k Verlang naar God, bij storm en onweersvlagen,
Hij is mij steeds nabij als 'k wanklend ga,
Hij wil mij met zijn geest gedurig schragen,
En schenkt, aan mijn bedorven ziel gena.

6.

'k Verlang naar God, als 't hert naar frissche stroomen,
Ja, 'k dorst naar Hem! naar 't einde van mijn pad.
Ik smacht naar U, wanneer zal 'k tot U komen?
Wanneer zal 'k Sion zien, die heilige stad?

7.

'k Verlang naar God, om met zijn heilige engelen,
Te zingen van zijn eeuwig, trouw verbond.
Om ook mijn zwakke stem in 't koor te mengen,
O, God! mijn ziel verlangt zoo naar dien stond.

8.

'k Verlang naar God, om daar met Hem te wezen,
 Waar 't eeuwig vreugd en blijdschap wezen zal.
 In Jezus armen heb ik niets te vreezen,
 'k Ben dan verlost, uit 't aardsche tranendal.

9.

'k Verlang naar God, want 'k zal hen wedervinden,
 Die mij op aard zoo lief, zoo dierbaar zijn.
 Die Hij gerekend heeft tot zijne vrinden,
 Die Hij verlost heeft van hun zondepijn.

10.

'k Verlang naar God, en ben ik eens gekomen,
 Bij Hem, aan wien mijn ziel met vreugd steeds dacht,
 Dan overtreft het al, mijn stoutste droomen,
 Dan rust ik, jublend aan de zilvre stroomen,
 Ik heb verlangd. Gij hebt mijn wensch volbracht.

Onze opmerkingen over dit 2^e vers zijn ten deele dezelfde als de eerste. Ook hier zijn de lange uitgangen als „mijnen”, af te keuren. In den 3^{en} regel van vers 10 en elders is de punctuatie niet goed. „Zilvre” in den voorlaatsten regel moet *zilvren* zijn, enz.

In vs. 6 en vs. 10 vinden we plotselinge overgangen van den 3^{en} tot den 2^{en} persoon. Nu moet men vooral daarmee in onze taal voorzichtig zijn. In het Hebreuewsch (zie Zach. 14) mogen ze voorkomen, bij ons is er altijd iets in dat den hoorder in de war kan brengen, al is hier 't gevaar niet groot en al zou het door een : achter den voorlaatsten regel daar geheel af te wenden geweest.

De laatste regel van vs. 7 is mat; ook die van vs. 9 is niet onmisbaar.

We hopen van harte, dat de gevoelens in dit vers uitgesproken door den dichter niet slechts poëtische vlucht, maar innerlijke zielswaarheid zijn. Dat toch is zeer verre het beste.

Maar zal men zeggen, het tweede vers is toch bepaald veel schooner dan het eerste. 't Onderscheid is groot, hoe komt dat? Het onderwerp van het laatste is toch nog verhevener.

Dat nu is waar en toch is het zeer gemakkelijk te begrijpen.

Zooals ieder ziet komen in het laatste vers louter abstracte, afgetrokken denkbeelden voor en wel dezulke die met de geestelijke en eeuwige dingen, gelijk we die uit de Schrift kennen en alzoo in ons hart ervaren, in betrekking staan.

Nu is ten eerste het verhevene op abstract gebied een zeer wijd veld, waarop men zich vrij naar hartelust bewegen kan, zonder vrees voor hinderpalen en daarbij een effen vlak zonder gestage afwisseling. Dit nu maakt, dat men er niet gemakkelijk verdwaalt, dat wil zeggen men loopt meestal goed — en 't eenig gevaar is, dat men er te hoog springt of te ver, of wel uitgeput nederzinkt.

Ten tweede is op Christelijk gebied de stof, ja zijn zelfs de meeste uitdrukkingen ons *gegeven* in de Schrift en hebt ge inhoud en vorm maar voor het grijpen. Ge kunt geheele verzen schrijven die niets zijn dan de Bijbelsche gedachten in Bijbelsche woorden. Zonder veel inspanning kan men veel leveren.

Ten derde mijdt men hier een aantal niet geringe moeilijkheden, b. v. beschrijvingen van plaatsen en toestanden, van feiten en handelingen. Men beweegt zich steeds in *denzelfden* wijden kring, maar heeft dan slechts rond te zien om te weten waarheen zich te wenden.

Zoo komt het dat jonge dichters meestal met ernstige, soms hoogdravende verzen beginnen. Zoo ook, dat er zoo eindeloos veel verzen zijn over ernstige, afgetrokken onderwerpen, tot vaak verjaar- en huwelijksverzen toe. Menigeen die „een aardig versje” maakt voor de vrienden, een vers waar van „kroost” en „magen” en „levensreis” en „huwelijksboot” in voorkomt, zou geducht verlegen zijn als hij eens een gedicht moest leveren over een uitstapje dat hij gemaakt had of zoo iets.

Vooral vindt men uiteraard deze verheven gedichten bij jonge personen, die met het Woord Gods vertrouwd zijn, en die tal van psalmen, gezangen liederen enz. kennen. Gaan zulke dichters echter voort, dan *dalen* zij *schijnbaar* later in hun vlucht. De waarheid is dat zij *werkelijk* in waardij *rijzen*.

Onze jeugdige dichter is ook misschien van wat te hooge vlucht niet vrij te pleiten, en heeft zich laten drijven, met groot gevaar van *afdrijven*, als 't niet hier en daar reeds zoover kwam.

Ten slotte hopen we zeer, dat wat we schreven, den maker dezer verzen zal opwekken om vooral voort te gaan, vooral een goeden grond te leggen, en ook niet te vergeten dat een schoone vorm niet mag worden gemist. De poëzie is *kunst*, al is zij noch kunstmatig, noch gekunsteld; kunst door 't natuurlijke aan het schoone te huwen. 't Is een schoone taak daarin naar het beste te streven.

UIT HET LEVEN.

De goede oude tijd

die door sommigen zoo geprezen wordt, had blijkbaar ook in het kerkelijke wel eens min aangename trekken. Men oordeele b. v. over het volgende dat de *Rotterd. Kerkbode* meêdeelde. 't Betreft de Gereformeerde gemeente aldaar, nu ruim twee eeuwen geleden.

Er had in een vergadering van zeker huis een twistgesprek plaatsgehad over zaken de leer betreffende, en dan lezen wij:

De Kerkeraad vernam uit den inhoud der stukken, dat gedisputeerd was op genoemden Zondag

omstreeks drie uur, over de Voldoening Christi, de Drieuldigheid en de erfzonde, waarbij gezegd was, dat de predikanten in de publieke kerken den leden zochten op te dringen punten ter zaligheid noodig, die in de H. Schrifture niet stonden, waartoe de genoemde waarheden benevens de Oneindigheid der Straf gerekend moesten worden. Ook was beweerd dat de religie, die in de publieke kerken hier te lande geleerd werd, inderdaad een suspecte religie was. Bovendien was gezegd, dat *wanneer de predikanten te Rotterdam preekten, de duivel op den stoel stond (!)* en Gods Woord aan de voeten, waarmede het voorlezen van Gods Woord door de gewone voorlezers in de kerk bedoeld werd.

Verder:

Bij de openbare godsdienstoefeningen ging het echter niet altijd geregeld toe. Half November van het voorgaande jaar was geklaagd over de groote insolentie welke gepleegd werd met het bewaren van stoelen in de kerken en inzonderheid in de Groote kerk. Ook werd gesproken over de ergernis welke op 16 November vóór de predikatie was gegeven door *het slaan en smijten en het vele, vuile en onhebbelijke woorden uitwerpen*, hetwelk in de kerk had plaatsgehad. De Kerkeraad vond goed dat Jannitje, Schrijnwerkers vrouw, welke gehouden werd de oorzaak van de ergernis te zijn, voor den kerkeraad geroepen, en over haar doen bestraft zou worden. Tot wering van alle onordentelijkheid in het stoelzetten, in de kerk *dagelijks voorvallende*, oordeelde de kerkeraad, dat het beste aangewend zou kunnen worden te volgen de maniere in het stoelzetten, welke in Den Haag gehouden werd. Welke die wijze in 1650 in Den Haag was, is wellicht elders te vinden.

De oudste matigheidsgenootschappen.

Op den 18 Januari 1517 stichtte Sigismund van Dietrichstein de 1e Christophersorde, wier leden zich verbonden om geen toasten te drinken; en op den 26 December 1600 stichtte de Landgraaf van Hessen de matigheidsorde. De leden dezer orde verbonden zich nooit meer dan zeven glazen wijn of bier achtereen te drinken, en dit niet meer dan tweemaal daags!

(*Wereldstrijd*).

VRAGEN EN ANTWOORDEN.

Daar J. v. d. W. op zijn 5 vragen, welke hij in „Excelsior” van 7 Dec. '94 gedaan heeft, nog maar op drie zijner vragen een antwoord heeft ontvangen, neem ik de vrijheid een kort antwoord op de twee nog onbeantwoorde vragen te geven.

Ten eerste op vraag No. 2. „Moet het teeken van den regenboog ook als een sacrament worden beschouwd voor Noach?

ANTWOORD: Deze vraag is m. i. met enkele woorden te beantwoorden, en wel met het antwoord op deze vraag: „Wat is een sacrament?”

Een sacrament is een genademiddel, een middel dat door God ingesteld is om de genade toe te eigenen of te verzegelen.

De regenboog werd door God, voor Noach gesteld, als „een teeken des verbonds,” dus niet als een „genademiddel.” Wij mogen den regenboog dus niet onder de sacramenten rekenen.

De sacramenten des O. Testaments zijn slechts twee, en wel: Het sacrament der besnijdenis, en het sacrament des Paaschlamms.

VRAAG 3. Is er uit. Gen. 7:21 en 22 af te leiden dat geen boomen en planten door den zondvloed zijn verdorven? Omdat men leest dat de duif een afgebroken olijfblad in haren bek had, en Noach een wijngaard plantte. Zie Gen. 8 en 9.

ANTWOORD: Zeer zeker moet men uit Gen. 7:21 en 22 afleiden dat geen boomen en planten door den zondvloed vergaan zijn. Wij lezen dit toch nergens in den bijbel. Wel zou men dit met den eersten oogopslag zeggen, als men in Gen. 7:22 leest: „Al wat eenen adem des geestes des levens in zijne neusgaten had, van alles wat op het droge was, is gestorven. Men zou daaruit kunnen opmaken dat met „van alles wat op het droge was,” de boomen en planten bedoeld worden. Leest men echter den tekst zooals hij in de Latijnsche en Fransche bijbels voorkomt, dan komt men tot een geheel andere conclusie.

Daar leest men: „Alle dingen die op de aarde waren, en eenen adem des geestes des levens in hunne neusgaten hadden, stierven.

Er wordt dus in Gen. 7:21 en 22 alleen gesproken van menschen en dieren.

Wil men echter nog een bewijs dan vindt men dit als God Noach bevel geeft, om van alle vee en gevogelte eenige paren in de ark te nemen, opdat die gespaard zouden blijven, en later de aarde zouden vervullen.

Men leest hier niet dat Noach ook bevel kreeg planten en boomen met zich in de ark te nemen.

Waren deze dus door den zondvloed verdorven, dan zou God, na den zondvloed opnieuw met het scheidingswerk moeten begonnen zijn, en dit is toch niet het geval, daar alles wat geschapen is, is gemaakt in de zesdaagsche schepping.

Tot zoover mijn korte antwoorden, geschreven in de hoop dat de vrager hiermede tevreden zal zijn en dat gij, „geachte redactie van Excelsior” deze regelen voor plaatsing geschikt zult vinden.

U dankt reeds bij voorbaat voor de opname

Een lezer van „Excelsior”

J. H. JR.

CORRESPONDENTIE.

Den inzenders van vragen wordt vriendelijk verzocht 1°. Zoo duidelijk mogelijk te zijn.

2°. Bij verwijzingen naar een of ander boek vooral den juiste titel op te geven, daar het anders soms zeer moeilijk is te weten wat bedoeld wordt.

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerland's Jongelingschap en Volk
 onder redactie van
A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE PROFETEN DES OUDEN VERBONDS.

II.

Toen Mozes, de groote profeet des Ouden Verbonds, aan het einde van de veertigjarige omzwerving Israels door de woestijn, op de grenzen van het beloofde Land, van zijn volk afscheid nam, sprak hij: „Een profeet als mij, uit het midden uwer broederen, zal de Heere uw God u verwekken, dien zult gij hooren in alles wat hij tot u spreken zal. En het zal geschieden, dat een iegelijk, die hem niet hooren zal, diezelfde ziel zal uitgeroeid worden van hare volken.”

De Messias is *priester*, niet naar de ordening van Aäron, die door zijne nakomelingen werd opgevolgd, maar naar die van Melchizedek, die in de Heilige Schrift typisch voorkomt als de man, „zonder vader, zonder moeder, zonder geslachtsrekening, zonder beginsel of einde der dagen, maar priester blijvende in eeuwigheid.” Hij is *koning* als de ware David, wien God beloofde dat zijn troon in eeuwigheid zou zijn. En Hij is *profeet*, niet als een der oude profeten maar als Mozes, die ook geen anderen opvolger had dan de Messias. De typische bedoeling is dus dat het volk slechts twee profeten zou hebben; één (Mozes) vanaf het begin der vorming van Israel tot volk tot de komst van den Messias, en één (Jezus) voor de bedeeeling, waarin alle geslachten der aarde in Israel zouden gezegend worden. Met andere woorden: één voor den tijd dat de wijngaard omtuind

was door de wet en het volk afgezonderd van alle andere volken; en één voor den tijd van Israels universeele roeping. Of nog anders: één als uitlegger der getuigenis Gods in de tien woorden begrepen, en één door wien God zijn nieuwe verbond zou spreken en bevestigen. Zooals Mozes zijn profetischen loopbaan begon met de overgave, verkondiging, toepassing en uitbreiding der Wet, zoo ving de Heere Jezus zijn profetische werkzaamheid aan met de Bergrede, waarin hij de innerlijke, geestelijke beteekenis dier wet aanwees en proclameerde, sprekende (evenals Mozes op zijn terrein gedaan had) „niet als de Schriftgeleerden”, niet zich dekende met de autoriteit van vroegere uitleggers, maar als „machthebbende”. Hem, als profeet, moest het volk gehoor geven in alles wat hij zeggen zou. Mozes was hierin zijn type, hetgeen van geen der andere profeten kan gezegd worden. Bij sommige van de andere profeten is dat duidelijk. Om maar één voorbeeld te noemen wijs ik op Elia, die geen type en voorlooper van Jezus, maar van Johannes den Dooper, was.

Gelijk Mozes zeide: „Och, of al het volk Gods profeten waren!” zoo zegt Paulus: „Ijvert naar de geestelijke gaven, maar meest dat ge moogt profeteeren.” Dus het Oude Verbond, met Mozes als profeet en al het volk Israels profeten; en het Nieuwe Verbond met Jezus Christus als profeet en alle leden van zijn lichaam profeten.

Hieruit blijkt dat de profetie oorspronkelijk in geen deele tegen het volk Israels gericht was, maar alleen bedoelde het op te bouwen en geestelijk op te voeden. Hetgeen naar de oorspronkelijke bedoeling voorspellend was in de profetie, was alleen de komst van den Messias. Het voorspellende element in de profetie des Nieuwen Verbonds is alleen zijne wederkomst. *Alle* andere profetie in den zin van voorspelling staat in nauw verband met de *afwijking* en eindelijk *afval* van het uitverkoren volk. Het *vertroostend* gehalte in de profetie is alleen bemoeiding van de *getrouwen*, van het ware Israel, de geestelijke kinderen van Abraham, wanneer het den schijn heeft dat de profetie het geheele volk bedreigt, en toont hun gedurig dat alleen uitgezuiverd, uitgesmolten wordt wat er vreemds in het volk is ingeslopen.

Vele profetieën maken bij den eersten oogopslag den indruk alsof zij geheel op zichzelf staan en geen verband hebben met de ontrouw van Israel aan zijn God. Toch blijkt deze indruk bij nadere beschouwing onjuist te zijn. Alle profetieën omtrent andere volken staan in rechtstreeks verband met de geschiedenis van Israel. *Hoe*: dat blijkt uit het hierboven gezegde.

Gods bedoeling met Israel was het afgezonderd te houden van de andere volken. Den vaderen „waren de woorden Gods *toebetrouwd*”, zegt Paulus. Zij moesten ze vóór de komst van Jezus Christus minder verbreiden, dan wel bewaren. Alle andere volken liet „God wandelen naar de begeerten huns harten”. Het waren de „tijden der onwetendheid”, die God eenmaal zou overzien om *allen* volken behoudenis in zijn naam te verkondigen. In de woestijn wordt Israel tot die afzondering voorbereid. De veertigjarige omzwerving komt wel door de schuld des volks, maar niet tegen de bedoeling Gods, over Israel. Door de wetgeving wordt het niet alleen innerlijk als Gods volk aangenomen; maar ook godsdienstig, maatschappelijk en staatkundig van alle volken afgescheiden. De gesteldheid van het land houdt het afgezonderd van andere volken. Wel loopt de groote handelsweg tusschen het Noorden en het Zuiden van de oude beschaafde wereld (Assyrië en Egypte) midden door Kanaän en kon dit tot belangrijken transitohandel aanleiding geven, maar juist de plaatsing van het kleine, in zichzelf onmachtige land, tusschen de twee groote monarchieën, die elkander eeuwenlang de wereldheerschappij betwisten, dwong het volk tot strikte neutraliteit, en dus tot afzondering. Daardoor was tevens zijn staatkundige onafhankelijkheid gewaarborgd, want geen der beide groote monarchieën zou den ander het bezit van dat landje gunnen om het als bolwerk en als slagveld tegen zijn mededinger te gebruiken. Kanaäns positie was daarin niet ongelijk aan die van ons vaderland, dat allicht reeds lang ingeslokt zou zijn, indien niet Engeland, Frankrijk en Duitschland elk evenveel

belang bij zijn zelfstandig bestaan hadden. En daarom moet Nederland steeds, evenals Israel, op onafhankelijke neutraliteit bedacht zijn. Tegenover de kleinere omliggende volken had Israel geheel andere houding aan te nemen. Deze lagen eigenlijk ten prooi voor de beide genoemde machten. Geen wonder dat ze dus steeds op alliantie met andere kleine volken bedacht waren, en in hun plannen van statenbond met name ook Israel wilden wikkelen.

Wanneer we nu onze aandacht bepalen bij de vier groote en twaalf kleine profeten, dan zien we dat *staatkundig* gesproken, hun profetieën altijd hierin aanleiding vonden om uitgesproken te worden. Naarmate Israel fier en geloovig het Woord zijns Gods vertrouwde, hield het zich afgezonderd en bleef vrij. Het werd, zoolang het getrouw bleef, zelfs door de wet tot dit blindelings vertrouwen op zijn almachtigen Jehovah gedwongen, want driemaal des jaars, juist in den tijd waarin het seizoen voor den oorlog viel, werden de grenzen ontbloot door het verschijnen van alle weerbare manschap voor Gods aangezicht in het hart des lands te Jeruzalem; op de feesten van Paschen, Pinksteren en Loofhutten. Dan was het land, menschelijkerwijs gesproken, weerloos. En wat zien we nu in de profetieën? Dat het volk van God afwijkt door de goden der naburige volken te gaan dienen, waartoe het verlost werd door verzwagering met die volken. En daarbij dat het evenals Petrus, die de golven en den sterken wind ziende (waarnaar hij *niet* had moeten zien) begon te zinken, gedurig lette op de tweespalt tusschen Assyrië en Egypte, en zich vroeg wie van beide de machtigste was; om zich daarbij te scharen. Nu leunde, het op Egypte en dan weer steunde het op Assyrië. Twee staatkundige partijen, een Egyptische en een Assyrische, verdeelden voortdurend het rijk van Juda. En telkens kwamen de profeten van Godswege zeggen: „Wend u tot geen van beide! Indien ge het doet zal een van beide u eindelijk inslikken, om daarna zelf — met u — te vergaan.”

De profetieën omtrent de kleinere omliggende volken toonden onophoudelijk aan hoe *hun* lot zou zijn door een der beide wereldmachten. Ze werden dus Israel ten afschrikkenden voorbeelde gegeven.

De staatkundige misslag moest, indien ze begaan werd, Israel zijn doel doen missen, en althans tijdelijk op zijn ondergang uitloopen. Die misslag kon niet begaan worden tenzij Israel de openbaring Gods verliet en daardoor zijne roeping niet verstond. En ze moest noodwendig tengevolge hebben, dat zijn maatschappelijke toestand geheel uit verband gerukt werd.

Maar hiermee is de beteekenis van het optreden der profeten slechts van éene zijde aangegeven. Dit was de naaste aanleiding, die voor *ieder* zichtbaar was. De *typische* beteekenis lag daarachter; alleen voor het geestelijk oog merkbaar. Deze eischt afzonderlijke bespreking.

W.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

III.

„ALS SCHAPEN TER SLACHTING”.

Wij moeten nu zien wat het leger, dat van de zijde van Italië de Waldenzische valleien binnendrong, heeft uitgericht. Het werd door den pauselijke legaat Cataneo in persoon aangevoerd. Het was bestemd om tegen die valleien in Piëmont te opereeren, welke beschouwd worden de oudste zetels te zijn van den Waldenzischen godsdienst en de eigenlijke sterkte van die sekte, welke men gezworen had van den aardbodem te verdelgen. Van Pinerola op de grenzen van het ten ondergang gedoemde grondgebied, zond Cataneo een aantal monniken, om door hunne prediking de Waldenzen te bekeeren. Doch deze monniken keerden terug zonder iets hoegenaamd uitgericht te hebben. Nu zette de legaat zijne troepen in beweging. Het leger trok voort, met een tweede leger van plundersaars en lage moordenaars op de hielen, door de lange enge tusschen de bergen, die naar La Torre, de hoofdstad van de Valleien, leidt, en sloeg zijn tenten voor haar op. Deze sterke macht was gekomen tegen een eenvoudig en ongewapend volk, dat alleen verstond zijn wijngaarden te bewerken en zijne kudden te hoeden, en dat geheel onbekend was met de kunst van oorlogvoeren. Het scheen werkelijk of het laatste uur voor de Waldenzen geslagen had.

Toen de Waldenzen dit machtig leger bij den ingang hunner valleien zagen, zonden zij twee hunner patriarchen, Johannes Gampo en Johannes Desiderio, om met Cataneo te onderhandelen en zijn hart indien mogelijk tot den vrede te bewegen. „Men moet ons toch niet veroordeelen zonder ons te hooren”, zeiden zij, „want wij zijn Christenen en getrouwe onderdanen; en onze leeraars zijn gereed te bewijzen, helzij in het openbaar of afzonderlijk, dat onze leerstellingen met Gods Woord overeenstemmen. Onze hoop in God is grooter dan onze begeerte om menschen te behagen. Wacht u, dat gij niet door ons te vervolgen, zijnen toorn over u brengt, want gedenkt dat, indien Gods het zoo moge willen, dan zal al deze groote macht, die gij tegen ons verzameld hebt, niets kunnen uitrichten.” Dat waren gewichtige woorden en ze werden in alle zachtmoedigheid uitgesproken. Doch zij waren evenmin instaat om Cataneo van voornemen te doen veranderen, of de harten van het leger booswichten, dat hem volgde, te verteederen, als zij instaat waren om de hemelhooge rotsgevaarten, die hen omringden, te bewegen of te verteederen. Echter waren zij geen ijdele klanken en vielen niet op de aarde.

Cataneo, geloovende dat de Waldenzische veehoeders geen uur voor zijn gewapende benden bestaan konden, en begeerig de zaak met één slag klaar te maken, verdeelde zijn leger in een aantal benden, die aanvallerwijze te werk moesten gaan, en op

verscheidene punten tegelijk de werkzaamheden moesten beginnen. De dwaasheid van zijne linie zoo uit te breiden, dat zij zich over het geheele gebied uitstreckte, leidde tot Cataneo's ondergang.

Eéne bende werd geplaatst aan den ingang van de Val Lucerna. Laat ons haar volgen, terwijl zij moedig voorwaarts trekt, zeker verwachtende te zegepralen, maar om haar graf in die bergen te vinden. De eerste zaak was om de stad La Torre in bezit te nemen. Doch men had het genoeg *niet* iemand te vermoorden, daar de inwoners allen naar de bergen gevlucht waren. De vallei aan de andere zijde van La Torre is zeer wijd, en men trok langs haar op, zonder eenigen tegenstand te ontmoeten. Daarna kwam men te Villaro, gelegen omtrent halverwege tusschen den ingang en het bovenste einde van de vallei. Met weinige moeite werd deze in bezit genomen. Het grootste gedeelte van de inwoners, gewaarschuwd aangaande het naderend gevaar, was gevloeden naar de Alpen. Wat deze woestaards met degenen die achtergebleven waren deden, meldt de geschiedenis ons niet. De helft van de vallei Lucerna, met de steden La Torre en Villaro en hun kleine dorpen, was nu in het bezit van Cataneo's bende. Hun marsch was tot dusverre een zegepralende, doch zij was niet roemvol, want zij hadden slechts gezegepraald over eenige ongewapende boeren, en over vrouwen die te krank waren om uit hun bed op te staan.

Daarna kwamen zij te Bobbio. Die stad werd ook zonder moeite genomen en zij waren nu in het bezit van de geheele vallei van Lucerna. Hare bewoners waren óf naar de Alpen gedreven, óf hadden hun bloed moeten mengen met het water van hunne vallei. Men wilde nu verder. Het plan was om over den hoogen Col Julien te trekken, en de vallei van Prali aan de overzijde aan te vallen en uit te moorden. Dan zouden zij naar de valleien van San Martino en Perose gaan en daar de kettters uitroeien. Eindelijk zouden zij zich bij de andere afdeelingen aansluiten, die zeker allen hun werk volbracht hadden, en dan allen samen hunne overwinning vieren. Maar het viel alles geheel anders uit dan men verwacht had. Een troep van 700 werd afgeteld, om over den Col Julien te trekken en de Waldenzen in de vallei Prali uit te roeien. Met moeite gingen de 700 moordenaren den berg op, en toen zij eindelijk boven waren, daalden zij zoo snel mogelijk naar beneden, gelijk een troep arenden, die ongeduldig zijn om op hun prooi te vallen. De soldaten dachten dat de Waldenzen van hunne komst niets afwisten. Doch zij hadden het mis. De lieden van Prali waren gereed om huis en haard te verdedigen. Zij grepen naar de wapens, waren spoedig verzameld, en hoewel die wapens ruw waren, was hun vertrouwen in God gevestigd. Ook gaf hunne verontwaardiging over dezen lafhartigen en bloedigen aanval hun moed. Spoedig hadden de Waldenzen hen allen verslagen.

Van de gansche 700 bleef er maar één over! Deze werd over de bergen teruggezonden om aan zijn makkers te vertellen, dat de Waldenzen den moed hadden voor huis en haard dapper te vechten, en dat van de 700 soldaten, gezonden om hen uit te roeien, hij alleen was overgebleven, om hun dat aan te zeggen. Zoo ging het met deze afdeeling des legers.

Cataneo was gelegerd bijna voor de poorten van La Torre, onder de schaduw van den Castelluzzo. Laat ons nu zien wat van hem en de zijnen geworden is. Zij zouden in de Val di Angrogna optrekken, en de Waldenzen in dit hun voornaamste toevluchtsoord geheel vernietigen. Deze vallei is omtrent twaalf mijlen lang, en bestaat uit een allerprachtigste aaneenschakeling of reeks van nauwe gangen, soms scheuren in de bergen en van open dalen, omringd van hemelhooge bergen. Zij eindigt in een grooten ruimen kom, omgeven van bergspitsen, met eeuwigdurende sneeuw bedekt. Deze was de eerbiedwaardigste plaats in het gansche Waldenzische gebied, want aldaar hadden zij hunne kweekschool voor leeraren, en waren zij gewoon hunne synodale vergaderingen te houden. De naam van deze plaats was Pra del Tor, of de Weide van den Toren. Hier dacht Cataneo de overgrootste meerderheid der Waldenzen, als in hun sterkste toevluchtsoord, verzameld te vinden en hen allen te dooden. Hier ook zouden de andere afdeelingen zijns legers, die hij in de vallei Lucerna had laten optrekken, hem ontmoeten. Hij wist niet dat de soldaten, uit welke deze afdeeling had bestaan, reeds er toe gekomen waren den bodem der valleien, die zij moesten ten onder brengen, met hun doode lichamen te bemesten. Ja, hier vooral, waar de predikanten der Waldenzen zoovele malen ter synodale vergadering waren bijeengekomen, zou de legaat van den paus alle legerafdeelingen door hem uitgezonden, weder ontmoeten, en dan?..... Wel, dan zou hij plechtig den roemrijken (?) veldtocht ten einde brengen door af te kondigen dat de Waldenzische ketterij met wortel en tak was uitgeroeid!

Toen het ootmoedig verzoek der Waldenzen om den vrede met verachting (zooals wij gezien hebben) van de hand werd gewezen, hadden zij slechts tusschen drie dingen te kiezen: Zij moesten Roomsch worden; zich als schapen laten slachten; of strijden voor hun leven. Zij kozen het laatste en gordden zich aan ten strijde. Maar eerst moesten zij hen, die niet strijden konden, naar eene plaats van veiligheid brengen. Deze werden allen naar de Pra del Tor vervoerd. Terwijl zij de dalen uitklommen om hunne vrouwen, hunne kinderen, hunne ouden van dagen en hun goed naar het eenig toevluchtsoord te transporteeren, zongen zij zeer liefelijk, en weergalmden de bergen van hunne psalmen en de andere geestelijke liederen, waarmede zij gewoon waren den naam van hun getrouwen Verbondsgod te prijzen. Degenen die achterbleven waren bezig

wapens, barricaden enz. in gereedheid te brengen, om den vijand weerstand te bieden.

Cataneo trok nu met zijn horden de Val di Angrogna binnen. Op de hoogte van Rocomaneot hadden de Waldenzen besloten post te vatten en den vijand op te wachten. Hunne strijders werden langs de kruin geplaatst. Hunne wapens waren van de eenvoudigste soort. Behalve den boog hadden zij haast geen ander wapen, om aanvallerwijze te gebruiken. Zij droegen borstwapenen van vellen, met den bast van den kastanjeboom overdekt, om des te beter de stooten van pieken en de houwen van zwaarden te wederstaan. Achter in de holte, beschut door den heuvel, waarop hunne vaders, echtgenooten, broeders en zonen stonden, was een aantal vrouwen en kinderen, voor veiligheid aldaar geplaatst. De vijand stormde den heuvel op, en zond terwijl hij dat deed, eene regenbui van pijlen in de gelederen der Waldenzen. Dezen schenen te wankelen en op het punt van te wijken. Maar de vrouwen, die achteraf stonden, het gevaar ziende, vielen op hunne knieën, en hunne handen in het smeekgebed tot den Heere Sebaoth opheffende, riepen met luider stem: „O God van onze vaders, help ons! O God, verlos ons! „Dit geroep werd door de soldaten gehoord en vooral door een van hunne kapiteins, Le Noir van Mondovi, of de *Zwarte Mondovi*, een trotsch, bijgeloovig en bloeddorstig mensch. Deze riep dadelijk luide uit, dat de soldaten het antwoord brengen zouden, en deed zijn uitroep vergezeld gaan van de schrikkelijkste godslasteringen. De onverlaat had, toen hij deze godslasteringen uitsprak zijn vizier een weinig opgelicht. Juist op hetzelfde oogenblik trof hem een pijl, van den boog van Pierre Revel van Angrogna, tusschen de oogen, en drong door tot diep in zijne hersenen. Hij stortte dood ter aarde neder. De dood van hun stoutmoedigen aanvoerder benam het pauselijk leger den moed, en de soldaten begonnen terug te vallen. Zij werden toen door de Waldenzen op de vlucht gedreven, en voordat zij den voet van den heuvel bereikt hadden, waren er reeds velen van hunne dappersten gevallen. Toen de Waldenzen bij het vallen van den avond weder op hunne hoogten terug waren, zongen zij den God hunner vaders lof voor de zegepraal, welke zij onder zijnen zegen over hunne vijanden hadden behaald.

Cataneo brandde van woede en schaamte, omdat hij door een aantal veehoeders verslagen was. In een paar dagen had hij zijn heir weder bijeenverzameld, en poogde voor de tweede keer Angrogna binnen te trekken. Dit scheen hem te zullen gelukken. Op de Rocomaneot, waar de Waldenzen de zijnen zoo dapper verslagen hadden, was niemand te vinden. Zelfs toen hij verder trok, zag hij niet een van de Waldenzen. Hij was zelfs genaderd tot dicht bij de Pra del Tor, zonder iemand te ontmoeten. Tusschen hem en die plaats was er nu slechts één berg, de „*Barricade*” genaamd, hemelhoog, en die door geen

mensch beklommen kon worden. Over de barricade kon hij niet en het scheen of er geen weg was, waarlangs hij de Pra del Tor bereiken kon. Hij wist dat de Waldenzen allen daar waren, en dat de bewoners van Lucerna ook daarheen waren gevloeden. Maar hoe daar gekomen? dat was de moeilijkheid. Na lang gezocht te hebben, vond hij tot zijn ongeluk eene opening. Het was niets anders dan een lange, nauwe, diepe, donkere scheur in de bergen. Door eene of andere aardbeving ontstaan, was deze de eenige weg naar den Pra del Tor. Cataneo beval zijnen krijgslieden stoutmoedig, deze schrikkelijke opening binnen te treden en door te trekken. Hij werd gehoorzaamd, maar hij wist niet hoe *weinig* hij langs dien weg weder zou terugleiden. De eenige weg door deze opening was een voetpad over de rotsen langs de helling van den berg. Aan den eenen kant had men de steile onbeklimbare rotswanden, die hier als een muur meer dan duizend voeten boven het pad oprezen, en daar weder in ontzaglijke groote massa's vooroverhingen, dreigende alles dat beneden was te verpletteren. Aan den anderen kant was een gapende afgrond, en vèr beneden duizende rotsen, tusschen welke de bergstroom zich naar hartelust kronkelde. Twee mijlen lang was de weg, en zoo nauw dat niet meer dan twee naast elkander daarop voort gaan konden. Indien zij van voren of van achteren werden aangevallen, was er geen kans om terug te wijken, nog minder om te strijden. Nu en dan drong er door openingen dwars in de bergen een zonnestraal door in de diepte; doch anders scheen de zon daar niet, en heerschte er duisternis van den afgrond.

In deze schrikkelijke engte drongen nu de benden van den pauselijke legaat binnen. Zij trokken voort zoo goed zij konden, en het ging redelijk goed. Hunne voorhoede was reeds nabij den Pra genaderd. Het scheen onmogelijk voor hun prooi te ontkomen. Aldaar in de „Kom” der Bergen verzameld, hadden de Waldenzen maar éenen hals, en de soldaten van den paus, zoo dacht Cataneo, waren bestemd dezen met éenen slag af te houwen. Doch God waakte over de Waldenzen! Als van een anderen dwingland uit verleden dagen, zoo had God aangaande den legaat van den paus gesproken: Ik zal mijnen haak in uwen neus leggen, en mijn gebit in uwe lippen, en Ik zal u doen wederkeeren door dien weg, door welchen gij gekomen zijt!” Maar hoe zou het kunnen geschieden? Zou er een engel van den hemel komen en het leger van Cataneo verderven? Neen, er wordt van niemand een engel gezien. Zal de Heere gelijk eens over de Egyptenaren donder en hagelsteenen over deze woestaards regenen? Neen, het geluid des donders wordt niet gehoord, en er zijn geene hagelsteenen te zien. Misschien zal er eene aardbeving komen, of een groote sterke wind, scheurende de bergen en brekende de steenrotsen? Neen, niets van dat alles.

Er verscheen op den hoogsten spits der bergen een kleine wolk, niet grooter dan eens mans hand, juist omtrent den tijd toen de pauselijke troepen den engen bergweg binnengingen. De soldaten zagen die wolk niet, maar door de Waldenzen werd zij met blijdschap waargenomen. Zij werd spoedig grooter en zwarter en begon af te zakken. Zij daalde golf op golf, langs de zijden van den berg, naar beneden, gelijk een oceaan, die uit den hemel rolde, een zee van duistere dampen. Een oogenblik later en zij zonk in die pleet in de bergen, waarin hunne vijanden zich bevonden. Dadelijk was de opening door den zwarten donkeren mist bedekt, van boven tot beneden daarvan vervuld. Nog een oogenblik en het gansche pauselijke leger was in nachtelijk duister gehuld. Men was in de war en meer dan verbaasd. Men kon geen hand voor oogen zien, veel minder voor- of achteruit gaan. Het gansche leger stond als aan den grond genageld en verschrikt.

En zie, daar beginnen de Waldenzen, die met de bergpaden goed bekend waren en die in dezen mist een bepaalde tusschenkomst van God zagen — groote steenen op hen af te rollen. De pauselijke soldaten werden verpletterd daar waar zij stonden. En dit was niet alles. Sommigen der Waldenzen traden zelf moediglijk de opening binnen, en vielen de voorhoede des vijands met hunne zwaarden aan. Een groote verschrikking viel op de soldaten. Dezelfde schrik drong hen te vlieden; doch hunne poging om te ontkomen was voor hen noodlottiger dan het zwaard der Waldenzen of de rotsblokken die uit de hoogte op hen nedervielen. Zij stootten tegen elkander; zij wierpen elkander neder in de worsteling. Sommigen werden onder de voeten doodgetreden, anderen stortten in den afgrond neder en werden verpletterd op de rotsen beneden, of verdronken in de rivier, die tusschen de rotsen stroomde, en kwamen ellendig om.

Het lot van éen van deze woestelingen wordt ons verhaald. Deze was zekere kapitein Saquet, een man van reuzengestalte. Hij begon gelijk de Filistijn van ouds, de Waldenzische honden te vervloeken. Nog waren de woorden in zijn mond, toen zijne voeten uitgleden en hij over de steilte naar beneden viel. Hij stortte in den woesten stroom van de Angrogna, en werd daardoor medegesleept naar een diepen draaikolk, waar zijn lijk later werd gevonden. Omdat die draaikolk vanwege het geluid door het water veroorzaakt, in het *patois* van het land een „tompie” wordt genoemd, zoo heet hij nu nog „*Tompie de Saquet*” of Golf van Saquet.

Een geheel jaar duurde deze kruistocht tegen de Waldenzen voort. Veel lijden en groote verliezen werden daardoor veroorzaakt. Hunne woningen werden verbrand, hunne landerijen verwoest, hunne goederen geroofd, en zijzelf onbarmhartig ter dood gebracht. Doch de vijand leed meer dan de Waldenzen, die door hem verdrukt werden. Van de

18000 geregelde soldaten, en wij mogen er bijvoegen een *gelijk getal* woestelingen, die het leger volgden, toen de kruistocht begon, zijn zeer weinigen ooit weer tot hunne woningen teruggekeerd. Zij lieten hunne doodsbeenderen op de bergen, die zij gekomen waren ten onder te brengen.

God wendde het hart van den hertog om, jegens deze arme lieden. Een gezant werd gezonden naar de Valleien om hen te verzekeren van zijne gunst, en hen met zijn verlangen bekend te maken, om een deputatie uit hun midden te ontvangen. Twaalf hunner cerwaardigste mannen werden afgevaardigd. Dezen, toen zij in de tegenwoordigheid van den hertog werden toegelaten, gaven hem zulk eene verklaring van hun geloof, dat hij openhartiglijk beleeft, dat hij misleid was geworden in hetgeen hij tegen hen had gedaan, en dat hij nimmermeer gedoogen zou, dat hun zulke wreedheden zouden aangedaan worden. Hij zeide verscheidene malen, dat hij niet meer zulke deugdzaame, zulke getrouwe en zulke gehoorzame onderdanen had als de Waldenzen. Hij maakte tevens de verwondering der afgevaardigden niet weinig gaande, door den wensch uit te drukken, om eenigen van de kinderen der Waldenzen te zien. Twaalf kleine kinderen met hunne moeders werden dadelijk uit de vallei van de Angrogna ontboden en aan den hertog voorgesteld. De hertog onderzocht hen nauwkeurig. Hij vond hen welgeschapen en gaf zijne verwondering te kennen over hun gezond voorkomen, hun heldere oogen en hun levendig gesnap. Men had hem verzekerd dat de kinderen der Waldenzen *monsters waren, met slechts een oog midden in het voorhoofd, met vier rijen zwarte tanden en andere wanstaltigheden van gelijken aard.* De hertog Karel II, die een jonge man was van slechts twintig jaren oud, doch menschlievend en wijs, bekrachtigde de voorrechten en vrijheden der Waldenzen en liet hen gaan met de belofte, dat zij voor de toekomst niet gehinderd zouden worden. De gemeenten van de Valleien hadden nu een korte verademing.

Niet lang na deze gebeurtenissen werden de hoofden van huisgezinnen in de stad Merindol, gedagvaardigd om voor het kerkelijk hof te verschijnen. Ze gehoorzaamden en beleden dat zij Waldenzen waren. Op hunne belijdenis werden zij veroordeeld op den brandstapel te sterven. Hunne huisgezinnen werden vogelvrij verklaard, hunne woningen verwoest. En alsof dat nog niet genoeg ware, werden de prachtige boomen rondom de stad, voor tweehonderd passen in het vierkant afgehouden, teneinde de verwoesting volkomen te maken. Toen de koning bericht kreeg van deze barbaarsche uitspraak van het kerkelijk hof, zond hij dadelijk bevel haar niet ten uitvoer te brengen. Doch kardinaal Tournon hield de afkondiging van 's konings bevel terug, en het gevolg was dat de grootste wreedheden strafeloos werden bedreven.

De stadhouder van Opede zond verscheidene afdeelingen soldaten, om eenige dorpen door de Hervormden bewoond, in brand te steken. Dit bevel werd getrouw ten uitvoer gebracht, en bovendien werden de inwoners met de grootste barbaarsheid behandeld. Geen ouderdom of sekse werd verschoond. En zelfs de zuigeling vond bij deze woestaards geene genade. De stadhouder beval tevens, dat niemand hun eenige hulp of bijstand, hoege-naamd ook, verleen zou. Toen hij een andere plaats binnentrok, vond hij slechts een jongen, die zich aan een van de soldaten had overgegeven, daar al de andere inwoners het stadje verlaten hadden. Hij beval den soldaat het kind dood te schieten, en liet toen alle huizen verwoesten.

Daarna trok hij tegen Cabrieres en begon de plaats te bombarderen. Er waren op het oogenblik niet meer dan zestig arme boeren met hunne huisgezinnen in de stad. Dezen zonden hem bericht, dat het niet der moeite waard was de plaats te bestormen, daar zij gewillig waren de poorten te openen en zich over te geven, zoo hij hun slechts wilde toelaten zich ongemolesteerd naar Geneve of Duitschland te begeven. De onnensch beloofde dit. Doch nauwelijks waren de poorten geopend, of de stadhouder beval hen allen meedoogenloos neder te houwen. Dit wreed bevel werd dadelijk ten uitvoer gebracht. Eenige vrouwen en kinderen werden in een groote schuur gedreven, die toen in brand werd gestoken, zoodat zij allen in de vlammen omkwamen. Weer andere vrouwen en kinderen hadden een toevluchtsoord in een kerkgebouw gezocht. De stadhouder beval een van zijne officieren, om binnen te gaan en ze allen te doden. De kapitein weigerde eerst, zeggende: „Het betaamt een soldaat niet noodeloos wreed te zijn!” De stadhouder, ontevreden met zijn antwoord, zeide: „Ik gelast u, op gevaar af van wegens muiterij aangeklaagd te worden, om mijn bevel dadelijk te gehoorzamen!” De kapitein, bevreesd voor de gevolgen, was verplicht te gehoorzamen en ze allen meedoogenloos om te brengen.

Weldra trof het oordeel Gods dezen barbaarschen wreedaard. Een pijnlijke en walgelijke krankheid tastte hem aan. In deze hachelijke omstandigheid zond hij om eenen geneesheer. Deze, hem onderzocht hebbende, deelde hem mede, dat zijne krankheid een zeer eigenaardige was, en veel erger dan hij die ooit in iemand anders gezien had. De geneesheer maakte toen van die gelegenheid gebruik, om hem van wege zijne wreedheden te bestraffen en zeide hem, dat tenzij hij zich bekeerde, hij verwachten kon, dat de hand Gods nog zwaarder op hem rusten zou. Toen de stadhouder dit hoorde, werd hij zeer toornig, en beval de dienaren, die rondom stonden, den geneesheer als een ketter in hechtenis te nemen. Het gelukte den geneesheer echter te ontkomen, en spoedig nam de krankheid van den stadhouder op een schrikkelijke wijze toe.

Daar hij eenige verlichting onder de behandeling van den geneesheer had ondervonden, zond hij weder om hem. De boodschap ging vergezeld van een verzoek om verschooning voor zijn vroeger gedrag en van eene belofte van vrijgeleide. De geneesheer, die hem het verleden had kwijtgescholden, ging naar hem, doch het was te laat om van eenig nut te zijn. Want hij vond den despoot razende als eenen onzinnige en roepende dat er een vuur in zijn binnenste was. Na gedurende eenigen tijd de schrikkelijkste godslasteringen gesproken te hebben, stierf hij temidden van de ontzettendste smarten. Zijn lichaam ging in eenige uren zoo tot ontbinding over, dat haast niemand instaat was er dicht bij te komen.

EEN KAREL-LEGENDE.

Karel de Grootte is niet alleen de held der geschiedenis, maar ook der overlevering, der sage. Talrijk zijn de verhalen, de legenden veeleer, waarin hij en zijn helden een rol spelen.

Uitnemend en overeenkomstig met den geest, die in deze riddersverhalen spreekt, heeft de Duitsche dichter Uhland, die in 1862 op 75-jarigen leeftijd overleed, eenige dezer sagen in verzen overgebracht. Van een der meest bekende en aantrekkelijke is indertijd door J. de Liefde een vertaling geleverd, die veel minder bekend is dan zij verdient. Want deze vertaling, hoewel niet onverbeterlijk, heeft de groote verdienste dat zij in geest en vorm het oorspronkelijke zoo nabij komt, dat wie geen Duitsch verstaat, toch uitnemend en Uhlands werk en de sage zelf leert waardeeren.

De titel in het Duitsch is „Roland Schildträger,” tusschen welke twee woorden men in de overzetting het woordeken „als” kan denken, dat echter onnoodig blijkt als men 't gedicht heeft gelezen. 't Vers verplaatst ons geheel in 't begin der middeleeuwen, den tijd der ridderschap, der zucht naar avonturen, den tijd van veldwinnend Christendom, maar tegelijk van kerkelijk en heidensch bijgeloof. Reuzen, draken, toovermiddelen spelen nog een groote rol. Strijden is het edelst werk. De adel geeft in alles den toon aan; het zwaard beslist; zelfs bekeert men er volken mee. In dezen tijd treedt ook Roland op, hij past er in. Als knaap reeds bestaat hij het stoutste stuk en — vindt daarin niets buitengewoons. Alles is hem eenvoudig, en eenvoudig gaat ook alles toe.

Men zie thans hoe Uhland hem schetst.

ROELAND SCHILDKNAAP.

De koning Karel zat ten disch
In *Aken* met zijn vorsten.
Daar droeg men wildbraad op en visch,
En liet ook niemand dorsten.

Van goud en zilver was er veel,
Ook meen'ge parel en juweel;
't Blonk iedereen in de oogen.

En Karel streek zich kin en baard
En zei: „Och lieve vrienden!
„Het rijkste kleinood dezer aard,
„Is hier toch niet te vinden;
„Zoo gij *dat* kleinood hebben wilt,
„Het schittert in des Reuzen schild
„Diep in de grijze Ardennen.”

Graaf Richard, Aartsbisschop Turpin,
Heer Heimon, Naims van Beieren
Milon van Angland, Graaf Garin,
Zij plukten juist hun eieren,
Maar wierpen voort de doppen neer,
En grepen fluks naar helm en speer
Om naar den reus te rijden.

Jong Roeland, zoon van Milon, sprak:
„Ei vader! hoor mijn bede!
„Al ben ik ook nog jong en zwak,
„Och! neem mij toch maar mede!
„Zoo'n dreumes ben ik toch niet meer,
„Dat ik u heldenschild en speer
„Niet na zou kunnen dragen,”

De zes genooten reden stout
Met uitgetrokken degen.
En toen zij kwamen in het woud
Koos elk zijn eigen wegen.
En Roeland achter vader reed;
Wat hem dat goed aan 't harte deed,
Het schild te mogen dragen!

Bij zonnelicht en sterren gloed
Doorkruisten zij de wegen,
Maar kwamen toch bij al hun spoed,
Den grooten reus niet tegen.
„Hoor Roeland!” zei Milon „mijn kind!
„Ik leg mij wat te slapen, vriend!
„Hier in dit eikenlommer.”

Hij sliep. „Wel zoo”, sprak Roeland thans
„Wat zal *ik* nu verrichten?”
Maar zie, daar komt opeens een glans
Het gansche woud verlichten.
De stralen kwamen van een schild;
Dat droeg een reus, die woest en wild
Ginds van de bergen rende.

„Ei zoo!” sprak Roeland met beleid,
„Dat is niet om te gekken!
„Maar zou ik om die kleinigheid
„Mijn lieven vader wekken?
„Hier waakt voor hem zijn moedig paard,
„Hier waakt zijn schild; hier waakt zijn zwaard;
„Hier waakt de jonge Roeland!”

En aanstonds gespt hij 't zwaard ter zij,
 Heer Milons zwaren degen.
 Fluks is de lange speer er bij
 En 't schild aan d'arm geregen.
 Nu klautert hij op vaders ros,
 En rijdt eerst zachtjes door het bosch
 Om vader niet te wekken.

Van lachen hield de reus zijn buik
 Toen hij hem had vernomen,
 En zij: „Hoe is die aliekruid
 Toch op dat paard gekomen?
 Hij is nog kleiner dan zijn zwaard,
 Zijn spiese trekt hem haast van 't paard,
 Zijn schild drukt hem te pletter.”

„Ten strijd! riep Roeland, „k ben niet bang.
 „Straks rouwt u nog dat gekken.
 „Is mijn rondas zoo breed en lang,
 „Te beter kan 't mij dekken.
 „Klein is de man, maar groot zijn paard,
 „Kort is zijn arm, maar lang zijn zwaard.
 „Zoo helpt het een het ander.”

Fluks sloeg de reus toen met zijn speer,
 En riep: „Ik zal u leeren!”
 Maar Roeland dook behendig neer
 En wist den slag te keeren.
 En ijlings waagt hij ook een kans
 En werpt met alle macht zijn lans
 Die van het schild terug sprong.

Nu liet hij vaders krijgspalas
 Gelijk een bliksem blinken.
 De reus trok ook zijn zwaard, maar was
 Te weinig bij de pinken.
 Want Roeland sloeg met kloek bedrijf
 Hem onder 't schild de hand van 't lijf
 En 't schild viel klett'rend neder.

Den reus op eens de moed ontschoot
 Toen 't schild hem was ontnomen.
 Want al zijn kracht moest van 't kleinoed,
 Dat in zijn schild blonk, komen.
 Hij sprong van 't paard en liep er heen.
 Maar Roeland stak hem in zijn been.
 Dat hij ter aarde stortte.

Nu greep hem Roeland bij zijn baard
 Sloeg kop en romp in tweeën;
 Een breede bloedstroom, zwart als de aard,
 Schoot ruischend naar beneën.
 En nu naar 't schild! de slimme guit
 Breekt, een twee drie, 't juweel er uit
 En danst er meê in 't ronde.

Toen bergt hij 't ijlings in zijn kleed,
 En zoekt de waterplassen;
 En gaat van bloed, van stof en zweet,
 Gewaad en wapens wasschen.

En onvermoeid en even vlug
 Rijdt hij naar vader weer terug,
 Die nog in 't lommer sluimert.

Hij legt zich neer; en weldra luikt
 De zoete slaap zijne oogen.
 Maar toen de zon ter kimme duikt
 Is Milon opgevlogen.
 „Sta op, gij slaapskop die gij zijt!
 „Neem schild en speer, 't is meer dan tijd
 „Dat wij den reus gaan zoeken!”

Zij snelden heen bij 't licht der maan,
 Doorkruisten alle paden.
 Roeland reed achter vader aan
 Met speer en schild beladen.
 En eind'lijk kwamen zij ter stêe,
 Waar Roeland met den reuze stree
 En hem in 't zand deed bijten.

Daar ligt de bullebak in 't zand,
 De kop van 't lijf gehouwen!
 Maar zie, zijn hoofd en linkerhand
 Zijn nergens meer te aanschouwen.
 En nergens meer zijn zwaard en speer
 Zijn schild en harnas ook niet meer
 Slechts romp en bloed'ge leden.

„Ei, ei!” sprak Milon „goede vriend!”
 „Gij kwaamt in goede handen!
 „Wie u versloeg was ook geen kind,
 „Had knevels op de tanden!
 „Maar ach! wat gis en vraag ik meer!
 „Verslapen heb ik zege en eer;
 „De reus ligt hier verslagen.”

In *Aken* voor de slotpoort stond
 De koning vol van zorgen.
 „Zijn mijne helden wel gezond?
 „Reeds daagt de vijfde morgen!
 „Maar zie ik recht? Ginds uit het woud
 „Komt hertog Heimmon aan, en houdt
 „Des reuzen bloed'gen schedel.”

De hertog naakt in droeven moed',
 En na eerbiedig groeten
 Legt hij het hoofd, bespat met bloed,
 Den koning voor de voeten.
 „Die kop was 't eerste dat ik zag.
 „En, vijftig schreden verder, lag
 „Des reuzen doode lichaam.”

Straks kwam ook de aartsbisschop Turpin
 En bracht een handschoen weder.
 Des reuzen hand nog stak er in,
 Hij trok haar uit het leder.
 „Dat is een handje naar ik meen!
 „Mijn' heeren! had ik zoo er één
 „Dan zou ik handig wezen!”

„HET BETAAMT EEN SOLDAAT NIET NOODELOOS WREED TE ZIJN.”

Heer Naims van Beieren bracht een speer
 En stond er bij te zweeten.
 „Dit bracht ik uit de Ardennen weer,
 „Een weversboom mag 't heeten!
 „Foei! Dat is waarlijk geen plezier!
 „k Smacht naar een beker Beiersch bier!
 „Dat zal mij kostlijk smaken!”

Graaf Richard kwam te voet; hij was
 Ten klepper afgestegen;
 Dat droeg des reuzen borstharnas
 Zijn zwaren helm en degen.
 „k Heb dit al vast maar meêgebracht,
 „Er ligt nog wel een karrenvracht.
 „Wie lust heeft ga het halen.”

Graaf Garin kwam, en hield ten toon,
 Des reuzen schild geheven.
 „Hij heeft het! Hij! Hem is de kroon!
 „Hij zal 't juweel ons geven!”
 — „t Juweel, mijn' heeren had ik graag.
 „Maar of ik deze kooi al draag,
 „De vogel is gevlogen.”

Daar kwam heer Milon eind'lijk aan
 Hij keerde treurig weder.
 En liet zijn klepper langzaam gaan
 En boog het hoofd ter neder.
 En Roeland droeg zijn schild en speer,
 En keek nieuwsgierig heen en weer
 Of men hem ook bemerkte.

En ijlings toen de kleine guit
 Naar vaders beuk'laar tastte;
 En nam er gauw het sieraad uit
 Dat in het midden paste.
 En schroefde toen in 't schildpaneel,
 Des reuzen wonderbaar juweel
 Dat schitterde als de zonne.

En toen die held're stralengloed
 In Milons beuk'laar brandde,
 Riep Karel, vroolijk van gemoed:
 „Heil, Milon van Anglande!
 „Hij heeft den woudvorst overmand
 „Hem afgehouden hoofd en hand,
 „En 't kleinood hem ontwongen!”

En Milon wendt verbaasd het hoofd
 En weet niet wat te spreken.
 „Waar hebt gij, jongen! dat geroofd?
 „Wat zijn dat weer voor streken?”
 — „Ach, vaderlief! vergeef het mij!
 „Ik sloeg den bullebak, toen gij
 „Een slaapje naamt in 't lommer!”

Alzoo de legende; voegen we er nog dit bij:
 Roeland, ook wel Roland, Rutland of Orlando ge-
 heeten is, als gezegd, een persoon uit de legende,
 zoon van Karels zuster Bertha en Milon van Angland

(Engeland). Of hij bestaan heeft is kwalijk te bewijzen. In sommige uitgaven — niet in alle — van het oude werk van Eginhard: „Het leven van Karel den Groote”, vindt men opgeteekend, dat tot de strijders, de helden die sneuvelen in de Pyreneeën bij Karels krijgstoet in 778, ook behoorde zekere „Hruoleandus,” die Britsche grensgraaf of markgraaf heet. Dat is 't eenig geschiedkundig bewijs. De legende weet echter meer. Talloos zijn de verhalen over Roland, vooral te vinden in het boek van Turpinus: „De bedrijven van Karel den Groote.” Roland heeft allerlei lotgevallen in Syrië en in Spanje en vindt in 't laatste land den dood. Karel heeft hem daar als stadhouder aangesteld, doch de Mooren vallen hem aan bij Roncesvalles. Roland kampt hevig, doch de strijd wordt hem te zwaar. Vergeefs poogt hij zijn goed zwaard Duranda, dat marmer kiefde, in stukken te breken, opdat het geen roof worde voor de Mooren. Nu grijpt hij zijn hoorn Olifant en blaast dat het acht mijlen ver gehoord wordt. Keizer Karel, die met zijn leger teruggetrokken was, hoort het, snelt te hulp, maar reeds is Roland bezweken.

Tal van oude Fransche liederen bezingen Roland. Evenzoo werd hij volksheld in Duitschland. Ja, de gedichten over Roland vindt men noordwaarts tot op IJsland, zuidwaarts in Italië en Spanje. Er bestaat ook een Nederlandsch Rolandslied.

In Italië is Roland nog een volksheld, bekend als Orlando. Beroemd is de „Orlando furioso” de „razende Roeland” — ook bij ons soms als spreekwoord gebruikt — van den dichter Ariosto. Kortom, menig held der geschiedenis moet het wat roem betreft dezen held der legende gewonnen geven.

VOOR GROOTE EN VOOR KLEINE GELDMANNEN.

Op zekeren dag liet Frederik de Groote den minister Von Werder bij zich te Potsdam komen. Hij wilde van hem een verslag hebben betreffende de ontvangsten over het verlopen, en van de vermoedelijke uitgaven voor het volgende jaar.

De minister moest in het aangrezend vertrek wachten, en daar hoorde hij, aan de andere zijde der deur, den koning, op heftigen en dreigenden toon toornig zeggen: „Jelui zoudt mij nog tot een arm man maken, schurken, als ik je niet gestadig op de vingers zag.” De minister begon reeds te vreezen dat hij niet het geschiktste tijdstip voor zijn verslag gekozen had. Maar nog minder voelde hij zich op zijn gemak, toen spoedig daarop met doodsbleek gelaat, uit het vertrek des konings een bediende kwam, die hem, op zijne vraag wat er gebeurd was, het volgende vertelde: Een lakei had aan tafel eene nog halfvolle wijnflesch in den zak gestoken. De koning had dit in den tegenover hem hangenden spiegel bemerkt en was daarom nu zoo verontwaardigd.

De moed van zijne Excellentie, die aan zijn budget dacht, rees bij deze mededeeling al zeer weinig. Maar het hielp niets, hij moest binnengaan, daar Frederik hem juist liet roepen.

Bezorgd en met zichtbare verlegenheid naderde hij den koning, die hem vriendelijk ontving en dadelijk met hem over bovenvermelde zaken begon te spreken. Eerst had men het over de inkomsten en uitgaven van het afgelopen jaar, en de in dien tijd bespaarde voorschotten. Tot hiertoe ging alles goed, en vertoonde zich geen gevaar. Maar nu kwam het gesprek op de nieuwe rekening. Hierbij had men besloten, de voorschotten dadelijk weder aan verschillende verbeteringen te besteden, en wel voornamelijk ter ondersteuning van menschen, die door eenen watersnood schade hadden geleden. Von Werder bekennen dat deze som aanvankelijk reeds de kleinigheid van achthonderdduizend Thaler zou bedragen.

De minister meende reeds in gedachte het onweder boven zijn hoofd te hooren losbarsten, te meer daar de koning gedurende het laatste gedeelte van 's ministers uiteenzetting geen woord gesproken had. Zijn stem klonk dan ook steeds angstiger. Doch zie, tot zijne verwondering vindt de koning alles, zonder tegenspraak, goed, en onderteekent het ontwerp eigenhandig, de buitengewone uitgaven niet uitgezonderd.

Toen dit afgedaan was, vroeg Frederik nog met belangstelling naar de talrijke familie van zijnen minister en naar elk afzonderlijk. Hij moest weten of het hun goedging, en of allen nog gezond waren. Toen het nu aldoor klonk: „goed! goed!” en nog eens „goed!” vroeg hij eindelijk: „Nu, wat scheelt u dan, dat gij zoo angstig zijt? Ik heb u nog nooit zoo gezien!”

De minister, wien het intusschen een weinig lichter om het hart was geworden, kwam zonder omwegen voor de waarheid uit. Hij had gehoord dat de koning zeer ontstemd was, en gevreesd, met zijn verslag op een zeer ongelegen tijdstip te zijn gekomen!

„Weet gij ook de oorzaak?”

„Ja, Majesteit, een lakei heeft eene flesch....”

„Juist, heb ik dan geen reden, mij te ergeren?” — viel hier Frederik zijnen minister in de rede — „en het schelmachtige gespuis eens duchtig onder handen te nemen? Ziet gij, als ik hen naar willekeur liet huishouden, gelijk zij wilden, dan zou mij spoedig geen penning ter ondersteuning van ongelukkige onderdanen meer overblijven!”

Wat de Groote Frederik daar zeide, zou men in het kleinste huishouden kunnen in toepassing brengen, om nog niet eens van openbare instellingen, kantoren en dergelijke te spreken. Want onder de *kleine* geldmannen, wien, naast de grooten, dit artikel opgedragen wordt, verstaat de schrijver niet slechts dezulken, wier budget met een tekort

sluit, maar ook iederen huisvader, die den sleutel der geldkast heeft en het huishoudboek bijhoudt. Evenzoo is de huisvrouw daaronder begrepen, die met haar weekgeld de kosten der huishouding bestrijden moet. Eindelijk zelfs de knecht en de meid, die een sommetje bespaard hebben, in den koffer, onder het bed of op de spaarbank. Want menigeen is, zonder het zelf te weten, zijn eigen lakei, en besteeft zich, door zijne eigen achterloosheid en ontrouw in het kleine. Zij benadeelen zich door hun „niet te precies te nemen,” of hoe de oorzaken allen heeten mogen, waardoor de spaarpenningen verwaarloosd worden en zoek raken. Want niet dit verloren en verkwiste geld, zouden zij veel goede en nuttige, zelfs noodzakelijke dingen hebben kunnen stichten en onderhouden, indien zij slechts tijdig in den spiegel van den Grooten Frederik gezien hadden. Want al is het ook „maar zooveel,” — gelijk het dikwijls heet, het zal toch steeds *meer* zijn, dan voor den koning van Pruisen eene aangebroken flesch wijn was.

DIENAAR EN MEESTER.

Een zeker man, zegt een Fransch schrijver, bezat één fortuin, eenen slaaf, dien zijn vader hem nagelaten had, en welke met verwonderlijke eigenschappen begaafd was. Hij kon alles verrichten en was, precies volgens het goedvinden van zijnen meester, beurlelings kok, tuinman, werktuigkundige, ingenieur, geleerde . . . en zelfs dichter. Het was voldoende dezen verbazenden duizendkunstenaar een bevel te geven om het dadelijk te zien uitvoeren.

Hij stelde echter éene voorwaarde: men moest met hem medewerken, want alleen kon of wilde hij niets doen. Was hij eenmaal aan een opgelegde taak begonnen, dan voltooide hij haar ook steeds.

„Dat is dan wel een buitengewone slaaf, en de man, die hem in zijnen dienst had, bepaald gelukkig te noemen,” zult gij zeggen.

Welnu, wat denkt gij wel dat de gestadige zorg, het vaste denkbeeld van dezen man was? Ik geef het u uit honderd te raden...

Deze meester, nog meer verwonderingwekkend dan zijn dienaar, koesterde slechts éenen wensch ter wereld, kende maar éene gedachte, en dat was: *hem te dooden!*

Reeds 's morgens vroeg sprak hij, de armen uitrekkende, tot zichzelf: „Hoe zal ik het heden aanleggen om hem te dooden?” En den geheelen dag vervolgde hem zijn *idée fixe*, terwijl hij zijnen bediende bespiedde om hem in het voorbijkomen te worgen. Maar de oude slimmerd liet zich niet gemakkelijk vangen.

Somtijds zag men meester en bediende te zamen, arm in arm, de naburige kroegen afloopen. De man hoopte namelijk zijnen slaaf in den wijn te ver-

drinken, doch alle moeite was vergeefs; als zij terugkwamen kon de eerste zich niet overeind houden, terwijl de laatste even fiink was als altijd.

Dit kon echter zoo niet lang duren, en op zekeren dag werd dan ook de heer dood in zijn bed gevonden: tot het uiterste gedreven, had de slaaf *hem* gedood.

Dat is eene zeer onwaarschijnlijke geschiedenis, niet waar? En evenwel bevat zij de zuivere waarheid, want: die meester zijt *gij*; en die slaaf is *de Tijd*.

Hoe arm gij ook zijt, hebt gij toch *den Tijd*.

Gij bezit hem als alle andere menschen, en Rothschild zelf heeft niet meer tijd voor zich dan gij; want voor u, evenals voor hem, hebben de dagen 24 uren, en de jaren 365 dagen.

Een arme jonge man is rijker dan een rijke grijsaard, want tijd is meer dan geld. Door den eerste kan men het tweede verkrijgen, maar nooit omgekeerd.

Met den *tijd* doet men uit een graankorrel eene aar, en uit eene aar, eenen geheelen oogst voortkomen.

Met den *tijd* wordt een stuiver een kapitaal.

Met den *tijd* doorboort men bergen, vult men dalen, bouwt men steden, verovert men de wereld!

En dien zoudt gij willen dooden, dien dienaar, die slechts vraagt, voor u te mogen werken, en die u rijk zou maken, als gij hem wist te gebruiken?

Maar het is vooral tot voorbereiding der eeuwigheid dat de tijd ons nuttig is, ja, hij is ons enkel met dit doel gegeven. Let er op, lezer! Den tijd dooden, is de eeuwigheid verliezen!

Laat ons, wanneer ons een nieuw jaar geschonken is, het besluit nemen, dit nuttig te besteden. Laat ons werken voor *het goed dat niet vergaat!* Laat ons arbeiden aan ons heil en dat onzer medemenschen!

Wij moeten vooral niet hopen, dat de tijd zonder ons zal werken.

Wij kunnen niet op hem rekenen, want op zichzelf is hij onbekwaam iets te doen. De tijd heeft nooit een graankorrel, eenen stuiver, of wat het ook zij, *geschapen*. Om eenen oogst te verkrijgen, moet men een zaadje hebben, dat de tijd doet rijpen, en evenzoo moet men, om een kapitaal te doen ontstaan, den eersten stuiver er van hebben, opdat de tijd hem vermenigvuldige.

Om het eeuwig leven te hebben, moeten wij de genade Gods bezitten, de kiem, die het geloof aan Jezus Christus in ons legt.

Dat is, heeft eens iemand, die men *wel* verstaan moet, eens gezegd, de zaak eener seconde. God geeft het eeuwig leven nu. Voordat gij dezen regel uitgelezen hebt, kunt gij het ontvangen.

Maar, wanneer gij deze gave ontvangen hebt, zult gij zien, hoe zij met den tijd, grooter, sterker en volmakter in u wordt! En terwijl de tijd alles ver-

woest wat hij opbouwt, zal *die* gave voor immer voor zijne aanvallen beveiligd blijven; want het geloof in Jezus Christus heft onze harten op, en doet ons, boven deze wereld en buiten de tijden, als bij voorbaat in de onsterfelijkheid leven.

UIT DE ZENDINGSWERELD.

Belangrijk, vooral voor hen, die de zending liefhebben, is wat de zendeling Macgowan verhaalt, over den arbeid der bijbelkolporteurs in China. Zooals men weet is er te Amoy een zendingsstation, vanwaar de arbeid in het „Hemelsche Rijk” ondernomen wordt. Uit deze plaats schrijft de heer Macgowan het volgende:

„Ditmaal ga ik u een tooneel beschrijven, dat in veel verschilt van de schetsen, die ik vroeger van den arbeid der zendingen ontwierp. Ongeveer zeventig mijlen van Amoy verwijderd, bevindt zich een heuvel, waarop een tempel staat, die beroemd is in het gansche land, ja, het gerucht van dezen tempel is zelfs tot Peking doorgedrongen. De wonderbaarlijkste en ongelooflijkste genezingen namelijk, worden door de heidenen toegeschreven aan den afgod, wien deze tempel is toegewijd en aller mond is vol van zijn lof, ook, omdat hij, zoo men meent, herhaaldelijk op kennelijke wijze de gebeden verhoorde van velen, die in nood en ellende hem aanriepen. Tweemaal in de vijf jaren, worden door de heidenen, die dit deel van China bewonen, pelgrimstochten naar dezen tempel ondernomen. Bij zulke gelegenheden trekken groote scharen naar den zooveen genoemden heuvel, om op het altaar van dezen afgod te offeren en hun wenschen hem kenbaar te maken.

„Wederom zou zulk een pelgrimstocht gehouden worden en de bijbelkolporteurs meenden, dat hij hun wellicht een schoone gelegenheid tot arbeiden zou bieden, namelijk, om de Heilige Schrift te brengen onder het bereik van duizenden, die haar anders waarschijnlijk nooit onder de oogen zouden krijgen.

„Zij spraken dus met elkander af, gezamenlijk een bezoek te brengen aan den beroemden tempel en zoo mogelijk, op het tijdstip, dat zij er de meeste menschen zouden aantreffen. Zoo gezegd zoo gedaan. Zij begaven zich uit Amoy opweg naar den tempel, onder de gloeiende stralen der Augustuszon. Toen zij in de nabijheid van den tempel gekomen waren, werd hun oog getroffen door een wonderlijk en tevens treffend schouwspel. Een lange, onafzienbare menschenstroom bruiste onafgebroken langs alle wegen, die op den tempel uitliepen. Er waren menschen, die uit hetzelfde dorp komende, gezamenlijk, in troepjes de reis maakten en ter verhooring van de gezelligheid eenige muziekinstrumenten medegenomen hadden, waarop zij lustig bliezen. Ook

stak hier en daar een banier boven de hoofden uit, die de vroolijkheid van het schouwspel verhoogde en het geheel veel op een reussachtige, inlandsche bruiloftspartij deed gelijken, vooral daar deze banieren, over 't algemeen zeer schitterend en kleurrijk waren. Geheel in strijd met de gewoonte der Chineezers, volgens welke de vrouw het deelnemen aan godsdienstige plechtigheden verboden is, merkten wij een groot aantal vrouwen en meisjes onder de menigte op, en — zonderling — in plaats dat men zich daarover geërgerd toonde, hield het den schijn, alsof dit feit de blijdschap slechts verhoogde en allen, als om strijd, den moed bewonderden der zwakke vrouwen, die de moeilijkheden van den zwaren tocht hadden overwonnen.

„Sommige pelgrims voerden geiten of vogels met zich; anderen drevnen varkens voort, — alles bestemd voor den afgod. Enkelen, die zich blijkbaar de bijzondere gunst des afgods wilden verzekeren, knielden na elke drie schreden, een oogenblik op den grond neder. En niet dat zij dit slechts over korten afstand deden, — o neen! Er waren er, die mijlen ver kwamen en steeds na elke drie schreden op den grond nederknielden, met een nauwkeurigheid, alsof er de zaligheid hunner ziel van afhing.

„Dat de reis, op deze wijze volbracht, vooral voor de zwakken en ouden ontzettend zwaar, ja doodelijk was, valt gemakkelijk te begrijpen. Hier en daar, aan de zijden van den weg, zag men ze dan ook liggen, die ongelukkigen; tot het laatste oogenblik had de gedachte aan de aanstaande ontmoeting, aan de gunst huns gods, hun hart vervuld; moedig waren zij voorwaarts getreden. Doch de weg was eindeloos lang, de bezwaren onoverkomelijk, naar 't scheen. Bij dien aanblik was hun kracht versmolten en zij hadden zich op den grond geworpen, mistroostig, ja wanhopig, wijl zij het vurig verbeide doel van hun tocht niet konden bereiken. Bewegingloos lagen zij daar, verzonken in diepen slaap en onbewust van de duizenden, die hen in breede rijen voorbijtrokken.

„Toen de kolporteurs den tempel bereikten, werden zij nog sterker getroffen door de reusachtigheid van het aantal der pelgrims, dan tevoren op den weg, toen zij de scharen, min of meer verspreid, op den weg zagen voorttrekken. Staande aan den hoofdingang, waardoor de menigte den tempel binnentrok, konden de kolporteurs op hun gemak de lieden gadeslaan, die den heuvel beklommen, waarop de tempel gelegen is. Nu het einde der reis, en dus het einde der moeilijkheden en bezwaren bereikt was, deed ieder zijn best, onder het klimmen, zich zoo goed mogelijk te gedragen. Alle vermoeidheid scheen vergeten; de herinnering aan de slechte wegen, de moeite en ellende, op éénmaal uitgewischt, want met flinken tred en wapperende vaandels trok men, onder de tonen der muziek in gesloten rijen den heuvel op, de breede vlakte op den

top des heuvels in en eindelijk in rechte lijn naar den ingang des tempels, die het doel van hun tocht omsloot. De groote zaal van dezen tempel was met ongeveer 1000 personen geheel gevuld. Hier zag men er, die gebeden prevelden of geloften deden, naar 'tscheen; ginds anderen, die takjes op den grond wierpen, om uit hun ligging en onderling verband, de toekomst te lezen. Zie daar een man, die een handelszaak wil vestigen; doch vóór hij daartoe overgaat, wil hij den raad der goden inwinnen. Let ook op gindsche vrouw: haar gelaat is door bange vrees verwrongen. Zij vertelt dat haar zoon naar buiten getrokken is en sedert geruimen tijd niets van zich heeft laten hooren. „Leeft hij nog, — en zoo ja — zal hij ooit terug komen, gelijk hij haar beloofd heeft?“ Aanschouw dezen man, hier vlak bij ons. Welk een ernst spreekt uit dat gelaat; met welk een ijver en vuur, (als stond hij hier gansch alleen) bidt hij om het behoud zijner vrouw, die zoo zwaar ziek is! Ieder heeft zijn verzoek of bede; deze om verzachting van smart en leed; die, om één enkelen blik in de duistere toekomst.

„Doch anderen wachten ongeduldig aan den ingang des tempels. Ook zij verlangen te worden binnengelaten, om den god hun begeerten kenbaar te maken. De tempel wordt dus ontruimd en daarop door anderen opnieuw gevuld. Zoo gaat het elken dag, van 's morgens tot 's avonds en worden de honderdduizenden in de gelegenheid gesteld den tempel te bezoeken.

„Dat de pelgrims niet met leëge handen komen, zal men lichtelijk begrijpen. Ieder brengt zijn geschenk, doorgaans bestaande in zilver- of geldwaardig papier, dat dient om het gemoed van den god gunstig te stemmen. Dat papier en al wat verder gebracht wordt, verbrandt men in een ontzaglijk grooten oven. Hierin werpt de pelgrim zijn geschenk, waar het in een oogwenk door het vuur verteerd is. De asch wordt zorgvuldig bewaard, om het gesmolten metaal, dat zich daaronder bevindt. Dit metaal wordt door de priesters verkocht, waardoor de tempel, naar men berekend heeft, een wekelijksch inkomen van ongeveer 3000 dollars trekt.

„De kolporteurs zaten intusschen niet stil. Met de menigte waren zij den tempel binnentreden, doch de houding der aanwezige priesters belette hun den voorgenomen arbeid te voltooien. Ja zoo sterk openbaarde zich de vijandschap dezer lieden, dat de kolporteurs het raadzaam achtten den tempel te verlaten, zoodat zij naar buiten gingen en daar onder de verzamelde scharen het werk voortzett'en. Wel waren sommigen dezer wachtende pelgrims zeer boos op onze kolporteurs, wijl deze hun Christelijke boeken op zoo heilige plaats durfden brengen, en ook stak men zijn toorn volstrekt niet onder stoelen of banken; doch met overleg en

goede woorden voorkwamen de kolporteurs ernstige botsingen. Enkele pelgrims waren zeer voorkomend en behoeften slechts geringe opwekking om met ons een gesprek te beginnen. Wij spraken over de vraag: of de god, wien men dezen tempel gebouwd had, inderdaad zooveel malen het gebed verhoord had, als van hem verhaald werd? Over 't algemeen was deze soort van menschen ten opzichte van de hoog-geloofde gebedsverhooringen tamelijk sceptisch gezind. Wel durfde men nog niet in 't openbaar beweren, dat de geheele zaak bedriegerij was, maar toch men was geschokt in zijn overtuiging. Zoo vertelde mij er een, dat hij ook den vorigen keer den pelgrinstocht gemaakt had, om te weten hoe 't zijn zoon ging, die in verre streken vertoefde. De god had hem toen geantwoord, dat deze zoon in den loop van het ingetreden jaar met rijke schatten zou terugkeeren. En wat was hem sinds gebleken? Dat deze zoon reeds gestorven was op het oogenblik, dat de god zijn behouden thuiskomst voorspelde!

Zulke ervaringen hadden natuurlijk veler hart toebereid om het zaad des Woords te ontvangen. Zeven honderd Nieuw-Testamenten werden dien dag verkocht of verspreid door de kolporteurs en gedurende het overige van hun verblijf, ontvingen zij ook nog nu en dan gelegenheid om de „blijde boodschap” te verkondigen.

„Zie hier — lezer — een der vele ervaringen van mannen, die zich tot taak gesteld hebben, de heidensche Chineezzen met Gods Woord bekend te maken. Dat deze arbeid vruchtbaar is, *vruchtbaarder* zelfs, dan velen gewoonlijk meenen, zal naar mijn vaste overtuiging, eenmaal blijken. Reeds nu (en dit is de grond mijner overtuiging) wordt hier en daar iets vernomen, dat hoop geeft op een rijken Pinksterdag voor China. Zoo werd, niet lang geleden, een jonge Boeddhist met het Evangelie bekend. Het Woord drong in zijn ziel en maakte hem een nieuw mensch. Natuurlijk verliet hij den afgodsdienst om voortaan de bijeenkomsten der Christenen te bezoeken en daar hij iemand van rang en aanzien was bij zijn volk, maakte zijn stap diepen indruk op veler gemoed. Kortom, anderen werden door de daad van dezen jonkman tot nadenken gebracht en daardoor tot inzicht hunner dwaling, zoodat de Christelijke godsdienstoefening thans door een flink aantal inboorlingen wordt bezocht.

„Dat is een voorbeeld uit vele — lezer — waaruit overtuigend blijkt, dat God den arbeid der zendingen niet alleen gadeslaat, maar ook steunt door zijn Geest en invloed tot zaligheid van hen, die gezeten zijn in donkerheid en doodsschaduw.”

KENNIS EN GELOOF. 1)

„Een beschaafd man kan geen geloovig Christen zijn” — dit gezegde wordt openlijk en onverholen in alle bladen, die vijandig tegenover den godsdienst staan, herhaald.

„Het geloof verdwijnt voor de wetenschappen der natuur als de sneeuw voor de zon”; dit zeggen vele schrijvers telkens weer. En toch bevat deze opvatting een groote leugen. Kopernikus, Kepler en Newton, de grootste natuurvorschers, die er ooit bestaan hebben, ware geloovige Christenen, die den levenden God in liet beeldschrift der natuur herkend hebben. Op het graf van Kopernikus, den grootsten sterrekundige, aan wien wij onze geheele tegenwoordige sterrekunde te danken hebben, staan in de Latijnsche taal de woorden: „Niet de genade, die Paulus ontvangen heeft, begeer ik, noch de hulde, waarmee Gij Petrus verwaardigd hebt; alleen de genade, die Gij den moordenaar aan het kruis bewezen hebt, slechts daarom smee ik!”

En de groote Kepler sluit zijn beteekenisvol boek met de woorden: „Ik dank U, mijn Schepper en Heere, dat Gij mij deze vreugde in uw schepping, deze blijdschap over de werken uwer handen geschonken hebt. Ik heb de heerlijkheid uwer werken den menschen verkondigd, zoover mijn sterfelijke geest U in oneindigheid vermocht te vatten. Waar ik iets gezegd heb, dat uwer onwaardig is, of eigen eer gezocht heb, vergeef het mij daar genadiglijk!”

Van den grootsten Engelschen natuurvorscher Newton vertelt men, dat hij, evenals de Duitsche dichter Klopstock den naam Gods niet noemde, zonder zijn hoofd te ontblooten.

De grootste aller aardrijkskundigen, Karl Ritter, was eveneens een geloovig man. In zijn geschrift: „Zie op Palestina” zegt hij o. a. „De wereld is overal vervuld met de heerlijkheid des Scheppers; waar kunnen en weten niet toereikend zijn, sluit de openbaring de poorten open om een blik te doen slaan in den tijd en de eeuwigheid!”

J. Liebig, de vorst der Duitsche scheikundigen, heeft in zijn chemische brieven open en blijmoedig het geloof aan God bekend en gezegd: de natuurwetenschap maakt bescheiden en ootmoedig. De groote natuurvorscher Farraday in Londen was een geloovig Christen. Iederen Zondag bevond hij zich geregeld in de godsdienstoefening om het Woord Gods te hooren. De Bijbel was hem het dierbaarste en meest geliefde van al zijn boeken. Dikwijls legde hij in openbare vergaderingen een woord der Heilige Schrift uit. Daarbij gaf hij ten duidelijkste het bewijs, dat hij in de Schrift leefde. Hij zocht en vond zijn Heiland. Hij zocht Hem, omdat hij een een-

1) Tegen onze vaste gewoonte nemen we hier over een enkel maal en wel om de voortreffelijkheid van den inhoud, een stuk over uit het weekblad *Het Oosten*; we zien het gaarne in een wijden kring verspreid.

voudig, ootmoedig mensch was. Het schoonste in de verschijning van dezen „grooten” in het rijk der wetenschap is, dat hij zijn knieën voor den Koning der waarheid en der liefde boog en Hem liefhad, die hem het eerst had liefgehad.

De natuurvorschcr Prof. Benzenberg, de stichter van de Dusseldorfsche sterrewacht, heeft in een zijner geschriften zijn geloofsbelijdenis neergelegd. In korten en bondigen vorm zegt hij ongeveer het volgende:

„Ik ben Protestant; mijn vader was een Gereformeerd predikant. Als Protestant lees ik de boeken van het Oude en het Nieuwe Verbond. Deze geschriften zijn mijn godsdienst.”

De hoogleeraar in de plantkunde W., die drie jaar geleden te Marburg gestorven is, schreef in zijn dagboek op reis: „Het is alles een en dezelfde spraak, wat het Oude en Nieuwe Testament, donder en regenbogen, bergen en watervallen, sterren en bloemen spreken — zij zingen en spreken al tezamen: „De Heer is nabij, Halleluja!”

Op zijn doodsbed verlangde hij: „Zegt de geheele wereld, dat er nu een geloovig natuurvorschcr gestorven is.” Zijn laatste woord luidde: „Dien God, die mij verlost heeft, grijp ik aan, naar Hem dorst mijn ziel.” Op zijn grafsteen staat: „Op U, Heere, heb ik gehoopt, te schande worden zal ik nooit tot in eeuwigheid.”

En omdat wij nu juist bij plantkundigen vertoeven, denken wij nog aan een der beroemdste geleerden op dit gebied, professor Linnaeus, een man, wiens naam in de geheele geleerde wereld bekend is. Deze schrijft: „Ik heb eenige voetstappen van God in de natuur ontdekt, omdat ik in deze werken, ook de kleinste en geringste, een orde, een volkomenheid en een wijsheid zie, die op de onmetelijke macht en de kennis van een grooten Schepcr wijzen. Beschouwen wij het kleinste insect of de reusachtige gedierten van vroegere tijden, de grashalm van het veld of de prachtige cederen van den Libanon — het zijn werken, die de heerlijkheid Gods vertellen. Dat alles kan evenmin de werking van het toeval zijn als het netwerk van het oog enzoovoort.”

En nog vele zulke mannen der natuurwetenschap zouden er aangehaald kunnen worden! Laat ons toch niet alles voor goede munt aannemen, wat in couranten en tijdschriften geschreven wordt. Al wordt het ook duizendmaal herhaald, dat een man van kennis geen geloovig Christen kan zijn, daarmee wordt het evenmin waar gemaakt, als het waar is dat de lucht groen is, al werd het ook duizendmaal gezegd.

Ach, wanneer de lezers van couranten en tijdschriften wisten, welke lieden die dingen soms schrijven, zij zouden zich schamen op de woorden van die menschen acht gegeven te hebben. Ontelbaar velen meenen, dat alles, wat in de couranten

staat, toch eenigen grond moet hebben; en wanneer zij het dan in alle mogelijke toenaarden hooren herhalen, dat een man van kennis geen geloovig Christen kan zijn, werpen zij hun geloof weg en denken — nu zijn wij geleerd! Arme, arme menschen!!

UIT DE GELIJKENIS VAN DEN VERLOREN ZOON.

De gelijkenis van den verloren zoon wordt niet tevergeefs de koningin der gelijkenissen genoemd; zij is rijk aan wenken en waarschuwingen, die in het hart grijpen. En gelijk zoovele goddelijke woorden, door den Heer uitgesproken, een middel tot bekeering en vernieuwing des levens waren, zoo maakt ook de overdenking dezer geschiedenis ons nader met onszelf bekend, om, bij de bedroevende ontdekking van een zondig hart, troost en hulp te zoeken, die voor tijd en eeuwigheid niet meer ontnomen worden, wanneer wij die zoeken aan de rechte bron.

Wanneer wij op den verloren zoon zien, moet ook tevens het beeld van den oudsten zoon ons duidelijk voor den geest staan, steeds met inkeering tot ons eigen hart; in hoeverre wij aan een van beiden gelijk zijn. Die zucht naar vrijheid, die wij bij den jongsten opmerken, is die ons geheel onbekend? Willen wij nooit den Heer eenen weg voorschrijven of onzen eigen wil volgen? Zijn wij tevreden dáar, waar God ons geplaatst heeft? En al komen wij niet tot dien losbandigen wensch, om ons van alles af te scheuren, zijn wij tevreden op de plaats waar wij blijven? De oudste zoon was het niet, en hoevelen zijn hem gelijk; wel bleef hij, maar het huis zijns vaders was voor hem geen verblijf des vredes en der vreugde. O, men kan zonder grove uitpattingen toch van zijnen God vervreemd worden, en dan is die verwijdering nog grooter, dan die van den jongsten zoon, omdat veelal de eigen-gerechtigheid ons diets maakt, dat men bij een uiterlijk eerbaar leven gerust kan zijn.

Het heengaan van den jongsten zoon toont ons het beeld van iemand, die zich openlijk van God losscheurt door zijne zonden, die vrede zoekt buiten God. Dat heengaan is een gevolg van onzen trots: men denkt buiten God, buiten zijn geweten rust te vinden, maar wat zijn de vruchten dezer dwaling? Niets dan ellende en het bewijs, dat de zonde hare straf medebrengt. Die ellende ondervond dan ook de jongste zoon; zij drukte hem zwaar, maar heilzaam werkte zij op hem, want in dat land der vreemdelingschap, „dat is overal, waar God uitgesloten is,” daar volgde het berouw op de ellende. En dit berouw was al wat noodig was, om hem te doen zien, wien hij verlaten, en wat hij gevonden had; die dwaling werd hem nu duidelijk; hij had gemeend te zullen genieten, maar hij zag, waar eigenlijk het genot te vinden was.

Doch het bleef niet bij het berouw; wanneer zulks oprecht is, dan moet ook de schuld beleden, de taal over de lippen komen, dit is het kenmerk der oprechte bekeering. Dan weet men niet tot wien men gaan zal; de wereld wordt ons te eng; maar de trouwe Vader lokt ons uit, en naar zijne Vaderarmen snelt men heen, om vergeving te vragen. Dit opstaan en heengaan bereiden de zaligste uren op aarde, want in die open armen valt eene ontvangst ten deel, die elke vreugde der wereld teniet maakt en verzadiging van heil en zegen schenkt, zooals alleen door God aan zondaren wordt geschonken, wanneer deze bij Hem de toevlucht nemen.

Die ontvangst blijft dezelfde voor een ieder, en wel onderscheidt zij zich van de schuldbelijdenis, die men aan menschen doet: veelal vindt men bij dezen verwijt, maar bij God is niets dan liefde. Ziet het aan den verloren zoon: geopende armen, een toebereid feest, een eervolle kleeding, vreugde bij allen; ja zoo moest het zijn! Maar de ontevredene, de eigengerechtigte, die alleen bleef koud. Zij hij ons tot waarschuwing, maar vervullen wij ook jegens anderen dien plicht der liefde, de vergevensgezindheid, die wij bij den Vader vinden; zoeken wij steeds die gemeenschap, door welke wij altijd met vreugde tot den Vader gaan, dan zal ook ons leven een voortdurende vreugde in God worden, dan genieten wij alles met en door den Heere, dan is hier zoo menig zalig uur ons deel, en wat zal het zijn in den hemel voor hen die Christus toebehooren?

Maar misschien vraagt iemand: „Hoe kan het wezen, dat er in deze schoone gelijkenis niets van den Zoon wordt gesproken? Dit is dus onnoodig, en men kan buiten Christus ook wel leven.” Ja, zoo spreekt het ongeloof, maar Christus, die de Weg, de Waarheid en het Leven is, zegt: „Niemand komt tot den Vader, dan door Mij.” Liefelijk Woord des Evangelies! wij willen u gehoorzamen, en door den Zoon tot den Vader gaan, om dien Heiligen Geest deelachtig te worden, die ons leert treuren over de zonden, juichen in de gerechtigheid van Christus, en kracht tot biddend waken en strijden geeft, zoo lang dit voor ons op aarde noodig zijn zal.

UIT HET LEVEN.

Bevroren.

Te Hastings, in Nebraska is een geheel huisgezin door de koude omgekomen. De vader was naar een naburig dorp gegaan om eetwaren te koopen, werd op weg door een zwaren sneeuwstorm overvallen en kwam om. De ongelukkigen, door hem achtergelaten, kregen, door zijn niet terugkeeren, aan alles gebrek, en ondergingen hetzelfde lot. De namen der omgekomenen kon men alsnog niet te weten komen.

Voorts wordt uit New-York de volgende geschiedenis gemeld: Een span paarden, voor een slede gespannen, ging Vrijdagnacht op hol en werd Zaterdag onder de volgende omstandigheden teruggevonden.

In den morgen zag men de paarden in volkomen natuurlijke houding op het havenhoofd staan, met de koppen een weinig omgedraaid, alsof zij luisterden naar een ruk der teugels, door den bestuurder gegeven. Toen men dichter bijkwam, bevond men dat de beide paarden en de bestuurder bevroren waren, dood en hard als een steen. Ze waren op het uiterste einde van het havenhoofd blijven staan; nog een enkele stap en paarden en slede waren in de rivier getuimeld. Men denkt dat de bestuurder zoo bevangen geweest is van de koude, dat hij geen stuur meer over de paarden had en dat deze, het gevaar waarin zij verkeerden ziende, zijn blijven staan.

Deze beide verhalen komen uit Amerika.

De Insektpoederplant.

Met den intredenden zomer, zoo schrijft een Z. Afrikaan, wordt alom geklaagd over vliegen, vlooiën, enz., enz., kleine indringers, die hardnekkig er op staan, ons met hun gezelschap te vereeren zonder zich in het minst aan ons protesteeren en objecteeren te storen. Na eerst bijna dol en daarna moordlustig geworden te zijn, besluiten wij Insektpoeder te koopen en een oorlog op leven en dood met die lastposten aan te gaan. Wat zien we er soms beteuterd uit, als wij ontdekken, dat het poeder vliegen en vlooiën slechts een paar levendige walsen doet maken, doch dan verder vroolijk en onbezorgd doet wegstappen.

Vader zegt „ja, *alles, alles* wordt tegenwoordig vervalscht ja, zelfs de hoenders knoeien ook reeds en maken hun eiers niet meer zoo vol als voorheen, van morgen at ik nog een dat bijkans half was.” (Hij wist niet dat het een oud ei was.) Vervalscht en geesteloos wegens ouderdom enz., edoch de plagen worden erger en vraagt ge waar ligt de fout? Bij onszelven! De insectpoederplant wil in Z. Afrika even goed groeien als in andere landen.

Het is een soort kamillebloem, die men net afplukt, droogt en fijn maakt, om dan het echtste onvervalschte, insectpoeder ter wereld te hebben, waar eenig insect van ons vrijgeestige vliegje af tot de hupsche vloot net eenmaal van walsen zal doch dan nooit weer.

De wetenschappelijke naam van de hier ingevoerde plant is *pyrethrum wilmottii*.

Ze houdt van lossen, open, d. i. niet waren kleigrond. Men zaaie ze in het begin en den loop van den zomer, en verplant ze in rijen, waarin ze 8 á 10 duim van elkander moeten staan.

De plant draagt gewoonlijk den volgenden zomer eerst bloemen, doch blijft jaren staan, en kan in 't begin van elken zomer door stekjes voortgekweekt worden.

Men stampt of vermaalt de bloemen na ze eerst in een oven goed droog te maken en maakt slechts zoo veel fijn, als noodig is, want het vervliegt en wordt spoedig geesteloos na gemalen te zijn.

Probeer uzelf te helpen.

(Wellicht kan dit ook hier dienen.)

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

IV.

„MAAKT RECHTE PADEN VOOR UWE VOETEN.”

De hertog van Savoye was wel oprecht in zijne belofte, dat de Waldenzen voor de toekomst met rust gelaten zouden worden, doch het was niet in zijne macht om die belofte ten volle waar te maken. Hij was wel instaat te verhinderen dat er weder kruistochten, zooals die onder Cataneo, tegen hen zouden ondernomen worden, doch hij kon hen niet beschermen tegen de verborgen listen der priesters. In de afwezigheid van den gewapenden soldaat werden zij bestookt door den zendeling en den inquisiteur. Sommigen werden door list, anderen weer met geweld, aan de macht der inquisitie overgeleverd. Het ergste was dat hun godsvrucht begon af te nemen. De zucht naar rust van vervolging bracht velen er toe, zich uiterlijk naar de praktijken enz. van de Roomsche Katholieke Kerk te schikken. Ten einde niet gehinderd te worden, wanneer zij uitgingen om bezigheid te doen, verkregen zij van de priesters, die in de valleien woonden, getuigschriften dat zij Roomsche Katholieken waren! Om zulk een getuigschrift te verkrijgen, was het noodzakelijk voor hen, de Roomsche godsdienst oefeningen bij te wonen, te biechten, naar de mis te gaan en hunne kinderen door de priesters te laten doopen.

Zij meenden dat zij deze schandelijke en misdadige

veinzerij konden vergoeden door, wanneer zij de Roomsche kerken binnentraden, bij zichzelf te mompelen: „Moordenaarsspelonk, moge de Heere u verderven!” Tegelijkertijd woonden zij de godsdienst oefeningen der Waldenzische predikanten bij en onderwierpen zich gedwee aan hunne bestraffingen. Doch het valt niet te ontkennen dat de lieden, die zulk een bedrog konden plegen, en de Kerk die het kon toelaten, zeer achteruitgegaan waren. De oude wijnstok scheen werkelijk te zullen sterven. Nog een weinig, en dan zou hij geheel verdwenen zijn van deze bergen, die hij zoolang met de schaduw zijner ranken bedekt had.

Doch Hij, die den wijnstok geplant had, „zag van hemel neder, en bezocht denzelfden weder.” Het was juist nu, dat de groote Kerkhervorming begon. De rivier van het water des levens werd voor de tweede keer geopend, en begon nu door het gansche Christendom te stroomen. De oude stervende stam van de Alpen, door dezen hemelschen stroom gedrenkt, herleefde, en zijne ranken begonnen weder beladen te worden met bloesems en heerlijke vruchten, zooals in de verleden dagen. De Hervorming had reeds de meeste landen van Europa tot in hun diepste diepten bewogen, voordat de tijd er van de Waldenzen bereikte. Toen eindelijk deze groote zaak hun ter oore kwam, „waren zij als degenen die droomden.” Begeerig om dit bevestigd te zien en om te weten in hoeverre der natiën van Europa het juk

van Rome hadden afgeworpen, zonden zij een leeraar, genaamd Martin, uit de vallei van Lucerna, om onderzoek te doen. In 1526 keerde hij terug met de verbazende tijding, dat het licht van het oude Evangelie over Duitschland, Zwitserland en Frankrijk aangebroken was, en dat elken dag het getal vermeerde van degenen, die openlijk dezelfde waarheden of leerstellingen beleden waaromtrent de Waldenzen van de oudste tijden getuigenis hadden afgelegd. Om te staven hetgeen hij hun verhaalde, toonde hij hun de boeken, die hij in Duitschland gekregen had en waarin de leer der Hervormers gevonden werd.

De overgeblevenen van de Waldenzen, die aan het Noorden van de Alpen woonden, zonden ook mannen uit, om hun bericht te brengen aangaande de geestelijke omwenteling, die hen zoo verrast en verblijd had. In 1530 zonden de gemeenten Provence en Dauphiné, George Morel en Pierre Masson uit, om de hervormers van Zwitserland en Duitschland te bezoeken, en dezen mede te deelen wat hunne leer en levenswijze was. Deze afgevaardigden kwamen in eene samenspreking met de leden der Protestantische gemeenten van Neuchatel, Morat en Bern bijeen. Zij kwamen ook in gesprek met Berthold Haller en Willem Farel. Te Bazel overhandigden zij aan Oecolampadius een geschrift in 't Latijn, bevattende een volledig verslag van hun kerkelijke tucht, hun eeredienst, leerstellingen en zeden. Zij verzochten Oecolampadius te zeggen, in hoeverre hij hunne kerkregeling en leer goedkeurde, en waar hij een gebrek zag het duidelijk aan te wijzen. Alzoo onderwierp de oudere kerk zich aan de jongere.

Oecolampadius was onuitsprekelijk blijde, om deze twee leeraren van deze eeuwenoude kerk te ontmoeten. Hij vernam in hen de stem van de eerste en apostolische kerk, die tot de Christenen van de zestiende eeuw sprak, en heette hen welkom binnen de poorten van de stad Gods. Wat een wonderwerk was het, dat hij aanschouwde! Gedurende eeuwen achtereen was deze kerk midden in den vurigen oven geweest, en toch was zij niet verteerd. Was dit niet eene aanmoediging voor hen, die juist nu vervolgingen tegemoet gingen, welke niet minder schrikkelijk zouden wezen? „Wij brengen onzen dank,” zeide Oecolampadius in zijnen brief van 13 October 1530 aan de gemeenten in Provence, „aan onzen zeer genadigen Vader, dat Hij ulieden tot zulk een wonderbaar licht geroepen heeft en wel gedurende eeuwen, waarin zulk een dikke duisternis bijna de geheele wereld bedekte, onder de regeering van den Antichrist.”

Doch zijne toegenegenheid voor hen maakte hem niet blind voor hetgeen in hen te berispen was. Evenmin werd hij daardoor verhinderd hen te vermanen, waar hij meende dat zij zulks van noode hadden. „Terwijl wij,” zoo schreef hij, „goedkeuren veel dat onder ulieden gevonden wordt, zoo zijn er verscheidene dingen, die niet alzoo mogen blijven.

Wij hebben vernomen dat de vrees voor vervolging u er toe gebracht heeft om te veinzen en uw geloof te verbergen. . . . Daar is geene overeenstemming tusschen Christus en Belial. Gij oefent gemeenschap met de ongeloovigen; gij neemt deel aan de verfoeilijke misoffers, waarin het lijden en de dood des Heilands gruwelijk gelasterd worden. . . Ik ken uwe zwakheid en uwe omstandigheden, doch het betaamt dengenen, die door het bloed van Christus verlost zijn, om meer moed aan den dag te leggen. Het is beter voor ons te sterven, dan door verzoeking overwonnen te worden!” Het was dus dat Oecolampadius, sprekende in naam van de Kerk der Hervorming, de Kerk van de Alpen weder vergold voor de diensten door haar in vroegere tijden aan de wereld bewezen. Door scherpe, getrouwe, broederlijke bestraffing zocht hij haar weer in bezit te stellen van de zuiverheid en heerlijkheid, die zij verloren had.

Na Oecolampadius gezien te hebben, gingen zij naar Straatsburg. Daar ontmoetten en spraken zij met Marten Bucer en Wolfgang Capito. Aan de hervormers van die stad deelden zij dezelfde zaken mede, en ontvingen dezelfde betuigingen van blijdschap en vermaningen. In het helder licht van haren morgenstond zag de Kerk der Hervorming vele zaken helder en klaar, die bij de Waldenzische Kerk in haren avond reeds dof waren geworden, en de hervormers lieten hun oudere zuster met de grootste bereidwilligheid voordeel trekken van het ruimere inzicht in de zaken, dat zij hadden verkregen. Hadden de mannen van de zestiende eeuw de stem van de vroegste Christelijke kerk hooren spreken in de Waldenzen; de Waldenzen weder vernamen de stem des Bijbels, of liever die van God zelf, sprekende in de hervormers en onderwierpen zich met alle nederigheid en gedweehheid aan hunne bestraffingen. De laatsten waren de eersten geworden.

De ontmoeting van deze twee kerken is eene van veelzijdig belang. Zij waren een mirakel voor elkander. De bewaring van de Waldenzische kerk, gedurende zoovele eeuwen, temidden van den vurigen oven der vervolging, maakte haar een wonder in de oogen van de kerk der hervorming. De opvoering weder van de laatste uit de dooden, maakte haar een nog grooter wonder in de oogen van de Waldenzische kerk. Deze twee kerken vergeleken hun bijzondere leerstellingen, en zij vonden dat hunne geloofsbelijdenissen niet twee waren maar één. Zij vergeleken de bronnen van hun godsdienstkennis, en vonden dat zij beiden hunne leer aan dezelfde bron ontleend hadden, namelijk aan Gods Woord. Derhalve waren zij niet twee kerken, neen, zij waren één. Zij waren de oudere en jongere leden van hetzelfde heerlijk huis, kinderen van denzelfden Vader. Welk een heerlijk monument van de waarachtige oudheid en echte katholiciteit van het Protestantisme.

Slechts één van de afgevaardigden bereikte Provence weder in veiligheid. Op de terugreis kreeg

men te Dyon, om de een of andere reden, achterdocht jegens Pierre Masson. Hij werd derhalve in de gevangenis geworpen, en eindelijk veroordeeld, en stierf op den brandstapel. George Morel echter werd niet gehinderd en kwam veilig, met de antwoorden der hervormers, en vooral met de brieven van Oecolampadius, in Provence aan. De brieven veroorzaakten bij de Waldenzen beide blijdschap en droefheid. Hunne blijdschap was echter veel grooter dan hunne droefheid. De tijding dat er nu groote getalen van Christenen in vele landen opstonden, zoo vol van kennis, geloof en moed, was letterlijk verbazingwekkend. De Waldenzen hadden gedacht dat zij alleen in de wereld waren. Elke eeuw scheen hun getal, door de wreede vervolgingen, al meer en meer uitgedund te worden, en scheen hun moed al meer en meer te verslappen. Rome echter, hun eeuwenoude vijandin, breidde haar gebied al meer en meer uit, en versterkte voortdurend hare opperheerschappij. Nog een weinig, zoo dachten zij, en dan zou er een einde gekomen zijn aan alle openlijke belijdenis van het Evangelie. Het was juist toen het zooverre gekomen was, dat er een gansch nieuw heirleger van kampvechters was opgestaan, om den ouden strijd voort te zetten. Dit bericht verklaarde en rechtvaardigde het verledene. Nu verstonden zij het, dat het bloed, door hunne vaders gestort, niet nutteloos was geweest, maar deze heerlijke vruchten had gedragen.

De Waldenzen overwogen wat te antwoorden aan die Protestantsche gemeenten, door hunne afgevaardigden bezocht, en vooral wat te doen met de raadgevingen en vermaningen, die zij ontvangen hadden. De overgrootste meerderheid der Waldenzische predikanten was er voor die aan te nemen. Een kleine minderheid was er tegen, omdat zij meende dat het der jongere kerk niet betaamde aan de oudere de wetten voor te schrijven, of misschien was het omdat zijzelven heimelijk gehecht waren aan het bijgeloof van de Roomsche Katholieke Kerk. Men zond weder naar de hervormers om raad, en eindelijk kwam men overeen een synode in de Valleien te beleggen, en dan alle de vragen tusschen de beide kerken te bespreken, en te besluiten in welke verhouding zij tot elkander zouden moeten staan voor de toekomst. Moest de Waldenzische Kerk alleen afgezonderd blijven bestaan, gelijk vóór de Hervorming, zoo gevoelde zij dat zij dan hare positie rechtvaardigen moest, door te bewijzen dat er een groot en wezenlijk verschil in de leer tusschen haar en de nieuwe kerk bestond. Doch indien er zoodanig een verschil niet was, dan kon en durfde zij niet afgescheiden en alleen blijven, maar was het haar plicht zich met de kerk der Hervorming te vereenigen. Men besloot dat de aanstaande Synode een ware oecumenische wezen zou, een algemeene vergadering van alle kinderen van het Protestantsch geloof. Een hartelijke uitnodiging werd

uitgezonden, en hartelijk en algemeen aangenomen. Al de Waldenzische gemeenten in den boezem der Alpen werden in deze synode vertegenwoordigd. De Albigenzische genootschappen aan de noordzijde van de Alpen, en de Waldenzer gemeenten in Calabrië zonden afgevaardigden daarheen. De gemeenten van Fransch-Zwitserland verkozen Willem Farel en Anthonie Saunier als hunne vertegenwoordigers. Zelfs van meer verwijderde streken, zooals Bohemen, kwamen er personen om in deze beroemde synode te beraadslagen en te stemmen. Op den 12^{den} October 1532 kwam de synode bijeen. Twee jaren vroeger had de Hervorming in Duitschland haar toppunt bereikt, door de Augsburgsche Confessie aan de wereld te geven. Een jaar tevoren was Zwingli op het slagveld gesneuveld. In Frankrijk was men reeds begonnen het bloed der martelaren te storten. Hoewel Calvijn nog niet zijn prominente plaats te Genève had ingenomen, was hij alreede tot het Protestantisme overgegaan. Het was dus een kritiek, hoewel heerlijk tijdperk in de geschiedenis van 't Protestantisme, toen deze synode bijeengeroepen werd. Zij vergaderde in de stad van Chamforans in het hart van de Valleien van Angrogna. Deze stad bestaat nu niet meer. Al wat er nu gevonden wordt is een eenzame boerenwoning.

De synode zat zes dagen. Al de punten, aangevoerd in de brieven van de hervormers aan de gemeenten der Waldenzen, werden door de vergaderde predikanten en ouderlingen breedvoerig besproken. Hunne besluiten werden samengevat in een „Korte Belijdenis des Geloofs,” bestaande uit zeventien artikelen. De voornaamste daaronder zijn: *Het zedelijk onvermogen des menschen; de uitverkiezing tot het eeuwige leven; de wil van God, zooals ons die in den Bijbel is geopenbaard, het eenige richtsnoer des levens; en de leer dat er slechts twee Sacramenten zijn. Doop en Avondmaal.*

De lamp, die bijna uitgebluscht was, begon na deze synode weder met haar vroegere helderheid te branden. De geest van de oude Waldenzen herleefde. Zij veinsden nu niet langer, maar deden onbeschroomd en vrijmoedig belijdenis van hun geloof. Zij werden niet weder bij de mis gezien, of in een Roomsche Katholieke kerkgebouw. Zij weigerden de Roomsche priesters te erkennen als dienaren van Christus en wilden onder geene omstandigheden eenige geestelijke hulp of troost door middel van hen ontvangen. Een ander bewijs, dat er een nieuw leven in hen gekomen was, werd daarin gezien, dat zij weder begonnen hun verwoeste kerken te herbouwen. Vóór vijftig jaren had de openbare eeredienst feitelijk opgehouden te bestaan. Hunne kerken waren door den vijand met den grond gelijk gemaakt en zij waren bevreesd ze te herbouwen en zoodoende de meedoogenlooze en bloedige wraak des vijands over zich te brengen. Eene spelonk diende hun soms tot vergaderplaats. In meer rustige

jaren werd het huis van hunnen leeraar of van een hunner voornaamsten in eene kerk veranderd, of als het weder dat gedoogde, kwamen zij tezamen aan de zijde eens bergs, onder de schaduw hunner eeuwenoude boomen. Doch hun oude heiligdommen durfden zij niet weder oprichten. Zij konden werkelijk met de Joden van vroeger dagen zeggen: „Ons heilig huis, waarin onze vaders U loofden, is met vuur verbrand, en al onze gewenschte dingen zijn tot woestheid geworden.” Doch nu, gesterkt door de gemeenschap en raadgevingen hunner Protestantsche broeders, verrezen kerken en werd de eeredienst weder volkomen hersteld. De eerste kerk werd te Lorenzo gebouwd, niet ver van de plaats alwaar zij hunne synode hadden gehouden; andere kerkgebouwen volgden spoedig in de andere valleien; hunne predikanten vermenigvuldigden; scharen stroomden toe om het Woord te hooren en niet weinigen kwamen uit de lage landen van Piëmont en van de ver afgelegene deelen hunner valleien om te drinken van de levende wateren, die weder in hun land vloeiden.

Een ander bewijs, dat deze oude Kerk gaf voor de kracht van het nieuwe leven, dat in haar was gekomen, bestond uit eene vertaling van de Heilige Schrift in de Fransche taal. Op de synode werd besloten beide het Oude en Nieuwe Testament te vertalen en te laten drukken, en daar dit geschieden moest geheel op kosten der Waldenzen, werd het beschouwd als hun geschenk aan de kerken der Hervorming. Een zeer gepast en edel geschenk! Die Bijbelvertaling, welke de Waldenzen van de eerste kerk ontvangen hadden — welke hunne vaders met hun bloed beschermd hadden — welke hunne predikanten met veel arbeid overgeschreven en verspreid hadden — werd nu door hen geplaatst in de handen der hervormers, en daardoor maakten zij hen, samen met henzelfden, de bewaarders van dit, de arke waarin al de hope der wereld haar middelpunt vindt. Robert Olivetan, een neef van Calvijn, werd gevraagd om de vertaling te ondernemen, en deze werd door hem na eenen arbeid van tien jaren, in 1545 voltooid. Deze vertaling werd later, in 1551, door Calvijn nagezien en verbeterd, en nog later door Beza, en werd de officieele Bijbelvertaling van de Fransche Protestantsche kerk. Zij werd gedrukt in foliant, te Neuchâtel, door Pierre Wingle, gewoonlijk genaamd Picard. Het geheele bedrag noodig voor de vertaling en het drukken van den Bijbel, werd door de Waldenzen gevonden. Zij brachten voor dit doel bijeen 1500 gouden kronen, een groote som voorwaar voor zulke arme lieden. Aldus werd door de Waldenzische kerk met nadruk verklaard, bij den aanvang van dat nieuwe tijdperk van haar bestaan, dat het Woord van God haar geheel eenig fundament was.

SCHRIKTOONELEN.

De laatste jaren hebben ons herhaaldelijk herinnerd aan het woord der Schrift, dat er zullen zijn „aardbevingen” — gelijk andere bezoeken — „in verscheiden plaatsen. Nog kort geleden vernamen we er weder van, en een vernieling als van Krakatau in onze Oost is zelfs bijna eenig in de geschiedenis.

In niet bergachtige landen als het onze komen gelukkig aardbevingen weinig of niet voor. Toch weten we ook van trillingen en schuddingen van den grond te spreken. In onze eeuw b. v. in 1843 in het Zuid-Oosten des lands, gelijk in 1850 aan den Vogelenzang bij Haarlem. Uit vroegere tijden vindt men dergelijke feiten vermeld uit de jaren 1262 en 1342, 1449, 1504, 1580 (ook te Keulen, te Parijs en te York), 1601 of 1602, 1640, 1652, 1692 of 1693 en eindelijk 1755.

Deze laatste aardbeving was de ontzettende, waarbij op 1 November de stad Lissabon werd verwoest. De schok werd ook hier gevoeld, gelijk verder in December van dat jaar en in de volgende Januarimaand aardschuddingen hier en elders in Europa voorkwamen.

Wat hier echter op dien Allerheiligendag van 1755 werd waargenomen, was niets, vergeleken bij het schriktooneel dat de Portugeesche hoofdstad bood.

Er bestaat van de ramp die Lissabon trof een treffend verhaal door een ooggetuige. 't Was een Engelsch koopman, die destijds aldaar woonde. Zijn verhaal is eenvoudig, onopgesierd, draagt alle kenmerken der waarheid. De lezer zal er uit zien welk een ontzettende bezoeking de ramp is, die we hierboven met alle recht aanduiden als een schriktooneel.

„De ochtend van den 1sten November was heerlijk; de zon scheen in volle pracht; de lucht was buitengewoon helder; geen voorteken was er te bespeuren van de vreeselijke ramp, die in weinige oogenblikken deze zoo bloeiende en volkrijke stad in een ijzingwekkend tooneel van verwoesting veranderde.

Des morgens van dien noodlottigen dag zat ik tusschen negen en tien ure in mijne kamer een brief te schrijven, toen het papier en de tafel, waaraan ik zat, zacht begonnen te beven, hetgeen mij grootelijks verbaasde, daar ik niet het allerminste windje bespeuren kon. Terwijl ik zoo bij mijzelfden dacht wat hiertoe aanleiding kon gegeven hebben, zonder intusschen het allerminste denkbeeld omtrent de wezenlijke oorzaak te hebben, begon het gansche huis van den grond af te beven. Eerst schreef ik dit toe aan de trilling, veroorzaakt door eenige rijtuigen, die juist op dat oogenblik het huis voorbij reden; doch oplettend luisterende, kwam ik spoedig van mijne dwaling terug, daar ik onder den grond eene soort van vreeselijk geraas ontwaarde, veel gelijkende naar het dofte geluid van een nog verwijderden donder. Dit alles duurde intusschen geene minuut, en nu begon ik werkelijk eenige vrees te

gevoelen, daar ik hierin de voorbode eener aardbeving meende te ontdekken, zooals ik mij herinnerde, dat ik zes of zeven jaren geleden eene aardbeving op het eiland Madeira, die echter weinig of geene schade had aangericht, op dezelfde wijze had zien beginnen.

Ik wierp mijne pen weg, stond op, besluiteloos of ik in het vertrek blijven, dan wel mij op straat begeven zou, daar ik op beide plaatsen evenzeer gevaar liep. Ik vleide mij nog, dat de zaak geene ergere gevolgen dan te Madeira zou hebben; doch plotseling ontwaakte ik uit mijne overpeinzingen door een vreeselijk geraas, alsof al de gebouwen der stad ineens waren nedergestort. Het huis, waarin ik mij bevond, beefde met zulke hevigheid dat de bovenste verdiepingen terstond instortten. Hoewel mijn vertrek, dat op de eerste verdieping was, toen nog dat lot niet deelde, was echter alles deerlijk uit zijne plaats gerukt en kon ik mij niet dan met moeite op de been houden, niet minder vrezende dan op het oogenblik onder de puinhoopen begraven te worden, daar de muren zich vreeselijk heen en weder bewogen, en op onderscheidene plaatsen openingen vertoonden. Van alle zijden vielen groote steenen om mij heen, en de meeste balken schoten los uit de openingen, waarin zij rustten. Om het vreeselijke van het tooneel nog te verhoogen, werd de lucht in één oogenblik zoo donker, dat ik niets meer onderscheiden kon; een ware Egyptische duisternis, veroorzaakt, naar het schijnt, door de vreeselijke stofwolken, welke een zoo hevige schok door de lucht joeg, of wel, naar sommigen wilden, door zwavelachtige uitwasemingen. Doch dit kan ik niet stellig bepalen; dit alleen weet ik, dat ik mij bijna tien minuten lang als gestikt gevoelde.

Zoodra de duisternis eenigermate begon te verdwijnen en de groote hevigheid van den schok scheen voorbij te zijn, was het eerste, dat mijne oogen in de kamer trof, eene vrouw, die met een kind in den arm op den vloer zat, doodsbleck, sidderende en geheel bedekt met stof. Ik vraagde haar hoe zij in mijne kamer gekomen was; doch hare ontsteltenis was zoodanig, dat zij mij geen bericht omtrent hare ontkoming kon geven. Ik vermoed, dat zoodra de schok begon, zij met haar kind op straat geloopen is, en zich aldaar wegens het gestadig vallen der steenen niet veilig wanende, mijn huisdeur en voorts de openstaande deur van mijn vertrek is binnengetreden. Doch het was toen geen tijd om mijne nieuwsgierigheid te bevredigen. Ik herinner mij, dat de arme vrouw mij in haren angst vraagde of de wereld ten einde was; terzelfder tijd klaagde zij, dat zij van dorst bijna stikte, en smeekte in 's Hemels naam om iets te drinken. Ik ging hierop naar eene kast waar ik een groote kan met water had staan; doch deze was aan stukken geslagen, en ik zeide haar dat het nu geen tijd was om haren dorst te lesschen, maar om haar leven te redden, daar het huis op het punt stond van over ons in te storten, en een

tweede schok ons ongetwijfeld onder het puin begraven zou. Ik nam haar onder den arm en beloofde haar, dat ik trachten zou, haar naar een veilige plaats te brengen.

Met de vrouw onder den arm wilde ik mij nu haasten om het einde der straat te bereiken, die op den Taag uitkomt. Doch hier was de weg met puin ter hoogte van de tweede verdieping der huizen opgehoopt en de doortocht onmogelijk. Ik sloeg derhalve een anderen weg in en na de vrouw, met eigen levensgevaar, over een ontzaglijken puinhoop geholpen te hebben, liet ik haar een oogenblik los, omdat ik aan eene plaats gekomen was, waar ik handen en voeten noodig had om tegen de puinmassa op te klimmen. Zij was ongeveer twee of drie voet achter mij, toen een ontzettend groote steen van een wankelenden muur nederviel en haar met haar kind verpletterde. Een zoo ijzingwekkend tooneel zou bij elke andere gelegenheid mij in den hoogsten graad ontroerd hebben; maar mijn gestadige vrees van hetzelfde lot te deelen en de vele soortgelijke rampen, welke ik om mij heen zag, waren te ijzingwekkend, dan dat ik lang mijne gedachten op dit enkele voorwerp kon vestigen.

Mijn weg liep door een lange, nauwe straat, waarvan de huizen aan weerszijden vier of vijf verdiepingen hoog waren; allen waren bouwvallig, de meesten reeds ingestort of aan het instorten, en dreigden de voorbijgangers te verpletteren, waarvan velen ontzield, of wat mij nog vreeselijker toescheen, zoodanig gekwetst en verminkt om mij heen lagen, dat zij zich niet bewegen konden. Ik verzamelde intusschen alle krachten, welke de zucht naar zelfbehoud geven kon, klom met de meest behoedzaamheid de puinbergen op en af, en was eindelijk zoo gelukkig, behouden het groote plein voor de St. Pauluskerk te bereiken, welke eenige oogenblikken tevoren ingestort was en het grootste gedeelte der vergaderde gemeente onder haar puin begraven had.

Doch ook hier waande ik mij niet veilig, en klom over de bouwvallen van het westelijke gedeelte der kerk om den rivierkant te bereiken, ten einde, in geval van een tweeden schok, zoo ver mogelijk van de waggelende huizen te zijn. Hier vond ik eene verbazend groote volksmenigte vergaderd; grijsaards en jonge lieden, mannen, vrouwen en kinderen, allen hadden hier eene schuilplaats gezocht, en lagen op hunne knieën om met de priesters, die in hun misgewaad even tevoren aan de verwoesting waren ontkomen, hunne gebeden hemelwaarts te zenden. Hunne tranen, hun kermende weeklachten gingen mij aan het hart, en bijna onwillekeurig wierp ik mij met hen op den grond om den Hemel bijstand af te smeeken.

Temidden onzer gebeden kwam de tweede groote schok, weinig minder hevig dan de vorige, en deze wierp de reeds wankelende gebouwen geheel in

puin. De ontsteltenis en verwarring werden nu zoo algemeen, dat men duidelijk het gekerm van den St. Catherina's berg hooren kon, die op een aanzienlijken afstand was, en werwaarts een groote menigte der ongelukkige inwoners was gevlucht. Terzelfder tijd konden wij de kerk op den berg hooren instorten, waardoor vele personen gedood en zeer vele anderen doodelijk gewond werden. Om een denkbeeld van de hevigheid van dezen schok te hebben, verbeelde men zich slechts, dat ik mij op mijne knieën bijna niet rechtop houden kon. Maar daarenboven ging hij gepaard met omstandigheden nog ontzettender dan de vorige. Plotselijk hoorde ik een bangen kreet: „De zee komt op ons aan; wij zijn verloren.” Ik sloeg de oogen op de rivier, die op deze plaats vier Engelsche mijlen breed is, en ik zag haar zich tot een vreeselijke hoogte verheffen, terwijl geen windje zich bewoog. Zij bruiste en schuimde en overstroomde hare oevers met een zoo ontzettend geweld, dat wij allen met den meest mogelijken spoed wegliepen; velen werden intusschen medegerukt, terwijl anderen, tot zelfs op een grooten afstand van den oever, tot aan hun middel in het water stonden.

Wat mij betreft, ik zou zeker ditzelfde lot gedeeld hebben, hadde ik niet een grooten balk gevat, die op den grond lag, en dien ik met al mijne kracht vasthield totdat de rivier weder binnen hare oevers terugtrad, hetgeen werkelijk zeer spoedig plaats had. Daar er nu van den kant der zee bijna evenveel vrees bestond als van het land, en onbewust waar ik een veilige schuilplaats vinden kon, keerde ik werktuigelijk terug naar het plein der St. Pauluskerk. Hier bleef ik met mijn doornatte kleederen eenige oogenblikken stilstaan, en zag de schepen geweldig en als door een storm heen en weder geslingerd; van eenige waren de kabels gebroken, zoodat zij naar de overzijde van den Taag geworpen werden; andere werden met ongeloofelijke snelheid in het rond gedraaid; verscheidene groote sloepen lagen met de kiel naar boven; en dit alles zonder eenigen wind. Het was ook op dit oogenblik, zooals ik naderhand van een geloofwaardigen ooggetuige vernomen heb, dat de schoone nieuwe kade, geheel uit ruw marmer en met groote onkosten gebouwd, met al de ongelukken, die daar zich in veiligheid waanden, wegzonk, terwijl tevens een groot aantal booten en kleine vaartuigen, die in de nabijheid voor anker lagen, als door een draaikolk verslonden werden, om nimmer meer tevoorschijn te komen. Eenige dagen daarna ging ik zelf eens deze plaats bezoeken, en vond niets dan diep water, zoo diep, dat het lood op sommige plaatsen zelfs geen grond kon vinden.

Ik was nog niet lang op het St. Paulusplein geweest, toen ik den derden schok ontwaarde. Deze was iets minder hevig dan de tweede vroegere; doch ook thans liep de zee weder met hetzelfde geweld

over het land, en keerde met even groote snelheid terug, en hoewel ik mij op eene hoogte op zekeren afstand van de rivier bevond, was ik tot boven de knieën in het water geweest. Bij deze gelegenheid zag ik het water met zulk een kracht weder terugtreden, dat eenige schepen, die even tevoren in zeven vademen water voeren, thans geheel op het drooge gelaten worden. De kapitein van een vaartuig, dat den volgenden dag te Lissabon aankwam, verzekerde mij, dat hij dezen schok op eenen afstand van veertig zeemijlen zoo gevoelig ontwaarde, dat hij werkelijk dacht op eene rots gestooten te hebben, totdat hij, de plaats hebbende laten peilen, geen grond raken kon. Hij zocht dus tevergeefs naar de oorzaak van een zoo ongewoon verschijnsel, totdat het droevige gezicht dezer verwoeste stad hem deswege allen twijfel ontnam.

(Slot volgt.)

'T ZEEMANSBEDRIJF.

LIEDEREN UIT DEN OUDEN TIJD.

BIJ 'T OPKOMEN VAN DEN STORM.

Gebeurd het dat men flux gevoeld
't Schip hellen? of wat styver koeld;
Zet Mars-Zeyl, roept de Schipper snel,
't En zy dan dat het hard en fel
Begind te stormen, dat m' op 't lest
Roept, Mars-Zeyl, Mars-Zeyl in is best.
Haal neer; maak los de toppen, ras
Los Boeilyn-schooten en Lybras,
Ghye voor de schooten. *Kéés* ¹⁾ en *Fop*
Zyn in de Mars, die pudzen 't op.

Daar na zoo komd'er bruynte, knap
Zet toe, Fok-hals, haal Zeylen schrap.
Blind in, blind in, Bezaan weer by
Haal Boey-lyns uyt, bras-aan in ly,
Daar komd een *Kaak* met mottig weer,
Laat schieten bij de stengen neer.
Haal op de *Boot*, za repje voort
Een Wind-boom twee-dry buyten boort;
Maak vast, en hys nu voor wat bet;
Dus word de Boot ²⁾ in 't *Schip* gezet.

Met dies een Zee voor-over spat,
Matroos die word zen Rokje nat.
't Schip leyd gelyk een krab op zye,
De Wind die maakt verbolgen tye.
Het Volk word uyt de kooy geport
'T *GEBED* terstond gesproken word.
Daar me zoo zet hem yder schrap,
Houw vast de Bak en Boter-nap,
Jy 't Zoutlok, zet jou voeten pal;
Wel *Kéés* waar henen! wordje mal?

¹⁾ Matroozen die te Scheep worden Marsklimmers genoemd; om de Mars of Stenge-Zeylen in te halen.

²⁾ Actor (Handel.) 27 : 16, 17.

Hy rold naar Ly, gelyk een kloot,
Klaas krygt de Grutten in zen schoot:
 't Waayt hard (*Goe mannen*)³⁾ 'k wed het maakt,
 Dat haast de Fok op Steven raakt.
 Flux roept men boven overluyt,
 Sa mannen over-AL heruyt.
 Fok in, douw 't Roer te Loefwaard aan
 Bezaan eerst in 't zal beter gaan
 Voorwind, op dat men makkelyk
 De Fok met dragten neder stryk.
 Haal in, zoo, lustig ligt jou Roer:
 (Een Raaband *Jongen*, voort jou loer).
 Loef Man te Roer, jou gang weer gaa;
 4) Laat dryven nu op Gods genaau.
 Met komd'er een vervlogen Zee,
 Die smakt het Galioen ontwee;
 Dan is 't ga-by, houw en beleg,
 Maar 't is vergeefs 't Galjoen is weg.
 Een Zeebaar die wat verder gaat,
 Van voor tot over 't Schip heen slaat;
 Wie die niet kan ontloopen rat
 Ziet strax als een verdronken Kat.

3) Mannen, een maniere van malkander 't Scheep toe te spreken. Vergel. Actor 27: 24, 25.

4) Actor 27: 15.

ALS 'T WEER BEDAART.

Als nu des Winds verbolgen kragt;
 Wat zoen biedt, en allengs verzagt;
 Men wind terstond de Ankers op,
 En regt de *grootte Raad* in top,
 Aan d'afgekapte Masten-stomp
 Getakelt toe, al staat het plomp;
 Het diend maar tot een Nood-behulp,
 Om uyt de woeste Barnings-gulp
 Te zoeken beter Haven aan.
 Hier meê dan weder 't Zeyl-gegaan;
 Komt 't Mars-Zeyl dat behouden was,
 Voor *Schoover-Zeyl* thans wel te pas.

BIJ LAGER WAL.

Als 't *Diep-loot* 1) aan den Stuurman zeyd,
 De Grond op twalef Vadem leyd:
 Dan is 't *Ree*, 2) *Ree*, je Roer in ly,
 Her-uyt met alleman, ga by,
 Haal om de Zeylén, zetje pal
 Op dat men 't wende van de wal.
 Met dies te toemelooze Wind
 Zen kragten 't eenemaal ontbind;
 En donderd tegen 't vlakke Strand,
 En roerd het ondergrondig zand,

1) Actor 27: 28, 29.

2) Als men dit roept, antwoorden de Maats gemeenelyk GOEREE.

En Bulderd, Blixemd, Woed en Raast,
 Dat al de Zeylen metter haast
 Door dwang, geraken in den band,
 En 't Schip dryft door de Wind naar 't Land. 3)
 Help *Teuy!* help *daaglyx Ankers* nouw;
 't Een sleept, en 't ander breekt het touw.
Help Godt! hier is men 't enden raad!
 De dood elk-een voor-oogen staat;
 't *Plegt-Anker* dan naast Godt, gewis
 De laatste hôop des levens is;
 Dat moet dan eyndelyk buyten boord:
 En mits het vreeslyk 4) slingeren, voort
 Met *Axen* en met *Bylen* vast
Gekorven word de grootte Mast:
 Dan leyd men Masteloos en laf,
 En 5) ryd het op zyn Ankers af.

3) Actor 27: 27.

4) Actor 27: 18.

5) Actor 27: 29.

Zouden er nog wel Nederlanders in staat zijn dit in hedendaagsche taal over te zelden? Wie onzer lezers gevoelt er zich toe bekwaam?

UIT HET LEVEN.

„Prinses” Paulina.

Het kleinste meisje ter wereld, bekend als Prinses Paulina, is, meldt een Amerikaansch blad, eenige dagen geleden te New-York overleden. De kruin van haar hoofd kwam juist tot aan de knie van een persoon gewoon van lengte. Hoewel dit bijna ongelooflijk schijnt, werd toch bij meting werkelijk bevonden dat zij slechts 17 duim lang was. Paulina woog slechts Am. 8½ pond, en toch had zij bijna haar 19^{en} verjaardag bereikt. In betrekking tot hare kracht mag vermeld worden dat zij buitengewoon sterk was, daar zij met een hand 15 Am. pd. gemakkelijk kon oplichten. Zij kon van een hooge tafel springen, wat voor een man gelijk zou staan aan het springen van een spoorwegbrug.

„Prinses” Paulina — dit is vanzelf haar bijnaam — werd in 1876 te Ossendrecht, in Nederland, geboren, en werd gedurende de laatste negen jaren aan bijna alle vorstelijke personen voorgesteld, die haar met bewondering ontvingen. Zij kwam in Amerika, vertoonde zich voor 't eerst in een schouwburg en hield in verscheidene talen voordrachten. Haar lijk werd in een wit kistje gelegd, dat passen zou voor een kind van één jaar. De oorzaak van haren dood wordt toegeschreven aan een aanval van de griep. Haar stoffelijk overschot zal naar Nederland verzonden worden.

W'eeler rijk.

Onlangs werd te Dubuque zekere George Burton dood in zijn hut gevonden. Op een blaadje uit een

almanak, dat op het bed gevonden werd, stond geschreven:

„Ik ben aan de eene zijde mijns lichaams geheel verlamd en kan mijzelf niet helpen. Ben nu vier dagen zonder vuur, water of eten geweest. De hemel helpe mij.” Er stond nog meer op, maar dit was onleesbaar. Het briefje was gedateerd 30 Januari.

Eenige jaren geleden was Burton een rijk bankier, maar zijne zaken gingen zoo achteruit dat hij dood-arm werd. Hij kocht toen een hut en leidde het leven van een kluizenaar. Uit alles bleek dat Burton door een beroerte getroffen werd en, niet instaat om zich te helpen, van gebrek en koude omkwam.

Suiker en spierkracht.

Een onderzoeker, die suiker in hare verhouding als voedingsmiddel nauwkeurig naging, verklaart dat dit goedkoope voedingsmiddel een zeer belangrijke rol in onze spieren speelt en bij zwaren arbeid van allergrootst belang is.

Want, vervolgt hij, niet alleen bevat ons bloed 1 percent suiker, doch onze spieren hebben suiker noodig en verslijten suiker. Bij hard werken bijv. bevond hij, dat de spieren armer werden aan suiker. Hij nam toen de proef met arbeiders, wien alle voedingsmiddelen onthouden werden en die slechts suiker gebruikten en bevond, dat laatstgenoemde personen 75 percent meer arbeid konden afdoen, daar zij aan spierkracht wonnen.

Het is trouwens sedert lang een bekend feit, dat een man, die suiker bij zijn voedsel geniet, meer spierkracht ontwikkelt, dan zonder suiker, hetwelk volgens gemelden onderzoeker, merkbaar is twee uren na gebruik. Voor kinderen is het hijna onontbeerlijk. Engelsche matrozen en mijnwerkers in Northumberland schijnen dit reeds overlang geweten te hebben, want het is een oude gewoonte bij hen suiker bij zwaren arbeid te gebruiken.

Opmerkelijk.

Een zonderlinge ontdekking werd onlangs in een der mijnen van de De Beers Company, Zuid-Afrika, gedaan. Twee diamanten werden gevonden, die opgesloten waren in een blok gezond hout, bijna 700 voet onder den beganen grond. Toen men het hout spleet, om er de diamanten uit te halen, werd een holte blootgelegd, waaruit een boomkikvorsch sprong. De ouderdom van den boom, waarin het beest zich bevond werd op 180 jaar geschat, van welken tijd ons kikkertje ongeveer 150 jaar in het hout moet hebben doorgebracht. Lang overleefde het diertje zijn verwondering over het gezicht der onbekende wereld niet; na een paar sprongen stierf het. De doode kikvorsch is thans te zien in het Kimberleysch Museum. Bij het opdelen van diamanten heeft men

reeds vreemde ontdekkingen gedaan, doch de belangrijkste was dusver, de ontdekking van de geraamten van een buitengewoon groot menschenras, en van zeer eenvoudige gereedschappen, voor het mijnwerk. Het heeft dus den schijn, alsof reeds vóór eeuwen, toen het bestaan van Afrika den Europeanen wellicht nog onbekend was, in den Vrijstaat de menschen diamanten zochten en de diamantmijnen exploiteerden. Het is echter zeer vreemd, dat bij de tegenwoordige bewoners van Zuid-Afrika overigens zelfs geen herinnering meer van het vroeger geslacht te vinden is. Ook is het opmerkelijk, dat de diamanten thans ook gevonden worden onder het goudkwarts. Dusver vond men de beide kostbare delfstoffen nimmer in elkanders nabijheid.

WIJSHEID DER RABBIJNEN.

1.

Zijt voorzichtig in den omgang met groote lieden, want zij vergunnen den lieden van minderen rang slechts den toegang tot eigen voordeel. Zij stellen zich als vrienden aan, wanneer het hun belang vordert, maar staan niemand in zijnen nood bij.

2.

Voorzie u van een leeraar, daardoor vermijdt gij het twifelen.

V R A G E N B U S.

Vanwaar is het woord *Beurs* afkomstig tot aanduiding van een plaats waar kooplieden saamkomen? Staat het in verband met beurs of geldhuide?

De vermaarde Guichardin, die in 1550 leefde, geeft daarvan de volgende afleiding: Te Brugge bestond een plein, aan welks einde een groot en oud huis stond, hetwelk gebouwd en bewoond was geworden door de familie *de la Bourse*, gelijk nog blijkt uit het familiewapen, dat in den gevel van dit huis gebeiteld is en hetwelk *drie beurzen* voorstelt. De kooplieden, die te Brugge ten handel kwamen, namen de gewoonte aan om deze plaats de *Beurzen* of de *Beurs* te noemen, en bij wijze van analogie, heeft men dezen naam aan de plaatsen der algemeene bijeenkomst van kooplieden, in de meeste handelsoorden van Nederland en Frankrijk gegeven.

Sommige schrijvers geven echter aan dezen naam een andere afleiding, en beweren dat de kooplieden van Antwerpen indertijd een huis gekocht hebben om daarin hunne bijeenkomsten te houden; dat dit huis met een uithangbord voorzien was, waarop eene beurs was afgebeeld; dat de naam van het uithangbord (volgens vrij algemeen gebruik) aan het huis zelf werd gegeven, en dat, vermits Antwerpen, in de zestiende eeuw, de meest handeldrijvende stad van den omtrek was, de naam van *Beurs* voor de vergaderplaats der kooplieden in de koopsteden van de Nederlanden, Duitschland en Frankrijk is in zwang gekomen.

Men beweert ook dat de *Beurs* zoo heet, omdat het er geheel op *de beurs* aankomt. Wij durven echter voor deze afleiding wel 't minst van alle instaan.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

HEBT GIJ MIJ LIEF?

Met deze vraag kwam de verrezen Heiland tot zijn jonger, die door zijn gedrag, enkele dagen vroeger maar al te veel aanleiding gegeven had om ze tot hem te richten. „Simon, zoon van Jonas, hebt gij mij lief?” Aan een *Petrus* zou deze vraag niet gedaan zijn. In den naam *Petrus* lag reeds het bevestigend antwoord. Die naam was den discipel immers door zijn Heiland gegeven naar aanleiding van de belijdenis: „Gij zijt de Christus, de Zoon des levenden Gods.” In dat woord was de rotssteen gelegd, waarop de gemeente zou gebouwd worden. Met de verzekering: „Ik ken dezen mensch niet,” was *Petrus* weer de oude, weer *Simon* den zoon van *Jonas*, geworden. Driemaal had *Simon* de verzekering herhaald en zelfs plechtig bezworen, dat hij dezen mensch niet kende. Tot driemaal toe werd hem het oordeel over zichzelf opgelegd of dat wel waar was.

Met bittere tranen had *Simon* zijn drievoudige verloochening beweend. Zijne droefheid was eene droefheid naar God geweest. Reeds op den morgen der opstanding was *Simon* onder de eersten, die heengingen om het ledige graf te bezien, er in neer te dalen en zich van de waarheid der verrijzenis te overtuigen. Het *Kaïns* woord: „Deze zonde is grooter dan dat ze vergeven worde”, was niet over zijne lippen gekomen. Wel had de duivel *begeerd*

hem te ziften als tarwe, maar die begeerte was niet vervuld. *Simon*, die zijn meester losliet, was evenwel door hem vastgehouden, en had ondervonden dat deze zelf nakwam wat hij *Simon* geantwoord had op diens vraag: „Heer, hoe menigmaal zal mijn broeder tegen mij zondigen, en ik hem vergeven? Tot zevenmaal?” „Ik zeg u, niet tot zevenmaal, maar tot zeventig zevenmaal.” Immers: eenige uren na zijne opstanding had de Heere *Jezus* aan de vrouwen de boodschap doen medegeven aan zijne discipelen, en aan *Petrus*, dat hij hun voorging naar Galilea en dat ze hem daar zien zouden. Meer nog: toen *Simon* zich, niettegenstaande zijne vernedering, terecht niet aan de gemeenschap der heiligen onttrok, maar den avond van den eersten dag der week in den kring der discipelen ging doorbrengen, kon hij hun mededeelen dat hem afzonderlijk eene verschijning van den verrezen Heiland was tebeurt gevallen. De elven deelden aan de Emmausgangers, die des avonds omstreeks negen ure te Jeruzalem terugkwamen, mede: „De Heere is waarlijk opgestaan en is van *Cefas* gezien.” Deze verschijning is belangrijk, al werd ze ook slechts met één enkel woord vermeld. Die beide feiten waren voor *Petrus* onvergetelijk. Ze waren hem de bevestiging dat zijne zonde vergeven was. De boodschap aan de vrouwen wordt vermeld door *Markus*, die uit den mond van *Petrus* zijn evangelie opschreef. En de verschijning aan *Petrus* wordt in 1 Cor. XV opzettelijk en afzon-

derlijk door Paulus herinnerd, die toch verscheidene andere verschijningen niet opnoemt.

Enkele oogeblikken nadat de vergaderde discipelen aan de Emmausgangers hunne mededeeling gedaan hadden, stond Jezus zelf in hun midden en mocht Petrus opnieuw met hem omgaan. Ook acht dagen later zag hij ten derden male zijn herleeften Meester. En toch, en daarna eerst volgde de ontmoeting, waarbij hem tot drie malen toe naar zijne gezindheid omtrent zijn Heiland gevraagd werd.

Met zijn gewone voortvarendheid was Petrus de eerste geweest van de zeven discipelen in het scheepje op Galileesche zee, die zich naar den Meester had begeven, toen deze aan den oever hun verscheen. De eerste aan het land, terwijl de anderen nog bezig waren hun vangst binnen te brengen, begroette hij zijn Heiland. Maar hij was niet de eerste geweest die den Heere herkend had. „Het is de Heere!” dat woord kwam het eerst over de lippen van den discipel dien Jezus liefhad. Petrus was als de golven, die hij in zijn beroep bevoer; elke windvlaag krult en beroert ze, de stoot van den stroom werpt ze omhoog en doet ze bruisen. Johannes geelk op het water dat daar onder ligt. Geen orkaan zoo hevig dat hij de dieper liggende wateren in onrust brengt. Petrus bruiste op en sprak de belijdenis van den „Christus Gods” uit zoodra de vraag „Wie zegt gijlieden, dat ik ben?” tot de twaalfen gericht werd. Hij spatte terug toen het lijden des Heeren hem voor oogen gesteld werd: „Dat zal u geenszins geschieden.” Hij plofte neer toen de dienstmaagd hem vroeg: „Kent gij hem?” En gelijk een machtige golf bij vloed naar het strand rolt, zoo kwam hij nu, alleen vooruit, aanzwemmen toen hij hoorde: „Hij is het!” Maar de diepzinnige Johannes kon kalm fluisterend aan het avondmaal vragen: „Wie is uw verrader?” Hij kon aan den voet des kruises staan in stille smart en toch zoo bedaard dat de Heiland hem zijne moeder kon toevertrouwen. Hij kwam de eerste *bij*, en de tweede *in* het graf, „en zag het en geloofde.” Reeds daarom was voor hem een afzonderlijke verschijning niet noodig. Hij zag op het meer van Gennesareth *wie* daar aan den oever stond en sprak het uit, maar hij kwam met het scheepje. Die tweehonderd ellen afstands verwijderden hem niet van zijn Meester, die hem en dien hij liefhad.

Na het houden van den maaltijd vroeg Jezus: „Simon, zoon van Jonas, hebt gij mij liever dan dezen?” Gij waart de eerste die tot mij kwaamt, dwars door de golven heen; getuigt die spoed van meerdere liefde dan zij mij toedragen?

„Ja Heere, gij weet dat ik u liefheb.” Dat „ja Heere” was de opbruisende golf; nog zoo iets van het: „Al werden ook allen aan U geërgerd, ik nimmermeer.” Jezus antwoordde evenwel: „Weid mijne lammeren.” Want het ondoordachte: „Ja Heere,” op de *geheele* vraag, werd opgewogen door

het diepere, vrijmoedige: „Gij *weet*, dat ik u liefheb.” Dat was waar; Petrus mocht zich er op beroepen. Maar dat „Ja Heere!” moest weg. En daarom vraagt Jezus nu: „Simon, zoon van Jonas, bemint gij mij?” Van de anderen is geen sprake meer. Ook zelfs niet van het rijke volle *liefhebben*. Jezus vraagt thans aan Simon iets minder dan dat. Hij vraagt niet: hebt gij meest van allen mij lief? Ook niet eens: hebt gij mij lief? Maar: bemint gij mij?

„Ja Heere,” antwoordt Petrus, „gij weet dat u bemin.” Hij gevoelt hoeveel minder thans gevraagd wordt en voelt het met schaamte. Kan hij hierop ook „ja” zeggen? Zeker: hij kan en doet het. En de Heiland neemt het aan. „Hoed mijne schapen.” Maar geheel tot zelfontdekking is Petrus nog niet gekomen. Nóg minder moet van hem gevraagd worden, niet zoozeer om hem te laten zien dat hij te veel beaamd heeft, dan wel om hem te laten gevoelen hoe licht men over zijn hart heenspreekt. Ten derden male richt Jezus het woord tot hem, en nu slechts: „Simon, zoon van Jonas, houdt gij van mij?” Nu wordt Petrus bedroefd. Zou Jezus twijfelen ook zelfs daaraan? „Heere, gij weet alle dingen, gij weet dat ik van u houd.” Het volle „ja” is weg. Petrus heeft nu geleerd dat hij het eigenlijk niet zoo goed weet als het Jezus bekend is. „Gij weet alle dingen” is voor „ja” inplaats gekomen. Maar nu ook antwoordt Jezus veel meer dan: „Weid mijne schapen”. Nu geeft hij zijn Simon, die weer Petrus is, het heerlijkste wat er te geven is: de verzekering dat zijne liefde tot den Heiland zoo sterk is, dat hij eenmaal door den vreedend slavendood te sterven God verheerlijken zal. Petrus houdt niet alleen van Jezus; hij bemint hem niet slechts; hij heeft hem lief. Juist hij die reeds viel bij het verhoor, dat zijn Heiland onderging, zal meer dan de meeste andere martelaren hem in zijn dood gelijkvormig worden.

Dat is de kracht, de opstandingskracht van den verrezen Heiland. Dat is wat Paulus uitdrukt: „Indien wij *verzoend* zijn door zijn dood, veelmeer zullen wij *behouden worden* door zijn leven.”

Dezen Paaszegen wil onze Heiland geven aan ieder, die eenig en alleen aan hem zich wil toevertrouwen: geheele ontlediging van onszelven en daarna volkomen vervulling met hem.

W.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

V.

„NIEUWE VERVOLGINGEN.”

Gedurende acht en twintig jaren had de Waldensische kerk rust. Dit was een tijd van grooten voor-

spoed. Heiligdommen verzezen in al de valleien. Hare predikanten en leeraars waren te weinig in getal, en mannen van geleerdheid en ijver, sommigen uit vreemde landen, verdrongen elkander om bij haar in dienst te treden. Individu's en familiën, in de steden van Piëmont, omhelsden haar geloof, en de scharen die hare godsdienst oefeningen bijwoonden, werden gedurig grooter; ja werkelijk de eeuwenoude kerk had hare jeugd vernieuwd als een arend. Zij had hare lamp weder aangestoken, en nu was zij nog eens geworden een licht schijnende in de duisternis. Doch de duisternis was nu niet zoo diep als vroeger, want er waren reeds overal aan den kerkelijken hemel heldere, glansrijke lichten verschenen, die verkondigden dat de dag aan het komen was, wanneer het alles licht zou wezen.

Echter was deze vrijheid van vervolging niet absoluut maar slechts betrekkelijk. De halfhartigen werden meestal met rust gelaten. Doch de ernstigen wekten de kwaadwilligheid hunner vervolgers op en moesten het misgelden, hoewel er nu niet juist kruistochten tegen hen werden ondernomen. Slechts twee jaren na de Synode — het was in 1534 — kwam er een algeheele verwoesting over de Waldenzische kerken van *Provence*. Doch de droevige geschiedenis van hunne uitroeiing kunnen wij hier niet verhalen. In de valleien van *Piëmont* bleek het ten overvloedigste, dat hoewel de Waldenzen als een volk voorespoed hadden; hoewel hunne kerkgebouwen vermenigvuldigden, en hun godsdienst zich van jaar tot jaar al meer en meer uitbreidde, de vijand slechts voor een poosje verlamd en niet dood was. Want gedurig werden er Waldenzen gegrepen en omgebracht op den brandstapel, op de pijnbank of aan den galg.

Na drie jaren brak de vervolging opnieuw uit, en woedde een korten tijd. Karel III van Savoye, een zachtaardig prins, werd door den aartsbisschop van Turijn overgehaald om de ketteren te laten uitroeien. Een edelman, Bercour geheeten, werd aangesteld om het bloedig werk te doen. Deze had zijn verblijf te Penerolo, nabij den ingang van de Vallei van Perosa, en was een geboren wreedaard. Met 500 ruiters en een troep voetvolk viel hij de Vallei van Angrogna aan. Hij werd teruggeslagen, en viel nu de Waldenzen aan, die rondom zijn eigen verblijf woonachtig waren. Een groote menigte werd gegrepen, en in de gevangnissen en kloosters van Penerolo opgesloten, of in de handen van de Inquisitie te Turijn overgelerd. Velen kwamen op den brandstapel om. Een van deze martelaren, Catelanus Girard genaamd, vraagde, toen hij midden in de vlammen van den brandstapel stond, om twee steenen. Toen men hem die gaf, wreef hij ze tegen elkander en zeide: „Gij denkt onze arme gemeenten met uwe vervolgingen uit te roeien. Gij kunt dat evenmin doen als ik instaat ben om deze steenen met mijn zwakke handen te vergruizen!”

In 1536 moest de Waldenzische kerk het verlies betreuren van een harer uitstekendste leeraren: Martin Gonin, van Angrogna, — een man van zeldzame geestesgaven. Deze was naar Genève gegaan voor kerkelijke zaken en was op de terugreis door Dauphiné; toen hij, op vermoeden dat hij een spion was, gevangen genomen werd. Hij zuiverde zich van deze blaam. Doch er werden zekere documenten op zijn persoon gevonden, waaruit het bleek, dat hij een ketter was; eene misdaad, die door het Parlement van Grenoble voor een gruwelijker werd beschouwd, dan die van spion te wezen. Veroordeeld om te sterven, werd hij in den stillen nacht uit de gevangenis geleid, en in de rivier Isère verdrinken. Men zou hem verbrand hebben, maar men was bevreesd voor den invloed, welken zijn laatste woorden, van den brandstapel gesproken, op de toeschouwers hebben zouden.

Daar waren anderen, die ook den marteldood op den brandstapel vonden, die wij hier niet kunnen noemen. Twee predikanten op hunne terugreis van Genève naar hunne gemeente in de valleien, vergezeld van drie Fransche Protestanten, werden in Savoye gevangen genomen. Alle vijf stierven op den brandstapel. Het lot van Nicolaas Sartoire is nog hartroerender. Hij was een theologisch student te Genève en zeer knap. Met de vacantie ging hij op reis naar de ouderlijke woning in Piëmont. Het is welbekend hoe het hart van een Waldenzische jongeling hijgt naar de bergen van zijn vaderland. Ook kunnen wij het ons voorstellen, hoe men in de ouderlijke woning reeds verlangend uitzag om den geliefden zoon en broeder weder te omhelzen. Doch helaas! hij zou den drempel van het huis zijns vaders niet weer betreden, en de valleien, temidden waarvan hij opgegroeid was, nimmermeer aanschouwen. Juist toen hij de Italiaansche grens was overgegaan, werd hij gevangen genomen, op vermoeden van een ketter te zijn. Het was in Mei, toen alles vol van leven en schoonheid was op de bergen en in de dalen. Met hem was het juist de lentetijd des levens, en het was hard om in zulk eenen tijd het leven af te leggen. Doch de groote Hervormer, aan wiens voeten hij te Genève gewoon was te zitten, had hem geleerd, dat *de eerste plicht van eenen krijgsknecht van Christus* GEHOORZAAMHEID is! Hij beleed zijnen Heer, en noch beloften noch dreigementen — en beiden werden beproefd — konden hem doen wankelen. Hij bleef standvastig tot aan het einde, en op den 4^{den} Mei 1557 stierf hij op den brandstapel.

De martelaar, die zoo heldhaftig te Aosta stierf was een jongeling; de persoon op wien wij nu letten zullen was een man van vijftig jaren. Geofroi Varaille was geboren te Busco in Piëmont. Zijn vader was een kapitein in het leger moordenaars, dat in 1488 de Valleien van Luzerna en Angrogna verwoestte. De zoon werd monnik in 1520, en daar

hij buitengewoon welsprekend was, werd hij met een anderen monnik, nog beroemder dan hij, Bernardo Ochino van Sienna, uitgezonden om de ketteren (?) door hunne prediking tot bekeering te brengen. Doch zij, die Varaile gezonden was tot bekeering te roepen, bekeerden hem tot het Protestantisme. Hij vlood naar Genève, en aldaar werd hem door de Hervormers de weg des levens onderscheidenlijker uitgelegd. Geordend tot leeraar, keerde hij naar de Valleien terug, alwaar hij, als een andere Paulus, het geloof verkondigde dat hij eertijds verwoestte. Na eenige maanden in den evangeliedienst doorgebracht te hebben, ging hij op een bezoek van eenige dagen naar Busco, zijne geboortestad. Hij werd gevangen genomen door de monniken, die op hem loerden, en door de Inquisitie van Turijn ter dood veroordeeld. Zijne terechtstelling geschiedde op het open plein van het kasteel te Busco, op den 29sten Maart 1558. Hij ging naar de plaats waar hij sterven moest, met een ferm tred en een kalm gelaat. Hij sprak tot de ontzaglijke groote schare, die rondom den brandstapel stond, op zulk eene wijze, dat velen hunne tranen niet bedwingen konden. Daarna begon hij met een luide stem te zingen, totdat hij in de vlammen bezweek.

Twee jaren tevoren kwam er op hetzelfde plein een ander martelaar om. Bartholomeus Hector was een boekverkooper te Poitiers. Een man van grooten, maar niet overdreven ijver. Hij reisde soms tot aan de Valleien en verspreidde aldaar de kennis, die den mensch wijs maken kan tot zaligheid. Onder de met sneeuw bedekte kruinen, die zich rondom de *Pra del Tor* verheffen, is er één genaamd La Vechera, zoo genoemd omdat de koeien in den zomertijd de voorkeur geven aan het heerlijk gras dat langs hare zijden groeit. Dáar, aan de zijde van den berg, was Bartholomeus Hector gewoon te zitten en de veehoeders en landbouwers van den Pra te bewegen zijne boeken te koopen, door hun gedeelten eruit voor te lezen. Hij reciteerde ook gedeelten van de Heilige Schrift voor de vrouwen en jonge maagden, terwijl zij hunne kudden weidden, of met andere dingen bezig waren. Zelfs naar deze eenzame en afgelegene streken volgden hem de inquisiteurs. Hij werd naar Turijn gesleept, om aldaar terecht te staan, omdat hij de misdaad had begaan van boeken te verkoopen, die door de Hervormers waren geschreven. Zijne verantwoording voor zijne rechters verraadt een bewonderingswaardigen moed en groote gevatheid.

„Gij zijt op heeterdaad betrapt in het verkoopen van boeken, die ketterij bevatten!” zeide de rechter.

„De Heilige Schrift moge in uw oog ketterij zijn, voor mij echter is zij de waarheid,” antwoordde de gevangene.

„Maar gij gebruikt den Bijbel om den menschen af te raden naar de mis te gaan,” was het wederantwoord.

„Zoo de Bijbel den menschen afraadt de mis bij

te wonen,” zeide Bartholomeus, „dan is het omdat God daar geen behagen in heeft, en zij afgoderij is.”

De rechter van oordeel zijnde, dat het 't best was met zulk eenen ketter maar kort proces te maken, riep uit: „Herroep!”

„Ik heb niets dan de waarheid gesproken,” zeide de boekverkooper, „en ik kan de waarheid niet afleggen, gelijk ik een kleed zou afleggen!”

Zijne beulen hielden hem eenige maanden in de gevangenis, hopende dat hij herroepen zou en hun de noodzakelijkheid besparen, van hem te verbranden. Dit was niet omdat zij het jammer vonden hem te doodden, maar die herhaalde terechtstellingen van martelaren begonnen de Roomsche Katholieke kerk te benadeelen. Het was alsof de rook van de brandstapels degenen, die rondom stonden, met de hervormde leer besmette. Doch de standvastigheid van Bartholomeus noodzaakte zijne vervolgers hem eindelijk te verbranden. Op den brandstapel hield hij zich zoo, dat tranenbeken uit de oogen stroomden van velen onder de menigte van Roomsche Katholieken, die rondom stonden, terwijl anderen weder den monniken en inquisiteurs verwijtingen deden om hunne wreedheden!

Dezen zijn slechts weinigen van de vele martelaren uit de Waldenzen, die zelfs in dezen tijd van betrekkelijken vrede en voorspoed werden omgebracht. Sommigen dezer martelaren kwamen om op wreede, barbaarsche en allerschrikkelijkste wijzen. Iets daarvan mogen wij onzen lezers niet onthouden.

Hugo Chiamps van Finistrelle, werd te Turijn opengesneden en al zijne ingewanden uit zijn levend lichaam gescheurd. Van Petrus Geymarali van Bobbio werden eveneens, en wel te Luzerna, de ingewanden uitgenomen, en toen een woedende kat in de holte gestoken, om hem verder te pijnigen. Maria Romano werd levend begraven; Magdalena Faulano onderging hetzelfde lot te San Giovanni; Susanna Michelini werd aan handen en voeten gebonden, en toen achtergelaten om van koude en honger om te komen. Bartholomeus Faché werd eerst met zwaarden over 't geheele lichaam gewond, daarna werden zijne wonden met ongebluschte kalk gevuld. Hij stierf onder de wreedste folteringen. Aan Daniel Michelini werd de tong uitgesneden, omdat hij den lof des Heeren gezongen had. Jacobus Baridari kwam ellendig om, geheel bedekt met zwavelstokjes. Men stak ze onder zijne nagels, in de neusgaten, tusschen de lippen, tusschen de vingers, en over zijn geheele lichaam en stak ze toen aan brand. De mond van Daniel Revelli werd met buskruit gevuld, hetwelk aan brand gestoken zijnde, zijn hoofd geheel verbrijzelde. Maria Monnen, te Liouza gevangen genomen, werd het vleesch van wangen en kin afgesneden, zoodat haar kakebeen geheel bloot was, en toen achtergelaten om alzoo om te komen. Paul Garnier werd langzaam aan stukken gesneden te Rovalto. Thomas Margueti werd op een onbeschrijfelijke wijze verminkt te

Miraboco, en Susanna Jaquin aan kleine stukjes gesneden te La Torre. Sara Rostagnol werd van de beenen tot aan den boezem opengesneden, en toen aan den weg tusschen Eyrat en Luzerna geworpen, om zoo om te komen. Anna Charbonnier werd aan eene piek gespitst, en toen als een standaard omhoog gedragen van Giovanni naar La Torre. Van Daniel Rambaud, te Paesano, werden eerst de nagels uitgetrokken, toen de vingers afgehouden, daarna de handen en voeten, eindelijk de beenen en armen, en dat omdat hij telkens weigerde het Evangelie af te zweren. „Zoo gaat de rol van martelaren voort, en met iederen nieuwen lijder komt er een pijnlijker en schrikkelijker wijze van marteling en dood.”

In 1560 begon de algemeene vervolging weer. Emmanuel Philibert, die nu vorst van Savoye was, was niet alleen een zachtgeaard mensch, maar zijne gemalin was in de leer der Hervorming opgevoed. Doch er bestond een verdrag tusschen hem en den koning van Frankrijk, waarin de partijen zich wederzijds verbonden om de ketterij uit te roeien. Ook lieten de inquisiteurs in zijn gebied hem geen rust. Dezen werden gerugsteund door den pauselijken gezant aan het hof en de ambassadeurs van Frankrijk en Spanje, die den koning dwongen de verbintenissen in het verdrag aangegaan na te komen. Weldra moest hij toegeven, en spoedig werd er een bevel uitgevaardigd, dat een ieder op straffe des doods verplicht was de mis bij te wonen. Om dit barbaarsch decreet ten uitvoer te brengen werden aangesteld Philip van Savoye, Graaf de Raconis en met hem Graaf de la Trinata en Thomas Jacomel, de inquisiteur-generaal, een man die een even groote wreedaard als een wellusteling was. Hierbij werd gevoegd zekere raadsheer *Corbis*. Doch deze legde spoedig zijne bediening neer, daar hij geen hart had voor zulke wreedheden, als elken dag voor zijne oogen werden gepleegd. Carignano kwam eerst aan de beurt. Deze plaats bezat vele inwoners die Protestanten waren, en onder hen welgestelde lieden. De rijksten onder hen werden genomen en naar den brandstapel gesleept, teneinde den overigen schrik in te boezemen. Dit was niet te vergeefs. De belijders van het Protestantsche geloof te Carignano werden verstrooid. Sommigen vloten naar Turijn, toen onder de heerschappij van van Frankrijk, sommigen naar andere plaatsen, en sommigen, helaas, zwoeren hun geloof af en zochten een toevluchtsoord in de duisternis *achter hen*. Zij begeerden wel het „betere Vaderland”, maar weigerden het binnen te gaan langs den weg van ballingschap en dood.

Nu keerde de allesverwoestende orkaan zich naar de Valleien tusschen de groote bergen. De gemeenten aldaar, gehoord hebbende van de verwoestingen aangericht in de pleinen, en wetende dat dezelfde verwoesting op het punt was ook over hen los te breken, beraadslaagden wat te doen. Na gevestigd en zich voor den Heere verootmoedigd te hebben, zochten

zij door ernstig gebed de leiding van zijn Heiligen Geest.

Zij besloten den troon van hunnen vorst te naderen en in een nederig smeekschrift hem den toestand, waarin zij verkeerden, en de rechtvaardigheid hunner zaak bloot te leggen. Zij eischten ten eerste, om gehoord te worden vóórdat zij veroordeeld werden — iets dat aan geen misdadiger, hoe snood ook, werd geweigerd. Daarna ontkenden zij plechtig de voornaamste beschuldiging, die tegen hen was ingebracht: namelijk, dat zij het ware geloof zouden verzaakt hebben en leerstellingen aangenomen, die aan de Heilige Schrift en aan de eerste eeuwen van de Christelijke Kerk onbekend waren. Hunne leer was die, welke Christus zelf geleerd had, en welke de apostelen, in navolging van hun grooten Meester, gepredikt hadden. De kerkvaders hadden die met hunne pennen gehandhaafd, en de martelaren met hun bloed bezegeld. De eerste vier Conciliën hadden die bekrachtigd en tevens geproclameerd als het geloof der gansche Christenheid. De Bijbel en de geheele oudheid waren getuigen dat zij van de „oude paden” niet waren afgeweken. Van vader tot zoon hadden zij daarin gewandeld, gedurende de laatste 1500 jaren. Hunne bergen bewaarden geene nieuwigheden, zij hadden de knie voor geen vreemde goden gebogen. Zoo zij kettters waren, zoo was dat ook het geval met de eerste vier Conciliën, ja ook met de apostelen zelve. Dwaalden zij, dan was het in gezelschap van de belijders en martelaren van de vroegste eeuwen. Zij waren ieder oogenblik gewillig hunne zaak voor te leggen aan een algemeen Concilie; maar dan moest zoodanig Concilie gewillig zijn om de zaak te beslissen overeenkomstig den eenigen onfeilbaren regel dien zij kenden: *Gods Woord*. Indien zij op deze getuigenis moesten schuldig bevonden worden aan zelfs éene ketterij, zoo waren zij gewillig die met de grootste bereidwilligheid af te zweren. Wat meer konden zij beloven op deze hoofdbeschuldiging tegen hen ingebracht! „Maak ons bekend,” zeiden zij, „met de dwalingen, welke gij hebben wilt dat wij afzweren, en het zal u niet noodig wezen, ons dit een tweeden keer te vragen!”

Hunne gehoorzaamheid jegens God verminderde niet hunne getrouwheid aan hunnen vorst. Integendeel voegden zij bij hunne godsvrucht loyaliteit. De koning, aan wiens voeten zij hun smeekschrift nederlegden, had geen getrouwer onderdanen dan zij. Wanneer hadden zij ooit verraad tegen den koning gesmeed of aan zijn wettige bevelen wederstand geboden? Neen, hoe meer zij God vreesden, hoe meer zij er toe kwamen hunnen vorst te eeren. Hunne diensten, hunne bezittingen, ja zelfs hun leven; over dat alles kon hun vorst beschikken. Zij waren gewillig ter wille van de bestendigheid zijner heerschappij, alles met de grootste bereidwilligheid op te offeren. Doch éene zaak durfden zij niet prijsgeven, en dat was *hun geweten!*

Zij hadden altijd in vrede verkeerd met hun Roomsche Katholieke medeonderdanen in Piëmont. Wien onder hen hadden zij ooit benadeeld, wiens eigendom geroofd, wien van hen ooit in den handel bedrogen? Waren zij niet altijd vriendelijk, beleefd en eerlijk? Zoo hunne bergen vruchtbaarder schenen dan de vruchtbare lage landen, zoo hunne woningen tusschen de bergen een grooter voorraad hadden van koren en olie en wijn, terwijl de Piëmonteesche woningen daarvan ontbloot waren, dan was het slechts daaraan toe te schrijven dat zij werkzamer, oppassender en spaarzamer waren. Zij waren nimmer van hunne bergen nedergekomen, om in strooptochten de goederen van hunne bureu te rooven of hun wederverging te laten geschieden voor de vele moorden en rooverijen, waaraan zij verplicht waren zich van tijd tot tijd te onderwerpen. Waarom moesten dan hunne bureu tegen hen opstaan, om hen uit te roeien, alsof zij een horde kwaaddoeners waren, in wier nabijheid geen mensch in vrede leven kon? Ja, waarom moest hun vorst het zwaard uit de schede trekken tegen degenen, die de rust van zijn rijk nimmer hadden verstoord, nog minder ooit iets tegen zijne regeering hadden ondernomen? Integendeel hadden zij altijd zich beijverd om het gezag van zijne wet te handhaven en de eer van zijnen troon. „Eene zaak is zeker, doorluchtige vorst,” zeiden zij ten slotte, „dat het Woord des Heeren niet vergaan, maar blijven zal tot in eeuwigheid. Indien dan onze godsdienst het zuivere Woord Gods is, gelijk wij overtuigd zijn dat hij werkelijk is, en niet een menschelijke vinding, zoo zal geen menschelijke macht instaat wezen die te vernietigen!”

Nooit werd er een plechtiger of rechtvaardiger of eerbiediger smeekschrift aan eenigen troon voorgesteld. Het onrecht, dat men op het punt stond te plegen, was ontzaglijk groot, en toch veroorloofden de Waldenzen zich niet een enkel kwaad woord, of een enkelen volzin die eene beschuldiging behelsde. Doch het baatte alles niets. Hoe meer zij zich verontschuldigden, hoe meer de groote onrechtvaardigheid en schuld van het huis van Savoye duidelijk uitkwam! Hoe meer de Waldenzen zich rechtvaardigden, hoe meer zij bewezen hoe verkeerd de Roomsche kerk was; en zij, die hen reeds ten ondergang gedoemd hadden, werden slechts des te onverbiddelijker in hun besluit om hen meêdoogenloos uit te roeien.

Dit document ging vergezeld van twee andere: het eene aan de koningin, en het andere aan den Raad. In het verhoor aan de koningin gericht, verdedigden zij hun geloof niet, want zijzelf was een Protestante. Zij beschreven in korte bewoordingen hetgeen zij al reeds geleden hadden, en zezen op het lijden dat hun nog te wachten stond. Zij wisten dat dit voldoende was, om al haar medegevoel op te wekken, en haar te bewegen het voorbeeld van de koningin Esther en andere edele vrouwen van

vroegeren tijd te volgen, en haar invloed te gebruiken ten behoeve van haar volk.

Het verhoor aan den Raad was in duidelijker en rechtstreekscher bewoordingen gesteld, doch tevens zeer eerbiedig. Zij vermaanden de raadsheeren van den hertog voorzichtig te zijn met wat zij deden. Zij waarschuwden hen dat elke druppel onschuldig bloed door hen vergoten, van hunne handen geëischt zou worden. Had het bloed van Abel, hoewel het slechts het bloed was van éenen mensch, zoo luide geroepen dat de stem ervan door God in den hemel werd gehoord en Hem nederbracht om den moordenaar tot verantwoording te roepen; hoeveel luider zou de stem des bloeds van een geheele natie wezen, en hoeveel schrikkelijker de wraak waarmede het gezocht zou worden? Zij herinnerden ten slotte den Raad er aan, dat de vergunning waarom zij vraagden, niet een onbekende zaak in Piëmont was, en dat zij niet de eerste of de eenige personen waren, die zoodanige vergunning verkregen hadden als die waarom zij vraagden. Want, woonden de Jood en de Mohammedaan niet ongehinderd in hunne steden? Werd den Israëliet niet toegelaten zijne synagoge te bouwen, en den Moor om zijn Koran te lezen, zonder dat zij gehinderd of geplaagd werden? Was het dan een groote zaak, dat de leer van den Bijbel in dit opzicht gelijk gesteld zou worden met die van de Halve Maan, of teveel gevergd dat de afstammelingen van lieden, die geslachten achtereen de onderdanen waren geweest van het Huis van Savoye en die het hertogdom met hunne deugden hadden verrijkt en met hun bloed verdedigd, met dezelfde verdraagzaamheid zouden behandeld worden, als aan den vreemdeling en ongeloovige werd bewezen?

EEN „POLITIEKE” PREEK.

De welbekende Amerikaansche predikant Dr. T. de Witt Talmage heeft dezer dagen in druk gegeven den tweeden bundel „preeken” (toespraken) van zijn „Round the World.” (Rondom de wereld.) Het onderwerp van een der „preeken” is: „De bloedstad.” Zij doet ons het eigenaardig talent des begaafden sprekers kennen, maar bevat daarbij wenken, die voor een koloniale mogendheid van het hoogste belang zijn. Vandaar dan ook dat er in het oorspronkelijke boven staat: „Engelands Bewind in Indië”. Ook wij Nederlanders hebben een Indië te regeeren.

De bij de preek gekozen tekst luidt: „Onze beenderen zijn verstrooid aan den mond des grafs, gelijk of iemand op de aarde iets gekloofd en verdeeld had. Doch op U zijn mijne oogen, Heere, Heere!

op U vertrouw ik." (Ps. 141 : 7 en 8.) Dan volgt:

Gij leest dezen tekst in den Bijbel, maar ik heb die woorden gelezen, als met een beitel uitgehouwen in 't voetstuk van een kruis, waaronder velen der vermoorden van Cawnpore (Britsch Indië) liggen. Om u aan te toonen, wat het Hindoeïsme en 't Mohammedanisme werkelijk zijn, wanneer zij vrij spel hebben en zij zichzelf niet vertoonen op een „Parlement der godsdiensten" (te Chicago gehouden); om u mee te deelen tot welke uitersten van wreedheid en gruwel de menschelijke natuur komen kan; om u den vreeselijken voortgang der zonde duidelijk voor oogen te stellen, en u te herinneren, dat ons heerlijk Christendom over dood en graf zegevieren zal, om dat alles spreek ik in dezen tweeden bundel van de „Round the World" over de „Bloedstad" of Cawnpore in Indië in 1857, tijdens den grooten opstand der inlanders tegen Engeland.

Twee uur en tien minuten na 't bloedbad aldaar reed Jozef Lee, aanvoerder van het Shropshire Regiment voetvolk naar Cawnpore. Hij nu was de eerste, dien ik later daar ontmoette. Gaarne wilde ik 't verhaal hooren van iemand, die in 1857 hier geweest was en met eigen oogen de menschenlaching gezien had. Ik kon nauwelijks wachten tot de paarden voor ons rijtuig gespannen waren, en toen Mr. Lee naast ons zat, vertrokken wij naar de plaats, welker geschiedenis die van zoovele „slachtplaatsen" in de schaduw stelt.

Het was alsof al de slechte hartstochten der eenw verpersoonlijkt waren in één man, en die ééne was de Hindo-prins Nana Sahib. Onze geleider naar Cawnpore, Jozef Lee, kende hem persoonlijk. Ongelukkig bestaat er geen goed portret van Nana Sahib. De afbeeldingen, die van hem in Europeesche en Amerikaansche boeken voorkomen, bij ons allen overbekend, zijn slechts een vermakelijke vergissing. Wellicht heeft het nooit in de bedoeling gelegen dat het conterfeitsel van zulk een duivel in de jaarboeken der menschheid zou bewaard blijven.

„Mijnheer Lee," vroeg ik onzen gids, „was er iets bijzonders in 't voorkomen van Nana Sahib?" Het antwoord luidde: „Niets belangrijks, hij was een vervelend, lui, lafhartig, zinnelijk man, grootgebracht om niets te doen, en hij wenschte ook niets liever dan voort te gaan zijn tijd in lediggang zoek te brengen." Zooals de heer Lee meedeelde en zooals ik later zelf in Indië vernam, gaf Nana Sahib louter uit wraak bevel tot den moord in Cawnpore. Zijn vader, die afstand van den troon deed, ontving van de Engelschen een jaarlijksch pensioen van £ 100.000. Toen deze stierf, weigerde het Engelsche Gouvernement dezelfde toelage aan den zoon, Nana Sahib, uit te keeren; maar ach, de arme sukkel leed ook nog lang niet aan gebrek aan fondsen! Zijn vader liet hem na £ 20.000 aan gouden sieraden, £ 125.000 aan juweelen en £ 200.000 aan verbintenissen en verschillende hulpbronnen, alles en alles bij elkander

bijna £ 400.000.¹⁾ Doch de ongelukkige jonge man was niet voldaan, en . . . de moord in Cawnpore was zijn wraak. Generaal Wheeler, de Engelschman die 't bevel over de stad voerde, ofschoon dikwijls gewaarschuwd, begreep niet dat de Sepoys²⁾ zijn ondergang en dien van zijn regimenten en van al de Europeanen in Cawnpore op 't oog hadden. De heer Lee gaf mij hier deze verklaring van: Generaal Wheeler was met eene inboorlinge gehuwd, hij trok natuurlijk voor haar partij en dus . . . daar was geen gevaar! —

Maar de tijd van Nana Sahibs proclamatie was aangebroken, en er deed een geschrift de ronde, zooals 't daglicht nog *nooit* tevoren aanschouwd had. Ik geef hier alleen maar een uittreksel ervan:

„Door de goedheid Gods en de goede beschikking des keizers zijn al de Christenen, die in Delhi, Poonak, Sattara en andere plaatsen waren, alsmede de 5000 Europeesche soldaten, die vermomd naar de eerste stad waren gegaan, maar ontdekt werden, verstrooid, en naar de hel gezonden door de vrome en schrandere troepen, die aan hun godsdienst getrouw zijn. Daar zij allen door het tegenwoordige bestuur zijn overwonnen en er geen spoor van hen op die plaatsen is achtergebleven, zoo is het de plicht van al de onderdanen en dienaren van 't gouvernement zich in die heerlijke gebeurtenis te verheugen, en ieder zijn werk met kalmte voort te zetten. Omdat door de gunst der goddelijke Almacht en het welslagen des Keizers in 't vernietigen zijner vijanden, 't volk met zijn gele gezichten en bekrompen denkbeelden naar de hel gezonden en Cawnpore overwonnen is, daarom moeten al de onderdanen, landeigenaars en regeeringsbeambten even gehoorzaam aan het tegenwoordige bestuur zijn als aan 't vorige. Het is de dure plicht van al de boeren en grondbezitters in ieder district zich te verblijden, dat de Christenen in 't verderf gestort zijn, en de Hindoe-, zoowel als de Mohammedaansche godsdienst gehandhaafd is; het is hun plicht dat zij, zooals gewoonlijk, gehoorzaam zijn aan de autoriteiten van de regeering en zorg dragen, dat nimmer eene klacht over hen de ooren der hooge regeering bereikt."

„Mijnheer Lee, wat is dit?" vroeg ik aan onzen gids, toen 't rijtuig bij een wal stilhield. „Hier," zeide hij, „ziet u de verschansing, waarachter de Christenen van Cawnpore gevlucht waren. Het is 't overblijfsel van een wal, die tijdens den opstand slechts vier voet hoog was en waarachter 440 mannen en 560 vrouwen en kinderen bijna eene maand lang geleefd hebben, zonder beschutting voor de zon en bij eene hitte van 130 graden. Een handvol meelbloem en spliterwten was 't dagelijksch rantsoen, terwijl er maar twee bronnen in de nabijheid waren. In de eene bron begroeven zij hunne dooden, omdat zij geen tijd hadden hen in de aarde te be-

¹⁾ bijna vijf millioen gulden. ²⁾ inlandsche troepen.

graven; de andere was 't mikpunt der vijandelijke artillerie, zoodat men kiezen moest tusschen vermachten van dorst of sterven door kogel of bom. Tienduizend huilende Hindoe's buiten, en duizend lijdende, stervende menschen binnen dezen zwakken wal! In bondgenootschap met het leger der Hindoe's en der Muzelmannen sloop een onzichtbare vijand, die van ziekten, onder hen rond. Sommigen werden onder 't gevaar volslagen krankzinnig, anderen bezweken aan eene hersenontsteking. Het was een verhongerde, verminkte, koortsige, door zonnesteek getroffen, uitgeteerde menigte, wachtende op den dood! Waarom haalden de Heidenen die aarden wallen niet omver, en waarom werd het kleine troepje van duizend niet vernietigd door de overmacht van tienduizend? Het was, alsof het eerste door een bovennatuurlijke macht beschermd werd.

Nana Sahib besloot feest te vieren. Den 23en Juni 1857 zou het honderd jaar geleden zijn, dat de slag bij Plassy was geleverd, toen onder Lord Clive Indië aan Engeland onderworpen werd. Dien dag zou de laatste Europeaan binnen Cawnpore worden vermoord. Welk een feesten! De infanterie, de cavalerie en de artillerie van Nana Sahib deden een grooten aanval, maar de weinige Engelsche en Schotsche geweren joegen de tijgerachtige Hindoe's op de vlucht. De moed der duivels brak tegen dien aarden wal, als de golven der zee tegen een vuurtoren. De cavaleriepaarden kwamen in vollen galop zonder hunne berijders terug. De Heer zag van uit de Hemelen, en gaf op dien feestdag de overwinning aan zijn volk.

Nu moest Nana Sahib een ander plan beramen. Op zekeren dag zag men in het veld, niet ver van de Engelsche verschansing, een vrouw staan, Jacobee, eene inboorlinge, die 't Christendom omhelsd had; zij hield een brief omhoog. Zonder twijfel was dit tot onderhandeling met den vijand en generaal Wheeler gaf bevel de vrouw binnen te brengen. Zij overhandigde hem een voorstel tot onderhandeling. Als de generaal en zijne manschappen hunne wapenen overgeven wilden, zou Nana Sahib hun vrijgeleide verschaffen; mannen, vrouwen en kinderen konden dan ongestoord uittrekken; den volgenden dag zouden zij naar den Ganges gaan, waar booten gereed zouden liggen, om hen in vrede naar Allahabad te brengen.

Men aarzelde eerst de onderhandeling te teekenen, maar generaal Wheeler's vrouw verzekerde haar echtgenoot, dat hij de inboorlingen vertrouwen kon en . . . 't stuk werd geteekend. Dien nacht heerschte er groote blijdschap binnen de verschansing. Zonder overlast trokken zij uit, zij kregen zelfs overvloed van drinkwater en gelegenheid om zich te wasschen. Er zou een einde komen aan honger, dorst en uitputting, door de verzengende zonnehitte van 120—140 graden veroorzaakt. De moeders verheugden zich in 't lachend vooruitzicht, hunne kinderen te

kunnen redden en de jonge meisjes binnen de verschansing zouden nu ontkomen aan „de wilde dieren in menschenlijken vorm.” Den anderen morgen waren er, volgens afspraak, wagens gereed tot het vervoeren van hen, die te uitgeput waren om te loopen.

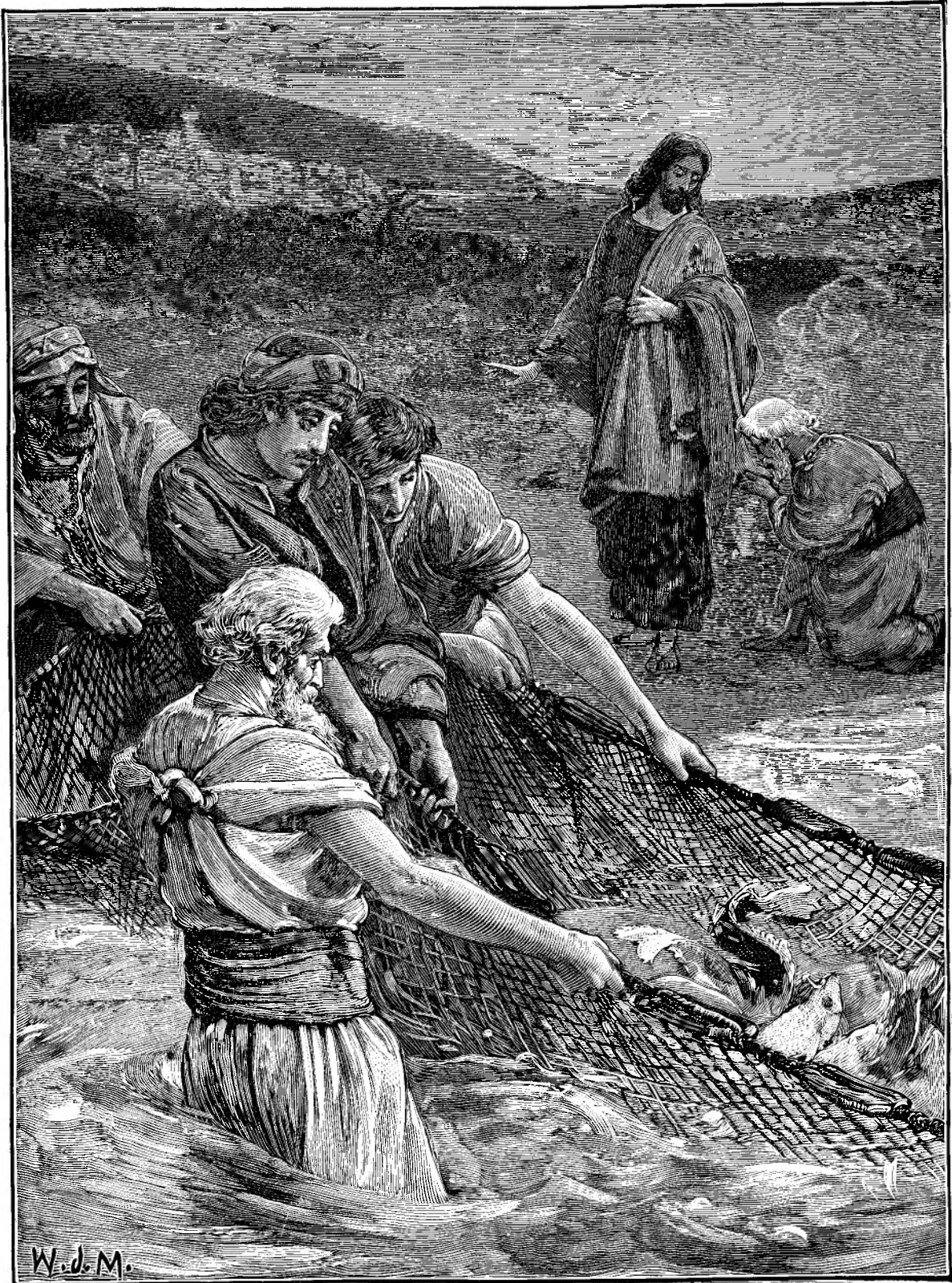
„Stap maar weer in”, zei mijnheer Lee, en wij reden naar den Ganges, om bij een Hindoetempel, die op den oever gebouwd was, af te stappen. „Hier is nu de plaats,” zei de heer Lee, „waar generaal Wheeler met zijne manschappen onder 't geleide van Nana Sahib aankwam.” Ik ging de trappen af tot aan den oever der rivier. Langs deze trappen was ook generaal Wheeler afgedaald, met de mannen, vrouwen en kinderen, die onder zijne hoede waren. Zij stonden aan de eene zijde der trappen; Nana Sahib met staf aan den anderen kant. Toen de vrouwen in de booten wilden stappen, bracht Nana Sahib in 't midden, dat alleen de kinderen en de oude en zwakke vrouwen zich inschepen zouden. De jonge en aantrekkelijke vrouwen werden achter gehouden. Acht en twintig booten werden met mannen, vrouwen en kinderen gevuld, en voeren de rivier op. Aan boord van elk vaartuig bevonden zich tien gewapende inboorlingen. — Daarna werden drie booten naar voren gebracht, die aan elkaar vastgebonden waren en waarin generaal Wheeler met zijn staf stapte. Niettegenstaande 't bevel tot vertrek reeds gegeven was, werden de drie vaartuigen nog opgehouden. Plotseling heesch een jongen van twaalf jaar twee vlaggen — die der Hindoe's en die der Mohammedanen — op den top van den Hindoetempel. Op dat teeken sprongen de gewapende inlanders uit de booten en zwommen naar de kust. Uit ontelbare geweren werd er van den oever af op de schepen gevuurd; verborgen batterijen bulderden naar alle zijden vernieling uit. De booten zonken met de kostbare lading, allen verdronken op drie sterke zwemmers na, die de andere zijde der rivier bereikten. Zij, die kort bij den oever met de golven worstelden, werden gedood. Generaal Wheeler, die met zijn staf nog niet ver af was, werd door Nana Sahib en zijne soldaten met het zwaard in stukken gehakt. Ik heb gezegd, dat de jonge en schoone vrouwen niet in de booten hadden mogen gaan. Zij werden nu onder 't geleide der Sepoys weggevoerd.

(Slot volgt.)

EEN DEGELIJK BOEK. 1)

Reeds ettelijke maanden is 't geleden, dat een boek verscheen, 't welk door een onwillekeurig verzuim

1) Met verlof der redactie van *De Jongelingsbode* daaraan ontleend.

„HEBT GIJ MIJ LIEF?“

— echter niet *onzerzijds* — dusver in ons blad onbesproken bleef. Thans, nu we 't kennen, doet het ons genoegen, tot die bespreking te komen.

Er zijn in de wereld lezers, vele lezers zelfs, die ons herinneren aan het kind, dat aan moeder vroeg, om „een boek met ongelukken.” Zij lezen niet anders dan *verhalen*, en dan vooral zulke, waarin gevochten wordt, roovers of wel spoken optreden, steden worden ingenomen en heel de bezielde schepping op voet van oorlog is. Zij lezen — en dit is loffelijk — gaarne van de groote daden van ons voorgeslacht, doch ten eerste ook liefst *niets* anders, ten tweede alleen die daden, waarin de grootheid, zicht-, hoor- en *voelbaar* uitkwam.

Wat zouden zulke lezers beginnen — en de schrijvers, die voor hen zwoegen —, als er eens geen tachtigjarige oorlog was geweest! Nu heeft men althans altijd tachtig jaar *to fall back upon* — een knappe tijd voorwaar! Toch begrepen we soms niet, dat er zelfs in tachtig jaar *zooveel* kon gebeurd zijn!

Voor bovenbedoelde lezers is het boek, waarvan we gaan spreken, niet geschikt, althans indien ze in hun voorliefde voor het vechtend, roovend of spokend element volharden — wat we hun niet aanraden. 't Bedoelde boek namelijk telt 250 bladzijden, waarvan er een 200 zijn gewijd aan *Bilderdijk*, *Da Costa*, *Groen* en de *poëzie*. En 't is wel bekend, dat genoemde mannen noch in land-, noch in zeegevechten veel lauweren hebben geoogst, zelfs niet in den tachtigjarigen oorlog, en dat hun ongelukken, schoon die vele waren, zich toch minder leenen om op een prentje te worden afgebeeld.

Doch er zijn ook lezers, die behalve verhalen en vertellingen nog iets anders en meer begeeren, die gevoelen dat louter ontspanning het doel van hun leven niet moet zijn, noch ook geboeid of geprikkeld te worden hun hoogste streven. Zij willen ontwikkeling, leering, helderder inzicht, en voor hen is het boek, dat we bedoelen, geschreven. Ja, we voegen er bij dat zij, die zelfs zeer veel kennis, verstand en ontwikkeling bezitten, of liever juist dezulken, bij de lezing van dit boek zullen genieten, en meer dan dat.

Bilderdijk, *Da Costa* en *andere Opstellen van A. Brummelkamp Jr.*, zoo luidt de titel van bedoeld boek¹⁾. De Schrijver, wiens naam in de pers terecht goed klinkt, is ook onzen lezers geen onbekende. De uitgever zorgde dat het boek in een zeer gepast en net uiterlijk verscheen en — niet duur werd. Dit laatste moge de verspreiding bevorderen.

Men vindt hier een zevental opstellen, in grootte evenals in inhoud verschillend. Aan *Bilderdijk* b. v. zijn tachtig bladzijden gewijd, aan *Groens Handboek* acht. Ook is de afwisseling tusschen „*Da Costa* als dichter” en „het *Zwitserse natuurschoon*” groot. *Varietas delectat*, verscheidenheid behaagt; en deze klassieke spreuk past wonderwel bij het klassiek

¹⁾ Uitgave van D. Donner te Leiden.

karakter van heel het boek, waarover we om meer dan één reden uitvoeriger dan gewoonlijk wenschen te gaan spreken.

Tot de onderwerpen, die *Ds. Brummelkamp* in zijn boek behandelt, behoort er een, dat we hier voorop stellen t. w. : *De waarde der poëzie voor het leven*.

Want dat is iets waar de meeste menschen al weinig begrip van hebben. Dat iemand in een „verloren uur” eens een versje maakt, of voor liefhebberij „zit te dichten”, vooral als er een bruiloft of een verjaring in aantocht is, of er watersnood is geweest of een kerk afgebrand, ja dat begrijpt men nog. Maar waarde voor het leven in poëzie? Wat koop je er voor?

Dit nu zal *Ds. B.* u zeggen. En hij kan het. Want hij weet en gevoelt wat hij zegt, omdat hij een dier thans *rarae aves*, dier zeldzamen is, bij wie de politiek en het geharrewar onzer dagen en de soms tamelijk lage en platte woordgevechten over groote vraagstukken door kleine menschen den zin voor het hogere niet verstikt hebben, maar die er veeleer door zijn gedreven om van tijd tot tijd en liefst de wijk te nemen naar „the poet's haunt”, de lievelingsplek des dichters. *Ds. B.* is — zijn stijl reeds bewijst het — meer vereerder van *Cicero* dan van *Plautus*. De pleitredenen des eersten staan hem wel zoo hoog als des laatsten „populaire” stukken. Trouwens het populaire, hoe goed ook in zijn soort, duikt tegenwoordig maar al te veel onder in de min frissche wateren van het allemansbad.

't Is uit ons hart gesproken, als de schrijver begint met een weeklacht op te heffen over de armoë onzes tijds aan dichters en dichtkunst. In 't begin dezer eeuw lente-adem in den Europeeschen letterhof. Thans dorheid, schraalheid. Ja we hebben de wetenschap, en godsdienstige en theologische biedt thans zelfs veel beters dan vroeger. Maar uiteraard vergoedt zij 't gemis niet, en de wetenschap die opkomt, die vooral het maatschappelijk leven bedoelt, zal zulks nog minder doen, zoomin als de „nieuwe dichterschool.”

Toch bepleit hij voor de poëzie krachtig een eigen leven, een eigen gebied, dat der schoonheid, der kunst. Zoo heeft het God gewild. *Dante*, *Milton*, *Da Costa*, *Bilderdijk*, waren geen nuttelooze wezens. We waren arm in gedachten zonder hen. Materialist, wiskunstenaar, noch technikus kunnen verlaugen dat alleen *hun* levensbeschouwing in alles doordringe en heersche. Het rijk der poëzie blijve vrij. Zij is ook onuitroeibaar. Zij beidt in de stilte haar tijd. „De muze mag geen afstand doen van haar goddelijk recht.” Straks wordt zij weer in eer hersteld. Wellicht reeds bij den drang naar nieuwe wetenschap. Doch hoe 't zij, de poëzie is een gave Gods voor het leven, een die het leven dient, en die daartoe aan zekere eischen moet beantwoorden.

Indien iets duidelijk is dan is het wel datgene wat we hierboven van den geachten schrijver opmerkten. We hebben eens met een der meest ontwikkelde staatkundige leiders onzes volk over dichters gesproken. En wat zeide hij? Dichters hebben alleen waarde als zij in 't volk den rechten, dat is den antirevolutionairen geest kweken, het tot goede politiek helpen opvoeden. Ten Kate beteekent niets, Da Costa, nu ja, één van zijn voortbrengselen — 't was gelooven we zijn „Bezwaren” — beduidt wat. Maar voor de rest, ook al weinig.

Die dwaze, platte bewering nu bewees alleen, dat een ontwikkeld man toch zeer domme dingen kan zeggen. De man had trouwens van dichtkunst ook geen flauw begrip, en we zijn zoo vrij geweest om zijn hooge wijsheid hartelijk te lachen. Toch oordeelen honderden als hij. En of gij nu zegt, dat poëzie alleen goed is bij bruiloften en begrafenissen, of wel dat zij, als de politiek er niet hoofddoel van is, geen nut doet; of wel beweert dat zoo'n versje geen kwaad kan voor afwisseling, 't is alles even dom. En heel de bent van zulke dwazen moest Ds. Brummelkamps boek eens lezen; maar natuurlijk hebben ze „wat beters” te doen.

Doch wij, die anders oordeelen, hopen aan de hand van het boek aan te toonen, dat de poëzie een factor is machtig voor het leven, misschien nog wel sterker soms dan „democratische stuur” en „meetings met debat” en zooveel meer waar het publiek hoog mee en naar toeloopt, — en waar *wij* ons weleens bij vroegen: Wat koop je er voor?

Alle kunst, zegt Ds. B., is een gave Gods. Haar taak is de schatten van het rijk der schoonheid voor ons te ontsluiten.

We moeten den schrijver voor deze stelling dankbaar zijn, vooral wijl hij het zegt. Want er zijn duizenden onder degenen, die hem en ons naar den geest 't naast staan, welke duidelijk toonen dit woord niet te vatten of niet te gelooven.

De edelste kunst is de poëzie, als de verhevenste. Waardoor nu de dichter dichter is, hoe hij „werkt”, dat beschrijft Ds. B. in woorden, die we elk raden zelf eens te lezen. Van de Dacostiaansche trits, de welbekende, die de „gaaf der poëzie” moet vormen, wijkt hij af; voor den Heldenmoed stelt hij 't Verstand en — terecht. Dwaalde Da Costa dan? Neen, maar hij gaf het niet onmisbare een te hooge plaats, die toekwam aan wat onze schrijver er voor in de plaats stelde. — De poëzie beweegt zich op het gebied der gedachte, de dichter is *schepper*; hij ontleent niet, vorm en inhoud zijn uit hemzelf, terwijl andere kunstenaars wel ontleenen. Zoo ook is des dichters taal zijn eigene, niet een voor anderen vreemde, maar in hun mond iets anders dan in den zijnen. In die dichterlijke taal behooren Rythmus en Rijm. Gaarne schreven we de schoone bladzijde over dit laatste af.

De poëzie is voor het leven. De dichter is priester

voor zichzelf, maar ook meest voor anderen. Ontdekt gij de schoonheid der zienlijke en onzienlijke wereld, haar wonderen niet — hij zal ze u toonen. Zijn poëzie is een gave ter verkwikking in het leven, en wel de hoogste aardsche gave, omdat zij voor allen genietbaar is, elk in zijn mate.

Allereerst verheft en veredelt de poëzie den geest. Alle arbeid, de hoogste en de laagste, vermoeit, mat af. Nu heft de dichtkunst den neergezonken geest weder op, breekt het slaafsche juk, voert den geest op en wekt en sterkt de edeler aandoeningen des harten, vreugd, smart, geestdrift; de wereld van gevoel en verbeelding wordt ons ontsloten. In Ten Kate's wonderschoone taal laat de schrijver het u verkondigen, gelijk hij het straks zelf uitspreekt en in tal van voorbeelden bewijst.

Maar meer, de dichtkunst heeft ook een onderwijzend, opvoedend karakter. Zij redeneert niet, maar aanschouwt en onderwijst dus gemakkelijk. Zoo doet zij liefhebben of haten, navolgen of verafschuwen. Zoo spreekt zij tot hoofd en hart, en dat op elke wijze, verheven en eenvoudig. Zij voedt den geest — de vraag is slechts dat het steeds met gezond voedsel zij. Wat nu de poëzie het volk moet zeggen duidt Ds. B. in uitnemende woorden aan.

Ten slotte moet de poëzie zijn *echt, populair en geloovig*.

Echt, geen namaak, geen rijmelarij. Men is dichter geboren, of is het niet. Wie geen innerlijken gloed kent kan dien niet bij anderen doen ontstaan. Zonder inspiratie geen dichter. Denk aan het Wilhelmus, aan de Psalmen.

Populair moet het dicht zijn. Wat wil dat zeggen? De dichter moet toonen dat hij van de onzen is, met ons mee gevoelt. 't Zit niet in zekere gemeenzame taal of stijl, maar daarin dat de mensch in het algemeen, niet een enkele, zich in de verzen wedervinde. Getuige 't verschil tusschen Byron en Beets b.v.. *Al* wat menschelijk is ligt binnen 't bereik der poëzie en de dichter leere in de school des levens, om het leven met een lied te begeleiden.

Geloovig moet de poëzie wezen; dat is niet enkel stichtelijk, maar van zedelijke waardij, niet los van God. Opdat zijn gave waardij voor 't leven hebbe moet de dichter in Christus den Vader eeren, die zich in Hem openbaarde. Buiten God geopenbaard in het vleesch geen waar licht ook in de kunst. De dichter zij man des geloofs.

En dan wijst de schrijver u op Mozes, op Marnix, op Cats, op De Génestet (hoe dit laatste met recht kan, verklaart hij u), om ten slotte uit te roepen:

„Zullen er nog meer zulke dichters opstaan onder onze natie? Of zal het materialisme en het realisme het laatste woord zijn van onze beschaving en onze kunst, ook van de edelste aller kunsten, de poëzie?

Maar hoe zou men in het land van Vondel en Bilderdijk de hoop op de toekomst kunnen laten varen.

O twintigste eeuw, die welhaast aanbreekt, betaal

ons met woeker terug wat de tweede helft der negentiende ons heeft geroofd.”

Amen! zeggen we dankbaar ook voor de beken-tenis in het laatste opgesloten. Want, lacy! — niet allen voelen den roof, ja juist onder de onzen schijnt de meerderheid het met de Laodicenzen uit Openb. 3:17a te houden.

Een boek als we hier bespreken *kan* der blinden oogen openen.

SCHRIKTOONELEN.

II.

(Slot)

Ik had mij in mijnen angst naar het muntgebouw begeven, dat, laag van verdieping en hecht gebouwd zijnde, de meeste veiligheid scheen te bieden; doch ik kon mijne ongerustheid over het lot van eenen vriend, met welken ik dien dag het middagmaal houden zou, niet bedwingen, en besloot dus dien vriend zoo mogelijk op te zoeken. De nauwe straat, door welke ik zoo behouden gekomen was, niet nog eens durvende doortrekken, oordeelde ik het voorzichtiger, over de bouwvallen der St. Pauluskerk mij naar den rivierkant te begeven, daar het water nu eenigermate bedaard scheen. Kort voor mijne aankomst bij het Corpo Santo, was dit klooster ingestort, en had het eene menigte volks, die zich in de kerk bevond, alsmede eenige priesters, onder zijn puin begraven; het overige gedeelte der gemeente stond op het plein met een ontsteld gelaat naar de puinhoopen te staren. Ik wilde van hier verder gaan, doch werd teruggehouden door de puinhoopen van het opera-gebouw, een der hechtste en prachtigste van dien aard in Europa, en dat nog kort te voren met groote onkosten voltooid was geworden. Ik sloeg dus den weg in naar het plein voor het paleis, waar zich toen gelukkig en als door een wonder het Koninklijke gezin niet bevond. Dit plein stond vol koetsen, karren, paarden en muilieren, verlaten door koetsiers, bedienden en eigenaars. Het was een jammerlijk tooneel deze arme dieren te zien, die zich van hun rampzalig lot schenen bewust te zijn; sommige waren gedood, andere gekwetst; doch de meesten, die geen letsel bekomen hadden, stonden daar van honger en dorst te vergaan.

Van dit plein liep de weg naar het huis mijns vriends door een lange, steile en nauwe straat; de nieuwe tooneelen van ijselijkheid, welke ik hier zag, gaan alle beschrijving te boven: ik hoorde niets dan zuchten en kermen. Ik ontmoette niemand, die niet den dood zijner naaste bloedverwanten en dierbaarste vrienden beweende, of het verlies van al hetgeen hij op aarde aan goederen bezat, betreurde. Ik kon schier geen stap doen zonder op dooden of op stervenden te treden; op sommige plaatsen lagen koetsen met hare eigenaars, bedienden en paarden

bijna verpletterd; hier moeders met hare kinderen in den arm; daar rijkgekleede vrouwen, priesters, monniken, burgers en krijgslieden dood of stervende, aan sommigen was de rug of het dijbeen gebroken; anderen lagen met groote steenen op zich; terwijl wederom anderen, half in het puin begraven, de voorbijgangers vruchteloos om hulp aanriepen; doch met de anderen gruwelijk moesten omkomen.

Eindelijk kwam ik aan het huis van mijn vriend; doch zoowel dit als alle belendende gebouwen waren in puin gevallen. Ik gaf dus alle hoop op, hem ooit weder te zien, en was derhalve alleen bedacht om mijn eigen leven op de best mogelijke wijze te redden, zooals het mij dan ook, dank de Voorzienigheid! gelukte, door binnen een uur tijds eene soort van herberg buiten de stad te bereiken.

Men denke echter niet, dat hiermede het treurige verhaal onzer ontzettende ramp eindigt. Nauwelijks was het avond geworden, of er deed zich een ander tooneel op, weinig minder verschrikkelijk dan het reeds vermelde. De geheele stad namelijk stond in vlam. Op meer dan honderd verschillende plaatsen was deze tegelijk uitgebarsten, en bleef zes dagen onafgebroken doorwoeden, zonder dat de minste poging aangewend werd om den brand te stuiten.

Hij verteerde al hetgeen de aardbeving gespaard had, en de ongelukkige bewoners waren zoo ontsteld en verschrikt, dat weinigen of niemand moed genoeg bezaten om eenig gedeelte hunner have te redden. Ieder wendde zijne oogen naar den brand, en staarde de vlammen aan met stillen weemoed, alleen afgewisseld door het hartverscheurende gekerm der vrouwen en kinderen, telkens wanneer de aarde begon te beven, hetgeen in den loop van dezen nacht zoo dikwijls geschiedde, dat de schokken, hoewel over het algemeen flauw, geen kwartier na elkander uitbleven. Sommigen wilden dezen hevigen brand toegeschreven hebben aan onderaardsche uitbarstingen, doch anderen hebben daarvoor een meer eenvoudige en tevens meer waarschijnlijke oorzaak gevonden. Op den eersten November namelijk, zijnde Allerheiligendag, een onder de Portugeezen met veel plechtigheid gevierd feest, waren alle kerken en kapellen naar gewoonte met een groot getal waskaarsen en lampen verlicht. Deze staken de gordijnen en het losse houtwerk, die met den schok vielen, in brand, en deze vlam, vereenigd met de vlam veroorzaakt door de keukenvuren enz. der bijzondere huizen, nam derwijze toe, dat zij gemakkelijk de gansche stad zou hebben kunnen verteren, ook wanneer geen andere oorzaak daartoe hadde bijgedragen, inzonderheid daar zij geenen tegenstand ontmoette.

Maar wat bijna ongelooflijk zal toeschijnen, is, dat een bende verharde booswichten, die in de gevangenis opgesloten zaten en den kerker, bij het vallen van den muur door den eersten schok, ont- komen waren, terstond den brand staken in zoodanige

huizen, die nog kans hadden in de algemeene verwoesting gespaard te blijven. Ik kan onmogelijk gissen wat hen genoopt kan hebben tot deze duivelsche baldadigheid, ten ware dat zij daardoor de algemeene verwarring en ontsteltenis nog wilden vermeederen, teneinde alzoo eene geschikter gelegenheid te vinden, om in alle veiligheid en strafeloos te plunderen. Zij hadden echter deze schandelijke voorzorg niet eens noodig; want eer nog de nacht viel, was de stad door al wat vluchten kon verlaten; niemand dan deze booswichten en andere misdadigers van hunnen stempel was er nog in gebleven. Misschien hebben eenigen voor het brandstichten wel eenige andere oorzaak dan roof- en plunderzucht gehad, zooals naderhand een hunner, dien men vatte (men zeide, dat hij een tot de galeistraf veroordeelde Moor was), onder de galg bekende, dat hij met eigen hand den brand in 's konings paleis gestoken had. Hij verheugde zich nog in de wandaad, en gaf met zijn laatsten ademtocht de hoop te kennen, dat de gansche koninklijke familie mocht zijn verbrand. Doch hoe dit ook zij, men mag veilig aannemen, dat de vlammen de gansche stad of althans al hetgeen groot en kostbaar in haar was, verteerd hebben.

Ten opzichte der gebouwen heeft men opgemerkt, dat de hechtste veelal het eerst vielen. Alle kerken, kloosters, paleizen en openbare gebouwen waren of ten eenemale ingestort of zoo deerlijk gehavend en bouwvallig, dat het gevaarlijk was ze voorbij te gaan.

Het gezamenlijke getal dergenen, die bij deze ramp den dood vonden, daarbij gerekend zij, die onder het graven in de puinhoopen omkwamen, wordt ten allerminste begroot op zestig duizend. Hoewel de schade in elk ander opzicht niet kan berekend worden, kan men zich daarvan een denkbeeld vormen waanneer men nagaat, dat deze bloeiende, groote en volkrijke stad, na de verschrikkelijke gebeurtenis, slechts een enkele groote puinhoop was; dat rijken en armen gelijk stonden; dat duizenden huisgezinnen, die daags tevoren nog al het aangename des levens smaakten, nu van alles ontbloot over de velden in de nabijheid der stad verspreid lagen, en niemand vinden konden om hun bijstand te bieden.

Eenige dagen nadat de eerste ontsteltenis voorbij was, waagde ik mij naar de stad, om te zien of ik nog iets uit mijne woning redden konde; doch de puinhoopen en bouwvallen waren nu door den brand zoodanig vermeederd, dat ik niet alleen niet de plaats, waar het huis gestaan had, maar zelfs de gansche straat niet terugvinden kon. Eenige dagen daarna waagde ik mij weder derwaarts met twee of drie kruiers, die lang in die omstreken gewoond hebbende, beter dan ik met de ligging der verschillende huizen bekend waren. Met hunne hulp vond ik dan ook eindelijk het plekje; doch spoedig

overtuigde ik mij, dat elke poging om naar iets te graven, behalve het gevaarlijke der onderneming, nimmer aan de kosten beantwoorden zou. Hetgeen buitendien mij nog noopte om alle denkbeelden deswege te laten varen, was het gezicht van het nog rookende puin, waaruit ik opmaakte dat die zaken, waarop ik den meesten prijs stelde, door de vlammen verteerd en onherstelbaar verloren waren.

Beide malen, toen ik deze vruchteloze nasporingen deed, inzonderheid echter den eersten keer, ging van de vele lijken, die allerwegen verspreid lagen, een zoo verpestende reuk op, dat ik op het punt stond van in onmacht te vallen. Hoewel bij mijn tweede bezoek het kwalijkriekende der lucht eenigermate verminderd scheen, had deze zeer noodlottig voor mij kunnen worden, daar ik dientengevolge eene koorts opdeed, waaraan ik een geruimen tijd sukkelde. Intusschen maakte mij dit zeer behoedzaam; ik vermeed zorgvuldig zekere plaatsen, waar de lucht zoo verpestend was, dat men voor besmetting vreesde. Een mijner vrienden verhaalde mij, dat hij eenige dagen na de aardbeving naar de stad gaande, op straat vele lijken zag liggen, vreeselijk verminkt, waaraan de honden schenen geknaagd te hebben; andere half verbrand; wederom andere geheel verkoold; terwijl op enkele plaatsen, voornamelijk bij de ingangen van kerken, de doode lichamen in groote hoopen op elkander gestapeld lagen. Het volgende voorbeeld kan eenig denkbeeld geven van het verschrikkelijke verlies van menschenlevens, door deze ontzettende ramp veroorzaakt.

Tegenover den westelijken ingang der hoofdkerk was een hooge gewelfde gang; ter linkerzijde was de beroemde kerk van St. Antonio, en ter rechterzijde stonden eenige bijzondere huizen, verscheidene verdiepingen hoog. Bij den eersten schok vloten vele lieden, die zich op dat oogenblik in de gang bevonden, naar het vierkante pleintje, dat door al deze gebouwen omringd was. Al diegenen, welke in de beide kerken waren, deden zulks ook. Op dat oogenblik vielen het poortgewelf, de voorgevels der beide kerken en der belendende gebouwen door de hevigheid van den schok tegen elkander in, en begroeven onder hun puin het aanzienlijke getal der ongelukkigen, die hier dicht ineengedrongen stonden.

Alzoo het belangwekkend verhaal van den ooggetuige. We hopen weldra in staat te zijn omtrent een schriktooneel van denzelfden aard uit den allerlaatsten tijd een en ander meê te deelen.

DE BRUILOFT TE KANA.

JOH. 2: 1—11.

't Was feest in 't kleine Kana;
Een blijde bruidegom
Riep, met zijn lieve gade,
Den gasten 't „wellekom!”

Ook Jezus was genoodigd
Met heel zijn jongrenrij;
En ook des Heeren moeder,
Maria, was er bij.

Men ligt ¹⁾ welhaast tevreden
Rondom den disch geschaard,
En 't vroom gesprek houdt d'eendracht
Bij oud en jong bewaard.

Somwijlen stijgt een lofpsalm
Ter eere Gods omhoog,
Daar heilige jubel tintelt
En straalt uit ieders oog.

Bij 't blij en gul on'halen
Verloopt de tijd met spoed;
Wat, bij zoo'n groot gezelschap,
Den wijn ras mindren doet.

Nauw speurt dit niet Maria,
Of snel neemt z' een besluit:
„Zij hebben straks geen wijn meer,”
Zoo brengt zij haastig uit.

„Uw zorg, vrouw, is voorbarig;
„Mijn ure is 't nog niet.”
Is 't goddelijke antwoord
Van Hem, die 't Al gebiedt.

Zij wenkt de dienaars tot zich:
„Doet daadlijk, wat Hij zegt.”
Zes steenen watervaten,
Ter rein'ging toegerecht,

Gelast Hij hun, te vullen
Met water, tot den rand;
Een kan daarvan te stellen
Den hofmeester ter hand.

Deez' proeft, proeft met verbazing
Den kostelijksten wijn.
Dit dunkt hem niet volkomen
Naar gastmaalsrecht te zijn.

De dienaars, die het schepten,
Die wisten 't wel, hij niet,
Wat, naar den wil van Jezus,
Met 't water was geschied.

¹⁾ In het Oosten heeft men de gewoonte op banken in een half zittende, half liggende houding, zich aan tafel te plaatsen. Men noemt dit „liggen.”

Des laakt hij nu den bruijom:
„Dit is niet, als 't behoort;
„Eerst drinkt men steeds den besten
„Wijn; dan van minder soort.

„Maar gij hebt juist den goeden
„Tot op het eind bewaard.”
Doch dra wordt tot zijn blijdschap
Het raadsel hem verklaard.

Dit was het eerste wonder;
Dat Jezus heeft verricht.
Zijn goddelijke zending
Trad daardoor klaar aan 't licht.

Maar ook, wat 't eenmaal zijn zal
In d'eeuw'ge heerlijkheid,
Waar Jezus zelf zijn Kerke
Als Bruidegom verbeidt.

Ommen.

PH. J. VAN DER LINDEN.

N A S C H R I F T.

Op verlangen van den maker geven we gaarne dit versje een plaats, 'twelk we vroeger, vóór het als nu herzien was, liever niet opnamen. De inzender stelt echter prijs op eenige critiek. Die geven we ook nu hier gaarne, ter leering voor anderen.

We hebben hier in eenvoudigen vorm een dichterlijk verhaal, of liever een berijming van het Bijbelsch verhaal met ettelijke opmerkingen daarin gevlochten. Dit is niet ongelukkig geschied, doch de maker heeft wel wat te veel vergeten, dat dichten altijd „kunst” is en er zekere bezieling in moet blijken. Hij had minder enkel moeten *rijmen*.

En daarbij had dit rijmen sierlijker kunnen geschieden. Van vers 8 op 9 loopt het niet fraai, en de klemtoon is bepaald verkeerd in de laatste regels van vs. 9 en vs. 12. De 2e regel van vs. 7 lijdt aan een hiaat, saamtreffen van klinkers.

Naast die gebreken in den vorm staan enkele andere, die vermeden hadden kunnen worden.

In vs. 2 b. v. lezen we van „heel de jongrenrij”, wat den lezer licht op het dwaalspoor brengt, daar de Heere Jezus toen pas hoogstens zes discipelen had.

De schildering van de bruiloft in vs. 3 en 4 is op een Oostersche bruiloft niet in allen deele toepasselijk. De toepassing in vs. 15 is ook lang niet duidelijk.

Minder fraai zijn gezegden als: „brengt zij uit” (regel 24) en heel de 25e regel, die een indruk maakt, welken we niet den juisten durven noemen. In de twee laatste regels is het beeld valsch. De kerk (Bijbelsch is *de Gemeente*) heeft een *Hoofd*. Paulus getuigt van Christus: „Hij is het Hoofd der gemeente”. De Bruidegom heeft een *bruid*, en met dien naam wordt de gemeente ook genoemd, b. v. in Openb. 22. Nu is zeer zeker deze Bruid de Gemeente (de Kerk), maar toch moet het beeld volgehouden blijven, vooral in verzen.

We hopen, dat ook nu deze vriend en de andere lezers met de opmerkingen hun voordeel doen. Ze zijn niet ter ontmoediging geschreyen, want we vertrouwen meer en nog betere dichtproeven van vriend v. d. L. te ontvangen, maar om tot het betere te leiden.

WIJSHEID DER RABBIJNEN.

3.

Volbreng Gods wil, alsof het de uwe was, opdat God uw wil vervulle, alsof het de zijne was, en vernietig uwen wil voor den zijnen, opdat Hij den wil van anderen voor den uwen vernietige.

4.

Warm u aan het vuur der wijzen, doch neem u voor zijn gloed in acht, opdat het u niet zenge: want hunne steken zijn als die van den scorpioen, hun schuifelen als dat van een vurige slang, en al hunne woorden zijn als gloeiende kolen.

5.

Oefen u in de leer: want de geleerdheid ge-
wordt u niet als eene erfenis.

6.

Wanneer meerderen bij elkander zitten en de leer beoefenen, dan rust de heerlijkheid van Gods tegenwoordigheid op hen; want zoo is er gezegd: God is bestendig in de Goddelijke gemeente.

7.

Is er iemand bij wien de afschuw voor de zonde zijne wijsheid voorafgaat, diens wijsheid houdt stand; maar de mensch bij wien de wijsheid den afschuw voor de zonde voorafgaat, diens wijsheid houdt geen stand.

8.

Het zwijgen is de omheining der wijsheid.

9.

Alles wordt te borg gegeven, en er is een net gespannen voor geheel het menschelijk geslacht. De kraam is open, de eigenaar der kraam borgt; het boek ligt open, de hand schrijft er in op; al wie borgen wil, kan komen en borgen. Doch de schuldvorderaars gaan dadelijk en aanhoudend rond, en vorderen de schuld bij den mensch dan met en dan zonder zijn weten in; zij hebben daartoe ook een voldoende reden: het gericht is rechtvaardig.

10.

De mensch, wiens wijsheid grooter is dan zijn goede handelingen, is gelijk een boom, die veel takken en weinig wortels heeft; komt er een storm opsteken, zoo rukt hij hem uit den grond en velt hem neder, gelijk gezegd is: „Hij zal zijn als een eenzame struik in de vlakke; hij zal het goede niet genieten als het komt; maar hij zal dor staan blijven in de woestijn, in een onvruchtbaar, onbewoond land.” Hij daarentegen, wiens goede handelingen meer zijn dan zijne wijsheid, is gelijk een boom met weinig takken en veel wortels; al komen hem ook de windvlagen bestormen, zij kunnen hem van zijne plaats niet be-

wegen, gelijk er gezegd is: „Hij zal zijn als een boom die aan het water geplant is, en in een wel bevochtigden grond zijne wortels uitstrekt; hij ducht niet, als de hitte komt, zijn blad blijft versch; hij is onbezorgd in een jaar van droogte, en houdt niet op vruchten te dragen.”

11.

Wie is een wijze? Hij, die van ieder leert.

12.

Houd geen mensch te gering, en houd geen mogelijke zaak voor onbestaanbaar: want er is geen mensch, die niet zijn tijd heeft, en geene zaak, die niet hare plaats heeft.

13.

Houd de geleerdheid niet voor eene kroon om er aanzien door te verkrijgen, ook niet voor eene spade om er mede te graven. (Verwacht er niet uitsluitend eer of voordeel van.)

„KLEINE” PLICHTEN.

Wij zijn gewoon te spreken van „kleine” plichten, daarmee doelende op plichten, die algemeen weinig geacht worden. Eigenlijk is dit verkeerd, want is niet iedere plicht door God in zijn plan omvat en voegt het ons gering te schatten, waaraan de Almachtige zijn aandacht wijdde?

Het verwaarloozen dezer „kleine plichten” brengt dan ook altijd, hetzij in- of uitwendig, schade teweeg en niet ongestraft smooft men de stem die in zijn binnenste getuigt. Ja soms geschiedt het, dat door de onachtzaamheid in het vervullen dezer plichten, behalve aan ons karakter, aan veel anderen een schade wordt toegebracht, die niet licht te herstellen is. Kleine oorzaken hebben vaak groote gevolgen!

In de hoofdkerk van Modena (Italië) wijst men den bezoeker een emmer, die eens behoorde bij de openbare pomp. Op zekeren dag werd deze emmer door een paar beschonken soldaten gestolen. Er werd een onderzoek ingesteld en de emmer ging van hand tot hand, totdat hij ten laatste in het bezit kwam van Prins Hendrik van Sardinië. Deze vorst wilde om staatkundige redenen den emmer niet teruggeven, de oorlog werd verklaard en Prins Hendrik werd gevangen genomen. Zijn vader bood den hertog van Modena een zeven mijl lange gouden keten, als losprijs van zijn zoon, doch het aanbod werd afgeslagen. Twintig jaar leefde Prins Hendrik zonder zijn vaderland terug te zien. Hij stierf in de gevangenis. Ondertusschen was er een heftige oorlog uitgebroken, waaraan behalve de beide betrokken rijken ook nog andere mogendheden deelnamen en die op het verlies van duizenden menschenlevens te staan kwam. Het slot was, dat de emmer, dat „corpus delecti”, aan Modena werd

teruggegeven. Zie nu eens welke gevolgen het ver-
zaken van een „kleinen” plicht na zich sleepte.

Indien Prins Hendrik het eigendom van Modena
aan zijn bezitster had ter hand gesteld, zouden on-
noemelijk veel ellenden voorkomen zijn. Hij ver-
waarloosde zijn plicht en — het kwam hem op zijn
eigen leven en zijn vader op dat van veel onder-
danen te staan. Neen er zijn geen onbeduidende
plichten, want elke plicht draagt een goddelijk
karakter en sluit een goddelijk bevel in zich. Het
veiligst gaan we, zoo we zonder eenig voorbehoud
en met de grootste nauwgezetheid volbrengen, al
wat God de Heer van ons eischt.

DE ZEKERE TOEVLUCHT.

Waar vindt de bange ziele rust
Dan bij het kruis alleen?
Mijn harte klopt, ik ben bewust,
Naar 't kruis, daar moet ik heen.
Daar is het voor mij, pelgrim, goed,
Geen zonde drukt dan meer,
Daar smaak ik vreë voor mijn gemoed,
Vreë, bij uw kruis, o Heer.

Ben ik vermoeid, ontrust, belaän
Met zorg en last en schuld,
Mijn Redder heeft Gods eisch voldaan;
O vreugd die mij vervult.
Schoon neergebogen en bedrukt,
Al welt in 't oog een traan,
En slaakt de boezem bang een zucht,
'k Weet toch — Hij neemt mij aan.

O lieflijk kruis, de ladder Gods,
Waarop ik klim omhoog,
Gij wordt, gegrond in de eeuwge Rots
Voor mij ten Hemelboog.
Mij wacht de stad, waar 'k binnentreed,
Lofzingend Gods genä! —
Mijn Heiland, dat ik nooit vergeet,
Het kruis van Golgotha!

De Steeg.

A. J. G. A.

UIT HET LEVEN.

Toch elkaar gekregen!

Den 6en Februari werd een merkwaardig huwe-
lijk te St. Paul gesloten, tusschen zekeren heer
Damp, van Minnesota, en Mevr. Wilson, van Chi-
cago. Ongeveer vijftig jaren geleden waren beiden
te Green Bay woonachtig, en deden elkander trouw-
beloften. Kort hierna moest de verloofde man voor
zaken eene reis doen naar het Westen. Eenigen tijd
na zijne aankomst aldaar, werd hij ziek, en wel

zoo erg, dat hij maanden achtereën in een zieken-
huis moest blijven. Toen hij eindelijk hersteld was,
keerde hij naar Green Bay terug, maar bevond dat
zijn meisje, die gedurende al dien tijd niets meer van
hem vernomen had, geloovende dat hij dood was,
vandaar vertrokken was. Niettegenstaande Damp
alle mogelijke pogingen aanwendde om haar op
het spoor te komen, mocht het hem niet gelukken
eenig spoor van haar te ontdekken. Eerst in 1893,
op het terrein der wereldtentoonstelling, te Chicago,
mochten zij elkander weer ontmoeten. De vrouw
was gehuwd geweest maar weer gescheiden. Of
de man gehuwd was geweest, wordt niet gemeld.
Thans zijn ze man en vrouw.

Zonder armen.

Zekere Katie Smith, een meisje dat eenigen tijd
geleden in de stad Chicago beide armen bij een
brand verloor, en voor wien toen ter tijd een groote
som gelds werd gecollecteerd, werd na hare her-
stelling opgenomen in een inrichting dier stad, en
heeft sedert reeds flinke vorderingen gemaakt, in
aanmerking genomen, dat zij bovendien ook nog
slechts den ouderdom van 12 jaren heeft bereikt.
Niet alleen heeft zij reeds in het lezen, schrijven en
rekenen utnemend voortgang gemaakt, maar ook
in het teekenen is zij den meesten kinderen van haren
leeftijd, die goede handen en armen hebben, reeds
vooruit. Het ongelukkige kind is opgeruimd van
karakter, hoogst oplettend en naarstig en scherpzinnig
in het leeren. Al het door haar verrichte werk ge-
schiedt door middel van de voeten. De pen even-
als het penseel, wordt door de teenen bestuurd,
terwijl zij met de teenen van den anderen voet het
voorwerp, waarop zij schrijft of teekent, vasthoudt.

Een vreemde manier van reizen.

Een hoofdofficier van het Indische leger, die op
't oogenblik militair commandant van Banka is, ver-
haalt van een reis, die veertien dagen duurde,
naar de militaire posten op dit eiland. Hij schrijft o.a.:
„Men reist hier per tandoe, d. w. z. draagstoel, of-
schoon stoel eigenlijk niet het idee weêrgeeft, want
men zit niet, maar ligt. Twaalf mannen torschten
mij met een gemiddelde snelheid van 1 K. M. in de
10 minuten, van station tot station, waar telkens
versche koelies het vrachtje overnamen, zonder dat
het daartoe noodig was, dat de tandoe werd neêr-
gezet, want ze verwisselden man voor man onder
't loopen, waarbij een vervaarlijk geschreeuw werd
aangeheven.”

geïllustreerd Tijdschrift voor
 Nederlands Aongelingschap en Volk
 onder redactie van
 A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

ONZE OPSTANDING.

I.

In het geheele Nieuwe Testament is geen enkel woord te vinden, dat de geloovigen vermaant zich voor te bereiden en te sterven. Paulus wijst de Corinthiërs er op dat hij „altijd de dooding van den Heere Jezus in zijn lichaam omdraagt,” maar voegt er onmiddellijk bij dat hij „weet dat Hij die Jezus opgewekt heeft ook hem door Jezus zal opwekken en met hen daar zal stellen.” Hij schrijft aan Timotheus, zijn geliefden zoon, „dat hij als een drankoffer zal geofferd worden.” Maar vermaningen als: „Bereidt uw huis, want gij zult sterven,” en dergelijke vindt men aan de Christenen niet gericht. Integendeel: „Zooveel als wij in Christus Jezus gedoopt zijn, zijn wij in *zijn* dood gedoopt.” Ja „wij *zijn* reeds met hem begraven door den doop in den dood.” Wij zijn „éene plante met hem geworden in de gelijkmaking zijns doods, om het ook te worden in de gelijkmaking zijner opstanding.”

Christus Jezus heeft niet het zalige sterfbed, maar „het *leven* en de *onverderfelijheid*” aan het licht gebracht. De geloovige *is* reeds met hem en in hem gestorven en opgestaan. De geloovige wacht niet op het oogenblik waarop hij tot Christus zal gaan, maar op het oogenblik waarop Christus tot hem zal komen. Hij is, zegt de Apostel Petrus, „wachtende en haastende tot de toekomst van

Christus.” Zijn toestand wordt door Paulus aldus geschetst: „Gij *zijt* gestorven en uw leven is met Christus verborgen in God. Wanneer Christus zal geopenbaard zijn, die ons leven is, dan zult ook gij met hem geopenbaard worden in heerlijkheid.”

Naarmate de gemeente uitsluitend leeft voor de heerlijke toekomst of „openbaring” van Christus Jezus, leeft zij waarachtig, in het volle bewustzijn dat zij reeds door den dood heen is, en heeft zij voller genot van de diepe, alles omvattende beteekenis van de opstanding van Christus Jezus. Naarmate haar leden zich hun geheele leven voorbereiden en laten voorbereiden op *den dood*, verliezen zij zijne en hun eigen opstanding uit het oog. De universeele beteekenis van de vleeschwording, het sterven en de verrijzenis van Christus geraakt op den achtergrond, en het is eindelijk alsof er *niet* geschreven stond: „Indien wij, vijanden zijnde, met God *verzoend zijn* door den dood zijns Zoons, veel meer zullen wij, verzoend zijnde, *behouden worden* door zijn leven.” Het gevoel van de eenheid der leden onderling in de eenheid des lichaams met het Hoofd gaat verloren. Een vaag denkbeeld alsof de scheiding tusschen ziel en lichaam *normaal* is, steekt het hoofd op. De zoendood van Jezus Christus krijgt de beteekenis van de zaligheid der *ziel*. Dat het lichaam sterft, spreekt dan vanzelf; een mensch wordt immers *natuurlijk* oud en verslijt? En ten slotte zorgt ieder geloovige voor zichzelf dat

hij een zalig einde hebbe, alsof daarmêe voorzoover hem betreft Gods verlossingsplan bereikt ware. Men hoopt *elkander* „boven te vinden.” Ook de Heere Jezus zal er zijn, en dat zal — natuurlijk — ten minste in theorie, het heerlijkste zijn. Men droomt zich allerlei aardsch-hemelsche verhoudingen van het voortbestaan der familiebetrekkingen, zonder er aan te denken tot welke onzinnige combinatiën men zodoende in sommige gevallen komt. En de hemelsche zaligheid wordt een gezellige, zondeloze voortzetting van het aardsche bestaan. Ja, het zou er voor vele geloovigen niet veel toe doen of al dan niet hun lichaam zal opstaan. Ze zijn immers reeds volmaakt dadelijk na hun dood en dat nog wel *door* hun dood?

Het onderwijs der Heilige Schrift leert ons vlak het tegenovergestelde.

„Wij zelven, die de eerstelingen des Geestes hebben, wij ook zelven zuchten in onszelven, verwachtede de aanneming tot kinderen: *de verlossing onzes lichaams*” (niet *uit*, maar *van* ons lichaam).

„Onze wandel is in de hemelen, waaruit wij ook den Zaligmaker verwachten, den Heere Jezus Christus, die ons *vernederd lichaam* veranderen zal, opdat het gelijkvormig worde aan zijn heerlijk lichaam, naar de werking, waardoor hij ook alle dingen zichzelf kan onderwerpen.”

„Indien de dooden niet opgewekt worden, zoo is Christus niet opgewekt, en zijn *verloren* degenen, die in Christus ontslapen zijn.”

„Doch broeders, ik wil niet dat gij onwetend zijt aangaande degenen die ontslapen zijn, opdat gij niet bedroefd zijt gelijk de anderen die geen hoop hebben. Want indien wij gelooven dat Jezus gestorven is en opgestaan, alzoo zal ook God degenen die ontslapen zijn in Jezus wederbrengen met hem. Want dat zeggen wij u door het woord des Heeren, dat wij die levend overblijven zullen tot de toekomst des Heeren, niet zullen vóorkomen degenen die ontslapen zijn; want de Heer zelf zal met een geroep, met de stem des archangels, en met de bazuin Gods nederdalen van den hemel; en die in Christus gestorven zijn, zullen eerst opstaan; daarna wij die levend overgebleven zijn, zullen tezamen met hen opgenomen worden in de wolken, den Heere tegemoet, in de lucht; en alzoo zullen wij altijd met den Heer wezen. Zoo dan vertroost elkander met deze woorden.”

Indien de opstanding des vleesches niet van het hoogste belang is, dan is, zegt Paulus, de spreuk: „Laat ons eten en drinken, want morgen sterven wij,” gerechtvaardigd. Maar het verzwakken van het geloof in de opstanding des vleesches noemt Paulus „kwade samensprekingen,” die „goede zeden verderven.” En hij voegt er bij: „Waakt op rechtvaardiglijk en zondigt niet. Want sommigen hebben de kennis van God niet. Ik zeg het u tot schaamte.”

Maar aan den anderen kant: ter bevrediging van

onze *nieuwsgierigheid* geeft Gods Woord *niets*. *Hoe* de toestand zijn zal is ons niet geopenbaard. Al wat daaromtrent verteld wordt, is menschelijk verzinsel. In één woord: „Dit zeg ik, broeders, dat vleesch en bloed het koninkrijk Gods *niet* beërven zullen, en de verderfelijheid beërft de onverderfelijheid *niet*.”

Welke is dan de heerlijkheid van onze opstanding uit de dooden?

Laat ons dit nader met elkander onderzoeken.

W.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

VI.

„ZEGEPRAAL EN VERVOLGING.”

Deze smeekschriften werden door de Waldenzen verzonden. En intusschen bleven zij op het antwoord wachten, met hunne oogen naar den hemel gekeerd. Mocht het antwoord gunstig zijn, met welke dankbaarheid tot God en tot hunnen vorst zouden zij het dan niet begroeten. Maar moest het ongunstig zijn, dan waren zij bereid ook dit aan te nemen, en voor hun geloof hun leven af te leggen.

Het was een zeer gevaarlijke taak, en het ging niet gemakkelijk personen te vinden, moedig genoeg, om deze smeekschriften aan hun adres bezorgen. En toch kreeg men er twee: den leeraar M. Gilles, een godzalig onverschrokken mensch, en nog een ander, wiens naam niet genoemd wordt. Doch de laatste gaf spoedig den moed op, en liet het aan Gilles over, om alleen zijn gevaarvolle onderneming ten uitvoer te brengen. Gilles kwam veilig aan ter plaatste, waar de hertog zijn hof hield, en had een onderhoud met de koningin Margaretha, die op zich nam de smeekschriften aan haren man voor te leggen. Hij had ook een onderhoud met Philip van Savoye, den broeder van den hertog, en een van de commissarissen aangesteld om voor de uitroeiing van de Waldenzen te zorgen. Deze bleef niet lang in deze onheilige verbintenis, maar kreeg een walg ervan, en liet het bloedig werk geheel in handen van den graaf La Trinita. Wat de koningin betrof, haar hart was met de Waldenzen, maar zij stond *alleen*, en hare stem werd niet gehoord temidden van de kuiperijen en dreigementen van de bisschoppen, den koning van Spanje en den paus van Rome.

Drie maanden lang moesten de Waldenzen wachten op een antwoord. Intusschen zaten hunne vijanden niet stil, maar begonnen weldra op eigen gezag te handelen, rekenende op de eindelijke goedkeuring van den hertog. De monniken van het klooster te Pinerolo huurden eene bende vrijbuiters, en zonden die op eenen rooftocht uit. De bende keerde terug; voor zich uit drijvende een deerniswaardige hoop gevangenen, welken zij van hunne woningen en wijngaarden in de bergen weggevoerd hadden. De arme-

ren onder hen werden levend verbrand of naar de galleien gezonden. De rijken echter werden gevangen gehouden totdat zij het rantsoen hadden betaald, door hunne vijanden geëischt. Dit voorbeeld vond navolging. De beide landheeren van Perrier deden vóór 't aanbreken van den dag, den 2^{den} April 1560 een aanval op de dorpelingen van Rioclarcto. Sommigen werden vermoord, de overigen uitgedreven zonder kleederen en zonder voedsel om op de met sneeuw bedekte bergen ellendig om te komen. De woestelingen, die hen uitgedreven hadden, namen bezit van hunne woningen, en verklaarden dat zij niemand toelaten zouden binnen te komen, tenzij hij gewillig was Roomsch Katholiek te worden. Zij bleven echter slechts drie dagen in het bezit, want de Protestanten van een naburige vallei, van de zaak gehoord hebbende, kwamen over de bergen, verdreven de vijanden en gaven aan hunne broederen hunne woningen terug.

In October 1560 verklaarde de hertog van Savoye den oorlog aan de Waldenzen. Weldra drong de schrikkelijke tijding de valleien binnen. De hertog bood vrij pardon aan, aan alle bannelingen, bandieten en booswichten, die als vrijwilligers wenschten dienst te doen tegen de Waldenzen. Er was spoedig een leger op de been van het allerschrikkelijkste gehalte. Het scheen of de Waldenzen tot den ondergang gedoemd waren. De predikanten en andere voorname personen vergaderden om te beraadslagen wat te doen. Gevoelende dat hunne toevlucht in God alleen was, besloten zij niets tot hunne bevrijding te doen, dat Hem onbehagelijk zijn kon, of hun tot oneer verstrekken. Den predikanten werd verzocht allen op te wekken, tot God de toevlucht te nemen, met waar geloof, oprecht berouw en ernstig gebed. Wat hunne verdediging aanging, elke familie moest haar provisie, kleederen, meubels en kudden bijeenvergaderen, en ieder oogenblik gereed zijn, die met alle zieken en ouden van dagen over te brengen naar hunne sterkten in de bergen. Intusschen kwam het leger van den hertog — indien deze verzameling van booswichten dien naam kon dragen — dagelijks nader. Den 31en October werd de proclamatie overal in de Vallei van Angrogna aangeplakt, waarin de bewoners werden opgeroepen tot de Roomsche kerk terug te keeren, of anders gedreigd werden door vuur en zwaard uitgeroeid te worden. Den volgenden dag verscheen het pauselijk leger aan den ingang der Waldenzische valleien. Het bestond uit 4000 man voetvolk en 200 ruiters. Toen de Waldenzen dit leger zagen, verootmoedigden zij zich voor God in een openbaar vasten. Den dag daarop vierden zij allen tezamen het avondmaal. Daardoor versterkt naar de ziel, brachten zij alles in gereedheid. Hun oude mannen en hunne vrouwen klommen de bergen uit en deden de steile rotsgevaarten weergalmen van de psalmen, die zij zongen op hunnen weg naar de Pra del Tor, de sterkte tusschen de

bergen, alwaar zij eene schuilplaats zochten. De gansche bevolking van de Valleien was niet meer dan 18000. Hun gewapende mannen gingen de 1200 niet teboven. Dezen waren verspreid over de verschillende bergpassen en barricaden, om den vijand, die nu aan het naderen was, weerstand te bieden.

La Trinita trok eerst de Vallei van Angrogna binnen met 1200 mannen. De vleugels van zijn leger liet hij langs de aangrenzende hoogten van La Cotière trekken. Tegenover zijne soldaten stond slechts een klein hoopje Waldenzen, die alleen met slinger en handboog gewapend, al vechtende retireerden naar de hoogten, die achter hen gelegen waren. Toen de avond daalde was er niets beslissends uitgericht. Afgemat door het schermutselen, legerden beiden zich voor den nacht — de Waldenzen op de hoogten van Roccomaneot en hunne vijanden op de heuvels die lager gelegen waren. Plotseling werd de avondstilte op de ruwste wijze verstoord door een luid geroep van woeste spotternij, dat uit het pauselijke leger opsteeg. Wat was er dan gebeurd? Zij hadden tusschen hen en de lucht, op de heuvelen boven hen, de voorovergebogen gedaanten van de Waldenzen opgemerkt. De Waldenzen waren bezig op hunne knieën tot den Heer der Heirscharen te bidden. Nauwelijks was het geluid hunner spotternij weggestorven, of zie, daar werd het geluid van eenen trommel gehoord, in een van de zijgangen in de bergen. Een kind had het instrument in handen gekregen, en was bezig zich daarmee te vermaken. De soldaten van La Trinita echter dachten dat het een leger Waldenzen was, dat aan het optrekken was om hen in de zijde aan te vallen. In wanorde grepen zij naar de wapenen. De Waldenzen dit ziende, grepen ook de hunne en snelden den heuvel af om eenen aanval voor te wezen. De soldaten van La Trinita wierpen hunne wapens weg en vloden, achtervolgd door de Waldenzen. Zij verloren alzoo in een half uur het terrein, dat zij in bezit hadden gekregen, na een ganschen dag daarvoor gevochten te hebben. De wapenen door den vijand weggeworpen, waren den Waldenzen zeer welkom. Het verlies van La Trinita was zeven en zestig dooden; aan de zijde der Waldenzen waren er slechts drie gedurende den ganschen dag gevallen. La Trinita trok nu links de vruchtbare vallei Luzerna binnen. In deze waren de steden La Torre, Villaro, Bobbio en andere gelegen. Deze was de prachtigste van alle Waldenzische valleien. Om daarin op te trekken, was bij vergelijking een gemakkelijke onderneming. Want bijna al de inwoners waren naar den Pra del Tor gevlucht. De achtergeblevenen waren meest allen Roomsch Katholieken, die in dezen tijd tusschen de Waldenzen woonden. Zelfs zij hadden hunne vrouwen en dochters aan de zorg hunner Waldenzische burens opgedragen, en ze met dezen naar den Pra del Tor

gezonden, om aan de woeste baldadigheid van het pauselijke leger te ontkomen. Op de dagen die volgden vonden kleine gevechten tusschen La Trinita en de Waldenzen plaats, in elk waarvan de eerste met groote slachting teruggeslagen werd. Hij begon nu het moeilijke in te zien van de taak, die hij op zich genomen had.

De snoodaard nam nu de toevlucht tot bedrog. Hij had ontdekt hoe eenvoudig de lieden waren, en hoe weinig achterdochtig. Derhalve besloot hij daarvan gebruik te maken. Hij had bij zich twee mannen, even listig en snood als hijzelf — Jacomel, de inquisiteur en Gastaud zijn secretaris. De laatste veinsde dat hij het Evangelie liefhad. Hij riep de voorgangers der Waldenzen samen, en door bedriegelijke woorden en vleitaal verkreeg hij het, dat zij toestemden, en wel ten spijt van de waarschuwingen hunner predikanten en sommige leeken, om hunne wapenen in de woning van een hunner voormannen weg te leggen. En tevens om hem toe te laten, al was het maar voor den vorm, om met een klein gevolg in Angrogna op te trekken en in de kerk van St. Lorenzo de mis te vieren, en daarna den Pra del Tor een bezoek te brengen. De pauselijke generaal vierde de mis in de Protestantische kerk. Daarna ging hij door de nauwe opening in de bergen naar de Pra. Men zegt dat hij toen hij den zwarten poel van Tompie voorbijging, ontsteld scheen bij de herinnering hoe daar voordezen een groot leger vernietigd was geworden. Na deze ondernemingen in veiligheid volvoerd te hebben, keerde hij terug om het masker nog een weinig langer te dragen en dan af te werpen.

De hertog was nu naderbij gekomen. Hij had zijn hof nu te Vercellio. La Trinita raadde den Waldenzen, om toch zeker eene deputatie daarheen te zenden. Het zou kracht aan hun verzoek bijzetten, ja het welslagen er van haast verzekeren, als het vergezeld ging van 20.000 kronen. Op de betaling van die som zou hij zijn leger terugtrekken, en hen laten om hun godsdienst in vrede uit te oefenen. De Waldenzen bemerkten niet de verschrikkelijke veinzerij van La Trinita, en willigden de eene zaak na de andere in.

Eerst hadden zij hunne wapens neergelegd, nu eene deputatie naar den hertog gezonden, daarna zichzelf belast om zijne soldaten af te koopen, en het laatste en ergste van alles was, dat zij op den eisch van La Trinita hunne predikanten wegzonden. Het was schrikkelijk om in dat jaargetij te denken aan eene reis over den Col Julien, en toch moest het ondernomen worden. Over die hooge, met sneeuw bedekte kruinen, moest het droevige gezelschap predikanten zijn weg vinden naar de Protestanten in de Fransche vallei van Pragelas.

De graaf geloofde dat de arme lieden nu geheel in zijne macht waren. Zijne soldaten deden wat zij wilden in de vallei van Luzerna. Zij plunderden de

huizen door de Waldenzen verlaten. De weinige inwoners, die gebleven waren, zoowel als zij die teruggekomen waren, denkende dat het alles vrede was, waren genoodzaakt voor de tweede keer te vluchten en veiligheid te zoeken in de wouden en spelonken hooger op in de bergen. De gruweldaden gepleegd door de booswichten aan wie de Vallei van Luzerna nu was overgegeven, waren van zulk eenen aard, dat wij ze hier niet verhalen kunnen. De geschiedschrijver Gilles deelt een treffend voorval mede. Een hulpelooze grijsaard, honderd en drie jaren oud, werd in eene spelonk geplaatst, en zijne kleindochter, een meisje van zeventien jaar, gelaten om hem te verzorgen. De soldaten ontdekten hunne schuilplaats. De oude man werd wreedaardig vermoord, en men maakte zich gereed zijne kleindochter te verkrachten. Zij vlood en achtervolgd zijnde, wierp zij zichzelf van eene steilte af en stierf.

In een ander geval werd een oude man vervolgd tot op den rand van eenen afgrond, door een van La Trinita's soldaten. Er bleef hem geen andere keuze over dan zich in den afgrond te storten, of door het zwaard van zijn vervolger te sterven. Hij stond stil, keerde zich om en viel op zijne knieën, alsof hij om zijn leven wilde verzoeken. De soldaat hief zijn zwaard omhoog om hem te doden, toen de Waldenzer hem om de beenen beet kreeg, en zich met al zijn macht achteruit bewegende, rolde hij over naar afgrond, en sleepte den soldaat met zich mede in de diepte.

EEN „POLITIEKE” PREEK.

(Slot.)

„Waarheen?” vroeg ik. „Ik zal het u toonen,” zei Mr. Lee. Weer namen wij plaats in het rijtuig om ons te laten voeren naar de plaats, waar wanhoop en duivelsche wreedheid haar toppunt bereikten. Wij gingen nu op weg naar een zomerhuis, de „Assembly Rooms” geheeten, dat geheel en al voor ontspanning en genot ingericht was. 't Gebouw had twee zalen en eenige vertrekken zonder ramen; hier zette men 206 hulpelooze wezens gevangen. Het was de kerker geworden van die vrouwen en kinderen. Sommigen der Sepoys kregen verlof van Nana Sahib om eene of meer der vrouwen naar hunne eigen woning mee te nemen, op voorwaarde, dat zij den volgenden morgen weer in den zomertuin teruggebracht zouden worden. Eene dochter van generaal Wheeler werd op deze wijze meegevoerd en kwam niet meer terug. Later huwde zij met den Mohammedaan, die haar naar zijne tent gevoerd had. Eenige Sepoys vermaakten zich, door kinderen met hunne bajonetten te doorsteken en hen ten aanschouwe der gevangen moeders in de hoogte te houden.

Al de deuren van 't zomerhuis waren gesloten

ZIJ WIERP ZICH VAN DE STEILTE AF EN STIERF.

en de Sepoys stonden op wacht; zóo verbeidden de opeengepakte vrouwen en kinderen temidden van ziekte, ongedierte, bedorven lucht en gebrek aan voedsel hun lot achttien dagen lang.

Opeens drong 't gerucht tot Nana Sahib door, dat Havelock in aantocht was, en diens naam was een schrik voor de Sepoys. Uit vrees, dat de gevangen vrouwen en kinderen in 't zomerhuis de vrijheid herkrijgen zouden, gaf Nana Sahib bevel allen de keel af te snijden. Toen de verminkte lichamen in den welput waren geworpen, bleef het gedenkschrift der gruweldaad in bloedige sporen op den vloer en de muren achter. Een ooggetuige zegt, dat, toen hij binnentrad, zijne schoenen in 't bloed baadden, en dat daarin vlokjes haar, stukjes neteldoek, gebroken kammen, stukken van kinderboezelaars, kinderstroohoeden lagen, een kaartjesdoosje, inhoudende een krulletje met het opschrift: „haar van Ned; — hartelijk gegroet”, verder eenige bladen uit een Episcopaalsch gebedenboek, getiteld: „Voorbereiding tot den dood”, een Bijbel, op welks schutblad stond geschreven: „Voor mijne lieve Mama, van hare innig liefhebbende dochter Izabella Blair”. Beiden, zoowel de geefster, als aan wie deze Bijbel geschonken werd, verdwenen voor altijd.

Toen de Engelsche en Schotsche troepen ter bestemder plaatse aankwamen, was hunne woede zóo groot, dat generaal Neil de moordenaars gevangen liet nemen en daarenboven nog beval, dat zij, vóór 't doodvonnis aan hen voltrokken zou worden, een deel van den vloer in 't moordhol moesten reinigen. Dit was voor hen de zwaarste straf, want de Hindoe veraschuwet niets meer dan 't aanraken van bloed. Toen Havelock aankwam, vernietigde hij echter 't uitgevaardigde bevel.

Het was omstreeks 5 uur 's avonds, toen ik op die plaats te Cawnpore kwam. 't Gebouw, waarin 't bloedbad aangericht was, is gesloopt en een tuin met schoone en geurige bloemen was nu hier aangelegd. Mr. Lee wees op ongeveer zeventig grafheuvels, waarin de lichamen en gedeelten van lichamen, die men niet in den put had geworpen, begraven waren. Er stond een soldaat op wacht, om te zorgen, dat het plantsoen niet beschadigd werd. Ik vroeg hem, of ik eene roos tot aandenken afplukken mocht, en hij gaf mij een ruiker van roode en witte rozen. Deze beide kleuren waren symbolen voor mij: 't rood van den moed hier getoond, en 't wit van de reinheid dergenen, die hier 't leven hebben gelaten. — Maar natuurlijk trok de put de meeste aandacht. Immers hierin waren meer dan honderd vrouwen en kinderen neergeworpen. Hij is omringd door een ronden, wit marmeren muur, van ongeveer twintig voet hoogte, waar binnen de ruimte weder met marmer geplaveid is. Toen ik deze ruimte van 57 voetstappen in 't rond betrad, zag ik in 't midden juist boven den put een beeldhouwden engel der opstanding met stralend

gelaat en met twee palmtakken als teekenen der overwinning in de hand. Deze engel ziet naar beneden op de slapenden aan zijne voeten, terwijl zijn beide vleugelen wijzen op de opstanding op den oordeelsdag. Welk een machtige vertroosting in marmer gehouden! De ongelukkigen werden gedood onder de bijlen der Sepoys, zij zullen verrijzen op 't bazuingeschal, dat de gestorvenen doet ontwaken. Ik beefde van ontroering, toen ik op den steen, die den put bedekt, deze woorden las: „Gewijd aan de voortdurende herinnering van een groote menigte Christenen, voornamelijk vrouwen en kinderen, die door den oproerling Nana Sahib op den 15en Juli 1857 op deze plaats wreed vermoord en in dezen put geworpen werden.” In 't front van 't praalgraf waren de woorden gebeiteld: „Dezen zijn het die uit de groote verdrukking komen.”

De zon neigde ter kimme, toen ik de zeven of acht treden van 't grafmonument afdaalde, en ik dacht bij mijzelven: Geen keizer, of het moest Napoleon zijn, genoot ooit meer eer op zijn laatste legerponde; en geene koningin, behalve die van Taj Mahal, zag zich schooner gedenkteeken opgericht, dan de rustplaats siert van de martelaressen van Cawnpore. Maar waar rust het gebeente van den wreeden Herodes der 19de eeuw, van Nana Sahib? Niemand die dit zeggen kan. Twee mannen, uitgezonden om de dochter van generaal Wheeler te zoeken, volgden eene week lang het spoor van Nana Sahib in de wildernissen. Hier vernamen zij, hoe hij kort na den opstand in de bosschen was gegaan, waar hij een nogal weelderig leven leidde. Onder een kleine duizend Hindoe's en Mohammedanen had hij de twee eenige tenten, die er waren, voor zichzelf genomen, terwijl de anderen buiten in den regen en de nommer een goed heenkomen konden zoeken. Vergezeld van den dienaar, die zijn zonnescerm droeg, ging Nana Sahib elken dag baden, door zijn volk nagestaard. Toen hij het om eene of andere reden geraden vond, zich aan dit kleine bewijs van oplettendheid te onttrekken, verdween hij in de holle wegen van het Himalaya-gebergte. Over sir Henry Havelock en sir Colin Campbell is veel gesproken wegens 't uitroeien der Sepoys. En daar was overvloedige reden toe. Mijn geleider vertelde mij, dat hij het gezien heeft, hoe de Sepoys aan den mond van 't kanon werden vastgebonden, 't schot ging af, eenige minuten zag men niets dan rookdamp, en als de rook begon op te trekken, zag men stukken van een menschelijk lichaam door de lucht vliegen.

Gij moogt deze handelwijze zelf beoordeelen. Ik spreek geene meening uit. Evenwel lijdt het geen twijfel, of deze handelwijze heeft het oproer der Sepoys den kop ingedrukt. De Hindoe's ondervonden, dat de Europeanen met dezelfde munt als de Aziaten wisten te betalen. Een goedaardige oorlog met de Sepoys was nu eenmaal een onmogelijkheid. Ten allen tijde hebben Indië's inboorlingen bewijzen van

hunne wreedheid geleverd. Ik was in Calcutta op de plaats zelf, waar de Indiërs in 1756 een gruwelijk drama afspeelden, zóo dat geen ander volk op aarde het nadoen zou. De „Zwarteholgevangenis”¹⁾ is nu afgebroken; maar de plaats, die zij vroeger besloeg, wijst nu een steenen vloer van twintig voet in 't vierkant. Lucknow in 1857 was slechts een echo van Calcutta in 1756. Inlanders bij Europeanen in dienst, en die goed behandeld werden, vermoordden tijdens den opstand op bevel der muiters, zonder eenige aanleiding hunne heeren met vrouwen en kinderen; dezen laatsten verpletterde men 't hoofd.

Nu zijn de inboorlingen rustig, maar geeft hun éen kans vrij, en de tooneelen van 1756 en 1857 zullen zich herhalen. Zij beschouwen de Engelschen als overwinnaars en zichzelf als overwonnenen. 't Oproer van 1857 brak uit, omdat het Engelsche bestuur te toegevend was, posten van vertrouwen en 't bevel over sterkten te veel in handen van inlanders had gegeven. Ik waarschuw Engeland niet verder op den ingeslagen weg voort te gaan, om de inlanders te paaien door dezen posten van vertrouwen te doen bekleeden. Ik ben geen ongeluksprofeet, maar de eenige wijze, waarop men de Aziaten van een oproer kan terughouden, is hun geene macht te geven. Ik zeg u: weest op uwe hoede, of de wreede tooneelen van Lucknow, Cawnpore en Delhi, waarover de geheele aarde geweend heeft, zullen later nog overtroffen worden. Ik spreek over wat ik gezien en gehoord heb. Ik verkondig hier de meening van ieder verstandig Engelschman, Schot, Ier en Amerikaan, dien ik in Indië ontmoette.

Voorzorg is beter dan een geneesmiddel. Ik zeg niet: het is beter, dat Engeland over Indië heerscht. Ik beweer niets tegen 't recht, dat Indië heeft om zichzelf te besturen. Maar ik zeg, dat zoodra de Indiërs er kans toe zien, om de Europeanen uit hun gebied te verdrijven, zij die zullen waarnemen, en hunne wraak, welke nu nog onderdrukt wordt, zal, als zij eenmaal losgebroken is, alles van Calcutta tot Bombay en van den Himalaya tot Coromandel in bloed doen baden.

Nu mijne vrienden, gaat naar uwe woningen, om 't aantrekkelijke van 't Mohammedanisme en Hindoeïsme, welker invoering in Amerika door menigeen gewenscht geacht is, nog eens te overpeinzen. Denkt eens na, wat de natuurlijke ontwikkeling teweegbrengt, als zij duizenden van jaren ongestoord haar weg gaat. Herinnert u de wonderen van martelaarschap om Christus' wil, bidt steeds vuriger voor de zendelingen, geeft milder bijdragen voor de wereldevangelisatie, en weest overtuigd, dat de vernietiging van de afgoden der volkeren zulk een ontzaglijk werk is, dat alleen een Almachtig God door 't Evangelie van Jezus Christus het tot stand brengen kan. — Amen!

¹⁾ Men liet daar de gevangen Engelschen letterlijk stikken.

UIT ISRAEL TOEGEBRACHT.

In een deftig huis in de groote stad Londen, woonde een rijke familie. Zij leefde prachtig iederen dag, werd bediend door tal van knechten en maagden en hield een mooie koets. De eigenares van het huis was een vrouw van middelbaren leeftijd, met donkere oogen, donkere wenkbrauwen en een handigheid en doorzicht in allerlei huishoudelijke zaken, die alleen het eigendom kunnen zijn van een dochter van het volk tot hetwelk de Heere zeide: *Maar gij zult gedenken den Heere uwen God, dat Hij het is die u kracht geeft om vermogen te verkrijgen* (Deut. 8:18). Nooit was er met deze joodsche dame gesproken over den Messias, die haar volk vooral zoo teer beminde, en zich ook voor Israel in den dood overgaf. Het plechtig gelui der kerkklokken op Zondagmorgen had voor haar geen beteekenis. Toch zou Jehova zich aan haar op wondere wijs openbaren.

Op zekeren Zondagmorgen was Mevrouw Cohen bezig haar provisiekamer schoon te maken. Voor haar was het immers geen rustdag; zij had haar Sabbath den vorigen dag gevierd en getrouw aan het wettisch voorschrift, geen vuur ontstoken, van alle werk zich onthouden en de synagoge bezocht. Mevrouw Cohen was dus ijverig in de weer. Reeds waren suiker, specerijen, rijst, sago en nog veel andere zaken (die een Joodsche provisiekamer soms een zeer heidensch karakter geven), behoorlijk gerangschikt en netjes van een nieuw etiket voorzien, toen de bedrijvige huisvrouw een mandje met verse eieren in handen kreeg. Met éen oogopslag bemerkte zij, dat de eieren allernoodzakelijkst „geboterd” behoorden te worden, opdat de fijne smaak van haar man er niets op mocht hebben aan te merken en daarom gelastte zij de keukenmeid haar de boter te brengen. Enkele oogenblikken later werd het verlangde binnengebracht, in een onooglijk stuk papier gewikkeld. Natuurlijk richtte Mevrouw eenige minder liefelijke opmerkingen aan het adres van den winkelier, die zijn waar in dergelijk papier durfde wikkelen; vervolgens nam zij het pakje op, maakte het los en smeed het gevlekte papier op de tafel.

Nu moge men zeggen wat men wil, duizenden malen is het door ieders ervaring bewezen dat een mensch in vele gevallen twee dingen tegelijk kan doen. Zoo is het mogelijk, neen natuurlijk zelfs, dat, wanneer de handen bezig zijn, de oogen en de gedachten onwillekeurig afdwalen en door andere voorwerpen geboeid worden. Zoo ging het ook de ijverige mevrouw Cohen. Zonder het bepaald te willen, dwaalde haar blik naar het pas weggeworpen stuk papier terug en voor zij er zich recht van bewust was, las zij: *het bloed van stier noch bok kan de zonden afwasschen!* De woorden kwamen haar duister voor en daarom herlas zij den zonderlingen volzin op het vette papier. „Het bloed van stier noch bok,” — herhaalden haar lippen werktuigelijk, terwijl haar

handen de eieren boterden. „Het bloed van stier noch bok”, — vervelend toch, dat die woorden haar maar niet uit het hoofd wilden! Ondanks haar pogen om over iets anders te denken, bleven haar gedachten steeds bij deze woorden bepaald, ja er was iets in haar hart, dat daarop een antwoord gaf. Was zij niet elk jaar op den Grooten Verzoendag in de synagoge geweest en had zij ooit, bij het verlaten van het gebouw, *gevoeld*, dat haar zonden vergeven waren? Had zij niet in de eenzaamheid gestreden, geweest en gebeden om den Vredebrenger, dien God, door zijn Profeten aan zijn volk beloofd had? Had zij niet gevast en rouw bedreven over haar overtredingen? En nu las ze hier, als een antwoord op den bangen twijfel van haar hart, dat het bloed van stier noch bok de zonden kan afwassen!

Ik kan niet zeggen hoe 't kwam, maar een *feit* is het, dat in de kamer van mevrouw Cohen een kist stond en dat in die kist een Bijbel lag, een *complete* Bijbel; niet alleen het Oude Testament (hoewel ook dat van Jezus Christus getuigt), maar ook de Evangeliën en de Brieven der Apostelen. Het papier met de genoemde woorden in de eene hand houdende, kreeg zij met de andere den Bijbel te voorschijn en opende dien, bij het boek van den profeet Jesaja. Daarop ging zij ijverig onderzoeken, wat in dat gedeelte der Schrift gezegd wordt van Hem, die van God aan Israel beloofd zijnde, door Mozes in den geest werd aanschouwd, toen de Godsmann zeide: *De Heere uw God zal ulieden een profeet verwekken, uit uw midden als mij; Hem zult ge hooren!* Zij speurde den profeet na, die, duidelijker nog dan Mozes, het beeld van den komenden Messias schetste, totdat zij aan het 53e hoofdstuk van Jesaja kwam. Daar lag het portret van den Man van smarten, scherp omljnd, voor haar; dat: „als een lam werd Hij ter slachting geleid”, greep haar in het diepst harer ziel. Nu sloeg zij de Evangeliën op en las de sobere, maar diepzinnige en verhevene geschiedenis van Jezus' lijden en dood. Opeens schoot er een lichtstraal door haar brein! Is het niet klaar en duidelijk (was het als riep men haar toe), dat deze gekruisigde, zoo diep door uw volk veracht, de Man is wiens beeld Jesaja in het zooveen genoemde hoofdstuk schildert?” Zij las voort en voort en deze gedachte werd hoe langer hoe sterker, ja zij werd ten leste een overtuiging. En toen, ja lezer, toen gebeurde er iets, waarover den rabbijn, indien het hem bekend geweest ware, de haren te bergen zouden gerezen zijn: Mevrouw Cohen viel op haar knieën en bad tot den, door Israel verworpen Messias. Zij smeekte Hem, dat Hij ook haar zonden mocht afwassen in zijn bloed, en als Middelaar haar voorspraak zijn bij Jehova.

Het onderzoek en gebed volgde nu na dezen omkeer in het gemoed van Mevr. Cohen, waardoor zij steeds klaarder zag, en dieper besefte, dat Jezus de beloofde Messias is. Daarop deed zij openlijk belij-

denis van haar geloof in Jezus Christus en de heilige doop bezegelde deze belijdenis.

Doch toen brak er een tijd van bittere vervolging voor de bekeerde Jodin aan. Met smaad en schimp overdekt, werd zij verjaagd uit haar weelderige woning, weggestooten van de zijde haars echtgenoots, verbannen uit de harten harer kinderen. Want evenals de groote Godsmann van den ouden dag, achtte ook zij de smaadheid van Gods volk grooter rijkdom dan de schatten van Egypte. In gezelschap van twee bloedverwanten, die haar voorbeeld gevolgd en Jezus tot hun Zaligmaker aangenomen hadden, leefde onze heldin, zoozeer aan weelde en pracht gewend, de eerste jaren na haar bekeering, in kommer en zorg, ja, nu en dan zelfs in gebrek. Doch de Heer verliet zijn dienstmaagd niet, maar toonde ook haar, dat Hij reeds in dit leven, door goddelijke genade en ontferming rijkelijk vergeldt al wat door zijn discipelen of discipelinnen op deze aarde om zijns naams wil geleden wordt.

Een dolksteek in het hart was haar de tijding uit Indië tot haar gekomen, eerst van het tweede huwelijk en kort daarna van den dood haars geliefden echtgenoots. Doch hoewel diep en pijnlijk, doodelijk was de wonde niet en toen de Heer den balsem van zijn dierbaar woord: *Wie Mij belijden zal voor de menschen, dien zal de Zoon des menschen belijden voor zijn Vader die in de hemelen is*, daarin druppelde, verdween welhaast alle smart voor een gevoel van innige vreugde en oprechte blijdschap over het voorrecht, dat de Heiland zijn dienstmaagd verwaardigde, op haar zwakke schouders het kruis haars Heeren te torschen.

Eindelijk brak ook voor deze discipelin het oogenblik aan, waarin de Heer haar van haar taak afriep om het volle arbeidsloon te ontvangen. Hoe zij dat oogenblik doorleefde, verhaalt ons de predikant, die aan haar sterfbed stond en haar doodstrijd aanschouwde. „Tot het laatste oogenblik (aldus verhaalt hij) was Christus het middelpunt van haar verlangen. Zij stierf, maar — overwinnend, als een voor wie de dood zijn prikkel verloren heeft, zich steeds verheugende in God, haar Zon, haar Schild!”

Uit deze geschiedenis zien we, lezer, dat God nog altijd voortgaat zijn beloften aan de kinderen van Jacob te vervullen. Als in de dagen van Asa, den koning van Juda, toen het volk langen tijd zonder God, zonder priester en zonder Wet was, leeft Israel ook thans. Maar wij gelooven, dat er een dag komen zal, waarop het zaad van Abraham in zijn ellende en verdrukking tot Jehova, den God der vaders, roepen zal. En dan zal de Heere de breuk zijns volks heelen en het verbond met Israel vernieuwen en zij zullen van ganscher harte God dienen, gelijk Abraham hun vader.

Dat allen, die Jeruzalem beminnen, bidden om haar vrede!

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
 Nederlands Jongelingschap en Volk
 onder redactie van
 A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZONN te Amsterdam.

ONZE OPSTANDING.

II.

„Christus is opgewekt en de eersteling geworden van degenen die ontslapen zijn.” Zoo leert ons de apostel Paulus in 1 Cor. XV. Daarmede wordt tweërlei resultaat van zijne opstanding genoemd. In de eerste plaats wordt gewezen op het feit dat de opstanding van Christus Jezus de wanverhouding tusschen geest en stof, welke de zonde veroorzaakt had, in beginsel heeft weggenomen. En ten tweede: dat deze wanverhouding geheel zal vernietigd zijn, dat het beginsel der herstelling volkomen tot zijn recht zal gekomen zijn, zoodra degenen die zijn zoendood tot hun behoudenis hebben aangenomen, met hem opgewekt zijn. Daarom legt de Heilige Schrift er den nadruk op dat Christus Jezus is opgestaan niet uit *den dood*, maar uit *de dooden*, van tusschen de dooden uit, die hem volgen zullen. Immers „indien de Geest, die Jezus uit de dooden heeft opgewekt, in u woont, zoo zal Hij, die Christus uit de dooden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken door zijnen Geest, die in u woont.”

Geest en stof zijn onderscheiden. Maar de zonde heeft die beide gescheiden. Die scheiding wordt gevoeld als een ongeneeslijke wonde. Eene poging om die wonde te heelen is het pantheïsme. Het pantheïsme vereenigt niet geest en stof weer, maar ver-

eenzelvigt ze. Dat pantheïsme openbaart zich op tweërlei wijze. Lage, zinnelijke naturen trekken den geest neer in het stof en doen God opgaan in zijn schepsel; zoodat men God, den „wereldgeest”, tracht terug te vinden in al het geschapene; in den mensch, in het dier, ja in den steen. Naturen, die hooger aspiratiën in zich voelen werken, verheffen den mensch tot God en miskennen den geest ten koste van de stof. Het eerste loopt onverbiddeijk uit op materialisme, dat de „eeuwige stof” vereert. Het laatste eindigt onvermijdelijk langs vele trappen in spiritisme, dat de stof minacht en doet verdwijnen in den geest. De uitersten raken ook hier elkaar, en wel daarin dat de mensch eigenlijk middelpunt van het heelal wordt. Beide zijn de volstrekte miskenning van de waarachtige vleeschwording van het ongeschapen Woord Gods. Voor beide is zijne opstanding eerst een onbegrepen probleem; straks een hersenschim.

Van beide kan gezegd worden, met een woord van den apostel Paulus: „Doch gij hebt Christus niet alzoo geleerd.”

Geest en stof zijn twee, die God saamgevoegd heeft. Hij deed ze niet ineenvloeien, maar vereenigde ze in den mensch; door dien te formeeren uit het stof der aarde en den adem des levens in zijne neusgaten te blazen. De mensch ontving daardoor niet de onsterfelijkheid. Die dat zegt, spreekt heidensch. Van God, en van niemand anders, staat

geschreven, dat „Hij *alleen* de onsterfelijkheid bezit.” Neen, de mensch ontving daardoor het vermogen om eeuwig te leven. Dat de mensch niet de onsterfelijkheid ontving, behoeft geen breed betoog; zijn val en dood bewijzen het tegenovergestelde. Het begrip van „*dood*” is echter bij ons, arme zondaren, „wier leven een gestadig sterven is,” zóo verzwakt en verminkt dat we nauwelijks meer weten wat het zeggen wil, en het gewoonlijk houden voor „stofwisseling.” Daardoor komt het zelfs bij hen die God vreezen niet zelden voor, dat zij den dood van den mensch en dien van het dier op éene lijn stellen. Neen, de dood is van Adam tot alle *menschen* doorgegaan, „omdat zij allen in hem gezondigd hebben.” God had den *mensch* in den staat der rechtheid het vermogen gegeven om over de stofwisseling te triomfeeren door eeuwig te leven. Ons wordt echter uitdrukkelijk gezegd dat Hij dat eeuwige leven op aarde verbonden had aan het eten van den boom des levens, dat volstrekt niet verboden was, maar na den val genadig verhinderd werd. Een eeuwig leven, nadat de mensch „den dood gestorven” was, zou een onherroepelijke vloek geweest zijn. Maar de stofwisseling der dieren, boomen enz. in één woord der redelooze schepping, op zichzelf, staat daarmee niet in 't minste in eenig verband. Niemand, die eenigszins bijbelsch doordenkt, zal b. v. den visschen der zee een eeuwig leven toeschrijven. Ook het „*wild* gedierte” der aarde schiep God „naar *zijn*en aard.” Klauwen, tanden, ingewanden van den leeuw zijn niet door de zonde der menschen gedeformeerd. De haai en de krokodil zijn geen spelingen des Satans, maar schepselen Gods. De zee, die door den felsten orkaan niet dieper dan eenige meters ontroerd wordt, zou één groot pestmoeras worden indien de roofdieren der zee (en welke visch is dat niet) door hun eindelooze jacht niet zorgden voor de noodige beweging in het water.

Adam zou ook niet over ettelijke honderden jaren sterven, indien hij Gods gebod overtrad, maar „*ten dage* als gij daarvan eet zult gij den dood sterven.” De scheiding van lichaam en ziel is dus niet de eigenlijke dood, maar slechts het voor 't zinnelijk oog waarneembare uitwerksel van het proces. De dood trad in toen Adam viel. Die val scheidde hem van zijn God, den oorsprong van zijn leven, in wien hij het eeuwige leven had. De lichamelijke dood was dus voor hem geheel iets anders dan stofwisseling; hij was de scheiding, scheuring van geest en stof. Dat is hij voor het dier niet, want dat heeft geen geest. De gevolgen van den val des menschen voor de redelooze schepping zijn dus niet dat de stofwisseling intrad, maar dat de stof, in den val zijns onderkonings meegesleept, vervloekt werd om zijnen wil. De onderkoning onttrok zichzelf aan zijn God, die het eeuwige leven is, en koos zich een anderen soeverein in Satan, den persoonlijken dood. Hij sleepte zijn onderdanen mede.

Jezus Christus kwam als Zoon des menschen in de gelijkheid des zondigen vleesches, om door dood en graf heen de tweede Adam te worden. Zoo werd hij het hoofd der nieuwe menschheid; door hem aan Satan ontrukkt en weder onder de soevereiniteit van God den Vader gebracht. In die opstanding uit den dood deelt ook de redelooze schepping, evenals ze in den val der menschheid deelde. Ze zal weer aan haar doel beantwoorden; ook zij is gered. Deze beteekenis heeft voor haar de opwekking van Christus Jezus. De vijandige macht, die de stof over den geest deed heerschen en in het graf haar geweldigste uitdrukking en ontplooiing heeft, werd verbroken en zal vernietigd worden. In zijne nederdaling ter helle onderving Jezus de menschheid en in haar de schepping, om haar met zich in zijne opstanding op te heffen ten eeuwigen leven.

En daarom is onze verlossing niet volkomen zolang nog „ons lichaam dood is om der zonde wil.” Daarom is onze lichamelijke opstanding de „wederoprichting aller dingen.” Daarom wordt het schepsel „vrijgemaakt van de dienstbaarheid der verderfenis”, door de opstanding der kinderen Gods. Niet een zalige *dood* is het hoofdmoment in des Christens leven, maar een zalige *opstanding*.

Wat is dan de dood des Christens? Voorzoo veel hemzelve betreft staat die dood gelijk met het in één punt des tijds veranderd worden van hen die bij de toekomst des Heeren levend overgebleven zullen zijn. Wat hun in één oogenblik geschiedt, duurt bij andere geloovigen jaren- of eeuwenlang. Voorzoo veel de menschheid aangaat is het gewillig en met God eenswillend sterven van den Christen zijn aandeel in Gods lankmoedigheid, waardoor God de belofte zijner toekomst niet *vertraagt*; maar met lankmoedigheid wacht, willende dat allen tot bekeering komen. De opstanding der rechtvaardigen is het einde van den genadetijd voor de onbekeerden. Van de geheele wereld is geldende wat van de Kanaänieten staat geschreven; „dat hun zonde nog niet vol is;” 't geen natuurlijk niet beteekent dat ze nog zooveel of zooveel zondigen moesten, maar dat God de uiterste grens van de spankracht zijns gedulds en zijner lankmoedigheid nóg niet gekomen achtte. Deze lankmoedigheid hebben ook zijne kinderen te vervullen, door — ofschoon haastende en verlangende naar de toekomst van Christus — wel te willen wachten met het oog op anderer behoudenis.

Zoo is de dood niet een zaak, waarop men zich voor te bereiden heeft, maar een *overwonnen* vijand, die — de laatste van allen — staat *vernietigd* te worden. Zoo wordt het sterven — inplaats van een geestelijk egoïsme — een geestelijke zelfverloochening. Zoo leert men verstaan waarom in het Nieuwe Testament niet van het *lijk* des Heeren of van de *lijken* der geloovigen, of van *overlijden* gesproken wordt; maar gezegd: „Zie de plaats waar *de Heere* gelegen heeft,” en: „God zal hen *die ontslapen zijn* weder-

brengen met hem. De behoudenis der *zielen alleen* zou half werk zijn, gedeeltelijke verlossing. De opstanding des vleesches is de kroon, de volmaking der verlossing. Eerst daarna geeft Christus het koninkrijk aan God en den Vader weder, opdat Hij alles zij in allen."

De begrafenis des Christens is niet het bijzetten van een lijk in de groeve der vertering, maar het zaaien van een tarwegraan, dat ontkiemen zal en een ander lichaam krijgen. Het is de voorwaarde voor het verderfelijke en sterfelijke om onverderfelijkheid en onsterfelijkheid aan te doen. Want dit is de heerlijkheid der herschepping door Christus boven die der schepping; dat we in hem *hebben* hetgeen Adam ons moest verwerven; hetgeen uit hem blonk op den berg der verheerlijking: het eeuwige leven *onverderfelijk* en *onsterfelijk*.

De schepping *volkomen* verlost, de mensch *volmaakt* hersteld, dat is onze opstanding. Onze dood ligt in het graf van Christus. Vergeten we dan hetgeen achter is en strekken we ons uit naar hetgeen voor is. Zoo alleen *versiert* zich de Bruid van Christus om haren Bruidegom waardiglijk te ontvangen. Ze is geen vrome teringlijderes, maar een herleeftde gezonde maagd. Laat ons nooit vergeten: naarmate we onze opstanding in haar rechte waarde schatten en hoog houden, geven we blijk dat de kracht der opstanding van Christus in ons werkt.

W.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

VII.

Een gedeelte van de 20,000 kronen door La Trinita geëischt was nu betaald. Om het geld te krijgen hadden de arme Waldenzen hunne kudden moeten verkoopen. De graaf trok zich nu terug en legerde zich gedurende den winter te Cavour, eene plaats zoo dicht aan de Valleien, dat een marsch van eenige uren genoegzaam zou wezen om hem die weder te laten binnentrekken. Het koren, de olie en de wijn, die hij niet instaat was met zich mede te nemen, werden door hem vernield. Hij vernielde zelfs hunne molens. Zijn doel scheen werkelijk te zijn, de Waldenzen daartoe te brengen, dat zij of genoodzaakt zouden worden zich over te geven of van honger om te komen. Om hen nog meer te benauwen plaatste hij overal garnizoenen, en de ongebondenheid van zijne dwingelandij werd daarin gezien, dat hij de Waldenzen, die zelve zonder brood waren, noodzaakte zijne soldaten van voedsel te voorzien. Deze soldaten gingen gedurig rond om naar degenen te zoeken, die zij gebruiken konden tot de verzadiging hunner wreedheid en onreine lusten. Die zoo onuitsprekelijk ongelukkig waren om in hunne handen te vallen, werden, zoo zij mannen

waren op de schrikkelijkste wijze gemarteld, zoo zij vrouwen waren, even schandelijk onteerd.

De Waldenzen hadden zich aan alle deze dingen onderworpen in de hoop dat de deputatie, naar den hertog gezonden, terug zou keeren met de tijding van vrede. Hoe groot was hunne teleurstelling, toen na zes weken gewacht te hebben, de deputatie terugkwam, en zij reeds aan hun vervallen aangezichten zien konden wat het antwoord was. De hertog liet hun weten dat zij zich *onvoorwaardelijk in de armen van de Roomsche Katholieke kerk moesten werpen, of anders uitgeroeid worden!* Om kracht aan dit bevel bij te zetten, was de hertog bezig een talrijker leger te verzamelen om tegen hen te gebruiken. De mis, of algeheele uitroeiing — dit waren nu de twee zaken tusschen welke zij hadden te kiezen.

De geest van het volk ontwaakte. Zij verkozen liever duizend dooden te sterven dan hun voorouders te onteeren, hun eigen zielen in gevaar te stellen, en hunne kinderen een slavenjuk op den hals te halen. Hunne zwaarmoedigheid was verdwenen, zij waren als menschen die uit een diepen slaap waren ontwaakt. Zij wapenden zich weder; hun eerste zorg was hunne predikanten terug te roepen, hun tweede om hunne vervallene kerken weder op te richten, en hun derde om weder tot den dienst des Heeren daarin samen te vergaderen. Iederen dag groeide hun moed, en de blijdschap werd nog eens op hunne aangezichten gezien.

Brieven van deelneming en toezegging van hulp werden door hen ontvangen van hunne mede-Protestanten van Genève, Dauphiné en Frankrijk. De beide laatsten werden ook bedreigd door vervolgingen en dit bracht hen des te meer er toe, om voor hunne broeders in de verdrukking te gevoelen. De Waldenzen van Luzerna zonden gezanten, over de met sneeuw bedekte bergen, naar de Protestanten van de Vallei van Pragelas, toen onder Fransch gebied, en bedreigd door hunnen koning; en traden met hen in verbintenis tot onderlinge hulp. Deze verbintenis werd onder den blooten hemel en het aanroepen van 's Heeren naam, met een plechtigen eed bevestigd. Men besloot dat deze eed van getrouwheid aan elkander op dezelfde wijze in al de Waldenzische valleien zou worden afgenomen. De afgevaardigden van Pragelas trokken over Mont Julien, en kwamen den 21sten Januari 1561 te Bobbio in de Vallei van Luzerna aan. Hunne komst was bijzonder tijdig. Den avond tevoren was er in naam van den hertog eene proclamatie uitgevaardigd, den Waldenzen gebiedend binnen vier en twintig uren Roomsche te worden, of anders het geweld te ondervinden van „vuur, zwaard en strop”; de drie argumenten van het Roomsche Katholicisme. Dit was het eerste nieuws, dat de afgevaardigden uit de Pragelas vernamen bij hunne aankomst te Bobbio. Met des te grootere geestdrift maakten zij

zich gereed om hunnen eed te vernieuwen. Achter Bobbio is een heuvel gelegen. Op dezen klommen de afgezanten van Pragelas en die van Luzerna, en overeind staande temidden van de bijeenvergaderde hoofden van huisgezinnen, die allen geknield rondom lagen, spraken zij de volgende woorden:

„In den naam van de Waldenzische gemeenten van de Alpen, van Dauphiné en van Piëmont, welke altijd vereenigd waren, en welke wij hier vertegenwoordigen, beloven wij hier, met onze handen op onze bijbels, en in de tegenwoordigheid van God, dat alle onze valleien elkander onderling ondersteunen zullen, in alle godsdienstige zaken, zonder inbreuk te maken op de gehoorzaamheid verschuldigd aan onze wettige overheden.

„Wij beloven den Bijbel ongeschonden, en zonder eenige toevoeging te bewaren en te handhaven, overeenkomstig het gebruik der ware Apostolische Kerk, en in deze heilige religie te volharden, ofschoon ons leven daardoor in gevaar moge komen, opdat wij haar even ongeschonden en zuiver aan onze kinderen mogen overgeven, als wij haar van onze vaders hebben ontvangen.

„Wij beloven onze broeders, die vervolgd worden, te ondersteunen en te helpen, zonder op ons eigen persoonlijk belang te letten, maar op de belangen van het algemeen, en ons vertrouwen te stellen niet in den mensch, maar in God.”

Volgens het bevel van den hertog hadden zij den volgenden ochtend te kiezen tusschen de mis en de straf in de proclamatie bedreigd. Een nabijgelegen kerk — eene van die welke hun was ontnomen — stond gereed, met altaar opgeschikt en waskaarsen daarop brandende, om de Waldenzen instaat te stellen hun eerste mis te hooren. Bij het eerste kriecken van den dageraad waren zij aan de kerkdeur. Zij zouden den hertog toonen op welke wijze zij van plan waren te herroepen. Zij traden binnen. Een oogenblik stonden zij te kijken naar de verandering, die hunne kerk had ondergaan, en toen gingen zij aan het werk. Om de kaarsen uit te blazen, de beelden neer te werpen, en den rozenkrans, het kruisbeeld en al het ander toebehooren van den Roomschen eeredienst in de straat te vegen, was het werk van een oogenblik. De predikant, Humbertus Artus, beklom toen den kansel, en nam tot tekst Jesaja XLV: 20: „Verzamelt u, en komt, treedt hier toe samen, gijlieden, die van de heidenen ontkomen zijt! Zij weten niets, die hunne houten gesneden beelden dragen, en eenen God aanbidden die niet verlossen kan.” De preek die volgde gaf den grondtoon aan den veldtocht, die nu beginnen zou.

De bewoners van de gehuchten in de bergen snelden naar beneden, en kwamen om die van de Vallei van Luzerna te helpen. Het leger der Waldenzen, aldus versterkt, trok uit van Bobbio naar Villaro om den tempel aldaar te reinigen. Op weg ontmoetten zij het Piëmonteesche garnizoen. Zij vielen het aan

en dreven het op de vlucht. De monniken, „seigneurs” en magistraten, die gekomen waren om de geloofsverzekering der ketters te ontvangen, werden mede op de vlucht gedreven. De geheele bende vluchtelingen, soldaten, priesters en rechters namen de wijk naar Villaro, dat nu door de Waldenzen werd belegerd. Drie malen poogde het garnizoen van La Torre Villaro te ontzetten, en drie malen werd het teruggeslagen. Eindelijk op den tienden dag gaf Villaro zich over. Het leven van het garnizoen en van alle anderen werd gespaard, en twee Waldenzische predikanten begeleidde hen naar La Torre. De soldaten betuigden dat zij meer vertrouwen in hen hadden dan in eenig ander geleide. De Graaf La Trinita, dit vernemende, trok met zijn gansche leger de Valleien binnen. Hij poogde weder hen met valsche voorstellingen te misleiden, doch de Waldenzen weigerden zich voor de tweede keer in zijne strikken te laten vangen, en namen geene de minste notitie van al hetgeen hij had voor te stellen of te zeggen.

De Waldenzen maakten alles voor den ophanden zijnde strijd gereed, en arbeidden met den ijver van mannen, die weten dat hunne zaak een groote en rechtvaardige is, en die gewillig zijn alles daarvoor op te offeren. Met de grootste nauwgezetheid werd alles geregeld. Aan elke afdeeling van strijders werden twee predikanten toegevoegd, om den zedelijken toon van het leger te bewaren. De predikanten namen den morgen- en avondgodsdienst waar; zij baden met de soldaten voordat zij in den strijd gingen; en wanneer de slag geleverd was en de Waldenzen den vijand achtervolgden, dan beijverden zij zich om noodeloos bloedvergieten te voorkomen. La Trinita wist zeer goed, dat zoo hij de valleien aan zich wilde onderwerpen hij zich van den Pradel Tor moest meester maken. In deze natuurlijke sterkte was nu vergaderd de overgrootste meerderheid van het Waldenzische volk; wat overgebleven was van hunne levensmiddelen en hunne kudden hadden zij daarheen gebracht; aldaar hadden zij hunne molens en bakkerijen opgericht; aldaar kwam hun raad bijeen, en vandaar gingen al de plannen ter verdediging uit. Kon hij slechts deze plaats in bezit krijgen, dan zou alles gewonnen zijn!

Daarom bekommerde hij zich over de andere valleien niet, maar trok die van Angrogna binnen. Zijn eerste poging mislukte. De strijd duurde den geheelen dag, doch eindigde daarin, dat hij teruggeslagen werd. Drie dagen daarna trok hij weder de vallei binnen, en slaagde er in, aanmerkelijk ver door te dringen; alles op zijnen tocht in brand stekende en verwoestende. Doch dit voordeel kwam hem duur te staan, en hij moest spoedig alles weder afgeven. Den 14^{den} Februari werd het woedendst gevochten. La Trinita had zijn leger in drie hoopen verdeeld, en besloten den Pra van drie zijden aan te vallen. De graaf verwachtte met zekerheid, dat indien de eene legerafdeeling teruggeslagen moest

worden, eene der andere er in slagen zou, om deze geduchte sterkte der Waldenzen in bezit te nemen. Eene afdeeling moest door de nauwe scheur in de bergen, waarvan wij reeds meermalen gehoord hebben, binnendringen, en alzoo den Pra van het zuiden bestormen. Een tweede moest over de hoogten van Pramol klimmen, en over de met sneeuw bedekte zijden van La Vechêra trekkende, van het oosten binnendringen; terwijl de derde afdeeling van San Martino moest opklimmen, om over de hemelhooge kruinen, die den Pra aan het noorden insluiten, neder te dalen en de sterkte in bezit te krijgen.

De Waldenzen droegen geen kennis van het gevaar dat hen dreigde. Zij waren juist bezig met hun morgengodsdienst, toen het alarm werd gegeven. De vijand was aan het binnendringen door de spleet in de bergen. Van alle zijden waar de aanval was beraamd, kon deze het gemakkelijkst verdedigd worden. Zes dappere Waldenzische jonge mannen traden toe, en plaatsten zich in die spleet, om den vijand te beletten binnen te dringen. *Zij waren zes tegen een gansch leger!* De weg waarlangs de soldaten trokken was lang, en zoo smal dat slechts twee naast elkander daarop konden voorttrekken. Verder was hij duister want de zon drong er bijna nooit binnen. Aan de eene zijde waren er, nu eens steile hemelhooge onbeklimbare rotswanden, en dan weder hingen er over den weg vervaarlijk groote rotsgevaarten, die alles dat beneden was dreigden te verpletteren. Aan de andere zijde was de afgrond, welke in het schemerlicht dat er heerschte, op sommige plaatsen wel bodemloos scheen te zijn, en ver beneden waren de scherpe puntige rotsblokken, die dicht bij elkander lagen, en tusschen dewelke de rivier de Angrogna zich kronkelde. De weg was zoo nauw, dat wie van voren aangevallen werd, onmogelijk naar de rechter- of linkerhand kon wijken, en van terugkeeren kon er geen sprake zijn, terwijl de geringste mistred genoeg was om iemand in de diepte te laten storten. Zoo gaat de weg voort; aan de eene zijde de onbeklimbare rotswanden, aan de andere de gapende afgrond, totdat er bij den ingang in den Pra del Tor een natuurlijk hek is; gevormd uit den steilen berg aan den eenen kant, die juist daar met een scherpe punt een weinig inschiet, en aan den anderen kant die groote rots. Het hek is slechts wijd genoeg om een tegelijk door te laten. Daar namen dan de zes dapperen hunne standplaats in. Wij herhalen zes tegen een geheel leger! Onbeweegbaar als de Alpen onder wier schaduw zij geboren waren, stuitten zij niet alleen den voortgang van het leger, maar dreven het terug, als een van schrik overmeesterde massa, en velen waren de ongelukkigen, die over de steilte vielen en in den gapenden afgrond beneden ellendig omkwamen.

Anderen zouden zich gehaast hebben deze jonge mannen te helpen, doch onverwacht dreigde het

gevaar van een anderen kant. Op de hoogten van La Vechêra werd een leger van soldaten gezien door de sneeuw voorttrekkende, om de Vallei van het Oosten binnen te dringen. Voordat zij tijd hadden hun plan ten uitvoer te brengen, werden zij door de Waldenzen aangevallen, die hen versloegen en op de vlucht dreven.

Twee van de aanvallende legers van La Trinita hebben gefeild, zal het derde beter slagen? Terwijl de Waldenzen op La Vechêra den verslagen vijand achtervolgden, zagen zij nog een andere gewapende bende, die over de bergen gekomen was ten noorden van den Pra del Tor, naar beneden trekken. Dadelijk werd alarm gemaakt. Slechts weinigen konden op het oogenblik gemist worden om den vijand tegemoet te gaan. Dezen vormden een hinderlaag aan den uitgang van een nauwe kloof, waardoor de vijand bezig was te trekken om in den Pra te komen.

Toen de soldaten uit de kloof kwamen en naar beneden in de vallei blikten, riepen zij uit: „Haast u, haast u! Angrogna is ons!” Maar de Waldenzen, uit hun hinderlaag tevoorschijn komende, liepen op hen toe met hunne zwaarden, roepende: „Nee, gij zijt de onzen!” Vertrouwende er op dat zij meer in getal waren, vochten de soldaten woedend. Doch in weinige minuten waren de Waldenzen, die over de andere benden gezegepraald hadden, van alle kanten toegesneld om hunne broeders te helpen. Toen de soldaten zagen dat zij van alle kanten werden aangevallen, wendden zij zich om en vloden langs de hellingen, waarlangs zij zooveen tevoren waren nedergedaald. Velen werden gedood en niemand zou ontkomen zijn, ware het niet door de tusschenkomst van den Waldenzischen predikant die tegenwoordig was, en zijne stem verheffende, de Waldenzen vermaande het leven te sparen van degenen, die niet meer instaat waren weêrstand te bieden. Onder de gedooden was Charles Truchet, die kort tevoren de gemeente van Rioclaret zoo wreedaardiglijk verwoest had. Een steen van eenen slinger velde hem ter aarde, en zijn hoofd werd met zijn eigen zwaard afgehouden. Louis de Monteuil, een ander van denzelfden stempel, kwam in hetzelfde gevecht om. Woedend over deze nederlaag, keerde La Trinita zijne wapenen tegen de bijna weerlooze vallei van Rora. Hij verwoestte deze, stak haar kleine stad in brand, en verjaagde de bevolking van tachtig huisgezinnen, die over de sneeuw van de bergen onkwamen naar Villaro in de Vallei van Luzerna. Daarna trok hij deze vallei binnen, en ofschoon die juist toen bijna ontvolkt was, kreeg hij zulk een warme ontvangst van de boeren, die achtergebleven waren, dat nadat hij weder en weder verslagen werd, hij genoodzaakt was met zijn leger af te trekken, en terug te gaan naar Cavour. Daar had hij tijd genoeg om over zijne tegenspoeden na te denken, en nieuwe plannen te beramen om zijne schande uit te wisschen. La Trinita nam een gansche maand

om zijn leger te versterken, dat grootelijks verzwakt was door al de onheilen, die het hadden getroffen. Geholpen door den koning van Frankrijk en dien van Spanje, had hij spoedig 7000 soldaten bijeen. Nu dacht hij dat hij ongetwijfeld sterk genoeg was, om zijne schande uit te wisschen, en het groote Waldenzische schandaal eenmaal voor altijd van den aardbodem te verdelen. Hij voerde weder zijn gansche macht tegen Angroña aan.

EENE AARDBEVING IN KONSTANTINOPEL.

We gaven kort geleden een beschrijving van de verwoesting, die meer dan een eeuw geleden Lissabon trof. Dat dergelijke onheilen ook in later tijden voorkwamen, en aardbevingen in verscheidene plaatsen niet zoo zeldzaam zijn, weet men.

Nog pas in het jaar 1894 hebben de ontzaglijke onderaardsche krachten, wier uitwerking aan de oppervlakte der aarde wij aardbeving noemen, verscheiden malen aan een deel der menschheid angstige oogenblikken bezorgd. Uit het Zuiden van Europa voornamelijk, uit Konstantinopel en Italië, maar ook uit andere landen, verspreidde de telegraaf herhaaldelijk over de geheele wereld berichten over waargenomen aardchokken en van de daardoor aangerichte schade.

Over het algemeen kan men zich echter bij ons, Gode zij dank, geen recht duidelijke voorstelling vormen van wat eigenlijk eene aardbeving is, en daarom zullen wellicht ook de volgende medeelingen veler belangstelling wekken. Zij zijn afkomstig van iemand, die zelf de grootste gebeurtenis van dezen aard in het afgelopen jaar bijgewoond heeft, namelijk de aardbeving die op den 10^{en} Juli de hoofdstad van Turkije teisterde. Treffend is in sommige opzichten de overeenkomst van zijn verhaal met dat van den Lissabonschen koopman in 1755, dat we pas mededeelden.

„De zon was dien dag in haar gewone zomersche pracht opgegaan; een frissche wind kwam uit het Noordoosten over de Zwarte Zee aanstrijken, zoodat men zich volstrekt niet over een al te groote hitte beklagen kon, terwijl ook de barometerstand normaal was. Alles scheen dus zekerheid te bieden, dat de dag even vroolijk zou eindigen als hij begonnen was.

Het huis, dat wij bewonen, ligt aan het strand der zee van Marmora, binnen de villakolonie Mada. De terrasvormig afdalende tuin strekt zich tot aan het water uit. In den voormiddag van den 10^{en} Juli was ik in een kamer van de benedenverdieping bezig een brief te schrijven. In de meest kalme gemoedsstemming verkeerende, had ik een sigarette opgestoken en dacht aan niets minder dan aan een ontzettend, plotseling uitbrekend natuurverschijnsel. Op eens werd ik echter uit mijn rust opgeschrikt door een dof, steeds krachtiger wordend rommelen, dat

diep onder mij uit den schoot der aarde scheen voort te komen. Ik heb een soortgelijk geluid gehoord, wanneer een krachtige windstoot door het touwwerk van een schip gierde, en het bruisen der golven zich aan het gehuil van den storm paarde. Doch tot lange beschouwingen over hetgeen ik hoorde, had ik geen tijd, want plotseling voelde ik mij als door een elektrischen schok dooreengeschud, en zag ik, hoe de muren om mij heen, met steeds sterker wordend geraas, begonnen te wankelen, en hoe alles wat zich in het vertrek bevond omviel, brak of ten minste van zijn plaats geworpen werd. Met ontzettenden schrik vloog mij de gedachte door het brein: „een aardbeving” en meer instinctmatig dan wel bewust, liep ik naar buiten op het balkon, en van daar langs den trap, den tuin in, slechts gedreven door den wensch om niet door het neerstortend plafond getroffen te worden. In het voorbijgaan zag ik nog, hoe de groote zware hanglamp in het middenvertrek van het huis, als door een onzichtbare hand bewogen, met groote slingeringen heen en weer bengelde, en hoorde ik het rammelen en kraken van vallende en brekende voorwerpen. In het volgende oogenblik stond ik behouden in de open lucht, maar nooit zal ik het schouwspel vergeten dat zich toen aan mijne oogen voordeed.

Ik zag het wit marmeren paleis, dat door onzen buurman, een rijken Engelschman, bewoond werd, aan alle hoeken en zijden op ongeloofelijke wijze schudden en waggelen. Hoe een stevig steenen gebouw zulke bewegingen maken kan, zonder daarbij in te storten, blijft mij een raadsel. Beneden in de open lucht vond ik reeds verscheidene andere bewoners van het huis, die nog vlugger geweest waren dan ik, terwijl van de naburige erven het angstige geschreeuw van vrouwen en kinderen tot ons doordrong, dat een jong Engelschman door het geroep van: „*Out of the house!*”¹⁾ trachtte te overstemmen.

Nu eerst kwam mij in de gedachte, dat mijne ouders, die zich op de bovenste verdieping bevonden, het huis, dat ik in mijne verbeelding reeds onder hevig gekraak in elkander zag storten, nog niet hadden verlaten. Met bliksemsnelheid sprong ik den trap weder op om hen te zoeken. In de deur werd ik echter omver geloopt door een vrouwelijke gestalte met loshangende haren en wapperend voorschoot, die onder het uitstooten van gillende geluiden de ruimte zocht te bereiken. Het was ons Grieksch dienstmeisje Anasthasia, die haar vlucht onbarmhartig over mijn lichaam heen voortzette. Op dit oogenblik, toen ook mijne ouders met vier of vijf treden tegelijk de trap afdaalden, hield het geraas op, en met een laatsten ruk stonden de muren stil.

¹⁾ Het huis uit!

Het geheele tooneel had slechts 20 à 30 seconden geduurd. De indruk, dien het op ons achtergelaten heeft is ontzettend, maar toch was ons, op het oogenblik dat wij in den tuin tezamen kwamen, en zagen dat niemand ontbrak, het ernstige van den toestand in de verste verte nog niet duidelijk. Onze wilde, ongeregelde vlucht had in het eerste oogenblik zelfs iets ongeloofelijk komisch. Mijn eerste zorg was nu, naar onze paarden te gaan zien, die in hun eenigszins bouwvalligen stal, lichtelijk letsel hadden kunnen bekomen. Dit was evenwel niet het geval: de stal-knecht antwoordde op mijn vraag of de paarden erg verschrokken waren, slechts: „*Tschock tschaschtlati!*” (zij waren erg verwonderd). Toen ging ik naar de tuinmanswoning, die door een talrijke familie met kleine kinderen bewoond werd, om te zien of niemand letsel bekomen had. De tuinman, een oude Turk, zat heel rustig op het dak van zijne woning, met een sigaret in den mond, en riep mij tegemoet: „Dat heeft Allah gedaan.”

Ondertusschen kwam iemand met de tijding aanloopen, dat de groote buskruitfabriek bij Makrikioy in de lucht gevlogen was, en dat dikke rookwolken boven Stamboul aan den hemel zichtbaar waren. Wij begaven ons dadelijk op het terras achter in den tuin, en het eigenaardig schouwspel, dat zich toen aan onze blikken vertoonde deed ons dadelijk begrijpen, dat een verschrikkelijke ramp over het voor weinige minuten nog zoo stille en vreedzame landschap gewoed had. Boven de geheele stad hingen dichte stofwolken, wier geelachtige kleur bewees dat zij niet van een in de lucht gevlogen kruitfabriek afkomstig waren, maar door het instorten van vele gebouwen moesten veroorzaakt zijn. Hetzelfde was het geval bij de Prinsen-eilanden. Een van deze, Oxia, vertoonde zelfs een aanmerkelijk veranderden vorm.

Het hevige ruischen onder onze voeten deed ons onze blikken naar de zee wenden. Deze was door de aardbeving zoover teruggetreden, dat de kleine boothaven, die zich voor onzen tuin bevindt, en die anders vol water staat, nu geheel en al droog lag. Na korten tijd kwamen echter de golven als water-vallen over het rif terugrollen, en schuimden weldra weder als van ouds tegen het strand, dat hen zoo heftig teruggestooten had.

De groote vraag was nu, wat te doen, om tegen een hernieuwde aardbeving zooveel mogelijk gewapend te zijn. Een nader onderzoek van het huis toonde aan, dat het op de bovenverdieping tamelijk groote scheuren bekomen had, en wij besloten daarom in de benedenverdieping den nacht door te brengen.

In den namiddag omstreeks drie uur maakte ik een wandeling, toen plotseling de menschen onder luid geschreeuw en ten deele in de wonderlijkste kleedij de deuren uitstormden om het vrije veld te bereiken. De oorzaak hiervan was klaarblijkelijk een van die zwakke schokken, die zelden na een groote

aardbeving uitblijven. Ik had er volstrekt niets van bemerkt en was slechts getuige van de paniek, die hij veroorzaakt had. Tegenover het woeste geweld van een natuurverschijnsel, zooals het op dit oogenblik de menschen weder opschrikte, dat den bodem onder onze voeten deed sidderen en openscheuren, en dat in één seconde woest dooreenwerpt, wat wij door jarenlangen arbeid hebben gesticht; tegenover zulk een macht verdwijnen alle overleggingen, waaraan wij ons anders met angstvalligheid vastklemmen. Dames, die zich anders nooit dan in schitterende toiletten aan hunne omgeving vertoonen, bevinden zich dan plotseling *en négligé* op straat, en mannen, die in den slag den dood kalm onder de oogen gezien hebben, loopen alsof een booze geest hun op de hielen zat. 's Avonds ten zeven uur brak het spook der verschrikking nogmaals los, en nu bleef niemand die een steenen huis bewoonde, meer tusschen de vier muren. In een oogenblik verzezen in tuinen en op open plaatsen tenten die in allerijl uit tapijten, stroommatten of zeildoek, tusschen boomen of haastig ingeslagen staken, samengesteld werden.

Daar ook op de volgende dagen de aardtrillingen steeds aanhielden, begon men zich, zoo goed en kwaad het ging, op een verblijf van verscheidene weken in de tenten voor te bereiden. Op deze wijze ontwikkelde zich een vroolijk „pic-nic”-leven; want de zoele lucht en de vroolijke zonnige natuur lieten niet toe, dat men lang in eene gedrukte stemming verkeerde. Voor de kinderen was de aardbeving zelfs een voornaam feest. Daar de school zwaar geleden had, werd er natuurlijk geen onderwijs gegeven, en het leven in de vrije natuur, evenals het gemeenschappelijke slapen in de tenten, bood menige interessante afwisseling aan. Het was b. v. alleraardigst, kleine meisjes, de geredde pop op den arm, met een uiterst gewichtig voorkomen te zien rondwandelen.

Anders dan in de villakolonie Mada zag het er in Stamboel uit, waarheen ik mij den volgenden dag begaf. Had toch in eerstgenoemde plaats, de stevige Europeesche bouwtrant der huizen een grooter ongeluk voorkomen, hier was integendeel de jammerlijke toestand waarin zij verkeerden, oorzaak van al de ellende, waarvan ik op mijn tocht door de straten getuige was. Bijna alle huizen vertoonden scheuren of andere beschadigingen, en velen waren door de bewoners ontruimd moeten worden. Zonder huisvesting doolden geheele huisgezinnen rond, en de stad was letterlijk overstroomd door bedelaars. Geen enkele der groote staatsgebouwen was onbeschadigd gebleven; vele straten waren door puinhoopen, waar men de lijken onder vandaan trachtte te halen, geheel en al versperd, en een menigte onthoofde minarets ¹⁾ verhieven zich treurig ten hemel. Het ergste was het in den grooten bazar gesteld, de

¹⁾ Slanke, hooge torentjes der moskeeën.

plaats waar, in de steeds moderner wordende Turkenstad, de Oostersche levenswijze het zuiverst is bewaard gebleven, en die voor iederen vreemdeling de meest aantrekkelijke van alle bezienswaardigheden is. De bazar bestaat uit een doolhof van gewelfde gangen, ter weerszijden van nissen voorzien, waarin de verkoopers zitten. Een druk verkeer heerscht hier van den morgen tot den avond. Dit bereikt in de middaguren zijn hoogste punt, op welken tijd de bazar wel 30000 menschen bevat. Toen nu deze menigte, lovend en biedend, voor de uitstallingen stond of zich zorgeloos onder het genot van koffie en nargileh ¹⁾ in groepjes vereenigde, begon op eenmaal het doffe gedruisch, dat diep uit den schoot der aarde scheen voort te komen en waaraan zich weldra het gillende angstgeschrei der menschen en het gekraak van instortende gewelven paarde. Nog een halve minuut later was al dat bonte leven vernietigd, en honderden menschen lagen onder het puin begraven.

Handel en verkeer stonden de volgende dagen, onder den indruk van het gebeurde, natuurlijk geheel en al stil. Alle winkels waren gesloten, de straten woest en ledig; want wien zulks maar eenigszins mogelijk was, ging op het land wonen in een houten huis. De weinige open plaatsen der stad dienden tot bivouac aan de dakloozen, die nu allen onderhouden wilden worden, zonder te werken. Vele handen, die anders bezig waren met het aanbrengen der levensbehoefte voor de honderdduizenden die aan den Gouden Hoorn wonen, hielden nu plotseeling op hun dagwerk te verrichten. Zulke dingen nu worden in eene groote stad spoedig gevaarlijk; want honger en daarmede nood, ellende en ten slotte gewelddadigheden zijn er de gevolgen van. Bovendien begonnen epidemische ziekten op schrikbarende wijze om zich heen te grijpen. Groote gevaren dreigden dus in het verschiep, en zouden zeker losgebarsten zijn, als de in beweging geraakte onderaardsche krachten niet spoedig geheel tot rust waren gekomen.

De aardbeving vormde in de eerstvolgende dagen het eenige onderwerp der gesprekken. In dien tijd was ook nog niets met zekerheid bekend van haren omvang en van het verlies aan goederen en menschenlevens, dat zij veroorzaakt had. Eerst ongeveer een week later namen de geruchten een meer bepaalden vorm aan. Over het aantal dooden liepen de opgaven ontzaglijk uiteen. De eerste depêche, die in Berlijn aankwam, sprak, meen ik, van zeven slachtoffers, terwijl men in Beirut van 200.000 dooden wist te vertellen. Het werkelijke aantal der laatsten is nooit nauwkeurig vastgesteld kunnen worden, maar men kan aannemen, dat ongeveer 2000 menschen gedood en verwond zijn geworden. Tot Adrianopel ter eener en Angora ter andere

¹⁾ Waterpijp.

zijde, waren de schokken waargenomen, en steden als Isnud en Ada-Bazar hadden sterk geleden.

De nieuwsbladen waren in hunne eerstverschijnende nummers vol van nieuwe theorieën over het ontstaan en het wezen der aardbevingen. Werkelijk verklaard heeft ze echter nog niemand, en wij moeten ons nederleggen bij het feit, dat onze planeet aan hare oppervlakte voortdurend verandert. Het was niet de eerste maal dat ook Konstantinopel de verschrikkingen eener aardbeving ondervond, daar over het algemeen alle kusten en eilanden, voornamelijk van het oostelijk deel der Middellandsche zee, het tooneel dezer natuurverschijnselen zijn. Groote hoogten en laagten wisselen daar scherp met elkander af en romantisch gespleten rotsgroepen van vulkanischen oorsprong doen zich aan het oog voor. Een blik op de kaart versterkt ons in de meening, dat de gansche eilandengroep der Sporaden en Cykladen in voorhistorische tijden eenmaal met het vasteland is verbonden geweest, en dat zij in een tijd, die van ons niets meer weten zal, wellicht geheel van den aardbodem zal verdwijnen. Dan zullen ook wel de veelbesproken Bosporus en de Dardanellen een anderen vorm aangenomen hebben, en de golven der zee over de plek heenslaan waar thans de Aya-Sofia staat. De sage verhaalt dan geheimzinnig van Byzantium, de verzonken stad."

NOG EENS: FRIEDRICH NIETZSCHE.

Omtrent het tegenwoordige treurige lot van dezen, eens beroemden wijsgeer, die de schrikkelijkste spotternij omtrent den Heere Jezus verkondigde, kan nog het volgende worden medegedeeld:

Het kleine, één-verdieping-hooge huis No. 18, van den wijngaard in Raumburg aan de Saal, dat de weduwe van den predikant Nietzsche in eigendom heeft, is de verblijfplaats van den ongelukkigen filosoof, van zijne moeder en zuster. Het is lichtkleurig geschilderd, de ramen zijn wit. Het voorste gedeelte met zes ramen ziet uit op den wijngaard, de andere zijde met vijf ramen naar den tuinmuur. Vaak ziet men vereerders van Nietzsche, waaronder velen uit het buitenland, voor het huis staan en naar de bovenramen turen, maar de deur blijft gesloten, want Nietzsche's moeder, die met zijne zuster den ongelukkigen man met onuitsprekelijke liefde en zorg verpleegt, laat slechts noode hen bij den krankzinnige toe, die men moeilijk weigeren kan.

Nog in 1892 veroorloofde Nietzsche's toestand, dat zijne moeder met hem kon uitgaan. Ontmoette een bekende beiden op de wandeling en sprak hij de moeder aan, dan bleef de krankzinnige doorgaans ook staan, nam, op het zeggen zijner moeder, den hoed af en zag den vreemde wezenloos aan. Op iedere vraag antwoordde hij met een schuchteren lach.

Thans zijn die wandelingen sinds lang opgehouden, daar plotselinge vlagen van krankzinnigheid menigmaal opzien baarden en de moeder nog meer verdriet en smart aandeden. Ook het vroegere regelmatige bezoek aan een heeren-badinrichting moest om dezelfde oorzaken gestaakt worden.

Zoo is dan hij, wiens geest de geheele wereld omvatten wilde, hij, die meende veel verstandiger dan de Heere Jezus te zijn, lichamelijk beperkt tot twee kamers der eerste verdieping van het kleine huisje. In de eene slaapt Nietzsche, als men een onrustig woelen op het bed slapen noemen mag.

Natuurlijk is de zieke 's morgens weinig verkwikt en blijft daarom nog een groot deel van den voormiddag, soms tot den middag liggen. Zijn trouwe moeder helpt hem bij het opstaan, dan gaat hij naar de andere kamer en blijft er tot den avond, als het weer niet zóo zacht is, dat hij bij wijlen op het balkon kan komen. Het balkon is dicht met loof omgroeid en veroorlooft wel een blik naar buiten, niet naar binnen. Uit de kamer en van het balkon ziet men over den lagen stadsmuur naar de wandelplaatsen. De krankzinnige kan echter de schoonheid van dat uitzicht, door moederlijke zorg hem bereid, niet meer genieten. Hij is ongevoelig voor al wat hem omringt. Als hij niet suf voor zich uitzielt, speelt hij met poppen en ander speelgoed. Komen er oogenblikken van opwindning, dan weet alleen zijne moeder hem te bedaren.

Zij streelt hem, spreekt hem vriendelijk toe en stopt, als hij schreien wil, zijn mond met kleine partjes sinaasappel of licht verteerbare lekkernij, die hij dan in zichzelf brommend kauwt en doorslikt. Op deze wijze herkrijgt hij langzamerhand zijne kalmte. Bij het eten moet hij op die manier geholpen worden. Het liefst drinkt hij appelwijn. Hij heeft ook tijden dat hij urenlang één en denzelfden zin, zonder ophouden, herhaalt. Zijne herinnering is voor enkele in zijn vroege jeugd geleerde versjes onverzwakt gebleven, en ook van dit verschijnsel maakt de moeder gebruik, als het noodig is hem te kalmeeren. Zijn groote volle baard groeit sterk en dik. Scheren is noodzakelijk. Als de scheerder bij hem komt pleegt zijne moeder te zeggen: „Daar is m'nheer Robert”... en Nietzsche vult dan aan... „Hartung,” en zegt dan onmiddellijk: „Maar ik mag dien m'nheer Robert Hartung niet, ik houd niet van scheerders, ik kan ze niet uitstaan,”... en hij doet alles om niet in handen van den scheerder te komen. Heeft men hem met veel moeite doen zitten, dan moet de moeder onafgebroken met hem praten en hem den mond toestoppen met het een of ander lekkers, opdat de scheerder zijn gang kan gaan. Een zelfde toestand is het als de masseur komt, wiens kunst noodig is om de ontbrekende lichaamsbeweging aan te vullen. De moeder pleegt den zieke daarbij kalm te houden door het voorzeggen van een gedicht, dat hij nog eenigszins kent en waaraan

hij steeds het rijmwoord toevoegt. B. v.: „Het reuzenspeelgoed van Chamisso.” *De moeder*: „Burg Niederdeck ist im Elsass der Sage wohl...”

Nietzsche: ... bekannt.”

De moeder: Die Höhe, wo vor Zeiten, die Burg der Riesen...

Nietzsche: ... stand,”

en zoo tot het einde van het gedicht.

Eigenlijke medische hulp heeft de krankzinnige niet. Zijne moeder heeft hem alle mogelijke behandelingen laten ondergaan. Geen enkele met gelukkigen uitslag. Nog vóór ruim een jaar heeft de natuurgeneeskundige en uitvinder der wrijfzitbaden, Dr. Kuhne in Leipzig, zijne kunst aan den krankzinnige beproefd, maar de door zijn personeel aangewende methode deed de opwinding en werking der zenuwen toenemen, zoodat ook van deze behandeling werd afgezien. De grootste vrees der moeder is dat die opwinding een vorm zou kunnen aannemen, die zijne overbrenging naar een krankzinnigengesticht noodzakelijk zou maken. Thans komt slechts een enkele vriend der familie en aanhanger van Nietzsche's leer, de Naumburger arts Dr. Gutjahr, van tijd tot tijd over huis, om naar den zieke te zien. Daar van genezing geen sprake is, komt het alleen aan op het volgen van een leefregel. De moeder zorgt angstvallig dat haar zoon steeds de krachtigste en voedzaamste spijsen, die zijn toestand vorderen, voortreffelijk toebereid, tot zich neemt.

Nietzsche is thans 50 jaren oud. Lichamelijk is hij gezond; hij neemt zelfs toe in zwaarte.

PIETER en JOHANNA.

(’n Ballade uit di Grote Trek).

Een vriend, thans woonachtig in de Zuid-Afrik. Republiek, zond mij onlangs vandaar het navolgende vers, dat zijn aandacht had geboeid. Het is geschreven in het „Afrikaans-Hollands”, de spreektaal van vele bewoners van Zuid-Afrika, een rechtstreeksche loot van den Nederlandschen taalstam. Merkwaardig is het op te merken hoe daarginds zich die spreektaal heeft ontwikkeld. Men vindt er veel in, dat ook bij ons in de platte volkstaal voorkomt, b.v. *sk* voor *sch*, de weglating van de slot *t*, b.v. *moes* voor *moest*, de zucht tot afkorting nog veel sterker dan bij ons, b.v. *verwag* voor *verwachten*; uitspraken als *oggend* voor *ochtend*, *slegs* voor *slechts*, enz.

De invloed van vreemde talen is merkbaar, b.v. van het Fransch der oude Hugenoten, die tot de eerste kolonisten behoorden, in 't gebruik van *ons* voor *wij*. Toch alles tezamen, is die taal voor elk Nederlander nog best te begrijpen, al vinden we haar niet fraai. Meer zeggen we niet, om in een volgend artikel over onze taal in Zuid-Afrika nog

iets meê te deelen. 't Is een voor ons volk zeer gewichtig onderwerp. Allereerst volge hier het vers:

Dit was di laaste awend,
 Want morge trek sy weg;
 Met droefheid neem hy afskeid;
 Hy druk haar hand en seg:
 „Johanna! ons moet skei,
 En ek moet agterbly. . . .

„Ek het vandag myn vader
 Di laaste keer gesmeek,
 Om my toch te laat megaan...
 Maar ag, myn hart die breek...
 Myn Hanni! ons moet skei,
 En ek moet agterbly...

„Jul trek deur leeuws en Kaffers
 Die woeste wereld deur;
 Kan ek jou mar beskerme,
 Al moes 'k myn siel verbeur!...
 Maar ag, nou moet ons skei,
 En ek moet agterbly...

„Mog God jou toch behoede!
 So bid ek dag en nag,
 Syn sterke arm is magtig;
 Laat ons Syn guns verwag,
 Al moet ons dus oek skei,
 En ek hiir agterbly...

„Ek sal vroeg morge oggend
 Bo op di Nek¹⁾ gaan staan,
 En kort voor julle wagens
 Daar o'er di Rand¹⁾ sal gaan,
 Maak ek ver afskeid nog
 'n Vuur van gras on bog.

„En as di rook omhoog styg,
 Dan siin ons makkaar weer;
 Maar as di rook daar neerslaan,
 Dan siin ek jou nooit meer...
 Di teeken van di Heer
 Vraag ek en dan niks meer...

„Ek gé jou in Gods hande;
 Laat ons daarin berus!...
 Swerf dan deur verre lande!...
 Nou net een afskeidskus'...
 Eén woord slegs fluister sy:
 „Getrou sal ek jou bly!”

* * *

„Ag, hoe lanksaam breek die dag!
 Klim tog, Morgester!
 Wyk, verdwyn, o donkere nag!
 Dit ek helder uitsiin mag
 Op di Rant daar vèr,
 Waar Johanna met haar pa
 Nou moet o'ergaan met di wa.”²⁾

¹⁾ Namen van deelen van 't gebergte.

²⁾ wagen.

So sug Pieter op di Nek,
 Toen di dag anbreek;
 Want gestraand³⁾ in hul gesprek
 Sei hy: „Kyk, daar op di plek
 Sal 'k di vuur aansteek.
 Dis di laaste groet van myn
 Vóór jul uit gesig verdwyn.”

Hy bly op di uitkyk staan...
 Helder word di lig...
 Daar siin hy di wagens gaan...
 Gau steek hy syn wagvuur aan—
 Val op zijn gesig!
 Met 'n dipe lange snik,
 Waar syn asem in verstik...

Na 'n poos kom hy weer by...
 Skilik spring hij op...
 Gryp syn roer, daar an syn sy
 Net siin hy di wagens ry
 O'er di heuweltop;—
 En di rook styg voor syn oog
 Reg op na di hemelboog.

„Kogel, vlieg nour doer di lug!
 Jy is ni ver my!
 Ek sal nou ni langer sug!...
 Hanni! ry o'er berg en rug...
 Ek sal jou weer kry!
 Wi getrou Gods hulp verwag,
 Sinn tog eens 'n blye dag.”

* * *

Bowe op di Nek,
 Stop Retief⁴⁾ di trek;
 Hy roep van syn wage:
 „Kyk nou ver di laas⁵⁾
 Elkeen na zyn plaas,
 En dan ni meer klage!
 Dan vergeet wat agter leg,
 Kyk ons voorwaarts op ons weg;”

Almal kyk toen om
 Waarvandaan hul kom,
 Met gebroke harte.
 Meenge stille sug
 Styg daar in die lug:
 Skeiding tog baar smarte,
 Tére bande word verskeur,
 Waar nau meenge hart om treur.

Hanni Prins kyk ook;
 Daar siin sy di rook
 Opstyg na di Hoge!...
 Sonder praat of kla
 Val sy in di wa,
 Sakdoek voor di oge!...
 In haar dipe smart en rou
 Fluister sy: „Ek bly getrou.”

³⁾ gisteravond.

⁴⁾ De beroemde aanvoerder.

⁵⁾ Voor 't laatst.

„O vlugtige tyd,
 Wat skilik weg glijd,
 Myn smarte kan jy ni genees ni!
 Verdowende tyd,
 Wat alles laat slyt!
 Gen trooster ver my kan jy wees ni.

O Dorre Woestyn!
 Di trane van myn
 Hoef jy ni tot rose te groei ni.
 Rol voort, Vaalrivier!
 Ver my tot pelsiir
 Hoef jy ni so saggies te vloei ni.

Wyk, vryers, van my!
 Want jul vleiry.
 Kan tog nooit myn hart meer bekoorr ni.
 Hoe mooi jul ook praat,
 Dit sal tog ni baat;
 Myn hart sal tog nooit daarna hoor ni.

„Myn hart! blyf maar seer!
 Dis wat ek begeer...
 Laat nooit tog di wonde genees ni!
 Di pyn is myn lus
 Tot hy my weer kus
 Wil ek tog getroos ni weer wees ni”...

Langs Vaalriviirs stroom,
 Onder 'n Wilgboom,
 Sing Johanna dus ver van di wage,
 Waar niemand haar stoor;
 Di voeljiis slegs hoor;
 Di tortel stem saam in haar klage.

* * *

Twe lange jare is al verby,
 Waarop di twe gen tijding kry.
 Mar kort daarna stierf Piet syn pa,
 En hy trek saam met Uys⁶⁾ weldra.

Hy kom by Pertoors⁷⁾ syn la'er,
 Toen kom di treurberig net daar
 Van Bloedrivier syn wrede moord,
 En met Pertoors trek hy saam voort.

Hoe hulle jaag, hoe hulle ry,
 Gen een kom Pieter ooit verby...
 Deur lyke, deur gewonde heen
 Soek hy syn Hanni, haar alleen.

Bebloed en van asgaaië deurboor
 Kryg hy haar—kniel, en voel, en hoor...
 „Ja, goeie God! Sy leef! Sy leef!
 Hergeef haar lewe! Geef, ja geef!”...

Hy buk, en kus, en ween, en hoop..
 Ja, daar maak sy haar oge oop....
 „Myn Pieter! ek is trou gebly!...
 „En nou sal nimand ons weer skei!..

⁶⁾ Een bekend leider der Boeren.

⁷⁾ Pretorius.

VORST BISMARCK EN VERTROUWEN OP GOD.

De man van ijzer, ook naar het lichaam de zeer sterke, heeft het reeds tot over de 80 jaar gebracht, en daarvan den 1en April gedachtenis gevierd, gedachtenis met heel Duitschland, welks eenheid zijn werk is. Van den keizer af tot den geringsten burger toe, allen hebben in die hulde gedeeld. Ook de 1200 C. J. V. met 60000 leden over heel het land, zonden een gezamenlijk adres van gelukwensching, dat klinkt als een klok.

Dat al eert Duitschland. Werd er een enkele wanklank vernomen, de feesttoon overstemde die. Een volk, dat niet zijn edlen eert, is ook niet zijner edlen weerd. Men behoeft niet blind den ijzeren kanselier te bewonderen, maar elk degelijk man, elk Duitscher allereerst, moet toch erkennen, dat deze trouwe vriend van den ouden heldenkeizer, zijn lijfspreuk trouw is gebleven: *patriae serviendo consumor*: Ik offer mij op in dienst des Vaderlands.

Hoe staat nu deze groote des volks, deze man van kracht, zooals een eeuw er slechts weinigen telt, tegenover het Evangelie? Buigt hij, die 't uitsprak: „Wij Duitschers vreezen niemand dan God,” ook zelf voor God, gelijk zijn evenknie Gladstone?

Het antwoord geven de feiten het beste:

Bismarck schreef in 1861 aan zijn zusters echtgenoot, die treurde over het verlies van een kind:

„Wij zijn in Gods machtige hand, zonder hulp of raad tenzij Hijzelf ons helpt, en wij vermogen niets te doen dan ons aan zijn wil te onderwerpen. Hij kan alles van ons wegnemen, wat Hij ons gaf. Onze smart zou slechts te grooter worden, indien wij haar lieten ontaarden in opstand. Hoe verdwijnen alle zorgen en verdrietelikheden, die onafscheidelijk aan ons dagelijksch leven verbonden zijn bij het doorleven van wezenlijk verdriet, en ik gevoel als zoovele verwijtingen, de herinnering van al de klachten en een ijdele begeerten, waaraan ik heb toegegeven, terwijl ik vergat hoevele zegeningen God ons geeft en hoevele gevaren ons omringen zonder ons te treffen.”

Nadat hij eerste minister was geworden, besloot hij een staatkundige beschouwing, aan een vriend gericht, met deze woorden: „Mijn gevoel van dankbaarheid voor de hulpe Gods ons gegeven, wekt in mij de overtuiging, dat Hij onze dwalingen ten goede weet te keeren. Ik ervaar dit dagelijks en ben daardoor tegelijkertijd vernederd en getroost.”

Een geheim van Bismarcks kracht is altijd geweest het bewustzijn, dat God hem tot een bijzonder doel had geroepen. Van dit bewustzijn geeft hij uitdrukking in den volgenden brief gedurende den Fransch-Duitschen oorlog geschreven:

„Indien ik geen Christen was, zou ik den koning geen uur langer dienen. Indien ik niet hoopte, dat God werk voor mij had, ik zou zeker niets doen voor koninklijke meesters. Ik heb genoeg om van

te leven en een eervolle plaats in te nemen. Waarom zou ik mijzelf aanhoudend kwellen en in deze wereld arbeiden, terwijl ik mij blootstel aan allerlei last, onaangenaamheid en slechte bejegening, indien ik mij niet gebonden gevoelde aan mijn plicht, door God mij opgelegd? Geloofde ik niet in de ordinantie Gods, dit Duitsche volk goed en groot te maken, ik had mij nooit aan de Staatskunde gewaagd en, had ik het gedaan, ik had mij ook reeds teruggetrokken. Ik weet niet waarin mijn gevoel van plicht berusten zou, dan bij God.

Ridderorden en titels bekoren mij niet. Ik geloof stellig in een leven na den dood, en daarom ben ik koningsgezind; uitteeraard ben ik een republikein, alleen aan mijn onwankelbaar geloof ben ik de kracht verschuldigd, waarmede ik sedert tien jaren alle ongerijmdheden weerstand bied. Ontroof mij dit geloof en gij ontroof mij mijn vaderland.

Was ik geen beginselvast Christen, stond ik niet op den wondervollen grondslag van den godsdienst, gij zoudt aan mij nooit een Rijkskanselier gehad hebben."

Toen Ds. Andre Vorst Bismarck er over onderhouden had, dat hij niet geregeld de kerk bezocht, zond hij zijn geestelijken raadgever een geloofsuiting op de volgende karakteristieke wijze:

"Gave God, dat behalve de zonde, waaraan de wereld mij schuldig kent, ik geen andere had waarvoor ik op vergeving hopen mag door het bloed van Christus. Als Staatsman ben ik geloof ik te beschroomd. Soms ben ik zelfs lafhartig, en wel omdat het niet gemakkelijk is door de verwarring heen het licht te zien, dat ontstaat door een volkomen vertrouwen op God. Hij, die mij verwijt een gewetenloos staatsman te zijn, doet mij onrecht, en behoorde eerst eens tegenover dezelfde verzoeken te staan..... Geloof mij, wij behoeven allen genade. Ik behoor tot de menigte zondaars, die te kort schieten in de verheerlijking Gods, maar met hen wanhoop ik niet, Hij zal mijn klein geloof, waarmede ik den weg zoek te midden der twijfelingen en gevaren, mijn positie eigen, mij niet ontnemen."

Zulk een is Vorst van Bismarck, en dat verklaart hoe nog pas zijn keizer, die hem kwam gelukwenschen, tot hem zeggen kon:

"In de eerste plaats herinner ik aan uw bekend gezegde: „Wat gij doet, doet gij den Heere, en niet den menschen." Daaruit blijkt het onwankelbaar vertrouwen op God, dat u steeds kracht heeft geschonken, ten einde den ernstigen arbeid, dien gij te verrichten hadt, tot stand te brengen."

We voegen hier nog bij dat Bismarck's geliefkoosde schrijvers onder de klassieken zijn Goethe en Shakespeare, en onder de nieuwere Whittier en de Autocrat. Hij heeft zelf gezegd niets van muziek te kennen, een getuigenis, dat door een ander bevestigd wordt: zijn geliefkoosd instrument is een draaiorgel. Hij spreekt vloeiend Fransch,

Engelsch en Russisch, en schrijft Italiaansch. Dat hij ook nog meer kan, getuigt de wereldgeschiedenis. Welk een gewichtig deel er van is, naar den mensch, door hem geschreven!

(*Jongelingsbode.*)

WIJSHEID DER RABBIJNEN.

15

Deze wereld kan aangemerkt worden als een voorportaal voor de toekomstige wereld; bereid u voor in het portaal, opdat gij in het paleis binnen gelaten wordt.

16

'Een uur in de gelukzaligheid der toekomstige wereld is meer dan ons gansche leven hier.

17

Tracht uwen vriend niet tot bedaren te brengen in den tijd van zijnen toorn, en zoek hem niet te troosten, zoolang de doode voor hem ligt. Maak hem ook geene tegenwerpingen om hem van zijne gelofte te bevrijden, terstond nadat hij die gedaan heeft, en bevljigt u niet om hem te bezoeken in den tijd, dat hij verootmoedigd wordt.

18

Wat men in zijne kindsheid leert, blijft vast als inkt, waarmede op nieuw perkament geschreven is; maar wat men eerst in den ouderdom leert, is zoo onduidelijk als de inkt waarmede op reeds beschreven perkament geschreven wordt.

19

Die van kinderen onderwezen wordt, is als iemand die onrijpe druiven eet, en wijn uit de wijnpers drinkt; maar wie door oude lieden onderwezen wordt, is als iemand, die rijpe druiven eet en ouden wijn drinkt.

20

Zie niet op de kruik, maar op hetgeen er in is; soms is eene nieuwe kruik vol ouden wijn, en eene oude kruik zonder nieuwen wijn.

21

De geborenen zijn bestemd om te sterven, de gestorvenen om tot het leven terug gebracht te worden, en de herlevenden om terechtgesteld te worden, opdat men gewaar en overtuigd worde, en aan anderen weten doe: dat Hij de Almachtige is, de Formeerder, de Schepper, Hij die alles doorgrondt, de Rechter, de Getuige, en dat Hij het recht zal uitspreken. Geloofd zij Hij! bij wien geen onrecht, geene vergetelheid, geen aanzien van persoon en geene omkoopings plaats vindt; want Hem behoort alles. Weet dat alles in rekening gebracht wordt. Dat uw hartstocht u niet overrede, dat het graf

eene toevluchtsplaats voor u zij; want gij zijt tegen wil en dank geformeerd, tegen wil en dank geboren, tegen wil en dank leeft gij, tegen wil en dank sterft gij en dus zult gij ook tegen wil en dank rekening en verantwoording moeten afleggen voor den Koning aller koningen, den Heilige; geloofd zij Hij!

22

Zeven eigenschappen zijn er bij den wijze. 1°. Hij vat het woord niet op vóór dengene die hem in wijsheid of jaren overtreft. 2°. Hij valt niem:and in de rede. 3°. Hij is niet overijld in het antwoorden. 4°. Hij vraagt wat ter zake behoort, en antwoordt gepast. 5°. Hij zegt het eerste bij den aanvang, en het laatste aan het einde. 6°. Ten aanzien van hetgeen hij niet gehoord heeft, zegt hij: ik heb het niet gehoord (van hetgeen hij niets weet, zegt hij niets). 7°. Hij doet der waarheid gestand. Het tegenovergestelde van dat alles heeft plaats bij den onbeschaafde.

23

Er zijn vierderlei eigenschappen onder de leerlingen. 1°. Die licht bevat en licht vergeet, diens goede eigenschap wordt door de kwade opgewogen. 2°. Die niet licht bevat en niet licht vergeet, diens kwade eigenschap wordt door de goede opgewogen. 3°. Die licht bevat en niet licht vergeet is wijs, en 4°. Die niet licht bevat, en licht vergeet, heeft een slecht deel.

24

Er zijn vierderlei eigenschappen onder hen, die de lessen der wijzen aanhooren; eigenschappen welke te vergelijken zijn bij eene spons, bij eene trechter, bij een kuip en bij eene zeef. De spons slorpt alleen op; de trechter laat aan den eenen kant in en aan den anderen kant weder uit; de kuip laat den wijn aftappen en behoudt den droesem; de zeef laat het kaf door en behoudt de korrel.

25

Elke liefde, die gegrond is op eenig vergankelijk oogmerk, gaat te niet, zoodra de beweeggrond ophoudt; doch elke liefde, die van geen bijoogmerk afhangt, gaat nimmer te niet. Een voorbeeld van liefde van de eerste soort, is de liefde van Ammon tot Thamar, en van de tweede die van David tot Jonathan.

G E L O U T E R D.

1. EERST ONTMOETEN.

Welk eene lichtgestalte nadert daar?
Zou zij het zijn, van wie de herders spraken?....
't Is Rachel! — Frisscher zijn die rozenkaken;
Maar ik herken mijns moeders beeld in haar.

Vertraag mijn voet en gun den blik alleen
Eén stond van ongedachten weelde en zegen,
Bedwing uw haast, treed haar onhoorbaar tegen,
Naar 't lustoord voer den zwerver langzaam heen.
O, ga terug; stoor hare mijm'ring niet,
Tot 't tijd is, dat ik haar mijn hulpe bied.
Haar helpen?.....

Draagt zij statig en met zwier,
De kruik niet op den schouder?.....

Licht ontsier
'k Die noob'le houding en de albasten armen
Zoo wél gevuld, zij vragen geen erbarmen.
Haar steunen?....

Ik, die 't ouderhuis ontvlucht,
Als balling, wilde wraak eens broeders ducht? —
— God van genade en goedheid, zoo mijn oogen,
Naar 't hare durven opzien, 't is meedoogen
Van u, die schoon mij straffend, onverpoosd,
Toch om 't gemis der teed're moeder troost.

2. BEDROGEN.

Bedrogen! God, meedoogenloos bedrogen,
't Hoofd duiselt me als verloor 'k het denkver-
(mogen.)

Ik wil den last afwerpen, 'k kan het niet;
De koop, — nog niet gesloten, — is geschied.
Men dwong mij, zonder zelfs vooruit te dringen,
En liefde is vrij; niets laat zich minder dwingen.
Vergeefs te zweren: 'k breek den keten stuk,
Geblinddoekt boog men me onder 't zware juk;
'k Ga aan den leiband als voorheen op vleuglen,
Hier veins ik liefde en ginds moet ik haar teug'len.
Lea voor Rachel!.....

Ach, — waar 'k anderen beloog,
Rechtvaardig is 't, dat men ook mij bedroog;
Maar toch herhaalt mijn mond de bit're klachte;
Stil! — Licht, wie 't hoorde, ook spottend mij
(belachte.)

O, Rachel, Rachel!
't Is te zwaar een hoon,
Had ik u minder lief
en waart gij minder schoon.

3. DE WENSCH VERVULD.

Uw licht, o God, heeft 't duister op doen klaren:
Gij liet met Labans list het loon zich paren
Der zonde mijner jeugd; maar wischt de schuld;
Zóo is, Lankmoedige, mijn wensch vervuld!
Gij leert ons 't haasten af en onder 't wachten,
Wijl Gij gewillig maakt, staalt Ge ook de krachten,
Is onze wensch uw wil, hij komt tot stand;
Zóo buigt Ge een harden nek met zachte hand.

Wat bitter scheen, zóo wordt het uitgelezen,
 Moest 'k vóór 't bezit ook zeventvoudig vreezen,
 Nu schijnt mij zelfs het wachten zaligheid
 Genot wordt weelde, is 't aldus voorbereid.

Rachel is mijn!

Hoe zal 'k haar waardig schatten?
 Nauw kan 'k 't heil, dat ik verkreeg, bevatten;
 Toch, . . . 'k hoor haar naam in 't vogelengefluit,
 De rimp'ling van het beekje spreekt dien uit,
 Verrijst de zon, 'k zie hem in rooskleur stralen,
 Zacht goud getint of violet bij 't dalen.
 De lammerkens, die mijne hand geleidt,
 Zij doen mij denken aan haar tederheid.
 En mag 'k de kudde in 't koele dal verkwikken,
 'k Roem in de rust, die Gij mij woudt beschikken,
 Heer, is ze al niet eene uit uw eng'lenrij,
 Een Godsgeschenk voorwaar werd Rachel mij.

UIT HET LEVEN.

Kerkhaat.

Te Crawfordsville, woont een oud en rijk man, die een haat heeft aan alle kerken. Kort geleden trad hij in het huwelijk, bij welke gelegenheid hij zijn vrouw verbood om des Zondags naar de kerk te gaan. Zij gaf echter geen gehoor aan zijn gebod en ging op een Zondagavond naar de kerk. Toen de vrouw terugkeerde sloot de man haar buiten, niet-tegenstaande het erg regende. Na veel geleden te hebben door regen en wind, meende zij naar de woning terug te moeten keeren, doch werd door den man verdreven. Den volgenden avond gaven een aantal ingezetenen der plaats hem een goed pak slaag. Men zegt dat zijn vrouw een aanzoek om echtscheiding heeft ingesteld, vragend f 50.000 voor haar onderhoud.

Boekdrukkunst der Chineezen.

In China is de boekdrukkunst veel vroeger uitgevonden dan in Nederland, doch zij wijkt zeer veel van de onze af, en is zoo kostbaar, dat het weldadige dezer uitvinding daardoor bijna geheel verdwijnt, aangezien de Chineezen geen beweegbare letters hebben. De teekens, welke men wil afdrukken, worden eerst op het doorschijnende, naar zijde gelijkende papier geschilderd, waarna het blad papier omgekeerd op eene plank van zeker hard en dicht hout wordt gelijmd, en de ruimte tusschen de letters wordt uitgestoken, waardoor dan het schrift hoog op het hout uitsteekt. Nu legt men een proefblad op de bevorens met een inktpenseel bestreken houten letters en drukt af. Nadat er een genoegzaam getal exemplaren gedrukt is, wordt de plank weggeborgen; en als men haar weder gebruiken wil, onderzoekt men

of zij niet wormstekig is geworden, in welk geval men de beschadigde deelen er uitneemt, een nieuw stuk hout in de plaats zet, en vervolgens weder letters daarin snijdt. De Chinesche boeken verschillen van de onze daardoor, dat elk gedrukt vel slechts een eenig blad uitmaakt en slechts aan éene zijde bedrukt is. De bladen zijn samengevouwen, en vertoonen alle den rug op snee. De boekbinder hecht hen aan eenen kant tezamen, en elk blad moet opgevouwen worden, wil men de inhoud lezen.

Een brief van Ondertrouw en het antwoord daarop.

BRIEF VAN ONDERTROUW.

Ons hart, door 't zuiverst vuur
 der teêrste Liefde aan 't gloeien!
 Bezeft thands, meer dan ooit,
 't gevoel der ware vreugd;
 Straks zal de band des Echts
 ons op het lieflijkst boeien,
 Straks zien we een streelend loon
 voor onze trouw en deugd. —
 Wij vinden onze keus,
 door Ouders, Vrienden, Magen
 Gebillijkt, en die keus
 wordt, naar vereisch der Wet,
 Op Zondag, die eerst kooft,
 plechtstatig voorgedragen! —
 Wij smeken dat God zelf
 hierop zijn zegel zett'! —
 De Vriendschap, naest de min,
 in onze ziel geschreven,
 Gebiedt dat deze mare
 u schriftlijk word' gebragt,
 Terwijl we, op goeden grond,
 in die verwachting leven,
 Dat Ge in dees vreugde deelt,
 ons vriendschap waardig acht,
 Leef door Gods gunst beschermd! —
 Wij durven onderschrijven,
 Dat wij, met dezen wensch
 en zuivere achting blijven

Uw Dienstv. Dienaar en Dienares
 J. W. BUSSINGH,
 beroep. Pred. te Vinkeveen. ¹⁾
 HELENA HOEK.

Delfshaven, den 16den van Louwmaand, 1783.

¹⁾ Deze Bussingh, wiens vader predikant te Delfshaven was, was de boezemvriend van J. H. van der Palm, die later zijn zwager werd, en daarna Hoogleeraar te Leiden. Dezelfde oorzaak, die verwijdering bracht tusschen H. van Alphen en P. L. van de Kastele, deed ook de innige betrekking verflauwen tusschen Bussingh en Van der Palm; de eerste was een vurig Prinsgezinde de laatste een Patriot. Overigens dragen bovenstaande dichtregelen wel het stempel van den geest diens tijds, welke geest een jaar later, in 1784, de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen in 't leven riep. RED.

(*Nieuwe Sprokkelaar.*)

ANTWOORD.

Ik voel mijn blanke borst
 door 't vuur der vriendschap gloeien ;
 Uw wenschlijke Ondertrouw
 baart mij gulharte vreugd:
 De liefdeketen, die
 u eeuwig saam zal boeien,
 Zij haast de zegepraal
 voor uw standvaste deugd!
 'k Verblijf me in beider lot
 met wederzijdsche maagen ;
 De groote Vormer van
 de kuissche huwlijkswet,
 (Aan wier betrachtning Gij
 u willig op zult draagen),
 Hebb' 't zegel Zijner gunst
 op deeze uw keus gezet!
 Haast worde, o Bruidegom!
 door u aan mij beschreeven,
 't Heil dat de vruchtbaarheid
 op uwe sponde bracht,
 En hoe ge in de eerste telg
 uw beeldnis ziet herleeven,
 Waardoor ge uw aardsch geluk
 bijna volkoomen acht. --
 Wie kan de zaligheid
 van zulk een echt beschrijven? ...
 'k Wil dit aan Bussingh en
 zijn dierbre Hoek verblijven.
 Met dankzegging voor de gedaane
 kennisgeving, noeme mij:
 Uw verpligte Dienaar
 JOHAN VAN HOOGSTRATEN.
 's Gravenhaage, den 22sten van Louwmaand 1783.

Wandelende visschen in Guiana.

In eenige wateren van Guiana, in Zuid-Amerika, heeft men eene soort van visschen, welker slagwieken met eene rij van spitse graten bezet zijn, die veel overeenkomst hebben met een scherpe zaag. Met behulp dezer graten werpen zij zich, tijdens de droogte, wanneer er geen genoegzaam water meer in hunne meren is, op het land en kruipen daarover in de richting, waar dieper water is. Dikwijls ontmoeten de inboorlingen zoodanige troepen wandelende visschen, welke zij alsdan gemakkelijk vangen en, daar het vleesch niet onsmakelijk is, als voedsel nuttigen. De beweging dezer visschen op een zoodanige reis, die dikwerf een geheelen nacht duurt, gelijkt veel naar het huppelen der tweepootige hagedissen. Zij steunen met de stijve slagwieken op den grond, bukken den kop, en springen alzoo, met behulp van hun beweegbaren staart, voorwaarts. De snelheid dezer sprongen is bijna gelijk aan den gewonen gang eens menschen. Een andere eigenaardigheid dezer visschen is, dat zij

een soort van nest bouwen, waarin zij hunne eieren leggen. Dit nest bestaat uit een hoop gras en griend, en wordt door het mannetje zoowel als door het wijfje bewaakt en verdedigd.

Grootte van het Chinesche Rijk.

Om zich eenigszins een denkbeeld te vormen, hoe ontzaglijk groot het Chinesche rijk is, lette men op het volgende.

Het Chinesche rijk is verdeeld in achttien groote provinciën, *ieder* eene oppervlakte vertegenwoordigende van gemiddeld 248,000 vierkante mijlen. Het Duitsche keizerrijk heeft 211,000 vierkante mijlen, de Fransche republiek 240,000 en de Britsche eilanden 121,000.

Hoe een beer zich vergistte.

De visch, waaruit hoofdzakelijk het voedsel der beren bestaat, en dien deze in de rivieren anders zeer behendig weten te vangen, was vóór ettelijke jaren op Kamschatka buitengewoon schaarsch. Er bestond dus onder de beren een wezenlijke hongersnood, en in stede van naar hunne holen te wijken, lieten zij zich den geheelen winter door, tot zelfs in de straten der stad St. Petrus en St. Paulus zien. Een hunner vond op zekeren dag de straatdeur van een huis open, trad binnen, en door eene beweging, welke hij tegen de deur maakte, viel deze toevallig dicht. De vrouw des huizes had even een grooten theeketel vol kokend water op de plaats gezet; de beer ging er aan ruiken en brandde zich den neus. Vertoornd over de daardoor veroorzaakte smart, liet hij al zijn woede op den ketel uit, sloeg zijne voorpooten er om heen, drukte het voorwerp zijner gramschap met alle kracht tegen de borst om het te verpletteren, en brandde zich natuurlijker wijze al meer en meer. Het vreeselijke gebrul, dat hij uit woede en pijn aanhief, deed al de bewoners niet alleen van het huis, waarin hij zich bevond, maar ook uit de nabijheid naar de plaats toesnellen, en binnen weinige oogenblikken werd de arme beer afge maakt, doordien men uit al de omringende vensters een aantal geweerschoten op hem loste.

't Is er één, maar 't is een dikke.

Ypke Yppes Soutman is te Amsterdam in het jaar 1678 overleden. In het jaar 1649 woog hij in de Regulierswaag 237 pond en op 2 November 1677 456 pond, zoodat hij in 28 jaren 219 pond in zwaarte was toegenomen, „hebbende toen zijn buik de dikte van 3½ el!”

Het Vaticaan.

De prachtige „gevangenis van den paus,” met zijn 4000 vertrekken, wordt tegenwoordig door 1027 personen bewoond, die allen tot den pauselijken hofstoet behooren; daaronder zijn ook 118 man van de Zwitschersche garde en 85 pauselijke gendarmen, welke laatsten meest uit den Katholieken adel stammen. Het observatorium van het Vaticaan is onlangs verrijkt met een telescoop van reusachtige afmetingen, zooals in Italië nog niet gezien is, een geschenk van den Heer Alessandri Bozanna. Als men een bericht uit Londen gelooven mag, zegt de „Reforme,” dan is de jaarlijksche opbrengst van het pauselijk vermogen bijna vijf millioen ponden sterling of 60 millioen gulden. Het roerende deel is geplaatst in Engelsche banken. en er zijn ook vele onroerende goederen in Engeland.

Er wordt in het Vaticaan o. a. gevonden een kostbaar boek, zeker wel het duurste der wereld, een Hebreuwsche Bijbel. Toen in 1512 paus Julius in geldverlegenheid verkeerde, boden eenige rijke Joden uit Venetië aan, dien Bijbel te koopen voor zijn gewicht aan goud. Nu was de Bijbel zóó zwaar dat twee mannen noodig waren om hem te dragen, en dus beliep de prijs meer dan 600.000 francs. De paus sloeg het aanbod af; maar, men wist nu toch de waarde van het zeldzame boek.

(*Ber. Ev. Italië.*)

LEVENSWIJSHEID.

De bekende directeur van het museum Plantin Moretus te Antwerpen, de Heer Emm. Rosseels, heeft onder bovenstaanden titel een boekske uitgegeven, waarin hij op hoogen leeftijd een schat van lessen verzameld heeft, die menig jongmensch groot nut kunnen doen.

Als proeve laten we hier enkele zijner korte, pittige stukjes volgen.

Met den helm geboren.

Dit gezegde wordt doorgaans vernomen wanneer men over menschen spreekt, die een buitengewoon geluk hebben.

Hetgeen bij het volk een helm geheeten wordt in dit geval, is eigenlijk een vlies dat het hoofd omringt van sommige kinderen op het oogenblik dat zij ter wereld komen. Deze helm, of liever dit vlies, wordt door veel menschen beschouwd als een voortteeken van allerlei zegeningen, welke den nieuwgeborenen te wachten staan op hunnen levensweg.

Hoe men er toe gekomen is om den helm als eene voorspelling van geluk aan te nemen, is een raadsel. Evenmin als wij verklaren kunnen op welken grond er door zekere menschen aan het

linkerbeen en de linkerhand iets noodlottigs toegeschreven wordt, evenmin kunnen wij den lezer zeggen waarom men aan den helm de eigenschap toekent om sommige stervelingen geluk aan te brengen.

Wij houden bovenstaand gezegde dan ook voor een der vele bakerspraatjes, welke in de wereld bij zekere lieden voor echte munt doorgaan, maar bij onderzoek de schouders doen ophalen.

Jaren geleden hebben wij in onze buurt een gezin gekend, waarin drie zonen achtereenvolgend met den helm geboren waren. Hunne eenvoudige ouders geloofden aan de gevolgen van den helm en hadden de beste verwachting van hunne drie zonen, doch de eerste stierf in de gevangenis, de tweede verdrong korts daarna terwijl hij zich baadde, de derde, die een gevelschilder was, viel hetzelfde jaar van zijne ladder en werd dood opgenomen.

Men ziet dus, dat, ofschoon met eenen helm ter wereld gekomen, ook een diep ramzalig lot 's menschen deel wezen kan.

Rust roest.

Deze twee woorden zijn op verschillende tijden door mannen, die zich in de wereld veel bewogen en hunne medemenschen tot nut waren, tot kenspreuk verkozen. Alhoewel kort, zijn ze veelbetekenend. Strijd is leven, vooral in zedelijken zin. Waar niet gestreden wordt, is stilstand, en deze stilstand is niet zelden een valsche rust, welke tot achteruitgang leidt, zoowel op stoffelijk als op zedelijk gebied. Rustend ijzer roest en stilstaand water bederft, maar een slapende geest verlamt de hersenen en wordt een doodshoofd gelijk, en een doodshoofd, men weet het, denkt of werkt niet meer, het wordt tot stof. In zekeren zin is de mensch een uurwerk, dat, wordt het niet dagelijks opgewonden, geen uur meer aanduidt en dus niet meer aan zijne bestemming beantwoordt.

Twaalf ambachten, dertien ongelukken.

Dit gezegde wordt gewoonlijk vernomen waar er spraak is van lieden die heden laten varen wat zij gisteren ondernamen en ook morgen alweer in den steek zullen laten wat zij vandaag aanvangen. Dat zulke wispelturigen niets tot een goed einde brengen is niet te verwonderen. Meestal gaan zij zonder overleg, zonder berekening te werk, en onbekwaam om te kunnen wat zij willen, ondervinden zij de eene teleurstelling na de andere. Zij verspillen niet alleen nutteloos hunnen tijd en hun geld, maar daarbij ook doorgaans nog de gelegenheid om te herstellen wat zij door hunne onbedachtzaamheid bedierven.

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerland's Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f' 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

VIII.

VERADEMING EN KASTIJDING.

Het was Zondag de 17de Maart 1561. De Waldenzen, die in den Pra del Tor zich bevonden, waren juist allen verzameld om hun vroegen morgengodsdiensdienst te houden. De eerste stralen van de zon begonnen juist de witte kruinen rondom te verlichten, en de laatste tonen van hun morgensalm waren nog niet verdwenen, toen het alarm werd gegeven. De vijand was bezig de vallei binnen te dringen van drie kanten. Op de kruinen van de bergen, die ten oosten lagen, verscheen een gewapende bende; een andere was bezig door de nauwe spleet zich eenen weg te banen, terwijl een derde voortsukkelde langs eenen weg tusschen die beide. Dadelijk waren de Waldenzen gereed den vijand op alle punten weerstand te bieden. Een handvol was voldoende om den vijand met wapens beladen, in de spleet waarvan wij reeds meer gehoord hebben, terug te drijven. Op de andere twee punten, alwaar bolwerken van steen en aarde waren opgeworpen, was het gevecht hevig, en lagen de dooden opgehoopt, doch de Waldenzen behaalden op beide punten de overwinning. Sommigen van de bekwaamste aanvoerders des vijands waren onder de verslagenen. Het getal soldaten die omkwamen was zoo groot, dat graaf La Trinita — zoo verhaalt men — nederzat en

weende toen hij de stapels lijk zag. Men heeft zich te dien tijde verbaasd, dat de Waldenzen hunne vijanden niet vervolgd hebben, want hadden zij dat gedaan, er zou van het gansche leger niet een zijn overgebleven, om de tijding van hunne nederlaag aan de inwoners van Piëmont te vertellen. Doch hunne predikanten bedwongen de zegepralende Waldenzen. Want bij den aanvang van den oorlog hadden zij het als regel vastgesteld, dat zoo de „Heer der heirscharen hun de overwinning over hunne vijanden mochten geven, zij geen bloed zouden vergieten, dan slechts waar het volstrekt noodzakelijk was.” Het getal gedooden aan den kant van den vijand was weder buiten alle evenredigheid tot het getal aan den kant der Waldenzen gevallen. Ja, zoozeer was dit het geval, dat het in de steden van Piëmont algemeen werd gezegd, dat „God voor de Waldenzen streed.”

Dieper dan ooit vernederd en met schande beladen bracht La Trinita de overgeblevenen van zijn leger naar de oude kwartieren terug. Het zou hem goed geweest zijn had hij zijne voeten nimmer binnen het gebied der Waldenzen gezet, en evenzoo voor velen die hem gevolgd hadden, alsook voor eenige der edellieden van Piëmont, wier beenderen nu lagen te bleeken op de bergen der Waldenzen. Doch La Trinita was onvatbaar om de lessen aan te nemen, hem door de gebeurtenissen gegeven. Zelfs nu nog koesterde hij het voornemen om terug te keeren

en de Valleien aan te vallen, en in bezit te krijgen. Doch hij ging weder met list te werk. Onderhandelingen waren begonnen tusschen den hertog van Savoye en de Waldenzen; het ging alles goed vooruit, en de Waldenzen vermoedden geen kwaad. Dit was het oogenblik, dat La Trinita verkoos om hen aan te vallen. Hij verzamelde haastig zijne troepen, en in den nacht van den 16^{den} April trok hij op tegen den Pra del Tor, hopende dezen zonder weerstand binnen te trekken, en de Waldenzen als schapen ter slachting over te geven.

De dageraad was juist begonnen zich te vertoonen langs de hoogste toppen der bergen; de Waldenzen hadden juist hun vroegen morgendienst ten einde gebracht, toen de morgenstille verbroken werd door buitengewone geluiden, die oprezen uit den spleet in de bergen, welken den eenigen weg naar den Pra vormde. Dadelijk waren zes moedige mannen gereed, en stelden zich in de nauwen ingang tot de vallei. Daar zagen zij de lange rij soldaten van La Trinita, twee aan twee in gelid, langs den nauwen bergweg voortmarcheeren. De zes Waldenzen maakten alles gereed, om hen op te wachten. De eerste twee knielden neder met geladen geweren, twee anderen stonden achter dezen gereed om te vuren, de derde twee hadden niets te doen, dan de geweren te laden zoodra zij afgevuurd waren. De vijand kwam al nader. Zoodra de eerste twee soldaten om het punt van de rots kwamen bij het hek, werden zij door de eerste twee Waldenzen nedergeschoten. De volgenden twee ondergingen hetzelfde lot, door de hand van de andere twee Waldenzen. Met de derde twee des vijands ging het niet anders. Spoedig lag er een kleine hoop lijken, welke den vijand verhinderde om voort te gaan. En ziet! daar beginnen de Waldenzen groote klippen af te rollen op de soldaten. Daar het voor hen onmogelijk was voort te trekken, vanwege den stapel lijken in den weg, of terug te keeren van wege de honderden, die geen kwaad vermoedende van achteren voorwaarts drongen, werden de soldaten bij dozijnen verpletterd, door de vallende rotsblokken. De schrik overmeesterde hen, en eene paniek in zulk eene plaats was een schrikkelijke zaak. Samengedrongen op dien nauwen weg langs dien gapenden afgrond, onder een moorddadige hagelbui groote rotsen, die op hen vielen, was hunne worsteling om te ontkomen een vreeselijke. Zij stootten tegen elkander; zij vertraden de een den ander onder de voeten; verbazend groote getallen stortten in den afgrond en werden verpletterd op de rotsen die beneden grijsden, of verdronken in de rivier. Toen zij, die aan den anderen ingang van dezen bergweg zich bevonden en wachtende waren op den uitslag van de onderneming, zagen dat tegen den middag de kristallen wateren van de Angrogna in bloed veranderd werden, riepen zij uit: „O, de Pra del Tor is genomen; La Trinita heeft gezepraald: daar stroomt het bloed van de

Waldenzen!” La Trinita had, (zoo verhaalt men) werkelijk dien ochtend, toen zijn leger uittrok, geroomd dat tegen den middag de wateren van de Angrogna van kleur zouden veranderen, en dit was inderdaad het geval. Insteede van den helderen stroom, dien men gewoon was te zien, was het water rood gekleurd. Toen de weinigen, die zoo gelukkig waren aan het onheil te ontkomen, terugkeerden om te verhalen wat er gebeurd was, bleek het dat het bloed dat het water rood gekleurd had, niet het bloed was der Waldenzen, maar van de eigen soldaten van La Trinita. Dienzelfden nacht trok de graaf met zijn leger af, om nimmermeer terug te komen.

Hierna werden er weder vredesonderhandelingen aangeknoopt. Doch deze keer niet door bemiddeling van La Trinita, maar door Philip van Savoye, den broeder van den hertog. Dit gelukte, en spoedig was er vrede. De Waldenzen kregen al hunne rechten en voorrechten terug. Zij schreven het grootendeels toe aan den invloed van de goede hertogin Margaretha. De paus keurde het natuurlijk ten stelligste af. En de monniken en andere geestelijken waren boos, omdat zij de Waldenzen nu niet plunderen en vernielen konden.

Nadat de oorlog, door La Trinita, met zooveel oneer voor hemzelve, tegen de Waldenzen gevoerd, geëindigd was en het vredesverdrag den 5^{en} Juni 1561 onderteekeend, keerden de Waldenzen allen naar hunne woningen terug. Doch hoe groot was de verwoesting, en welke bittere tranen werden er gestort bij het aanschouwen van dat alles. Het zou jaren en jaren vereischen, om alles weder te herstellen en de valleien weder tot de vroegere mate van bloei te brengen. Maar dit was niet alles, want velen die met hen onder één dak hadden verkeerd, waren er niet meer; en men had de droevigste herinneringen aangaande de wijzen, waarop zij waren omgekomen. Zij zouden nimmermeer met hen des morgens en des avonds samenkomen, om den naam des Heeren te loven en te danken, en hunne stemmen zouden bij het aanheffen hunner psalmen en de andere geestelijke liederen niet meer worden gehoord.

In de eerste jaren heerschte er groot gebrek; hetwelk verergerd werd door de aankomst van de vluchtelingen, ontkomen aan het algemeene bloedbad in Calabrië. Hoewel zij zelve gebrek leden, ontvingen zij deze hunne broederen met open armen en deelden met hen het weinige dat zij hadden. Toen het bericht aangaande hun bittere armoede door de Protestanten in andere landen vernomen werd, verwekte het algemeene deelneming. Als gewoonlijk was Calvijn de eerste om zich te reppen. Hij raadde den Waldenzen om deputaties uit te zenden, om hun toestand overal bloot te leggen bij de verschillende Protestantsche kerken in den vreemde, en inzamelingen werden voor hen gedaan in Genève, in Frankrijk, Zwitserland en Duitschland. Bovenaan

teekenden sommigen van de voornaamste en hooggeplaatste mannen in Europa. Weldra begonnen de zaken beter te worden.

Maar kort daarna werden zij weder geteisterd door een landvoogd, die hen op alle manieren onderdrukte en die aan het hof zoo hoog aangeschreven stond, dat al hunne klachten niets konden uitrichten. Dit duurde tot 1580. In dat jaar stierf de hertog, en toen zijn zoon hem opvolgde, kwam de snoodheid van den landvoogd, die Castrocario heette, aan het licht. Een bende soldaten werd afgezonden om hem gevangen te nemen, doch de snoodaard had zich met een troep gruwelijke waaghalzen in het kasteel van La Torre opgesloten, en om zijne positie nog te versterken, had hij bij zich eene partij woeste bloedhonden van buitengewone grootte en sterkte. Doch door een van zijne officieren verraden, werd hij gevangen genomen, naar Turijn gebracht, en kwam aldaar in de gevangenis om. De Waldenzen hadden nu gedurende eenige jaren achtereenvolkomen een buitengewone rust. En dit was des te opmerkelijker, daar het gansche Europa rondom hunne bergen in groote beroering was. Hunne broeders van de Hervormde kerk in Frankrijk, in Spanje en in Italië stierven op het slagveld, werden bij hoopen meedoogenloos omgebracht, of kwamen op den brandstapel om, terwijl zij in stille gerustheid leefden. Doch onverwachts trof hun eene ramp, die neerslachtigheid en treurigheid in de Valleien veroorzaakte. Op den morgen van den 23sten Augustus 1629, zakte er een zwarte wolk uit op den top van den Col Julien. Het bleek een wolkbreuk of waterhoos te zijn. Het water rolde in woeste stroomen, aan beide zijden van den berg af naar beneden, en de dorpen Bobbio en Prali, het eene in de vallei aan het zuiden, het andere in die aan het noorden van berg, werden overstroomd. Vele huizen werden weggespoeld, en de inwoners konden nauwelijks ontkomen, want zij hadden bijna geen tijd om hun leven door de vlucht te redden. In September weder kwam er een ijsskoude wind en verdoofde de vrucht van den kastanjeboom. Er kwam een tweede waterloed en vernielde den ganschen wijnoogst. Deze rampen waren des zwaarder, omdat daaraan een jaar van gedeeltelijken hongersnood was voorafgegaan. De Waldenzische predikanten riepen een plechtige synode bijeen, om zich te verootmoedigen en hunne stemmen in het gebed tot God te verheffen. Weinig wisten zij dat een schrikkelijker onheil op het punt was hen te treffen en dat dit de laatste maal was, dat zij elkander ooit op aarde zouden ontmoeten.

In 1630 werden de Valleien onverwachts door een Fransch leger bezet. In dat leger waren vele vrijwilligers, die uit Frankrijk gevlucht waren terwille van een kwaadaardige ansteekelijke ziekte, die er toen heerschte. Het weder was heet, en de zaden van de pestilentie, die het leger met zich had overgebracht, ontwikkelden zich met schrikbarende snelheid.

De plaag vertoonde zich in de eerste week van Mei in de Vallei van Perosa. Daarna brak zij uit in de meer noordelijke Vallei van San Martino, en was spoedig over al de Valleien verspreid. De predikanten kwamen samen, om den Almachtige aan te roepen om hulp, om plannen te beramen, om de verwoestingen van deze geheimzinnige en schrikkelijke plaag te keeren. Zij kochten medicijnen, en verzamelden levensmiddelen voor de armen. Zij bezochten de zieken, vertroostten de stervenden, en predikten in de open lucht tot gansche scharen, ernstig gestemd, en zeer begeerig om te luisteren. In de volgende maanden werd de hitte buitengewoon en woedde de plaag des te geweldiger. In de ééne maand stierven er vier van de predikanten, in de volgende maand nam de plaag zeven weg, en in de maand daarop bezweek nog een, de twaalfde. Er waren nu slechts drie predikanten overgebleven, en het opmerkelijkste was dat zij tot drie onderscheidene Valleien behoorden, — Luzerna, Martino en Perosa. De drie overgeblevenen ontmoetten elkander op de hoogte van Angrogna, om met de afgevaardigden van de verschillende parochiën te raadplegen over de beste middelen om in de geestelijke behoeften van de Valleien te voorzien.

Zij schreven naar Genève en Dauphiné, om predikanten om de plaatsen aan te vullen van hen, die aan de plaag waren gestorven, opdat alzoo de eerwaardige kerk der Valleien, die reeds zooveel onheilen was te boven gekomen, niet geheel ten gronde zoude gaan. Zij ontboden ook Antoine Leger van Constantinopel.

De plaag verminderde gedurende den winter, doch in de lente woedde zij weder met vernieuwde kracht. Van de drie overgeblevenen predikanten stierf er nog een, zoodat er slechts twee overgebleven waren: Pierre Gilles van Luzerna en Valerius Gros van Martino. Met de hitte van den zomer nam de pestilentie toe. Legers die kwamen en gingen, leden evenzeer als de inwoners der Valleien. Mannen te paard zag men soms uit den zadel ter aarde vallen, door onverwachte krankheid aangegrepen. Soldaten op de zijwegen aangetast, lagen daar den dampkring te verpesten met hun doode lichamen. In La Torre alleen stierven vijftig huisgezinnen geheel uit. De meest gematigde berekening van het getal aan de plaag gestorven is 10000, of van de helft tot twee derden van de geheele bevolking der Valleien. Het koren werd op vele plaatsen niet eens afgesneden, de druiven vergingen aan de wijnstokken, en de vruchten vielen van de boomen op de aarde. Vreemdelingen, die herstelling hunner gezondheid in de zuivere berglucht waren komen zoeken, verkregen van den grond aldaar niets anders dan een graf. Steden en dorpen, waaruit nog zoo kort geleden het geluid der nijverheid was opgestegen, waren nu stil. Ouders hadden al hunne kinderen verloren, kinderen weder hunne ouders. Patriarchen, die gewoon waren met

trotsheid en blijdschap hun talrijke kinderen en kindskinderen rondom zich te verzamelen, hadden hen zien krank worden en sterven, en waren nu alleen overgebleven. De eerwaardige predikant Gilles verloor zijn vier oudste zoons. Ofschoon hij gedurig in het huis van de lijders was en bij de legers van de stervenden, werd hij zelf gespaard, om later het verhaal op te stellen van zijne eeuwenoude kerk, en om onder andere weeën de geschiedenis van dit, dat hij mede doorworsteld had, mede te deelen. Van de Waldenzische predikanten waren er nu slechts twee overgebleven, en leeraren kwamen van Genève en andere plaatsen naar de Valleien, om te verhinderen dat de lamp, die sedert de dagen der apostelen geschenen had, zou uitgebluscht worden. De taal waarin de godsdienstoefeningen vroeger gehouden werden, was de Italiaansche, doch de nieuwe predikanten kenden slechts Fransch. Dit leerden de Waldenzen spoedig, en langzamerhand werd Fransch de taal van de godsdienstige verrichtingen.

DE HOLLANDSCHE TAAL IN ZUID-AFRIKA.

We zeiden kort geleden, toen we een vers in het *plat*-Hollandsch van Zuid-Afrika een plaats gaven, dat we nog een woord hadden over onze Nederlandsche taal in Zuid-Afrika zelf. Dat volge thans hier; het zal 't belang er van vergrooten dat het van een Hollands-Afrikaan zelf is.

„Bijna honderd jaren lang heeft zich nu in Zuid-Afrika de invloed van het Engelsch doen gevoelen. In het jaar 1795 hebben de Engelsche de Kaapkolonie het eerst in handen gekregen, en van dien tijd af dagteekent hun invloed. Geen wonder, dat land en volk min of meer verengelscht zijn.

Dat het Hollandsch levenskracht bezit, blijkt duidelijk uit het feit, dat het nog niet door het Engelsch is ten onder gebracht. Wanneer wij alle omstandigheden in aanmerking nemen, moeten wij ons waarlijk verwonderen, dat het Hollandsch niet reeds lang voor het Engelsch bezweken is. Het is eene eigenaardigheid van de Engelschen, dat zij met een sterke voorliefde voor hunne moedertaal en hun vaderland bezielde zijn. Overal waar zij komen, laten zij zich gelden als Engelschen en trachten zij zooveel mogelijk alles en allen Engelsch te maken. Indien iemand, dan maakt de Engelschman zich door zijne spraak openbaar. Hij spreekt in den regel Engelsch, en alleen bij uitzondering op den regel een andere taal.

Nu is dit in Engeland goed, want daar is de Engelsche taal op hare plaats, en daar behoort zij thuis; maar in andere landen is dit geenszins het geval. Toch stelt de Engelschman ook in andere landen zijn Engelsch op den voorgrond, zonder zich te bemoeien of te vermoeien met de taal des lands, anders dan om die bespottelijk te maken of als

bespottelijk voor te stellen. Ieder, die iets met hem te spreken heeft, noodzaakt hij om Engelsch te kennen. Dit mag nu voor den Engelschman verkieslijk en aangenaam en gemakkelijk zijn, voor de bewoners des lands, die geen Engelschen zijn, is het dit niet. Zij hebben ook hunne moedertaal, die zij liefhebben en in eere houden willen, ten minste behooren lief te hebben en in eere te houden.

Indien andere volken — dus ook het Afrikaansche volk — getrouw zijn aan hunne moedertaal, dan zullen Engelschen, die zich naar andere landen begeven, evenzeer andere talen moeten aanleeren als andere volken Engelsch, en dan zal er heel wat minder misverstand in de wereld zijn. Dan zullen wij hier ook geen Taalbond noodig hebben, en men zal heel wat meer Afrikaners aantreffen, die behoorlijk prijs stellen op hunne moedertaal en dus ook op hun vaderland. Zonen en dochteren van Zuid-Afrika zullen dan niet langer hun vaderland verloochenen door van Engeland te spreken als hun *home*, gelijk dit nu maar al te dikwijls geschiedt. Ook zullen zij hunne moedertaal niet verloochenen door te zeggen: „*I can't speak Dutch.*”¹⁾ Er zullen niet meer zoo velen zijn, die niet instaat zijn om zich behoorlijk in het Hollandsch uit te drukken, en die daarom maar Engelsch praten. Het Engelsch zal in de school niet langer het Hollandsch verdringen, en met het onderwijs zal het anders en beter gaan. De scholen — ook die van Hollandsche kerken — zullen niet langer volslagen Engelsche scholen zijn, waarin het onderwijs door middel van de Engelsche taal gegeven wordt door Engelsche, Schotsche, Amerikaansche of verengelschte onderwijzers en onderwijzeressen, die weinig of geen Hollandsch kennen. Er zal meer en beter onderwijs in het Hollandsch gegeven worden dan thans.

Hoeveel tijd wordt er nu aan het Hollandsch besteed? Van de vijf en twintig schooluren per week worden er — en dat niet eens op alle scholen — twee of drie afgezonderd voor het onderwijs in de Hollandsche taal, en dat slechts voor een beperkt getal leerlingen; en dat weinigje Hollandsch wordt dan niet zelden nog door middel van het Engelsch medegedeeld of onderwezen, alsof het Hollandsch een vreemde taal ware. Zoo lang dit zoo voortgaat, moet het Hollandsch er onder. Geen wonder, dat er velen zijn, die, nadat zij de school verlaten hebben, zeggen: „*I can't speak Dutch.*” Geen wonder, dat een Engelsche onderwijzer in tegenwoordigheid van de schoolkinderen de Hollandsche taal, waarvan hij weinig of niets weet, in een bespottelijk daglicht durft stellen, en dat een andere, die niet op de hoogte is van den staat der zaken, durft zeggen dat de Hollandsche taal aan het uitsterven is, terwijl een derde, even onkundig, durft beweren, dat de Hollandsche taal eene van de moeilijkste talen is.

¹⁾ „Ik kan geen Nederlandsch spreken.”

Ik zou wel eens willen weten, hoeveel talen de zoodanige wel kent, die hij minder moeilijk vindt.

Wanneer men in aanmerking neemt, dat de Nederlandsche taal in Zuid-Afrika bijna honderd jaren lang is blootgesteld geweest aan den doodenden invloed van het Engelsch, dat zij verwaarloosd, verbasterd, geradbraakt is, en toch nog niet dood, of zoo men wil, uitgestorven, niet alleen, maar dat zij nog met opgeheven hoofd vraagt om erkend te worden en hersteld in haar recht, voornamelijk in de school en bij het onderwijs, hoe kan iemand dan nog spreken van uitsterven? Het is verblijdend, maar ook hoog tijd, dat het Hollandschsprekende deel der bevolking des lands zich eindelijk opmaakt om te zorgen voor hare taal, ten einde die in het leven te houden en voor het zoogenoemde uitsterven te bewaren."

N. P.

Dit is een flink woord. We hopen dat Zuid-Afrika het hoore. „De taal is gansch het volk." We hebben onze taal lief, die ook die der Zuid-Afrikanen is, en als zij *willen* kunnen zij den strijd voor haar opnemen. Helaas, dat ons volk altijd zoo het vreemde in de taal heeft liefgehad! Denk maar aan het misselijk gebruik van vreemde woorden: ook, ja vooral, in de „christelijke pers." Waarlijk, ook dat moet ophouden!

EEN KERK TE St. PETERSBURG.

Evenals de geheele stad St. Petersburg, die in de eerste jaren van de achttiende eeuw op last van Peter de Groote uit de moerassen verrees, rust ook de kerk van den Heiligen Isaäk aldaar op een geheel woud van heipalen, zoodat men zich onwillekeurig afvraagt, of het nog niet meer moeite gekost heeft een voldoende stevigheid aan dezen lossen bodem te geven, dan om den prachtigen koepel, die het reusachtige gebouw kroont, tot in de wolken op te trekken.

Het gebouw heeft den vorm van een Grieksch kruis, en rust op een grondvlak van graniet, dat het van de omringende bouwwerken losmaakt, en als op een goed in het oog vallend voetstuk plaatst. De vier armen van het kruis strekken zich uit in de richting van de vier windstreken. Iedere arm eindigt in een overdekte toegangspoort, door acht zuilen gedragen. De poorten van den noordelijken en van den zuidelijken arm, eerstgenoemde tegenover de Nawa gelegen, vormen de beide hoofdingangen. De arm, die naar het Oosten reikt, heeft geen deur, omdat zich hier het hoogaltaar bevindt, terwijl die van het Westen slechts een kleineren ingang heeft. Men betreedt den eigenlijken vloer der kerk langs drie reusachtige trappen, die, tegenover de hoofdingangen ieder in drie verhoogingen verdeeld zijn, om den toegang tot den tempel te vergemakkelijken.

Op dezen onderbouw verheffen zich de eigenlijke muren der kerk, groote eenvoudige muren, aan

iedere zijde van den zuilengang van een venster voorzien. Het dak is plat, zoodat de muren in een horizontale lijn eindigen, die gebroken wordt door twee kleine klokketorens in de hoofdgevels. Op de hoeken staan prachtige bronzen engelen, die fakkel-dragers bekransen. Op het dak rust het groote gevaarte van den toren, gedragen door 24 graniet-zuilen en omgeven door een cyclus van 24 kolossale standbeelden. Eindelijk vertoont zich de schitterende koepel als een gouden kroon op het hoofd van het eerwaardig gebouw, ter hoogte van 82 cM. boven den beganen grond. Een open torentje, dat het kruis draagt, voltooit de versiering.

Stelt u thans de ontzaglijke afmetingen voor, die zich naar alle kanten, in lengte en hoogte, aan het oog vertoonen en die aan het geheel een voorkomen geven, waardoor de geest getroffen en met diepe bewondering vervuld wordt. De lengte bedraagt 105, en de breedte 90 meter. De kolommen der zuilengangen, uit één stuk gehouwen, hebben eene hoogte van 17, bij een middellijn van 2 M. terwijl de gevels een breedte van 36 M. bezitten. Al die steenlagen, die prachtige blokken, die zuilen, wier aanzien met dat der reuzenboomen van Californië wedijvert, die geheele opeenstapeling van kroonlijsten en van machtig snijwerk, die rechtlijnige banden, het is alles uit staalharde en bijna onvergankelijke grondstoffen gehouwen. De eenige versiering, waarvan de architect heeft gebruik gemaakt, zijn de standbeelden, de *bas-reliefs* en het gouden en bronzen lijstwerk der koepels, als om aan te duiden, dat alles echt en waar, dat alles duurzaam is en eeuwig schijnt als die God, ter wiens eere al deze heerlijkheid gesticht is.

De stijl zelf is die der Grieksche tempels, wier luister door de bewondering van eeuwen is gewijd, en die evenlang zal standhouden als onze wereld, omdat hij geworteld is in den eenvoud, de harmonie en de onvergelykelijke schoonheid der rechte lijn. Het Christelijk gevoel zou misschien iets anders vragen, b.v. grootere rijzing naar den hemelboog, spitse kruisramen of hemelwaartswijzende torens, waarlangs de vrome gedachte opstijgt om het oneindige te bereiken. Als uitdrukking van verlangen der ziel, die naar God dorst, geloof ik werkelijk dat niets te vergelijken is met den verheven indruk, dien de torens van Keulen of Straatsburg maken, maar deze antieke kunst, zoo kalm en eerwaardig in hare proportieën, die den geest bekoort zonder te overweldigen, die alle kritiek tart, die de eeuwen schijnt te beheerschen, die kunst, kan zich zeer goed aan de goddelijke majesteit huwen en de eeuwige behoeften van de menschelijke ziel vertolken. De kerk der middeleeuwen is een kreet, uit de ziel geperst; de Grieksche tempel een voorbedachte aanbidding. ¹⁾

¹⁾ Geheel deelen we deze beschouwing niet; we zijn er te Puriteinsch voor.

In het inwendige van het gebouw wachten ons nieuwe schoonheden. Wij treden door de poort, die tegenover de Nawa gelegen is, binnen, daar de andere op het oogenblik door reusachtige getimmerten versperd is. De geheele inwendige ruimte is in schemerlicht gehuld; alleen bespeurt men eenig schijnsel in de hoeken, die hun licht door zijramen ontvangen. Maar in het midden valt een breede lichtbundel uit den koepel op den schitterenden vloer. De ondermuren zijn bekleed met platen van kostbare marmersoorten, en daarboven, op de ontzaglijke muurvlakten, vertoonen zich grootsche schilderstukken, de voornaamste Bijbelsche geschiedenissen, van Genesis tot de Openbaring, voorstellende. Er zijn er bijna tweehonderd, die allen, wegens hun groote kunstwaarde, een bijzondere vermelding zouden verdienen.

Nu richten wij ons naar den westelijken ingang, waar tegenover zich de *Iconostase* bevindt. Recht voor ons uit, dwars door het schelle licht, dat van boven neervalt, straalt die prachtige marmeren muur, die het schip der kerk, waar zich de geloovigen bevinden, afscheidt van het hoogaltaar, waar de priester en zijn mindere geestelijken de mis bedienen. Meer nog dan de Roomsche kerken, bestaan de Russische uit twee geheel afgescheiden gedeelten. De eenvoudige balustrade van onze koren is daar door een werkelijken muur vervangen, die vooral in de groote hoofdkerken, bij uitstek rijk versierd is. Deze muur nu is de *iconostase*, aldus genoemd naar de heiligenbeelden (of *icones*) waarmede hij versierd is, en die in geheel Rusland in hooge eere worden gehouden.

De *icone* is het zichtbare iets, dat den Rus met den diepsten eerbied vervult, en het voornaamste voorwerp van zijne vereering. Zij is zijn aardsche God, en ik zou niet durven beweren dat zij voor hem niet vaak den God, die een Geest is, vervangt. De *icone* bevindt zich niet alleen in de kerk, maar wordt overal teruggevonden: in de openbare gebouwen, in de woonhuizen, in de open lucht, ja waar niet. Men ontmoet haar in de kamer van zijn hotel, in de restauratiezaal, in de post- en telegraafkantoren, in de stations, op de meest wereldsche vergaderplaatsen, onder den ingang van de bazars, zelfs op de hoeken der straten; en overal ontvangt zij de eerbiedige hulde van de menigte; overal bekruipt men zich voor haar, als men niet zoover gaat van haar te kussen, hetgeen geene zeldzaamheid is. Er zijn beroemde *icones*, wier faam door alle eeuwen heen geklonken heeft, en die nog heden het voorwerp eener bijzondere vereering zijn, zooals de maagd van Kazan, en die van de hoofdkerk St. Sophia te Kiew. Deze beelden zijn, om zoo te zeggen, eene opeenstapeling van fijne steensoorten, van paarden en van in goud gevatte diamanten; zij zijn meer „groote pronkstukken” dan „kunstwerken”; het zijn, als het ware, de koningen en koninginnen van de iconen. Op hen volgt een gansche rij van minder beroemde

aristocraten, maar die toch nog met zulk een weelde omringd zijn, dat zij den eerbied van den moujik¹⁾ afdwingen. Eindelijk komen de burgerlijke beelden, die meer voor het volk bestemd zijn, en die men zich voor eenige kopeken kan aanschaffen. Hier is het goud door blik vervangen; daarin uitgeslagen verhevenheden moeten de edelsteenen voorstellen, en gekleurde prenten of beschilderd porcelein het schilderwerk.

Maar rijk of arm, ze moeten zekere onveranderlijke typen vertoonen, waarvan de modellen aan de Russische kunstenaars geleverd worden door de kloosters van den Mont Athos, te Macedonië.

Een *icone* stelt dikwijls meer dan één persoon voor, waarvan slechts de gelaatstrekken, en somtijds ook de handen en voeten, zichtbaar zijn; het overige is door een min of meer rijk metaalbeslag aan het oog onttrokken. De omtrek van het lichaam en de plooiën der kleederen zijn dan op de koperen, zilveren of gouden oppervlakte door lijnen aangeduid, waarin de vormen van hoofd, handen en voeten zijn uitgesneden. Doorgaans omringt een vooruitstekende stralenkrans, niet ongelijk aan den rand van een bord, en omhoog staande, het gelaat van den of van de heilige.

De vervaardiging van *iconen* heeft een bloeiende industrie in het leven geroepen, want er is geen huis, dat niet zijn heiligenbeeld heeft, voor hetwelk onafgebroken een lamp brandt. Ik geloof dat het slecht zou afloopen met hem, die aan deze afgoderij iets in den weg legde, en dat het niet aan een Demetrius zou ontbreken, om het oproer der Epheziërs te herhalen. Men zou spoedig den kreet: „Groot is de Diana der Ephezieren!” vervangen door: „Groot is de Maagd van Kazan,” of van eenig ander klooster! Het menschelijk hart is weinig veranderd sedert den tijd, waarin de apostel Paulus, in Griekenland en in Azië, den God van het Evangelie predikte. Lazen wij nog niet onlangs in het blad de *Eglise libre* dat het gerechtshof te Rybinsk een rijk grondeigenaar, Dogokkine geheeten, tot levenslangen dwangarbeid had veroordeeld, omdat hij drie iconen, waaronder een van den heiligen Nicolaas, met bijslagen had vernield. En het was niet eens in een kerk, noch bij een buurman, waar hij deze heiligschennis pleegde, integendeel, de drie beelden waren zijn wettig eigendom. Gij ziet, dat men niet gekscheert als het er op aankomt de heilige maagden te beschermen, en gij kunt hieruit afleiden hoe groot de eer is, die haar bewezen wordt.

De *iconostase* van den St. Izaäk dan is een marmeren muur, die tot aan de zoldering reikt, en die zich over eene breedte van 56 M. uitstrekt. Zij schittert van boven tot beneden, en bevat 33 heiligenbeelden, door kolommen van *lazuliste* en malachiet als omlijst. In het midden bevindt zich

¹⁾ Mindere man.

de toegang tot het hoogaltaar, die de *deur van den keizer* genoemd wordt. Door deze opening verschijnt de priester aan de geloovigen, omringd van wierookwalmen, beschenen door het veelkleurig licht dat door de kerkraden valt, bekleed met praal en pracht, en gedost in een gewaad vol van massief goud, en dat in stijve plooiën nedervalt. Bij iedere beweging slingert zijn kostbaar tooisel, doch zonder uit den vorm te geraken, terwijl de ongevoelige uitdrukking op zijn gelaat van hem als het ware een beeld maakt, dat maar weinig minder dood lijkt dan die der iconostase, die hem ter rechter en linker zijde tot pendanten dienen.

Wat heeft er toch met den menschelijken geest plaats gehad, eer hij er toe gekomen is, te meenen, dat al deze weelde, al deze sieraden, al dit geflonker van edelgesteenten, dit geruisch van zijde en brocaat, dit gerinkel van wierookvaten en gouden halsketenen, dat al deze dingen, zeg ik, noodig zijn om zich voor U te vertoonen, o God, en U de gebeden van het volk aan te bieden! voor U, die slechts het hart aanziet, en geen acht slaat op den schijn!

De iconostase, met haar verguldsel, haar schitterenden weerschijn, haar afwisselende versierselen, haar reusachtige beelden, die het licht zelfs temperen, schijnt opzettelijk tusschen het schip en het hoogaltaar geplaatst te zijn, om de oogen af te leiden, den geest van het vrome volk bezig te houden, de ziel te verhinderen zich te stemmen, en de mysterieën te peilen, waarin alleen de priester het recht heeft door te dringen.

Achter het voorhangsel van den tempel, dat men zoo schoon en zoo rijk maakt als maar mogelijk is, vervult de geestelijkheid alleen den heiligen dienst. Aan de voorzijde vergenoegt de leek zich met kniebuigingen en het slaan van kruisen, alsof het hoogere van den godsdienst niet voor hem bestemd was, of buiten zijn bereik lag.

Maar alle godsdiensten, waarbij men de ziel van den eenvoudigen geloovige verblindt door eene opeenstapeling van prachtige ceremonieën; door een volledige verzameling van gouden kelken, kandelaars en hostiekasten; door rythmische bewegingen van misdienaars, die verschijnen en verdwijnen temidden van het blauwachtige waas van den wierook, door de golvende beweging van witte en met goud behangen schouders, door een praal, die in rechte lijn van den heidenschen eeredienst afstamt; wat zijn die godsdiensten anders dan prachtige iconostasen, die het heiligste verbergen, en den waren God aan het oog onttrekken?

Een groot deel van de Christenheid schijnt vergeten te zijn, dat vóór achttien eeuwen het voorhangsel van den tempel door midden gescheurd is; en wat men sedert dien tijd gedaan heeft om het te herstellen, verwacht slechts de verbeelding en bedroeft het hart.

EEN BATAAFSCHE PRIESTERES.

Dat eertijds zoowel bij onze heidensche voorouders, als bij andere Noordsche volken, de vrouwen als in een bijzondere betrekking met de Goden, en dus eenigermate als heilige personen beschouwd werden, blijkt duidelijk uit hetgeen ons door Tacitus en anderen omtrent hen is overgeleverd. Vooral die vrouwen, welke door een meer dan gewone mate van goddelijke aanblazing de toekomst voorspelden en vraagbaken waren in hachelijke omstandigheden, genoten als priesteressen en tolken der goden de diepste hulde en vereering. Haar vermogen en gezag ging dat der priesters of Druïden verre te boven. En de geschiedenis, welke bijna geene namen van priesters bewaard heeft, gewaagt van eene Velleda, Aurira, Ganna, Jetha en meer andere beroemde en vergode priesteressen.

De priesteres Velleda is de voornaamste van allen, welke wij kennen. Wij willen hier eenige bijzonderheden mededeelen van hetgeen ons omtrent haar bekend is.

Onder de regeering van keizer Vespasianus, toen de Batavieren, met Civilis aan het hoofd, in opstand waren tegen de Romeinen, was Velleda, eene maagd van den stam der Bructeren, een vermoedelijk in Westfalen gewoond hebbend volk, afkomstig, zoo hoog bij hen in aanzien, dat het bestuur der zaken aan haar en Civilis was toevertrouwd. Zij werd als eene godin geëerd, en was als het ware de vorstin en wetgeefster der Batavieren en naburige volken, de hooge priesteres, wier raad en uitspraken onbepaald gehoorzaamd werden. Bijna geheel alleen aan hare goedkeuring werden de vredesverbonden onderworpen, die met andere volken konden gesloten worden, en een gedeelte van de geschenken, door de gezanten dier volken aangeboden, werd voor haar afgezonderd. Uit den buit, welken men op den vijand behaalde, werd insgelijks een groot deel voor Velleda bestemd; zoo lezen wij, dat de Romeinsche onderbevelhebber Mumius Lupercus en het overmeesterde admiraal-schip haar als zoodanig werden toegezonden.

De plaats, welke haar ten verblijf verstrekke, was een hooge toren. Aldaar leefde zij voor alle menschen verborgen, behalve voor eenen uitverkorene uit hare nabestaanden, welke hare antwoorden en uitspraken op de haar voorgestelde vragen overbracht. Het was om dezen haar hoogen zetel, dat zij de vorsten der haar vereerende volken deed vergaderen, om hun haren wil bekend te maken.

Men verhaalt, dat Velleda zelve eenmaal in de handen der Romeinen gevallen is. De bewijzen daarvoor zijn echter zoo zwak en gering, dat wij het gerust in twijfel mogen trekken.

Verscheidend zijn de gevoelens der geleerden omtrent de plaats, waar men kon veronderstellen dat die hooge toren, waarin Velleda huisvestte, gelegen zij. Dat die aan de rivier de Lippe gelegen was,

kunnen wij uit het verhaal van Tacitus opmaken; doch de plaats nader te bepalen, is hoogst bezwaarlijk. Sommigen geven het dorp Spellen, anderen Vehlen als zoodanig op. Doch deze en meer andere gissingen hebben zeer weinig gezag, steunende alleen op eenige schijnbare overeenkomst van de namen der plaatsen met dien van Velleda.

De naam Velleda zelf is, evenals zoovele andere uit onzen voorvaderlijken godsdienst, op de uiteenloopendste en zonderlingste wijzen door de geleerden verklaard. Geene echter van al de uitleggingen daarvan, die in menigte ongetwijfeld die van eenige andere dergelijke benaming teboven gaan, heeft veel aannemelijks voor zich. Doch wij achten het van weinig belang, zoo deze naam eenige beteekenis heeft, die te weten, daar dit voorzeker onze kennis van deze priesteres toch met geene bijzonderheid van belang zou kunnen vermeerderen.

„ZULLEN WIJ NIET BIDDEN?”

In welk een innige gemeenschap met Christus Lodewijk Hofacker leefde en met welk een gebedskracht hij toegerust was, daarvan getuigt onder anderen ook het volgende voorval, waaruit tevens duidelijk blijkt dat zijne vriendschap jegens anderen steeds door de liefde van Christus gedragen werd.

De vriend zijner jeugd Albert Knapp verhaalt: „Het was den 25sten Juli 1823, den dag, waarop ik mijn 23sten verjaardag vierde, toen hij met een gezelschap van jongere vrienden bij mij in de vikariaatskamer van Gaisburg verscheen, om aldaar eenige uren door te brengen. Hoe verblijd was ik over zulk een lief bezoek in de stille, eenzame kamer! Dat vreugde en opgeruimdheid het gesprek kruidden, zal niet moeilijk vallen te gelooven, want de gasten waren ter liefde van den jongen man, die zijn geboortedag vierde, gekomen, opdat hij een vroolijken namiddag mocht hebben. Maar daar voegde de trouwe Hofacker als gewoonlijk weer het beste, het edelste er bij. Midden door onze genoegelijke gesprekken heen, vroeg hij onvoorziens: „Lieve vrienden! zullen wij niet met elkander bidden?”

Wie onder ons zou het hebben durven wagen, deze even vrome als hartelijke uitnoodiging tegen te spreken? Zoo knielde hij dan met ons neder en begon, onbekommerd of hem iemand in de benedenvertrekken kon hooren of niet, uit het volle hart een krachtig gebed voor mij, voor ons allen. Mijn geheele gemoed werd bewogen, alhoewel ik door een soort van menschenvrees wel wenschte, dat hij den toon zijner stem wat matigde, opdat men het beneden niet hooren zou. Doch tevergeefs — zijn tot den levenden God en Zaligmaker opgeheven hart kende deze nietige bedenkingen niet. Hij predikte ook ditmaal zooals anders zoo dikmaals, het Evangelie bid-dend van het dak, en wij bukten zijgend onder de blijkbare macht des Geestes, die uit hem bad.

Dat was de schoonste plechtigheid van mijn verjaardag, en wanneer ik later aan dit machtig optreden, hetwelk niemand onder dat dak verborgen bleef, dacht, kwam mij onwillekeurig het Bijbelsche bericht voor de aandacht: „Het geheele huis werd vervuld van den reuk der kostelijke zalve.”

En hierbij voeg ik nog een andere bekentenis van hem: „Wij spraken eens samen over het door Christus ons aanbevolen gebed, waarin men niet mag vertragen. „Wat zoudt gij doen,” vroeg ik hem, „als het u ooit eens gebeurde, dat gij door vermoeidheid zonder bidden insliept? Met diepen ernst zag hij mij aan, en antwoordde: „Dan zou ik juist daardoor spoedig daarna weder wakker worden, en ik zou in het midden van den nacht moeten opstaan, om den Heer voor zijne gerechtigheid te danken.”

SAULUS — PAULUS.

Drie mannen waren overeengekomen een tijdschrift uit te geven, hetwelk strekken moest den Bijbel en het Christendom belachelijk en ongerijmd voor te stellen, opdat ieder verstandig hoofd zou moeten bekennen dat zij gelijk hadden.

De geleerdste onder hen, een doctor in de wijsbegeerte, die tevens veel smaak in schilderijen en muziek had, ging op den morgen van den dag der samenkomst eene der schoonste kerken bezoeken, minder met het doel om zich op den dag des Heeren te laten stichten, maar veel meer om een schoone schilderij, dat daar hing, te bezichtigen. Terwijl hij in bewondering schier verzonken staat, dringen de welluidende orgeltonen hem in het oor, en het schoone lied: „Mijn Jezus verlaat ik niet,” wekt aandoeningen en herinneringen uit zijne jeugd bij hem op, waardoor het heengaan hem onmogelijk wordt. Weldra bemerkt hij dat het heilig Avondmaal zal gevierd worden; ook dat heeft voor hem iets aantrekkelijks, en hij vertoeft nog eenige oogenblikken, totdat de leeraar op plechtigen toon het „neemt en eet”, enz., aan de feestvierenden verkondigt. De toon van den grijsaard had iets zeer indrukwekkends, ja, het scheen alsof de vriendelijkheid des Heeren zijn gelaat verhelderde en zijne woorden met zegen op de gemeente nederdaalden.

Het lied wordt nog eens herhaald; maar bij de woorden: „Wee hem, die U verlaat”, dringt iets in het hart van onzen doctor. Hij ijlt naar huis en grijpt naar zijnen Bijbel. De Heere, die zijne ziel door dit voorval redden wil, doet hem de kracht der Goddelijke woorden verstaan, en onder het lezen roept hij: „Gij, groote Heiland der wereld! ik wil naar uwe stem hooren.” En bij dit gebed wordt zijne ziel met vrede vervuld, en hij wil voortaan de ziel zijner broeders niet meer ontrusten en van den Heere afleiden. Zijn tijdschrift verscheen niet. De vijandige Saulus was in eenen Paulus veranderd.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlandsche Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

HEMELVAARTSFEEST.

Ten hemel op, mijn ziel!
Niet langer fladder,
Gelijk de vlinder, zorg'loos op en neer;
Een trede verder op den Jakobslander,
Naar God omhoog!
Stijg, stijg met uwen Heer!

Gij kent den weg. —
Uw Heiland kwam op aarde,
Met 't groot geheim in zegenende hand;
Koop zonder prijs de parel groot van waarde,
De talisman voor 't hemelsch vaderland.

Laat door geen stem van de aarde u medeslepen,
Ten Tabor op, steeds weer, door niets gestuit.
Met haast den zoom van 't heilig kleed gegrepen,
Kracht gaat er van den Vorst des levens uit.

S.

PINKSTERFEEST.

Zijt Gij dat, zachte duive, die daar spreekt
Van troost en licht voor 't arme zondaarsharte;
Gij, die, waar alles in mijzelve ontbreekt,
De balsem brengt bij 't vlijmen van de smarte?

Zijt Gij dat, die, waar 'k moed'loos stille sta,
Steeds weer den vredepalm mij houdt geheven,
Mijn blik wendt naar het kruis van Golgotha,
En 't witte kleed, dat Trouwe heeft gegeven?

Gij zijt het, Trooster!
Gij, o, Heilige Geest!
In hare plaats heeft Liefde ons U gelaten;
Kan, sinds dien stond, mij zonder U niets baten,
Vervul mij dan nu ook! —
'k Vier reeds dat feest.

S.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

IX.

HET GROOTE BLOEDBAD.

Nadat de pestilentie opgehouden had, begonnen de Waldenzen weder alles in orde te brengen, en vooral rees hun moed weder, toen de Fransche soldaten, die de Valleien bezet hadden, vertrokken waren. Zij hadden nu vijftien jaren rust. Na dien korten tijd van verademing, na al die stormen die over hen gekomen waren, naderden zij nu het grootste van al hunne weeën.

Op den troon van Savoye zat een jongeling van

vijftien jaren. Deze was geheel onder de macht van zijne moeder, de hertogin Christina, die gedurende zijne minderjarigheid regentes was. Zij was de kleindochter van Catharina de Medicis, die zooveel te doen heeft gehad met het aanrichten van het schrikkelijk bloedbad te Parijs in den Bartholomeusnacht. Langzamerhand werd het plan gesmeed, om in de Waldenzische Valleien ook een groot bloedbad aan te richten. Men ging niet dadelijk daartoe over, maar kleinere onderdrukkingen en aanvallen gingen de groote zaak vooraf.

Eerst kwam er een tweede plaag, en nu niet zooals in 1630 een pestilentie, maar een zwerm Capucijner monniken, die gezonden waren om hen (de kettters) te bekeeren. Zij begonnen met de predikanten uit te dagen tot het disputeeren over geloofspunten, en zij verwachtten zeker te zegepralen. Weldra echter zagen zij dat het niet zoo gemakkelijk ging. De kettters maakten „een Paus van hunnen Bijbel”, klaagden zij. En daar de Bijbel een boek was dat de vaders niet bestudeerd hadden, wisten zij niet waar de teksten te vinden welke — zooals zij overtuigd waren — de *dwalingen* (?) der Waldenzische predikanten moesten wederleggen. Maar wat zij doen konden dat deden ze. Zij legden hun het zwijgen op door hen te verbannen. Zelfs de begaafde Antoine Leger, de oom van den geschiedschrijver, werd verbannen. Zoo werd het volk van zijne leidslieden beroofd. Den Waldenzen werd belet, op gevaar van verbeurdverklaring, om eenigen grond buiten de Valleien te koopen. Hunne kerken werden gesloten en hun grondgebied in eene gevangenis veranderd, want het was hun verboden om over de grenzen te gaan, al was het maar voor eenige uren. De Protestantsche gemeenten van Bobbio, Vilaro, Angrogna en Rora kregen bevel, om ieder voor het onderhoud van een zending Capucijner monniken te zorgen. Geen Protestant uit den vreemde durfde op gevaar van de doodstraf zich in de Valleien nederzetten. Deze wet was vooral gericht tegen de predikanten. Omdat de predikanten door de pest bijna geheel waren uitgestorven, wilde men verhinderen dat er anderen uit de Protestantsche gemeenten in Frankrijk en Zwitserland zouden overkomen naar de Valleien om de gemeenten aldaar te bedienen, en ze alzoo te verhinderen ten gronde te gaan. Men hoopte dat de Waldenzen binnen eenige jaren zonder leeraren zouden zijn, en dan als een gemakkelijke prooi in de armen van de Roomsche kerk zouden overgaan. Er werden winkels geopend alwaar de Waldenzen, die door al de tegenspoeden enz., in moeilijkheden geraakt waren, hunne goederen verpanden konden en beleeningen krijgen. Wanneer alles verpand was, werd hun volle kwijtschelding van het verschuldigde bedrag en volle restitutie van al hunne goederen aangeboden, op voorwaarde dat zij hun geloof zouden verzaken. Op deze voorwaarden werden aan jongedochters bruidschatten beloofd. Doch er werd ver-

bazend weinig door al deze dingen uitgericht. Slechts eenige dozijnen vielen van het geloof af en werden Roomsch. Het was duidelijk dat het werk van proselietenmakerij niet vorderde. Er moesten andere en meer doortastende maatregelen worden genomen. En toen was het dat de storm losbrak.

Op den 25sten Januari 1655 werd een wreede wet uitgevaardigd, waardoor al de Waldenzen, woonachtig in Luzerna, Fenile, Bubiana, Bricherasio, San Giovanna en La Torre, binnen drie dagen hunne woningen moesten verlaten en verhuizen naar de Valleien van Bobbio, Angrogna en Rora. Dit moest op straffe des doods geschieden. Hun werd verder gelast hunne eigendommen binnen twintig dagen aan Roomsch Katholieken te verkoopen. Slechts degenen, die gewillig waren hun geloof af te zweren, werden vrijgesteld van de werking dezer wet. Het zou moeilijk zijn voor iemand om zich een meer onmenselijke en barbaarsche wet uit te denken dan deze was. Het was midden in den winter, en een winter in de Alpen bezit verschrikkingen, die geheel vreemd zijn aan de winters in de meer noordelijke streken van Europa.

Hoe was het mogelijk voor een bevolking als deze, op wie de wreede wet van toepassing was, onder welke er waren jonge kinderen en ouden van dagen, zieken en degenen die geheel bedlegerig waren, blinden en kreupelen, om zulk eene reis te ondernemen, en wel over gezwollen rivieren, door dalen onder sneeuw bedolven, en over bergen met ijs bedekt! Zij moesten zeker omkomen, en de wet die hen uit hunne woningen had gedreven, was slechts een andere wijze van hen te veroordeelen om van koude en honger te vergaan. Christus had zijnen discipelen geboden, toen Hij hen waarschuwde te vluchten, wanneer de Roomsche legioenen zich rondom Jeruzalem zouden verzamelen: „*Bidt dat uwe vlucht niet geschiede des winters!*” De Roomsche Propaganda te Turijn had juist dat jaargetij gekozen tot de gedwongen vlucht der Waldenzen. Koud waren de met ijs beladen bergspitsen die op hen nederzagen, terwijl zij, een deerniswaardige hoop, voortsukkelden door de woeste bergstroomen en over de steile ruwe bergen. Doch het hart van den wreeden vervolger was nog kouder.

Het is waar, er werd aan hen een andere keuze gelaten. Zij konden naar de mis gaan. Zijn zij gegaan? De geschiedschrijver zegt, dat hij eene gemeente had van bijna 2000 zielen, en dat niet een uit al die menigte van het alternatief om zich te redden, door naar de mis te gaan gebruik maakte. „Ik ben goed instaat deze getuigenis aangaande hen af te leggen,” zegt hij, „want ik was elf jaren lang hun leeraar en kende een ieder van hen bij name. Oordeel zelf, lezer! of ik niet reden had te weenen van blijdschap zoowel als van droefheid, toen ik zag dat al de woede van deze wolven niet instaat was om een van deze lammeren te bewegen, en dat geen aardsch

voordeel hen uit hunne vastigheid kon doen geraken. En toen ik op de sneeuw en het ijs de sporen van hun bloed zag, waarlangs zij hunne verscheurde ledematen voortgesleept hadden, had ik niet reden den Heere te danken, dat ik in hunne zwakke lichamen vervuld zag de overblijfselen van de verdrukkingen van Christus? En vooral toen ik aanschouwde hoe dit zware kruis door hen met zulke ongeëvenaarde standvastigheid werd verdragen?"

De Waldenzen van de andere Valleien verwelkomden deze arme bannelingen op de hartelijkste wijze en deelden blijmoediglijk met hen alles dat zij hadden. Zij spreidden de tafel voor allen, en be-laadden die met kastanjes in het vuur gebakken, met de melk en de boter hunner bergen, en vergaten niet daarbij te voegen een beker van den rooden wijn die in hunne valleien wordt gemaakt. Hunne vijanden waren verslagen, toen zij de gansche bevolking als één man zagen opstaan en vertrekken. Doch grootere onheilen waren aan het naderen. De wreede wet, waarvan wij boven spraken, had slechts een deel van het Waldenzische volk getroffen. Het vaste voornemen van de Propaganda was de uit-roeiing van het geheele volk, en om dit doel te bereiken ging men met volslagen trouweloosheid en met opzettelijke wreedheid te werk.

Van de Valleien, waarin zij een toevluchtsoord gevonden hadden, zonden de Waldenzen eerbiedige memories aan het hof te Turijn, waarin zij alles blootlegden en aan de verdragen die er bestonden herinnerden. Doch het hielp alles niets. Hun werd niet eens toegelaten den hertog te zien. En wat de Roomsche Propaganda betrof: hun vertoog, hoewel vergezeld van tranen en weklachten, werd eenvoudig door dat lichaam met stilzwijgende verachting behandeld. Het was of de Waldenzen maar bezig waren doove adders te bezweren. Zij werden opgehouden door dubbelzinnige antwoorden en ijdele beloften tot de noodlottige 17de April was aangebroken, toen het niet langer noodig was te veinzen of dubbelzinnig te spreken.

Op den 17^{den} April 1655 vertrok de markgraaf de Pianeza heimelijk van Turijn en verscheen met een leger van 15000 soldaten aan den ingang van de Valleien. Op Zaterdagavond van denzelfden 17^{den} April te acht ure verscheen hij onder de muren van La Torre met 300. Hij had het overige van zijn heir in de legerplaats aan den voet van de bergen gelaten. Dat leger, dat hij in het geheim bijeengebracht had, bestond uit Piëmontezen, met zeer vele struik-roovers, aan wie een vrij pardon was beloofd zoo zij zich goed gedroegen. Verder waren er eenige afdeelingen Beierschen, zes regimenten Franschen, wier dorst naar bloed nog niet gelescht was door al de oorlogen tegen de Hugenoten, waaraan zij hadden deelgenomen. En eindelijk waren er verscheidene afdeelingen Iersche Katholieken, die door Cromwell verbannen, in Piëmont waren aangekomen,

bezoedeld met het bloed van hun Protestantsche medeonderdanen, in hun geboorteland, zooals wij hierna zien zullen.

De Waldenzen hadden in der haast eene barricade opgericht aan den ingang van de La Torre. De markgraaf beval zijne soldaten die te bestormen. Doch de belegerden wederstonden den aanval zoo stoutmoediglijk, dat de vijand na drie uren gevochten te hebben, ontdekte dat hij geen voortgang gemaakt had. Te een uur op Zondagnorgens viel graaf Amadeus van Luzerna, die met het terrein goed bekend was en een geheelen omweg gemaakt had, hen in de achterhoede aan. Zij wendden zich om, braken de gelederen des vijands, en ontkwamen naar de bergen, latende La Torre in de handen des vijands. De Waldenzen hadden in al dat vechten slechts drie mannen verloren. Het was nu omtrent drie uur in den ochtend, en hoewel zoo vroeg, gingen de Roomschen allen samen naar de kerk, en zongen een *Te Deum*. De Waldenzen waren nu eens weder in hun oude toevluchtsoord. Zij hadden hunne huisgezinnen reeds vroeger daarheen gezonden. Hunne schildwachten hielden dag en nacht de wacht op hun hooge heuvelen. Vandaar zagen zij al de verwoestingen, die door den vijand werden aangericht. Op Maandag den 19^{den} en Dinsdag den 20sten vond er een reeks van schermutselingen langs de gansche linie plaats. Hoewel de Waldenzen maar slecht gewapend waren en grootelijks door den vijand in getal overtroffen werden, — want zij waren maar als een tegen honderd — waren zij echter op elk punt de overwinnaars. De pauselijke soldaten werden schandelijk op de vlucht gedreven en brachten de wonderbaarste berichten tot hunne makkers, onder de bergen, aangaande de dapperheid en den heldenmoed van de Waldenzen.

Pianeza begon nu te vreezen voor den uitslag. De herinnering dat machtige legers in het verleden op deze bergen omgekomen waren, kwelde en verontrustte hem. Hij nam derhalve de toevlucht tot list. Op Woensdagochtend vroeg, vóór het aanbreken van den dag, liet hij met luid trompetgeschal aankondigen dat hij gewillig was te onderhandelen, en daartoe gezanten van de Waldenzen te ontmoeten. Gezanten werden gezonden, met de grootste vriendelijkheid ontvangen, en prachtig onthaald. Pianeza gaf zijn spijt te kennen over hetgeen zijn soldaten hadden gedaan, en verzekerde dat het in strijd was met zijne bevelen. Hij verzekerde dat hij slechts naar de Valleien was gekomen om een paar vluchtelingen op te sporen, die zich tegen de wet hadden vergrepen. Zij hadden voor niets te vreezen; en zoo elke gemeente een regiment soldaten wilde toelaten voor eenige dagen, als bewijs van loyaliteit, zou alles terecht komen. Deze list gelukte; en ten spijt van de waarschuwingen der meer verstandigen onder hen, en vooral van den predikant Leger, openden de Waldenzen hunne valleien en de deuren hunner

woningen, voor de soldaten van Pianeza. Zoo teekenden dan de Waldenzen hun eigen doodvonnis, en ontvingen onder hun dak en aan hunne tafels hun eigen moordenaars en die van hunne vrouwen en kinderen. De eerste twee dagen gingen voorbij in vrede. De soldaten aten aan dezelfde tafel, sliepen onder hetzelfde dak en gingen vriendschappelijk om met hun aanstaande slachtoffers. Deze tusschenpoos was noodig om alles voor den moord in gereedheid te brengen, en ten einde hen in staat te stellen de steden, dorpen, huizen door geheel de Valleien en de hoogste en groote bergpassen in bezit te krijgen. De Waldenzen werden langzamerhand ingesloten als in een net, opgesloten als in eene gevangenis!

Zaterdagochtend, den 24sten April 1655 te vier ure werd het teeken gegeven. Doch wie kan verhalen wat volgde? Dadelijk waren er een groote duizend moordenaars aan het werk. Schrik, ontzetting, doodsangst en wee vervulden in een oogenblik de Valleien van Luzerna en Angrogna. De hel zelf kon de wreedheid en bloeddorstigheid van deze duivels in menschengedaante niet overtroffen hebben. Er was ook geene mogelijkheid om te vluchten, daar de moordenaars al de wegen en heuvelen rondom in bezit hadden genomen. De bergstroomen begonnen spoedig rood gekleurd te worden. Overal begonnen ook vlammen, en dikke rookwolken naar den hemel op te stijgen, want priesters en monniken vergezelden de soldaten, om zoodra een huis uitgemoord was, het in brand te steken. „Onze Vallei van Luzerna,” roept Leger uit, „die als het land Gosen was, was nu in een vuurspuwend berg veranderd, die kolen vuurs en vlammen uitwerpt. De aarde was gelijk een oven en de lucht gehuld in een Egyptische duisternis, vanwege den rook van steden, dorpen, heiligdommen en andere gebouwen, die in de vlammen van het Vaticaan verteerd werden.” — De soldaten waren niet tevreden hunne slachtoffers met het zwaard dadelijk om te brengen; neen, er werden door hen nieuwe en tot hiertoe ongehoorde wreedheden en martelingen uitgedacht. Niemand durfde tot op dezen dag in duidelijke bewoordingen ternederschrijven al de walgelijke en ijzingwekkende daden van deze mannen. Hunne boosheid kan nimmer in haar geheel geweten worden, omdat niemand haar in haar geheel kan mededeelen.

Van het vreeselijk verhaal van Leger deelen wij enkele gevallen mede. Maar zelfs deze weinige, hoewel in de zachtste bewoordingen gesteld, doen ons onwillekeurig de haren ten berge rijzen. Kleine kinderen werden uit de armen der moeders gerukt, bij hun tengere voetjes gegrepen en de hersenen tegen de rotsen uitgeslagen; of door twee soldaten vastgehouden en hunne armpjes en beentjes van het levend lichaam met geweld afgescheurd. Hun verscheurde lichamen werden daarna langs den weg geworpen, om door de roofdieren verslonden te worden. De zieken en ouden van dagen werden

levend verbrand in hunne woningen. Van sommigen werden de handen, armen en beenen afgehouden en de wonden dan in het vuur gestoken, om het bloed te stelpen en alzoo hunne martelingen te verlengen. Weer anderen werden levend gevild of levend gebraden, of levend opengesneden en de ingewanden uitgenomen. Sommigen werden aan boomen in hun eigen boomgaarden vastgenageld en hunne harten uitgesneden. Anderen weer werden afschuwelijk verminkt, en van anderen *de hersenen uitgehaald, gekookt en gegeten!* Sommigen werden in de voren van hunne landerijen vastgemaakt en in den grond ingeplougd, gelijk men mest daarin ploegen zou. Anderen werden levend begraven. Vaders werden uitgeleid, om ter dood gebracht te worden met de hoofden hunner zonen om hunne halzen gehangen. Ouders werden gedwongen het aan te zien, hoe hunne dochters voor hunne oogen eerst onteerd en daarna vermoord werden, voordat het hen vergund werd ook te sterven.

Doch hier kunnen wij niet verder met het verhaal van Leger voortgaan! Er volgen onreine, afschuwelijke en ijselijke daden, algeheel en overstelpend walgelijk, akelig, en duivelsch, die wij niet overschrijven durven. Het hart walgt er van en het hoofd duizelt. „Mijne hand beeft,” zegt Leger, „zoodat ik nauwelijks de pen kan vasthouden, en mijne tranen vermengen zich in stroomen met mijnen inkt, terwijl ik de daden nederschrijf van deze kinderen der duisternis, gruwelijker en zwarter dan de gruweldaden van den Vorst der duisternis zelf.”

Geen algemeen bericht, hoe ontzettend ook, kan ons zulk een duidelijk begrip geven, van de schrikkelikheden van deze vervolging, als het verhaal van enkele gevallen. Doch dit is juist wat wij niet durven doen. Konden wij deze martelaren een voor een noemen — konden wij den droevigen dood beschrijven van Pieter Simeon; den barbaarschen moord van Magdalena, de vrouw van Pieter Pilon van Villaro; de treurige geschiedenis — maar neen die geschiedenis kan niet verhaald worden — van Anna, de dochter van Johannes Charbonier van La Torre; de wreede marteling van Paul Garnier van Rora, wiens oogen eerst werden uitgehaald, en daarna allerlei akelige mishandelingen verduurde, en eindelijk levend gevild werd, terwijl zijn huid in vieren gedeeld, op de venstertraliën van de vier voornaamste huizen in Luzerna werd uitgestrekt; konden wij deze gevallen beschrijven, met honderden andere, even akelig en schrikwekkend, ons verhaal zou zoo afgrijselijk worden, dat onze lezers niet in staat om verder te lezen, het boek zouden dichtslaan. De Waldenzen hebben letterlijk geleden alles waarvan de apostel in Hebreëen XI : 37, 38 spreekt, met andere folteringen toen nog niet uitgedacht, of welke zelfs de woede van eenen Nero huiverig was om op te leggen.

Deze wreedheden zijn geheel ongeëvenaard en

eenig in de geschiedenis, tenminste van beschaafde landen. Daar zijn moordtooneelen geweest, waarin meer bloed werd vergoten en meer menschen werden omgebracht, maar geene waarin de daders zoo volslagen ontmenscht, en de gedaanten waaronder het lijden werd verduurd, zoo ijselijk walgelijk, zoo onuitsprekelijk wreed en afschuwelijk waren. Zij zijn meer duivelsch dan al de snoodheden en moorden voor en na dien tijd gepleegd. En Leger mag nog zijne uitdaging laten hooren aan alle reizigers en allen, die de geschiedenis van de oude en hedendaagsche heidenen bestudeerd hebben, hetzij onder de Chineezzen, Tartaren en Turken, of zij ooit zulke afschuwelijkheden gezien of daar iets van vernomen hebben.

De plegers van deze gruweldaden, meenende dat de afschuwelijkheid van de zaak de wereld verhinderen zou haar te gelooven, hadden de stoutmoedigheid, zelfs voordat het bloed door hen gestort geheel droog was, bepaald alles te ontkennen. De predikant Leger nam dadelijk de noodige stappen, om de valsheid van deze ontkenning te bewijzen. Hij ging dadelijk na het bloedbad, van plaats tot plaats, vergezeld van notarissen, die de verklaringen afnamen van de overgeblevenen en ooggetuigen van deze gruwelen, en wel in tegenwoordigheid van de bevoegde autoriteiten van de plaats. Uit de verklaringen van deze getuigen heeft hij een boek samengesteld, en aan de wereld gegeven, dat door Dr. Gilly met recht bestempeld wordt als een van de „schrikkelijkste” in de wereld. De oorspronkelijke verklaringen, met andere documenten, die op de Waldenzen betrekking hebben, worden in de Boekerij van de Hoogeschool te Cambridge bewaard.

Toen de storm voorbij was, verzamelde Leger de overgeblevenen, die verstrooid waren, om te beraadslagen wat te doen. Het is niet te verwonderen, dat sommigen er aan begonnen te denken om de valleien geheel te verlaten. Leger was daar beslist tegen en ontraadde hun aan zoo iets te denken. Zij moesten, zeide hij, hun Zion herbouwen, in het geloof dat de God hunner vaders niet toelaten zou dat de Kerk in de Valleien geheel ten gronde zou gaan. Om hen aan te moedigen ondernam hij om hun toestand en het lijden, dat over hen gekomen was, aan hunne broederen in andere landen voor te stellen, die, hij was er zeker van, zich haasten zouden om hen in hunnen grooten nood te helpen. Deze raadgevingen hadden de overhand. „Onze tranen,” zoo schreef het overblijfsel van de omgebrachte Waldenzen aan de Protestanten van Europa, „zijn niet meer van water, maar van bloed; zij verduisteren niet meer onze oogen alleen, maar zij verstikken ons hart. Onze handen beven en onze hoofden duizelen wanneer wij denken aan de vele rampen die ons hebben getroffen. Wij kunnen niet in éenen brief terneder schrijven wat ons hart gevoelt, of welke de verwoestingen zijn, die over ons zijn gekomen.

Daarom verzoeken wij u, ons te verschoonen en uit ons kermen te verstaan hetgeen wij niet instaat zijn uit te spreken.” Na deze hartroerende inleiding gaven zij eene opsomming van al hetgeen hun wedervaren was. Het geheel Protestantsche Europa was ontsteld, op het vernemen van het bloedbad.

Nergens wekte het bericht dieper medegevoel en grooter verontwaardiging op dan in Engeland. Cromwell was toen aan het hoofd van den Staat, en bepaalde dadelijk eenen vastendag en liet eene inzameling of collecte houden. £ 38,000 werd in Engeland bijeengebracht. Cromwell schreef ook aan al de Protestantsche vorsten, en aan den koning van Frankrijk, met het doel om hunne deelneming en hulp, ten behoeve van de Waldenzen, in te roepen. Bovendien zond hij Sir Samuel Morland met eenen brief naar den hertog van Savoye, zijne verbazing en droefheid te kennen gevende over de gruweldaden op zijne geloofsgenooten gepleegd. Cromwells ambassadeur bezocht ook op weg naar Turyn de Valleien, en zag met eigen oogen het allerschrikkelijkst schouwspel, dat door de omstreken toen ook werd geboden.

In de onbewinpestste bewoordingen gaf hij aan den hertog zijne verontwaardiging daarover te kennen.

DE TWEE REIZIGERS.

Wat diepe waarheid ligt opgesloten in de spreuk van Salomo: „Hoe goed is een woord op zijnen tijd!” (Spreuk. XV: 23.)!

In het laatst van 1834 had een predikant met andere reizigers plaats genomen in een der wagens op den spoorweg. Toen men op het punt stond van te vertrekken, kwam er nog een man aan, die vijf en dertig à veertig jaren oud scheen, en naar zijn kleeding te oordeelen een welgesteld landman was. Hij zag er bleek en vermagerd uit; zijn gang toonde zwakheid, zoodat de predikant hem de hand toereikte om hem in het opklimmen te helpen. Weldra vernam men dan ook dat deze reiziger zich naar een groote stad wilde begeven, om den raad en de hulp van een vermaarden geneesheer in te roepen.

De dienaar van Jezus Christus greep deze gelegenheid aan om hem aangaande het heil van zijn onsterfelijke ziel te onderhouden; en hij mocht het zielsgenoegen smaken te bespeuren dat zijn met liefde gesproken woorden vol belangstelling werden aangehoord.

„Het bedroeft mij zeer,” zeide hij tot den landman, „dat gij zoo ziek zijt; reeds dadelijk bij uw komst bespeurde ik met medelijden uw zwakken toestand; lijdt gij reeds sedert lang aan die ziekte?”

„Ja,” antwoordde de landman, „reeds sedert vele maanden, en ik voel mij van dag tot dag erger. Ik ga den heer M. raadplegen; maar ik vrees dat er weinig meer aan te doen zal zijn.”

„Wie weet,” hernam de predikant, „maar al zijn

menschelijke hulpmiddelen onvermogen, zoo blijft ons toch een groote Geneesmeester over, die nooit nalaat al degenen te genezen, welke in oprechtheid des harten tot Hem gaan."

Langs dezen weg wist de predikant de hoogste waarheid tot onderwerp van het gespreks te maken, en hij vermaande zijn reisgezel met liefderijken ernst zonder eenig uitstel zijn toevlucht tot den Geneesmeester der zielen te nemen. Hij legde hem in de eenvoudigste bewoordingen uit, hoe de zondige mensch door het bloed van Christus met God verzoend wordt, en haalde onder anderen deze plaats aan: „De zaligheid is in geen anderen; want daar is ook onder den hemel geen andere naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wij moeten zalig worden." (Hand. IV : 12.) Hij verkondigde hem van Gods wege dat de zaligheid, van het begin tot het einde, een werk der genade is, en dat alle menschen, wie zij ook zijn mogen, behoefte aan deze genade hebben; zoodat dit niet alleen waarheid is met betrekking tot hen, die openlijk een ergerlijk leven hebben geleid, maar ook van hen, die zich onopsporlijk, zedig gedragen; omdat wij allen diep bedorven wezens en doemwaardig zijn voor het aangezicht van een vlekkeloos heilig God. „Zij hebben allen gezondigd," zeide hij tot hem, met de woorden van Paulus, „en derven de heerlijkheid Gods." (Rom. III : 23.) Hij drong bij den man aan om de barmhartigheid van God in Christus voor zichzelf, tot zijn eigen heil aan te grijpen, en zulks oogenblikkelijk, zonder eenig uitstel, te doen: Eindelijk deed hij hem opmerken, dat zijn hart door den invloed van den Heiligen Geest veranderd en vernieuwd moest worden; dat het door het middelaarschap van Christus al de zegeningen zou deelachtig worden, welke hij behoefde en dat hij stellig behouden zou worden indien hij in den Verlosser geloofde. De landman toonde, gedurende dit gesprek, diepe onkunde aangaande het Evangelie; maar niettemin scheen met ernstige en aanhoudende aandacht toe te luisteren.

Het gesprek werd met levendigheid voortgezet tot zij ter bestemder plaatse aankwamen, als wanneer de predikant en de landman, onder betuiging van wederzijdsche toegenegenheid, afscheid van elkander namen. Zij hadden weinig verwachting elkander in deze wereld weder te zien; intusschen koesterde de predikant de stille, nederige hoop dat zijne vermaningen van gezegende uitwerking zouden zijn, en dat hij dezen zijn reisgezel toch in eene betere wereld zou wedervinden.

De zieke verhaalde eenige dagen later aan zijn gezin dat hij, op weg naar ***, een zeer belangrijk gesprek met een vreemdeling gehad had, en hij gaf zijn leedwezen te kennen dat hij dien heer niet meer malen kon hooren.

„Wat voor iemand was dat?" vroegde een der omstanders.

„Het was een man van middelbare jaren, van een deftig voorkomen en geheel in het zwart gekleed."

„Wel," hernam de gemelde persoon, „ik zou durven wedden dat het niemand anders is geweest is dan Ds. M., die juist toen ter tijd in ons dorp is komen preeken. Toen gij hem ontmoettet, keerde hij denklijk huiswaarts. Wij zullen hem wellicht wederzien; ik zal daar eens navraag naar doen." Deze bijzonderheden werden den predikant medegedeeld, die, dit als eene gelegenheid aanmerkende, waarin hij door Gods goede Voorzienigheid gesteld werd om den zieken man te bezoeken, de gelegenheid dan ook ijverig aangreep.

De arme landman was al zwakker en zwakker geworden, en scheen niet lang meer te zullen leven. Hij lag op eenen ziekenstoel uitgestrekt, toen de predikant binnentrad; het hoofd oplichtende, was hij verwonderd hem te zien. Zijne oogen drukten levendige blijdschap uit, terwijl zijn mond de gevoelens uitte, welke zijne hart vervulden. Hij reikte den predikant beide handen toe, die hem vriendelijk toesprak:

„Herkenst gij mij?"

„O, gewis herken ik u; en ik heb de heerlijke dingen niet vergeten, welke gij mij gezegd hebt. O, wat ben ik blijde u weder te zien! Gij hebt mij dingen geleerd, welke mij nog geheel onbekend waren. O, hoe onwetend, hoe onkundig was ik; gij hebt mij den weg gewezen.... God zij er voor geloofd!... den weg ons door Jezus Christus zelve geleerd; want Hijzelf is „de weg, de waarheid en het leven." — Dit zijn uw eigen woorden; ik heb die gestadig overdacht; en zij hebben grootelijks gestrekt om mij te troosten."

Daarop had er een ernstig onderhoud plaats, gedurende hetwelk de zieke openlijk beleed, dat hij gevoelde doemwaardig te zijn voor God, van allen steun op eigen gerechtigheid af te zien, en het heil zijner ziel alleen te verwachten van de genade, die in Christus Jezus is, op wien hij eenig en alleen al zijn betrouwen vestigde. Zij spraken nog langen tijd over het lijden en sterven van den Zaligmaker, als het zoenoffer voor onze zonden. De predikant verklaarde vele Bijbelplaatsen, welke duidlijk het middel aanwijzen tot verzoening van schuldige schepselen met hun hoogen Maker, en beide vrienden baden tezamen, terwijl de predikant hun vurigen dank tot den Vader van alle barmhartigheid opzond voor het werk der genade, hetwelk Hij in dezen zijn broeder gewrocht had. En toen het gebed geëindigd was, riep de kranke met vervoering van vreugde uit: „O, hoe gelukkig ben ik! Hoe versterkt en vertroost gevoel ik mij! Gij zult, hoop ik, wederkomen, opdat wij nog veel over de barmhartigheden Gods mogen spreken."

De predikant bezocht den kranke nog vele malen en vond dat deze al meer en meer rijpte voor den hemel. Ja, de nieuwbekeerde vorderde blijkbaar op

den weg der zaligheid. Hij gevoelde het levendig dat door de offerande van Christus de rechtvaardigheid en heiligheid Gods voldaan, zijne trouw duidelijk ten toon gespreid is. Hij gevoelde dat de zondaar niet slechts de uitnoodiging, maar het uitdrukkelijk bevel ontvangt om te gelooven in Hem, „die ons geworden is wijsheid van Gode, rechtvaardigheid en heiligmaking en verlossing.” (1 Cor. I:30.) En de heilrijke waarheden, door den Heiligen Geest in het hart van den kranke gegrift, schenen dagelijks al dieper en dieper indrukken op hem te maken.

Ondertusschen brak de dag aan dat de predikant door dringende bezigheden genoodzaakt werd zijn vriend te verlaten. Hun laatst vaarwel ging gepaard met gebeden en dankzeggingen, en hun afscheid was aandoenlijk. Inderdaad het was een plechtig oogenblik, waarin zij scheidden in de verwachting van elkander op aarde niet weder te zien; intusschen koesterden zij beiden de zoete hoop eens omhoog, in eeuwigheid vereenigd, den lof te zingen van het Lam, hetwelk voor ons geslacht werd.

Weinige weken daarna vernam de predikant door een brief van een' zijner broeders in Christus, dat de zieke zijn aardsche loopbaan in vrede en met de zalige hoop van een kind Gods geëindigd had. Wij laten hier eenige uittreksels uit dien brief volgen.

„Gij zult voorzeker met veel belangstelling vernemen dat de dorpsbewoner, dien gij eenige maanden geleden op den spoorweg ontmoet, en daarna herhaalde malen aan zijne woning bezocht hebt, de eeuwigheid is ingegaan. Ook houd ik mij overtuigd dat gij het mij dank zult wijten, dat ik u de voornaamste bijzonderheden aangaande zijn laatste oogenblikken meld; daar gij, onder den goddelijken zegen, het werktuig tot zijn bekeering geweest zijt.

„Het zal zoo omtrent veertien dagen vóór zijn dood geweest zijn, dat hij mij bij zich deed roepen. Ik deed hem verscheiden vragen betreffende zijn toestand, welke hij op een voldoende wijze beantwoordde, hetwelk zeer opmerkelijk is, indien men nagaat in wat diepe onkunde hij tevoren verkeerd had. Hij verzekerde mij dat hij al zijne hoop om behouden en zalig te worden eenig en alleen vestigde op Christus; dat hij levendig gevoelde uit zichzelf geheel onwaardig en onbekwaam te zijn om de gunst van God te verdienen; maar dat hij geloofde aan de volbrachte verzoening van Hem, wiens bloed reinigt van alle zonden.

„De eenvoudigheid van 's mans geloof en de vastheid zijner hope verblijdden mij zeer, en leverden het bewijs op, dat hij de onderwijzing van den Heiligen Geest met het gemoed van een kindeken ontvangen had. O, welk eene les voor hen, die de gewichtige leer van het geloof in onzen Heere Jezus Christus zoo ingewikkeld maken door allerlei be-

zwaren, of haar verdonkeren! Ziehier een voorbeeld van het ootmoedige vertrouwen van dezen godvruchtigen dorpeling.

„Op welken grond durft gij denken,” vraagde ik hem, „dat Christus u uwe zonden vergeven heeft, en u eene plaats zal bereiden in den hemel?”

„Hoe zou ik daaraan kunnen twijfelen?” antwoordde hij mij aanstonds op plechtigen toon: „is Jezus Christus niet in de wereld gekomen om zondaren zalig te maken? Heeft Hij niet beloofd allen aan te nemen, die tot Hem zouden komen? Ik weet dat Hij mij kan zalig maken; want Hij is almachtig; ik weet ook dat Hij het doen wil; want zijn Woord betuigt ons dit.”

„Gij hebt gelijk, waarde vriend!” hernam ik, „maar gij moet u tevens herinneren dat men, om door Jezus gezaligd te worden, alle eigengerechtigheid, allen steun op zoogenaamde goede werken vaarwel zeggen, en geheel en al als een zondaar tot Hem komen moet, om op Hem alleen te vertrouwen.”

„O! dat vergeet ik niet,” riep hij uit: „ik voel al telkens meer en meer, dat ik een ellendig zondaar ben, dat er niets goeds in mij woont; maar ik gevoel tegelijkertijd dat Christus mij niet huiten zal werpen. Neen, Hij zal mij niet uitwerpen; ik ben daar zeker van; want Hij blijft getrouw, Hij kan zichzelf niet verloochenen.”

„Waarde broeder! het verheugt mij te zien dat gij zulk een vaste hope hebt op de genade van God. Vrees dan ook niets; vrees ook uw laatsten vijand niet; want Jezus Christus zal u sterken.”

„O neen,” riep hij met blijdschap uit, „ik vrees niet, de dood zal mij de poort des hemels openen; ik schrik niet voor den dood, daar ik zulk eenen Zaligmaker heb. O welk een onderscheid tusschen mijne denkbeelden en verwachtingen nu en voor weinige maanden!”

„En daarop begon hij mij zijne levensgeschiedenis te verhalen. Hij was wel geen uitgemaakt ongeloovige geweest en had ook geen openbare ergernis gegeven door een schandelijk gedrag, maar nimmer tevoren had hij den hoogen prijs zijner onsterfelijke ziel gekend, of de noodzakelijkheid gevoeld om tot Christus te gaan. De wereld was al zijn schat, al zijn hoop, en al zijn gedachten liepen uit op wereldsche zaken en op de begeerte om zijn fortuin te vermeerderen. „Toen het Gode behaagde,” aldus vervolgde hij: „mij te bezoeken door een zware ziekte, welke dreigde mij in het graf te zullen slepen, zag ik wel in dat de dood mij boven het hoofd hing, maar ik dacht er niet aan mij ernstig af te vragen of ik bereid was om voor God te verschijnen. Wat zou er, helaas! van mij geworden zijn, indien mij de dood toen ter tijd in die rampzalige ongeloovigheid en ledigheid van hoofd en hart getroffen had, daar ik de roepstem van God zoo dikwijls veronachtzaamd en zijne lankmoedigheid veracht had.”

„Het overige van zijn verhaal betrof zijn ontmoe-

ting met u op den weg, en is u dus bekend. Hij sprak van u met de vurigste dankbaarheid en liefde. „Nooit,” zeide hij, „zal ik de vermaningen van dien waardigen predikant vergeten. Hij is het door God gekozen werktuig geweest om mijne oogen te openen, mij het licht des Evangelies te toonen, en mij voor te bereiden tot den dood, welke mij thans met rassche schreden nadert. God zij er vuriglijk voor geloofd en gedankt! Het heeft Hem behaagd mij nog ter laatster ure te roepen, en mij van den weg der zonde te rukken evenals men een brandend hout uit het vuur ruikt.”

„Ja,” antwoordde ik met eene levendige aandoening, in mij verwekt door zulke ongeunstelde, blijkbaar uit zijn hart voortvloeiende woorden, „ja, gij zijt een vuurbrand, uit het vuur gerukt; ja, gij zijt oneindig, onuitsprekelijk veel verschuldigd aan den rijkdom der lankmoedigheid en der genade van den Heer.”

„Ik ging hem sedert nog verscheidene malen bezoeken, en vond hem bij elk bezoek, standvastig in het vertrouwen op de verdiensten van den Heere Jezus, hebbende zijne lendenen omgord, zijne kaars brandende, en zich verheugende in de heilrijke beloften aan zondaren gedaan. Ja, hij voedde slechts één wensch: den dood des rechtvaardigen te sterfen. De laatste maal dat ik hem bezocht, genoot zijne ziel een verkwikkende kalmte. De Satan had getracht hem tot wankelen te brengen, en in dezen strijd had de lijder eenige angstige oogenblikken doorgebracht; maar het geloof had overwonnen en hij bleef met alle macht steunen op de rots der eeuwen. Hij ontving mij met blijdschap en zeide: „Ik ga de heerlijkheid Gods aanschouwen, bid met en voor mij. O, laat ons God loven dat Hij ons een Zaligmaker als Jezus gegeven heeft. Wat zou er nu van mij worden, zonder dien dierbaren Heiland?”

De hand des doods was reeds op al zijne trekken ingedrukt, en ik zag maar al te duidelijk dat wij elkander voor het laatst in deze wereld zagen. Ik beval hem Gode aan, en smeekte den Vader van alle barmhartigheid, hem in zijne eeuwige tabernakelen te ontvangen. De zieke drukte mij met groote toegenegenheid de hand, en zeide zachtken: „Gewis zullen wij elkander in den hemel wederzien. Lof en eer zij daarvoor onzen Goddelijken Verlosser eeuwig toegebracht.” Twee dagen later was hij in zijne ruste ingegaan. Zijne vrouw zeide mij dat hij dikwijls buiten kennis geweest was; maar telkens in zijne heldere oogenblikken dezelfde opgeruimdheid wedergevonden, en met afgebrokene woorden uitgeroepen had: „O mijn Heiland! Mijn aanbiddelijke Heiland!” Hij was gestorven met den naam van Christus op de lippen.

Laat ons, waarde broeder, God voor dit alles danken. Het Evangelie is en blijft toch steeds eene kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft. Ik twijfel er geen oogenblik aan, of onze ge-

storven vriend zingt nu voor den troon het gezang van Mozes en van het Lam in de vergadering der eerstgeborenen.”

EEN REIS DOOR MADAGASKAR.

We hebben onlangs gezien welke wederwaardigheden het reisgezelschap had welks lotgevallen we volgden. Ditmaal geeft de medereiziger een belangwekkende beschrijving van een der hoofdstammen op het eiland, dat thans, nu de beheerschers, de Hova's, in een oorlog met Frankrijk zijn gewikkeld, zoozeer de aandacht trekt.

De Sakhalava wonen op de geheele Westkust van Madagascar, en misschien ook zestig mijlen binnenslands: hun dorpen liggen meest aan de monden en oevers der rivieren. De rivieren zijn talrijk, waarvan sommige zeer groot; het land is dicht bevolkt; waarschijnlijk door niet minder dan anderhalf millioen, slaven meegerekend. Ze zijn waarschijnlijk van het Zulu-type en hebben niets met den neger gemeen. De Sakhalava langs de kust zijn bekwame zeelieden; in hunne logge cano's wagen zij zich ver in zee naar de eilanden en zandbanken in het Mozambiekkanaal, om zeeschildpadden te vangen. Ze brengen al hun tijd door met de vischvangst en 't zeilen op en neder langs de kust. Zij bebouwen den grond niet, en in den regel bezitten ze geen vee, doch verruilen hun visch voor rijst en andere eetwaren.

Deze kustbewoners begraven hunne dooden in 't zand, en omsluiten het graf met een traliewerk van palen. De hoek- en koppen-eindpalen zijn alle met beeldwerk versierd, zooals de gedaanten van mannen, vrouwen, vogels, waterkannen, huizen, cano's, krokodillen, geweren, en andere voorwerpen, alle op kunstige wijze gebeeldhouwd. Op het graf van een man vindt men de beelden van vrouwen, waarschijnlijk zijne echtgenooten voorstellende, terwijl op dat eener vrouw, weer het beeld des mans de voornaamste positie bekleedt. Om de halzen van vrouwen hangen kleine houten beelden van kinderen, en houten afgoden worden opgericht onder den heiligen boom, waar de tooverdokter de zieken verpleegt.

De Sakhalava meer binnenslands zijn krijgshaftiger en oorlogzuchtiger, en altoos gewapend, waar zij ook gaan, gewoonlijk met een vuursteen-geweer, dat zij altijd schoon en geladen houden; ook dragen zij assegaaien en strijdbijlen die zij „de vrouwen van 't geweer” noemen. Aan moed in 't gevecht ontbreekt het hun niet, en zij sterven liever in den strijd dan op eene andere wijze: doch ze zijn zoo vol bijgeloof en vrees voor toovermiddelen dat, zoodra er een of twee van hen vallen, zij de vlucht nemen, niet wegens vrees voor den vijand, maar omdat ze meenen, dat de goden tegen hen zijn. Zelden echter vallen zij openlijk aan, doch trachten

HET GROOTE BLOEDBAD.

altijd te verschalken, hetzij vijanden of reizigers. Op hunne strooptochten aan de grenzen omringen zij gedurende den nacht een dorp en houden zich schuil tot den morgen. Zoodra nu de poorten geopend zijn en het vee uitgedreven is, verrassen zij de bewoners, nemen al het vee en zooveel der inwoners als zij in handen kunnen krijgen, en voeren die als buit weg. De strooptochten worden goed georganiseerd en uitgevoerd. De gevangenen aan elkander gebonden, worden in 't midden der bende geplaatst, en belast met het dragen op hun hoofden van den roef hunner overwinnaars. Het vee wordt vooruitgedreven door de jongere strijders, terwijl de veteranen de achterhoede vormen en hunne vervolgers moeten afslaan, wat hun in den regel gelukt. Ik hoorde een Sakhalava vertellen, dat elf hunner eens driehonderd Hova-soldaten tegenhielden, totdat hun gezelschap zich weg gemaakt had en in veiligheid was, en ik twijfel er niet aan, dat dit werkelijk zoo is, aangezien zij zeer gevreesd worden.

Zij bezitten veel van den trots van den Noord-Amerikaanschen Indiaan, en beschouwen den blanke als hun gelijke. Het is beneden hun waardigheid enig blijk van dankbaarheid te verraden, of voor iets te bedanken. Indien gij er een zoudt vragen, of hij dit of dat wilde hebben, zou hij antwoorden: „Zou ik dat haten?” Zelden verraden zij verwondering, of verrassing, en het is moeielijk eenige gemoedsgesteldheid op hun aangezichten waar te nemen, hoe verwonderd of verblijd zij ook mogen zijn. Het volgend verhaal, door een hunner aan mij verteld, kan wellicht tot opheldering van het bovenstaande dienen.

De oorsprong van den Sakhalava en den blanke, zeide hij, was aldus: de zon had twee vrouwen; bij de eerste (dat is de eerste in rang) had zij een gekleurd kind (een Sakhalava), die natuurlijk erfgenaam van alles was; bij de tweede vrouw had zij een blanken zoon, van wien zij bijzonder veel hield; doch aangezien de blanke zoon uit de tweede vrouw was, kon hij niet met de vaderlijke bezittingen gedeeld worden, hetwelk den vader zeer griede. Om nu dit verlies goed te maken, bedeede de vader hem met verstand. Daar nu de oudste zoon en zijne nakomelingen zooveel bezaten, werden zij zorgeloos en onverschillig; doch de jongste en zijn kroost, ontbloot van stoffelijke goederen, woekerden des te meer met hun talent, totdat zij met den tijd ook het grootste gedeelte der bezittingen van hunnen broeder in handen kregen. Dus de Sakhalava is de oudste, en de blanke de jongste broeder. Het laatste gedeelte van het verhaal vermaakte mij zoozeer dat ik het niet spoedig zal vergeten.

De Sakhalava hebben de veelwijverij; ik heb een man aangetroffen, die veertien vrouwen had, en heb gehoord van een opperhoofd dat er zelfs over de veertig op nahoudt; doch het gewone getal is twee of drie. Velen dier vrouwen zijn slavinnen uit Afrika,

en sommige zijn Hovas van het binnenland, naar wie veel vraag is. Het lot van een beschaafd Hovameisje, die misschien een christin is, is onder deze Sakhalava zeer pijnlijk. In vroegeren tijd bestond het grootste gedeelte van den slavenhandel in het overbrengen van Makoa-slaven van Afrika; doch sedert het sluiten van het tractaat tusschen Engeland en het Hovabewind, waarbij aan alle buitenlandsche slaven de vrijheid geschonken wordt, brengt deze handel niet meer op, hoewel het den Arabischen slavenhandelaars nog wel eens gelukt, de waakzaamheid van Engelsche oorlogsschepen, die op deze wateren het oog moeten houden, te ontkomen, en hun waar met groot profijt aan de Westkust van de hand te zetten.

Ik had meer dan eens gelegenheid uit den mond van een dezer ongelukkige slachtoffers der Arabieren, beide Afrikaansche en Malagassische, iets te vernemen van hunne pijnlijke omstandigheden. Een Afrikaansche slaaf, die nu vrij is, vertelde mij eens, dat, toen de boot, waarin een tachtig hunner zich bevonden, dicht aan de kust van Madagascar genaderd was, de wind op eens bedaarde. Juist toen zagen ze een oorlogsschip in vollen stoom op hen afkomen. De Arabieren riepen de sterksten op om te roeien, en om hen tot het uiterste aan te sporen in 't roeien, verzekerden zij, dat het menscheneters waren, die op hen jacht maakten om hen op te eten. „We werkten al harder en harder,” zeide hij „en toen de boot grond vatte, sprongen we aan wal en namen de vlucht in de bosschen buiten het bereik van de Europeanen; hier werden we weder door de Arabieren gevangen en aan de Sakhalava verkocht.” Een ander, ook van Afrika, die te Muscat ingescheept was, verhaalde hoe de meesten der vrouwen, die kleine kinderen hadden, op de reis van dorst omkwamen, van drie tot vijf per dag, en als zij van de Arabieren een weinig water smeekten, werd hun kortaf geantwoord: „Ge hebt geen vader of moeder hier.” De zuigelingen werden dan samen met het lijk der moeder over boord geworpen!

De slavenhandel heeft echter nog eene andere schaduwzijde. Ieder jaar wordt een groot aantal vrouwen en kinderen van andere stammen gestolen door de Sakhalava. Over de 800 werden in het jaar '92 aan het district *Vakinankaratra* alleen ontnomen. Een gedeelte hiervan wordt natuurlijk door de Sakhalava zelve gehouden; doch waarschijnlijk zullen de Arabische handelaars, die aan alle hoven der Sakhalava-koningen te vinden zijn, voor velen hunner rekenschap moeten geven. Ik heb ontdekt dat al deze handelaars een aantal vrouwen op onderscheidene plaatsen houden; en ik twijfel er niet aan, dat zij tot het volgen van dit plan deze ongelukkigen met zich voeren.

Behalve de vereering van de reliquieën hunner koningen, aanbidden de Sakhalava ook hunne voorouders; en wanneer zij groot gebrek aan voedsel hebben offeren zij rum, rijst en melk op de graven

dier voorgeslachten. Terwijl de vrouwen zich met de geesten der voorouders behebt wanen, springen zij rond, en vallen ter aarde onder het uiten van de akeligste geluiden; trekken zich de haren uit 't hoofd, en zoo meer. Ze bezitten ontelbare voorwerpen van vereering en gewijde plaatsen, die méer gevreesd dan bemind worden. Door het bijgeloof is bijna al hun moed hun ontnomen en het is treurig zulk een schoon ras zoo laag gezonken te zien. De invloed des bijgeloofs laat zich gelden in elke zaak, waarmede zij te doen hebben. Het is zelfs zoo sterk, dat, alhoewel zij een sterk verlangen naar een talrijk kroost hebben, zij nochtans niet aarzelen een kind te verbannen, dat op een ongelukkig tijdstip geboren is. De vader gooit letterlijk het kind weg op een voetpad in een woud, om door anderen opgenomen te worden, of vanzelf om te komen. Zelfs nog erger: om te voorkomen dat het gespaard worde, en dus onheil over het huisgezin brengen zou, begraaft de vader het kind levend en drijft een stok in het graf. Iemand die in een slauwte valt, wordt verondersteld door de voorouders te zijn geroepen en wordt insgelijks levend aan de aarde toevertrouwd. Ingeval de ongelukkige in tijds mocht herstellen en vrij komt, wordt hem niet vergund terug te keeren, doch hij wordt het bosch ingedreven.

Een zonderlinge gewoonte in verband met hun tooverij en 't behandelen van zieken is, den zieke op een hoog platform te plaatsen, dat bestaat uit vier sterke palen van vijftien voet hoog, en door middel van ladders bereikbaar. De tooverdokter richt een houten afgodsbeeld op voor het platform, terwijl de familieleden en vrienden van den zieke om het platform geschaard, geweldig drinken, dansen en lawaai maken. Dit wordt dagen lang aangehouden, en bedoelt zooals ik vermoed, „den zieken duivel” uit den zieken persoon te drijven. Deze ruwe behandeling wordt alleen ter hand genomen als de tooverdokter vrij zeker is van het herstel van zijn patiënt, terwijl ingeval de zieke mocht komen te sterven, de schuld ervan op het hoofd van den dokter terugkomt, wiens leven dan natuurlijk geen oortje waard is. Alleen de meest onversaagden en geslepenen wagen het om dokter te spelen onder de Sakhalava, doch zij laten zich betalen voor den tijd dat het duurt.

De Sakhalava hebben veel eerbied voor gezag, en beschouwen hunne koningen als heilig. Er zijn heel wat kleine koningen en twee of drie groote. De meesten erkennen indien de nood dreigt, de koningin van Madagascar als hun „moeder”; doch sommigen beschouwen haar als hunne „zuster,” dat is hun gelijke. Deze erkenning bestaat overigens slechts in naam, want ze leven in openlijke vijandschap met de Hovas, den heerschenden stam en vermoorden die lieden, waar zij er maar een vinden kunnen. De reliquieën van een koning worden

na zijnen dood aangebeden. Deze bestaan uit de nagels, tanden, enz., die in de tanden van een krokodil bewaard worden (aan een levenden krokodil uitgetrokken, die dan in vrijheid gesteld wordt), en die door den regeerenden koning geraadpleegd worden. Ze worden door de Sakhalava zoo hoog gewaardeerd, dat, mocht een lid van de koninklijke familie ze in handen krijgen, het grootste gedeelte van het volk dien zal volgen en ondersteunen, alhoewel hij niet de wettige erfgenaam mocht zijn. De naam van den laatsten koning wordt nooit genoemd, noch eenig woord waarin die naam, of een gedeelte er van voorkomt. De dag der week waarop hij overleden is wordt heilig gehouden, zooals een Zondag in een Christelijk land; en de tooverdokter, die deze reliquieën onder zijne bewaring heeft, staat in rang gelijk met het grootste opperhoofd. Alle Sakhalava-koningen zijn, zegt men, uit één stamhoofd gesproten; ze staan ook allen in eene soort van bondgenootschap met elkander, hoewel hunne onderdanen onderling elkander aanvallen en berooven, zooals zij het over hunne grenzen aan hunne vijanden zouden doen. Zooals de gewoonte is onder bijna alle onbeschaafde volken, verrichten de vrouwen ook hier al het werk, terwijl de mannen zich bezig houden met drinken, plunderen en jagen. Het geldt als vasten regel voor koningen en opperhoofden om al hunne verrichtingen en bezigheden met het drinken van rum aan te vangen, en niemand verkrijgt gehoor bij een koning of opperhoofd, tenzij hij niet eerst vooraf een geschenk van rum inzendt.

JACOBUS REVIUS.

I.

Verplaatst u met mij in het laatst der 16de eeuw, den tijd, waarin door ons volk de dubbele worsteling tegen Spanje en Rome werd gevoerd, die straks door hare schitterende uitkomst gezegende vruchten zou bieden aan de gansche Christenheid in Europa.

De vereenigde Nederlanden waren nog steeds gewikkeld in de beslommeringen van den tachtigjarigen krijg. Reeds was Willem I gestorven. In Engeland was de koningin nog altijd voorzichtig terughoudend; uit Duitschland noch Frankrijk kon heil of hulp verwacht worden. De zuidelijke provinciën waren grootendeels overheerd. Groningen was in 's vijands hand. De overige noordelijke gewesten, afgemat en uitgeput, stonden bloot aan vijandelijken inval. Holland en Zeeland hadden bijkans alleen al den last van den oorlog te torschen, en ook in die provinciën begeerden velen, vooral de Roomschegezinden, uit hun benarden toestand te worden gered door verzoening met den Koning. Zoo was het in de eerste periode van den krijg. Ik kan u zijn verder verloop niet teekenen; dit ligt thans niet op mijn weg. Alleen

herinner ik u er aan, hoe God de Heere, het gebed verhoorend van den Zwijger, die bij zijn dood het arme volk aanbeval in de ontferming van den onverwinnbaren Bondgenoot, den Potentaat aller Potentaten, helden verwekt en aan ons Nederland geschonken heeft, zijne trouw aan ons volk heeft verheerlijkt en eindelijk de overwinning gaf, ten prijze van zijn grooten naam.

Maurits en Oldenbarneveld, Leicester en Parma, Spinola en Frederik Hendrik, Nieuwpoort en Den Bosch, Twaalfjarig bestand en Synode van Dordrecht, Gomarus en Arminius, Hooft en Huygens, Vondel en Cats, — het zijn zoovele namen van personen en plaatsen en zaken, die als in een panorama dien tijd voorbij uw geestesoog doen trekken. Inzonderheid de laatste helft dier periode was een luistervolle tijd voor ons gemeenebest. Wellicht is haarsgelijke niet meer geweest. Toen toch bloeide hier de handel in hooge mate; zelfs de wereldhandel werd door ons landje beheerscht. Het Nederlandsche krijgswezen was model voor dat van andere landen. Vreemde natiën lieten hier hunne schepen bouwen. De Nederlandsche letterkunde was „van vreemde smetten vrij” of — om met de schrijvers van dien tijd te spreken, — met onze taal „gereynicht van de vreemde bedelbrocken.” De wetenschappen werden met ijver beoefend en met eere werden de Hollandsche scholen, ook in den vreemde, genoemd. Het gekletter van de krijgswapenen was niet bij machte, den zin voor kunst te bannen, maar Rembrand en Rubbens voor de schildering van het verhevene, Dou en Ruisdael voor die van het alle-daagsche leven, verhalen ons ook nu nog, lang na hun dood van de hoogte die onze vaders hadden bereikt. Meer nog, ons volk was *innerlijk* sterk. De Gereformeerde religie had hier niet tevergeefs aan de harten om gehoor gevraagd. En was tevoren de Hollandsche bodem overvloedig gedrenkt door het bloed van vele martelaren, ook uit dit zaad was de kerke Gods welig opgeschoten. 't Is waar, velen hadden zich, toen de verhoudingen waren gekeerd, uit vrees en om voordeel gehuld in den mantel der Gereformeerde belijdenis, zonder daarbij gereformeerd van hart te zijn. Maar toch, kwalijk kan men ontkennen dat de „getrouwen in den lande” ook zeer velen waren, en dat het van die „getrouwen” was dat destijds onze kracht uitging, en dat het Calvinisme, in die dagen tot zoo schitterenden triump gekomen, wel kracht *moest* geven aan ons volk. En dat is het dan ook, waardoor de bladzijden in onze Vaderlandsche geschiedenis, welke *die* dagen beschrijven, zoo ongemeene bekoring voor ons hebben en ons van zooveel uitnemends weten te spreken.

Welnu, op die bladzijden komt ook meer dan eens, en met eere, de naam van Revius voor. Of laat ik liever zeggen: behoort de naam van Revius meer dan eens met eere voor te komen. Immers, slechts weinige geschiedschrijvers maken van hem melding.

Een onderzoek naar zijnen levensloop en naar de plaats die hem in zijnen tijd toekomt, heeft er mij toe geleid, om dit feit te wraken, vooral te wraken, dat de meeste schrijvers van eene „Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde” hem hebben veronachtzaamd. Naar mijn bescheiden meening toch was Revius een uitnemend Gereformeerd theoloog niet alleen, maar ook een dichter, die in wat men noemt „de gouden eeuw onzer letteren” mee als dichter eene plaats verdient.

Laat mij eene poging mogen wagen, om u mee voor die meening te winnen.

Vreeselijk was in 1568 na het veertigjarig martelaarschap de tachtigjarige oorlog ingeluid. De tyrannie der Spaansche machten drukte zoo geweldig op de *Nederlanders*, na eerst tegen de *Protestantsche* Nederlanders gewoed te hebben, dat nu bijna overal Roomsch en Onroomsch saam zich keerde tegen den gemeenschappelijken vijand. Toch duurde dit niet te lang. Het was geen verdraagzaamheid, maar wapenstilstand geweest. En zoo kon het na een kleine twintig jaar gezien worden dat menige stad door verraad van Roomsche zijde in handen van den Spanjaard werd gespeeld.

Kort na 1580 was Groningen geheel in 's vijands macht en de overige noordelijke provinciën werden zeer bedreigd. De kracht was reeds voor een groot gedeelte uitgeput. Bovendien: de prins was in '84 vermoord! Kunt gij u niet voorstellen, dat het menigen burgervader bang om het hart werd, als hij hoorde van 's vijands woelen? Brussel gaf zich over, Nijmegen werd door de Roomschen verraden, Zutphen werd reeds belegerd! Wat schrik beving de burgemeesters van Deventer, toen zij vernamen, dat het op hunne stad gemunt werd. Menigen nacht bracht Rijkert Reefsen, zoo heette een hunner, slapeloos door. Vaak baarde het hem veel bekommering, dat zijne echtgenoot, Cornelia Heyinck, de Spaansche zijde koos, evenals haar vader, Johannes Heyinck, die mede burgemeester van Deventer was. Toch waakte hij voor de belangen zijner stad, zelfs al moest hij daardoor tegenover zijn schoonvader komen te staan. In 't laatst van 1586 reisde hij naar Holland, om hulp en raad te zoeken. Helaas, zijn pogen mocht niet baten. Den 29^{en} Januari 1587 speelde de Engelschman Stanley de stad verraderlijk in 's vijands handen. Dit noodzaakte den ouden Reefsen voorloopig te Amsterdam te blijven. Maar kloek als hij was, zou hij — al bleef dan zijne vrouw in Deventer — zijn kind niet aan den invloed van haar en hare omgeving overlaten. Ruim anderhalve maand tevoren had zijne vrouw hem een zoon geschonken. Dien zoon eischte hij voor zich op.

Er was niets aan te doen, de teere spruit van pas zeven weken moest als balling naar Amsterdam. Daar ontmoeten wij voor het eerst Jacob Reefsen, die zich later ook wel Jacques de Rèves noemde,

maar meer nog in later tijd, naar de gewoonte dier dagen, den Latijnschen naam Jacobus Revius voerde.

Terloops zij hier opgemerkt, dat Van Vloten ten onrechte beweert dat Revius als een kind van zes maanden naar Amsterdam werd gebracht. In zijn werk „Daventriae illustratae” beschrijft Revius zelf zijne eigen levensgeschiedenis en zegt dan: „Natus Daventriae anno 1586 mense Novembri, unde sesquimense post Amstelodamum ad patrem perductus fuit.” Waarschijnlijk heeft Van Vloten „sesquimense” aangezien voor „zes maanden”.

In Amsterdam nu groeide de kleine Jacobus voorspoedig op, door zijn vader met teedere zorg omringd. Hij ontving eerst in het Fransch, daarna in het Latijn en Grieksch, onderwijs van Corn. Vekeman en diens schoonzoon Hubert de Salignac. Vervolgens begaf hij zich als student naar Leiden, waar hij zich voornamelijk toeleide op de philosophie, die door Gilb. Jacchaenus, en op de theologie, die door Franciscus Gomarus en Lucas Trelcatius werd onderwezen. 't Was kort na zijne komst in Leiden, dat de in 1602 aldaar gekomen Arminius zijn invloed sterk zag toenemen. De godgeleerden twisten tusschen hem en Gomarus bedreigingen werden zóo menigvuldig en zóo hevig, dat de jeugdige student besloot, naar Franekers hoogeschool zijne studiën te verleggen. Met veel vrucht legde hij zich daar toe op de beoefening van het Hebreeuwsch, onder de uitnemende leiding der beide Drusii, vader en zoon.

Na voltooiing van zijn academische loopbaan gaf hij uiting aan zijn verlangen, om Frankrijk te gaan bezoeken, iets wat destijds wel meer werd gedaan, niet altijd zonder schromelijke gevolgen. Van Rome, waar hij ontscheepte, begaf hij zich — 't was in 1610 — naar Parijs, Orleans, Blois, Tours en Saumur, in welke laatste plaats hij geruimen tijd verbleef. Daar toch was eene „Academia reformatae religionis”, gelijk hij zegt, en, leergierig als hij was, zocht hij zijn voordeel te doen met het onderwijs der hoogleraren Cragius en Bodius Trochoregius, twee Schotten, en luisterde hij met veel belangstelling naar de prediking van den predikant Boucherellus. Of dit alles wel verstandig gehandeld was? Ik betwijfel het zeer.

Na Saumur verlaten te hebben, begaf hij zich naar vele andere plaatsen, o. a. ook naar La Flèche, bekend door zijn Jezuïetencollege dat in 1604 door Hendrik IV was gesticht, om de Jezuïeten voor zich te stemmen, nadat hij zijn geloof aan de kroon ten offer had gebracht. Revius bezocht er den tempel, waar onder eene vergulde zerk vóór een hoog opgericht altaar het hart des konings, die in 1610 was vermoord, begraven lag. En natuurlijk woonde hij ook het Jezuïetencollege bij. Of hij daar Cartesius ook heeft gesproken, die toen op de banken der leerlingen zat? Later zou hij meer met hem in aanraking komen, namelijk om hem te bestrijden.

Voorts kwam Revius nog te Toulouse, waar hij

het „Gymnasium” der „Patres Societatis Jesu” zag met zijn merkwaardig opschrift, en te Wittenberg, aan welks universiteit hij eenige colleges „de philosophia et reformata theologia” bijwoonde. Doch genoeg van deze reis. Wie er meer van weten wil, sla zelf het reisverhaal op, dat Revius in later dagen in zijn bekenden kwartijn hem biedt.

Na twee jaren zwervens keerde hij te Orleans terug, waar hij, naar luid van zijn eigen verhaal, „nationis Germanicae primo Bibliothecaris, deinde Assessor sive Orator creatus fuit.”

Weldra zien wij hem in het vaderland terug, gereed om tot zijn eigenlijken arbeid in te gaan. Nog in het eigen jaar 1612 werd hij predikant te Zeddam. In de twee volgende jaren veranderde hij driemaal van standplaats. Aalten en Winterswijk genoten eene korte wijle zijne diensten. In 1614, den 22sten Augustus, werd hij naar Deventer beroepen. En daarmede was de gelegenheid voor hem aangebroken, om aan zijne geboortestad te vergelden wat zij aan hem als haar alumnus ten koste had gelegd. Ruim 27 jaar arbeide hij in deze stad als dienaar des Woords. Van zijne werkzaamheid vernemen wij straks meer. Laat ons thans zien, hoe het hem in zijn huiselijk leven ging.

Tot nog toe sprak ik niet van Revius' vrouw. Ik kon dit niet. Want mocht Revius in later tijd al zingen:

„Soo wie sijn nodich werck wil op den avont sparen,
En 'thouwelijck vertreckt tot op de oude jaren,
Die heeft den rechten tijt te kiezen niet geleert,
Maer doet in dese saeck sijn dingen heel verkeert,”

zelf was hij er volstrekt niet te vroeg bij. Ook hij heeft de groote fout begaan, om ongehuwd in de pastorie te trekken. Eerst het jaar 1615 zou hem inleiden in de weelde, en de smart van het leven der gehuwden. In September werden hij en de burgemeestersdochter Christina Augustijn door den echt verbonden. Gelijk de oude Rijkert Reefsen was ook Coenraad Augustijn, de vader van Christina, bij Stanley's verraad uit Deventer gevluht. Maar thans, nu de stad sinds 10 Juni 1591 door Maurits weer aan Spanje en Rome was ontworsteld, leefde hij in zoete rust en vrede, en tot zijn dood toe hield hij het bestuur over Deventer in handen. Revius' vader is er niet weer teruggekeerd, maar bleef te Amsterdam.

Uit den echt van Jacobus en Christina werden negen kinderen geboren. Helaas, slechts één dochtertje bleef gespaard, de anderen stierven en den 23sten December 1643 volgde hunne moeder hen na. Drie jaar later hertrouwde Revius met Anna Bartens, de weduwe van Marcus de Witte.

Doch het wordt meer dan tijd, dat wij Revius' karakter en richting leeren kennen. Ze zou al spoedig na zijne komst in Deventer blijken.

(Wordt vervolgd.)

EEN TIJGERDOODER.

In de omstreken van Gingi, een versterkte plaats in Hindostan, had een gedrochtelijk groote tijger, vermaard door de verwoestingen welke hij in de omstreken aangericht had, zich in eene nultah of het uitgedroogde bed van eenen stroom verborgen. Een Indiaan die zulks vernam, besloot het dier te gaan aantasten zonder behulp van eenig schietgeweer. Meer kort en dik dan wel eigenlijk buitengewoon sterk, gespierd, behendig en merkwaardig door zijn koele en vastberaden houding, ging hij derwaarts, naakt tot aan het midden en alleen gekleed in eene soort van linnen broek, die hem halfweg de dijen kwam. In zijn rechterhand had hij een zwaar mes met een breed en dik lemmet, zoo scherp als een scheermes; aan den linkerarm een klein spits toeloopend schild van ongeveer zestien duim in doorsnede, bedekt met leder, versierd met koperen spijkers en in het midden van eene punt van hetzelfde metaal voorzien. Zoodanig waren de wapenen van den Indiaan tot aanval en verdediging.

In de kloof gekomen, die nauw en glad zijnde, een gunstig veld aanbood voor de evolutiën van den moedigen jager, hief hij een luid geschreeuw aan om zijnen vijand te wekken. Deze, den jager met langzamen en vasten tred ziende naderen, zette zich met een vreeselijk gebrul op zijne voorpooten. Daar de Indiaan langzaam al nader kwam en met zijn zwarte, fonkelende oogen het dier aanstaarde, stond de tijger geheel op, en begon zich de zijden vreeselijk met den staart te slaan. In zijne houding was duidelijk zijne verlegenheid te lezen. Bij elken stap van den Indiaan, namen de ongerustheid en de woede des tijgers toe. Eindelijk boog hij zich met den buik tot op den grond, om zijn vreeselijken sprong te nemen. Plotseling blijft nu de Indiaan onbewegelijk stilstaan; de tijger verheft den kop, brult op een ontzettende wijze, doet eenen stap vooruit, en springt op zijnen vijand aan. Maar de Indiaan die dezen sprong verwacht heeft, weet zich behendig te buigen, ontvangt op zijn schild de pooten van het woedende dier, stoot den tijger zijn mes in den buik en onder hem heen kruipende, valt hij op eenige schreden afstands op den grond. De tijger keert zich nu om; doch de Indiaan staat snel op, stoot zijnen vijand andermaal het mes in den buik en loopt nu met de snelheid des bliksems buiten zijn bereik. De tijger sterft bijna op hetzelfde oogenblik.

De verwonding in den buik was vreeselijk om te zien. Het mes had het onderste gedeelte van het hart geraakt en de ingewanden doorgesneden. De overwinnaar in dit gevecht, waarin hij een zoo zeldzaam beleid en zooveel moed, behendigheid en kracht had aan den dag gelegd, beroofde met de meeste koelbloedigheid den overwonnenen van zijne huid, en nadat hij dit in één oogenblik gedaan had, keerde hij beladen met dit zijn zegeteeken, naar de stad terug.

GESCHREVEN COURANTEN.

Het verlangen naar nieuwstijdingen uit de hoofdstad van de zijde der meer gegoede grondeigenaars in de provinciën, of ook wel misschien de valsche berichten en ongerijmdheden der dagbladschrijvers, gaven in Engeland aanleiding tot een zonderlinge inrichting. Men schafte zich namelijk een correspondent aan, die voor 3 of 4 pond sterling alle postdagen eenen brief vol nieuwstijdingen aan zijne abonneenten ten platten lande toezond.

Deze broodwinning schijnt onder de regeering van Jacobus I te hebben bestaan; althans de tooneeldichter Ben Johnson geeft in een zijner werken, dat in het eerste jaar der regeering van Karel I geschreven is, eene aardige beschrijving van eene dusdanige nieuwstijdingen-fabriek. Later schijnen echter de aldus medegedeelde nieuwstijdingen evenveel wantrouwen ingeboezemd te hebben, als de gedrukte. In de aankondiging van het eerste nummer der *Evening Post* (van den 6^{en} September 1709) leest men: „De buiten de stad wonende heeren moeten 3 of 4 pond Sterl. jaarlijks voor geschreven nieuwstijdingen betalen, die zelden iets meer zeggen dan: „Wij vernemen enz.”; of, „een voornaam Joodsch koopman heeft eenen brief ontvangen enz.”; alles tastbare logentaal.” Dezelfde aankondiging zegt met betrekking tot de gedrukte bladen: „Wij vernemen uit de Hollandsche couranten meer van onze zaken, dan uit onze eigen bladen.”

Het vak van een correspondent schijnt eene soort van vereeniging van geschrevene en gedrukte nieuwstijdingen vereischt te hebben. Want omtrent het einde der zeventiende eeuw had men gedrukte nieuwsbrieven (*news letters*) met nagebootste handschriften. Het beroemdste dezer inrichtingen begon Jehabod Darks in het jaar 1696. Het eerste nummer werd aldus aangekondigd: „Deze brief zal op goed schrijfpapier, met schrijfletters gedrukt en er zal ruimte gelaten worden, dat ieder „gentleman” zijne eigene aanmerkingen daarop maken kan. Het blad is ongetwijfeld beter dan de beste der *geschrevene couranten*, bevat nog eens zooveel, zal met veel meer vermaak gelezen worden, en kan aan jongere personen ter verbetering en volmaking van hun schrift nuttig zijn.”

OOST EN WEST.

In het spraakgebruik worden onze O.-I. koloniën dikwijls aangeduid als „de Oost”. Als wilde men daarmede zeggen: de Oost bij uitnemendheid, het meest oostelijke gedeelte van de bewoonbare aarde. Deze uitdrukking is om hare kortheid en klaarheid, en om de speciale toepassing die wij daaraan geven geheel juist. Maar men zal toch, vooral in onze dagen

van allerwege versnelde communicatie-middelen, in het oog moeten houden dat er belangrijke, geheel in het groote wereldverkeer opgenomen landen bestaan, die nog veel oostelijker liggen dan Ned. Indië. Tot in het begin van deze eeuw was Java, om zoo te zeggen, ons „Ultima Thule”; weinig handelaars of zeelieden waren ondernemend genoeg om nog verder oostwaarts door te dringen. Maar in de laatste jaren is dit geheel veranderd. De aarde is met een netwerk van stoombootlijnen overtrokken en onze Indische bezittingen zijn, in plaats van het eindstation, een halte geworden, zij het dan ook een belangrijke halte, op den grooten weg naar het Oosten.

De ligging van Insulinde is dus niet zóo oostelijk, of er zijn andere landen die zich nog dichter bij de opgaande zon bevinden. Maar de afstand naar onze bezittingen is toch groot; zoo groot dat men maar weinig verder in dezelfde richting behoeft door te gaan, om te komen op plaatsen die, zoo ver eenigszins mogelijk is, van ons verwijderd zijn, en, vervolgens, op punten die men eerder uit het westen dan uit het oosten had kunnen bereiken. Voor ons, die de bolvormigheid van de aarde van jongs af hebben geleerd, is dit eene van zelf sprekende zaak; maar betrekkelijk niet lang geleden was het nog iets nieuws. Voor 400 jaren waren er ontwikkelde lieden, menschen die er niet tegen opzagen om met de meest gebrekkige hulpmiddelen wereldreizen te ondernemen, die niet wisten, of althans niet begrepen, dat het verre Oosten persé hetzelfde moet zijn als het verre Westen. Een voorbeeld hiervan geven de Spanjaarden en Portugeezen van de 15de eeuw, die destijds even groote zeevaarders waren als na hen de Hollanders het zijn geworden. In 1487 had Diez de Kaap de Goede Hoop omgevaren, en zodoende de groote oostelijke route ontdekt. In 1492 vond Columbus, althans in beginsel, de groote westelijke route. Welnu, toen in 1494 beslist moest worden welke der nieuw te ontdekken landen aan Portugal, en welke aan Spanje zouden toebehooren, trok men eenvoudig op de kaart dwars door den Atlantischen Oceaan een lijn; al wat ten westen van die lijn lag, werd aan Spanje toebedeeld, al wat ten oosten lag aan Portugal. En zoo iemand destijds al vermoed mocht hebben dat, gingen de beide volken, ieder in de hun aangewezen richting maar ver genoeg door, zij elkan- der onvermijdelijk aan de andere zijde van de aarde weer zouden ontmoeten, deze beslissing bleef, als formeele berechting jaren lang in eere.

Maar dit alles is oude geschiedenis. Tegenwoordig zijn het „verre Oosten” en het „verre Westen”, als het ware verwisselbare termen. Japan bijvoorbeeld, dat tot dusver het verre Oosten was, is, sedert het via Amerika door een versnelde postdienst met Europa verbonden is, het verre Westen geworden. De reiziger die zich daarheen begeven zal, begint

met zich af te vragen welken weg hij nemen zal: de iets geriefelijkere route via het Suez kanaal, of de iets kortere via New-York. Beiden hebben hun voor en hun tegen. Met de Suezroute blijft men iets langer onderweg, maar behoeft, alvorens men zijn bestemming bereikt nergens over te stappen. De westelijke route is korter, maar men moet zich dan de moeite getroosten van een lange spoorwegreis door Amerika, voorafgegaan en gevolgd door een zeereis. Maar voor hem die tijd en geld heeft om onderweg nog eens op te houden, en om zich heen te zien, zijn dit geen bezwaren, maar veeleer voordeelen.

Wanneer de landengte van centraal Amerika eenmaal doorgegraven is, zal, wat nu nog het verre Oosten is, zeker in nog sterker mate het verre Westen worden. Maar het is in sommige opzichten wel merkwaardig dat nu reeds, ten opzichte van Japan, van Polynesië, en onder sommige omstandigheden, van Australië, de westelijke route de snelste is. Men zou daarin haast een bevestiging zien van de theorie dat, als regel, de internationale volksverplaatsingen zich bewegen met de zon mee, van het Oosten naar het Westen. Zoo is het oude Romein- sche rijk verwoest door barbaren die uit het Oosten kwamen, en is Amerika gekoloniseerd van uit Europa. En de Afrikaansche negers die als slaven naar Amerika werden verscheept, worden in hun nieuw vaderland hoe langer hoe talrijker. Het ligt als het ware in den aard van de zaak, dat een mensch zich eerder naar het Westen dan naar het Oosten zal verplaatsen. En dit schijnt zelfs van de groote zeevaarders waar te zijn. Want terwijl reeds in 1520, Magel- haen de aarde in de richting van Oost naar West omzeilde, duurde het nog 250 jaren (tot 1774), al eer voor de eerste maal in de geschiedenis der zeevaart de wereld in de richting van West naar Oost werd omgevaren.

J. D. W.

UIT HET LEVEN.

„De Evangeliebode” een blad dat in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika verschijnt deelt het volgende treurige staaltje mede van den achteruitgang van Schriftkennis, en daardoor van beschaving. 't Zou, helaas, geen moeite kosten, om ook uit Europa zulke feiten te verzamelen:

ONKUNDIG IN DE SCHRIFTEN.

Teneinde zich er van te overtuigen hoeveel bijbel- kennis de jongelingen der laagste klas eener hooge- school in dit land bezaten, liet haar president, zegt *The Independent*, hen op een twee-en-twintigtal aan- halingen uit de gedichten van Tennyson antwoorden. De zinspelingen zijn zoo duidelijk, dat iemand die

maar een weinig bijbelkennis bezit, gemakkelijk raden kan op welke gebeurtenis de dichter het oog gevestigd heeft. We laten enkele voorbeelden volgen: „Mijn zonde was een doorn onder de doornen, die uwe slapen omkransten.” „Als manna in mijne woestijn.” „Dat de schaduw mijner dagen achterwaarts moge keeren, gelijk Hizkia's.” „Jozua's maan in Ajalon.” „Faraös duisternis,” „Ruth op de korenvelden.” „Jona's wonderboom.” „Dat zij stof ete, gelijk de slang, en uit haar paradijs gedreven worde.” enz.

Nu zal de lezer wel nieuwsgierig zijn te weten wie die jongelingen waren. Zij waren circa een en twintig jaar oud, de zonen van advocaten, leeraars, onderwijzers, handelaars en landbouwers. Op één na waren zij lidmaten van het een of het ander kerkgenootschap. Negen hunner behoorden bij de Congregationalisten; negen bij de Presbyterianen; vijf bij de Methodisten; drie bij de Baptisten; twee bij de Gereformeerde Kerk; twee waren Joden; een ander was Vrij Baptist; een ander was een Unitariër; de drie en dertigste was Katholiek; en de vier en dertigste was, zooals bereids aangestipt is, geen lidmaat van eenig genootschap,

Negen hunner wisten niet waarop de doornenkroon zinspeelde. Elf konden zich niets herinneren van het manna in de woestijn. Zestien begrepen de zinspeling op het geslagen worden der steenrots niet. Een dertigtal had nog nooit gehoord van het achterwaarts keeren der schaduw, toen Hizkia's leven verlengd werd. Zes en twintig wisten niets van „Jozua's maan.” Twee en twintig waren onkundig omtrent de geschiedenis van Elia en de Baälpriesters. Achttien begrepen de zinspeling op „Farao's duisternis” niet. Zestien wisten niet dat Jakob met den Engel geworsteld had. Acht en twintig konden de zinspeling op Jona's wonderboom niet raden. Maar negen wisten wat er met Lots huisvrouw gebeurd is. Vier en twintig waren niet genoeg met het verhaal van Jezus' eerste wonder vertrouwd om te kunnen zeggen, wat de dichter met het veranderen van water in wijn bedoelde. Enz. enz.

Doch het meest amuseerend van alles waren de antwoorden, die waarlijk het kenmerk van originaliteit dragen. Op des dichters regelen: „Ik heb u paarlen voorgeworpen en zwijnen bevonden,” luidde een antwoord: „Goede gelegenheden, waarvan geen gebruik gemaakt werd.” Een ander verklaarde het aldus: „De duivel werd bezworen in de zwijnen te varen.” Een derde trok er de zedekundige waarheid uit: „Verwacht niet te veel.” Een vierde las er de zedeles in: „Zoek geen goud in eene hooimijt.” Even naïef waren de antwoorden betreffende Jona's wonderboom. Sommigen dachten, dat het een beeld van de kortstondigheid van 's menschen leven was. Anderen meenden, dat het eene zinspeling was op de bewaring in den visch. Naar sommiger meening doelde het op het ingeslikt worden; anderen, per contrarie, pasten het op het uitspuwen toe. In ant-

woord op het voorval tusschen Elia en de Baälpriesters schreef een hunner: „Christenen werden door de priesters van Baäl ter dood gebracht.” Een ander beweerde dat Hizkia de zon deed stilstaan. Het bewaren van den besten wijn tot het laatst, werd aldus uitgelegd: „Men stelle den doop tot het laatste oogenblik uit.” En betreffende het merkteeken van Kaïn, dacht een hunner, dat Kaïn een boer was die hard moest werken.

De jeugdigen onzer dagen lezen niet minder dan men dertig of veertig jaar geleden placht te doen; integendeel, zij lezen nu wel twintig boeken tegen toen één. Maar de reden van deze onkunde op het gebied der Schrift is toe te schrijven aan weinig smaak voor het Woord Gods. In onze openbare scholen wordt klem gelegd op de letterkundige voortbrengselen onzer beroemdste schrijvers. Wie met hunne producten niet vertrouwd is, kan niet voor een geleerde doorgaan. Uit dien hoofde wordt er veel besteed aan het lezen en het bestudeeren van de letterkunde en daarom heeft men maar weinig of volstrekt geen tijd voor de studie van Gods Woord over.

Sterk.

Barsabas, die in het begin der achttiende eeuw leefde en als majoor bij een Fransch Kavallerie-Regiment diende, bezat zooveel kracht in zijne spieren, dat wanneer hij te paard zat en zijne knieën te zamen drukte, hij de beenderen van het paard induwde. Eens kwam hij in eene smederij en bracht den smid een zwaar stuk ijzer ter bewerking. Terwijl deze zich eenige oogenblikken verwijderde, nam Barsabas het zware aanbeeld en verborg het onder zijnen mantel. Toen nu de smid weder binnen kwam, en het ijzer smeden wilde, bemerkte hij met verwondering, dat zijn aanbeeld weg was, en kon volstrekt niet begrijpen, hoe men het verscheidene centenaren zware aanbeeld zonder geraas van de plaats had kunnen nemen. Barsabas haalde hierop glimlachende het aanbeeld onder zijnen mantel te voorschijn, en zette het wederom op de vorige plaats terug, alsof het een licht stuk hout geweest ware.

BONDSVERGADERINGEN.

Het *Nederlandsch Jongelingsverbond* kwam op Hemelvaartsdag in het Paleis voor Volksvlucht, het *Gereformeerd Jongelingsverbond* te Dordrecht bijeen. Beide vergaderingen werden door meer dan 1000 jongelingen bezocht, en bevredigden den bezoekers zeer. Van de eerste was Voorzitter de heer A. J. Hoogenbirk, van de tweede Ds. Vonkenberg.

Des avonds hield het *Nederlandsch Jongelingsverbond* een vergadering, waarin Ds. Van Noort van Amsterdam en Ds. v. d. Hugt van Ermelo optraden. 3000 menschen waren daar tegenwoordig.

Voor uitvoeriger berichten moeten we naar de nieuwsbladen verwijzen.

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlandsch Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Warmser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

X.

„KLOEKE DADEN IN DEN NAAM DES HEEREN.”

De gruweldaden, in de vallei van Rora gepleegd, waren gelijktijdig met het groote bloedbad in de andere valleien. Doch in Rora hebben wij niet alleen de lijdzaamheid van den martelaar te bewonderen, maar ook en vooral den patriot. Evenals onder de Joden van ouds, zoo ook onder de Waldenzen, werden er door God van tijd tot tijd „strijdbare helden” opgewekt, om zijn volk te verlossen. Een van de merkwaardigste onder hen was Gianavello, gewoonlijk bekend als *Kapitein Jozua Gianavello*, een inboorling van deze zelfde vallei van Rora.

Deze was een geboren soldaat, een man stoutmoedig, dapper en van groote beslistheid, en daarenboven een waaghals om zaken te ondernemen. Zijne toegewijde en bedrijvigheid waren de oorzaken onder God, om de akeligheden van het groote bloedbad van 1655 eenigszins te matigen; terwijl zijn heldenmoed het middel was om de groote ramp te keeren, en haar op hare bewerkers terug te werpen.

Het was in den ochtend van den 24sten April, den dag waarop de groote moord in de andere valleien plaatsvond. Op dienzelfden dag werden er door den markgraaf Pianeza 500 soldaten afge-

zonden naar de vallei van Rora, om haar onschuldige en nietsvermoedende bewoners om te brengen. Zij waren reeds dichtbij gekomen, toen Gianavello, die zulk een onheil verwachtte en op den uitkijk was, hen zag. Dadelijk was hij gereed. Doch zou hij dan alleen die bende van 500 aanvallen? Hij liep den heuvel op, onder beschutting van de rotsen en de boomen, en bewoog zes mannen die hij ontmoette, even dapper als hij, om hem te helpen den vijand te verdrijven.

Deze zeven dapperen gingen voort totdat zij nabij de soldaten waren, daarop verstaken zij zich in de heesters, en lagen in hinderlaag langs den weg op den vijand te wachten. De soldaten snelden voort, zonder aan eenig gevaar te denken. Onverwachts vuurden Gianavello en zijne zes helden, en met zulk een doodelijk gevolg, dat zeven soldaten dood ter aarde nedervielen. Daarna hunne geweren geladen en behendiglijk hunne positie veranderd hebbende, vuurden zij weder, en wel met hetzelfde gevolg. De aanval was onverwacht, de vijand onzichtbaar, en de verschrikte gemoederen van Pianeza's soldaten vermenigvuldigden het getal van den vijand tienvoudig. Zij begonnen te wijken. Doch Gianavello en zijne mannen, springende van beschutting naar beschutting, achtervolgden hen en richtten met hunne kogels een groote verwoesting aan. De vijand liet 54 van hun getal dood op de bergen achter. En zoo verdreven dan deze zeven boeren uit hun vallei

de 500 gewapende moordenaars, die gezonden waren om hen allen koelbloedig om te brengen.

Denzelfden namiddag gingen de lieden van Rora, die onbewust waren van het schrikkelijk bloedbad, dat men bezig was in de andere valleien aan te richten, naar den markgraaf Pianeza, om hij hem te klagen over hetgeen gebeurd was. Pianeza hield zich alsof hij van de zaak niets afwist. „Zij, die uwe vallei aanvielen,” zeide hij, „waren een bende struikrovers. Gij deedt recht hen terug te drijven. Gaat terug naar uwe woningen en zijt voor niets bevreesd. Ik geef u mijn woord van eer, dat u geen kwaad wedervarea zal.”

Gianavello werd door deze bedriegelijke woorden niet misleid. Hij wist dat het Concilie te Constanz openlijk geleerd had: „Men behoeft aan ketters geen woord te houden!” en ook dat Pianeza aangeesteld was om de ketters uit te roeien. Bij het kriecken van den dageraad op den volgenden dag, was Gianavello reeds op, om met arendsoogen de bergpaden in alle richtingen op te nemen. Het duurde ook niet lang, of ziet! daar komen zeshonderd uitgelezen gewapende mannen langs de hellingen van de bergen naar beneden, om uit te voeren wat hunne makkers gefeild hadden te doen. Gianavello had nu bijeen een kleine bende van achttien, waarvan twaalf met geweren en zwaarden gewapend waren, en zes niets anders dan den slinger hadden. Hij verdeelde hen in drie partijen, elk bestaande uit vier schutters en twee slingeraars, en plaatste hen in eene engte tusschen de heuvels, waardoor hij wist dat de vijand trekken moest. Nauwelijks was de voorhoede van den vijand die engte ingetreden, of zij werd begroet door een hagelbui van kogels en slingersteenen uit onzichtbare handen. Elke kogel en steen trof zijn doel. Twaalf soldaten en een officier vielen dood neder. Men schoot weder en nogmaals met hetzelfde doodelijk gevolg. Weldra werd het geroep gehoord: „*Alles is verloren, red uzelve!*” De vlucht was bij overijling, want de doodelijke kogels schenen van elk bosch of elken steen te komen. Dus werden de moordenaars voor de tweede keer met schande beladen uit de vallei van Rora verdreven.

Men ging weder bij Pianeza klagen; doch hij verzekerde den afgevaardigden, dat de gansche zaak door een misverstand gekomen was; dat zekere beschuldigingen tegen hen waren ingediend, waarvan de valscheit door hem ontdekt was geworden, en dat zij nu gerust naar hunne woningen konden terugkeeren, zonder voor iets bevreesd te zijn. Nauwelijks waren zij vertrokken of Pianeza begon krachtige maatregelen te nemen voor een derden aanval. Hij bracht een bataillon van tusschen de 800 en 900 manschappen bijeen. Den volgenden ochtend trok deze legermacht haastiglijk tegen Rora op, bezette alle toegangen tot de vallei, en de bewoners naar de spelonken in Mont Friolante ge-

dreven hebbende, staken zij hunne woningen in brand, na ze eerst geplunderd te hebben. Kapitein Jozua Gianavello zag den vijand de vallei binnendringen, doch hun getal was zoo overstelpend groot, dat hij met zijne bende een gunstige gelegenheid afwachtte om hen aan te vallen. De soldaten waren op den terugtocht, beladen met den roof, en voor zich uitdrijvende de kudde der Waldenzen. Gianavello knielde neder met zijne dapperen, dankte God, die zijn volk tweemalen door zijne hand verlost had, en bad Hem de harten en wapenen van zijne volgelingen te sterken om nog eens te zegepralen. Hij viel toen den vijand aan. De gansche bende keerde rechts om, en vlood den heuvel op, in de verwachting dat zij naar een andere vallei zou kunnen ontkomen, en wierp op haar vlucht den buit weg, dien zij geroofd had. Toen de vijanden aan de andere zijde van den berg begonnen neder te dalen, werd hunne vlucht nog rampspoediger, want zij waren toen niet alleen blootgesteld aan de kogels der Waldenzen, maar werden bij menigten verpletterd en gedood door de groote rotsblokken, welke de Waldenzen op hen afrolden. Sommigen weder vielen in hun streven om te ontkomen, over de steilten in de afgronden die beneden gaapten, en kwamen ellendig om. De weinigen die levend overbleven van die 900 vloten naar Villaro.

Inplaats dat Pianeza den vinger Gods in deze dingen opmerkte, werd hij maar des te meer verwoed en des te beslister in zijn voornemen, om iederen ketter in de vallei van Rora uit te roeien. Hij bracht een leger van 8000 man bijeen voor een vierden aanval op de vallei van Rora. Doch zekere kapitein Mario, die zich in het bloedbad te Bobbio onderscheiden had, ongeduldig zijnde en begeerig alleen al den roem van de onderneming in te oogsten, gunde zich den tijd niet om op het gros van het leger te wachten, maar trok twee uren vóór den tijd op met drie compagnieën soldaten, van dewelken er maar weinigen weder terug kwamen. Hun bloed-dorstige aanvoerder werd door zijn van schrik overmeesterde soldaten in hun ijlingsche vlucht over eene steile gestooten en op de rotsige bedding van de rivier beneden zoo erg gekneusd, dat hij twee dagen later in groote lichaamssmart en nog grooter gewetenswroeging overleed.

De woede van Pianeza kende nu geen perken. De oorlog, door hem tegen schaapherders gevoerd, had hem niets aangebracht dan schande en het verlies zijner dapperste soldaten. Victor Amadeti had eens gezegd dat „de huid van iederen Waldenzer hem vijftien van zijn allerbeste soldaten kostte!” Pianeza had honderden zijner beste soldaten verloren en het was hem niet gelukt een enkelen van de kleine bende van Gianavello, hetzij dood of levend in handen te krijgen. En toch besloot hij den strijd voort te zetten; maar met een veel grooter leger. Hij bracht eene krijgsmacht van 10000 bijeen, en

viel Rora op drie punten tegelijk aan. Terwijl Gianavello bezig was dapper te strijden op het eene punt tegen den eersten troep van 3000, drongen een tweede van 6000 en een derde van 1000, onverwachts op andere punten de vallei binnen.

Maar, o! het is onmogelijk te verhalen welke gruwelen er toen gepleegd werden. Het bloed stroomde als water, het vuur verteerde alles, en wat er overbleef werd ter plundering overgegeven. De moordenaars ontzagen geen ouderdom of sekse. Gelukkig zij, die dadelijk gedood werden en alzoo aan de schrikkelijke mishandelingen en pijnigingen ontkwamen. De weinigen die gespaard bleven, werden als gevangenen weggevoerd en daaronder waren de echtgenoot en de drie dochters van Gianavello.

Er was nu niets meer in de vallei van Rora, waarvoor het de moeite waard was te strijden. En toch gaf Gianavello den moed niet op, maar zijn moed rees boven al zijne moeilijkheden, en met zijn kleine bende trok hij over de bergen, om op de grenzen van zijn land te wachten, om te zien waartoe de Voorzienigheid hem gebruiken wilde. Het was juist omtrent dezen tijd, dat Pianeza, begeerig hem den laatsten slag toe te brengen, aan Gianavello als volgt schreef: „Ik verzoek u voor de laatste maal, om uwe ketterij af te zweren. Dit is uw eenige hoop om volle kwijtschelding van uwen vorst te bekomen en het leven te redden van uwe vrouw en dochters, die, zoo gij halsstarrig blijft, door mij levend verbrand zullen worden. Wat uzelfen aangaat, mijn soldaten zullen u niet langer vervolgen, maar ik zal zulk een prijs op uw hoofd zetten, dat al ware gij ook Beëlzebub in eigen persoon, gij zekerlijk gegrepen zult worden. Wees bovendien daarvan verzekerd, dat zoo het mij gelukt u levend in handen te krijgen, er geene pijnigingen zijn, waaraan ik u niet, vanwege uwe wederspanningheid, onderwerpen zal!”

Hierop antwoordde Gianavello grootmoediglijk en zonder omhaal van woorden: „Er zijn geene pijnigingen zoo verschrikkelijk, geen dood zoo barbaarsch, dat ik die niet liever zou verkiezen dan mijnen Heer en Zaligmaker te verloochenen. Uwe dreigementen kunnen mij niet er toe brengen mijn geloof te verzaken, zij bevestigen mij veeleer daarin. Mocht het den markgraaf Pianeza behagen, mijne echtgenoot en dochters met vuur te verbranden, zoo kan het vuur slechts hun sterfelijke lichamen verteeren. Hunne zielen echter beveel ik aan God, vertrouwend dat Hij hun genadig zijn zal, en dat Hij zich ook over mij zal ontfermen, zoo het Hem moge behagen mij in de handen van den markgraaf te laten vallen.” Wij weten niet of Pianeza instaat was in te zien dat dit nog de pijnlijkste nederlaag was, die hem door den heldhaftigen boer van Rora was toegebracht; en dat hij evengoed tegen de Alpen oorlogen kon als tegen eene zaak, die haren kampvechter met zulk eenen geest bezielen kon. „Het

antwoord van Gianavello,” zegt Leger, „bewees hem te zijn het werktuig in de hand van God, om de redder te wezen van zijn land, dat schijnbaar geheel verloren was.”

Gianavello had uit het wrak van zijn huisgezin zijnen zoon, een zuigeling, gered en zijn eerste zorg was hem in eene plaats van veiligheid te brengen. Hij plaatste het kind op zijne schouders, en droeg het over de met sneeuw bedekte Alpen, welke de vallei Luzerna van Frankrijk scheiden, en vrouwde het toe aan de zorg van een nabestaande, die aldaar in de valleien van de Fransche Protestanten woonde. Met het kind bracht hij ook de tijding van de ontzettende slachting van zijn volk. De verontwaardiging werd opgewekt. Niet weinigen waren bereid zich onder zijne banier te scharen; dappere mannen evenals hij. Met zijn kleine bende grootelijks versterkt, ging hij terug over de Alpen, om zijn tweeden en voorspoedigsten veldtocht te beginnen. Bij zijne aankomst in de valleien sloot Giaheri zich hij hem aan. Deze Giaheri had ook een kleine bende rondom zich verzameld, vastbesloten den moord hunner broederen te wreken. Van hem zegt de geschiedschrijver, dat „ofschoon hij den moed van een leeuw bezat, hij zoo zachtmoedig was als een lam, en aan God altijd de eer gaf voor zijne overwinningen. Hij was machtig in de Schriften, instaat rekenschap te geven van zijn geloof, en bezat groote natuurlijke gaven.”

Door het bloedbad was het geslacht der Waldenzen bijna geheel uitgeroeid, zoodat deze twee gewijde mannen slechts 500 strijders bijeen krijgen konden. Het leger, dat tegenover hen stond en dat hunne valleien in dien tijd geheel in bezit had, bestond uit 15000 tot 20000 allen welgeoefende en uitgelezen soldaten. Niets dan eene ingeving Gods kon deze beide mannen bewogen hebben, om met zulk een handvol strijders tegen zooveel duizenden den strijd te beginnen. In het oog van een gewonen mensch moest het geschenen hebben alsof alles verloren was. Doch de geloofsmoed van deze twee Christen-krijgsknechten rustte op het geloof in God.

Zij geloofden dat God niet toelaten zou dat zijne zaak te gronde zou gaan en de lamp der valleien uitgebluscht worden. Daarom, hoewel weinig in getal, wisten zij dat God machtig was om door hen als zijn nederige werktuigen, hun land en kerk te redden. In dit geloof trokken zij het zwaard, en zoo dapper gingen zij daarmede om, dat zij spoedig de schrik werden van de legerbenden des vijands.

Wij kunnen niet in bijzonderheden treden. Buitengewone daden van dapperheid geschieden door deze kleine bende. „Ik heb altijd gedacht,” riep iemand uit die oordeelen kon, „dat de Waldenzen menschen waren, maar ik heb hen leeuwen bevonden!” Niets kon de woede van hun aanval wederstaan. Post na post, het eene dorp na het andere, werd aan de Piëmontezer soldaten ontworpen. Weldra was de vijand uit de bovenste valleien ge-

dreven. De strijd werd nu gevoerd in de vlakke landen van Piëmont, en door de Waldenzen voortgezet met denzelfden heldenmoed en goed gevolg. Zij belegerden en namen vele steden in en niet zelden leverden zij den vijand slag in het open veld. In deze gevechten waren zij bijna altijd de overwinnaars, hoewel de vijand meer dan tien maal sterker was dan zij. Het zou nauwelijks mogelijk zijn het te gelooven, hoe goed zij slaagden, ware het niet dat het ons door geschiedschrijvers wordt medegedeeld, aan wier geloofwaardigheid niemand twifelen kan. *Het gebeurde niet zelden dat aan den avond van een gevecht er 1400 Piëmonteezen dood op het slagveld lagen, terwijl er aan de zijde van de Waldenzen niet meer dan zes of zeven gevallen waren!* Dit mag wel wonderlijk genoemd worden, en niet alleen was het zoo in de oogen van de Waldenzen zelven, maar zelfs in die van hunne vijanden, die zich niet konden bedwingen het als hunne overtuiging uit te spreken „dat God werkelijk aan de zijde der Waldenzen was”.

Terwijl de Waldenzen aldus bezig waren, op de heldhaftigste wijze hunne zaak door de kracht der wapenen te handhaven, en over de moordenaars hunner vrouwen en kinderen op de roemrijkste wijze te zegepralen, werd de tijding aangaande de verdrukkingen, die zij te verduren hadden, over al de Protestantsche Staten van Europa verbreid. Overal werd het gedrag van den hertog van Savoye ten sterkste veroordeeld. Vooral nam Cromwell hunne partij. Het duurde ook niet lang of de hertog werd genoodzaakt met hen een verdrag te sluiten. Dit verdrag werd door bemiddeling van koning Lodewijk XIV van Frankrijk gesloten, voordat de ambassadeurs van de Protestantsche Staten waren aangekomen. Daardoor verkregen zij wel een soort van rust voor dertig jaren, doch zij werden evenzeer in de macht hunner vijanden gelaten als ooit te voren.

JACOBUS REVIUS.

II.

Revius werd in 1614, den 24sten October, door de drie Deventer predikanten als hun mededienaar opgenomen. Twee hunner waren met hem eensgezind, namelijk Thomas Roothusius en Jeremias Plancius; de derde daarentegen, Assuerus Matthisius, was — gelijk Revius schrijft — „novis opinionibus addictus.” Die „novae opinionones” zouden weldra aanleiding geven tot veel strijd.

Matthisius, laat mij het kortweg zeggen, was Remonstrant, zijne drie collega's waren Contra-Remonstranten.

Wat was nu het geval?

Te Kampen, dat in zijne meerderheid Remonstrantsch was, had men het besluit genomen, dat

men, zoowel van de zijde der Remonstranten als van den kant der Contra-Remonstranten zou zwijgen over de leer der verkiesing en alle andere punten, die tot de mysteria behoorden, voorzover daarover verschil was. Dit besluit leek Matthisius natuurlijk wonderwel. En weldra had hij den raad van Deventer overgehaald, om insgelijks voor hunne stad zulk een besluit te nemen, waarbij bevolen werd, dat het punt der praedestinatie onaangeroerd zou blijven, zoodat beide partijen tevreden konden zijn en aldus de rust der kerk werd verzekerd. Den 9^{den} April werd dit besluit dan ook van overheidswege aan de predikanten voorgesteld. Matthisius was uitnemend in zijn schik. Doch zijne confraters, wel verre van dit besluit te aanvaarden, schreven den volgenden dag aan den magistraat terug, dat zij dit besluit niet probeerden.

Wat geschiedt?

Den 15^{den} Februari 1617 schreef Matthisius aan den raad, dat het hem onmogelijk was, om langer met een goed geweten zijn dienstwerk te verrichten, indien niet van magistraatswege aan zijne drie collega's werd medegedeeld, dat het hem met evenveel recht vrij zou staan, zijne meeningen over de punten der leer, waarin men verschilde, aan de gemeente te verkondigen, als zij de hunne.

„IJzer en leem” saamvoegen kan men niet. Dat begreep ook Revius. En uitnemend verstond hij daarom zijne roeping als predikant, toen hij in vloeiende éénrijmen zong:

„Suldy wezen predicant,
Wacht u beurt van hoger hant,
Sett' laet-duncken aan een cant.
Biddet God gedurich, want
Hij moet queecken wat ghy plant.
Voor de waerheyt houdt stant,
Waerheyt is een edel pant.
Strengelt vast der liefden bant,
Liefde doch de crone spant.
Siedy een geveysden quant
Dreycht hem niet der hellen brant.
Die in openbare schant
Leven, uit de cudde ban't.
Van den wollef aengerant
Toont hem dapper uwen tant.
Volget niet des werelts trant
Of ghy werdet overmant.
Bouwet nimmer op het sant
Maer op Christum die u sant.
Weest soo doende predicant.”

De wolf was hier binnen geslopen; welnu, Revius zou hem „dapper de tanden toonen.” Reeds den 14^{den} April, toen het algemeen bekend was geworden, dat Matthisius den brief aan Deventers raad had geschreven en daarbij had uitgesproken, dat hij openlijk zijne meeningen zou verkondigen, zoo vaak hij er maar gelegenheid toe had, kwam de kerkeraad bijeen. Men onderzocht Matthisius over deze dingen en stelde hem voor de vraag, „of hij voornemens was, bij dit gevoelen te persisteeren.”

ZIJ WERDEN BIJ MENIGTEN VERPLETERD.

Op het bevestigend antwoord van den Arminiaan oordeelde de kerkeraad, dat hij ditmaal de bediening des heiligen avondmaals aan een anderen dienaar moest overlaten, en vermaande hij Matthisius, dat hij zijn gevoelens niet van den kansel zou leeren. Toen Matthisius zeide, dat hij in deze uitspraak niet kon berusten, besloot de kerkeraad, de zaak aan den magistraat mede te deelen, omdat ze zou kunnen leiden tot eene openlijke scheuring. De raad zou dan te oordeelen hebben, of men kon dulden, dat in éene kerk twee tegenovergestelde gevoelens openlijk werden geleverd. Reeds den 16^{den} April kwam de raad samen. Hij keurde niet alleen het oordeel van den kerkeraad in zake Matthisius goed, maar ook besloot hij, ter handhaving van de zuiverheid der Gereformeerde religie en ter voorkoming van eene scheuring, dat Matthisius zijn ontslag moest nemen als predikant. Dit besluit werd aan den kerkeraad meegedeeld, waarop deze eene resolutie aannam met deze clausule: „Atque ita quoque synedrium dictum Matthisium pro exauctorato habet.” (En alzoo verklaart ook de kerkeraad (nl. met den magistraat) gemelden Matthisius van zijnen dienst vervallen te zijn.)

Kort daarop werd Matthisius beroepen naar het toen nog Remonstrantsche Kampen, in de vacature van Sauterius, die naar Haarlem was vertrokken.

Ik stond daarom bij dit treurig incident zoo uitvoerig stil, omdat het Dr. Van Vloten oorzaak gaf tot den uitroep: „Ik ben geen voorstander van onverdraagzame predikanten, en ware dus [Revius] niets anders geweest dan dat, hij zou weinig aanspraak hebben op de hulde, die ik hem brengen ga,” — eene aantijging, die gemotiveerd wordt door deze bewering: „De voorstelling dier aanrandende „wolven,” dien men de tanden dapper toonen moet, was natuurlijk vrij rekbaar. Daaraan valt het dan ook zeker toe te schrijven, dat wij hem, tegen zijn armen Arminiaanschen ambtsbroeder, [niet] met de noodige verdraagzaamheid zagen handelen.”

Ik reken op uw aller instemming, als ik die uitspraak van Van Vloten met beslistheid terugwijs. Voor de lezers van een blad als „Excelsior” behoef ik tegen Van Vlotens „verdraagzaamheid” niet te velde te trekken; zij weten wel, welken maatstaf hij en zijne geestverwanten aanleggen, om te beoordeelen, of iemand beantwoordt aan den Paulinischen *liefde*-eisch. Maar tegenover zijne conclusie stel ik deze andere, dat het incident-Matthisius ons Revius leert kennen als een kloekmoedig handhaver van de rechten der gemeente en in die gemeente van de eere van Gods naam.

Deze beschuldiging van Van Vloten, die Revius' karakter gold, is niet de eenige. En Van Vloten wordt bovendien gesteund door niemand minder dan Busken Huet. Laat ons zien, wat van het door beiden met klem en kracht gevelde oordeel omtrent Revius aan is.

(Wordt vervolgd.)

UIT DEN LAATSTEN TIJD.

Spraken we nog pas over aardbevingen als die in de vorige eeuw het Westen en het vorig jaar 't Oosten van Europa teisterden, thans nog slechts eenige weken geleden kwam hetzelfde voor en wel in Italië.

De aardbeving, welke pas in het Noorden van Italië heeft plaats gehad, is de hevigste, die er sedert 1445 voorgekomen is. De beweging was golvend en plantte zich van het zuidoosten naar het noordwesten voort. Te Florence werd te negen uren in den avond een krachtigen schok gevoeld voorafgegaan en gevolgd door een onderaardsch gerommel, dat vijf seconden duurde. De bevolking, bevangen door een hevigen schrik, ijelde de straat op. De voorstellingen in de schouwburgen werden gestaakt. Tegen elf uren volgde een veel zwakker schok. De inwoners brachten den nacht in de open lucht door. Vele huizen zijn beschadigd, men zegt 3000. In den omtrek van de stad zijn prachtige historische gebouwen, o. a. de villa Lapaggi, met zijn prachtig schilderwerk, gebouwd op last van kardinaal Francesco de Medici, in puin gevallen. Te Florence verloren vier personen het leven; velen bekwamen wonden, doch de schade en persoonlijke ongelukken zijn daar veel geringer dan in de dorpen in den omtrek. Te Grassina en te Lapaggi stortten de meeste huizen in. Te San-Martino is de kerk, die op het oogenblik der aardbeving vele personen bevatte, in puin gevallen. Velen zijn zwaar gewond; het aantal doden was nog niet bekend.

In ons stuk over de aardbeving te Konstantinopel ten vorigen jare, werd de opmerking gemaakt dat groote veranderingen wellicht te eeniger tijd zijn te verwachten, tengevolge van werkingen enz. in de natuur, en de streken van den Archipel. Dit nu is ver van onmogelijk.

Wanneer men de tegenwoordige gedaante der aarde met die van vóór honderden jaren kon vergelijken, zou men over de veelvuldige veranderingen, in dien tijd voorgevallen, niet weinig verbaasd staan. Niet zelden treft men daar, waar weleer een bergtop den hemel zocht te bereiken, thans een grondelooze diepte; daar, waar rivieren stroomden, thans bebouwde akkers en vruchtbare weilanden aan, of wel in plaats van volkrijke steden en dorpen, ontmoet men thans onafzienbare waterplassen. Waar het oog nimmer anders dan een uitgestrekte zee ontwaarde, ziet men eensklaps uit de diepte een eiland tevoorschijn komen en weder even spoedig verdwijnen. Onder al deze veranderingen der natuur, is de laatste zeker een der merkwaardigste, waarvan wij de wording aan twee verschillende oorzaken kunnen toeschrijven, en wel aan aardbevingen en koraaldieren.

De aardbevingen hebben te allen tijde groote verwoestingen aangericht, waardoor aanmerkelijke

veranderingen ontstaan zijn; hun uitwerkselen zijn ontzettend, zij begraven steden en dorpen, en vernielen geheele landschappen, doch zijn ook tevens de oorzaken van het ontstaan van eenige der nu nog bewoonde eilanden. Zoo kwam er in 1628 een tevoorschijn, niet verre van St. Michael, een der Azorische eilanden, hetwelk anderhalve mijl in omtrek besloeg. In 1713 ontstond er een in de Adriatische zee, niet verre van Venetië, nadat men verscheidene dagen vuur en rook uit de zee had zien opstijgen. Ook in 1715 kwam een dergelijk eiland, niet verre van dezelfde plaats tevoorschijn. In 1720 ontstonden er verscheidene bij Terceira, die bij hunne verschijning vuur en rook opgaven, en in 1799 rees er een met een verschrikkelijken slag uit de zee van Azof op, hetwelk echter het volgende jaar verdween.

Zoo ook ontstaan er eilanden door de koraaldieren, welke zich van tijd tot tijd aan elkander hechten, en de oppervlakte der zee bereiken, terwijl de kleine openingen door het aangespoelde zand gevuld worden. Onder deze behooren de Palmerstoneilanden, waarop velerlei gewassen en boomen groeien; ze zijn echter slechts weinige voeten boven de zee verheven, daar de koraaldieren wel in hen aan elkander groeien, doch zich weinig daarboven schijnen te verheffen.

Men ziet uit het eerste dus duidelijk wat de krachten der natuur vermogen. Krakatau in onze Oost heeft het voor ettelijke jaren ook bewezen. We leven in een „bewegelijke” schepping.

DE LIEFDEMAALTIJD.

In de eerste dagen der Christelijke Kerk hadden de Christenen de gewoonte, volgens de aantekening in de Handelingen der Apostelen, dagelijks bij elkander in de woningen bijeen te komen. Zij zett'en zich als leden van één gezin aan eene tafel om in onderlinge liefde lichaam en ziel in de broederlijke gemeenschap te versterken. Op een gepast oogenblik deelde de voorganger ter gedachtenis aan den dood des Heeren brood en wijn onder de aanwezigen uit. Volgens Chrysostomus brachten de gegoede geloovigen de gaven voor dezen maaltijd bijeen, en werden degenen die niets bezaten en niets konden geven uitgenoodigd, opdat allen gezamenlijk zouden verzadigd worden. Doch in den regel werd het Avondmaal des Heeren gelijktijdig met dit liefdemaal gevierd.

Toen de Apostelen heengegaan waren, zette men dit gebruik steeds voort. Na het midden der tweede eeuw begon men de liefdemalen zonder het Avondmaal te houden, omdat er al te dikwijls, gelijk vroeger te Corinthe, ongeregelheden plaatsgrepen die de Avondmaalsviering ontheiligden. Veel moesten de Christenen van die hen haatten verduren. Men

meende dat zij tezamen kwamen om aan schandelijke begeerten te voldoen, of om geheime staatkundige plannen te smeden. Was het liefdemaal vroeger een geheime samenkomst — nu het avondmaal niet meer gevierd werd bij dezelfde gelegenheid, meende men dat het beter was het met open deuren te houden, teneinde alle verdenking des vijands te ontzenuwen.

Chrysostomus verhaalt ons, hoe deze liefdemaaltijden zonder het Avondmaal voortgezet werden, en er aldus een band van gemeenschap tusschen rijken en armen bewaard werd. Hij zegt hieromtrent: „Door de gemeenschap der tafel en de heiligheid der plaats werden allen warm van liefde, en dit niet zonder groote vreugde en het hoogste nut; want de armen genoten de verkwikking, welke hun tebeurt viel; de rijken wonnen de toegenegenheid van hen, die zij spijzigden, en van God, om wiens wil zij hen spijzigden, en veel goeds vloeide daaruit voort voor allen; maar het hoogste was de vurige liefde, die er in de gansche gemeente door verwekt werd.”

Ook Tertullianus, voordat hij tot de Montanisten was overgegaan, had veel met deze liefdemaaltijden op. Hij zegt hieromtrent: „Hoe groot ook de kosten waren, het was inderdaad gewin, uit vroomheid kosten te maken; want men ondersteunde de armen door deze verkwikking..... Hier werd niets laags, niets onzedelijks toegelaten. Men lag niet aan den disch, tenzij eerst tot God gebeden was; men at zooveel als hongerigen behoeven, en dronk zooveel als matig en nuttig is. Men verzadigde zich aldus, dat men zich herinnerde ook gedurende den nacht tot God te moeten bidden. Hunne gesprekken waren alzoo ingericht, alsof zij wisten dat de Heer hen hoorde spreken. Na het wasschen der handen, het opsteken der kaarsen, werd iedereen uitgenoodigd iets uit de Heilige Schriften voor te dragen, of uit zijn eigen geest. Hieruit kon men zien hoe hij gedronken had (matig of onmatig). Als het gebed gedaan was, ging men uiteen, niet om zich onder de vechtende scharen en rondloopers of tot allerlei ontuchtigheid te begeven, maar om de zorg voor de matigheid en kuisheid voort te zetten, als had men geen maaltijd genoten maar goede tucht.”

Doch het bleef niet altijd zoo. Spoedig begon men een onderscheid te maken, daar men verwachtte dat de priesterstand een offer ontvangen moest voor deze liefdemaaltijden. Volgens de „Apostolische bepalingen” werd het noodig geacht dat „ter eere van God aan den bisschop een aanzienlijk deel van de spijzen moest geschonken worden,” zelfs al was hij bij den maaltijd niet tegenwoordig. Voorts leerde men dat de diakenen een dubbele portie moesten ontvangen, zoodat zij tweemaal zooveel eten kregen als de andere aanzittenden, en evenzoo aan de ouderlingen, ter eere van de Apostelen, wier plaatsvervangers zij waren! Men verdedigde dit op Bijbelsche gronden, en om aan te toonen hoe de Schrift soms verdraaid kan worden om elken ketter zijne letter

te geven halen wij het volgende aan: „Er staat geschreven dat de ouderlingen die wel regeeren, eene dubbele eer waardig geacht zullen worden, en daarom moeten zij ook eene dubbele portie hebben”(!!) Terecht riep Tertullianus verontwaardigd hierover uit: „Bij u kookt de liefde in uwe kookpotten, het geloof wordt warm in de keukens, de hoop licht in uwe spijschotels. Ja, de liefdemaaltijd wordt waarlijk een zaak van gewicht, omdat”.... wat hier verder volgt laten we liever weg.

Grove ongeregelheden begonnen weldra zich bij deze liefdemaaltijden te vertoonen. Ook waren er sommigen, die het zich tot verdienstelijkheid rekenden als zij tot deze maaltijden hielpen. Clemeus Alexandrinus achtte het noodzakelijk zijne stem hier tegen te verheffen. Hij herinnerde de Christenen „dat de liefde in waarheid een hemelsch voedsel is, en dat het liefdemaal wel uit liefde aangericht werd, maar de liefde zelf nog niet was. Het rijk Gods bestond niet in spijs en drank, maar in gerechtigheid, vrede en vreugde in den Heiligen Geest.” Veel werd door deze vermaning niet verholpen, zoodat de Kerkvergadering van Laodicea „het vieren van liefdemalen in de kerken, en het eten en aanliggen op aanlegbedden in het huis Gods” verbood. Nog werd het toegelaten, terwille van het beoefenen van gastvrijheid, om voor vreemdelingen, die doortrokken, maaltijden aan te richten in kerkgebouwen. Ook werden de liefdemaaltijden in het vervolg buiten het kerkgebouw gegeven, soms op de graven der geloovigen en martelaren.

Doch, alhoewel de Synode van Gangra het anathema uitsprak over allen die het wraakten dat sommigen „uit den geloove liefdemalen aanrichtten en de broeders samenriepen om den Heer te eeren” zoo geraakte de gewoonte van liefdemaaltijden te geven spoedig in onbruik. Het is moeilijk te bepalen, wanneer zij in werkelijkheid opgehouden hebben. Zelfs nog in de 18de eeuw vindt men trouwens min stichtelijke tooneelen geschetst van maaltijden o. a. bij gelegenheid van ring- en classicale vergaderingen in onze eigen Nederlandsche kerk.

UIT HET LEVEN.

Ruth, Frances en Esther.

Eenige dagen geleden beviel de vrouw van zekeren Albert Zerklos, een arme man, wonende bij Decatuer in Indiana, van drie dochttertjes, welke hij de namen gaf van Ruth, Frances en Esther. Indien men nu weet, dat Mevr. Cleveland, echtgenoot van den president der Vereen.-Staten Frances, haar oudste dochttertje Ruth en het jongste Esther heet, dan is het spoedig te begrijpen naar wie de drie kinderen, op aanraden van vrienden, zijn genoemd.

De gelukkige vader maakte den president en

Merv. Cleveland schriftelijk met de voorspoedige bevalling zijner gade bekend, als ook met de namen die hij aan zijne drie dochters had gegeven, verzoekende tevens, daar hij zeer behoeftig was, of de heer en mevr. Cleveland niet zoo goed zouden willen zijn, om voor ieder der drie kleintjes een jurkje te koopen.

Een ieder kan zich de verbazing van den armen landbouwer en zijne vrouw voorstellen, toen zij de vorige week eene „check” ontvingen van *f* 1250. geteekend door Grover Cleveland, om voor ieder der kinderen een nieuw jurkje te koopen.

Mevr. Harriet Beecher Stowe.

De waardige oude dame, de schrijfster van het wereldberoemde boek „De Negerhut”, heeft in haar ouden dag een tegenzin gekregen tegen dit, haar eigen, zoo terecht beroemde werk. Haar vrienden en familiebetrekkingen verzoeken dan ook elkeen die haar komt zien, om zoo goed te willen wezen niet de minste melding van dit boek te maken in haar tegenwoordigheid. Hoe treurig!

Een Oranjesteen.

Hare Majesteit, de Koningin-Regentes, heeft door bemiddeling van Dr. E. C. Oggel uit de Vereenigde Staten, die tijdelijk de Gereformeerde gemeente Breda bedient, in den vorm eener financiële bijdrage een Oranjesteen toegezonden aan het „Holland Home” te Grand Rapids, Michigan. N.-Amerika. Het „Home” is een Tehuis voor ouden van dagen, beide mannen en vrouwen, uit Nederland afkomstig. In de stad Grand Rapids, welke eene bevolking telt van circa 90,000 inwoners, vindt men daaronder 20,000 Hollanders. Sedert de stichting van het „Holland Home” in 1892 hebben de Amerikaansche Hollanders reeds 15000 dollars of *f* 37,500 voor deze philanthropische inrichting opgebracht voor het aankopen van gebouwen en 'tegen verder voor de goede zaak benoodigd is. De gift van Hare Majesteit zal, als tastbaar blijk der belangstelling van Hoogstdezelve in het „Holland Home”, de liefde in 't verre Amerika voor het doorluchtig huis van Oranje bij vernieuwing doen ontvlammen.

Bred. Cour.

CORRESPONDENTIE.

J. D. te Amsterdam. Uw brief van den 18en dezer met bijlage ontvangen. Van ingezonden stukken wordt geen nota genomen tenzij de inzender zich aan de Redactie bekend maakt. Daarmee behoeft het publiek nog niet te weten te komen wie hij is.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f' 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

XI.

„SCHLIJNBAAR UITGEROeid.”

Deze dertigjarige rust was slechts eene betrekkelijke. Slechts eene rust, wanneer zij vergeleken werd met de stormen van wee en ellende, die over hen waren heengegaan. Want hunne vijanden hielden niet op hen te kwellen en te verontrusten. Onophoudelijke, listige aanslagen baarden telkens nieuwe ontroering, en de Waldenzen waren dikwijls genoodzaakt hunne landerijen te bewerken en hunne wijngaarden te besnoeien, met de geweren over de schouders gehangen. Vele hunner voornaamste mannen werden in ballingschap gezonden. Gianavello en Leger, wier diensten aan het volk te groot waren om vergeven te worden, werden ter dood veroordeeld. Leger moest, zoo luidde het vonnis, „verworgd worden, daarna moest zijn lichaam bij een voet aan den galg gehangen worden, gedurende vier-en-twintig uren, en eindelijk zijn hoofd afgehouden en in het openbaar tentoongesteld. Zijn naam moest op de lijst van bekende vogelvrijverklaarden geplaatst en zijne huizen met vuur verbrand worden.”

Gianavello vertrok naar Genève, vanwaar hij met onverminderde belangstelling de lotgevallen van zijn volk gadesloeg. Leger werd predikant van een gemeente te Leiden, alwaar hij het gansche Christendom eene weldaad bewees door het schrijven zijner

geschiedenis van de gemeenten der Waldenzen en de wreede martelingen, die zij hadden te verduren. Nauwelijks was deze geschiedenis verschenen, of er kwam een nieuwe ramp over de Waldenzen. Lodewijk XIV van Frankrijk namelijk begon te ontwaren dat zijn einde naderde en bevreesd om met al zijn gruwelijke zonden voor Gods rechterstoel te verschijnen, wilde hij van zijnen biechtvader weten wat te doen, om zich met den hemel te verzoenen. Het antwoord was dat hij het Protestantisme in Frankrijk uitroeien moest.

De „Grand Monarch,” zooals zijn tijdgenooten hem noemden, boog zich zeer gedienselijk voor het geschoren hoofd van eenen priester, terwijl geheel Europa voor zijne legers beefde. Lodewijk deed gelijk hem bevolen was en herriep het edict van Nantes. Maar dit was niet alles, hij dwong ook den jongen en zachtgeaarden Victor Amadeus, hertog van Savoye, om de Waldenzen of tot de Roomsche Kerk terug te brengen, of geheel uit te roeien. Op den 31sten Januari 1686 werd het volgende edict in de valleien geproclameerd:

- I. De Waldenzen moeten nu eens voor altijd ophouden met al hun godsdienstige verrichtingen;
- II. Hun wordt verboden, op straffe des doods en de verbeurdverklaring al hunner goederen, om godsdienstoefeningen te hebben;
- III. Al hun vroegere privilegiën worden hun ontnomen;

IV. Al de kerken, bedehuizen en andere plaatsen, gewijd aan den dienst des Heeren, moeten met den grond gelijk gemaakt worden;

V. Alle predikanten en schoolmeesters in de valleien moeten of Roomsch Katholiek worden of binnen vijftien dagen het land verlaten, op straffe des doods en de verbeurdverklaring hunner goederen;

VI. Alle kinderen, geboren en nog wordende geboren van Protestantsche ouders, zullen als Roomsch Katholiken worden opgevoed. Elk zoodanig kind, nog niet geboren, zal binnen een week na de geboorte, naar den priester van de parochie gebracht en in de Roomsche kerk opgenomen worden. In geval dat de moeder ongehoorzaam is, zal zij in het openbaar met roeden gegeeseld worden, en zoo het de vader is, zal hij vijf jaren op de galleien moeten doorbrengen." En zoo ging het monsterachtige decreet voort.

Het scheen of het doodsuur van de Waldenzen als volk geslagen had. Doch in stede van hun godsdienst te verzaken, grepen zij naar de wapens. Een leger van 20,000 werd tegen hen verzameld. Doch deze duizenden konden tegen hen niets uitrichten. In San Martino duurde het gevecht tien uren en eindigde in een volslagen nederlaag voor de Franschen, die tegen den avond aftrokken met een verlies van 500 dooden en gewonden, terwijl de Waldenzen *slechts twee* verloren hadden.

Daar men geen kans zag om te overwinnen nam men weer de toevlucht tot list. Men verzekerde den inwoners van de eene vallei, dat al de andere valleien zich hadden overgegeven; dat het voor hen derhalve dwaasheid was alleen weerstand te bieden en dat, zoo zij zich overgaven, zij al hun oude voorrechten terug zouden krijgen. Dit ging vergezeld van vele andere schoone en bedriegelijke beloften. Het gevolg was dat de eene vallei na de andere misleid werd en zich overgaf. Toen men de list ontdekte, was het te laat en hadden al de valleien zich reeds overgegeven. Drieduizend van hen werden in koelen bloede en wreedaardiglijk vermoord.

We kunnen niet in al te veel bijzonderheden treden, maar nemen de volgende verhalen als enkele en zelts nog niet eens de ergste staaltjes van hetgeen deze belijders van den naam des Heeren moesten lijden van hunne vervolgers.

Judith Revelin werd met haar zeven kinderen wreedaardig in hunne bedden vermoord. Thomas Margher vlood in eene spelonk en toen de soldaten hem daar ontdekten, stopten zij den ingang der spelonk met steenen toe en lieten hem daarbinnen van honger omkomen.

Jakob Roseno werd bevolen de heiligen te aanbidden, en toen hij weigerde, sloegen de soldaten hem meedoogenloos met zware knodsen, om hem daartoe te dwingen. Doch tevergeefs. Daarop schooten zij op hem en doorboorden zijn lichaam met kogels. Toen hij in de benauwdheid des doods ver-

keerde en zij hem toeriepen: „Wilt gij de heiligen aanbidden?" was zijn antwoord nog steeds: „Neen!" Daarop trok een soldaat zijn zwaard en verbrijzelde zijn hoofd daarmede.

Een jonge dochter, door een soldaat aangevallen, verweerde zich op de stoutmoedigste wijze en stootte hem in de worsteling over eene steilte in een diepen afgrond neder, zoodat hij door den val geheel verpletterd werd. Zijne makkers vielen dadelijk op haar aan met hunne zwaarden en hieuwen haar in stukken.

Giovanni Pallias, door de soldaten gevangen genomen, werd, omdat hij niet te bewegen was zijn geloof af te zweren, veroordeeld te sterven op eene plaats dicht bij een klooster. Aan de plaats gekomen, deden sommigen der monniken wat zij konden om hem tot afval te bewegen. Doch hij antwoordde hun, dat hij met hunne afgoderij niets te maken had en dat hij volkomen gelukkig was, waardig geacht te worden om Christus naams wil te lijden. Zij wezen hem toen op zijne vrouw en kinderen, die van zijn dagelijkschen arbeid geheel afhankelijk waren en na zijnen dood gebrek zouden lijden. Maar zijn antwoord was: „Ik begeer dat mijne vrouw en kinderen, evenals ik, hunne zielen hooger dan hunne lichamen en de toekomstige wereld hooger dan de tegenwoordige waardeeren zullen. Wat aangaat het gebrek dat zij na mijnen dood zouden kunnen lijden, dit weet ik, dat God een Ontfermer is en dat Hij voor hen zorgen zal, zoolang zij waardig zijn van Hem verzorgd te worden." Daar de monniken met hem niets konden uitrichten werd de martelaar omgebracht en alzoo overgeplaatst in de eeuwige heerlijkheid.

Paul Clement, een ouderling van de gemeente te Rossano, gevangengenomen door de monniken van een nabijgelegen klooster, werd naar de marktplaats geleid, waar zoeven tevoren eenige martelaren waren omgebracht. Toen hij de doode lichamen zag, zeide hij doodbedaard: „Gij kunt het lichaam dooden, doch gij zijt niet instaat de ziel van den waren geloovige te benadeelen. Wat aangaat het schrikkelijk schouwspel, dat gij nu aan mij toont, kunt gij er zeker van zijn, dat de wraak Gods over de moordenaars van deze arme lieden zekerlijk komen zal, en dat Hij het onschuldig bloed zal bezoeken, door hen vergoten". De monniken waren zoo verbitterd door deze woorden dat zij hem oogenblikkelijk lieten ophangen. Terwijl hij daar hing, vermaakten de soldaten zich door naar zijn lichaam te schieten.

Daniël Rambaut van Villaro, de vader van een talrijk kroost, werd gegrepen met verscheidene anderen en in de gevangenis geworpen. Daar bezochten hem vele priesters en waren onvermoed in hunne pogingen om hem te bewegen Roomsch Katholiek te worden. Toen niets wilde helpen, werden zij verwoed en besloten, hem door de allerwreedste martelingen tot den afval te dwingen. Zij lieten elken dag een lid van zijne vingers afsnijden,

totdat al zijn vingers afgesneden waren; zij deden toen hetzelfde met zijne teenen; daarna sneden zij elken dag om de beurt een hand of een voet af. Toen zij echter vonden dat hij al die smarten met onoverwinbare gelatenheid verdroeg en aan zijne belijdenis vasthield met onwrikbare standvastigheid, doorstaken zij hem met het zwaard en wierpen zijn lichaam voor de honden.

Pieter Gabriola, een man van hoogen rang, werd door een bende soldaten gegrepen en toen hij weigerde zijn geloof te verzaken, bond men verscheidene zakken buskruit om zijn lichaam en stak er het vuur in. De overigen, omtrent 14,000 in getal, werden in de verschillende gevangenissen in Piëmont ingekerkerd.

Voor de eerste maal nu was het waar in de geschiedenis der Waldenzen, dat hunne valleien *geheel ledig* waren. De eeuwenoude lamp was geheel uitgebluscht. De Theologische kweekschool in den Pradel Tor was met den grond gelijk gemaakt. Geen rook rees er meer uit hunne schoorsteenen, en hunne psalmen en andere gewijde liederen werden niet meer in hunne woningen of heiligdommen gehoord. Het was alles stil, en overal ledigheid en schrikkelijke verwoesting. De bewoners van de valleien waren allen in stinkende Italiaansche kerkers! In die gevangenissen werden zij zoo mishandeld, dat toen zij na eenige maanden, door bemiddeling van de Zwitsers werden vrijgelaten, er van de 14,000 frissche, sterke bergbewoners, die in de gevangenis gingen, 11,000 waren omgekomen. Want toen de deuren geopend werden, kwamen er slechts 3,000 geraamten tevoorschijn.

Deze 3,000, die eerst aan het zwaard en nu weder aan de pestilentie ontkomen waren, werden niet naar hunne valleien teruggezonden, maar naar Zwitserland verbannen. In het midden van den winter, toen de sneeuw en het ijs tot een schrikkelijke hoogte op de Alpen opgehoopt lagen en dagelijksche stormen den vermetelen reiziger met den dood bedreigden, zoo hij het waagde die steile kruinen te beklimmen, *moesten* zij over die bergen heen sukkelen. Zij zagen er akelig uit; vermagerd door krankheid, verzwakt door den honger, en sidderende vanwege ongenoegzame kleeding. Het hielp alles niets. Het werd hun bevolen zich op te maken en over die met sneeuw bedekte bergen te gaan.

Dienzelfden achtermiddig nog, toen het bevel kwam, moesten zij den overtocht beginnen, want de vijand weigerde uitstel te verleenen. Honderd-en-vijftig stierven nog dienzelfden namiddag. Dien avond bleven zij aan den voet van Mont Cénis. Den volgenden ochtend toen zij naar boven keken, zagen zij de duidelijke teekenen van een anderen storm en zij verzochten den officier, die het opzicht had, om terwille van hunne zieken en ouden van dagen, te mogen blijven waar zij waren, totdat de storm voorbij was. Met een hart, harder dan de rotsen boven hen,

beval hij hun om voort te gaan. Op dien dag kwamen er zes-en-tachtig van hun getal om. Waar zij nederzonken daar stierven zij ook. Geen nabestaanden of vriend werd toegelaten achter te blijven, om hen in hun laatste oogenblikken bij te staan of te vertroosten. Zij vielen den een na den ander neder en werden door de sneeuw begraven. Toen de lente weder kwam en de sneeuw minder werd, zag men den langen streep van lijken dezer ongelukkigen. Het doode kind lag vastgeklemd in de armen van de doode moeder.

Drie maanden lang duurde de overtocht. Doch in welken toestand kwamen zij te Genève aan! Van sommigen was de tong zoo erg gezwollen, dat zij niet spreken konden. Van anderen weer waren de armen zoo door de vorst beschadigd, dat zij die niet uitstrekken konden om de liefdegiften aan te nemen, die hun werden aangeboden. Nog anderen vielen op den drempel van de stadspoort neder en stierven, en vonden alzoo het einde van hun leven bij het begin hunner vrijheid.

Zij werden zeer gastvrij ontvangen in de stad van Calvijn. Eene deputatie van de voornaamste ingezetenen van Genève, met den grijzen patriarch Gianavello, die nog leefde, aan het hoofd, ging uit om hen te ontmoeten. Zij brachten hen naar hunne huizen en wedijverden met elkander om hun de grootste vriendelijkheid te bewijzen.

JACOBUS REVIUS.

III.

De aanklacht komt uit drie hoeken.

Ten eerste wraakt Van Vloten, *de hoogleeraar aan de Deventer school*, dat Revius er toe heeft meege werkt als een der „eerste Bewindslieden” dier „Doorluchtige School”, dat hare wet „de instemming harer Hoogleeraren met de Dordtsche kerkbeginselen gebiedend vorderde.” En hij voegt er aan toe, dat „met den contra-remonstrantschen geest van Revius, voor den verdraagzamer zin van later eeuw, ook die vordering allengs geweken is”.

Ik wensch daartegenover te constateeren, dat de beschuldiging van onverdraagzaamheid, met dit feit gemotiveerd, mij noopt tot het vlechten van eenen lauwerkrans rond Revius' slapen, die de Deventer hoogeschool plaatste op Gereformeerden grondslag, teneinde ze voor doervloeiing te bewaren.

Ten tweede is, volgens Van Vloten, Revius onverdraagzaam, omdat hij menigmaal een liefdeloos oordeel velde over andersdenkenden. Van Vloten noemt twee voorbeelden. In een' brief aan Sibellius uitte Revius zich op de volgende wijs over den dood van den jongen Vossius: „Te Amsterdam is Gerard Vossius' zoon Dionys gestorven, nadat hij een, tot ondermijning van 't Kristendom geschreven boek van een Spaanschen Jood in Latijn vertaald had.

Niet onduidelijk toont zich hier de hand Gods, die zijne eere wreekt." Een ander maal vaart hij — altijd volgens Van Vloten — tegen de Arminianen uit, als „ijverige aanhangers van hun vader, den Duivel, die een leugenaar en menschenmoorder is, en van Slatius, hun Patriarch." En na dit dubbele citaat laat de criticus dan volgen: „Doch wat hebben wij ons 'tgenot zijner welluidende dichten door den wanklank van zijne overdraagzaamheid te vergallen?"

Gij hebt het aanstonds gevoeld, de aanklacht in dezen vorm, met deze motieven, kunnen wij niet aanvaarden. Zeker, van zijn standpunt, bij zijne levensbeschouwing, zooal niet tegenover, dan toch zonder den Christus, heeft Van Vloten volkomen gelijk. Maar ik bid u, wat deed Revius anders in de gewraakte uitspraken dan eenvoudig opkomen voor de eere zijns Gods en wederstaan al wie zich tegen die eere kante? Wat anders, dan als issu de Calvin, in beoefening brengen het heerlijk woord van Calvijn: „Een hond blaft wel, als men zijnen meester aanvalt, en zou ik dan zwijgen, als de eere Gods wordt aangerand?" Wat anders, dan, op grond van Gods getuigenis, belijdenis afleggen van het voorzienig bestel des Heeren, dat werkt, ook in den dood des menschen? En zullen wij, als hij zulks doet, eene beschuldiging ontleenen aan de wellicht eenigszins gepeperde taal dier dagen, maar die door allen werd gebruikt?

Laat ons *ten derde* hooren, wat Busken Huet aan Revius verwijt. In een keurig epigram, in welks vijf en twintig regels plotseling een geheel tijdvak der Vaderlandsche geschiedenis en een van het hoofd tot de voeten geharnast voorgeslacht voor u opdaagt, leest ge:

OP HET VERGAEN VAN 'T SPAENSCH SCHIP
GENAEMT „DEN HEYLIGEN GEEST”.

Het domme bygeloof geeft schepen en galeyen
Den name van de Goôn, die haer in see geleyen;
Soo droech weleer het schip, daer Paulus innevoer
Na Romen toe, den naam van Castor en sijn broër.
Den Spanjaert speeltet na; sijn lastige caraken,
Sijn grove gallioens, en al wat hy laet maken,
Den titel hebben moet van een gewijden Sant,
Opdat het veylichlijk mach comen aen het lant.
Het eene wort gedoopt Maria, Godes moeder,
Het ander Nicolaes, der schipperen behoeder,
Het derde vormt men met den name van Clement,
Die alle sonden weet en alle diepten kent.
Was 't niet een raserny, dat in de West-armade
Den ouden Amiraël, die goud en silver laedde,
Den name voeren dorst van God, den Heylgen Geest?
Hoverdiger bestaen is, dunckt my, noyt geweest.
Geen wonder isset oock, dat God, die sulcke sonde
Niet lyden can, hem heeft doen sincken in den gronde,
Met takels en geschut, met menschen ende vracht;
Dat yemant, die het hoort, met recht daeromme licht,
En seght: de Heylge Geest weleer op 't water sweefde,
Doe God de werelt schiep en maeckte al wat leefde;
Maer onder 't water duyckt des Spanjaerts Heylge Geest!
Zoo isset dan voorwaer den rechten niet geweest. —
Na dit gedicht te hebben geciteerd, zegt nu Busken

Huet: „Dit zich verblijden in het ongeluk van anderen, dit spotten met hunnen ondergang, is in hooge mate hetgeen men pleegt te noemen onchristelijk. Een anders kerkgeloof te beschimpen, vooral indien men zich voor een voorvechter der gewetensvrijheid uitgeeft en als zoodanig optreedt, is ver van deugdzaam. De oud-testamentische voorbeelden van leedvermaak over het onvermogen der afgoden of over den val van de vijanden des uitverkoren volks, die Revius tot verdediging van zijn hekeldicht zou hebben kunnen bijbrengen, worden door de regtbank der zedelijkheid als oneerlijke sofismen van de hand gewezen en ter zijde gesteld.”

De opmerking moet mij even van het hart, dat het vaak vermakelijk is, te zien, hoe uitnemend de ongeloofigen aan Christenen weten voor te schrijven, op wat wijs zij Christelijk moeten zijn. Vanwaar zij hunne wijsheid halen, dat moogt gij weten, — ik weet het niet. Maar dat zij het doen, kunnen wij dagelijks opmerken, vooral bij kerkelijke kwesties en politieke verkiezingen. Doch ter zake.

Is het waar, dat spotten met den ondergang, ik zeg niet van *menschen*, maar van menschen, *die God haten*, onchristelijk, ondeugdzaam, onzedelijk is? Ik geloof het niet. Wie iets verstaat van de ontzaglijke Goddelijke ironie van den tweeden Psalm; wie Davids vloeken uit den 109^{den} en 139sten Psalm meevloekt; wie niet zijn hoofd schudt, als het uit des Heilands mond klinkt: „Gij adderengebroadels;” — die verstaat dat zeggen van Revius ook:

„Geen wonder isset oock, dat God, die sulcke sonde
Niet lijden can, hem heeft doen sincken in den gronde;”

en die gevoelt, dat niet zondig leedvermaak hem de laatste regels in de pen gaf, maar het heilig toornen tegen een snood misdrijf.

Zeker, Revius was scherp. Wellicht zou men eene enkele maal met eenig recht kunnen beweren, dat de peper wat al te overvloedig zijne spijzen kruidt. Maar onverdraagzaam of onchristelijk is Revius niet. Dien smaad werp ik verre van hem. Niet natuurlijk naar rationalistischen, maar naar Schriftuurlijken maatstaf gemeten. En ik staaf mijne bewering, dat Revius niet onverdraagzaam, maar wel harstochtelijk, bovendien liefderijk was, mee met citaten. Men moet, als men citeert, niet half citeeren. Is, gelijk bij Revius, elke bron afwezig, om te komen tot kennis van iemands karakter, anders dan zijne geschriften, welnu, dan toone men de eene zijde van de medaille zoowel als de andere. Hoort, hoe de dichter het wezen beschrijft van de

L I E F D E.

Quetsty het minste lit, ja stooty maar een tee
Het oge overloopt, de tonge roept, o wee!
Het hayr rijst overeynd. hier siedy hoe de leden
Wel dragen overeen van boven tot beneden.
o Christen denckt dit na, hoe hoge dat ghy staet,
De minste die God vreest die is u ledemaet.

Bemint hem als u self en nimmer hem verlatet,
Want niemant, is hy vroet, zijn eygen vleys en hatet.
Of, wilt ge 't negatief, hij maant u af van

GRAMSCHAP.

Wanneer de schoone son hem neyget na de baren
Soo laet u gramschap oock sich neygen en bedaren:
Wanneer de sonne rijst, laetse niet rijsen mee
Maar blijven in het diep der grondeloose see.

Een andermaal zingt hij:

Als wt een bitter hol het water comt gevloten
Of neemtet zijnen loop door swavelige goten
Het schijnet menichmael wel helder in het ooch
Maer lijkewel den smaeck gants niet met al en dooch:
Den wterlijken glans van godsdienst u niet batet
Soo bitter is den gront *en ghy u broeder hatet,*
Want is het binneste niet louter en gevaecht
Hoe meyndy dat de Heer het buytenste behaecht?

Doch waartoe zou ik meer citeeren? Reeds ver-
naamt ge uit deze weinige aanhalingen, welke geest
Revius leidde. Kunt gij Schriftuurlijker gedachten of
Schriftuurlijker vorm u denken?

Doch al te lang hield ik mij bij dezen enkelen
karaktertrek van Revius op. Ik was bezig, u zijn
levensloop te verhalen en het onverkwikkelijk inci-
dent-Matthisius was oorzaak van zoo lange excussie.
Ik keer thans tot zijne levensschets terug.

In 1617 streed hij met het woord tegen Matthis-
ius, om de Gereformeerde waarheid te verdedigen.
Hetzelfde deed hij in hetzelfde jaar ook in geschrift
tegen H. Herbetsghen, tegen wiens „boecyken” hij
in het licht gaf: „Schriftuurlijk tegenbericht van de
leere der Geref. kercken, aengaande de goddelijke
predestinatie ende andere aenclevende poincten, tegen
de dwalingen dergenen, die haer selven Remonstran-
ten noemen.” Hij bestreed in dit werkje den Goud-
schen predikant die op vijf verschillende punten veil
ging en wees hem met de Schrift terecht.

Het volgend jaar zou hem werk van anderen aard
brengen. In October 1618 werd hij namelijk naar
de Dordtsche synode gedeputeerd. Van welke alge-
meene bekendheid de verdiensten van den immers
nog jeugdigen predikant, vooral op het gebied der
Oostersche talen, waren, toont de 13de sessie dier
synode, waarin met zes anderen ook Jacobus Revius
werd aangewezen als revisor voor de vertaling van
het Oude Testament.

In 1619 werd hij beroepen naar de gemeente te
Leiden. Doch zijne geboortestad, aan welke hij trou-
wens ook veel verplicht was, boeide hem zóozeer,
dat hij bedankte.

In hetzelfde jaar ontmoeten wij hem op eene synode
te Deventer als voorzitter, met Petrus Plancius als
assessor.

Doch — laat mij een tiental jaren mogen oversprin-
gen en uwe aandacht vragen voor een zeer bijzon-
dere werkzaamheid van Revius, die volkomen de
waardeering zal wettigen, welke men hem in het
vaderland schonk. Ik bedoel zijn *invloed op de Griek-
sche kerk.*

Op de *Grieksche kerk*? Ja, waarom niet? Onze
Gereformeerden zijn een volk, dat wat aandurft. In
1611 hadden de Nederlanders Cornelis Haga, een
van Schiedam geboortig rechtsgeleerde, als gezant
naar Constantinopel gezonden. Deze Haga had niet
alleen de bezwaren te overwinnen, die noodzakelijk
moesten ontstaan bij de regeling der wederzijdsche
belangen van twee volken, die nog nimmer eenige
aanraking met elkander gehad hadden, maar er
waren ook andere bezwaren, die zijne schranderheid
moest te boven komen. De Fransche en Venetiaan-
sche gezanten aan het Turksche hof hadden op het
hooren dat de Turken een verbond met de Neder-
landen zouden aangaan, allerlei nadeelige geruchten
van de laatsten verspreid. Haga, die 14 Maart 1612
gehoor aan den Sultan vroeg, ontving dan ook een
weigerend antwoord. Men wilde hem wel als par-
ticulier persoon, maar niet als gezant van een vrije
en onafhankelijke natie ontvangen. Het antwoord
van Haga was, „dat hij liever zijn hoofd wilde ver-
liezen, dan dat synen Heeren ende Meesters sooda-
nige cleynichheid ende verachtaemheyt soude aen-
gedaen worden, tot groote vreucht ende triumphe
van de vyanden derselfder.”

Eindelijk kwam Haga, door zijne onversaagdheid
en beleid alle hinderpalen te boven en 1 Mei 1612
had hij een plechtig gehoor ten hove, tengevolge
waarvan reeds op 6 Juli d. a. v. een tractaat met
den Sultan gesloten werd.

Acht en twintig jaren bewees Haga in zijne be-
trekking van orator of ambassadeur in Turkije aan
het vaderland belangrijke diensten. En in hem nu
vond de Grieksche kerk een krachtig beschermer.
Zóo groot was zijn invloed, dat hij haar de vrije
godsdienst oefening bezorgde, die zij nog nimmer be-
zeten had.

Ten behoeve van die Grieksche kerk nu zond
Revius in 1627 in het licht: „Belgicarum Ecclesia-
rum Doctrina et Ordo, hoc est Confessio, Cateche-
sis, Liturgia, canones Ecclesiastici, Graece et Latine;”
in duodecimo. Ten behoeve van de Grieksche kerk
ontzag Revius niet de moeite, verbonden aan het
vertalen onzer Nederlandsche confessie met de lita-
rgische geschriften etc. in het Grieksch en in het
Latijn.

Zijn arbeid werd kostelijk bekroond. 22 Febr. 1628
ordonneerden de Staten-Generaal der Vereenigde
Nederlanden, dat, ter bevordering van de Gerefor-
meerde religie in Griekenland, als een uitnemend
middel tot propaganda de vertaling der belijdenis en
kerkenorde van Revius was te achten, en mitsdien
genoemde Revius tweehonderd exemplaren van die
vertaling zou zenden aan het „collegium rerum mari-
tumarum Amstelsdamense”, opdat dit „collegium”
ze met de eerste de beste gelegenheid zou doen toe-
komen aan Haga. De kosten der exemplaren zouden
de Staten aan Revius betalen. Copie van deze ordon-
nantie en van het bewijs, dat Revius ontving, met

de copie van de correspondentie, over een en ander tusschen Haga en Festus Hommius gevoerd, geeft het bekende werk „Daventrix illustrata.”

Ter begeleiding van zijne vertaling schreef Revius een brief aan Haga, met opdracht om één exemplaar voor zich, één voor den Patriarch der Grieksche kerk, Cyrillus, en één voor Piscator te bestemmen.

Na eenigen tijd werd van deze vertaling een andere vertaling gemaakt, n. l. eene Grieksch-Barbaarsche, ten behoeve van die Grieken, die het eigenlijke Grieksch niet verstonden, maar een bijzonder dialect spraken. De invloed van dezen arbeid, door Revius verricht, is niet te bepalen. Maar zeker is het, dat dit feit, de heroïeke poging alleen, haast voldoende zou zijn om den naam van Revius aan de vergetelheid te blijven ontrukken.

(Wordt vervolgd.)

SOEDAN.

Uitgestrekt, donker, verlaten; zonder hoop en zonder God, afgescheiden van de wereld; met een bevolking, saamgesteld uit honderd rassen, sprekende in honderd tongvallen, 80 à 100 millioen sterk, levende in even groote onbekendheid met het Evangelie van Jezus Christus, als hun voorouders vóór 19 eeuwen. Ziedaar, in ruwe trekken het beeld van Soedan en zijn inwoners.

Lezer, zouden er onder deze 80 millioen ook van 's Heeren schapen zijn?

„Dit deed ik voor U, wat deedt gij voor Mij?”

Soedan: het hechtste bolwerk van het Heidendom; Mohammeds sterke toren, van welks tinnen schier niemand ooit de kruisbanier wapperen zag; het hart van den gruwelijken slavenhandel; een bittere spot, een uitdaging, vooral in onze zoo rijk door God gezegende eeuw, van de kerk van Christus!

Zeker, China is uitgestrekt, onmeetbaar; zijn 300 millioen inwoners zijn schier allen heidenen, die leven in zwarte duisternis. Maar in China arbeidt een staf van 1600 zendelingen, aan de spits eener keurbende van eenige duizenden Christenen, terwijl het arme Soedan slechts een enkelen zending zijn grondgebied zag betreden en schier niet één zijner inwoners zag buigen voor het Lam.

Ongetwijfeld is in Indië het geestelijk arbeidsveld groot en de behoefte aan uitbreiding van het aantal Christen-zendingen dringend, doch grooter is het arbeidsveld, dringender de behoefte in Soedan, waar door de zelfzucht en de lauwheid der Christenen, tot dusver niet één straal van goddelijk licht de duisternis van zonde en onkunde verbrak.

Reeds bezit Afrika in Noord en Zuid, Oost en West, tal van vaste plaatsen, van waar kruistochten tegen het rijk van Satan worden ondernomen; ja, van uit het Zuiden, drong het Evangelie zelfs zeer

diep in het binnenland door. Doch Soedan ligt nog in grauww-zwarte doodschaduw. Hoe lang nog, Heer, voordat gij U over de beklagenswaardige Soedaneezen ontfermt?

Soedan. Wie denkt aan dit land, een *terra incognita* in den volsten zin des woord? Onbekend — en toch telt het meer inwoners dan de Vereenigde Staten, meer dan Engeland en bedraagt zijn oppervlakte meer dan een vierde deel van gansch Afrika! Bijna vijfduizend Eng. mijlen lang en meer dan 500 breed, verbindt Soedan de barre zandwoestijnen der Sahara met de vruchtbare landouwen van den Vrijstaat, scheidt zijn door de zon geblakerde oppervlakte den Indischen van den Atlantischen Oceaan.

Wees zoo goed, lezer, in gedachten met ons den Niger op te stoomen. Gij kent deze rivier, die ter lengte van ruim 2000 Eng. mijlen, haar wateren onder de gloeiende stralen der tropische zon voortstuwt naar den Atlantischen Oceaan, en ze daarin ten slotte uitstort, langs verscheidene beddingen, zoodat een delta ontstaat, die een streek land ter lengte van 120 Eng. mijlen omvat. Zie, daar stort aan uw rechterhand een machtige bijrivier, de Binoewé, haar watermassa in den stroom. Let ook op de bergen aan uw linker- en rechterzijde. Is 't niet als wyken zij terug voor de rollende baren van den majestueusen Niger? Welnu, lezer, hier staan wij aan de zuidelijke grens van Soedan. Vlak voor ons ligt het koninkrijk Nupé en achter gindsche bergen, die de grens vormen van genoemd koninkrijk, bevinden zich de Sultanaten, Gando, Sakoto en Bornow, terwijl hooger op tusschen Niger en Binoewé, 15 millioen Hansa's hun tenten hebben opgeslagen. Deze Hansa's (een nomadenstam) zijn een krachtig volkje. Uit alle deelen van het rijk van den Sultan van Sakoto trekken zij naar Lakoja, waar een Britsche factorie gevestigd is, om handel te drijven met de Engelschen. Nadat zij hier zes of acht maanden vertoefd en hun zaken afgedaan hebben, keeren de Hansa's in groote karavanen naar hun uitgestrekte grasvlakten en dorpen terug. Sommigen dezer dorpen zou men met het oog op de getalsterkte der bevolking steden kunnen noemen, want er zijn er die van 10 tot 20000 inwoners tellen. De woningen zijn ruwe houten hutten, vervaardigd van planken, die zeer licht in elkander getimmerd zijn, zoodat men ze, gelijk dit bij nomadenvolken de gewoonte is, terstond kan afbreken, zoodra men een andere streek tot woonplaats kiezen wil.

Blijven we hier een oogenblik staan, lezer, terwijl ons oog de voor ons uitgestrekte landen doorloopt.

Hoewel veel minder bekend, is Soedan veel volkrijker dan de Congo en zijn de inwoners van eerstgenoemd land in sommige opzichten ook beschaafder dan die van laatstgenoemden staat. Niet alle Soedaneezen zijn heidenen, in den platten zin van het woord. Men vindt onder hen, Mohammedanen en Fetisch-aanbidders, doch voornamelijk onder de hoo-

gere standen. Het „volk,” „de mindere man,” is heidensch en knielt voor hout en steen. Deze heidenen zijn de oorspronkelijke bewoners van Soedan, doch eeuwen geleden, werden zij door Mohammeds legers onderworpen en thans dienen zij, waar zij eenmaal heerschten. Opmerkelijk echter is, dat de overheersching der Arabieren niet heeft kunnen bewerken, dat de Soedanezen voor goed met hun afgodsdienst braken. Wie het fanatisme en de volharding van de volgelingen van den Profeet kent, zal zich zeker zeer over dit feit verbazen. Overigens is Soedan's bevolking een recht mengelmoes van rassen: Hansa's, Fulla's, Semieten, Hamieten wonen er broederlijk naast elkaar. Dat het getal der Arabieren evenwel het grootste is, blijkt mede uit het feit, dat de naam van het land, Soedan, een *Arabisch* woord is, dat „land der Zwarten” beteekent.

Bij de aardrijkskunde van Soedan, speelt het getal drie een niet onbeteekenende rol. Zoo kan men de oppervlakte van het land in drie deelen splitsen, namelijk in Oost-, West- en Midden-Soedan; zijn bevolking in drie hoofdrassen: in Arabieren, Hansa's en Fulla's. Voorts bezit Soudan drie „deuren,” die den Europeaan toegang verleen: Egypte in het Noord-Oosten, het Noordwestelijk deel van Afrika en de Niger in het Zuiden.

Oost-Soedan en meer bepaald de naam van zijn hoofdstad Karthoem, brengt Engeland's oorlog met Egypte in herinnering. Bij het hooren van dien naam, staat ons opnieuw de dood van den beroemden generaal Gordon voor den geest, gelijk ook het laag gedrag van den Mahdi, de bevrijding van Emin Pacha en de schandelijke ontruiming der equatoriaal-provincie, waardoor het reusachtig gebied tusschen Abessinië en de groote meren aan de strooptochten der woeste Arabieren ten prooi gelaten werd. Doch al deze herinneringen, hoe treffend ook, verdwijnen weer, zoodra wij komen onder de macht dier ontzettende gedachte: Oost-Soedan, Karthoem, het brandpunt van den gruwelijken en gevloekten menschenhandel!

Midden-Soedan, of de streek rondom het meer Tschad, omvat vele koninkrijken; zijn bevolking bestaat voornamelijk uit Hansa's.

Daar de naam dezer Hansa's (na de Arabieren de voornaamste volksstam van Soedan) reeds meermalen werd genoemd, wordt het tijd, den lezer aangaande deze menschen iets naders te vertellen.

De Hansa's zijn het schoonste volk van gansch Afrika. Aan een welgevormd, slank, doch tevens krachtig en gespierd lichaam, paren zij een verstand, dat in vlugheid en scherpte niet voor dat van den Europeaan behoeft onder te doen. Zij zijn over het algemeen vreedzaam van aard en zooveel zij kunnen, zullen zij den oorlog mijden. Doch is de strijd onvermijdelijk, dan grijpen zij moedig boog en speer, en verdedigen hun goed recht tot het uiterste. Zij bezitten een sterk ontwikkelden handelsgeest, en in ver-

gelijking met andere Afrikaansche stammen, vindt de vreemdeling hen beschaafd en voorkomend, in sommige opzichten aantrekkelijk zelfs. In tegenstelling met de Fella's, ontbreekt hun alle dweepzucht en hoewel ze Mohammeds leer aanhangen, nemen zij het volstrekt niet nauw met de voorschriften van den Profeet. Alleen de macht hunner overheerschers, de Arabieren, doet hen voor 't uitwendige de bevelen van den Koran gehoorzamen. Eeuwen geleden werd de valsche godsdienst van de „halve maan” den Hansa's met geweld opgedwongen, en nog heden blijkt dat duidelijk uit hun houding tegenover Mohammeds leer. Toch hebben de Hansa's ook reden om den Arabieren dankbaar te zijn, wijl dezen hen met de schrijfkunst bekend gemaakt hebben.

Zeer druk is de handel in het gebied van den Sultan van Sokoto, een der rijken van Centraal-Soedan. Voortdurend trekken karavanen, uit de ommuurde steden van dit land, naar de omliggende rijken. De grootste drukte veroorzaakt de slavenhandel. Talrijke karavanen trekken naar het Zuiden, waar de dorpen der vreemde stammen met groote overmacht vernield en honderden menschen geroofd worden. Nu gaat de tocht naar Sokoto terug. Vele der arme slaven sterven op den weg, tengevolge van gebrek, of van de ruwheid, die zij van de onmenselijke drijvers moeten ondergaan. En — lezer — beklag deze niet het meest. Nog veel ongelukkiger zijn zij, wier sterker lichaam hen alle moeilijkheden der vreeslijke reis deed trotseeren; want in Sokoto aangekomen overkomt hun grooter ellende. Nu worden zij door andere karavanen noordwaarts gevoerd en eindelijk, na onuitsprekelijk lijden, op de publieke markten van Timbuctoo, als slachtvee verkocht aan den meestbiedende, wiens belang natuurlijk meebrengt, een zoo groot mogelijk voordeel van de levende koopwaar te trekken, en die dus een schandelijk uitzuigingsstelsel op haar toepast.

Doch keeren wij tot ons onderwerp terug. Behalve de bedrijvigheid, die deze handel veroorzaakt, is er in Sokoto ook veel vertier door nijverheid en ambacht. Het kleermakers- en schoenmakers-ambacht bijvoorbeeld verkeerden er in bloeienden toestand. Natuurlijk moet men dat niet in Europeeschen zin opvatten; geen blanke zou de kleederen of de schoenen willen dragen, die in Sokoto vervaardigd worden. Toch zal het ieder, die even nadenkt, ten hoogste verbazen, dat te midden van zooveel woestheid, dierlijkheid en kannibalisme, waarvan Afrika het tooneel is, deze sporen van ontluikende welvaart en beschaving gevonden worden.

Sokoto is het dichtstbevolkte van alle Afrikaansche rijken. Met de beide omliggende Staten, Bornu en Wadai, telt het ongeveer zestig millioen menschen, die allen den Mohammedaanschen godsdienst belijden, en nog geheel onbekend zijn met het Evangelie van onzen Heer.

Van onze geografische bespreking rest ons nog

een beschrijving van *West-Soedan*, het land van den Niger, die rivier met haar tweeëntwintig monden en een delta, zoo groot als Ierland. In dit deel van Soedan ligt de stad Timbuctoo, berucht om haar groote slavenmarkt. De bevolking bestaat in hoofzaak uit Fella's, een dappere stam, die zeer knap is in handel en bedrijf, — doch daarbij uitermate dweepziek en krijgsvuchtig. Bij de minste aanleiding trekken zij op het oorlogspad en hun wapenkreet „Jibad, Jibad” (heilige oorlog) heeft op deze Fella's ongeveer dezelfde uitwerking, als vóór honderd jaar de Marseillaise op den Franschman oefende. Zoodra deze roep in hun ooren klinkt, is het als verliezen de Fella's hun bezinning, en met een doodsverachting, die aan razernij grenst, werpen zij zich op hun vijanden, die bijna altijd het onderspit delven moeten, in den strijd met hun fanatieke tegenstanders. Bijna alle omliggende volken zijn dan ook reeds aan de heerschappij dezer Fella's onderworpen.

Karakteristiek bij deze Fella's is hun gewoonte, om alle Europeanen, die zij ontmoeten, als „bloedverwant” aan te spreken. Tevergeefs is het, hen op het dwaze dezer gewoonte te wijzen; onwrikbaar is hun overtuiging, dat er tusschen den Europeaan en den Fella bloedsbetrekking bestaat. Zij zijn evenals de Hansa's een ontwikkelde stam. Hun lichaamsbouw onderscheidt hen van de gewone negers en hun taal, die naar vaste regels geschreven en gesproken wordt, kenmerkt zich door iets, dat men zeker in geen enkele taal ter wereld zal terug vinden, namelijk door een volkomen afwezigheid van het onderscheid tusschen het mannelijk en het vrouwelijk geslacht, zoodat men voor het een zoowel als voor het ander, slechts één persoonlijk voornaamwoord bezit. Daarentegen bezitten de Fella's de onderscheiding van een „menschelijk” en „niet menschelijk” geslacht. „Menschelijk” zijn alle concrete, „niet menschelijk” alle abstracte zelfstandige naamwoorden.

Ter eere van de Fella's moet gezegd worden, dat zij, hoewel vurige en dappere krijgers zijnde, nooit eenig werkzaam aandeel aan den slavenhandel genomen hebben, die op hun grondgebied gedreven wordt.

Na deze bijzonderheden aangaande Soedan, komen we tot de vraag: „Wat is en wat wordt door het belijdend Christendom gedaan voor het geestelijk-zedelijk welzijn der inwoners van dit land?”

Ons antwoord luidt: „Hoewel in algemeenen zin, de belangen van Soedan's inwoners door het Christendom werden verwaarloosd, is het toch niet geheel vergeten geweest!”

In 1881 zond een Amerikaansch Zendingsgenootschap een harer agenten naar Afrika, ten einde beter bekend te worden met dezen toestand, waarin Soedan verkeert. De plannen waren goed overlegd en de uitvoering daarvan zou ongetwijfeld ten zegen voor Soedan geweest zijn, indien politieke overwegingen niet tusschenbeide gekomen waren. De expeditie

werd ontbonden, nog vóór zij iets gedaan had en, jammer genoeg, tot dusver werd zij niet hernieuwd. (Slot volgt.)

EEN REIS DOOR MADAGASKAR.

(Vervolg.)

EENS DELVERS LEVEN EN GEVAREN.

Thans zou ons goudgraversleven beginnen. We waren nu aan het eind onzer reis gekomen, en nu zou elke partij op zichzelf staan en zijn eigen weg volgen. Elke groep had haar eigen tent betrokken. Mijn groepje bestond thans uit drie man. Het kamp van den heer T. was op een heuvel; in alle richtingen spreidden zich heuvelen uit, met hooge bergen naar het zuiden en noorden. De heer T. werkte hier met ongeveer drie honderd inboorlingen. Hij kwam met één of meer gouverneurs overeen tegen eene zekere betaling (te berekenen naar 't gewicht van 't goud door diens volk verkregen) om hem van werkvolk te voorzien (vrouwen en kinderen inclus). Het volk zelf ontving geene belooning, en moest gedeeltelijk in hun eigen onderhoud voorzien.

Vóór zonsopgang neemt ieder zijn ontbijt, en van zijn houweel en waschschotel (van hout of blik) voorzien, gaan ze dan in alle richtingen uit naar de riviertjes, waar ze meenen het meeste goud te zullen vinden. Het gruis wordt van de bedding der rivier met de houweel, ook met de hand, gehaald en in den bak gedaan. Als die gevuld is, gaan ze aan den kant van 't water op den natuurlijke stoel zitten, en nu geeft en geschommeld, dat het een lust is. Daar goud zeven maal zwaarder is dan zand, zakt het onmiddellijk naar beneden; het gruis wordt gedurig van boven verwijderd, tot ten laatste alleen het goud op den bodem overblijft, dat dan in een daarvoor bestemd bakje geworpen wordt. Zoo gaat het den geheelen dag voort tot een uur vóór zons- ondergang. Het goud wordt nu gedroogd, het stof er uitgeblazen, en nu naar 't kamp terug.

Daar aangekomen vergaderen wij bij de hut van den hoofdman, waar reeds een beambte van Regeeringswege, een vertegenwoordiger van den heer T., en een dito van den gouverneur met hunne boeken waarin de namen der arbeiders opgeteekend staan, plaats genomen hebben. Nu wordt ieders naam afgelezen en zijn vondst van dien dag gewogen en geboekt. Het gaat er nu recht jolig toe, en men moet zien met welke spanning de uitslag van ieders gewicht afgewacht wordt. Hij die een goede „show” kan maken wordt met gejuich ontvangen, terwijl de arme drommel, die maar een paar grein kan opwegen met gejuig en gesis ontvangen wordt. Meer dan eens heb ik gezien, hoe de arme schepsels, die niets of heel weinig gevonden hadden, terdeeg afgeranseld werden, niettegenstaande zij misschien den geheelen dag hun best gedaan hadden. Het is

ZIJ STOOTTE HEM VAN DE STEILTE AF.

licht te begrijpen, dat zulk een stelsel van werken ruime gelegenheid aanbiedt om goud achter te houden, en ik geloof zeker, dat ze in den regel maar een klein percentage van het werkelijk gevondene afleveren. Ik had later ruim gelegenheid daarvan overtuigd te worden. Het gemiddeld gevondene door elken werkman per dag bedroeg drie grein; dus dit loonde niet. We waren dan ook reeds den volgenden dag bitter teleurgesteld, temeer daar die plaats nog de beste was! Wij waren jammerlijk bedrogen. Ik was echter vast besloten, nu ik eenmaal de opoffering en kosten gemaakt had, tot het uiterste vol te houden, en niet den moed te zullen opgeven dan alleen na een grondig onderzoek.

Een groote hinderpaal was echter mijn gezondheidstoestand, die steeds slechter werd, wegens aanvallen van de koorts. Ook was onze proviand maar bijna uitsluitend rijst. Ons gezelschap bleef nog bijna eene maand bij elkander werken, toen ging men uiteen. Ons partijje had besloten een onderzoekingsreis naar 't Westen tot de kust te ondernemen. Daar wij voor de reis proviand behoefden, zouden mijn twee maats met de anderen in de stad het noodige koopen en op zijn minst vijftien dagen uitblijven. Ik bleef dus alleen achter met een paar bedienden. Den tweeden avond na hun vertrek kwamen er twee lieden van het volk in mijne tent; waarschijnlijk gevoelden ze medelijden met mij wegens het lijden aan de koorts. Ik kwam op den inval, iets van hen te weten te komen, betreffende de geheime plaatsen waar ze goud groeven. Ik gaf ieder een zoopje rum, en had spoedig hun vertrouwen gewonnen. Ze vertelden mij onder meer van twee plaatsen, welke onnoemelijk rijk aan het edel metaal moeten zijn: Ambazaha en Sokombro. Onder tusschen haalde een uit een gordel, dien hij om 't lijf droeg, een prachtig stuk goud, ter grootte van een duivenei en ruim twee en een half ons zwaar. „Dit stuk komt van Sokombro,” zei hij, „wij hebben het op 't lijf van een Sakhalava van die plaats, welken wij gedood hadden, gevonden.” Op mijn vraag, hoe hij wist dat de plaats zoo rijk was, en of hij dan al zelf daar geweest was, antwoordde hij: „De Sakhalavas houden de plaats geheim, en natuurlijk zal niemand onzer het wagen, daarheen te gaan, daar ze ons dooden zouden; doch op de grens van hun gebied ligt een onzer forten, welks lieden hen meermalen daar bespied hebben.

Ik besloot onmiddellijk dit tot hertoe verloren Ofir onverwijld te gaan opzoeken, met behulp dezer lieden als gidsen. Ik wist dat het niet zoo gemakkelijk zou gaan, daar ze een ingekankerde vrees voor de Sakhalavas hadden. Aan den anderen kant wist ik ook, dat ze op geld waren.

„Wel,” zei ik, „jullie waart zoo goed mij met die plaats bekend te maken; ik reken er nu ook op om jullie als gidsen daarheen te krijgen tot aan 't fort, vanwaar ik dan door de bewoners der plaats verder

geholpen zou kunnen worden; ik ben besloten morgen te vertrekken, ik zal jullie goed betalen.”

Ze keken elkander glimlachend aan en antwoordden: „Neen *vazaha*, die weg kan niet bereisd worden, dan alleen met een talrijk gewapend geleide, daar er anders geen levende ziel zal uitkomen.” Ik wendde alle pogingen aan, doch tevergeefs. Als laatste middel haalde ik 4 dollars uit, en naar ieder een stuk werpende, zei ik: daar hebt jullie nu een hoop geld; dat geef ik jullie nu, en bij onze aankomst in het fort het overige; wil jullie dit aannemen? Zoo niet, dan ga ik het aan anderen presentereen, die geene lafaards zijn zooals jullie.

Zij staarden van het geld op elkander, en er scheen een hevigen tweestrijd in hun binnenste te woeden tusschen Vrees en Mammon, doch de oude behield het veld als gewoonlijk en Vrees moest den aftocht blazen. „Wel maat,” hernam de een, „ik geloof dat we verplicht zijn den *vazaha* maar te geleiden en te beschermen, nu hij toch vast besloten schijnt te willen gaan; wij mogen hem niet zoo maar aan alle man overlaten. Maar dan moeten we van nacht vroeg beginnen om morgen achtermiddag aan het fort te kunnen zijn.” „Dat was van 't begin af mijn voornemen,” hernam de ander; „maar het was toch onze plicht den *vazaha* het gevaar voor te stellen; we hebben dus onzen plicht gedaan.”

„Dat is zeer juist en voorzichtig van jelui,” zei ik, „maar gaat nu dadelijk slapen, en roept mij, als jelui denkt, dat het tijd zal wezen om te vertrekken; ik ga nog eerst een en ander voor de reis in gereedheid brengen. Daarop namen ze hun afscheid, terwijl ik voorzichtigheidshalve het geld weer in den zak stak. Nu ging ik naar de hut mijner twee bedienden, meldde hun, dat ik dien nacht op een onderzoekingsreis ging voor een paar dagen, haalde een goudwaschschotel en houweel, een paar dekens, eenige blikken verduurzaamde vruchten en vleesch, koffie, suiker, enz., pakte dit alles in, en ging ik mijn revolver (een groote met acht schoten) schoonmaken, den bandelier met patronen vullen, waarop ik mij ter ruste begaf. Ik werd echter al spoedig gewekt door de gidsen, daar het tijd was om te vertrekken. Het was een uur in den nacht.

Ik gaf ieder een pak te dragen, en voort ging het in den donkeren nacht, in een donker, onbekend land, op een donkere onderneming.

Toen de maan kort daarna te voorschijn kwam, verrieden zij al dadelijk hun onrust. Gelukkig echter ging de reis ongestoord voort tot op den middag, toen wij aan eene kloof kwamen, waar ik teekenen van goud meende te bespeuren. Ik liet hen de pakken neerzetten, en grond uithalen; terwijl ik die waschte. De plaats bleek weldra iets goeds te bevatten; ik zette ijverig het onderzoek voort, terwijl het volk mij gedurig waarschuwde niet langer te verzuimen, daar we anders het fort voor den nacht

niet zouden bereiken. Ik stoorde mij echter maar weinig aan hen, omdat ik voor mijzelf geen vrees voor de Sakhalavas voelde, al moest ik ook in het open veld vernachten; en daarbij wist ik, dat ze mij nu niet zouden verlaten uit vrees. Zij konden nu noch voor-, noch achteruit.

Na ruim twee uur ging het weder verder. Ze stapten nu geregeld voort; ik ging echter op mijn gemak, daar ik ook reeds erg moe begon te worden, en bleef dus een heel eind achter, doch zoodra naderden ze niet eene rivier, of ze waren genoodzaakt te wachten tot ik kwam.

Tegen 4 uur bereikten we weer eene plaats die goudhoudend was. Ik beval hun de pakken neer te zetten en grond uit te halen, wat ze echter beslist weigerden; doch toen ze zagen dat ik niet den draak met mij liet steken en naar mijn revolver greep, gingen zij oogeablikkelijk aan 't werk. Toen we van hier vertrokken zonk de zon reeds achter den horizon. „Nu *vazaha*,” riepen ze als in wanhoop, „waar moeten we nu van nacht overblijven? We kunnen het fort niet meer halen.” „Tot aan den voet van dien berg daar (op ongeveer drie mijlen afstands) onder de boomen, en daar zul jelui onder mijne bescherming veiliger wezen dan in eenig fort,” hernam ik. Dat scheen hun waarschijnlijk even onnatuurlijk en ongeloofelijk toe, als het vernachten in het open veld in dit vijandelijk gebied. We daalden ondertusschen een bergrug af naar eene rivier; juist toen we die genaderd waren, hoorden we vlak achter ons eenige gewerschoten, terwijl één der kogels op 12 passen van ons neersloeg. Toen we omzagen, bemerkten we zes Sakhalavas in volle vaart van den bergrug op ons afkomen. De kerels, met den dood op 't gelaat, smeten de pakken neer en wilden het op een loopen zetten naar de rivier; het gelukte mij echter met groote moeite hen tot staan te brengen.

„Neemt de pakken op, en vlucht naar dat klipkopje, vanwaar ik met mijn revolver den grond in alle richtingen kan bestrijken, en laat ons daar achter de klippen schuilen,” beval ik hun. Ze deden zulks; doch toen ze half op weg daarheen waren, kwam er een tweede salvo kogels over ons hoofd en . . . daar lagen de pakken, en onze beschermers sloegen op de vlucht. Ik had groote begeerte hun nog een paar kogels achterna te zenden. De rivier die tamelijk begroeid was, liep van Oost naar West; en onze maats staken om hunne achtervolgers te misleiden, schuins af alsof ze met den westelijken loop zouden ontvluchten; terwijl ze, toen ze uit 't gezicht hunner vijanden waren, meteen zwenkten, en de oostelijke richting insloegen. De Sakhalavas dit ziende, staken daarop recht door om hun den pas af te snijden. Ik zat dit met groot genoeg aan te zien, en kon een luid lachen niet bedwingen. Inmiddels was het reeds schemer geworden, en ik begon mijne positie, die alles behalve benijdenswaardig was, eens in ernstige overweging te nemen. Overdag had ik voor

de Sakhalavas geen vrees, daar ik wist, dat ze te bloohartig waren om mij openlijk aan te vallen. Doch hier konden zij mij verrassen en overvallen in het donker, en niemand wist hoe groot hun getal wel kon zijn; ik was maar alleen, en moest dus tegen sluipmoord op mijn hoede zijn. En dat ik mij hierin niet misrekend had, zal den lezers weldra duidelijk worden.

Na alle mogelijke plannen beraamd te hebben, kwam ik ten slotte op een zonderlingen inval. Dicht bij het kopje stond een groep boomen in den vorm van een halven cirkel, en daarvoor enkele alleen staande mangoboomen, met dicht lommer; die gaven dus een soort van ingang tot den cirkel. Ik nam de pakken, bracht die aan den binnenrand van den cirkel, en ging toen veel hout, waaronder eenige dikke boomstompen, bij elkander brengen. Daarop verzamelde ik gras, en stak een vuur aan; trok schoenen en baatje uit, en stopte die met gras op. Op die manier maakte ik een beeld van gras, plaatste de dekens er over, zoodat de schoenen van onderen een weinig uitstaken bezijden de opgestopte ellebogen van het baatje; plaatste mijn hoed op 't gezicht, en . . . „ja waarlijk —” St! daar ligt de man gerust te slapen; nu is 't onze kans.” Ik maakte toen de pakken los; plaatste eenige eetwaren op een bord en zette de groote stronken bij het vuur; daarop nam ik mijn revolver, na die eerst goed nagezien te hebben. Het was nu hoog tijd heen te gaan. Ik verschool mij in een mangoboom, 15 passen van 't vuur. Ik begreep dat de vijand, indien hij kwaad in den zin had, mij ongemerkt zou trachten te naderen, en van dezen kant. Daar zat ik nu in angstige spanning met ontbloot hoofd, voeten en armen, en gefolterd door een heirleger muskieten, die natuurlijk vrij spel hadden. Door het langdurig onbeweeglijk zitten, in een half-onnatuurlijke houding, met een gestel, reeds erg door de koorts verzwakt, werd de verbeelding hevige opgezweept; zoodat ik bij de beweging van een blad, de gedaante van een mensch meende te bespeuren, en door de koortsachtige klopping van het opstijgende bloed gedurig voetstappen of geluiden van den vijand meende te ontwaren.

Na ruim twee uren in zulk eene spanning gezeten te hebben, zag ik achter den mangoboom voor mij, menschenlijke gedaanten kruipend te voorschijn komen; ze naderden op handen en voeten, de een achter den ander, het vuur. Bij het licht der sterren kon ik er duidelijk zeven onderscheiden, hoewel er waarschijnlijk meer waren. Toen de voorste juist recht over mij was (ik stond op 't punt te vuren) hield hij stil, en wenkte de achtersten te wachten. Hij kwam toen half overeind, om de positie bij het vuur des te beter in oogenschouw te kunnen nemen. Mijn tijd was nu gekomen; ik schoot, behalve op hem, nog vijf schoten snel achter elkander op de anderen af. Ik hoorde het gillen en schreeuwen, en een gedruisch, terwijl zij over de klippen heen

vluchtten. Toen de rook tusschen de takken opklaarde, zag ik den getroffene nog een paar malen overeind komen en neervallen, terwijl hij nog den noodkreet slaakte van: „Help!”

Dit alles geschiedde in korter tijd, dan het neerschrijven ervan vereischt. Ik bleef nog een poosje onbeweeglijk zitten, daar ik hevig ontsteld was, laadde mijn revolver, en klom toen naar beneden. Ik was overtuigd, dat de moed den vijand voor goed ont-nomen was; zij zouden althans van nacht niet weder terugkomen. Met een brandend hout ging ik den getroffene eens bekijken. Afschuwelijk! Zulk een in zijn laatste stuiptrekkingen, zieltogend, in zijn bloed badend wezen, hoop ik nooit weer in mijn leven te mogen aanschouwen. Het was een knevel van een Sakhalava van over de zes voet, en hij had den kogel gekregen onder de rechterborst in en achter den rug uit; zijn geweer en assegaaien lagen op korten afstand. Ik vond er nog twee geweren der anderen, die hun van schrik waarschijnlijk uit de handen waren gevallen.

Ik ging naar 't vuur terug; kookte een ketel water om koffie te maken, en besloot zoodra de maan opkwam, mijne reis in de richting van 't fort te vervolgen, daar aan slapen op die plaats niet te denken viel, en het ook niet onwaarschijnlijk was, dat de Sakhalavas den volgenden morgen zouden terugkomen in grooten getale, om den dood van hunnen makker te wreken. Ik moest echter nog ruim twee uren op deze akelige plaats vertoeven. Zoodra de maan maar eenigszins zichtbaar was, borg ik het goed zoo goed ik kon weg, en ging voort. Ik had groote moeite in 't volgen van het voetpad, dat ik meer dan eens verloor. Eindelijk bereikte ik een groote rivier, die al bruisende mij den door-gang belette. Wat nu gedaan? Ik wist dat het water wemelde van krokodillen, en de vrees voor den vijand was niets bij die voor de kaken dezer monsters. Er was echter geen keus; ik moest er door op leven en dood. Ik ontkleedde mij, bond de kleederen achter den nek, en stapte in. De stroom was verschrikkelijk sterk; en daar ik reeds afgemat was, moest ik de uiterste krachten inspannen, om niet weggevoerd te worden. Ik kwam behouden, hoewel uitgeput aan den overkant.

Na wat gerust en een pijpje gerookt te hebben, ging ik voort, en toen de zon opkwam, kon ik niet ver meer van het fort geweest zijn. Kort daarna beklom ik een hoogte om te zien of ik niets kon bespeuren; en ja wel, daar ginds zag ik een troep menschen mij voorbij marcheeren, in de richting van waar ik kwam; ik herkende ze dadelijk aan de witte *lambas* als Hovas, en maakte de gevolgtrekking, dat het soldaten uit het fort waren, die gezonden waren, om mij op te zoeken. En zoo was het ook. Het bleek later, dat mijn twee dragers dien nacht doorgevlucht waren naar 't fort, waar ze van mij berichtten, dat ik door eene afdeling van

den vijand aangevallen was die mij nu waarschijnlijk ingesloten hield. Zoodra het dag was, zond de gouverneur alle beschikbare mannen af met strenge order om mij mede te brengen, levend of dood. Ik ging op het hoogste punt staan en loste eenige schoten, om hunne aandacht te trekken, hetgeen gelukte. Zeer aandoenlijk was de ontmoeting met deze bevriende Hovas; het scheen, alsof ze hunne oogen niet konden gelooven, mij levend en ongedeerd aan te treffen. En mijn twee gidsen? Wel, die likten mij werkelijk de handen en voeten. Toen ik hun nu de ontmoeting met den vijand verhaalde, steeg hun bewondering ten top, en ik zag er velen beven als een riet enkel op het aanhooren daarvan.

(Wordt vervolgd.)

EEN MUZIKALE AVOND.

Midden in de stad, maar ver van de straat, werkte ik voor mijn schrijftafel. Ik nam mij tenminste voor te werken. Het kwam er niet van, het kon er niet van komen. Want er werd tot mij gesproken in velerlei stemmen.

Het was avond, na een warmen dag. Het strakke blauw des hemels was thans met loodkleurige wolkenmassa's bedekt. Alles toonde aan dat een onweer op handen was. En ja.... daar rommelde het reeds in de verte met doffen toon; sterker, steeds sterker werd het geluid na elken nieuwen vuurstraal, die het luchtruim doorkliefde. Daar ratelde de donder met ontzaglijken klank — het was de eerste toon van de majestueuse muziek, die mij boeide. Slag op slag volgde, wegstervend in de verte. Die muziek sprak mij van de almacht Gods en van des menschen nietigheid. En met stille aandacht luisterde ik..... Daar vielen enkele regendroppelen, met zacht gekletter op den marmeren vloer van de binnenplaats, waarop mijn venster uitzag. Steeds meer vielen die droppelen, steeds harder..... ook dat was muziek, de muziek van vele verhoorde zuchten en beden om den malschen regen, die ons vruchtbaarheid zou schenken, na de weldadige warmte, die er overheerscht had. En onder dat rommelen des donders, die van Gods grootheid sprak, murmelden zachte stemmen van de liefde Gods.

En weer hoorde ik andere tonen — van andere zijde — ditmaal door menschen voortgebracht. Het waren de melancholische tonen eener harmonika. — Ik houd wel van dat instrument. „Men kan er iets uithalen,” zegt de hartstochtelijke harmonikaspeler, en ik geloof dat het waar is. Maar wat ik er thans van hoorde, bovenal wat ik er *bij* hoorde, dat deed mij onaangenaam aan, ook „al werd er wat uitgehaald,” en al klonk de meisjesstem, die het er-uitgehaalde begeleidde, ook nog zoo goed.

Alsof een schoon concert plotseling wordt verbroken door het lawaai, dat een straatbengel met

een paar potdeksels maakt, — zoo klonk ook deze muziek, dit lied mij in de ooren.

Want daaruit sprak de geest van ongelooft, de geest der revolutie, zich ten slotte, na de schildering der socialistische heilmaatschappij uitend en besluitend in de regelen:

Dan zal éens 't laatste altaar vallen;
Maar ook de laatste kerkerpoort.

O, verblinding der 19e eeuw, die meent, dat „waar het licht der rede gloort, alles zon, alles geluk zal worden” — die meent, dat „waar het laatste altaar” valt, de strijd tegen de kerk met den ondergang van deze wordt beëindigd (maar dat zal niet gebeuren, want, „Gods Woord bestaat in der eeuwigheid!”) Hebt ge dan nog niet geleerd, de harde les, die de Fransche revolutie der 18de eeuw in de jaarboeken der geschiedenis schreef? Neen, dat licht der rede — 't gloorde toen niet alleen, het blonk in zijn vollen glans — helaas! 't blonk rood, als de avondzon, die in purperen wolken neêrzinkt in het Westen, bloedig rood, om te voorspellen dat de volgende dag een treurige, een regenachtige, een befloersde dag zou zijn! En hoe is deze voorspelling bewaarheid!.....

De vrees is om het hart geslagen
Van boer en burger, edelman.....

Zoo hief weer de meisjesstem aan, en weer klonken de tonen van de harmonika in een muziek, die mij treurig aandede.....

Maar plotseling verhief zich nog andere muziek, eerst zachter, toen luider, en 'k verstond de woorden, en ik juichte mee in de tonen van da Costa's heerlijken triumfzang:

Zij zullen het niet hebben
Ons oude Nederland!
Het bleef bij all' ellenden
Gods en der Vaad'ren pand!
Zij zullen het niet hebben
De goden van den tijd!
Niet om *hun* erf te wezen
Heeft God het ons bevrijd!

En later:

Gij zult ons toch niet hebben,
Gij goden van den tijd!
Wij blijven ook bij 't zinken
Der Vaad'ren God gewijd!

Nogmaals verhief zich, maar zwak, als verstommend voor dat andere lied, de muziek des ongeloofts, en nogmaals klonk het:

Dan zal éens 't laatste altaar vallen!
Maar ook de laatste kerkerpoort!

Toen — in vol koor — want in de nabijheid hield een Chr. Zangvereniging haar repetitie, volgde het slot-accoord:

Met al hun schoone woorden
Met al hun stout geschreeuw,
Zij zullen ons niet hebben,
De goden dezer eeuw!
Tenzij het woord des Zwijgers
Moedwillig werd verzaakt:
*'k Heb met den Heer der heeren
Een vast verbond gemaakt!*

Ziedaar het antwoord op den schreeuwenden revolutiegeest.

De donder had opgehouden, nog druppelde zachtens de regen neder. 'k Sloot de vensters en zette mij neder om te werken, velerlei muziek in velerlei tonen had ik gehoord, maar bovenal begreep ik dit: dat Gods majesteit groot is, zijn liefde oneindig, en zijn Woord, zijn bestaan, zijn kerk tot in der eeuwigheid! Behalve een muzikale, was 't voor mij ook een gezegende avond!

GIJSBERTUS.
(*Jongelingsbode*).

SNEEUWVLOKKEN.

Ziet ze warrelen,
Ziet ze dwarrelen,
Hemelvlokken, zilverrein,
Ziet ze draaien,
Ziet ze zwaaien,
Door elkander, groot en klein!

Wondervolle
Hemelwolle!
God zond u van boven af
Om te warmen
Duizend armen,
Bloemen in het wintergraf.

Om te schutten
Al die hutten,
Waarin de armoe zich verschuilt,
Tegen 't jagen
Van de vlagen
Als de storm om 't stulpijen huilt.

Om het koren
In de voren
Te beschermen tegen kou,
Dat de zaaier
Eens als maaier
Niet met tranen oogsten zou.

Om het vale
En het kale
Kleed te onttrekken aan 't gezicht;
Door het fijne,
Goddelijk reine
Weefsel van het hemellicht.

Om te tooien,
Onder 't strooien
Van uw vlokken, Christus' feest,
Wiens gewijde
Lijfgeleide
Licht en Reinheid zijn geweest.
U begroeten
Snelle voeten
Op de spiegelgladde baan;
Kleinen tieren,
Juichen, zwieren,
Glijden af en glijden aan.
Jeugdige handen
Tintelen, branden
Van 't genoeg, dat gij biedt,
Als ge in ballen,
Duizendtallen!
Blinkend door de ruimte schiet.
Of zij maken,
Speelsche snaken,
De gelijkenis van een mensch,
Dien zij tergen,
Wien zij vergen
Zich te voegen naar hun wensch.
Duizende oogen
Uit den hoogen
Blikken u des avonds aan,
Met hun lonken,
Die als vonken,
Flikkeren aan de hemelbaan.
Gij verkondigt
Elk, die zondigt,
Dat hij 't kleed der heiligheid
Moet verwerven
Na het sterven,
Tot zijne eeuwige veiligheid.
Dat de wonden
Onzer zonden
Slechts kan heelen Christus' bloed,
't Welk de vlekken
Kan bedekken,
Wit als sneeuw eens worden doet.
Valt dan weder
Zacht en teeder
Op deez' zondige aarde neer;
Hier ontluisterd
En verduisterd
Schittert ge eens daar boven weer!
Al het goede
Heeft de hoede
Van den goeden Vader toch;
Al het reine,
Ook hoe kleine,
Zien zijn alziende oogen nog.

Als de Lente
Hare tente
In het voorjaar weder spant,
Gaaf gij henen
En verdwenen
Is de sneeuw van hof en land.
Maar de bloemen
Zullen roemen
Dat gij haar hebt welgedaan,
En haar kleuren
En haar geuren
Doen haar danklied u verstaan.
Maar het koren
Zal doen hooren
't Blij geruisch der dankbaarheid,
En de schoven
Zullen loven
Wat gij 't kruidjen hebt bereid.
Maar de halmen
Zullen galmen
Van des Scheppers Vaderzorg,
Die hunne aren
Wilde sparen,
Lieflijk onder sneeuw verborg.
Daal dan neder,
Wolkenveder!
Kleed Midwinter warm en zacht!
Hemeldecken
Dezer streken
In den kouden winternacht!

Erika, 1894.

J. OLDEBOOM.

R U S T.

„Is uw ziel met zorg beladen,
Binnen u ontrust,
Kom tot Mij, vermoede pelgrim,
Ik geef rust.”
Wie is Hij, wien ik wil nad'ren
Op dat lieflijk woord?
Éen, wiens handen, voeten, zijde
Zijn doorboord.
Wien de wereld 't diepst vernederd,
't Bitterst heeft gehoond
Met een diadeem van doornen
Heeft gekroond.
Wat wacht hun dan, die Hem volgen
En zijn wil verstaan?
Veel beproeving, strijd en smarte,
Meen'ge traan.
Maar in zijn gemeenschap vrede
En een heerlijk loon;
Met Hem als verwinnaar zitten
Op zijn troon.

Mag 'k in dood en leven zeker
Zijn van die gena?
Eng'len, mart'laars en profeten
Zeggen: ja!

Van verre gevolgd.

A.

WONDERWERK.

Het goudgeel koren golft op 't land,
Aan alle kant,
Alsof er gulden feeën zweven,
Onmerkbaar rees de tengere aar,
Nu bloeit de volle vrucht in haar,
En gerst en tarwe is weer gegeven.

Heft maaiers, heft het oogstlied aan,
Bij 't rijpe graan;
Zeer wel zijn zang en werk te paren;
Of suist en ruischt het niet op 't veld,
Terwijl 't er bloeit en groeit en zweet,
...Opdat uw sikkels schatten garen?

Daar ginds bukt zich een jonge vrouw,
In diepen rouw,....
Zij neemt, wat gij hebt laten vallen;
....Ook hier een wonder!
God maakt groot:
Ruth, weldra bruid en echtgenoot(e),
En meesteres van u allen!

S.

A S T E R.

(STRAALBLOEM).

Zijt gij gekroond met dubb'le waarde?....
Een ster hoort aan den hemel thuis.
En, sterrebloem, gij bloeit op aarde;
Zeg, zeg ons: waar is uw te huis?....

Niet lichten, — bloeien is mijn leven,
Uw roeping in die beide is één;
Mensch, boven bloem en ster verheven,
'k Wenk u van de aard' ten hemel heen.

S.

JOODSCHE NEDERZETTINGEN.

Vanwege den Britschen Vice-consul te Buenos-Ayres is onlangs een verslag verschenen over de vorderingen van het plan van Baron Hirsch, n. l. de stichting van landbouw-koloniën voor Russische Joden in Zuid-Afrika.

Het oorspronkelijk plan beoogde in het buitenland

eenige honderdduizenden Russische Joden land in eigendom te geven, het eerste jaar 25000 in getal, het tweede jaar 30000 en zoo achtereenvolgens. De omvang dezer onderneming kan worden afgeleid uit het feit, dat £ 2000000 door Baron Hirsch gestort is als kapitaal waarmede hij dat doel hoopt te bereiken door de vennootschap, te Londen ingeschreven onder den titel: „Joodsche kolonisatie-maatschappij.”

Het kapitaal is verdeeld in 1000 aandeelen, waarvan Baron Hirsch er 993 nam en zijne vrienden de overige zeven. De voornaamste bepaling in het prospectus der Maatschappij (vereeniging) luidt, dat het doel der vereeniging is Joden te helpen verhuizen uit Rusland naar alle andere dan Europeesche landen, en hen tot landbouwende kolonisten te bekwamen. Doch de merkwaardigste clause is, dat ieder in de toekomst verkregen overschot, niet verdeeld zal worden onder de aandeelhouders, doch zal bestemd worden tot vermeerdering van het fondskapitaal.

De Argentijnsche Republiek was eerst tegen dit plan gekant, voornamelijk om maatschappelijke redenen, doch de Regeering keurde een mogelijke onderneming goed en stond den agent van baron Hirsch toe land te koopen voor de nieuwe nederzetting. De Joodsche kolonies hebben bewezen te kunnen welslagen nu zij in practische handen zijn, en de Argentijnsche Republiek ziet met steeds grooter gunst op dezen neer. De practische mogelijkheid van landbouw-kolonies, zelfs door Joden, ontbloomt van alle landbouwkunde, is thans gebleken. Geen der kolonisten, uitgezonderd enkele uit Bessarabie, hadden vóór hun komst te Buenos-Ayres eenig begrip van landbouw. De meesten hunner waren kooplui, kleermakers, venters, schoenmakers, de minste werkkrachten uit de lagere klasse, naaisters enz., die het voorrecht hadden opgenomen te worden onder de eerste ploeg emigranten. Zij, die totaal ongeschikt bleken, werden uit de nederzetting verwijderd als onbruikbaar of werden op eigen verzoek ontslagen.

Uit een statistiek het verslag verzellende blijkt duidelijk, dat de tegenwoordige toestand der kolonies zeer gunstig kan heeten; de oudsten hunner kolonies „Moisesville” en „Mauricio” waren $\frac{1}{2}$ jaar geleden gesticht en de andere „Clare” en „Sant Antonio” dateerden slechts van April 1892. Ten opzichte van de drie overige kolonies „Monigotor” wordt opgemerkt, dat zij $3\frac{1}{2}$ jaar geleden, vóór het bestaande plan, werden gesticht door Russische landverhuizers, doch dat hun land later werd aangekocht door baron Hirsch en in zijn plan werden opgenomen.

De oogst is zeer groot. Met boekweit werden er bezaaid 172500 acres, waarvan redelijkerwijze kan gerekend worden een opbrengst van gemiddeld 7300 ton, een waarde vertegenwoordigende van £ 30000, niettegenstaande de zeer lage prijzen van

het voorgaand seizoen, of m. a. w. 7 pCt. van het bedrijfskapitaal. Dit jaar gaf de vereeniging den kolonisten $\frac{3}{4}$ gedeelte van den geheelen oogst en slechts $\frac{1}{4}$ werd afgezonderd voor afschrijving op de kostbare machines, zoodat zij een groote som in handen krijgen, indien de oogst overvloedig is en zij niet door rampen geteisterd worden.

OUDERDOM-RAADSEL.

Dit stukske — ons gezonden — geven we hier een plaats met het bijgevoegde voorschrift.

Is ook iemand in staat uit te leggen hoe deze getallenreeks ineenzit? (We meenen dat de tabel enkele malen niet uitkomt).

1	5	4	8	16	32
3	3	5	9	17	33
5	6	6	10	18	34
7	7	7	11	19	35
9	10	12	12	20	36
11	11	13	13	21	37
13	14	14	14	22	38
15	15	15	15	23	39
17	18	20	24	24	40
19	19	21	25	25	41
21	22	22	26	26	42
23	23	23	27	27	43
25	26	28	28	28	44
27	27	29	29	29	45
29	30	30	30	30	46
31	31	31	31	31	47
33	34	36	40	48	48
35	35	37	41	49	49
37	38	38	42	50	50
39	39	39	43	51	51
41	42	44	44	52	52
43	43	45	45	53	53
45	46	46	46	54	54
47	47	47	47	55	55
49	50	52	56	56	56
51	51	53	57	57	57
53	54	54	58	58	58
55	55	55	59	59	59
57	58	60	60	60	60
59	59	61	61	61	61
61	62	62	62	62	62
63	63	63	63	63	63

Laat ieder die wil uitzoeken, in welke van de kolommen zijn ouderdom te vinden is. Tel de cijfers die boven aan die kolommen staan tezamen, en gij zult het getal van den ouderdom krijgen. B.v. stel dat uw ouderdom 21 jaar is. Gij zult zien dat 21 in de eerste, derde en vijfde kolom staat. Nu, de bovenste getallen van die kolommen zijn 1, 4 en 16, tezamen 21 — uw ouderdom.

UIT HET LEVEN.

Een geldkelder.

Een New-Yorksche maatschappij zal binnenkort een geldkelder voltooid en hierin eene brandkast geplaatst hebben, welke men zegt de sterkste ter wereld te zijn, en zal niet alleen inbraak- maar zelfs bom-proef zijn. Zij wordt geplaatst in het New-York Clearing-House en zal 650,000 pond wegen. De buitendeuren alleen wegen 20,000 pond ieder. De meest geslepen inbrekers kunnen er niet in doordringen, zelfs in geen acht dagen, en dan nog slechts met behulp van ontplofstoffen. Het doel met het bouwen van dezen reusachtigen goud-kelder is, een bergplaats voor goud te hebben, die nergens ter wereld geëvenaard wordt. Er is zooveel ruimte dat er meer dan *f* 500,000,000 in goud, terzelfdertijd, in geborgen kan worden.

Onze koningin.

In het Februari-nummer van „*The Bible Society Gleanings for the Young*,” — Berichten voor de jeugd over de Bijbelverspreiding —, uitgegeven door het Britsch Genootschap, is het portret (in kabinet-formaat) van onze koningin opgenomen, met het volgende bijschrift:

„Meisjes, gij zult het zeker wel aangenaam vinden, deze fraaie afbeelding te zien, en ik vermoed dat gij er trotsch op zult wezen, te bedenken dat een van u — een jonge maagd — op een der tronen van Europa is gezeten. Tronen zijn vaak zeer ongemakkelijke zetels, maar de liefde maakt alles gemakkelijk en aangenaam, en de koningin van Nederland heeft de liefde van haar volk. Maar er is een hoogere en betere liefde nog dan deze, en het Boek dat daarvan verhaalt, is gelukkig in Holland welbekend.

Meer dan 50 jaar geleden werd daar een aanvang gemaakt met de colportage, welke zeer gezegend werkte, en niet lang daarna kon het (Britsche) Bijbelgenootschap een Agent aanstellen, den heer van der Bom. Hij werd opgevolgd door den heer Reesse, en deze weder door den heer Grelinger, die nog leeft en een van de warmste vrienden van het Genootschap is. Het werk ging zóo voorspoedig, dat het Genootschap zich (in Nov. '92) uit Holland heeft kunnen terugtrekken, den arbeid aan het Nederlandsch Bijbelgenootschap overlatende. Holland is een van de landen, waar de hervorming spoedig ingang vond; de universiteiten zijn er langen tijd beroemde scholen van gewijde wetenschap geweest, en nu is een nationaal Bijbelgenootschap met veel ijver werkzaam.”

(*Med. N. B. G.*)

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f' 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

DE ROEMRIJKE TERUGTOCHT.

XII.

Hoe goed deze bannelingen ook ontvangen werden en hoewel zij minder dan 3000 in getal waren, — de eenige overgeblevenen der 14000 of 16000 die negen maanden tevoren in de gevangenis werden geworpen — was Zwitserland echter te klein, om ze allen voortdurend te herbergen. Want Zwitserland moest niet alleen voor hen zorgen, maar er waren ook duizenden *Fransche vluchtelingen*, of Hugenoten, die van de gastvrijheid der Zwitsers leven moesten. Verscheidene Deutsche Staten waren gewillig de Waldenzen op te nemen, doch de invloed van hunnen aartsvijand, Lodewijk XIV, in die gewesten verhinderde het. Men sprak er zelfs van om hen door tusschenkomst van Holland naar de Kaap te zenden. Dit zou voor de Waldenzen te hard geweest zijn en hun hart werd vervuld met onverdragelijke smart, wanneer zij aan de mogelijkheid van zoo iets dachten. De overtuiging dat er nergens voor hen een veilig toevluchtsoord was, en het onweerstaanbaar verlangen naar hun geboorteland, deden in hun binnenste de vraag ontstaan *of het niet mogelijk was terug te keeren?* Zij zonden vertrouwde mannen uit, om het land te bezien en dan omtrent den toestand te rapporteeren. Men berichtte dat het land onbearbeid lag en ledig was. Het scheen

of het nog altijd wachtende was op den terugkeer van zijn wettige inwoners.

Eindelijk konden zij zich niet langer bedwingen en besloten terug te keeren. Deze terugtocht is in de geschiedenis bekend als „La Rentrée Glorieuse” of *de roemrijke terugtocht!* De eenige gebeurtenis in de geschiedenis, die daarmede vergeleken kan worden, is de terugtocht van „de tienduizend Grieken.” Doch de terugkeer van „de achthonderd Waldenzen” was een roemrijker en heldhaftiger tocht dan die van de tienduizend Grieken. De dag bepaald om den terugtocht te beginnen, was de 10de Juni 1688. Doch het was niet zoo gemakkelijk om hun voornemen ten uitvoer te brengen.

De senaten van Zurich, Bern en Genève waren bevreesd om in moeilijkheden te geraken met de Roomsche Katholieke staten als zij zoo iets toelieten, en daarom verhinderden zij den Waldenzen om naar hun land terug te gaan. Om hun alle hoop op terugkeer te benemen, werden zij opnieuw over Duitschland verspreid. Doch onmiddellijk daarna brak er oorlog tusschen Frankrijk en Duitschland uit. De Waldenzen, niet zonder reden bevreesd voor de soldaten van Lodewijk XIV van Frankrijk, gingen naar Zwitserland terug. De Protestantsche kantons, met medelijden vervuld jegens deze arme bannelingen, die door de staatkundige stormen van land tot land geslingerd werden, namen hen weder op om in hun midden te wonen. Het duurde ook niet

lang of de Waldenzen vonden een gunstige gelegenheid om een tweede poging aan te wenden, om naar hun land terug te keeren.

Op den avond van den 16^{den} Augustus 1689 vergaderden zij aan de oevers van het meer Lemán (het meer van Genève). Na hunne onderneming in plechtig gebed aan den Heere opgedragen te hebben, klommen zij in 'de booten en voeren bij het licht der sterren naar de andere zijde over. Hun leidsman was Henri Arnaud, een man, die in deze woelige tijden niet alleen een uitnemend predikant was, maar ook een welgeoefend krijgsman. Deze man was van God verkoren om die 800 dapperen naar het land hunner vaderen terug te voeren. Toen zij aan den anderen oever van het meer gekomen waren, vielen die 800 Waldenzen op hunne knieën om den Heere te danken. Daarna stonden zij op en begonnen hunnen marsch midden door eene landstreek, die met vijanden overdekt was.

De groote, met sneeuw bedekte bergen waarover zij zich al vechtende eenen weg moesten banen, lagen voor hen. Arnaud verdeelde zijn kleine bende in drie afdeelingen — een voorhoede of voorwacht, een centrum en een achterhoede of achterwacht. Hij greep eenigen van de voornaamste mannen als gijzelaars, trok door de vallei van Aroe naar Sallenches en kwam juist op uit de gevaarlijke bergpassen van de vallei, toen de lieden van Sallenches alles in gereedheid hadden gebracht om hen te wederstaan. Er vonden wel eenige schermutselingen plaats, doch over het geheel was hun tocht zonder tegenstand te ontmoeten; want de schrik des Heeren was op de inwoners van Savoye gevallen. Op den ingeslagen weg voortgaande, beklommen zij de kruin van den *Haute Luce*, en daarna die van *Bon Homme*, de naaste spits aan den *Mont Blanc*.

Soms zonken zij tot aan hun midden in de sneeuw. Steile hellingen en verraderlijke ijsvelden dwongen hen tot groote inspanning en stelden hen bloot aan gevaar. Zij waren doornat van den regen, die soms in stroomen nederkwam. Hunne provisie begon op te raken; doch de veehoeders van de bergen voorzagen hen en brachten hun brood en kaas en gaven hun hunne hutten om des nachts in te herbergen. Bij iedere rustplaats op hunnen weg namen zij nieuwe gijzelaars; soms gelukte het hun (om hun eigen woorden te gebruiken) een Capucijner monnik te „kooien,” of *in het hok te krijgen* en dan weder een invloedrijken edelgeboren heer. Doch zij behandelden allen zonder onderscheid met dezelfde vriendelijkheid.

Toen zij over den *Bon Homme* getogen waren, daalden zij op den vijfden dag neder in de vallei, waardoor de *Isère* stroomt. Zij waren zeer beducht om door deze vallei te trekken, omdat het bekend was dat de talrijke bewoners niet alleen goed gewapend, maar ook zeer vijandig waren. Zij verwachtten grooten tegenstand, doch de vijand hield

zich „doodstil” tot de Waldenzen voorbijgetrokken waren. Zij gingen daarna over *Mont Iseran* en den nog onbeklimbaarder *Mont Cenis* en daalden eindelijk neder in de vallei van Dora. Het was alhier op Zaterdag den 24sten Augustus dat zij voor den eersten keer een groote bende soldaten ontmoetten.

Terwijl zij door de vallei trokken, kwam een landman hun tegen. Zij vraagden hem of zij ergens voedsel te koop konden krijgen. „Volgt mij,” zeide de man op een toon, die eenigszins dubbelzinnig was: „Volgt mij en gij zult alles hebben wat gij noodig hebt; men is bezig een heerlijken avondmaaltijd voor u te bereiden.” De verrader (want de man was niets dan een verrader) bracht hen in de nauwe bergengte van *Salabertrand*, en voordat zij het wisten waren zij in de onmiddellijke nabijheid van een Fransch leger. Het was onmogelijk om terug te keeren. De Franschen waren 2500 man sterk. Het was reeds donker geworden. De Waldenzen trachtten onder beschutting van de duisternis de brug te naderen, die over de Dora lag; aan de andere zijde daarvan waren de Franschen gelegerd.

Op het geroep „Werda!” was het antwoord van de Waldenzen: „Vrienden!” Dadelijk werd het geroep vernomen: „Doodt hen, doodt hen!” gevolgd door een vreeselijk geweervuur, dat meer dan een kwartier aanhield. Het richtte echter niets uit, daar Arnaud den Waldenzen bevolen had op hunne aangezichten te gaan liggen, en zoo de doodelijke regenbui van kogels over hen heen te laten gaan. Daarna ziende dat eene afdeeling Franschen naar achteren ging, om hen in de achterhoede aan te vallen, en overtuigd zijnde dat alles in de waagschaal gesteld moest worden, riep een der Waldenzen luide uit: „Moed gevat, de brug is gewonnen!” Hierop sprongen de Waldenzen schielijk op, en stormden over de brug met uitgetogen zwaard, en daarover getrokken zijnde, wierpen zij zich met de onstuimigheid van een wervelwind op de schansen des vijands. In verwarring gebracht door het onverwachte van den aanval konden de Franschen slechts de kolven hunner geweren gebruiken om de slagen af te keeren. Het gevecht duurde twee uren, en eindigde met de totale nederlaag en verstrooiing der Franschen. Hun opperbevelhebber, de markgraaf de Larrey, na tevergeefs gepoogd te hebben, zijne soldaten weder bijeen te brengen, vluchtte naar Briançon, roepende: „Is het mogelijk dat ik den slag heb verloren en mijn goeden naam?”

Weldra kwam de maan op en vertoonde het slagveld zich aan de overwinnaars. Daar lagen uitgestrekt in den dood 600 Fransche soldaten, uitgenomen de officieren, en over het gansche slagveld lagen er verstrooid in een gemengden hoop, wapenen, allerlei krijgsvoorraad en mondbehoefden. Dus hadden zij in een oogenblik overvloed verkregen van datgene, waaraan zij zulk een groote behoefte hadden,

namelijk *wapenen* en *voedsel*. Na zich ruimschoots van alles voorzien te hebben, brachten zij hetgeen zij niet medevoeren konden op een hoop en staken het in brand. Terwijl het vuur alles verteerde, riepen de Waldenzen luide: „Geloofd zij de Heer, de God der heirscharen, die ons de overwinning gegeven heeft!” Het verlies aan hunne zijde was slechts vijftien aan gedooden en twaalf aan gewonden.

Hun vermoeienis was groot, doch zij vreesden op het slagveld te overnachten, en derhalve degenen, die reeds in slaap gezonken waren, opgewekt hebbende, begonnen zij den hoogen Mont Sci te beklimmen. De dag begon juist aan te breken, toen zij boven kwamen. Het was Zondag, en Henri Arnaud toonde hun in de verte de bergtoppen van hun eigen land. Dit gezicht was uiterst welkom en dadelijk werd deze bende van dapperen veranderd in eene gemeente van aanbidders en de hoogste spits van Mont Sci in hunnen tempel. Op hunne knieën verootmoedigden zij zich voor den Eeuwige, belijdende hunne zonden, en dankten den Heere voor de vele verlossingen hun tebeurt gevallen. Slechts zelden is het gebeurd dat de Heere ernstiger en oprechter aanbeden werd dan in die ure.

Verkwikt door hunnen omgang met God op den Zondag en opgebeurd door de zegepraal door hen den dag tevoren behaald, liep deze bende dapperen naar beneden om haar erfdeel in bezit te nemen. Het was drie jaren geleden sedert zij in de ballingschap over de bergen werden heengezonden; een aantal ellendigen, die door krankheid en gevangenschap niet anders dan geraamten waren. Nu kwamen zij terug als een onversaagde groep, die over het leger van Frankrijk had gezegepraald en gereed was dat van Piëmont te ontmoeten. Op den twaalfden dag nadat zij hun terugtocht begonnen hadden, traden zij over de grenzen en bevonden zich weder in hun eigen land. Toen zij zich te Balsiglia, het eerste Waldenzische dorp, monsterden, bevonden zij dat vermoeienis, desertie en de gevechten die plaats gevonden hadden, hun getal van 800 tot 700 hadden verminderd.

De eerste Zondag na hunne terugkomst werd doorgebracht in het dorp van Prali. Van al de heiligdommen was het kerkgebouw te Prali alleen staande gebleven. Van de andere werden slechts de puinhooopen gevonden. Zij besloten dien dag weder te beginnen met, zooals het behoorde, God te dienen. Eerst reinigden zij het kerkgebouw van al den pauselijke opschik. Daarna legde de helft van hen de wapenen neder aan de kerkdeuren en trad binnen, terwijl de overigen buiten stonden. Het gebouw was te klein om hen allen te bevatten. Henri Arnaud, die predikant was zoowel als soldaat, klom op eene tafel, die in het voorportaal stond, en predikte. Zij zongen Psalm 74: 1: „O God! waarom verstoot Gij in eeuwigheid? Waarom zou uw toorn rooken tegen de schapen uwer weide?” enz. De tekst was Psalm

129: „Zij hebben mij dikwijls benauwd van mijne jeugd af, zegge nu Israel!” Het was een plechtige gelegenheid, en allerindrukwekkendst toen bij het slot van den dienst, de 700 strijders met krachtige stem den psalm zongen, waaruit de tekst was genomen. Voor velen was dit zeer opmerkelijk, dat de terugkeerende Waldenzen juist in dit kerkgebouw hun eerste godsdienstoefening moesten houden. Zij herinnerden zich hoe ditzelfde dorp van Prali het tooneel was van een verschrikkelijken moord, tijdens de ontvolking der valleien. De predikant van Prali, namelijk N. Leidet, een buitengewoon godvreezend man, werd door de soldaten ontdekt, terwijl hij op de knieën lag te bidden, en werd op de gruwzaamste wijze verminkt en daarna opgehangen. Zijn laatste woorden waren: „Heere Jezus, ontvang mijnen geest!” Het was inderdaad gepast, na die jaren van stilzwijgen, gedurende dewelke de vervolger alle Evangelieprediking verboden had, dat er weder een aanvang met de prediking zou gemaakt worden, en wel op den kansel van *Leidet*.

SOEDAN.

(Slot.)

West-Soedan was in 1890 het doel van een ontdekkingstocht, die ook gelijk de vorige naar Oost-Soedan, door een Amerikaansch Zendingsgenootschap werd georganiseerd. Van Lokuja, een stad aan den Niger gelegen, hoopte men over land den stam der Hansa's te bereiken. Alle middelen werden aangewend om met dit volk in aanraking te komen, en dit eenmaal geschied zijnde, den weg te banen naar hun hart. Zoo droegen bijv. alle leden der expeditie de kleeding der Hansa's, opdat het verschil in gewaad geen hinderpaal zou zijn voor het Evangelie. Ook bevonden zich bij de expeditie vele geneesheer-zendingen, wier doel was, bij de genezing van de lichamen der Hansa's, hen tevens ernstig te wijzen op de krankheid huns geestes en de natuurlijke verdorvenheid huns harten, waarvan geen aardsch geneesheer, doch alleen de hemelsche Medicijnmeester, Jezus Christus, verlossen kan.

Het gebed van vele Christenen werd verhoord: de expeditie bereikte haar doel, en zeer voorspoedig was haar arbeid onder de Hansa's. Het Woord vond ingang in het hart van vele heidenen en rondom de zendingen vormde zich ras een kleine Christengemeente, die allengs in ledental toenam. Aangrijpend zijn soms de getuigenissen, die de zendingen ons van deze heidenen hebben bewaard.

Zoo zeide eens een geleerd man, een priester der Hansa's, nadat hij een verhandeling gelezen had over de verzoening tusschen God en den mensch, die Jezus door zijn lijden en gehoorzaamheid tot stand heeft gebracht: „Terwijl ik las, voer mij een

rilling door de leden en beseftte ik diep dat ik vermoedelijk ben voor den heiligen God en dat ik onmogelijk de schuld, die ik door mijn zonden en overtredingen op mij laadde, zelf inlossen kan. Ik werd onuitsprekelijk ellendig! Maar welk een innige vreugde vervulde mijn hart, toen Christus mij bekend gemaakt werd als de Betaler mijner schuld, als de Verzoener mijner zonden!"

Een ander, een opperhoofd, zeide tot een der zendelingen: „Ik heb u een gewichtige vraag te doen. Indien het waar is, dat alle profeten, niet-tegenstaande zij zoover boven alle andere menschen stonden, toch tot Christus moesten gaan om behouden te worden, wat zullen dan wij, arme heidenen, doen, die in Gods oog even onnut en onbeduidend zijn moeten als het onkruid op het veld?"

De zending verhaalde het opperhoofd, dat een menschenziel verre van onbeduidend, maar integendeel zeer kostelijk in Gods oog is — hetgeen genoemd opperhoofd met blijdschap vernam.

Een ander Hansa-opperhoofd kwam op zekeren dag tot een der zendelingen en zeide: „Wij houden van u, terwille van de woorden, die gij tot ons gesproken hebt. Het was als stondt gij op een heuvel, waarvan gij den omtrek overzien kondt, terwijl wij van het rechte pad afdwaalden en in doodsgevaar verkeerden. Wij vernamen uw stem, die ons vermaande terug te keeren op onze schreden en den eenigen, waren weg te betreden, die voert naar de stad met gouden straten. Wij deden, zooals ons door u bevolen werd en nu zien wij klaar en duidelijk, dat wij u ons leven danken. Daarom hebben wij u lief!"

Doch niet alle ervaringen dezer expeditie waren van aangename aard. Twee der beste krachten werden ziek en moesten naar het vaderland terugkeeren, terwijl een derde door den dood werd weggerukt.

Ons voegt — zoo schreef een der beide eerstgenoemde zendelingen — niets anders, dan ons onder Gods wijs bestel te buigen, en niet stug tegen zijn besluit ons te houden. Het was 's Heeren wil, dat wij den arbeid, die ons zoo lief geworden was, opgaven, opdat nieuwe, frissche krachten de onze mochten vervangen. Daarom broeders, houdt moed! Al is uw aantal kleiner, bedenkt, dat van het *aantal* Gods werking niet afhangt en dat Hij overigens, ook door de Hansa's tot de Hansa's spreken kan. Wie weet hoe spoedig de Heer uw gedunden troep versterkt door een flink aantal inlandsche predikers!

De „Kansas Soedan Mission," door den bekenden Dr. Guinness gesticht, verdient zeer onzen lof voor de toewijding en de volharding, waarmede zij de zending in Soedan gedreven heeft. In de lente van 1890 zond deze Vereeniging haar eerste expeditie naar Soedan, bestaande uit negen personen. Aan het einde van '93 hadden reeds vijf dezer negen

zendelingen hun graf in Afrika gevonden. Doch de overlevenden werden van buitenaf krachtig gesteund, zoodat de zendingsarbeid, van Sierra Leone uitgaande, steeds meer vorderingen maakt.

In 1891 werd tot een nieuwe poging besloten, nu om Soedan van het Westen en Oosten te bereiken. In Tripoli richtte men daartoe een Theologische School op, waar behalve in de godgeleerdheid, ook in de Arabische en Hansa-talen onderwijs gegeven wordt, aan de jonge mannen, die zich voor het ambt van zending wenschen te bekwaamen. Dat de Heer deze poging doe gelukken tot zegen van het arme Soedan!

Van drie zijden wordt den zending in Soedan hoogst belangrijke hulp verstrekt bij zijn arbeid, namelijk door het volkskarakter, het klimaat en de vervoermiddelen. Wij zeiden reeds, dat de Soedaneezen over 't algemeen volstrekt geen wilden zijn, maar integendeel in sommige opzichten een beschaafd volk kunnen genoemd worden; een volk, dat voorkomend is en beleefd, ja, zedelijk hoog genoeg staat, dat een zending op zekeren voet van gelijkheid met hen leven kan. Het klimaat, buiten de Nigerdelta, is vooral in de hooger gelegen streken, zeer gezond. Ja, zoo gezond achten de Soedaneezen zelve sommige gedeelten van hun land, dat onder hen de spreekwijze bestaat: „Wie de Binoewé (de groote bijrivier van den Niger) opvaart, wordt door den dood vergeten!" De vervoermiddelen zijn zeer goed. De stoomboot brengt den zending meer dan 275 mijlen den Niger op, dus tot in het hart van Soedan. Hoe verkieslijker deze gemakkelijke en kortstondige reis is boven een langdurigen, moeitevollen en gevaarlijken tocht over land, zal ieder terstond begrijpen. Bovendien zijn de gemakkelijkheid en de kortstondigheid dezer reis zeer bevorderlijk aan den arbeid der zendelingen, die zich naar Soedan op weg begeven, wijl zij nu, hoewel levende temidden van heidenen, toch voortdurend met hun stamgenooten de gemeenschap kunnen onderhouden.

Doch tegenover deze drie helpers, staat een zeer machtige doodvijand, namelijk de dweepzucht, die bij vele volksstammen aangetroffen wordt en die zich openbaart in den heftigsten afkeer van de zendelingen en hun leer. Bij de Arabieren komt deze dweepzucht het sterkst uit, iets waarover niemand zich behoeft te verwonderen, daar hun dweepzucht, van nature reeds heftig en fel, nog geprikkeld en aangewakkerd wordt door den Koran, die alle vreemde leer doemwaardig acht en zalig prijst, wie haren predikers het leven beneemt.

In al wat ons van Soedan bekend is, speelt de dweepzucht der Arabieren een belangrijke rol. Wij weten, dat er in deze eeuw ondernemende reizigers geweest zijn, die dit land in alle richtingen doorkruisten. Zij deden dit met zelfopoffering en groot levensgevaar, ja sommigen, als vroeger Mungo Park, moesten hun stoutmoedigheid met een gewelddadigen dood bekoopen.

Doch al vielen deze helden weg, de vruchten van hun arbeid bleven. Was Midden-Afrika vroeger één groote, witte plek op de landkaart, thans is dit anders. Pioniers als Livingstone, Mungo Park en anderen, hebben in die onbekende streek den weg gebaad. Hoe jammer dat de Christenen verzuimden hun voetspoor te volgen! De Arabier nam het werk op zich, dat de Christen had verwaarloosd en kan het ons verbazen, dat hij het op *zijn* wijze volbracht? Hij kon Jezus Christus niet brengen aan de arme Soedaneezen, wijl hijzelf Hem niet kent; hij bracht de „halve maan”, en met haar, bloed, moord, plundering, slavernij. En voor de kennis van God den Vader, die in zijn Zoon Jezus Christus de hoogste en volmaakte liefde ons geopenbaard heeft, ontving de arme Soedanees den eeredienst van een god, dien hij niet kan liefhebben omdat die god niet heilig en zachtmoedig is.

Ondernemende kooplieden begaven zich op weg naar Soedan, tencinde hun handelsbetrekkingen uit te breiden en grove winst te trekken van de onnoozelheid der inboorlingen. Gelukzoekers gingen er heen en keerden na jaren, beladen met rijke schatten van goud en zilver, in Soedan vergaderd, naar hun vaderland terug. Enkele geldmannen richtten reeds een „Niger Stoomvaart Maatschappij” op, die een groot aantal kontrakten met Afrikaansche vorsten bezit, en een tiental flinke stoombooten op den Niger onderhoudt. Doch de Christen-zending, die van zijn goddelijken Meester in last heeft, niet om den armen heidenen iets te ontrooven, maar om hun de heerlijkste weldaad, het hoogste goed te schenken, namelijk Jezus Christus, bleef tot op dit oogenblik ver van Soedan en de Soedaneezen en nog steeds wachten deze millioenen heidenen op de blijde boodschap, die de Heer ook aan hen gericht heeft, dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken.

Is het niet zonderling — lezers? De mannen der wereld zijn de helden van Soedan! Zij ondernamen zonder schroom de moeilijkste en gevaarlijkste tochten, telden geen afstanden, lieten zich door ziekte noch dood verschrikken en arbeidden rusteloos, totdat zij hun doel, de opening van Afrika voor de invloeden der Europeesche beschaving, hadden bereikt. En de boden des Heils? Zij aarzelden en beefden; hun heerlijk devies, de overwinning der wereld voor Jezus Christus, scheen tot inspireeren, tot bezielen onmachtig! Zij zaten bij de pakken neer en lieten de arme Soedaneezen in hun ellende en onkunde omkomen.

Protestantsche Christenen, wordt toch opnieuw van uw heerlijke roeping u bewust! Begraaft uw onderlinge geschillen, die als kanker aan uw levenswortel knagen, en werpt u met vereende krachten op den gemeenschappelijken vijand, het tweehoofdige monster, dat On- en Bijgeloof heet. Hoelang zal het nog duren eer door ieder uwer de rijke beteekenis

van het woord uws Meesters ten volle verstaan wordt: *Predikt het Evangelie aan alle creaturen?*

Wij wagen hij u een pleidooi voor die millioenen van heidensche Soedaneezen. Wij verheffen onze stem in hun plaats, wijl zij u niet bereiken kunnen. Hun geest is duister, hun zedelijk besef onontwikkeld, vaag. Jaar op jaar sterven er duizenden in hun midden weg en gij blijft daar koel onder, als ware een menschenziel niet meer waard dan een verdord boomblad, dat de herfstwind afrukt en meê voert in zijn vaart? Vurige zonnestrallen en gonzende plasregens hebben hun beenderen op het veld gebleekt, waarover de woestijnwind zuchtend zijn brandenden adem uitstort, als wilde hij een klaagzang aanheffen over de velen die gelukkig hadden kunnen zijn in hun Heer en Heiland, en stierven in den zwarten nacht van onkunde en onwetendheid, wijl niemand zich over hen ontfermde.

Protestantsche Christenen! Wij pleiten voor de te lang verwaarloosde Soedaneezen. Wij roepen u toe: „Aanschouwt hen!” Zij zijn *uw* broeders, want uw stamvader was *hun* stamvader; zij zijn één met u in zonden en ellenden, want ook zij zijn, gelijk gij, in Adam gevallen. Welnu dan — zoudt gij aarzelen hen ook te doen deelen in de kennis der zaligheid, die u door God om niet geschonken werd?

Ontwaak, gij kerk des Heeren! Vervul uw plicht, volbreng uw zending! Wees weer een getuigenis allen volken! Geef uw zonen, opdat zij in alle oorden der wereld de kruisbanier planten, die u zoo lief is. Meer nog. Wij roepen u toe in den naam uws Konings: *geef uzelf*, vóórdat het bloed van millioenen door u verwaarloosde Soedaneezen om wraak schreit en u aanklaagt bij God!

EEN KONING VAN EEN DAG.

Den 13^{en} Maart van het jaar 1736 verscheen er in de haven van Aleria, aan de oostkust van Corsica, een onder Engelsche vlag varende koopvaardijsschip, dat echter als oorlogsschip uitgerust en met tien kanonnen bewapend was.

Het scheen dat men de komst van het schip verwachtte, want zoodra het binnengeloopt was, begaven zich de aanzienlijkste bewoners der stad en harer omgeving aan boord. Den volgenden dag ging de bevelhebber van het vaartuig aan wal. Het was een omstreeks vijftigjarig man, met een voornaam uiterlijk, en gedost in zeldzaam phantastische kleeding. Hij droeg een scharlakenrood Turksch gewaad, met bont gevoerd, en op het hoofd een statige pruik, waarop een driekanten hoed; een degen op zijde, en in de hand een stok. Jubelend omringde het volk hem en zijn schitterend gevolg, waarbij de huiskapelaan noch de Mooren ontbraken, destijds als bedienden aan de vorstelijke hoven zeer gezocht.

Spoedig nadat de vreemdeling 't vaartuig verlaten had, begon men met de ontschepping van allerlei krijgsvoorraad, zooals: zes twaalfponders, zeven duizend geweren, een groot aantal bajonctten, pistolen en kleedingstukken; voorts koren, kruit en lood, en ten slotte ook verscheidene kisten met gemunt geld, zooals ten minste de bevolking meende. De vreemdeling begaf zich naar het nabijgelegen Campolore, waar hij in het paleis van den aartsbisschop zijn intrek nam, en zich dadelijk met koninklijke pracht inrichtte. Hij at slechts met zilver; voor zijne woning werden kanonnen opgesteld, en schildwachten schouderden het geweer. Als hij uitging strooide hij geld onder de menigte. Uit alle deelen van het eiland kwamen de voornaamste ingezetenen hunne opwachting bij hem maken. Binnen enkele dagen hadden zich meer dan tweeduizend mannen en jongelingen doen inlijven in de 24 compagnieën, die hij aldus vormde. Hij tastte met deze snel gevormde troepenmacht de dichtstbij gelegen posten der Genuezen aan, die tot hiertoe op het eiland met gestrengheid geheerscht hadden, en dreef hen op de vlucht. Op den 15^{en} April werd de Staatsraad bijeengeroepen, waarin afgevaardigden der verschillende districten verschenen. Na kort beraad werd de vreemdeling als Theodorus de Eerste tot erfelijk koning van Corsica en Capraja gekozen. Nadat hij de verkiezingsoorkonde onderteekend had, werd hij onder den vrijen hemel, het hoofd getooid met een kroon van frisch groen, tot heerscher uitgeroepen.

Toen zich de tijding van de zeldzame gebeurtenis over het vasteland verspreidde, wisten slechts zeer enkele ingewijden, wie koning Theodorus van Corsica was. Men noemde de meest uiteenloopende persoonlijkheden, zooals een Britsch pretendent, een Portugeesch prins, den Zevenburger vorst Racoczi, maar eindelijk werd de waarheid bekend. De koning van Corsica was niemand anders dan de Deutsche baron Theodor von Neuhof. Deze man had reeds een veelbewogen leven achter zich, toen hij zich de lauwerkroon der Corsicanen op het hoofd drukte. Van alle avonturiers dier aan gelukzoekers zoo rijke tijden, was hij wel de merkwaardigste.

Theodor Stephan baron van Neuhof stamde uit een oud Westphaalsch geslacht, maar hij zelf werd, althans naar luid van het meerendeel der bronnen, ten jare 1686 in Frankrijk geboren, waar zijn vader kommandant eener kleine vesting bij Metz was. Volgens een andere lezing stond zijn wieg te Altena in Westphalen. Na den dood van zijn vader werd hij page bij de hertogin van Orleans, die hem later de betrekking van luitenant in Beierschen dienst bezorgde. Daarna vinden wij hem terug als ritmeester bij een Fransch ruiteregiment. Hij verliet echter ook dezen dienst spoedig, of moest hem misschien verlaten, en leefde op tamelijk grooten voet, gelijk verteld wordt, als speler te Parijs. Het was in dien tijd, dat de roem der krijgsbedrijven van Karel den

Twaalfde van Zweden geheel Europa vervulde. De schitterende ster van het Noorden lokte, naast vele helden, ook talrijke avonturiers onder de Zweedsche vanen. Toen het daarom den heer Von Neuhof te Parijs te heet onder de voeten werd, trad hij in dienst bij Karel's leger, en moet zich toen meer malen als soldaat onderscheiden hebben. Gewichtiger evenwel was voor hem dat hij de vriendschap van den Vrijheer von Görz verwierf, den staatkundigen raadsman van den Zweedschen koning. Deze gebruikte den vernuftigen en slimmen man dikwijls voor politieke zendingen. De talrijke en invloedrijke betrekkingen, die hij hierdoor aanknoopte, stelden hem in staat om spoedig overal vasten voet te verkrijgen, toen, door den dood van Karel XII in de loopgraven van Frederiks-hall, al zijn verdere uitzichten in Zweden in rook opgingen. Hij vertrok naar Madrid, werd Spaansch overste en de gunsteling van de invloedrijkste personen van den dag, n.l. van den minister Alberoni en van den hertog Ripperda, die zelf een nauwelijks minder groot avonturier was dan Theodor von Neuhof. Ook deze merkwaardige man had zich uit den geringsten stand tot Spaansch staatsman, hertog, grande, later zelfs tot eersten minister weten op te werken, om ten slotte, na verbannen te zijn geworden, in Marokko tot den Islam over te gaan en als gunsteling van den sultan aan het hoofd van het Marokkaansche leger te komen ¹⁾.

Het wemelde destijds overal van allerlei gelukzoekers, en in alle hemelstreken troffen zij elkander aan. Toen nu na eenigen tijd ook het hof van Madrid aan den heer van Neuhof niet langer een geschikt veld ter ontplooiing van zijn verdere werkzaamheden scheen te leveren, sloot hij zich te Parijs aan bij den beruchten financier Law, die te dien tijde Frankrijk met zijne zwendelarijen begunstigde, en het geheele land, met de regeeringspersonen aan het hoofd, in den tooverkring zijner phantastische schepingen verstrikt had. De Westphaalsche edelman verdiende aan de beruchte Mississippi-aandeelen reusachtige sommen, en voerde een staat, die zelfs Parijs in verbazing bracht, totdat hij zich ten slotte, na den val van den Schotschen geldgoochelaar, tegenover een schuldenlast geplaatst zag, die hem noodzaakte de schoone Seinestad onder zeer verdachte omstandigheden den rug toe te keeren. Dit schijnt in het begin van het jaar 1721 geweest te zijn.

Neuhof verdween voor eenigen tijd in het duister. Wij hooren slechts van verschillende zwerftochten door Europa, doch plotseling komt hij in 1732 in een zeer hooge betrekking weder tevoorschijn, zonder dat men navorschen kan, hoe hij daartoe geraakte. Hij is Resident van keizer Karel VI in Florence, en van hier uit schijnen de eerste draden zijner betrekking tot Corsica te loopen.

¹⁾ Naar wij meenen was Ripperda een geboren Nederlander.

Over de manier, waarop die betrekkingen tot het eiland ten slotte op zijne landing uitliepen, bestaan zeer verschillende overleveringen. Volgens een gedenkschrift dat de zoon van Neuhof — onze avonturier was in Spanje met een Iersche dame gehuwd — naar mededeelingen van zijn vader vervaardigd heeft, moet de verhevene Porte den Bey van Tunis aanbevolen hebben, om Theodor bij zijne onderneming op alle mogelijke wijzen te ondersteunen. Zijn oude beschermer Ripperda, die intusschen in Marokko tot macht en aanzien gekomen was, moet ook stofelijke hulpmiddelen verschafte hebben. Volgens een, naar alle waarschijnlijkheid echten, brief van Neuhof aan een zijner Westphaalsche verwanten, waarin hij zijne verheffing tot koning mededeelt, zou hij daarentegen op de Middellandsche zee door Tunesische of Algerijnsche zeerovers gevangen genomen zijn, geruimen tijd in Tunis als slaaf vertoefd, en dáár de middelen voor zijn tocht naar Corsica gevonden hebben. Het staat echter vast dat hij reeds als keizerlijk Resident te Florence met de hoofden der Corsicaansche vrijheidsbeweging in overleg getreden was, en hen overtuigd had dat hij door zijne relatien de geschiktste man was om aan hun hoofd te staan. Cok weet men, dat hij uit Tunis kwam, toen hij in de bocht van Aleria landde. In elk geval moet hij ook voorloopig nog over rijk vloeiende bronnen beschikt hebben, want kort na zijne landing kwamen nog meer schepen met oorlogsmateriaal op het eiland aan. Overigens voldeden zelfs eenigen zijner Westphaalsche bloedverwanten aan zijne uitnoodiging om tot hem te komen. Hij wilde „hen naar goeiddunken plaatsen en in zijn geluk doen deelen!” De namen van zijne neven Von Drost en Neuhof worden meermalen in de latere gevechten genoemd.

In het eerst scheen het inderdaad, alsof de kaart van Europa met een nieuw koninkrijk zou verrijkt worden. De republiek Genua gaf zonder twijfel in haar protest-manifest een zeer hatelijk beeld van Theodor von Neuhof, en veel wat daarin gezegd wordt, zal wel eenigszins overeenkomstig de waarheid geweest zijn. Zoo moest hij zich „beurtelings baron von Naraer, Von Smihmer of von Nissen genoemd, op kosten van anderen geleefd hebben en Engelschen, Franschen, Duitschers en aanhoorigen van andere nationaliteit bedrogen hebben.” Maar toch, de Corsicanen gaven niet veel om dit plechtig manifest, en Theodorus de Eerste beantwoordde het zelfs met een langen en beleedigenden brief, waarin hij den Genuezen hunne gruwelijke hardvochtigheid tegenover zijn tegenwoordige onderdanen, en hunnen lagen handelsgeest op harden toon verweet.

Neuhof had geluk bij zijne ondernemingen op het eiland. Hij versloeg de Genuezen meermalen en zijn leger werd sterker. Hij sloeg reeds munten met zijn beeltenis voorzien, schiep graven en markiezen, en stichtte zelfs eene „Orde der Bevrijding”. Prachtig

tooiden zich de Corsicanen met het blauwe orde-gewaad, de borst versierd met een kruis, dat in het midden een ster en in deze het beeld der gerechtigheid droeg. Er kwam ook wel een weinig speculatie bij deze Orde; zij kostte namelijk duizend Scudie, die wel is waar, den inboorlingen kwijgescholden, maar door de talrijke vreemdelingen gaarne betaald werden. En de bijverdiensten, die uit dezen kleinen ordehandel voortvloeiden, kwamen spoedig de koninklijke kas zeer te stade. De hulpbronnen uit het buitenland droogden langzamerhand op, en ook de belastingen uit het eiland vloeiden zeer spaarzaam. De bevolking was arm en bij de meesten was het slechts de roep over zijn onmetelijken rijkdom geweest, die hen voor koning Theodorus den Eerste in verrukking gebracht had. Zoolang hij kleederen, wapenen, geld en koren uitdeelen kon, juichte men hem toe, en trad men gewillig in den krijgsveld; want vechten was immers de lust der Corsicanen geweest. Maar toen de koninklijke kas uitgeput begon te raken, begon men in stilte te morren.

Het ergste evenwel was, dat Neuhof, in weerwil van zijn succes in het open veld, het goed verdedigde steunpunt der Genuezen, Bastia, niet kon innemen. Tevergeefs lag hij weken lang voor de vesting; de bastions der stad spotten met al zijne pogingen, en langzamerhand versterkten de Genuezen hunne troepenmacht op het eiland. Ten slotte zag hij in, dat hij zich zonder krachtige hulp van buiten niet staande kon houden, en besloot hij van Corsica te vertrekken, om bijstand van het buitenland, vooral om financiële hulp voor zijne onderneming in te roepen. Maar niet heimelijk, of eenigszins als vluchteling, verliet hij zijn rijk; integendeel, geheel en al als koning. In eene plechtige vergadering nam hij afscheid van zijne onderdanen, stelde een raad in om hem te vertegenwoordigen, en beloofde zoo spoedig mogelijk terug te keeren. Op den 11en November scheepte hij zich te Aleria in, begeleid door zijn zoon, zijn kanselier La Costa, een kamerheer, een secretaris en twee pages.

De Genuezen triompheerden. Niet ten onrechte geloofden die slimme kooplieden dat het Neuhof onmogelijk zou blijken ergens medewerking voor zijn avontuurlijke onderneming te verkrijgen. Naar het zich liet aanzien zouden de Corsicanen, nadat hun uitverkoren koning hen verlaten had, eerder tot onderwerping bereid zijn.

Zij vergisten zich echter in het karakter der bevolking en ook in dat van Theodorus von Neuhof. Verreweg het grootste gedeelte der Corsicanen was hem nog altijd sterk genegen, en hij wist ondanks de ondenkbaarste bezwaren steeds nieuwe ondersteuning naar het eiland te zenden. Zonder twijfel was hij een gelukzoeker; maar toch moet men erkennen dat hij met een weergalooze taaiheid aan de verworven kroon vasthield, en met verbazende

scherpzinnigheid in het buitenland voor Corsica werkzaam was.

Eerst in Livorno, toen in Florence en Rome, eindelijk in Parijs en in den Haag, zocht hij nieuwe bronnen te openen. Vervolgd door de Genueezen, die een hoogen prijs op zijn hoofd gesteld hadden, meermalen door zijn oude schuldeischers in het nauw gedreven, éénmaal wegens een wisselschuld in de gevangenis geworpen, somtijds met den bittersten nood kampend, gelukte het hem toch altijd weder, om eenige transporten van kriegsbehoeften naar Corsica te zenden. Hoe hij daartoe de middelen vond, is raadselachtig en zal wel nooit opgehelderd worden. Inderdaad kwamen in den loop van het volgend jaar verscheidene door hem gezonden schepen op het eiland aan, die kanonnen, geweren, munitie, ja zelfs Deutsche officieren, voor zijn dienst aangeworven, aanbrachten. Deze zeldzame man moet een verbazende overredingskracht bezeten hebben; want ten slotte gelukte het hem zelfs in Nederland een consortium van aanzienlijke kooplieden te vormen, waaraan o. a. de firma's Neuville en Luca Boom Tronchain deelnamen. Hij ontving van dezen een voorschot van vijf millioen gulden, waartegen hij hun den uitsluitenden handel op Corsica waarborgde. Naar het schijnt had hij een groot vertrouwen in zichzelf, en wist daarom ook anderen steeds opnieuw van de aanstaande verwezenlijking zijner verwachtingen te overtuigen.

Zoo verscheen hij dan tot verbazing der wereld en tot blijdschap der Corsicanen, den 13en September 1738 ten tweede male voor Aleria. Ditmaal was zijne uitrusting nog veel schitterender en grootscher dan hij zijn eerste optreden. Hij kwam met drie oorlogsschepen en verscheidene transportvaartuigen, voerde 24 stukken geschut, 7300 geweren, 180000 pond kruit en daarenboven krijgsmaterieel van allerlei soort met zich, zoodat een en ander inderdaad de volledige uitrusting van een klein leger vormde.

Ondertusschen waren Fransche strijdkrachten, door de republiek Genua te hulp geroepen, op het eiland geland, en door het slimme en bedachtzame optreden van den bevelhebber dier troepen, generaal graaf Boissieux, werd een scheuring tusschen de Corsicaansche patriotten teweeggebracht. Een deel der invloedrijkste mannen, waaronder de vader van den later zoo beroemd geworden vrijheidsheld Paoli, tot hiertoe aan Theodor getrouw gebleven, viel van hem af. Daarbij kwam dat zijne flottille, toen de lading pas voor een klein gedeelte gelost was, plotseling het anker lichtte en in zee stak. De Hollandsche kooplieden hadden den kapitein zekere orders gegeven, die tot hunnen waarborg moesten dienen, en toen nu Neuhof zijne beloften niet kon of wilde vervullen, bracht elk zijne lading te Napels in veiligheid. Kortom, nauwelijks had koning Theodorus voor de tweede maal den voet op den bodem van zijn rijk gezet, of hij zag zich reeds genoodzaakt de schoone verwachtingen, die hem vervulden, op te geven. Ja, hij mocht blijde zijn, dat het hem gelukte, zich op

het vaste land aan de vervolgingen der Genueezen te onttrekken.

Maar de volhardende man gaf zijne onderneming nog niet op. Nog eenmaal gelukte het hem, Engelsche kooplieden tot het verschaffen van grootere geldsommen te bewegen; nog eenmaal — begin 1743 — verscheen hij op Corsica. Ditmaal was echter de aanhang, dien hij op het eiland vond, te gering dan dat hij er aan had kunnen denken, zich staande te houden. Na korten tijd scheepte hij zich naar Italië in; zijn rol als koning was afgespeeld.

In de daaropvolgende jaren leidde Neuhof een onrustig, zwervend leven, tot hij in den zomer van het jaar 1749 te Londen kwam. Hier traden, op aanstoken van de Genueesche residenten, zijn oude schuldeischers met kracht tegen hem op. Hij werd in gijzeling gebracht, en jaren verliepen eer hij zijne vrijheid herkreeg. Eerst in 1755 verscheen een wet, volgens welke schuldenaars, wier algeheele onmacht om te betalen bewezen was, vrijgelaten moesten worden. Deze wet kwam ook den door ziekte en zorgen gebogen Neuhof ten goede. Zijn toestand wekte zelfs de deelneming op van eenige voorname Britten. Horatio Walpole hield eene inzameling voor hem, waarvan de opbrengst hem in staat stelde, met zijn dringendste schuldeischers eene schikking aan te gaan, en in zijn levensonderhoud te voorzien. Hij zou echter van zijn verbeterden toestand slechts korten tijd genot hebben. Den 11^{en} December 1756 overviel de dood den grijsaard, die volgens aller getuigenis ook in de ellende steeds op het behoud zijner uiterlijke waardigheid bedacht was. Op het St. Anna kerkhof van Westminster werd hij begraven en lord Walpole liet hem als „Koning Theodorus van Corsica” een goedklinkend grafschrift geven. Zijn nakomelingschap stierf uit met zijn kleinzoon, die onder een aangenomen naam in Engelschen dienst stond. Maar het bloed der Neuhof's leeft — merkwaardig genoeg — in de Garibaldi's voort. Een der zusters van den koning van Corsica huwde met zekeren dokter Garibaldi, wiens kleinzoon, gelijk beweerd wordt, de bekende strijder voor de vrijheid, Giuseppe Garibaldi was.

Het is moeilijk, in onzen tijd een rechtvaardig oordeel over dezen zeldzamen man te vellen. Om hem eenvoudig als bedrieger en misleider te brandmerken, zou, in weerwil van de groote gebreken van zijn karakter, niet geheel rechtvaardig zijn. Hoe overmoedig zijne onderneming op het eerste gezicht ook schijnt, de mogelijkheid dat zij slaagde was niet uitgesloten. Anders zou het Neuhof zeker niet gelukt zijn, zooveel ernstige en bekwame mannen voor zich en zijne plannen te winnen. Had hij bij zijn eerste verblijf op Corsica den Genueezen Bastia ontnomen, dan had hij zich misschien blijvend kunnen vestigen. Maar het schijnt, dat bij al zijn persoonlijke moed, het eigenlijke talent als veldheer en de gave van organisatie hem ontbraken; en dezen waren voor de rol, die hij zich opgelegd had, onontbeerlijk.

Waarom zou een Westpbaalsch edelman (ik wil daarom niet zeggen dat de Duitsche adel bijzonder veel reden heeft om op Theodor von Neuhof trotsch te zijn) waarom zou de baron von Neuhof niet koning van Corsica hebben kunnen worden, als een Corsicaansch artillerieluitenant — nauwelijks een halve eeuw later, keizer van Frankrijk werd, en zijn broeder tot koning van Westphalen verhieft?!

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
 Nederlands Jongelingschap en Volk
 onder redactie van
 A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE HEER VAN DEN SABBATH.

Onze Heere heeft het doel van zijne vleeschwording in één groot woord geschetst toen hij zeide: „Meent niet dat ik gekomen ben om de wet te ontbinden; ik ben niet gekomen om die te ontbinden, maar om haar te vervullen.” Hij heeft dit doel zijner komst vervuld in de eerste plaats door de wet volkomen na te leven, zoodat die wet niet de minste aanklacht tegen hem kon doen gelden, en hij voor het oog Gods, dat in engelen vlekken ziet, geheel rechtvaardig uitging. En in de tweede plaats vervulde hij haar, in onze plaats tredend, door alle aanklacht, die de wet heeft tegen alle overtreders samen, op zich te nemen en de geheele schuld op zich te laten wreken, de geheele straf op zich te doen neerkomen. Daardoor werd de wet volkomen vervuld, zoodat ze tegen niemand meer iets te eischen heeft. En nu wordt, in de derde plaats, de wet vervuld door de uitlegging, die de Heere haar geeft voor het leven van hen die door hem van haar verlost zijn. Die uitlegging leert ons, o. a. in de Bergrede, dat voor de wet inplaats komen oneindig fijner, scherper, dieper, geestelijker eischen dan de geheele wet ooit bevatten kon: eischen der volmaakte *liefde*; der vrijwillige gehoorzaamheid; der volkomen eenswillendheid met God.

Zoo snijdt dus de vervulling der wet door Jezus Christus de beide hoofdzonden van het menschelijk

geslacht bij den wortel af. Zij veroordeelt alle antinomiaansche afdwaling en alle eigengerechtigheid. Hij vervulde elken tittel en jota der wet in zijn levenswandel. Daardoor staat alle denkbeeld als zou de inhoud der wet onder het Nieuwe Verbond ongeldig zijn, als Gode vijandig gebrandmerkt. Evenzeer vervulde hij alle recht der wet, toen de zonde veroordeeld en gedood werd in zijn vleesch. En daardoor valt ieder die nog eenig goed werk, eenig aanknopingspunt, eenig geloof zelfs in rekening wil brengen, onder het banvonniss: „Indien iemand u een ander Evangelie brengt, buiten hetgeen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt”.

De Heere Jezus, de geheele wet ook in zijn levenswandel vervullende, heeft daardoor echter volstrekt niet met zijn afdoend gezag elke uitlegging, die de menschen goedvinden aan de wet te geven, gedekt. Elke tittel en jota werd door hem vervuld, maar een tittel en jota was voor hem geen dood ding, doch de uitdrukking, de vleeschwording van geest en leven. Het verdienen van dille en komijn vond hij goed, mits ook de wetten nageleefd werden, die barmhartigheid en oordeel voorschreven. Het uitzijgen der mugjes was hem niet ongevallig, mits ook geen kemelen doorgezwoegen werden. Het eene moet men doen, zoo leert hij; want dat eene is in zijn oog geen kleingeestigheid; maar het andere moet men niet nalaten. Zal men de schotels waschen? Zeker; maar hoe! Door te zorgen dat ze

niet door roof en ongerechtigheid en afzetterij gevuld worden. En dan is ook de uiterlijke reinheid Gode aangenaam. Maar een kraakzindelijke beker vol gestolen wijn is hem een gruwel. Moet men met stoffige en onreine handen de spijzen aanraken? Het zal den door lastering en vuile gesprekken ontreinigden mond niet hinderen! Maar welt het hart door den mond op wat liefelijk is en welluidt, dan is het tot zich nemen der spijze met gereinigde handen Gode een liefelijk teeken dat men het leven met de leer in overeenstemming wil brengen.

Op hetzelfde standpunt plaatste zich de Heere ten opzichte van den Sabbath. In allerlei vorm heeft hij dat ondubbelzinnig uitgesproken en getoond. Een der gelegenheden, waarbij hij dat uitsprak was, toen de discipelen op den Sabbath aren plukten en de graankorrels aten omdat hun hongerde.

Op zekeren Sabbatdag, den tweeden eersten Sabbath, dat is de tweede der sabbaten die verliepen tusschen Paschen en Pinksterfeest, ging Jezus met zijne discipelen door de rijke korenvelden van een deel van Galilea, waar de heerlijke oogst in vollen zegen stond te rijpen. De discipelen hadden honger. En, eenvoudige landbewoners als ze waren, plukten zij van de aren die langs het voetpad groeiden, wreven de korrels er uit en aten die op. Ze hadden volgens de wet recht daarop. Wat zoo langs den weg groeide, mocht door de armen benaderd worden en zij waren de volgelingen van hem, die armer was dan de vossen der holen en de vogelen der lucht; die niets had waar hij het hoofd kon nederleggen.

De farizeën, altijd er op uit om te bedillen en te belasteren alles wat eenigszins naar vrijheid geleeke, zagen daarin een zwaren arbeid; namelijk het binnenhalen van den oogst. De sabbathswet werd gruwelijk overtreden in hun oogen. En ze maakten dadelijk van deze gelegenheid gebruik om den meester, die zoo iets toeliet, tot zoo iets gedurig het voorbeeld gaf, daarover te onderhouden.

Koninklijk is het antwoord dat de Heere Jezus gaf; uitvoerig en beslissend. Hij begint met een voorbeeld uit het Oude Verbond aan te halen waartegen misschien iets in te brengen zou zijn, maar waartegen de farizeën in elk geval niet zouden durven spreken. De koning David had op veel erger wijze de wet geschonden toen hij, vluchtende voor Saul, in den tabernakel zich de oude toonbrooden liet geven voor hemzelf, en voor de jongelingen die met hem waren. Alleen de priesteren mochten die eten. De hoogepriester weifelde eerst ze David te geven. Toch kwam hij over het bezwaar heen door de overweging dat het brood straks zou verwisseld worden en dus eenigermate gemeen, dat is voor algemeen gebruik bestemd, brood was. Het was niet meer alleen Gode gewijd. En daarom gaf hij aan David en zijne krijgsknechten het brood, nadat deze beloofd had met gewijden ernst het te

gebruiken en zich niet te laten verzinken in wereldsche beslommeringen. Was dat goed en recht? Geen der aanwezige farizeën durfde het tegendeel beweren.

Maar sterker voorbeeld en wel van rechtstreekse sabbathsschending, haalde de Heere Jezus aan toen hij wees op den dubbel zwaren dienst, dien de priesters op Gods uitdrukkelijk voorbeeld in den tempel vervulden. Mocht men op Sabbath eene koe of een schaap slachten? Voorzeker niet! En toch gingen de offers niet alleen door, maar waren morgen- en avondoffer zelfs verdubbeld. Durfde iemand dat wraken? Dat was nu niet de daad van David; niet de vergunning der hoogepriesters; maar het voorschrift van God zelf. Was dat goed of niet?

Het antwoord op deze vraag gaf de Heiland door de toepassing: „Indien gij geweten hadt wat het zeggen wil: ik wil barmhartigheid en niet offerande, gij zoudt den onschuldige niet veroordeeld hebben.”

Wat wordt met dit antwoord gezegd? Dat de opvatting der wet, die de farizeën er op na hielden, geheel en al ongoddelijk was. Wat bedoelt de inhoud der wet? Immers niet anders dan: Den Heer uwen God liefhebben met geheel uwe kracht en geheel uw verstand, en den naaste als uzelf. En zou God die dit gebod gaf, onzen naasten minder liefhebben dan hij ons gebiedt te doen? Zou God, met andere woorden, de toonbrooden, die slechts typen zijn, doelloos laten liggen en niet David er meê voeden? En indien het offeren waarachtig *offeren* is, type van geheele zelfovergave aan God, staat het dan niet boven stilzitten omdat het Sabbath is? Maar het offeren van de farizeën was alle dagen van het jaar niets anders dan wat Jesaja noemde: Die een schaap slacht, keelt een hond.

Die het *geestelijk* denkbeeld der wet verstaat: *liefde*, verstaat ook dat alles, toonbrooden, offer, sabbath slechts symbool is. En in dat geval is het voeden van den hongerige de vervulling der wet; de ware, echte sabbatsviering.

„De Zoon des menschen is Heer, ook van den sabbath”. De Zoon des menschen was gekomen om te zoeken en zalig te maken wat verloren was. Hij was de volle openbaring van Gods liefde. Hij hief het symbool op wanneer het hem behaagde, maar alleen om er het wezen voor inplaats te geven. Was de Sabbath niet door hemzelf gegeven?

De Zoon des menschen als heer van den Sabbath toont daardoor de Zone Gods te zijn. Gaf *hij* verlof om den Sabbath zoogenaamd te breken, dan beteekende dat niets anders dan volkomen opheffing door vervulling van den Sabbath. De Zoon des menschen zou spoedig betoonen heer des Sabbaths te zijn, door — op den Sabbath in het graf te liggen. Daardoor werd de Oud Testamentische Sabbath volkomen vernietigd omdat hij volkomen vervuld was.

Maar vóór dat geschiedde zou hij nog op ver-

schillende wijzen toonen ook reeds in zijn aardsche omwandeling heer van den Sabbath te zijn. Daarover een volgend opstel. W.

DE KERK VAN DE „VALLEIEN”.

DE ROEMRIJKE TERUGTOCHT.

XIII.

De Waldenzen waren het land binnengetrokken, maar hadden nog niet bezit ervan gekregen. Slechts een handvol waren zij, en wat konden zij uitrichten tegen de weltoegeruste krijgsmacht van Piëmont, geholpen door de Franschen! Doch hun groote aanvoerder (Arnaud) was niet alleen een dapper held maar ook een man des geloofs. Hij wist dat de „wolk-kolom”, die hen over de groote bergen met hun sneeuw en gapende afgronden geleid had, hunne legerplaats overschaduwde zou, en hen ten strijde voeren en terugbrengen als overwinnaars. Zij waren toch zeker niet op zulk een wonderdadige wijze naar hun land teruggebracht, om allen daarin om te komen en te vergaan. Daarom was het met harten vol van hoop en moed dat de „zeven honderd” zich aangordden, tot het volbrengen van de grootsche taak, die zij op zich hadden genomen.

Zij begonnen den Col Julien te beklimmen, die de vallei van Prali van de vruchtbare en centrale vallei van Luzerna scheidt. Toen zij al opklimmende bijna boven waren riepen de Piëmonteesche soldaten, die daar geposteed waren: „Kom aan, gij Waldenzen; wij houden hier wacht en wij zijn 3000 in getal!” De Waldenzen kwamen aan. Om het garnizoen aan te vallen en op de vlucht te drijven was het werk van een oogenblik. In de legerplaats door hen ontruimd, vonden de Waldenzen een groote hoeveelheid ammunitie en allerlei levensbehoeften, die hun zeer gelegen kwam. Daarna snelden zij naar beneden en overvielen de stad Bobbia, en namen haar in. Zij dreven de Roomsche inwoners aan welken de stad was overgemaakt weg, en namen bezit van hun oude woonsteden. Daar bleven zij eenigen tijd om te rusten na al de vermoeienis en strijd van de laatste dagen. Hier brachten zij hun tweeden Zondag door, aanbaden God in zijn huis, en hieven psalmen aan ter eere van zijn heiligen naam. Den volgenden dag begaven zij zich naar de „Rots van Sibaud,” waar hunne vaders vroeger God hadden trouw gezworen en zich onderling met een plechtigen eed aan elkander verbonden hadden. Hier hernieuwden zij den ouden eed en zwoeren met opgeheven handen, om standvastiglijk het Evangelie te blijven belijden, om elkander getrouw terzijde te staan en nimmer de wapens neêr te leggen, totdat zij zichzelf en hunne broederen weder gevestigd hadden in de valleien, die hun — geloofden zij — even werkelijk van den Heere waren gegeven als Palestina aan de Joden.

Daarna veroverden zij Villaro en verdreven de inwoners. Doch hier werd hun voortgang onverwachts gestuit. Want den volgenden dag verscheen er een groot leger geregelde troepen, zoodat de Waldenzen verplicht waren van Villaro op Bobbio terug te trekken. Het leger der Waldenzen werd nu in twee troepen verdeeld en moest gedurende vele weken een soort van guerrillaoorlog op de bergen voeren. Frankrijk aan den eenen en Piëmont aan den anderen kant vielen met hunne troepen in het land, met het oogmerk om deze kleine handvol strijders uit te roeien.

De ontbering, die zij zich hadden te getroosten, en andere ongemakken werden slechts geëvenaard door de bewonderenswaardige zegeprelen, die zij behaalden in de dagelijksche schermutselingen die er plaatsvonden. Doch, hoewel zij altijd de overwinnaars waren, verminderde hun getal bij den dag. Want ofschoon er honderd van den vijand omkwamen, voordat er één Waldenzer viel, was de vijand altijd instaat versche troepen te verzamelen, terwijl de Waldenzen niet instaat waren ergens eenige versterking te krijgen. Zij hadden nu geen ammunitie, noch minder provisie, of zij moesten die van den vijand afnemen. En om hunne moeilijkheden nog grooter te maken, was de winter nabij en dan zouden de bergen met sneeuw bedekt zijn en hen zonder voedsel en beschutting laten.

Een krijgsraad werd gehouden en men besloot naar de vallei van Martino te gaan, en zich op *La Balsiglia* te verschansen. De *Balsiglia* is het westelijke uiteinde van San Martino. Het was op de terrassen van dezen berg dat Henri Arnaud met zijn heldhaftige patriotten zich legerde, temidden van de donkere orkanen des winters, en de nog donkerder orkanen van een woedende en gewapende bigotterie. De *Balsiglia* steekt zijn reusachtige pyramiden hemelwaarts, alsof hij met trotschheid zich bewust is, dat hij eens de rustplaats is geweest van de Waldenzische ark. Het is geen vesting door den mensch daargesteld, maar door den almachtigen Bouwmeester zeiven in het aanzijn geroepen.

Het was op het laatste terras, dat Henri Arnaud zich verschanste. Zijn kleine leger was nu, helaas, tot 400 verminderd. Drie dagen nadat Arnaud alles in orde gebracht had, kwam het Fransche leger, bestaande uit vier bataillons, en sloot de *Balsiglia* aan alle zijden in. Op den 29sten October viel men de stelling der Waldenzen aan, doch de Franschen werden met groot verlies teruggeslagen, terwijl er aan de zijde der Waldenzen geen enkel man viel. Daar de eerste sneeuw van den winter reeds begonnen was te vallen, dacht de Fransche generaal dat het beter was, de zaak uit te stellen totdat de winter voorbij was. Hij vernielde al het koren dat de Waldenzen vergaderd en in de dorpen weggeborgen hadden en begon den terugtocht met afscheid van hen te nemen en hun te verzekeren, dat zij hem

als de winter voorbij was wederom zouden zien.

Gedurende den geheelen winter bleven de Waldenzen in hunne vesting in de bergen. Zij konden nu rusten na al hunne tochten, gevechten en belegeringen, die zij te verduren hadden gehad, en maakten alles gereed tegen den terugkeer der Franschen. Waar Henri Arnaud zich gelegerd had, daar bouwde hij ook zijn altaar, en waar het krijgsgeroep werd vernomen, vandaar stegen het gebed en hunne psalmen elken morgen en avond op naar den hemel. Behalve hun dagelijksche godsdienstige verrichtingen, preekte Arnaud tweemaal elke week en wel des Zondags en des Donderdags. Ook deelde hij op zekere vastgestelde tijden voor hen het heilig avondmaal uit. Evenmin werd het commissariaat verzuimd. Kleine benden werden uitgezonden om provisie te verzamelen en brachten in wijn, kastanjes, appelen en andere vruchten die nu geheel rijp waren. Een sterke afdeeling drong de Fransche valleien van Pragelas en Queyras binnen en keerde terug met zout, boter, omtrent honderd schapen en eenige ossen. De vijand had hun voorraad koren vernield, en daar de velden reeds lang waren afge oogst, hadden zij geen vooruitzicht ergens koren te krijgen. En toch had God voor hen gezorgd en werden zij voorzien van brood, genoeg om hen den ganschen winter te voeden. Op zulk een wonderbare wijze geschiedde het dat zij overtuigd werden dat Hij, die de vogelen des hemels voedt, ook bezig was voor hen te zorgen.

Een overvloedige voorraad van koren lag rondom geheel hunne legerplaats, hoewel zij er niets van wisten. De sneeuw was dat jaar vroeger dan gewoonlijk begonnen te vallen en had gansche velden van rijp koren toegedekt, welke de Roomsche bewoners geen tijd hadden af te maaien, toen zij door de Waldenzen verdreven werden. Van deze onverwachte voorraadschuur nam het garnizoen zooveel als het noodig had. Even wonderlijk had de Heer gezorgd, dat zij instaat zouden zijn het koren te malen. Aan den voet van den Balsiglia, op den oever van de Germagnasca, staat een kleine molen. De eigenaar, M. Iron-Poulat, had drie jaren tevoren, toen hij met zijne broederen in de ballingschap werd weggevoerd, den molensteen in de rivier geworpen, „want”, zeide hij, „het kan later noodig wezen.” Men had het nu noodig! Er werd naar gezocht en de steen werd gevonden en de molen aan het werken gezet.

Met ingang der lente werd de Balsiglia door het leger van Frankrijk en Piëmont geheel ingesloten. Het vereenigde leger bestond uit 22000 man — 10000 Franschen en 12000 Piëmontezen. De beroemde De Catinat was de bevelhebber der Franschen. Tegenover deze 22000 geoefende soldaten stonden de „vierhonderd” Waldenzen. Van hun verheven legerplaats, midden tusschen de rotsen, zagen zij neder op de vallei beneden. Deze schitterde des

daags van de wapenen en des nachts was zij verlicht met wachtvuren. De Catinat was er zeker van dat hij slechts één dag zou noodig hebben om de plaats te veroveren. En daar het hem was alsof hij reeds de zegepraal had behaald, had hij, om die behoorlijk te vieren, vierhonderd stroppen medegebracht, om de vierhonderd Waldenzen op te hangen; en had den inwoners van Pinerolo bevolen vuurwerk in gereedheid te houden om bij zijne terugkomst af te steken.

Op den 1sten Mei 1690 viel De Catinat den Balsiglia aan, van die zijde vanwaar het alleen mogelijk was de sterkte aan te vallen. Doch Henri Arnaud had juist op dat punt, met groote zorg, de plaats met sterke palen en groote rotsblokken versterkt. De Catinat zond vijfhonderd uitgelezen mannen, ondersteund door zeventuizend musketiers, om de sterkte te bestormen. Deze vielen met grooten moed op de plaats aan, doch niets was instaat het vuur van de vierhonderd Waldenzen te wederstaan en weldra werden de aanvallers op de vlucht gedreven en totaal verslagen. Van de vijfhonderd uitgelezene kwamen er slechts ongeveer twintig levend in de legerplaats terug. Hoewel het een ongeloofbare zaak moge schijnen, wordt het ons toch ten stelligste verzekerd, dat in dit gevecht geen enkele der Waldenzen gedood of gewond werd. Honderden van den vijand lagen dood op het slagveld, maar geen kogel had één van hen geraakt. De Catinat kon dien dag zijne stroppen niet gebruiken en het vuurwerk was dien avond ook niet noodig.

Daar het onmogelijk was de vesting der Waldenzen te bemachtigen door haar te bestormen, besloten de Franschen kanonnen te gebruiken. Zij namen veertien dagen om alles in gereedheid te brengen en op den 14^{den} Mei werd het gebulder der kanonnen voor de eerste maal in de valleien gehoord. Toen de zon des avonds onderging, waren al hunne vestingwerken platgeschoten. Zij wisten nu dat wanneer de aanval den volgenden dag herhaald moest worden, het voor hen onmogelijk wezen zou om wederstand te bieden. Zij wisten niet wat te doen. Nooit tevoren scheen de ondergang der Waldenzen zoo onvermijdelijk zeker te zijn geweest. Bleven zij waar zij waren dan was hun dood gewis; en er was geen plaats om heen te vluchten! Achter hen was een hooge onbeklimbare rotswand, en beneden krioelde de vallei van vijanden. Wachttten zij tot den morgen, dan zou het onmogelijk wezen langs den vijand voorbij te gaan zonder gezien te worden, en zelfs nu, hoewel het nacht was, maakten de vele wachtvuren het even licht alsof het dag ware. Maar het oogenblik, waarin de nood het hoogste toppunt had bereikt, was juist de tijd voor den Heere om uitkomst te schenken. Dikwijls tevoren had de Heere als door een wonder verlossing geschonken, doch nimmer op zulk een treffende wijze als nu.

Terwijl zij daar radeloos stonden en niet wisten

wat te doen, begon er zich een mist op de toppen der bergen rondom hen te vertoonen. Met blijdschap begroetten zij het verschijnsel, want zij wisten hoe deze hunne vaders dikwijls verborgen had voor hunne vijanden. De mist breidde zich uit en daalde al lager langs de bergen. Weldra was hij gekomen tot daar waar zij stonden. En toch durfden zij het niet wagen te ontsnappen, want zij konden de wachvuren van het vijandelijk leger nog duidelijk zien. Doch eenige oogenblikken later en de mist was tot op den bodem der vallei nedergezonken en had alles in een meer dan middernachtelijke duisternis gehuld.

Terwijl de Waldenzen in stille verbazing stonden, niet wetende, wat van de zaak zou worden, verbrak kapitein Paulet, die in die omstreken geboren was, de stilte. Hij beval hun goedsmoeds te zijn, want hij was goed bekend met al de voetpaden en zou hen voorbij de liniën der Franschen en Piëmontezen brengen en wel langs een weg aan hem alleen bekend. Kruipende op handen en knieën, gingen zij dicht bij de schildwachten voorbij, verborgen voor hen door den mist, daalden langs de schrikkelijke afgronden neder en ontkwamen alzoo aan het geweld hunner vijanden. Arnaud zegt in zijn verhaal van deze gebeurtenissen: „Indien iemand zulke voetpaden nooit heeft gezien, kan hij zich geen denkbeeld vormen van het gevaarvolle van zulk een tocht, en zal hij genegen wezen om mijn bericht van de zaak als een verzinsel te beschouwen. Doch het is alles letterlijk waar en ik moet er bijvoegen, dat de plaats zoo schrikkelijk is, dat zelfs eenigen der Waldenzen als van den schrik overmand waren, toen zij bij 't daglicht zagen, hoedanig de plaats was, waarover zij in het ondoordringbaar nachtelijk duister waren getrokken”.

Toen de dag aanbrak, was elk oog onder in de vallei naar den Balsiglia gekeerd. De Catinat was er zeker van, dat hij dien dag de vierhonderd stropen om de Waldenzen op te hangen zou noodig hebben en dat in den avond het zoolang tevoren bereid vuurwerk zekerlijk zou afgestoken worden. Doch wie kan zijne verbazing beschrijven, toen hij bevond dat de Balsiglia verlaten was! De Waldenzen waren ontkomen en niet te vinden; ja, daar op de verstverwijderde bergen waren zij. Hunne gedaanten konden duidelijk op de sneeuw gezien worden, terwijl zij bezig waren al hooger te stijgen, ver buiten het bereik hunner vijanden. Wel mochten zij zingen: „Onze ziel is ontkomen als een vogel uit den strik der vogelvangens. De strik is gebroken, en wij zijn ontkomen.” (Ps. 124: 7).

Vele dagen zwierven zij om tusschen de bergen, of lagen verborgen in dichte wouden. Zij leden groot gebrek en werden bedreigd door talrijke gevaren. Eindelijk gelukte het hun om den Pra del Tor te bereiken. Tot hunne verbazing en blijdschap vonden zij bij hunne aankomst aldaar eenige afgezanten van hunnen vorst den hertog van Savoye, op hen wachtende met een aanbod van vrede.

De Waldenzen waren als degenen die droomden. Een aanbod van vrede! Hoe kon dat wezen? En toch was het zoo. Eene vereeniging, bestaande uit Duitschland, Groot Britannië, Holland en Spanje, was tot stand gekomen, om aan den overmoed van Frankrijk paal en perk te stellen, en drie dagen werden aan Victor Amadeus, den hertog van Savoye, gegeven, om te kiezen bij welke partij hij zich wilde aansluiten. Hij besloot met Lodewijk XIV van Frankrijk te breken en zich bij de coalitie te voegen. En aan wie kon hij nu beter den sleutel van de Alpen toevertrouwen dan aan zijn trouwe Waldenzen? Vandaar dat hun een gezantschap van hunnen vorst tegemoet kwam. Zij waren dadelijk gereed al het schrikkelijk onrecht hun aangedaan te vergeten en voor hunnen vorst in de bres te springen. Hunne steden en landerijen werden hun teruggegeven. Hunne kerken werden weder opengezet voor den Protestantschen eeredienst. Hunne broeders, die nog in de gevangenis te Turijn waren, werden losgelaten en allen, die verbannen en over Duitschland verspreid waren, kregen verlof om terug te keeren. Weldra waren allen terug en zij woonden weder in de erve hunner vaders. Zoo kwam er dan een einde aan de vervolgingen, welke de Waldenzen gedurende eeuwen te verduren hadden, en kregen zij rust van de vele stormen, die meedoogenloos over hen waren heengegaan.

JACOBUS REVIUS.

IV.

Was het wonder, dat vele kerken dezen man tot haren leeraar begeerden? Maar men hoefde hem niet te beroepen; Deventer hield hem gebonden. Ook de door de kerk van Rotterdam in 1631 (12 Sept.) gewaagde poging bleef vruchteloos.

En toch zou hij niet in Deventer blijven. In 1642 vertrok hij metterwoon naar Leiden, waar hij ook in 1634 reeds tijdelijk had vertoefd ten behoeve van de revisie der Bijbelvertaling.

Achtereenvolgens zagen we Revius als kind, knaap, student, predikant, in menigerlei arbeid; — thans introduceer ik hem bij u als regent van het Leidsche Hospitium, of — zooals men toen zei — het „Staten-college.”

In 1640 trad Festus Hommius, op zijn verzoek eervol ontslagen, uit zijne betrekking als regent van dat „Staten-college” te Leiden. Het „Staten-college” was in 1592 aldaar gesticht. Het was eene inrichting, waar onbemiddelde studenten in de theologie, bursalen genoemd, gratis huisvesting en opleiding kregen. Aan het hoofd van deze inrichting stond een regent, die belast was met de verzorging van de stoffelijke en vooral van de geestelijke belangen der alumni.

En dat waren heel wat andere mannekens dan het thans levende geslacht. Waarlijk, indien men

thans over de studenten klaagt, — toen was er heel wat meer reden toe. De acta van curatoren en senaat der Leidsche universiteit getuigen er van. Daarin leest men van „verregaande en enorme straat-schenderijen bij gemeene burgers en mannen van aanzien, insnijten van glazen, vernielen van vensters, luifels en lantarenpalen; van steken met messen, priemen, zwaarden, degens en andere moordinstrumenten; van bloedstorting, verwonding en dooding; van vermomd gaan over straten en aanvallen van eerbare burgers.” Zoo meldt een geschiedschrijver van de studenten uit Revius' dagen, dat men „in weerwil van de strengste verordeningen voortging met het dragen van pistolen of kleine roerkens en andere verbodene en zonderlinge wapenen; dat men onverhoedsche aanvallen deed op de wachten, die altijd met bloedstorting vergezeld gingen; dat men de hoogleraren het voortzetten hunner lessen belette door uitjouwen, uitkloppen, uitstampen; dat men ook allerlei baldadigheden bedreef aan de woningen der ingezetenen, de balliën verbrak, glazen verbrijzelde, gelijk ook vensters en deuren, die men met teer besmeerde en daarna met veeren bedekte.” „Bijna geen nacht,” zoo zegt hij, „of de straten waren met bloed geverwd. Dit duurde de gansche 17de eeuw en ook in de 18de werden diergelijke tooneelen maar al te vaak herhaald.”

Trouwens, het blijkt reeds genoeg uit wat de studenten zelve in die dagen zoo vaak zongen:

„Die gheen wijn of cruyn wil smaken,
Niet gaen suypen tot het br....,
Met gheen stoep of wacht kan vechten,
Spot met forums ende rechten,
Burgers niet durft vallen aen,
Met gheen blanck rappier te slaen,
Is de naem student niet waert,
Deugt maer voor d' Oostindie vaert.”

Wee dan ook, wie in hunne handen viel, om ten wit te strekken voor hunne plagerijen. Vooral bij het zgn. groenloopen konden ze hun hart ophalen. Niet onaardig is het verhaal van een' student, die aan zoo'n nieuweling een oorvijs geeft en hem vraagt: „Wel, heb jij een moeder gehad!” De verschrikte broeder antwoordt: „Ja.” Weer een oorvijs. „Nee, pummel, zij heeft jou gehad.” „Vertel me dan eens, hoeveel vlooiën gaan er in een schepel?” „Ach, dat heeft mijn meester mij niet geleerd.” Nog een oorvijs. „Hannes, ze gaan er immers niet in, ze springen er in.”

Temidden van zulke gasten moest onze Revius voortaan, hun ten behoeve, zijne krachten besteden. En — hij deed het met eere! Dat getuigt wel het feit, dat men hem in 1643 ter wille van zijn noesten vlijt en wetenschappelijken arbeid den titel van doctor in de godgeleerdheid verleende. Hij droeg dezen nog een dertiental jaren, en met de kennis, die er door werd gewaarborgd, diende hij met trouw en ijver de Leidsche spes patriae. Maar niet alleen Leidens

studenten. Ook Leidens kerk, en wel de Engelsche (als ouderling), de kerk in het algemeen, het vaderland, de wetenschap diende hij. Een breede lijst van werken is daar, om te getuigen van zijne werkracht en van zijnen ijver. Ik memoreer die niet, want — onze vaders hielden van lange titels!

Niet zoozeer om de wetenschap, die er uit spreekt, als wel ter kenschetsing van dien tijd wil ik evenwel op enkele de aandacht vestigen.

In Dordrecht woonde een zekere Ds. Borsius, die de gemoederen had gaande gemaakt door met veel heftigheid te ageeren tegen het *lange* haar der predikanten. 1 Corinthe 11:14 vraagt: „Leert u ook de natuur zelve niet, dat zoo een man lang haar draagt, het hem eene oneer is?” Daarop beriep Borsius zich, om aan te toonen, dat het dragen van lang haar door een man, en vooral door een predikant, beslist zondig is. Deswege zette Revius hem op zijn nummer in zijn geschrift: „De Christelijke vrijheid in het dragen der haren verdedigd.”

o, Die vrome vaders! Zij konden toch ook haspelen. Maar wij — we lachen om hen, en doen, zij 't ook op andere punten, desgelijks of erger. De zienswijze van Revius, de inachtneming der Christelijke vrijheid, won door zijn geschrift veld, maar ook — een halve eeuw later werd dientengevolge de klacht vernomen, „dat men bijna niet anders als wild lang haar” zag.

Van ernstiger beteekenis is Revius' optreden op het gebied der wijsbegeerte. Men herinnere zich de periode, waarin deze verkeerde. Tevoren had men naar niets anders getaand dan naar een systeem van filosofie, gebouwd op den Aristotelischen grondslag. Maar ook hier was de omwenteling aanstaande, ja, reeds begonnen. Descartes had een verbazenden invloed, en vooral 1637 tot 1649 is het tijdperk, waarop hij in Nederland werkte. Uitgaande van het beginsel, dat de methode van de beoefening der wiskunde op *elke* wetenschap moest worden toegepast, had de Fransche wijsgeer gezocht naar een vasten hoeksteen, om daarop zijn wetenschappelijken tempel te fundeeren.

Aan alles wilde hij twijfelen, om het ontwijfelbare te kunnen vinden. Als kind — zoo zegt hij — heb ik allerlei voorstellingen in mijne ziel opgenomen, die mijne gedachtensfeer nu nog willen beheerschen; in dezen moet ik te niet doen, wat eens kinds is. De zinnelijke waarneming biedt mij evenmin zekerheid. Op dit oogenblik, beweert gij in eene kamer te zitten en mijn geschrift over Revius te lezen. Maar Cartesius ontleent u voor zulk beweren allen grond. Hebt gij nooit gedroomd, in eene kamer of zaal te zitten en een boek te lezen, nooit bijv. ook gedroomd, dat gij u in een brandend huis bevondt, met een vriend wandeldet en duizend andere dingen meer, die u straks bleken *niet waar* te zijn, als gij weer wakker werdt? En toen gij droomdet, meendet gij toch niet te droomen, maar

wel degelijk wakende te wezen? Welnu, wat waarborgt u, dat gij straks niet wakker zult worden, maar nu nog doooimt? Zoo is het met de voorstelling, die gij u vormt van den Bijbel, van uwen God zelfs. Ja, sterker nog, ook de realiteit der zinnelijk waarneembare dingen om u heen moet in twijfel worden getrokken. *Is* deze stoel, deze tafel, dit papier enz. er werkelijk? Maar gij kunt immers *droomen* dat zij er zijn, u *inbeelden* dat ze zich hier bevinden, *meenen* ze te zien? Zoo valt de zekerheid weg voor het bestaan van alles om u heen niet alleen, maar ook van uw eigen lichaam, waarmee gij straks ook bedrogen uit kunt komen, want ook van dat lichaam is het mogelijk, dat het alleen in uwe verbeelding bestaat. Maar eindelijk vindt Cartesius het rustpunt voor zijn twijfel. *Laat* dan alles inbeelding wezen, — inbeelding, dat er eene wereld om mij heen is; inbeelding, dat er een God bestaat; inbeelding zelfs, dat ik een lichaam heb; — dit is dan ten slotte geene inbeelding, *dat ik mij iets inbeeld*. Aan alles kan ik twijfelen, zegt Cartesius, slechts daaraan niet, *dat ik twijfel*. En wil ik kunnen twijfelen, dan moet ik bestaan. En zoo komt hij tot zijn' fundamenteelen stelregel: *»Ik denk, derhalve besta ik.*» En dat is daarom waarheid voor mijn bewustzijn, omdat ik zulks *helder en duidelijk* zie. Van dit uitgangspunt schrijdt hij dan voort met de bewering, dat al datgene waar is, wat men helder en duidelijk ziet. En zoo komt hij dan tot het opzetten van zijn stelsel, dat ik natuurlijk hier niet kan ontwikkelen en daarom rusten laat.

Nu moge u niet alles hierin duidelijk zijn, zooveel hebt gij wel begrepen, dat Cartesius' bedoeling is terug te keeren tot de onverdorven natuur des menschen, voor wat het denken betreft, gelijk in later dagen Rousseau het zou begeeren voor het menschelijke hart en voor 's menschen leven. Het geldt hier de vernietiging van al wat voorafging, om nu zelf eens van voren af te beginnen en — het dan natuurlijk goed te doen. De hoogmoedige trek van het zondig menschenhart, in zijn zuiverste consequentie doorgevoerd.

Wat is de groote fout in het stelsel van dezen wijsgeer? Dit, dat God op het denken van den mensch komt te rusten. Aan God mag ik twijfelen, slechts aan mijzelf niet. Insteede van te erkennen, gelijk het waarlijk is, dat men alles wat men weet, weet van zijn God, die ons schiep naar zijn beeld en ons in natuur en Schrift het groot en onuitputtelijk leerboek der waarheid gaf!

Geen wonder, dat tegenover dit stoute rationalisme onze Gereformeerden aanstonds verweer hebben geboden. Men mocht noch kon het stilzwijgend aanzien, dat zoo alle vastigheid, die de Schrift ons bood, werd losgewoeld en de grenslijn tusschen God en mensch verflauwd wierd, om straks te worden uitgewischt. En in Utrecht was het dan ook Voetius, die zijn machtig woord, door Cartesius hooghartig

geminacht, tegen dezen stelde. Maar wie hield in Leiden de eer van onze vlag op? 't Was Revius. Onvermoed als deze strijder voor de Gereformeerde waarheid was, trad hij, ook waar de vijand uit den rationalistischen hoek schoot, moedig in het strijperk. Neen, hij zou het niet dulden, dat deze woekerplant met haar vergiftige bloemen in den tuin der Hollandsche wetenschappen opschoot. Vertrappen zou hij ze, waar ze zich dorst vertoonen.

Het krachtigst trad Revius wel op tegen Adriaan Heereboort, een der Leidsche professoren, wien men het onderwijs in de filosofie en de staatkunde had opgedragen. Deze was een der eersten, die in ons land aan de wijsbegeerte van Descartes eenigen opgang bezorgde. Hij schreef ook een werkje ter verbreiding van die wijsbegeerte. Maar aanstonds was zijn tegenstander gewapend tegenover hem. Toen werd het in de oogen der curatoren van Leidens academie toch al te bont. Zoowel Revius als Heereboort kregen eene vermaning, om het wat kalmer aan te leggen. Toch was Revius' invloed zoo groot, dat de curatoren Heereboort verboden bij zijn onderwijs de Cartesiaansche beginselen te propageeren. Dit trok Zijn Hooggeleerde zich dermate aan, dat hij tot dronkenschap verviel, teneinde daardoor zijn leed te vergeten. De Leidsche kerkeraad zag zich genoodzaakt, den predikant en een' ouderling van de wijk te committeeren naar Heereboort, om hem over deze zonde te bestraffen en het gebruik des Heiligen Avondmaals te ontzeggen, naar luid van de kerkelijke-actaboeken te Leiden (2 Sept. 1659). Gelukkig kon de historieschrijver boeken, dat de professor beterschap beloofde.

Nog in 1653 en 1654 zien wij Revius tegen het Cartesianisme strijden, thans tegen den Groninger professor Tobias Andreae. Karakteristiek is de titel van zijn verweerschrift: „Thekel, dat is: de verdediging van het Cartesianisme te licht bevonden, tegen Tobias Andreae.” En daarmede was ook van dezen kant de tegenstand gebroken.

Van nog slechts één werk van Revius wil ik gewag maken, en daarmee loopt de vermelding zijner geschriften ten einde. Ik bedoel zijn meest bekende, in 1651 uitgekomen boek: „Daventriae illustratae sive Historiae urbis Daventriensis libri sex, perducti usque ad annum a nato Christo CIOXX. 41”. Een dikke kwartijn, een achthonderd pagina's groot, in vloeiend Latijn de geschiedenis van Deventer op onderhoudende wijze verhalend, vol van interessante mededeelingen, puntige gezegden, fijne opmerkingen. Vooral daarom is dit werk niet onbelangrijk, omdat Revius er zijn eigen leven in verhaalt, gelijk later Bilderdijk in zijne „Vaderlandsche Geschiedenis” zou doen.

Van nog andere werken zou ik u melding kunnen maken; — ik doe dit niet. Wat ik, naar ik meen overvloedig genoeg, meedeelde, kan u in staat stellen om u een niet al te flauw beeld van Revius voor

den geest te roepen. Ik meen niet *te* overvloedig geweest te zijn, want Revius was u immers — zoo goed als onbekend, en dus moest ge wel veel vernemen, om eenige conclusie te kunnen trekken.

Met de mededeeling, dat Revius regent van het Staten-college bleef tot den 15^{den} November 1658, toen de dood hem wegnam, is de schets van zijn leven voleind, en staat zijn portret voor ons. Toch is het nog niet voltooid. Totnogtoe zweeg ik geheel van Revius als letterkundige, als dichter. Ik wil hem als zoodanig afzonderlijk behandelen. En mag het mij gelukken, u hem eenigszins als *dichter* te leeren kennen, dan zult ge ongetwijfeld met mij sympathie gaan gevoelen voor den man, die zoo tal van uitnemende hoedanigheden en sierlijke gaven in zich vereenigde, en instemming kunnen betuigen met mijn wensch, dat hij weer herleve in de herinnering van ons volk.

Doch daarover een volgend maal.

DE ELLENDE IN EEN WERELDSTAD.

Volgens het verslag der politie hebben in Londen in het afgelopen jaar 444 personen zelfmoord gepleegd, en zijn er ruim 200 den hongerdood gestorven. In de straten zwerven 100000 verarmden, 30000 gevallen, 33000 daklooze volwassenen, en 35000 kinderen zonder tehuis, rond. Het leger van werkloozen belooft tusschen de 80 en 100 duizend. Van de misdadigers bevinden zich ongeveer 12000 binnen en 15000 buiten de Staatsgevangenissen. 70000 kleinere vergrijsen komen jaarlijks bij den Londenschen magistraat ter behandeling. De beste autoriteiten schatten de jaarlijksche toeneming van misdadigers op 10000. Er zijn tienduizenden van woningen, die bepaald overvuld en voor de gezondheid gevaarlijk zijn.

De klasse der misdadigers kost over de *f* 1200000; het politiegerechtshof *f* 240000, en de armenzorg in Londen alleen *f* 12000000 per jaar. Wat de deugnieten, zwervers en schavuiten kosten, is niet te berekenen. Zij hebben onderhoud noodig, maar brengen niets voort; eten, maar werken niet. De ondersteuning, aan armen uitgereikt, heeft in zeer veel gevallen slechts een hopeloos slag van lieden doen ontstaan, waarvan velen godsdienstige vergaderingen bezoeken, en door leugens aan warm voedsel komen.

Ellende is de moeder der wanhoop. De ontwikkeling van oproerige denkbeelden onder zekere klassen, gevoed door het toestroomen van het schuim der natiën van het vasteland, waarvoor, zonderling genoeg, dit land steeds openstaat, bedreigt de maatschappij met den ondergang van alle bestaande orde.

De *bleeke honger* speelt een huiveringwekkende rol in het demoralisatie-proces, dat in „darkest England”¹⁾

¹⁾ Het donkerste Engeland.

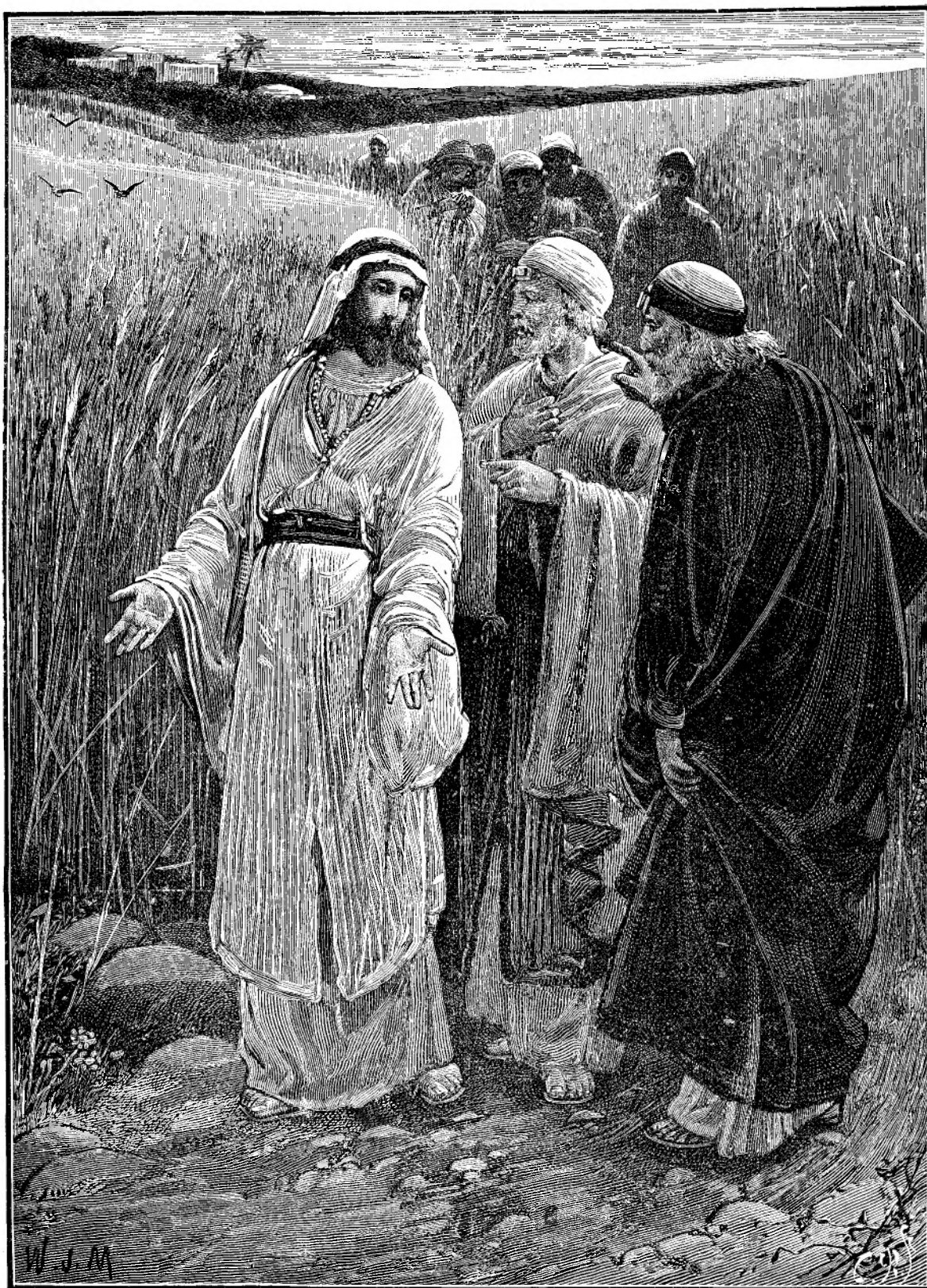
bestendig voortwoekert. 50000 kinderen komen iederen morgen zonder ontbeten te hebben ter school. Tien-duizenden hongerige werkloozen gaan dagelijks op buit uit. Een bete om de maag tot zwijgen te brengen is het eenige wat zij begeeren. Geheele stads-wijken zijn bevolkt door lieden, die nimmer een geregelden maaltijd hebben, maar met afzonderlijke brokken hun bestaan rekken.

Maar, — heeft dan het stedelijk armbestuur geen inrichting geopend om de hongerigen en dakloozen te spijzen en te herbergen? Ongetwijfeld! er zijn toevluchtsoorden, „wards” genaamd, waar men iederen nacht 500 tot 600 mannen vinden kan. Men gaat van het volgend denkbeeld uit: werk- en dakloozen kunnen daar overnachten en eten bekomen. Als tegen-dienst, minder als betaling dan wel om het bewijs te leveren dat zij werken willen, wordt arbeid verlangd, die waarlijk, evenals de behandeling in de slaapplaatsen, aan de regelen der strafinrichtingen doet denken.

Een man met een tienjarige ervaring van den arbeid onder de armen, deelt over een bezoek, dat hij, als landlooper verkleed, in zulk een „ward” bracht, het volgende mede:

„Men liet mij binnen de van een steenen vloer voorziene ruimte. Voor het getraliede loket staande, werd ik eerst ondervraagd, en ontving toen mijn eten, d. w. z. een schotel stijfselachtige brij met een snede zwart brood, beiden, volgens mijn bescheiden meening, voor menschelijk voedsel geheel ongeschikt. Ik gaf het eten aan een halfverhongerden kreupele, die naast mij stond. Het was reeds laat; de meesten mijner lotgenooten hadden zich al gebaad, en waren naar bed gegaan; ik kon mij dus rustig wasschen.

Na de binnenplaats te zijn overgegaan, moest ik mij ontkleeden, mijn goed op een tafel in het voortrek leggen, en toen in het bad. Rillend van koude stortte ik mij in het goore water. Of er vóór mij reeds iemand in was geweest, weet ik niet, maar volgens den reuk en het aanzien zou men het wel zeggen. Aan den handdoek was geen droog plekje meer te vinden. Uit het bad gekomen, begeeft ieder zich in Adamskostuum naar het aangrenzend slaapvertrek, waar hij een bed opzoekt. Daar krijgt men een kort wit nachtbuis, waarvan de mouwen slechts tot aan den elleboog reiken. Dit wonderlijke voorwerp dient als nachthemd. Ik wikkelde de twee bruine wollen dekens, die ik vond, om mijn vochtig lichaam, werd op die wijze langzamerhand droog en wildé nu gaan slapen. Hieraan viel echter vooreerst niet te denken. Wij waren met ons dertigen in één vertrek, en de meesten geraakten in levendig gesprek over de politiek. Den volgenden morgen vroeg trad een opzichter het vertrek binnen. Nauwelijks had hij de deur geopend, of de slapers sprongen als een pijl uit den boog uit hunne bedden, en wierpen zich in het beschreven kostuum op hunne kleederen. Om

OP DEN SABBATH TUSSCHEN HET KOREN.

6 uur 's morgens werden wij als een kudde schurftige schapen in een zeer ongezellige ruimte verzameld om te ontbijten. Weder kwam een portie pap, met deegachtig brood tevoorschijn. Een veteraan uit de Krim had de goedheid mijne portie te verslinden, en betuigde zijne dankbaarheid onder verschrikkelijke vloeken. De godslasterlijke en vuile gesprekken, die gevoerd werden, waren even schreuderig als walgelijk. Wij werkten onafgebroken van 7 tot 1 uur aan de 4 pond oud touw, die aan ieder gegeven was om tot werk uit te pluizen. Hoe iemand na het volbrengen van zulk geestdoodend werk, hier een tweeden nacht kan doorbrengen gaat mijn begrip te boven. Ik deed mijn best om mijn 4 pond op den dag klaar te krijgen, en mij daardoor voor den nacht vrij te koopen. Te 6 uur werd een stuk brood en een portie gezouten Hollandsche kaas uitgereikt, en te 6 uur een laatste schotel brij en brood. Dit was het eten voor den ganschen dag, en maakte met het ellendige bed en het smerige bad, onze betaling uit. Reeds omstreeks 2 uur waren mijn handen geheel verwond; het gestadige pluizen maakte ze zeer pijnlijk. Bij mijn ongeschiktheid tot den arbeid, kwam gelukkig een groote bengel die als een soort helper dienst deed, mij met eenige voorkomendheid te hulp. Maar het touwpluizen bleef toch een verschrikkelijke arbeid.

Ik werkte in 't geheel 12½ uur achtereen met een kleine pauze om een paar hapjes brood te gebruiken. Tegen 6 uur meldde ik mij, in de hoop vrij te komen, bij den opzichter aan. Hij was verbaasd en verklaarde dat het tegen den regel was. Nu is niets het geheele gezelschap aangenamer dan een of ander geschil met den opzichter, en van alle zijden werd mij toegestuurd niet toe te geven. Twee kwamen er goedgunstig bij mij en hielpen aan het touwpluizen. Eindelijk kreeg ik na lang heen en weer praten, en alleen omdat de opzichter een vriendelijk man was, verlof om vóór slaaptijd weg te gaan. Nooit zal ik dezen verschrikkelijken nacht en dag vergeten."

Dat de lieden geholpen worden om aan geregelden arbeid en tot een beteren toestand te komen, daarvan is geen sprake. De gedachte ligt zelfs voor de hand, dat de arbeid opzettelijk zoo zwaar gemaakt wordt, opdat men zich wel bedenken zal, alvorens van deze hulp gebruik te maken.

Een groote schaar zeer arme lieden verdienen hun karig stuk brood door arbeid, dien ze tehuis verrichten. Een of twee kamers dienen het geheele gezin om te wonen, te slapen, te eten, en tegelijk tot werkplaats. Om bij deze soort bezigheid ook slechts het allernoodigste te verdienen, moet met ieder oogenblik gewoekerd worden. De bereiding van het eten zou tijd eischen en brandstoffen kosten, daarom is van koken geen sprake. Alles wordt klaargemaakt gekocht. Voor 3 cent heeft men soep met een weinig vleesch. Een schrik bevangt zulke lieden, als in hun wijk een gebouw verrijst, waarvan men

weet dat het een fabriek worden zal. Dit ontleemt ook aan de arrasten hun laatste verdiensten, omdat machine-arbeid de handenarbeid, waarmede de lieden hun uiterst kommerlijk bestaan rekken, overbodig maakt. Enkele korte voorbeelden van tooneelen in dit „darkest London" mogen hier vermelding vinden.

Een jonge weduwe moest met het maken van kartonnen doozen dikwijls 16 uren per dag onafgebroken werken, zonder iets over de lippen te krijgen. Zij antwoordde op een uiting van deelneming eener bezoekerster: „Ik doe het gaarne, als ik er maar mijn kinderen van kan grootbrengen. Ik moet mij dikwijls zelf er over verwonderen hoe ik het uithoud." Toch toonde haar ziekelijk uitzicht en een holle hoest, dat het met dat uithouden niet lang zou duren. De bezoekerster zeide: „Gij zijt verschrikkelijk verkouden!" „Ja", antwoordde zij, „ik heb juist hedenmiddag drie uren op de koude binnenplaats moeten wachten, vóór ik eindelijk werk kreeg."

Eene vrouw, die door onvermoeiden arbeid, van 's morgens tot 's avonds laat met hetzelfde werk 40 cent per dag verdient, antwoordde onlangs de bezoekerster, die haar beklaagde: „God is goed; als ik geen werk heb, is het nog erger."

Eene dame, die veel voor de armen doet, merkte eens een armen jongen zonder schoenen op, die met hongerige blikken voor een kraam stond, waar zeer goedkope soep te verkrijgen was. Hij had nauwelijks een hemd aan het lichaam en gebruikte eindjes touw voor kousenbanden. Zij gaf den knaap een stuiver. Verheugd vloog hij weg om aan zijn kameraden het geldstuk te toonen. Toen liep hij vlug den winkel binnen, en kocht er vier schoteltjes soep voor. Maar, o wee! zij waren met hun vijven! Doch hij wist dadelijk raad, liep terug en vroeg nog een ledig schoteltje met een lepel. Het ledige schoteltje zette hij in het midden der vier dampende en riep: „Vooruit, één, twee, drie, vier. Drie der jongens begrepen het, grepen elk een lepel, en vulden volgens het aangegeven tempo den vijfden schotel zoolang, totdat de inhoud met dien der vier anderen gelijk stond. Het vijftal hield toen een kostelijken maaltijd.

Welk eene ellende in een wereldstad!

MARTELAREN.

Daarom dan ook, alzoo wij zoo groot eene wolk der getuigen rondom ons hebben liggende, laat ons met lijdzaamheid loopen de loopbaan, die ons voorgesteld is. (Hebr. 12:2).

(EEN FANTAZIE.)

Wie, wie stijgen uit hun graven
plechtig stil en ruischloos zacht,
als de zonnestrallen glansrijk
borend door der wolken nacht?

Spreek ! Wat is het dat uw rust stoort,
 bleek bestorven geestendrom ;
 u uit uwe rustplaats opwekt,
 uit de graven van rondom ?
 Is de galm der lofbazuinen
 doorgedrongen in den nacht,
 die den morgenstond vooraf gaat
 waarop ook uw lichaam wacht ?
 Spreek, o spreek ! hel-lichte schimmen,
 waar is thans uw overschot
 dat (verdrongen of gesteenigd,
 of op mutsaert en schavot
 is misvormd, verschroeid, verpletterd,
 uitgerekt, tot stof vergaan,)
 op den grooten dag der dagen
 blinkend voor Gods troon zal staan !
 Toon het ons ; ons, die verwonderd
 staren op een heldendeugd,
 die de wreedste folteringen,
 ja, den marteldood met vreugd
 doorstond, met een kalmte en blijdschap
 die betoont dat 's menschen geest
 door 't geloof gesterkt tot strijden,
 door de liefde kalm in 't lijden,
 onverwinbaar voor de smart is
 en voor graf noch kerker vreest !
 Al wat dit leven verschrikk'lijks kan baren,
 al wat in staat is den mensch te vervaren,
 drong om u heen, werd door u ondergaan !
 Mutsaerts ontstoken, als vuurzeeën vonklend ;
 hette van vlammen ten hemel zich kronklend,
 hebt gij weerstaan !
 't Roofgediert', gistren de vrijheid benomen,
 nu in de schouwplaats den kerker ontkomen,
 brulde u toe, 't sloop verwoed om u heen.
 Huilend van honger, ten aanval zich wringend,
 trillend zich heffend, u plotsling bespringend !
 Beefdet gij ? Neen !
 Zwaarden gewet, voor uw oogen weerflickrend ;
 bijlen gescherpt, in het zonlicht hel-blikkend,
 wachten den beul die nauw kalmte behield
 als hem bij 't blinden een traan uit het oog vloot,
 gij uwe lichamen juichend hem aanbodt,
 rustig gekniel !
 Gapende kloven, wier loodrechte wanden,
 onpeilbre diepten en hoekige randen
 huiv'ren deed elk, die ooit daar in zag,
 wachten uw lichamen om te verslinden,
 spelden een smartlijken dood daar te vinden,
 levend in 't graf !
 Kokende branding, luid loeiende kolken ;
 witkuiv'ge golven naadrend de wolken,
 afgronden vormende zwart als de nacht,
 laagt ge aan uw voet ; hoordet ge 't uitvaarts-
 [lied klaatren,
 dreigende waarde de dood op die waatren,
 kalm toch verwacht !

Als der dolken
 scherpe spitsen
 door den boezem
 vlijmen, flitsen,
 drongen tolken
 van de smarte
 uwer liefsten
 u door 't harte.

Als der kindren prangend leed
 snerpende door 't harte sneed
 dat zijn laatsten kamp volstreed.
 't Snikken der geliefde vrouwe
 niet te troosten in heur rouwe ;
 roerende, onstelpbre smart
 van het brekend ouderhart,
 in welks grijsgelokte hoofd
 't laatste vuur scheen uitgedoofd ;
 't klagend jamm'ren, 't troostloos treuren
 als ge u voor 't gerecht zaagt sleuren,
 't moest uw boezem openscheuren !

Maar als de rots die, doorborend de wolken
 bliksems trotseert en d' orkanen veracht,
 langzaam en statig zich heft uit de kolken,
 rustig den dreunenden golfslag verwacht ;
 d'eik die reeds eeuwen de plek overschauwend
 waar hij uit opwies en hooger steeds klom,
 alléén zijn fierheid en kruin bleef beschouwend
 midden in 't huilende stormengebrom,
 alzo ook gij, lichte wolk van getuigen !
 kampers voor d'eer van der heerscharen God !
 die voor geen afgoôn of menschen wou buigen,
 brandend van liefde voor 's Hoogsten gebod.
 Rookten de mutsaerts, — welriekender reukwalm
 steeg schaars van 't altaar Jehova gewijd,
 als gij uw lichamen offrend, den lofsalm
 aanhieft die tuigde uw triumph in dien strijd.
 't Brullen des roofdiërs smolt saam met uw zingen.
 Hunkerde 't in u de tanden te slaan,
 gij liet u scheuren, vermalen, verwringen,
 juichend : „Herschapen zal ik weêr opstaan !”
 Glinsterde 't zwaard in den vuist die 't omklemde,
 schouwde ge 't blok nog met bloed overspat,
 't stoord slechts éen oogwenk het lied dat gij stemde
 op de pijnbank gestrekt, in folteringssmart.
 Sperden afgronden hun vreeslijke muilen
 wijl men 't ontzettende vonnis herhaalt,
 levend te storten in 't duister dier kuilen,
 voor u geen duister van lichtglans omstraald.
 Donderde branding en bruischten de baren,
 úwer was 't loflied bij 't scheiden van d' aard,
 menglende uw stem in d' eeuw'ge choralen,
 hymnen aan 't statig te Deum gepaard !
 Smolten uw vrienden, verwanten in treuren,
 kermde 't in tranen verstikkende kroost,
 gij, gij alleen vermocht 't hoofd nog te beuren
 van uwe lippen alleen klonk nog troost !

d' Ega verweest ge op der weduwen Hoeder;
 't kroost op den Vader die nimmer verlaat,
 ouders op Hem, die in 't geven steeds goeder,
 levensvuur inplant dat nimmer vergaat.
 Zoo wist ge als voorwerp van aller erbarmen,
 zelfs in 't vooruitzicht des smartlijksten doods,
 kalme berusting te kweken voor 't kermen,
 heilige vreugd zelfs in 't stijgen des noods.

Joelend en schreeuwend de strafplaats reeds vullend,
 beidde het volk op het schouwspel gebrast,
 duld'loos uw komst. Tot g' uw de dienaars omhullend,
 voortschreedt door 't volk, op dien aanblik vergast.
 Huilende stemmen, chaötische kreten,
 bevelen, bespotting van grooten en kleen;
 't brommen der klok die het uur straks deed weten,
 't galmde, woelde, krioelde om u heen.

Gij echter stond als de krijgsheld die kampend
 midden in 't dondrend gewoel van den slag,
 tussehen de rossen die brieschend en stampend
 't voetvolk verpletten, geschaard om de vlag;
 die, overmast door de woende kohorten
 levensbehoud noch op zegepraal hoopt.
 wachtend den dood in de armen te storten,
 't restende leven kloekmoedig verkoopt,
 echter opens boven 't slagveld verheven
 blinkend en stralend als middendag zon,
 't kruis met 't bezielende opschrift ziet zweven:
 „Strijd in dit teeken, waar Ik in verwon!”

Maar niet altijd kondt gij lijden zonder tranen, zonder
 [klacht.
 't Kermend jamm'ren te verkroppen, 't was niet altijd
 [in uw macht.

Menigmalen
 galmden zalen
 van uw angstig hulpgeschrei,
 als de striem der geeselrieten
 't bloed deed vlieten
 gudsend uit der wonden rei.

Vaak ook is de gruwbre pijnbank, schuddend van
 [der stuipen kracht,
 Met een tranenvloed besprenkeld die u geen verlich-
 [ting bracht.

Als der tangen
 gloeiend prangen
 't trillend lichaam huijven deed;
 als getande martelschroeven
 voren groeven,
 't dampen deed van rookrig zweet.

Ook ter sterfplaats heengetreden was 't u menigmaal
 [benauwd,
 Als gij galg of bijl gereed zaagt, of den mutsaert
 [opgebouwd.

't Laatste lijden,
 't jongste strijden
 perste meen'ge klacht nog af,

voor ge d'eerkroon mocht ontvangen,
 die erlangen
 mocht aan de overzij van 't graf.

Is deze zwakheid in u te misprijzen?
 Past dus te klagen den martelaar wel?
 Had niet uw juichtoon, uw psalm moeten rijzen,
 trots alle smarten, trots 't woeden der hel?
 Neen! trouwe getuigen, roemrijke helden,
 helden met menschlijk gevoel in de borst;
 ook uwe klachten, uw kreten, zij melden
 dat niet uw hart was met dweepzucht omschorst.
 Zwakheid die kermde, geloofsmoed die juichte;
 kloekere kalme en siddrende vrees,
 beide verheft gij den martelaar die tuigde:
 „Sterk in mijn God, blijf ik zwak in het vleesch!”

Brengt de naderende toekomst
 Christus kerk een loutring weêr?
 Gaat zij naar het vast getuignis
 van haar heerlijk Hoofd en Heer
 dagen tegen van vervolging,
 lijden, worsteling? Begeert
 't dreigend nadrend wolkgevaarte
 brandstof saamlend, rukkende aan,
 haar, de plantinge des Heeren,
 van haar hooge Rots te slaan?
 Wacht de rol van haar historie
 nieuwe, glorierijke blaas,
 roodgeverwd van lijdensweeën?
 Moet zij op haar eeuwenbaan
 aan haar Heer gelijkend, weder
 een Gethsemané doorgaan?

Heer, Gij weet het! en wij staren
 op een toekomst nog omhuld.
 Wetend dat wat tijden baren
 steeds 't besluit uws wils vervult.
 Rustig in dit zielsbetrouwen;
 kalm in 't buldrend noodgetij,
 blijven we op uw woord steeds bouwen;
 zeker dat Gij 't zult behouden,
 hoe de vijand 't moog benauwen,
 wat door U verkoren zij.

Blijft de Kerk op aarde strijden,
 kampend in der eeuwen loop
 steeds uw Naam en trouw belijden,
 dan vervult ook Gij haar hoop.
 Moge dan de Satan woeden,
 zij schier ondergaan in druk,
 Gij, de Temmer aller vlooden,
 zult tot hare hulpe spoeden
 en, daar Gij haar blijft behoeden,
 eindloos maken haar geluk!

Maar wanneer die tijden komen,
 't tijdperk van vernieuwden haat,
 dat uw Kerk zal overstroomen
 met een gruwelzee van kwaad;

zullen wij het zaad dier vaden,
 U getrouw in allen nood,
 als de stormen zich vergad'ren,
 d'onweersbuien dreigend nad'ren,
 't bloed dat tintelt in onze ad'ren
 U getrouw zijn tot den dood?

Ja, dan zullen we op U staren
 grootsche schimmen van 't weleer!
 Als die jamm'ren zich vergaren,
 't schijnt dat Satan triumpheer!
 In hetzelfde vuur ontstoken
 voor des Heeren heilige zaak,
 zullen onze aders koken;
 moge d'afgrondstoortsen rooken,
 mutsaerts weder vlammend smoken,
 als die dag van loutring naak!

Maar geen voorbeeld kan behouden.
 In den naderenden kamp
 zal ons liefdevuur verkouden
 reeds bij d'allereersten ramp,
 zoo niet ónzer is 't gelooven
 dat der vaden zielschat was.
 Daalt in ons geen kracht van boven,
 ach, wat we ook ons zelf beloven,
 spoedig zien wij 't ons ontrooven.
 Duurzaam is het zonnestoven,
 't dorre twijgvuur dooft tot asch!

Daarom, Heiland, wil ons sterken,
 daar wij zonder uwe kracht
 niets vermogen uit te werken,
 slechts de neërlaag ons dan wacht.
 Als uw sterkte ons wil omringen,
 — sterkte eind'loos, zonder peil —
 zal geen hel ons U ontwringen;
 wij vertrouwende op U, zingen
 dat uw Almacht alle dingen
 strekken doet tot eeuwig heil.

Blijf, o blijf uw Kerk bewaren,
 doe haar uw beloft' gestand.
 In de dwarr'ling der gevaren
 leide haar uw sterke hand.
 Maar verduisteren de kimmen,
 geef dat ieder toch aanschouwt,
 in haar vijands woede-grimmen,
 in verwarrings-angsten klimmen,
 in des tweedrechts-vuur ontglimmen,
 dat Gij, Koning, haar behoudt.

Dan, dan zullen we U belijden.
 En, daar Ge onze zwakheid staalt
 onverwonnen moedig strijden,
 tot ons hoofd met d'eerkroon praalt.
 Ja, ons bloed zal vroolijk vloeien
 't onverwricht geloof ten blijk.

Brandende van 't liefdegloeien,
 hoe de noodweerstormen loeien,
 en de grond die 't al besproeien,
 heiligen voor Christus rijk.

J. DIJSCHOORN.

GRAAF TOLSTOI.

Niet lang geleden bevond zich in Engeland de Zweed J. Stadling, die zijn vaderland verlaten heeft, ten einde de Armenwet en de maatschappelijke verhoudingen in het vereenigde koninkrijk te bestudeeren. Gedurende den laatsten grooten hongersnood in Rusland, heeft de heer Stadling, zoowel in Zweden als in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika giften verzameld, om daarmede de ellende der Russische *moujiks* ¹⁾ te verzachten. En opdat de hulp door hem geboden doeltreffender zijn mocht, vertrok hijzelf naar het Czarenrijk, om met eigen oogen den toestand der arme bevolking te aanschouwen. Tijdens zijn verblijf in Rusland, viel hem het voorrecht ten deel, den beroemden schrijver Graaf Leo Tolstoi te ontmoeten en met dezen allengs op een vertrouwelijke voet te geraken.

Velen zullen misschien met belangstelling kennis nemen van het gesprek, dat een verslaggever van de *Daily Chronicle* eenigen tijd geleden met den heer Stadling over Tolstoi mocht voeren. Wij geven daarom aan genoemden verslaggever het woord.

„De heer Stadling ontving mij zeer beleefd en toonde zeer veel belangstelling in de pogingen door ons in het werk gesteld om de maatschappelijke vraagstukken op te lossen. Hij verzekerde mij, dat hij op zijn reizen ondervonden had, dat bij deze oplossing schier overal, althans in hoofdzaak, dezelfde moeilijkheden moeten overwonnen worden.

„Tolstoi”, — zei de heer Stadling in antwoord op mijn vragen, „Tolstoi is een Russisch edelman; hij heeft een uitgebreid landgoed in de provincie *Tula*. Behalve dit landgoed, dat de erfelijke bezitting van zijn geslacht is, en een waarde vertegenwoordigt van + 300000 roebels, bezit Tolstoi nog andere landgoederen in het distrikt Samora. Hij behoort tot de oudste adellijke families van Rusland en trad op zeventienjarigen leeftijd reeds in het volle bezit zijner goederen. Tot op dat oogenblik had hij de Universiteit van *Kasan* bezocht, doch het speet hem niets haar te moeten verlaten, wijl hij zich niet vereenigen kon met de methode, die de leeraren dezer hoogeschool bij hun onderwijs volgden. In de eerste jaren die op zijn vertrek van de Hoogeschool volgden, deelde hij in het algemeen de opvattingen, die onder den Russischen adel heerschten. Tolstoi was aristocraat met de aristocraten, hoewel hem ook toen reeds de belangen zijner arme boeren ter harte gingen, hetgeen blijkt

¹⁾ Geringe lieden.

uit de pogingen door hem aangewend, om den toestand, waarin zijne onderhoorigen verkeerden, te verbeteren. Zoo deed hij nieuwe, gezonde woningen bouwen voor zijne landbouwers, en scholen voor hunne kinderen."

"Maar waaraan is volgens u, Tolstoi's overgang tot zijn tegenwoordige denkbeelden toe te schrijven?" vroeg ik.

"Het is moeilijk te zeggen, waaraan of aan wien deze overgang bepaald is toe te schrijven", luidde het antwoord. "In Tolstoi's vroegste geschriften vindt men reeds de kiemen, waaruit in later tijd de denkbeelden opschoten, die zijn naam zoo beroemd gemaakt hebben. De denkbeelden hebben zich bij Tolstoi zoo geleidelijk ontwikkeld. Evenwel is met zekerheid te zeggen, dat zijn aannemen van de Bergrede van Christus tot zijn geloofsbelijdenis, veroorzaakt is door eene terechtstelling te Parijs met de guillotine, welke Tolstoi bijwoonde. Wat hij toen zag, bracht hem tot een grondig onderzoek van de vraag: Waaraan ontleenen de tegenwoordige Regeeringen haar macht, en welke is haar betrekking tot den godsdienst? Dit onderzoek haarde de conclusie, dat de moderne beschaving, ja de gansche maatschappij, met alle verhoudingen die zij geschapen heeft, in lijnrechten strijd zijn met de leeringen van Christus. Het moet u niet verwonderen dat de leer van Christus zijn maatstaf was bij dat onderzoek; Tolstoi acht het Christendom den besten van alle godsdiensten en draagt, gelijk bekend is, den *Stundisten* een warm hart toe."

"Deze Stundisten zijn afgescheidenen van de Grieksche of Russische kerk, niet waar?" vroeg ik weer.

"Juist, zij zijn een godsdienstige secte van lieden, die hun kracht zoeken in lijdzaamheid. Zij veroordeelen den oorlog en den eed en gelooven, dat alleen de Bijbel, in het bijzonder het Nieuwe Testament, hun belijdenis en wandel moet bepalen. Mitsdien willen zij van de voorschriften der Staatskerk niets weten. Gelijk u bekend zal zijn, heerscht in Rusland geen godsdienstvrijheid. Zoodra iemand aan de Grieksche kerk den rug toekent, wordt hij een „afvallige ketter", d. w. z. komt hij onder de „vaderlijke" zorg van den Procureur der Heilige Synode, op wien de plicht rust het verloren schaap terecht te brengen. Hoe deze ambtsdrager daarbij te werk gaat, kan u niet onbekend wezen. De kinderen van den „afvallige" mogen niet langer bij hun vader inwonen; zijn bezittingen worden verbeurd verklaard en zoo de arme, na deze straffen, blijft volharden bij zijn weigering om zijn besluit te herroepen en berouwvol in den schoot der Moederkerk terug te keeren, werpt men hem in de gevangenis, die hij niet verlaat, voordat het detachement kozakken aankomt, dat hem naar Siberië vervoeren moet." ¹⁾

¹⁾ We laten de volkomen juistheid hiervan voor rekening van den mededeeler. Men zie verder het hoogst belangrijk werk: *De groote Lijdensweg*. (Daamen, Leiden).

"Maar als Tolstoi met deze Stundisten sympathiseert, hoe ontging hij dan hun droevig lot? vroeg ik opnieuw.

"Ik geloof dat men hem reeds lang een gelijk lot zou hebben doen ondergaan, ware de keizer op voorbede van gravin Tolstoi niet tusschenbeide gekomen", antwoordde de heer Stadling. "Intusschen bracht Tolstoi zijn plannen tot een begin van uitvoering, door een gedeelte zijner landgoederen in eigendom af te staan aan de boeren die er op woonden. Ongetwijfeld zou hij met de rest hetzelfde gedaan hebben, indien zijn echtgenoot dit niet belet had, door de overheid van het voornemen des graven in kennis te stellen en haar te verzoeken de goederen ten voordeele der familie Tolstoi te beheeren."

"Waar ontmoettet gij Tolstoi voor het eerst?"

In de provincie Rjäsan, een der districten, waar de hongersnood bijzonder hevig woedde. De graaf en zijn helpers hadden daar 400 eetzaal geopend, waar elken dag ongeveer 40000 personen gevoed werden. Tolstoi is een eenvoudig man, met zeer natuurlijke manieren. Geen spoor van weelde is aan hem of rondom hem te ontdekken. Een houten stoel, een klein veldbed en eenig noodzakelijk huisraad maken zijn ganschen inboedel uit. Hij is een nauwgezet vegetariër en afschaffer van sterken drank. Ik herinner mij, dat ik eens met hem dineerde. Toen men een gebraden kip ronddiende, zeide Tolstoi tot mij, op het dier wijzende: „Wil u iets van dit lijk?" Zijn kleeding is in den regel die van een Russischen *moujik* en om zijn eerbied voor den handenarbeid metterdaad te bewijzen, heeft hij het schoenmaken geleerd, aan welk handwerk, zoo de omstandigheden zulks veroorloven, hij dagelijks eenige uren wijdt."

"Welke is uw meening omtrent den zedelijken invloed, die van Tolstoi op zijn landgenooten uitgaat?"

"Ik geloof, dat deze invloed veel grooter is, dan de Russen zelven gelooven of willen erkennen. Ik weet zeker, dat veel Nihilisten tot Tolstoi's denkbeelden zijn bekeerd. Hij is op dit oogenblik Ruslands grootste zedelijke kracht en het geheim dezer kracht is zijn innige afkeer van al wat onzedelijk is en onrechtvaardig. Zijn gansche persoon is één levend protest tegen de heerschende immoraliteit zijner tijdgenooten. Steeds wijst hij op de Bergrede als op den grondslag der ideale samenleving, waarin geen onrecht en dus geen ellende meer gevonden zal worden. Hij is overtuigd, dat een leven dan alleen waarlijk vroom en godsdienstig zijn kan, zoo het bepaald wordt door de *letterlijke* opvolging van wat in deze Bergrede door Christus geleerd wordt. Ook gelooft hij, dat het Koninkrijk der hemelen niet op aarde komen zal, voordat zulks van ieder menschenleven zal kunnen gezegd worden.

"Ik geloof — vervolgde de heer Stadling — dat Tolstoi een der diepzinnigste wijsgeeren is van onzen

tijd. Niet alleen heeft hij een bijna volledige kennis van de Europeesche letterkunde, zoowel klassieke als moderne, ook de Aziatische literatuur heeft weinig schoons dat hij niet genoot. Toen hij vijftig jaren telde, leerde Tolstoi nog Hebreeuwsch, opdat de kennis dezer taal hem tot grondiger studie van het Oude Testament mocht instaatstellen. Hij is in alle opzichten buitengewoon ontwikkeld en begaafd, doch hijzelf acht zijn kennis dan eerst, wanneer hij anderen daarmee van dienst zijn kan. Gedurende de laatste tien jaren heeft Tolstoi gearheid aan een boek, getiteld: „Bibliotheek des Volks”. In dat boek verzamelt hij de schoonste gedachten der beste denkers van alle eeuwen en uit alle landen. Om dit werk uit te voeren, moest hij de literatuur van ongeveer alle natiën bestudeeren, zoowel de Chineesche als de Sanskritische, de Grieksche als de Romeinsche en moderne literatuur en zijn vurige wensch is, dat hij de voltooiing van dit reuzenwerk moge beleven.

„Ik vrees echter — aldus ging de heer Stadling voort — dat sommigen teleurgesteld zullen worden, als het boek in het licht verschijnt, want Tolstoi heeft persoonlijke meeningen omtrent de grootheid des menschen; meeningen, die vaak zeer ver van de heerschende afwijken en het zou mij niets verwonderen, indien ik hoorde dat sommigen, die door de gansche wereld schier geprezen en bewierookt worden, geen plaats in Tolstoi's boek gevonden hebben.”

„Maar hoe slaagt men er in, Tolstoi's geschriften onder de oogen van het groote Russische publiek te brengen?” vroeg ik.

„Natuurlijk zijn er groote bezwaren aan de verspreiding dezer geschriften verbonden”, luidde het antwoord; „doch zoo vurig wenschte het volk ze te bezitten, dat kerkelijke zoowel als burgerlijke overheden gedwongen zijn een oog te sluiten. Duizenden exemplaren van Tolstoi's werken worden in *manuscript* verspreid, (zij mogen niet gedrukt worden) en gaan aldus van hand tot hand. Eenige jaren geleden, werden twee jonge dames, die aan een school voor meisjes les gaven, tot Tolstoi's denkbeelden bekeerd. Als gevolg van dezen overgang, legden zij haar betrekking neêr en betrokken een eenvoudig huisje in een klein dorp, waar zij zich thans bezighouden met het overschrijven en vermenigvuldigen van Tolstoi's boeken. Ik geloof dat deze graaf op dit oogenblik de grootste zedelijke kracht is van Europa. Zijn denkbeelden mogen ongerijmd schijnen, als men ze toetst aan de thans heerschende levensbeschouwingen, zoo men ze in verband brengt met de idealen, welke verwezenlijking Tolstoi zoo vurig verbeidt, blijken zij minder ongerijmd.

EEN EDELE DAAD.

De Afrikaner Bond der Kaap-kolonie heeft besloten een gedenkteeken te Slachtersnek, in het district

Somerset Oost, op te richten ter herinnering aan de dappere mannen, die „als slachtoffers van Britsche tyrannie op de gezegde historische plaats omgebracht werden.” Ook werd er eene intekening hiervoor geopend.

Toen het besluit van het Congres omtrent het monument bekend gemaakt werd, schreef de Eerwaarde A. T. Wirgman, onderstaanden belangrijken brief, verzoekende om ook te mogen bijdragen tot de oprichting van een gedenkteeken. (De stijl bewijst dat de schrijver Engelschman is; althans het is vreemd Nederlandsch).

St. Mary's Pastorie,

PORT ELIZABETH, 18 Maart 1895.

Den President van het Congres.

Mijnheer!

Zult gij een Engelschman toelaten om bij te dragen tot het monument, te worden opgericht ter gedachtenis van de slachtoffers van de dwingelandij van Sir Charles Somerset, die te Slachtersnek gericht werden? Ik heb altijd de diepste sympathie gevoeld voor die ongelukkige mannen, en hun ophangen was een euveldaad, die de straf van den God der rechtvaardigheid over de daders gebracht heeft.

Om de burgers die het Britsche Gouvernement in 1815 weerstand boden te veroordeelen wegens hoogverraad was eene verbreking van de wet der volken. Die mannen waren de geboren onderdanen van Holland. Zij waren Britsche onderdanen geworden tegen hun wil in 1795, toen de Kaap 't eerst door Britsche soldaten bezet werd. Met den vrede van Amiens in 1803 werden zij weder onderdanen van Holland. In 1806, toen de Kaap weder een Britsche bezitting werd, werden zij weder Britsche onderdanen gemaakt. De bezetting van de Kaap door Engeland was slechts provisioneel, tot 1814, toen zij finaal aan Engeland gecedeerd werd. Hoe konden de grensboeren van het Graaff-Reinet district, verwijderd van beschaving, verwacht worden deze snelle veranderingen te volgen? Was het te verwachten dat in 1815 zij verwezenlijkt konden hebben dat de conventie van 1814, door welke zij Britsche onderdanen werden, absoluut finaal was? Hoe konden mannen, gelegen zooals zij waren, zedelijk schuldig aan hoogverraad zijn?

De zaak is onmogelijk. En dan beschouw de provocatie die zij ondergaan hadden. Het is onverstandig en verkeerd op den tegenwoordigen dag om zwarte politie te gebruiken om een blanken man te arresteren, omdat hij niet verscheen bij het Rondgaande Hof te Graaff-Reinet. Zooals gij weet, heeft hij weerstand geboden totdat hij doodgeschoten werd. Toen vergaderden zijne familie-betrekkingen en vrienden zich bij zijne begrafenis en besloten om de dwingelandij van Sir Charles Somerset, den Britschen Gouverneur, te wcerstaan. Zij kwamen gewapend

tezamen en eischen verwijdering van de Hottentotsoldaten van de grens. Zij werden door een groote macht omsingeld en gaven zich over zonder een schot te doen of eenige open daad van oorlog te begaan. Negen-en-dertig stonden terecht voor hoogverraad en zes werden ter dood veroordeeld; Kolonel Cuvler werd onrecht in deze zaak beschuldigd. Hij moest zijne bevelen gehoorzamen en redde het leven van Kruger, een van de zes veroordeelde mannen. Ik zal niets zeggen van het vreeslijk tooneel bij de terechtstelling van Stephanus Botma en zijn vier kameraden. Het was een judiciële moord, waarvan de schuld op Sir Charles Somerset rustte. Het is een satisfactie voor een Engelschman om te weten dat het Britsche Gouvernement niet verantwoordelijk was voor de euvelen daden van den tyrannischen Gouverneur. Maar het treurspel van Slachtersnek was een van de oorzaken van den grooten trek van 1836, die Zuid-Afrika verdeelde en oneenigheid veroorzaakte van 80 jaren in de eenheid van leden. Engelschen en Hollandschen kunnen zich vereenigen om de bittere herinneringen van Slachtersnek te begraven door een monument op te richten aan de dappere mannen die daar stierven. Als een Engelschman gevoel ik dat de judiciële moord van die burgers een bittere herinnering is van slechte politiek, zoo sterk als een Hollandsche kolonist dit kan gevoelen. Maar Engelschen en Hollandschen kunnen zich vereenigen om Zuid-Afrika een groot land te maken, en wij kunnen beiden onthouden dat de vlag van Engeland een teeken is van vrijheid en niet dwingelandij, en dat de zonde van het verledene vergeten moet worden in de hoop van het tegenwoordige.

De uwe,

A. T. WIRGMAN.

Hierachter staat treffend eenvoudig slechts dit:

Er is besloten om Dr. Wirgman gelegenheid te geven om bij te dragen voor het monument.

UIT HET LEVEN.

Kennen de lezers van „Excelsior” ook deze rekenkundige aardigheid:

8	7	12
13	9	5
6	11	10

Of men de horizontale of de vertikale rijen optelt, of ook schuin ($12 + 9 + 6$ of $8 + 9 + 10$), steeds krijgt men dezelfde uitkomst (hier 27). Hoe stelt men deze getallengroepen samen?

B.

K. W.

ONZE LEESTAFEL.

Andersen's compleete sprookjes en vertellingen naverteld door ANDRIESEN. 4e geheel herziene en vermeerderde uitgave door TITIA VAN DER TUCK. Compleet in 25 afl. à 15 cent. Bij Geb. E. & M. COHEN te Arnhem en Nijmegen.

De sprookjes en vertellingen van Andersen zijn zeer bekend en bemind. Geen wonder. 't Is moeilijk gemakkelijker, naiever, leerzamer en pittiger sprookjes te vinden. Deze vertaling is uitstekend geslaagd. Ze leest vloeiend en gemakkelijk. De vele illustraties, die het werk bevat, versieren het. We houden het voor zeker dat de uitgevers schik van hun werk zullen hebben. Het boek is waard in ieders handen te komen.

Met wie mag men trouwen naar de wetten der gezondheidsleer? f 0.50.

Sexueele hygiene en eenige harer ethische consequenties. f 1.50.

Beide werken geschreven door Dr. SEVED RIBBING, Prof. aan de Hoogeschool te Lund, en in Nederlandsche vertaling uitgegeven door A. H. ADRIANI te Leiden.

Aan ieder volwassene kan men de lezing van deze beide boeken niet alleen aanbevelen, maar in vele gevallen dringend aanraden. Heilige, kiesche zaken worden daarin behandeld op de wijze die betamelijk is. Niet alleen betamelijk, maar in edele bewoordingen bespreekt de schrijver alles wat zoo noodig is besproken te worden en meestal op zoo onkiesche wijze wordt aangeroerd. De titels wijzen vanzelf aan voor wie de boeken bestemd zijn. Ze zijn een ruim debiet overwaard.

CORRESPONDENTIE.

Geachte Redactie!

Mag 'k u een verklaring van 't ouderdom-raadsel — schijnbaar zoo ingewikkeld — mededeelen? Dat de tabel enkele malen niet uitkomt, ligt aan een drukfout: aan 't hoofd der 2e kolom moet niet 5 staan, maar 2.

Dan zijn de bovenste getallen 1, 2, 4, 8, 16, 32. ($2^0, 2^1, 2^2, 2^3, 2^4, 2^5$). Door combinatie dezer getallen (zonder ooit in een combinatie tweemaal 'tzelfde getal te nemen), kan men alle getallen van 1—63 ($= 2^6 - 1$) verkrijgen en wel op deze wijze: 1 heeft men, 2 idem. Door comb. van 1 en 2 krijgt men 3. 4 heeft men. Door 4 achtereenvolgens met de voorgaande getallen en combinatiën te verbinden krijgt men de getallen van 5 tot en met 7. 8 heeft men. Door 8 achtereenvolgens enz. — als boven — krijgt men de getallen van 9 tot en met 15. 16 heeft men. Door 16 achtereenvolgens enz. — als boven — krijgt men de getallen van 17 tot en met 31. 32 heeft men. Door 32 achtereenvolgens enz. — als boven — krijgt men de getallen van 33 tot en met 63.

$$63 = 32 + 16 + 8 + 4 + 2 + 1$$

Hoe gaat men nu bij de samenstelling van 't ouderdom-raadsel te werk? Wel aldus: Men schrijft de bovenste getallen. Nu gaat men achtereenvolgens al de getallen — behalve 1, 2, 4 enz. — na, uit welke combinatie zij ontstonden en plaatst ze in de kolommen, waarboven hun samenstellende deelen staan, b.v. $53 = 32 + 16 + 4 + 1$, dus 53 moet staan in de 6e, 5e, 3e en 1e kolom.

$39 = 32 + 4 + 2 + 1$, dus 39 moet staan in de 6e, 3e, 2e en 1e kolom enz.

Hopende, dat deze verklaring duidelijk genoeg zal zijn, heb 'k de eer mij na broedergroete en heilbede te teekenen

B.

Uw dr.,
K. W.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

EEN WERK OP DEN SABBATH.

Niet lang na het openbaar optreden van den Heere Jezus onder Israel, bezocht hij het Purimfeest te Jeruzalem; ongeveer in de maand Maart. Op den Sabbath, die in dat bezoek viel, begaf hij zich naar het hospitaal Bethesda. Onder de vele ongelukkigen, die daar de roering des waters afwachten of langs anderen weg genezing zochten en in elk geval verpleging vonden, was ook de man, die daar nu reeds acht en dertig jaren krank gelegen had, en dus onbewust, maar naar Gods leiding, wachtte op de redding door den Zoon des menschen, die geboren werd toen de kranke daar reeds zeven slepende jaren had doorgebracht.

Zeer verschillend is deze man beoordeeld. Velen meenen in hem te mogen zien een ondankbare, die naar menselijke spreekwijze zijne redding niet waard was en de herkrege gezondheid in de eerste plaats gebruikte om Jezus te verraden. Maar anderen zien in dezen man een rookenden vlaswiek en een gekrookt riet. En werkelijk, de woorden door den Heere Jezus zelf gesproken ten zijnen opzichte, geven recht tot de laatste veronderstelling.

In elk geval is het zeker dat de kranke *geloofde*. Immers toen de Heere, na al zijne tegenwerpingen, tot hem het wachtwoord sprak: „Sta op, neem uw beddeken op en wandel”, geloofde hij. Want „terstond werd de mensch gezond en nam zijn beddeken

op en wandelde.” Hij zou ziek zijn blijven liggen indien hij in 't geheel geen geloof gehad had.

„Het was Sabbath op dienzelven dag.” Zeker niet bij toeval, maar met opzet deed de Heere dit wonder op den Sabbath. Hij wilde toonen dat hetgeen de farizeën voor Sabbathsschending hielden, juist heiliging van den dag des Heeren was. Dit doorzicht had de genezene niet; maar toch gaf hij een antwoord waar de rechte oplossing zijns ondanks in vervat is. De Joden zeiden tot hem: „Het is Sabbath; het is u niet geoorloofd het beddeken te dragen”. Ze hadden daarmee volkomen gelijk. Het dragen van lasten was, niet door hun inzettingen maar door Gods wet, op den Sabbath verboden. Of die last klein of groot, zwaar of licht was, deed niets ter zake. Maar het antwoord is volkomen juist. „Die mij gezond gemaakt heeft, die heeft gezegd: neem uw beddeken op en wandel.” Met andere woorden: „Hij, wien mijn hardnekkige ziekte gehoorzaamde, heeft daardoor een recht op mijne gehoorzaamheid verworven”. Eén stap verder en de waarheid wordt erkend en uitgesproken: „Hij, die de ziekten gebiedt en dus in beginsel den dood regeert, is ook Heer van den Sabbath.”

Instinctmatig gevoelen de Joden de waarheid der gevolgtrekking. Zij vroegen den genezene niet: „Wie heeft u gezond gemaakt;” maar: „Wie heeft tot u gezegd: Neem uw beddeken op en wandel”? Over het *recht* om dat woord te spreken glijden zij heen,

om alleen op het *feit* dat het gesproken werd, neer te komen. Nu, een bloot feit, zonder rechtsgrond, heeft heel veel kans van strafbaar te zijn. De eenige rechtsgrond, dien zij kennen willen, is hún opvatting en uitlegging van Gods wetten. En volgens die opvatting was Jezus een sabbathschender. Derhalve zochten zij Jezus te doden. Maar hij onttrok zich, want zijne ure was nog niet gekomen.

Eenige weken later werd het Paaschfeest gevierd. Dat werd door den Heere Jezus niet — ten minste niet publiek — bezocht. Maar in de zevende maand van datzelfde jaar ging hij wel het Loofhuttenfeest bijwonen; niet openlijk, maar als in het verborgen; dat is, hij reisde niet met de feestkaravanen, maar ging later afzonderlijk, zoodat hij eenzaam aankwam. De Joden zochten hem, maar vonden hem niet, totdat hij plotseling in 't midden van het achtdaagsche feest in den tempel optrad en hun verweet dat zij hem zochten te doden. De scharen, dat is de feestgangers uit Galilea en de overige streken, — hen die de bewoners eener hoofdstad „de buitenlui” noemen, hooren van deze beschuldiging verwonderd op, en roepen uit: „Gij hebt den duivel, wie zoekt u te doden?” En daarop geeft de Heere dit antwoord, waardoor hij de genezing van den kranke te Bethesda in het volle rechte licht plaatst: „Een werk heb ik gedaan en gij verwondert u allen. Mozes heeft ulieden de besnijdenis gegeven, (niet dat zij uit Mozes is, maar uit de vaderen), en gij besnijdt een mensch op den sabbath. Indien een mensch de besnijdenis ontvangt op den sabbath, opdat de wet van Mozes niet verbroken worde, zijt gij toornig op mij, dat ik een geheelen mensch gezond gemaakt heb op den sabbath? Oordeelt niet naar het aanzien, maar oordeelt een rechtvaardig oordeel.”

Toen de discipelen op den Sabbath aren plukten verdedigde hun meester hen met het voorbeeld van David, die de oude toonbrooden gebruikte, om te bewijzen dat in sommige gevallen het heilige door den mensch mocht benaderd worden; en met het voorbeeld van de offeranden op den Sabbathdag om aan te toonen dat de rust op dien dag door God in geen geval zoo absoluut bedoeld was als de Joden meenden. En thans wijst hij aan hoe de Farizeën door logische gevolgtrekking uit hun eigen stelling er toe komen moesten om God zelf van inconsequentie te beschuldigen. Immers, dat spreekt zichzelf tegen; aan de eene zijde mag op den Sabbathdag *niets* gedaan worden, en aan den anderen kant moet de besnijdenis in elk geval op den achtsten dag doorgaan, ook indien de achtste dag een Sabbath was. Volgens de Joden moest die besnijdenis nauwgezet gehandhaafd worden omdat Mozes haar ingesteld had. Mozes ging hun eigenlijk boven God. De beschuldiging tegen Stephanus was: „We hebben hem hooren spreken lasterlijke woorden tegen Mozes en God.” Terloops verbetert de Heere deze meening

door te zeggen: „Niet dat de besnijdenis uit Mozes is, maar uit de vaderen.” Maar door deze kleine terechtwijzing werd het geheele betoog oneindig verscherpt. Reeds vóór Mozes bestond de besnijdenis; ze werd aan Abraham ingesteld. Mozes zelf was er aan onderworpen. Het kostte hem bijna het leven dat hij de besnijdenis van zijnen zoon verzuimd had. Maar ook vóór Mozes, ja vóór Abraham bestond de Sabbath. En toch werd het Sabbathgebod opgenomen in de tien woorden der wet, en het gebod der besnijdenis niet. Er zijn dus twee Sabbathgeboden: één gegrond in de schepping en het andere gegrond in de wet. Doch het gebod der besnijdenis is eigenlijk geen gebod, maar een verbondssacrament. Als zoodanig stond het ver boven de wet. De besnijdenis mocht niet verzuimd, al viel haar dag op een sabbath.

Maar werd de sabbath wel werkelijk verbroken door de bediening der besnijdenis? Geenszins, evenmin als de Zondag wordt ontheiligd door de bediening des doops. Wat was de besnijdenis? Wat anders dan de geestelijke herstelling van den Sabbath, die in de schepping gegrond is? De besnijdenis was de afbeelding van de uittrekking van het lichaam der zonde en des doods, waarop de opstanding van den nieuwen mensch volgen moest. Zij was het teeken des verbonds, waardoor men het voorrecht verkreeg om onder de wet te mogen leven en deel te hebben aan de offeranden, die eene afbeelding waren van Jezus verzoenend sterven. Zij was het type van de gezondmaking der menschen naar geest, ziel en lichaam. „Zijt ge nu toornig op mij,” vraagt de Heere Jezus ten slotte, „omdat ik een *geheelen* mensch *gezond gemaakt heb* op den Sabbath?” Ik heb niet het type toegediend, maar de daad zelve gedaan; niet besneden, maar wezenlijk gezond gemaakt; niet een enkel lichaamsdeel behandeld, maar een geheelen mensch. Daarom, om dat af te beelden, heeft Mozes u de besnijdenis gegeven. Ik ben dus ook in dit opzicht de vervulling der wet; en niet alleen der wet, maar des verbonds.

„Oordeelt niet naar het aanzien, maar oordeelt een rechtvaardig oordeel.” De mensch oordeelt naar hetgeen voor oogen is. Maar God heeft en geeft het wezen. Het wezen is dat hij die de besnijdenis *vervult*, daardoor heer van den sabbath is; want hij heft de wet op door den mensch gezond te maken. Gezondmaken is den dood terugdringen. Die dat kan doen kan de doden opwekken. Die de doden opwekt geeft hun den eeuwigen, waren sabbath. Daarbij verzinken besnijdenis en wet in het niet. Hij is ingegaan in zijne rust, de rust die overblijft voor het volk Gods. Die dat verstaat heeft geen sabbath des Ouden Testaments meer, maar een *dag des Heeren*.

W.

WAT GESCHIEDT TOT LENIGING DER ELLENDE IN LONDEN?

In verband met het kort geleden medegedeelde, mogen we ook het hiervolgende onzen lezers niet onthouden.

In een openbare vergadering in *Queen's Hall* bekelde onlangs generaal Booth het stelsel van armenverpleging als volgt:

„Een mijner secretarissen bezocht een Londensch armhuis. Terwijl hij met den directeur in gesprek was, kwam een uitgehongerde man met vijf kinderen (meisjes) opname vragen. Men verwees den vader naar de eene deur, en de meisjes naar een andere. Hij was reeds achter de deur verdwenen, toen hij terugkwam, en de arme meisjes tot zich riep om hun nog iets op het hart te drukken, en voor de tweede maal afscheid te nemen. Men verplaatste zich nu in den toestand van deze armen; een toestand die veel op gevangenschap lijkt. De arme kerel, misschien een weduwnaar, heeft zeker moeilijk tot den gang naar het armenhuis kunnen besluiten, want de Engelschman heeft daar een aangeboren afkeer van. In den regel sterft hij liever dan in zulk een asyl zijn intrek te nemen. Maar toch gaat de man binnen. Wat dwingt hem daartoe? Zijn vijf kinderen. Wat blijft hem anders over?”

En wat is nu het nut dier inrichting?

De gezonde en lichamelijk krachtige man, dien de honger in dit huis drijft (met zijne vrouw als hij er nog eene heeft) wordt daar in het gunstigst geval juist in het leven gehouden, gekleed en gevoed, maar — zonder dat zijn arbeid iemand ten goede komt. Hij klopt daar steenen, jawel, maar hij doet het met het bewustzijn dat deze steenen meer waard zouden zijn, als zij niet geklopt werden. Alle moed verdwijnt, en ten slotte haat hij elken arbeid, als hij er weder uitkomt. „Ik gevoel mij volstrekt niet verplicht om te werken,” kan men hem hooren zeggen, „zoolang ik op een andere wijze in mijn onderhoud kan voorzien. „Ik heb de laatste vijf jaren niet gewerkt en ik heb geen lust om het ooit weder te doen,” zegt een ander. „Wat heb ik gedaan, dat ik mij met zwaren arbeid zou aftobben om wat eten te bekomen? Het zou immers al te dom zijn.” Uit den in 't armenhuis verpleegde wordt ten slotte de misdadiger geboren, zoo al niet de zelfmoordenaar. De ellende en de schande gaan over op zijne nakomelingen, die in zijne voetstappen treden. Tot in het derde geslacht zullen ook zij het brood eten, dat een ander in het zweet zijns aanschijns verdiend heeft. Zij helpen de wereld verarmen, die zij hadden moeten verrijken en verbeteren.

Werkhuizen. — Om nu aan deze ellende paal en perk te stellen, heeft het Heilsleger werkhuisen opgericht (zeven in getal) waar men in verschil-

lende takken van industrie aan ongeveer 1000 werkeloze mannen en 250 vrouwen bezigheden verschafft. Onder de mannen vindt men alle standen vertegenwoordigd. Behalve een groot aantal, die nooit werklui geweest zijn, waaronder vele landloopers, treft men er een massa lieden aan, die onder zijn gegaan in den strijd, zooals geestelijken, artsen, juristen, kooplieden, winkeliers, ambtenaren, bekwame werktuigkundigen, enz. Slechts een derde deel zijn misschien geschikte arbeiders, met goede getuigschriften, die het werkelijk om arbeid te doen is. De oprichting van zulke werkhuisen schijnt een eerste plicht te zijn van hen, die aan de oplossing van het sociale vraagstuk willen medewerken.

De eerste dagen bewijzen gewoonlijk, in hoeverre de nieuweling kracht, geschiktheid en wil tot arbeiden heeft. Vooreerst ontvangt hij nachtverblijf en voedsel, zonder dat men in aanmerking neemt wat de arbeid aanbrengt, totdat hij voldoende gelegenheid heeft gehad om een zekere mate van kracht te verkrijgen; want ongeveer 90 pCt. dezer lieden zijn fysiek verschrikkelijk vervallen, vóór zij zich aanmelden. Als een man zich lui of onbekwaam betoont, behandelt de opzichter zijner afdeling hem met vriendelijke gestrengheid, terwijl vaak zijne kameraden, die hetzelfde doorgemaakt hebben, hem tegelijkertijd door woord en voorbeeld aanmoedigen om zich van lieverlede te beteren. Wie zich het vertrouwen van den opzichter verwerft, krijgt meer vrijheid, terwijl tevens kleine geldelijke toelagen voor vlijt en geschiktheid worden uitgereikt. Dit geschiedt op de volgende wijze.

Behalve de nieuwelingen, die men onderhoudt zonder op de hoeveelheid of hoedanigheid van hun werk te letten, worden de lieden betaald met penningen, die de waarde van hun arbeid vertegenwoordigen. Deze penningen worden vóór elken maaltijd uitgegeven, en in ruil daarvoor wordt, naar gelang van hare geldswaarde, zoowel voedsel als logies verschafft. Daardoor wordt eene voortdurende aansporing tot meerdere inspanning verkregen. Grooter vlijt en geschiktheid brengen dus betere voeding en aangenamer verpleging met zich, en bovendien geniet de verpleegde meer vrijheid, en heeft hij betere uitzichten voor de toekomst. De lieden komen dikwijls bijna naakt aan, d. w. z. slechts gedekt met eenige lompen, door een touw bijeengehouden. Het eerste is gewoonlijk een klein voor-schot voor de allernoodigste kleeding. In den regel wordt dit later afbetaald. Godsdienstige bijeenkomsten worden elken avond gehouden, en ofschoon geenerlei dwang wordt uitgeoefend, nemen de meesten daaraan deel. Velen hebben naderhand verklaard dat zij onder dezen invloed andere menschen waren geworden. Heeft zich iemand goed gedragen, en vindt hij eene betrekking, dan wordt hij ook nog aan kleeding en gereedschappen gehol-

pen, in bijzondere gevallen zelfs aan reisgeld om de betrekking te kunnen aanvaarden.

Wat kan men echter met diegenen doen, die het ook dáar niet uithouden?

Mr. Booth zegt :

„Waarom zouden zij niet voor eene overheid gebracht, en aangespoord worden tot de een of andere bezigheid, of om werk te zoeken? Mislukt deze poging, waarom dan deze lieden niet tot dwangarbeid op het land veroordeeld, opdat zij zich het brood uit den akker graven? Wie dan nog weigert, krijgt niets te eten en zal zóo wel leeren arbeiden.”

In de slums. — Wij kunnen dit artikel niet eindigen zonder gewag te maken van nog een arbeid, dien het Heilsleger ondernomen heeft.

De *slums* zijn iets echt Engelsch. De overbevolking der woningen, het vuil, het schaamteloze samenwonen der beide geslachten, stank, ellende en helaas ook dikwijls een langzame hongerdood, het ligt alles in dien eenen lettergreep „slum” opgesloten. In deze toestanden komt de keerzijde van de theorie van iederen Engelschman aan het licht dat zijn huis zijn burcht is. De drie laagste klassen, de verarmden, de misdadigers en de ontevreden. toonen steeds neiging om in een en hetzelfde deel der stad te wonen, en vormen alzoo de wijk der ellende, die men met „slum” aanduidt. Het gevolg van deze afzondering eener klasse van arme suk-kels, is een verdere verbreiding van ellende, boosheid en ziekte; want een slum heeft in dit opzicht, voor de daarin geboren kinderen, een als 't ware onweerstaanbaren voortplantenden invloed. Het Heilsleger is hier echter door het z. g. „slumwork” met vrucht werkzaam. Het comité van den „earl of Onslow” laat zich hierover als volgt uit:

„Het „slumwork” staat onder de leiding van Miss Eva Booth. De vrijwillige arbeidsters in deze zending zijn de „slumsisters.” Zij komen met de diepstgezonkenen onder de misdadigers en de laagste klassen in aanraking. Dag en nacht doet men beroep op hunne hulp; zij zijn dokter, ziekenverpleegster, raadgeefster, armenverpleegster, politiedienaar en zielverzorgster, alles tegelijk; zij verrichten arbeid, die zelfs een man zwaar zou vallen. Zij moeten eene woning huren in de armste straten der wijk, en worden daar gestationneerd, om aldus geheel onder de arme bevolking te leven. Zij moeten huisbezoek doen en bijbellezingen in de omgeving houden. Deze vrouwen moeten nauwkeurig opgeven, wat zij tot hun eigen onderhoud noodig hebben, en ontvangen niet veel meer dan dit bedrag, ongeveer f 2 per week, voor kleeding en huur. Miss Booth verklaart dat het noodig is deze opgave te verlangen, want gaf men haar een vast bedrag, dan zouden zij een groot deel daarvan gebruiken ten behoeve van hen, onder wie zij arbeiden, inplaats van het geld aan te wenden voor eigen behoeften, ten

einde kracht te verzamelen voor hun zwaren arbeid.

De slums zijn een wereld op zichzelf; de eigenaardige bevolking heeft haar eigenaardige wetten, eigen klimaat, ziekten, spreekwijze en gedachtengang. De zusters moeten dat eigenaardige in hun manier van arbeiden overnemen. Zij leven, kleeden zich, ja eten zelfs dienovereenkomstig. Maar op één punt vermengen zij zich niet: zij gaan recht op de harten aan. Verbeteringen, zeggen zij, moeten van het hart uitgaan. Zij verplegen de zieken en wasschen de dooden; menig huis wordt vriendelijker; velen krijgen werk en menige lijdende ziel begint te denken, dat God werkelijk nog niet vergeten heeft genadig te zijn. Menig kind, dat den hongerdood nabij geweest is, groeit op bij de herinnering aan een reddenden engel, dien God hem in de gedaante van eene „slumsister” toezond, om hem te voeden en te verwarmen. Menige verloren en wanhopige vrouw wordt als een brandend hout uit het vuur gerukt, en met hare voeten op een rotsgrond geplaatst. Zij strooien het zaad uit en bevochtigen het met hunne tranen. Zij hopen op den oogst, en komt deze, dan vindt men veel, zeer veel kaf; maar, God zij dank, ook goed koren. Gerijpt zijn dan, tot eere Gods, de garven van goud, en driemaal kostelijker dan goud, groot in aantal. Zij zijn voor het menschelijk oog verborgen, maar toch, zij zijn er. „En wat is het kaf in vergelijking tot het koren,” zegt de Heer.

BAROTSELAND.

„Onbekend maakt onbemind.” Dit is vooral waar op het gebied der zendingzaak. Een der oorzaken, waarom zoovelen ook onder de ware Christenen onverschillig zijn omtrent het zendingswerk is, dat dit werk hun zoo onbekend is dat zij er zich geen rechte voorstelling van kunnen maken.

Zoo is het ook wellicht met de zending in Barot-seland. Aan menigeen is mogelijk zelfs den naam van het land onbekend; en toch werkt daar reeds tien jaren lang een grijze dienstknecht des Heeren, een der edelsten, die zijn leven aan de evangelisatie van de inboorlingen van Zuid-Afrika gewijd heeft, en daar ligt in het graf van een der getrouwste dienst-maagden in 's Heeren wijngaard.

Barot-seland ligt ten noordwesten van Matabeleland juist boven de Zambesi. Zooals overal in de binnen-landen van Afrika is ook dit land, waar het laag ligt, moerassig en daardoor in den regentijd door de koorts gevaarlijk. De Barotse hebben vroeger veel van de Matabele onder Lobengula te lijden gehad, en daaraan is het misschien toe te schrijven, dat zij een arm volk zijn. Over het algemeen genomen zijn zij vreedzaam, werkzaam, matig en eerlijk. Zij planten mielies, kafferkoorn en tabak; dit laatste gedeeltelijk nog van zaad, dat zij van Dr. Livingstone gekregen hebben. Zij hebben ook groot vee,

DE KRANKE IN BETHESDA.

schapen en bokken, maar zij leven hoofdzakelijk van visch, die zij in menigte in de rivier vangen. Onder de mannen zijn er velen, die metsel-, timmer- en smidswerk goed verstaan.

De hoofdkraal of stad van den tegenwoordigen koning Lewanika te Lialui is groot en goed gebouwd; zij bestaat uit 500 hutten, die beter zijn dan die der stammen verder naar het zuiden. De koning zelf heeft een mooi vierkant huis, waar de hutten zijner talrijke vrouwen omheen liggen. Lewanika volgt Khama's voorbeeld daarin dat hij geen drank in zijn land toelaat, en zooveel mogelijk het maken van kafferbier tegengaat. Hij houdt van de blanken, voornamelijk van Engelschen, omdat hij bevriend was met eenigen hunner. De Barotse drijven handel met de Mambari, basterd-Portugeezen, (die van Mossamedes en Benguela, aan de Westkust inkomen) in kruit en katoen, dat zij voor vee en ivoor veruilen. Lewanika is een goed handelaar, die goed bekend is met de waarde van goederen en van geld, zoodat de handelaars hem niet gemakkelijk bedriegen kunnen en een goeden prijs voor hunne waren betalen moeten. Daar het land nog vol wilde dieren is, wordt het nu en dan bezocht door personen, die er komen jagen.

Naar dit land nu gevoelde de heer Coillard, een der oudste Fransche zendelingen van Basutoland zich getrokken. Zooals bekend is, is de zending onder de Basuto zeer gezegend geworden; en nadat de Basutokerk zelfstandig werd, besloot zij zelve zendingwerk onder den een of anderen der omliggende stammen te gaan doen. De heer Coillard werd voor dat werk afgezonderd, en de Barotsestam om te bearbeiten gekozen, voornamelijk omdat hun taal veel overeenkomst heeft met die der Basuto. Ten einde te zien of er eene opening voor zendingswerk was, ondernam Mr. Coillard met zijne vrouw en nicht een' tocht naar Barotseland. Daar de weg door het land der gevreesde Matabele leidde, kan men zich voorstellen, hoe groote gevaren er aan deze reis verbonden waren. De Heer heeft echter zijnen dienstknecht en de zijnen bewaard, ofschoon zij meer dan eenmaal maar nauwelijks aan den dood ontkomen zijn. De tocht was niet tevergeefs, want Mr. Coillard kon aan de Basutokerk de tijding weerbrennen, dat er een geopende deur was, en de Barotsekoning gewillig was om een zending bij zich te hebben. Het moeilijkste was nu gedaan, maar er bleef nog een tweede zaak over.

Twee duizend pond stg. werden noodig geacht om de nieuwe zending op een goeden grondslag te vestigen; de helft dezer som was door de Basutochristenen vrijwillig bij elkaer gebracht, de andere helft moest nog gevonden worden. Vol geloofsmoed vertrok Mr. Coillard met zijne echtgenoot naar Europa om daar in de Christelijke gemeenten de zaak, die hem zoo dierbaar was te bepleiten, en zoo mogelijk, de noodige som te collecteeren; hij

werd niet teleurgesteld, want bij zijne terugkomst bracht hij de tweede £ 1000 mede.

Omstreeks het jaar '85 vertrok Mr. Coillard met de zijnen en een jongen Franschen zending, Mr. Jalla, naar zijn nieuw arbeidsveld. Dat het werk niet bemoedigend geweest is, blijkt uit een brief dien Mr. Coillard verleden jaar aan Dr. H. Grattan Guinness, het hoofd der Hariey House zending schreef, en waaruit wij een uittreksel geven. Hij zegt: „Een ding treft mij sterk in het werk dat door u aan den Congo gedaan is, namelijk de voo spoed, dien gij gehad hebt. Zelfs in Lololand, waar gij nauwelijks zes jaren gearbeid hebt, geniet gij reeds de eerstelingen van den oogst. De tijd van het openbreken van den ruwen grond, van ploegen en zaaien is voor u buitengewoon kort geweest. Helaas, het is niet zoo met ons hier! Ik heb er dikwijls met onze broeders over gesproken. Verstaan wij niet hoe te prediken, te evangeliseeren? Is het niet hetzelfde Evangelie dat wij prediken? Hebben wij niet dezelfde belofte? Hoe komt het dan dat onze grond zoo hard, zoo onvruchtbaar is, en onze hemel zoo brandend heet? Daar is nog geen teken van weldadige regenstroomen, neen, nog niet eens van de kleine wolk, die den moed van den profeet aanwakkerde en zijn geloof kroonde. Toch, al kan ik nu nog geen wolk aan de lucht ontdekken, wanneer ik in de verte het geraas van den donder en het zwakke geluid der eerste regendroppelen hoër, dan wat ik weer moed en arbeid voort, delf en zaai biddend en hopen, met innig verlangen uitzierende naar den regenstroom, die niet meer veraf kan zijn.”

Zoo schrijft de grijze dienstknecht des Heeren, nadat hij reeds vóór drie jaren zijn trouwe echtgenoot ten grave gedragen had. Al zijn de zoo vurig begeerde geestelijke regenstroomen nog niet gekomen, toch is de getrouwe arbeid van Mr. Coillard en dergenen die met hem samengewerkt hebben, niet tevergeefs geweest voor de beschaving en opvoeding der Barotse. Te Lialui, het hoofdstation der zending, is een mooie kerk gebouwd voor 500 menschen, die bij de diensten goed gevuld is, en waar op de weekdays voor 200 kinderen school gehouden wordt. Er is een tweede post te Shesheke, aan de rivier, ook met eene kerk en school, welke laatste 60 leerlingen telt en waar twee dochters van Mr. Keck, zending in Basutoland, arbeiden. De zoon van den koning, Litia, die genegen scheen het christendom aan te nemen, is eenigen tijd op de school te Moria in Basutoland geweest om daar opgevoed te worden. Wij sluiten met een uittreksel uit een brief van Mrs. Gray van Shesheke, waarin wij zien, dat de wolk, waarnaar zoo lang biddend uitgezien is, waarlijk aan den Barotse-hemel verschenen is, en dat de eerste regendroppelen gevallen zijn in antwoord op het geloovig aanhoudend gebed der zendelingen. Mrs. Gray schrijft: „Ja, de Heer heeft onze gebeden verhoord, die zoo lang voor de Barotse

opgezonden zijn. Zij beginnen nu den Zaligmaker te zoeken; zij beginnen te dorsten naar God, en velen hebben reeds ten aanhoore van allen verklaard, dat zij Gods kinderen willen zijn. Het volk luistert aandachtig naar de prediking, en onze kerk wordt veel te klein. De vrouw van het opperhoofd van Shesheke is een der bekeerden en vandaag is haar man ook toegetroeden. Litia, de zoon des konings, is teruggekomen en toont meer liefde voor zijnen Zaligmaker. Hij heeft zijn tweede vrouw weggezonden, en heeft Komoyo, met wie hij in de kerk getrouwd was, gehouden. Het is goed van den Heer ons zulke heerlijke dagen en de hoop op een grooten oogst te geven. Hem zij de eer."

PSALMBERIJMINGEN.

In een voortreffelijk stuk hierover deelt Ds. Theesing te Rotterdam in de *Rott. Kerkbode* o. a. 't volgende mede:

„Eindelijk werd de zaak ook door de hooge Overheid ter harte genomen en de eenstemmigheid der kerkelijken bewoog de Algemeene Staten in 1772 te besluiten dat er ter vervaardiging van een algemeen kerkboek van berijmde Psalmen, eene keuze uit de drie genoemde berijmingen geschieden zou. Tevens werd bepaald dat de predikanten, benoemd uit elk eene der vereenigde provinciën, tot dit belangrijk werk te 's-Gravenhage zouden bijeenkomen.

In den aanvang van het jaar 1773 werd aan dit bevel gevolg gegeven. Uit de negen verschillende provinciën des lands kwamen zooveel predikanten tot het gewichtig doel ter genoemder stede te zamen. Met ijver werd de zaak ter hand genomen en in een plechtige vergadering der Staten-Generaal op Vrijdag 19 Juli 1773 werd in tegenwoordigheid van den stadhouder Willem V, de nieuwe berijming ten volle goedgekeurd en met de bijgevoegde, ook verbeterde gezangen, die achter de berijming gevonden worden, openlijk ingevoerd.

De Staten lieten het geenszins bij het bevel van algemeene invoering berusten, maar beijverden zich ook om, zoodra de bundel in druk was verschenen, door de aanbieding en toezending van vrijgevege geschenken, de algemeene verspreiding en invoering van het nieuwe Psalmboek te bevorderen. Groot was de ingenomenheid en onverholten blijdschap, waarmede door het meest ontwikkelde deel der gemeente deze berijming, werd begroet en als een kostbare gave werd ontvangen. Goedkeuring en toejuiching klonken van alle zijden uit veler monden. Met feest- en gedenkredenen, met muziek en snarenspel werd deze gebeurtenis verheerlijkt. Hoe hoog de toon gestemd was, die in sommige gedenkredenen werd aangeslagen, blijkt o. a. uit het opschrift door den predikant te Steenwijk, genaamd A. Rotterdam voor de zijnen gekozen: „De juichende wachters van-

wege de heerlijkheid des Heeren en de invoering van het wijsverbeterd kerkgezag in plaats van de verouderde Psalmberijming van den lofwaardigen Petrus Dathenus, of kerkelijke leerrede over Jesaja 24: 14—16." Ook de dichtertelijke lier werd besnaard en aangegrepen, om deze heuglijke gebeurtenis te bezingen. Een der toenmalige predikanten jubelde over de nieuwe berijming aan het slot zijner predikatie over Psalm 92: 2 zijne Gemeente aldus toe:

Zingt, vrome zangers! zingt! de hemel gaat u voor
En wacht u zingend in zijn koor;
Daar zult gij Jezus zien met al zijn lievelingen
En nimmer oude Psalmen zingen.

Hoe groot evenwel over het algemeen de ingenomenheid met de nieuwe berijming was, de afkeuring en tegenstand nochtans bleven niet achter. In Zeeland vooral, inzonderheid op het eiland Walcheren, te St. Laurens, Grijskerke en te Arnemuiden vooral, vond de invoering groote tegenkanting. Onverwrikbaar schier is daar trouwens altijd de afkeer geweest van al wat nieuw was, hoe uitnemend het ook mocht zijn, en de vrees voor onrechtzinnigheid werkte daar met onbegrijpelijke kracht tegen alles wat eenige dusgeheeten keurmeesters der waarheid, die men schier als heiligen eerbiedigde, meenden te moeten wraken. Te St. Laurens o. a. verstoutte zich de voorzanger de hem opgegeven verzen niet uit de nieuwe, maar uit de oude berijming te zingen. De predikant vond bij het beklimmen van den predikstoel het opgeslagen nieuwe Psalmboek zoo in den weg gelegd, dat hij het moest oprapen of er overheen stappen, wilde hij het niet onder den voet vertreden en de Kerkeraad toonde zijn welbehagen in deze onverschoonbare handeling. Een visscher op een andere plaats zag er een zichtbaar oordeel des Heeren in, dat sinds de nieuwe *Salmen* waren ingevoerd, de vangst der *zalmen* in onze rivieren zoo blijkbaar meer en meer was afgenomen. Zulke merkteekenen van menschelijke dwaasheid en onverstand, vond men bij de meest onwetende volksstanden in ieder tijdperk der geschiedenis. Hoe ongegrond de tegenstand was, waar en hoe zich deze ook openbaarde, valt terstond in het oog, wanneer wij ook slechts ten aanzien van enkele Psalmen eene vergelijking daarstellen tusschen de oude en de nieuwe berijming. Die vergelijking zal ons doen zien hoe hij, op zichzelf beschouwd, raadselachtig was en dat geen redelijke grond voor dien tegenstand kon aangewezen worden."

UIT HET LEVEN.

Een oude rekening.

Ds. Brown, een bejaard predikant te New Geneva, Fayette County, heeft de hulp van een advocaat ingeroepen ter voldoening eener onbetaalde rekening

van de regeering van niet minder dan \$ 2000000 — zegge twee millioen dollars.

De dominee is een zoon van zekeren Joshua Brown, die in 1819 is overleden. Deze was een rijk planter, die gedurende den oorlog in 1812 vier ladingen proviand voor het Amerikaansche leger, onder bevel van generaal Harrison, had geleverd. Mr. Brown, zoo zegt de *Hope*, heeft altijd beweerd dat hij nimmer betaling voor zijne leverantie heeft ontvangen, hetgeen blijkt waarheid te zijn, daar de erfgenamen thans nog in het bezit zijn van een bewijs van den kwartiermeester, die de goederen heeft ontvangen.

Tevergeefs heeft Brown tot op den dag zijns doods pogingen aangewend om zijn eisch voldaan te krijgen. Te meer moest hij hierop aandringen, doordien hij op geldelijk gebied merklijk was achteruitgegaan.

In zijn testament is alles breedvoerig omschreven, en dat zijne erfgenamen, zoodra de tijd daarvoor rijp is, bij het Bewind zullen aandringen om de rekening te vereffenen, hetgeen thans door bovengenoemden ouden predikant, onder de laatst aangenomen besluiten van het congres, zal worden beproefd, om de hoofdsom met intrest, ten bedrage van \$ 2000000, machtig te worden.

Bijgeloof.

Als tegenhanger van het feit dat er in veel logementen geen kamer N°. 13 is, kan het volgende vermeld worden. Bij de laatste stedelijke keuring der huurrijtuigen te Heidelberg, bleek dat aldaar niet één rijtuig met het onheilspellende nummer voorkomt, daar elk stalhouder zich hiervoor zorgvuldig in acht neemt.

BOEKBEORDEELING.

Nu het werk hieronder vermeld volledig is, weten we niet beter dan aan *De Zeeuw* te ontleenen wat Ds. Littooy er over schrijft:

Biblia, dat is de gansche heilige Schrifture, bevattende alle de kanonieke boeken des Ouden en Nieuwen Testaments, naar de uitgave der Staten-Overzetting, in 1657 bij de Wed. PAULUS AERTZ VAN RAVESTEIJN uitgekomen, in de thans gangbare taal overgebracht door Dr. A. KUYPER, onder medewerking van Dr. H. BAVINCK en Dr. F. L. RUTGERS. Met volledige Kantteekeningen, Inhoudsopgave, Platen, Kaarten, enz.

Den Bijbel, het Woord onzes Gods, bij u te mogen inleiden is ontegenzeggelijk een aangename taak. Moet een goede uitgave van den Bijbel ons verblijden, dan gewis en zeker die, welke onder redactie van de professoren Dr. A. Kuyper, Dr. H. Bavinck en Dr. F. L. Rutgers bij de Flakkeesche Boekdrukkerij te Middelharnis het licht zag. — Hare bewerking toch is — de evengenoemde namen waarborgen ons dit reeds — in zeker opzicht eenig. Volkomen waar is dan ook hetgeen gezegd wordt in de verklaring, die na den titel geplaatst is. De aloude Statenuitgave is voor het opkomend ge-

slacht, met het oog op de taal van haar tijd, niet zoo bruikbaar meer. De Nederlandsche tekst behoort ook in de Nederlandsche taal die we thans spreken en schrijven, gedrukt te zijn. Ter voorziening nu in deze behoefte, hebben genoemde heeren professoren hun tijd en krachten willen besteden. Deze arbeid was inderdaad zwaarder en omvangrijker dan wij ons kunnen voorstellen. Met zorg is hij daarenboven verricht, teneinde aan den oorspronkelijken tekst *nooit eenig geweld aan te doen*; zoo ook met betrekking tot de taal, heeft, om nog iets te noemen, de heer Dr. A. Kluijver, redacteur van het Nederlandsch Woordenboek, in overleg met wijlen den hoogleeraar Dr. M. de Vries, over ongeveer 800 — zegge acht honderd — twijfelachtige punten, de heeren professoren gediend van schriftelijke consideratie en advies. Niet minder zorg is besteed aan de vier kaarten, alsmede aan de plaat met afbeeldingen uit de Israelietische oudheid, die door den heer Dr. J. Woltjer ontworpen en geheel in overeenstemming met de jongste ontdekkingen ingericht zijn.

Aan de hand van de herziene editie van 1657 bij de Wed. Paulus Aertz van Ravesteijn, is het belangrijke werk verricht en heeft deze nieuwe uitgave plaats. De hier geboden tekst *stemt* met de oorspronkelijke uitgave, wat de *schrijftuur zelve* en ook wat de *kantteekeningen* betreft *geheel overeen*; daarbij komt dat de kantteekeningen veel beter zijn geordend en alzoo veel gemakkelijker te lezen dan zulks het geval is in onze oude vertalingen.

Van de regelen, waarnaar bij dezen gewichtigen arbeid gewerkt is, zal later door de heeren, blijkens hunne verklaring, rekenschap worden gegeven. Ook zal deze *quarto*-uitgave weldra gevolgd worden door een *grooten klein octavo* en wellicht nog *kleinere uitgaven*, terwijl later een *folio*-editie voor den kansel volgen zal. De Flakkeesche drukkerij, die in deze quarto-uitgave reeds veel ondernam, heeft dus bij vernieuwing nog al een en ander voor hare rekening genomen.

Mogen hare inderdaad grootsche ondernemingen slagen en hare nu volgende uitgaven, wat de uitvoering betreft, aan de accuratesse van de eerste gelijk zijn.

Van harte hopen we dat deze tekst in onze kerken, huisgezinnen en scholen ingang vinden zal.

Aan de hoogleeraren Kuyper, Bavinck en Rutgers onzen welgemeenden dank voor hun veelvuldigen en moeilijken arbeid ook in dezen voor het Nederlandsche volk verricht.

Worde deze arbeid door ons volk gewaardeerd en drage hij vele vruchten tot eere van 's Heeren heiligen Naam en tot het waarachtig belang van het Koninkrijk van onzen Heere Jezus Christus!

A. LITTOOY, (c. d. m.)

Middelburg, 14 Aug. 1895.

Het *Nederlandsch Jongelingsverbond* heeft ter berinnering aan zijn zoo uitnemend geslaagden Bondsdag in het Paleis voor Volksvljit te Amsterdam het daar gesprokene uitgegeven onder den titel van „*Ons Zevental*”. Voor zeer geringen prijs ziet het boek bij den uitgever Callenbach te Nijkerk het licht; het werk bevat wat gesproken werd door de H.H. Hoogenbirk (bondsvoorz.), Dr. Los, (bondsbest. te Bruchem), J. v. Meggelen (ringb. te Rotterdam), Ph. J. Marmelstein (bondsbest. te Amsterdam), J. L. Zegers (bondsbest. Heemstede), Ds. v. Noort (Amsterdam), Ds. van der Hoogt (Ermeloo). „Goede waar voor weinig geld”, zegt Bilderdijk, zoo merkt hierbij de *Nederlander* op.

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

BEHOUDEN OF VERDERVEN OP DEN SABBATH.

Toen de Heere Jezus op een sabbathdag met zijne discipelen door het gezaaide ging en dezen airen plukten, werden ze door hun Meester verdedigd tegen de aanmerkingen van de Farizeën, voornamelijk met het argument dat de Zoon des menschen heer is van den sabbath en dus voor zijne volgelingen ook het wettisch karakter van den sabbath naar welgevallen kan opheffen.

Toen de Joden trachtten den Heiland te dooden omdat hij den kranke, die acht en dertig jaren in Bethesda hulpeloos had doorgebracht, op den Sabbath genezen had, wees hij er met nadruk vooral op dat God zelf door hooger instelling, die der besnijdenis, inbreuk op de sabbathsrust had gemaakt, maar daardoor eigenlijk die rust in haar geestelijke beteekenis had doen kennen.

Ook op de *verplichting* van den *mensch*, om in gegeven gevallen de wettische sabbathsrust te breken heeft de Heere Jezus meermalen door woord en voorbeeld gewezen. Op zekeren sabbath ging hij in Galilea in eene synagoge en leerde. Daar was een mensch, wiens rechterhand dor, dat is verlamd, was. En de Schriftgeleerden en Farizeën namen hem waar, of hij op den sabbath genezen zou, opdat zij eenige beschuldiging tegen hem mochten vinden. Doch hij kende hunne gedachten, en zeide tot den mensch die de dorre hand had: Rijs op en sta in het

midden. En hij opgestaan zijnde, stond overeind.

Zoo zeide dan Jezus tot hen: Ik zal u vragen. Wat is geoorloofd op de Sabbathen, goed te doen of kwaad te doen? een mensch te behouden of te verderven? En hen allen rondom aangezien hebbende, zeide hij tot den mensch: Streck uwe hand uit. En hij deed alzoo; en zijne hand werd hersteld, gezond gelijk de andere.

Mattheus bericht ons dat de Farizeën voordat het wonder geschiedde, tot Jezus de strikvraag richtten: „Is het ook geoorloofd op de sabbathdagen te genezen? Onweerlegbaar klonk daarop het antwoord: „Wat mensch zal er onder u zijn, die een schaap heeft, en zoo dat op een sabbathdag in een gracht (in eene groeve) valt, die het niet zal aangrijpen en opheffen? Hoeveel gaat nu een mensch een schaap teboven? Zoo is het dan op de sabbathdagen geoorloofd wel te doen.”

De sabbathsrust der natuur is een andere dan die der kinderen Gods. Voor hen in hunne mate geldt het woord, dat de Heere bij een andere gelegenheid sprak: „Mijn Vader *werkt* tot nu toe en ik *werk* ook.” Ik rust op den sabbath door dubbel goed te doen, niet door stil te zitten. Wat de Heere van zichzelf getuigde, is ook zijnen discipelen opgelegd. Het is geoorloofd op de sabbathdagen wel te doen. 't Is niet alleen geoorloofd, maar 't is ook ingeschapen. Ieder, die zijn geweten niet heeft toegeschroeid, volgt de roepstem, die daartoe opwekt.

Ja, zelfs rechtmatig eigenbelang werkt er toe mede. Niemand, tenzij hij in farizeesche eigengerechtigheid dubbel en dwars verstrikt is, zal zijn eigen schaap in den kuil, waarin 't gevallen is, laten omkomen. Die redder doet dat omdat het *zijn* schaap is. God acht het een goede daad omdat het verongelukte schaap *zijn* schepsel is. Maar de waardij van een schaap is oneindig minder dan die van een mensch. Zelfs is hier niet sprake van de geestelijke redding van een mensch, maar slechts van zijn lichamelijken toestand.

„Wat is geoorloofd op de sabbathen: goed te doen of kwaad te doen? een mensch te behouden of te verderven?” Deze vraag houdt het antwoord in dat een redelijk wezen nooit bezig is met letterlijk *niets* doen. Die niet goed doet, doet daardoor reeds kwaad. Wie een schaap in de gracht ziet liggen en er voorbijloopt of er kalm naar staat te kijken, ter eere Gods, doet niet niets, maar doet kwaad. Dezelfde God, die den mensch den sabbath gaf, stelde hem aan tot regent van de redeloze schepping. Indien de mensch op den sabbath die schepping niet verzorgt, verwaarloost hij haar. Zoo werkt de Vader ook op den sabbath. Op den bepaalden tijd gaat de zon op en spreidt haar verkwikkende, levenwekkende stralen over het rustende aardrijk, of het sabbath is of niet. Regen en wind staan op sabbath niet stil. De groeikracht wordt niet om de zes dagen één dag opgeheven. Wat God ons doet, moeten wij als zijn getrouwe rentmeesters zijne schepping doen. Onderwijl mag die schepping in werkelooze rust genieten. Het schaap wordt wel gered, maar niet geslacht en gebraden. Is dat zoo vreemd? Of zint de ware patroon, die weet dat ook hij een Heer in de hemelen heeft, niet 's avonds als het werkvolk naar huis is en zich om de zaken niet meer bekomert, op arbeid voor den volgenden dag; niet alleen omdat dan zijne zaken goed loopen, maar ook omdat de daglooner anders zonder arbeid en dus zonder levensonderhoud zou zijn?

En indien dat reeds in betrekking tot de redeloze schepping van volle kracht is, hoeveel te meer geldt het dan van de menschenwereld? De Heere Jezus, op sabbath een mensch met een dorre hand ontmoetende, dien hij genezen kan, zou kwaad doen door het goede na te laten. Die les gaf hij toch wel niet zichzelf, maar ons.

Zóo goed begrepen de Farizeën wat dit woord voor hen zeggen wilde dat ze niet tegenspraken, maar „met uitzinnigheid vervuld werden en samen spraken met elkander wat zij Jezus doen zouden.”

Wat ze hem doen zouden? Zijn tijd was nog niet gekomen, en dus konden zij de handen niet aan hem slaan. Ze zouden hem „waarnemen.” En daarom, niet lang daarna geschiedde het als hij gekomen was in het huis van een der oversten der Farizeën, op den sabbath, om brood te eten, dat zij hem waarnamen. En zie, daar was een zeker waterzuchtig

mensch voor hem. En Jezus, antwoordende, zeide tot de wetgeleerden en Farizeën, en sprak: Is 't ook geoorloofd op den sabbath gezond te maken? Maar zij zwegen stil. En hij nam en genas hem, en liet hem gaan. En hij, hun antwoordende, zeide: Wiens ezel of os van ulieden zal in eenen put vallen, en die hem niet terstond zal uittrekken op den dag des sabbaths? En zij konden hem daarop niet wederantwoorden.

Hetzelfde voorbeeld gebruikt de Heiland hier, maar eenigszins anders toegelicht. Geen zweem van mondelinge toepassing vinden we hier zelfs. De zaak spreekt vanzelf. Ook deze Farizeën „konden hem daarop niet wederantwoorden.”

Maar ook van een andere zijde liet de Heere op dit beeld licht vallen. Alle storing in de natuur is niet slechts een ongeluk; is in geen enkel opzicht een toeval; is een rechtstreeksch werk van den Satan. Op zekeren sabbath leerde hij in de synagoge. Daar kwam eene vrouw binnen, die door jicht was samengebogen en reeds sedert achttien jaren niet kon rechtop gaan. Jezus haar ziende, riep haar tot zich, legde haar de handen op en sprak: „Vrouw, gij zijt verlost van deze uwe krankheid.” Terstond werd ze weder recht en verheerlijkte God.

Dat was niet naar den zin en de bedoeling van den overste der synagoge. Zulk een soort van sabbathsviering kon den geheelen dienst in de war sturen. Die vrouw kon en zou zeker navolging vinden. Als alle zieken kwamen, wat zou er dan van de lezing der wet komen? Derhalve nam hij eens voor goed zijn maatregelen en zei waarschuwend tot de schare: „Er zijn zes dagen in dewelke men moet werken, komt dan in dezelve en laat u genezen, en niet op den dag des sabbaths.”

Welk werk bedoelde deze ijveraar? Werkte Jezus als hij de schare genas: of werkte de schare als ze zich liet genezen? Hoe 't ook zij, van de heerlijkheid van den sabbath had hij evenmin begrip als van de heerlijkheid van den arbeid. Men *moet* zes dagen werken; zei hij. Dat men zes dagen werken *mag*, had hij nooit begrepen. En daarom *moest* hij den zevenden dag rusten. Door den mond van den dichter van den 51sten psalm, heeft God zijn volk gevraagd: Zou ik ossenbloed drinken of stierenvleesch eten? Heb *ik* behoefte aan brandoffers? Evenzoo heeft hij door Jesaja gevraagd: „Is dat Gode op den sabbath aangenaam dat ge uw hoofd laat hangen als een bieze en een ganschen dag uwe ziel kwelt? Geeft het *mij* rust als *gij* niet werkt? Eerst die mensch kan waarlijk rustdag houden, die begrijpt dat hij zes dagen werken *mag* en den zevenden dag rusten *mag*. Wees er zeker van: zooveel dezen overste der synagoge betrof werd er geen enkel mensch meer genezen. Hij zou waarlijk geen extra weekbeurt instellen om Jezus en de schare gelegenheid tot genezing te geven! Scherp klinkt dan ook het antwoord des Heeren: „Gij geyeinsde,

dat is niet minder dan „gij huichelaar!” maakt niet niet een iegelijk van u zijn os of ezel op den sabbath van de kribbe los en leidt hem heen om hem te doen drinken? En deze, die eene dochter Abrahams is, welke de Satan, ziet, nu achttien jaren gebonden had, moest die niet losgemaakt worden van dezen band, op den dag des sabbaths?”

Waarom liet de overste der synagoge zelf niet zijn os of zijn ezel van Vrijdagavond zes uur tot Zaterdagavond zes uur op drinken wachten? Om twee redenen: hij zou niet graag zijn eigendom door koortsandoening van dorst in waarde verminderd zien; en hij had hart voor 't beest. Hij zou ieder een letterknecht genoemd hebben, die hem bestraft had omdat hij zijn lastdier drenkte. Maar zulk een bestraffing was niet te vreezen, want ieder in 't stadje had hetzelfde belang.

Maar nu komt hier iemand, die oneindig hooger staat dan alle ossen of ezelen; niet alleen een mensch, maar hún eigen evenknie, eene dochter Abrahams. Maakte de overste wel zijn os los om hem naar den drinkbak te voeren, en ontbond hij niet den zedelijken band voor zichzelf? Dronk hijzelf die vier en twintig uren niet? De strengste sabbathsviering verhinderde hem niet om zijn eigen lichaam van de noodige verpleging te voorzien. Waarom nam hij, zoon van Abraham, het dan kwalijk als aan eene dochter Abrahams op den sabbath oneindig hooger weldaad tebeurtviel? Achttien jaren lang had krankheid haar gebonden. Alle krankheid is voorspel van den dood. Het sterven van den mensch is het ten toppunt gevoerde satanswerk. Ja, in sommige ziekten is duidelijk merkbaar dat ze niet een natuurwet, maar banden des satans zijn. De satan had deze dochter Abrahams gebonden. En nu zou die overste op sabbath een touw mogen losmaken, waaraan zijn os vastgebonden was en dat hijzelf in den knoop gelegd had; maar Davids Zoon en Heer zou niet de boeien mogen slaken, die satan geslagen had om de lenden eener vrouw, welke Jezus zich niet schaamde zijne zuster te noemen? Geen wonder „dat allen, die zich tegen hem stelden, beschaamd werden als zij dit hoorden”.

„Ik heb u een voorbeeld nagelaten, opdat gij mij zoudt navolgen”, heeft de Heiland tot zijne discipelen gezegd. Ook in deze zaak! Onze sabbatsrust moet bestaan in werken voor anderen, werken bepaaldelijk aan de bestrijding des satans. Zelf alle dagen, en vooral op den dag des Heeren van onze booze werken vieren, en die booze werken in en tegenover anderen verstoren en vernietigen. Dat leere ons de Heere des sabbaths.

W.

DE WANDELENDE JOOD.

I.

Wanneer ik u zeg, dat *onrust* meer dan ooit het kenmerkend teeken van onzen tijd is, reken ik op uw onverdeelde instemming. Gelijk de golven der zee zich rusteloos voortwentelen, en de bergstroom zich haast het dal te bereiken, zoo vliet ook het leven daarheen. Vooruit! is de leuze van onzen tijd. Het is een loopen en draven, een zwoegen en slaven, een jagen en dringen, waar men het oog wendt, maar rust — vindt men nergens, tenzij dan op den doodenakker, waarvan men zich, mocht men er ook al eens komen om een zijner dierbare panden aan de kille aarde toe te vertrouwen, zoo spoedig mogelijk afwendt, om zich opnieuw te werpen in den maalstroom van het rustelooze leven.

En toch is *rusten* een door God geboden eisch. Toen de almachtige Schepper in het begin der eeuwen de wereld uit het niet had voortgebracht, rustte Hij op den zevenden dag van zijn arbeid, en in zijne wet stelde Hij den mensch den eisch, dat deze dien dag Hem zou heiligen.

Rust! Wat een heerlijke, zalige, goddelijke gedachte! Alleen bij het noemen van het woord *rust*, is het ons als ruischten ons de zoete tonen van een hemelsche symphonie tegen! Of zegt het mij, is er iets zoeters, iets begeerlijkers dan de rust na den arbeid des daags, na het torsen van de lasten eener gansche week? Hoe verlangt de landman, die den geheelen dag in de brandende hitte der zon in het zweet zijns aanschijns gezwoegd heeft, naar het oogenblik, waarop hij de spade en de sikkel uit de hand kan leggen, om thuis uit te rusten van den last en de moeite des daags! En hoe zoet smaakt den werkmán niet de rust temidden der zijnen, wanneer zijn dagtaak is afgelopen, vooral wanneer hij met genot kan terugzien op het werk door hem verricht, dat de Heere hem op de hand heeft gelegd! Ja, vooral wanneer hij uit een hooger beginsel leeft, is de Sabbatsrust hem dubbel welkom, en dankt hij er zijn God voor, dat deze het alzoo beschikt heeft, om na zesdaagschen arbeid hem een dag der ruste te geven.

En geldt dit nu van de lichamelijke rust, hoeveel te meer voor die der ziel. Door het Paradijs verloren is de onrust in de wereld gekomen en heette het als gevolg der overtreding: „In het zweet uws aanschijns zult ge uw brood eten,” maar toch toonde de Almachtige reeds toen zijn groote barmhartigheid door het uitzicht op Hem, die reeds bij zijne omwandeling op aarde allen vermoeden en belasting toeriep: „Komt tot Mij, Ik zal u ruste geven,” en die dit woord door zijn lijden, sterven en opstanding heeft waar gemaakt. Alleen dus aan den voet van het kruis wordt *de rust*, *de ware rust* gevonden, door Christus bereid voor al Gods kinderen, en gelukkig de mensch, wiens schreden, temidden van

de onrust des levens, gericht zijn naar het land der ruste.

Doch hoe ontzettend is het dan niet gesteld met hem, die, nóch naar het lichaam, nóch naar de ziel, die ruste kent! Die als de duif uit Noachs arke geen rust vindt voor het hol van zijn voet, of met Kain de verschrikkelijke klacht uit: „Ik zal zwervende en dolende zijn op de aarde!” Geen rust! Kent gij iets verschrikkelijkers? Geen rust, des daags noch des nachts! Altijd maar voortgejaagd, voortgezweept, als door een onweder voortgedreven! Alsof het brandt onder de voeten! Alsof de rivieren u zullen overstroomen! Alsof de bergen u zullen verpletteren! Voort, voort! Altijd maar voort! Nergens een gelegenheid om te rusten, nergens eene plek om het matte hoofd neder te vlijen. Verschrikkelijke gedachte, niet waar? Te verschrikkelijker, omdat het op het eeuwig verderf uitloopt!

Wilt ge van zulk éen een treffend voorbeeld, leent dan het oor naar de *sage* van den wandelenden Jood.

Wat is eene *sage*? Tot recht begrip van hetgeen volgt, zal het goed zijn, dat we hierop eerst eenig antwoord geven, omdat men haar meestal met *legende* verwart. *Legende* van *legenda*, d. i. datgene wat gelezen moet worden, was oorspronkelijk een boek, dat in de Catholieke kerk gebruikt werd, en waaruit men het volk bij de godsdienstoefening een gedeelte der Evangelieën voorlas. Later echter droegen men, vasthoudende aan het begrip van het voorlezen, den naam over op die verzamelingen van wonderbare verhalen uit het leven der heiligen en martelaars, waaruit in de kloosters voorgelezen werd. Dat de mannen uit den tijd der Reformatie dergelijke verhalen verwierpen, is te begrijpen, te begrijpen, ook, dat ze de *legende* spottenderwijs „*de liegende*” noemden.

Met de *legende* maakt echter de *sage* een hemelsbreed verschil. Eene *sage* heeft een geschiedkundigen grond. Het woord komt van het Duitsche werkwoord *sagen*, dat in onze taal *zeggen* heet. En zoo verstaat men onder *sage* de van mond tot mond voortgeplante mededeeling eener gebeurtenis, die zich aan een historischen persoon verbindt en op een bepaalden tijd en plaats is voorgevallen. Dat zulk eene *sage*, van mond tot mond voortgeplant, en door het eene geslacht aan het andere overgeleverd, in den loop der tijden eenige wijziging heeft ondergaan, er iets afgelaten of bijgevoegd is, en het bijgeloof der middeleeuwen er ook iets wonderlijks aan verbonden heeft, is alleszins begrijpelijk. Maar niettemin hebben zulke *sagen* of volksverhalen toch soms een zeer diepe beteekenis. Tot staving hiervan wijs ik u niet alleen op de onder ons meest bekende *sage* (niet *legende*) van het Vrouwtje van Stavoren, waarin het Godsgericht ons zoo duidelijk tegenstraalt, maar ook op een tweetal *sagen* onzer oostelijke naburen, de Duitschers, die daarvan vooral een rijke verzame-

ling hebben. God is een geest, en wij, kortzichtige menschen, begrijpen Hem niet, maar evenmin kunnen we ons eene voorstelling van de eeuwigheid maken. Wel heeft de wereldsche wijsbegeerte zich daarmede bezig gehouden, en ze heeft er dikke boeken over geschreven, doch het volk kent ze niet of begrijpt ze niet, maar heeft een veel eenvoudiger en beter middel om er ten minste iets van te begrijpen. En dus ontstond in Pruisisch-Pommeren de volgende *sage*.

In genoemd gewest bevindt zich een berg, de Diamantberg genoemd. Daarheen komt elke duizend jaren een vogel, neemt een zandkorreltje van den berg in zijn snavel en vliegt er mede heen, en eerst wanneer op deze wijze de geheele berg zal weggedragen zijn, is er éene seconde van de eeuwig-sage om.

Een andere *sage*, in Zuid-Duitschland in den mond des volks levend, verbindt zich aan den persoon van Frederik Barbarossa. Deze vorst deed in 1190 een tocht naar het Heilige land en verdronk na een roemrijke overwinning op de Turken in de Kalykadnus. Het volk weet het echter wel anders te verhalen. Keizer Frederik, zoo zegt het, is niet gestorven, maar bevindt zich in het oude palladium der Hohenstaufen, Kyffhäuser in Thüringen. Daar zit hij aan een marmeren tafel, waaromheen zijn baard groeit. Van tijd tot tijd zendt hij zijn schildknaap uit, om te zien of de man met de blauwe wonderbloem nog niet verschenen is, die den berg zal ontsluiten, en den keizer bericht zal zenden, dat het uur der verlossing geslagen en de dag van het herstel van Duitschlands eenheid aangebroken is. Schoon, niet waar? Maar niet minder van diepe beteekenis. En niemand heeft dit beter begrepen dan de IJzeren Kanselier, Von Bismarck, aan wiens vernuft Duitschland onder Gods bestuur zijne eenheid en grootheid te danken heeft.

Ik ga niet verder, hoe het ook de moeite loont eene wijle bij deze schoone volksverhalen stil te staan, maar haast mij, na deze korte uitweiding, mijn onderwerp, de *sage* van den wandelenden Jood, eenigszins breeder voor u te ontwikkelen. Letten we daarbij op *a.* den *inhoud*, *b.* den *oorsprong* en de *ontwikkeling*, *c.* de *beteekenis* der *sage*.

Ten tijde van Jezus' omwandeling op aarde leefde er te Jeruzalem een Israeliet uit den stam Naphtali, met name Abasveros, van beroep een schoenmaker. Evenals velen zijner landgenooten had hij Jezus als den door de vaders beloofden Messias begroet, doch als zoovelen zijner tijdgenooten verwachtte hij de oprichting en vestiging van een aardsch koninkrijk, terwijl de Heiland toch uitdrukkelijk gezegd had, dat zijn koninkrijk niet van deze wereld was. Hoe bitter vond hij zich echter in zijne verwachting teleurgesteld, toen de mare ook zijn oor trof, dat Jezus gevangen genomen en voor den hoogepriester Kajaphas gebracht was. Hij kan bijna zijn ooren

niet gelooven. Hij laat staan wat staat, en verlaat oogenblikkelijk zijne woning, om zich van de waarheid van het bericht te overtuigen. Juist treedt hij de zaal des hoogepriesters binnen, of hij hoort de beschuldiging, die de verzamelde Joden tegen den Heiland inbrengen. Hoort! Daar klinkt de stem des hoogepriesters: „Ik bezweer u bij den levenden God, dat Gij mij zegt, of Gij zijt de Christus, de Zoon des gezegenden Gods?” En ja, daar verneemt hij het welbekende: „Ik ben 't' van 's Heilands lippen, en moeten zijn oogen het aanschouwen, dat de hoogepriester de kleederen scheurt, ten teeken van rouw over de Godslastering, die hij zooeven gehoord heeft. Neen, die gebondene voor den hoogepriester kan de Messias niet zijn, dat is veeleer een bedrieger, en daarom stemt hij van harte in met het „des doods schuldig,” dat over dezen wordt uitgesproken, en met den smaad en spot, waarvan deze het voorwerp is. Nu hij zich in zijne verwachting teleurgesteld ziet, is niet alleen alle genegenheid maar ook alle medelijden voor den gevangene Jezus geweken. Zijne nieuwsgierigheid drijft hem ook naar het rechthuis van Pilatus, waarheen men Jezus geleid had, en ook daar stemt hij mede in het: „Kruist Hem! kruist Hem!” En toen nu Pilatus den Heiland aan de overpriesters ter kruisiging heeft overgegeven, snelt Ahasveros naar zijne woning, om zijne huisgenooten met het heugelijk nieuws bekend te maken. De weg van Pilatus' rechthuis naar Golgotha, met recht de *Via dolorosa* genoemd, voert langs de woning van Ahasveros. Reeds ziet hij van verre de menigte met Jezus in hun midden zijn huis naderen. Ahasveros neemt snel zijn kind op den arm en posteert zich voor de deur. Daar ziet hij Jezus, dragende zijn kruis. Deze schijnt vermoeid en wil voor des schoenmakers deur een weinig rusten, doch Ahasveros kan dat niet dulden, maar snauwt Hem toe, dat Hij zich onmiddellijk zal verwijderen. En nauwelijks heeft hij deze bittere woorden uitgesproken, of de Heiland keert zich om, en zegt tot hem: „Ik ga en Ik zal rusten, gij echter zult *geen* rust hebben, maar wandelen, tot aan het jongste gericht! Dan zult gij Mij zien, gezeten aan de rechterhand Gods om te oordeelen de twaalf stammen Israels!” En Jezus zet zijn zwaren tocht op den *Via dolorosa* voort, om straks zijn leven aan het kruis af te leggen, maar ook door zijne opstanding den dood te overwinnen. Doch van stonde aan heeft Ahasveros geen rust meer. Een onweerstaanbare drang drijft hem ten huize uit; hij zet zijn kind neder, en verlaat, zonder een woord te zeggen, zijne woning. Van dit oogenblik begint zijn zwerftocht. Overal en ten allen tijde wordt hij gezien, de moede, in zichzelf gekeerde wandelaar, met zijn vaal, verweerd gezicht, met zijn onheilspellend glinsterend oog, met zijn dichtbehaarde wenkbrauwen, den langen, zilverwitten baard, met het matte hoofd op de borst, met zijn grove pij en sandalen aan de voeten, steeds

voortschrijdend, steeds verder zijn tocht vervolgend — voort — altijd voort! Waar de toestanden zóo zijn, dat de maatschappij op hare grondvesten wankelt, of waar in de geschiedenis der volkeren gewichtige gebeurtenissen op handen zijn, daar vertoont hij zich; en waar hij zich vertoond heeft, daar laat hij de schrikkelijke sporen van pestilentie, aardbevingen, oorlogen of wat dies meer zij, achter. Als een Phénix — in de Grieksche mythologie het symbool der eeuwig zich verjongende menschheid — wordt hij elke honderd jaar weder jong, als toen hij den leeftijd van dertig jaar bereikt had, maar, waar hij zich laat zien, vertoont hij altijd weder het beeld van een afgeleefden grijsaard. Geen rust hebbende, zoekt hij zijn heil in den dood, in de hoop daardoor een einde te maken aan de folteringen, die hem nacht en dag kwellen. Maar het baat hem niet. Alles om hem heen draagt het beeld der vergankelijkheid, hij zelf echter is onvergankelijk. Hij stort zich in het vuur, maar dat deert hem niet. Hij werpt zich van eene steilte in den afgrond, maar hij blijft ongedeerd. Hij springt in het water, maar de wateren werpen hem weder aan den oever, en aldus is hij wel gedoemd, zijn rusteloozen zwerftocht voort te zetten. Ten tijde van Nero bevindt hij zich te Rome. Hij dringt door tot de catacomben, waar de Christenen in het verborgene hun God dienen. De vervolgers dringen de catacomben binnen en nemen vele Christenen gevangen. Ook hij bevindt zich onder de laatsten. Men sleept hem naar den tuin van het keizerlijk paleis, waar ze om des geloofs wille zullen verbrand worden. Reeds verheugt zich de zwerfer, dat dan nu eindelijk zijn lang gevoede begeerte zal vervuld worden, maar een afgrijzen maakt zich van de handlangers van Nero meester, als ze hem, evenals de andere Christenen, aan den paal zullen binden, en weg! weg! klinkt het uit hun mond, en met dat voor hem onbarmhartige *weg!* heeft hij opnieuw zijn doel gemist. Weer moet hij verder! Weer zijn ongelukkigen tocht voortzetten. En hij trekt verder, van Zuid tot Noord, van Oost tot West. Hij vertoont zich in Duitschland, in Frankrijk, in Nederland, in Spanje, in Engeland, aan de Noordpool, ja zelfs in Amerika; in Arabië ten tijde van Mohammed, in Egypte in den tijd der kruistochten, in Duitschland ten tijde der Reformatie, in Frankrijk, toen de geest der Revolutie haar triomfen vierde. Zoo duurt zijn zwerfend leven voort, want hij zal geen rust hebben tot aan het jongste gericht!

Zietdaar, u zoo kort mogelijk met de sage van den wandelenden Jood vertrouwd gemaakt, en is het mij gelukt, u zijn aangrijpend beeld voor oogen te malen, volgt mij dan met uwe belangstelling, wanneer ik u in de tweede plaats met den *oorsprong* en de *ontwikkeling* der sage op de hoogte zal stellen.

Zonderling moge het klinken, maar *waar* is het,

dat de eerste aanleiding tot het ontstaan der sage te vinden is in het woord des Heilands, vervat in Mattheus 16:28: „Voorwaar zeg Ik u: er zijn sommigen van die hier staan, welke den dood niet smaken zullen, totdat zij den Zoon des menschen hebben zien komen in zijn koninkrijk,” en de eerste bewerkingen der sage dragen dan ook dit woord als motto op het titelblad. Deze woorden moeten echter nog met eenige andere verbonden worden, welke eveneens van 's Heilands lippen vloten, en die ons in Joh. 21 zijn opgeteekend. Daar wordt ons verhaald, hoe de verheerlijkte Heiland zich aan de zee van Tiberias voor de tweede maal aan zijne jongeren vertoont. Nadat zij gezamenlijk het maal gebruikt hebben, roept Jezus Petrus op, Hem te volgen. „En Petrus zich omkeerende,” zoo heet het in de Schrift, „zag den discipel volgen, welchen Jezus liefhad, die ook in het avondmaal op zijne borst gevallen was, en gezegd had: Heere! wie is het, die u verraden zal? Als Petrus dezen zag, zeide hij tot Jezus: Heere! maar wat zal deze? Jezus zeide tot hem: Indien Ik wil, dat hij blijve, totdat Ik kome, wat gaat het u aan? Volg gij mij. Dit woord dan ging uit onder de broederen, dat deze discipel niet zou sterven.”

In de verkeerde uitlegging van de zooeven aangehaalde woorden, welke ook onder de eerste Christenen gangbaar was, moet de oorsprong gezocht worden van het verhaal van een eeuwig wandelaar. Reeds de kerkvader Tertullianus, die in het jaar 150 te Carthago geboren werd en op 35-jarigen leeftijd tot het Christendom overging, streed met alle macht tegen het dwaze denkbeeld, dat Johannes — want dat is de discipel, die bedoeld wordt — de wederkomst van Christus beleven zou. Doch hoe de kerkvader er ook tegen streed, hij vermocht niet, het denkbeeld geheel te onderdrukken, want in de 4de, 12de, ja zelfs in de 15de eeuw dook het weder op, en vond zelfs in George van Trebisonde, een Byzantijnsch geleerde, een warm verdediger. Wel is waar kwamen velen hier tegen op, doch uitgeroeid werd het niet, ook niet, toen tegen het einde der 16de eeuw een bedrieger zich in Frankrijk voor den Apostel uitgaf, en daarom te Toulouse levend verbrand werd. Ja, in de 17de eeuw bestond er in Engeland eene sekte, die zoo vast twijfelde aan den dood van Johannes, dat ze van *zijne* wederkomst eene Reformatie der kerk verwachtte.

Behalve Johannes is er nog een andere, veel minder bekende persoon uit den Bijbel, van wien de volksoverlevering vertelt, dat hij den dood niet vinden kon. Deze persoon is niemand anders dan Malchus, de dienstknecht des hoogepriesters, wien Petrus in den hof van Gethsémané een oor afhieuw, dat Christus weder heelde. Deze Malchus zou den Heiland, toen deze voor Kajaphas stond en degenen, die Hem dagelijks in de synagoge en in den tempel

gehoord hadden, als getuigen voor zijne leer opriep, met de woorden: „Antwoordt gij alzoo den hoogepriester?” ook tevens met een ijzeren handschoen een slag in het aangezicht gegeven hebben, en tot straf zijner gruwelijke daad, was hij veroordeeld om onder den grond om de zuil, waaraan de Christus voor zijne kruisiging gebonden werd, te loopen. In zijne wanhoop beproeft hij meer dan eenmaal zich te dooden, door telkens met het hoofd tegen de zuil te loopen. Doch vergeefs, zijne straf zal eeuwig duren, en hij zal den dood niet smaken.

Uit deze overleveringen nu, uit die van Johannes, voor wien het eene *belooning*, en uit die van Malchus, voor wien het eene *straf* was, eeuwig te moeten leven, ontstond nu de type, ons geschilderd in de sage van den wandelenden Jood.

Aanleiding daartoe moet naar alle waarschijnlijkheid gezocht worden in het streven der apologeten der 11de en 12de eeuw om de figuur van den wandelenden Jood te doen optreden als bewijs voor de waarheid der Christelijke leer tegenover de aanvechtingen van het Jodendom. Omstreeks dien tijd hadden er herhaalde malen godsdienstige twistgesprekken plaats tusschen Christenen en Joden, bij welke gelegenheden de leer der Drieëenheid en des Avondmaals ter sprake kwam. Doch niet alleen onder de Joden, maar ook onder Christenen vonden er toen velen, die in deze en andere leerstukken niet zuiver waren, en om dus tegenover dezulken een levenden getuige op te roepen, moest juist de sage van den wandelenden Jood dienst doen.

De eerste sporen der sage zijn te vinden in een werk van Roger van Wendover, monnik der abdij St. Alban in Engeland († 1237) en getiteld *Flores Historiarum*. Daarin meldt deze Roger het volgende: „Op een groote bedevaart kwam in het jaar 1228 naar Engeland een aartsbisschop uit Armenië, om de reliquiën der heiligen en de eerwaardige plaatsen te zien, evenals hij ook elders gedaan had. Hij bracht aanbevelingsbrieven van den paus aan de vrome mannen en prelaten van het koninkrijk Engeland mede. Te St. Alban gekomen, werd hij door den abt en de kloosterlingen met hooge onderscheiding ontvangen. Gedurende zijn verblijf aldaar richtte hij aan den abt, zijn gastheer, verscheidene vragen betreffende den ritus en de gebruiken in Engeland en als vergoeding voor de inlichtingen, hem daaromtrent gedaan, deelde hij verscheidene eigenaardigheden van zijn land mede. Men vroeg hem o. a. naar dien beroemden Joseph, van wien de menschen zoo dikwijls spraken, die bij het lijden van den Heere tegenwoordig was, met Hem gesproken had en tot bewijs van de waarheid van het Christelijk geloof nog leeft. Toen men nu informeerde, of hij hem niet gezien of iets van hem gehoord had, kreeg men ten antwoord, dat hij bedoelden persoon zeer goed kende en dezen kort vóór zijn vertrek nog aan zijne tafel gehad had.

Daardoor was natuurlijk de nieuwsgierigheid gaande gemaakt, en met aandacht luisterde men naar hetgeen de aartsbisschop toen verder verhaalde. „Toen Christus,” zoo vertelde de aartsbisschop, „door de Joden gevangen genomen en na zijn verhoor voor Pilatus uit het rechthuis ter kruisiging weggevoerd werd, gaf Hem aan de poort de deurwachter van het Pretorium, Cartaphilus, verachtelijk met de vuist een slag in den nek en zeide tot Hem op spottenden toon: „Ga toch sneller, Jezus, wat talmt gij?” Daarop zag Christus hem treurig aan en zeide: „Ik ga; en gij zult wachten, totdat Ik kom!” of zooals de Evangelist zegt: „Des menschen Zoon gaat daarheen, gelijk geschreven staat, gij echter zult wachten, totdat Ik wederkom.” En dus wacht hij naar het woord des Heeren. Hij was toen ongeveer 30 jaar oud; zoo dikwijls hij het honderdste jaar bereikt heeft, krijgt hij weder den leeftijd, dien hij had toen de Heiland gekruisigd werd. Toen echter na de kruisiging het Christelijke geloof zich altijd meer uitbreidde, werd Cartaphilus door middel van Ananias, die ook den Apostel Paulus doopte, voor het Christendom gewonnen en ontving toen den naam Joseph. Hij heeft geen bepaalde woonplaats, maar toeft nu eens in Armenië, dan weder in andere plaatsen in het Oosten, leeft onder bisschoppen en prelaten als een man van heilige zeden, spreekt weinig of in het geheel niet, behalve wanneer bisschoppen en vrome mannen hem vragen. Dan vertelt hij van het verleden, van de kruisiging en opstanding en de getuigen der opstanding, van die namelijk, die met Christus zijn opgestaan en in de heilige stad kwamen en velen verschenen zijn. Hij hoopt ook, dat de door hem gekrenkte Verlosser bij het jongste gericht niet meer op hem zal toornen, maar hem genade zal verleenen, want hij had onwetend gezondigd evenals Paulus en Petrus, die uit vrees en menschelijke zwakheid overtreden hadden; niet echter als Judas, die uit hebzucht den Heiland verraden had.”

EEN ZONDERLINGE LES IN DE NATUURLIJKE HISTORIE.

Kort geleden zond een bevriende hand ons uit Zuid-Afrika een voordracht toe die, naar we meenen, te Kaapstad is gehouden en wel in een dramatische vereeniging. „Om der curiositeit wille” laten we dit vermakelijk stukje hier volgen, nadrukkelijk verklarend volstrekt niet alles voor onze rekening te nemen, vooral niet de luchthartige, spotzieke voorstellingen in 't begin enz. 't Is wel overigens een vermakelijke manier die hier gevolgd wordt om de „rijpere jeugd” te onderrichten. De stijl is ook eenig.

SLANGEN.

Er is een zekere mate van koelheid, bijna grenzende aan onverschilligheid of afkeer, tusschen het

slangen- en menschelijk geslacht. Dat die koelheid in het Paradijs ontstaan is lijdt geen twijfel, want immers daar heeft die oude slang moeder Eva zoo duchtig beetgenomen. Ook andere dieren hebben met slangen niet veel op. Geen een knoopt met slangen vriendschapsbetrekkingen aan. Men leest vele anecdoten van vriendschap b. v. tusschen een kat en een hond, een paard en een hoen, een koe en een schaap, enz., enz. Maar nog nooit van een ander dier met een slang.

Vooreerst is een slang een gevaarlijk wezen met haar vergift, dat zij in den mond draagt en bij den welmeenendsten en teerhartigsten kus, soms op den dood kan uitdraaien, en ten tweede zijn slangen misvormde dieren; niet alleen dat zij op den grond kruipen zonder pooten, maar daarbij hebben zij geen lijf — doch enkel kop en staart! Ten minste men weet waarlijk niet waar de kop eindigt en de staart begint. En met een medenatuurgenoot, die enkel kop en staart is, valt niet veel uit te richten! Alle dieren koesteren dus een zekere mate van vrees voor een slang behalve het varken en de bij ons bekende secretarisvogel. Eerstgenoemden vinden in slangen een heele lekkernij en eten de giftigste slangen zonder vele ceremonies met hutje en mutje op en hun komt er niets van over! Ja, men verneemt zelfs, dat de hoedanigheid van het varkensspek er aanmerkelijk door verbeterd wordt! Toen in vroegere jaren op de kusten van Schotland een klein eilandje ontdekt werd, was dat zoo vol slangen, dat de menschen het er werkelijk niet op konden uithouden; waar men maar een voet nederzette, kropen slangen rond, het krioelde er letterlijk van. Men bracht er een heelen boel zwijnen heen, en toen men eenigen tijd daarna weer kwam, waren bijna al de slangen verdwenen, natuurlijk in de magen van de otjes die al de slangen verorberd hadden en die er net fluksch en welvarend uitzagen!

De Secretarisvogel heeft tot zijn beroep het laksmansambt (?) gekozen en schijnt er goede zaken mee te maken. Tenminste als hij een groote slang in het veld krijgt, slaat hij die eenvoudig met zijn vlerken lam en dronken, bijt die verder dood en begint dan doodbedaard met zijn diner, dat dan nog kronkelend en stuiptrekkend naar binnen gaat.

Ons gewoon fiskaalvogeltje is ook tamelijk tegen slangen ingenomen en maakt een heel leven als hij er een ziet. Menige slang is door zijn toedoen al in de hand gekomen en doodgeslagen, en menigmaal maakt hij van zoo'n doode slang nog bietong (vleeschspijs).

Hoe afgrijselijk en terugstootend, toch zijn slangen in menig opzicht nuttige dieren, b. v. door allerlei soorten van schadelijk ongedierte en insecten uit te roeien, zooals rotten, muizen, enz. Wordt men b. v. veel geplaagd door rotten en muizen in een huis, die niet alleen veel schade en ergernis aandoen, maar het arme vrouwvolk steeds in gestadige angst

en spanning houden, hetgeen heel schadelijk voor de zenuwen is, zorg slechts, dat gij een slang in dat huis krijgt, en alle rotten en muizen zullen hunne biezen pakken, en de huisrust zal weer in den normalen toestand komen!

Om schreeuwende en stoute kinders bang te maken en tot hun plicht te brengen zijn slangen ook uitmuntend; een bavian b. v. hoe ondeugend en onverbeterlijk, wordt bepaald ordentelijk op het gezicht van een doode slang. Heel dikwijls lachte ik mij zoo slap, als ik een doode slang naar Jack bracht en zag, hoe verschrikkelijk bang hij ervoor was; menigmaal kreeg hij het half op zijn zenuwen. En bavianen en kinders zijn, volgens alle oude menschen, heelna familie en Darwin's theorie bevestigt dit ook. Maar niet alleen stoute kinders en bavianen, maar ook groote menschen worden soms heel ordentelijk door slangen. Ik las eens van een goddeloos huisgezin in Amerika; een vader en drie zoons die het in verre westen in Texas woonden. Op zekeren dag werd de oudste zoon Jim door een giftige ratelslang gebeten. Hij was zeer bevreesd te sterven, en zou nog zoo graag den priester, die dicht bij hen woonde, maar aan wiens vermaningen zij zich nooit bekreund of gestoord hadden, zien, om voor hem te bidden. De priester werd dadelijk gehaald. Hij kwam, knielde bij het bed van den gebeten jongen man neder, en bad: „O Heere! Ik dank U, dat Gij een slang gezonden hebt om Jim te bijten, maar zend nog een om John te bijten en voor Bill ook een, maar zend toch de grootste uwer ratelslangen om den ouden man te bijten, want niets dan ratelslangen zal dit goddeloos huisgezin recht krijgen!”

Er zijn vele soorten van slangen, van de kleine nachtslang en eievreters, die zoo zijn dik als een potlood tot de groote boa-constrictors, die wel een voet en meer dik zijn. Zij worden in drie klassen verdeeld n.l. de giftigste soorten, waaronder de ratelslangen, pofadders, geleslangen, nachtslangen, mambas, enz. enz. De soorten die minder giftig zijn zooals: de schaapestekers, zwartslangen, enz. En de soorten die in 't geheel niet giftig zijn, waaronder de groote slangen boa-constrictors voorkomen. Als gij weten wilt, of een slang tot de I, II, of III klasse behoort, maak haar maar kwaad tot zij naar u begint te pikken, hoe korter zij haar nek knakt (omtrent zooals een paard dat goed pronkt) hoe giftiger is zij, maar pas op dat gij niet raak gebeten wordt. En als gij eerst uitgevonden hebt tot welke klasse zij behoort, kunt gij maar gerust een stok of een klip (steen) zoeken om haar kop te vermorzelen!

Het gevaar van de kleinere maar vergiftige soorten ligt in hun vergif, en er zijn soorten, die zoo giftig zijn, dat gij slechts eenige seconden leeft nadat gij door hen gebeten zijt.

In Indië is een soort dat genoemd wordt: „de 3 treden slang”, omdat gij net 3 treden kunt loopen

nadat gij gebeten zijt. De mamba's, die zich in de Transvaalsche boschwereld ophouden, zijn ook zeer vergiftig. Men zegt dat zij dikwijls over de paden in boomen liggen en beesten die onder door loopen elk een beet geven, zoodat men soms tot 7 beesten achter elkander ziet doodliggen! Zij zijn zeer snel in de boomen, doch de Kaffers weten ze te vangen, halen het vergif er uit en verkoopen het voor een pond sterling een heel klein fleschje. Het is een probaat middel tegen slangenbeet en ook voor vele andere ziekten. Iemand die zulk een fleschje had zeide mij, dat hij er wonderen meê uitrichtte bij ziektegevallen, waar volstrekt geen hoop meer was.

Slangengift ingenomen is onschadelijk, daar het in de maag niets doet. Maar pas op, dat het niet in het bloed komt, dan is het klaar. Vandaar dat men oude Hottentotten ontmoet, die slangengift drinken. Zij zijn ook al doortrokken van het gift, dat als een slang hen bijt, hun er volstrekt niets van overkomt. Als iemand door een slang gebeten wordt, kan men het gift dadelijk uitzuigen. Maar dan moet de mond geen zeertjes hebben, waardoor het gif in het bloed kan komen. Verder heeft men nog vele recepten zooals ammonia, witte vomitief, melk, brandewijn, enz. Van laatstgenoemde moet men eenige bottels vol uitdrinken, en zoodra gij u lichthoofdig begint te gevoelen hebt gij het gift overwonnen. Voor afschaffers is laatstgenoemde raad echter niet van pas.

De Kaffers hebben weer een anderen raad n.l. kerven in de wond te maken, en een brandende stomp vuur of kolen op die plaats te leggen; als die dood is plaatst men er weer andere op; men moet echter kaffersch gezind wezen om laatstgenoemd recept te kunnen probeeren!

De groote niet giftige slangen overmeesteren weer hun prooi door ze dood te drukken en ze dan zoo heel in te slokken. Zij slokken op die wijze groote bokken in. Ja men leest wel in de „Zwitserische Robinson,” van een ezel die door zulk een groote slang ingeslokt werd. Dat hun kakebeen niet uit 't lid gaat is een wonder, maar, dat zoo'n bok niet in hun keel blijft steken is nog grooter wonder. Hoe gelukkig en verheven zijn zij in dit opzicht niet boven 't menschelijk geslacht, die soms door een onnoozel beentje of graatje, dat volstrekt niet wil doorgaan, zoo geteisterd worden dat het hun bont en blauw voor de oogen wordt! Wij moeten echter tegen wil en dank tevreden wezen, gedachtig aan de oude spreuk: Elk huis heeft zijn kruis! Het is wonderlijk te zien, hoe een slang een arme pad of muis inslokt. Het arme dier zit als verlamd en kan niet weg; heeft de slang het eerst beet dan gaat het zoo schreeuwende naar binnen. Heeft de slang den vorigen nacht slecht geslapen, zoodat ze soms gaapt, dan heeft de arme pad of muis die binnen eerst tot bezinning kwam nog de kans door den open bek uit te springen! Slangen slokken ook

malkander in, en men heeft dikwijls slangen gekregen die een heelen boel andere slangen ingeslokt hadden. Ja ik las eens ergens in een boek van twee slangen, die malkander zoo ingeslokt hadden, dat slechts de punten van beider staarten nog uitstaken!

Men vindt een klein soort slangetjes bij ons, eiervreterers genoemd, die veel van eiers houden, en ze heel inzetten, en ofschoon die slangetjes soms maar zoo dik als een potlood zijn, verorberen zij toch hoendereiders. Zij lijken dan komplete een tol, waaraan een eindje touw vastzit. Slangen hebben nog de eigenschap te vervellen. Men krijgt dikwijls zulke vellen in het veld liggen, en wat 't wonderlijkste is, is dat al wat aan hen is vervelt, ja zelfs

menschen vervolgen, hoe zij een paard inloopen, (inhalen) hoe een fontein waarin zich een slang ophoudt opdroogt, als men de slang doodt, van slangen met steenen die 's nacht als lichtjes schitteren, enz. enz. Zij zijn voor kinderen goed, en als kind zat ik vaak met open mond, ooren en oogen er naar te luisteren. Nu echter gaat het moeilijk een hoorend oor aan zulke verhalen te leenen. 't Kan ook niet anders; toen ik een kind was, was ik gezind als een kind, enz.

Voor een kind heeft een slang altijd iets afgrijpslijks, maar toch ook iets aantrekkelijks, en voor een vrouwensch ook, zegt men. Misschien is het daar vandaan, omdat de oude slang zoo'n invloed had

DE MAN MET DE DORRE HAND.

tot de oogen toe. De oude menschen gebruikten altijd die vellen om op zeeren te zetten. Hebt gij ooit geweten of gehoord dat menschen ook vervellen kunnen? Vooral als gij slordig van aard zijt of haastig ergens heen moet. Ik herinner mij dat ik dikwijls, als ik 's morgens te laat was en naar school moest en mijne kleeren zoo rond en bont lagen, die woorden gehoord heb: „Kijk, hoe heeft hij vanmorgen weer verveld!”

Zuid-Afrika is het land van slangen, ten minste naar de namen van plaatsen te oordeelen, zooals Slanghoek, Slangrivier, Slangkop, Slangheuvel, enz. Men vindt ook onder de oude inboorlingen wonderlijke verhalen van slangen. Hoe gekwetste slangen

op moeder Eva. Als kind speelde ik graag met een slang, een doode natuurlijk. Wij hadden altijd onze pret doode slangen die wij in handen kregen bij voetpaadjes zoo te plaats, alsof die slang toevallig daar lag uit te rusten, en lachten ons dan zoo slap om den schrik van de voorbijgangers, die dikwijls een heel gedoente maakten (voornamelijk als het vrouwen waren) om stokken en klippen te vinden, en terug komende die slang morsdood vonden. In Indië vindt men slangenbezweerders; zij spelen op een fluit, laten de slangen dansen en allerlei toeren uitvoeren, draaien ze als sjerpen om den nek en het lijf. En als men zoo'n kerel ontmoet, is hij misschien zoo toegewoeld van levendige slangen om

het naakte lijf, dat gij u zoo maar naar gevoelt.
Nu, met koud weer moet zoo'n slang maar erg koud
om den nek wezen.

En nu, dames en heeren, ik wil nog graag
meer van slangen vertellen, maar ben bevreesd, dat
gij misschien van nacht er van zult droomen. Want
ik droomde eens dat een slang bij mij in bed was,
maar in een oogenblik stond ik zoo nuchter wakker
midden in de kamer. En nu mocht zulk een droom
goed wezen voor laatslapers, als zij niet 's morgens
kunnen opstaan, maar voor u die van avond heel
aandachtig naar die slangengebroudsels hebt zitten
te luisteren en uw slaap voor den komenden nacht
noodig hebt, zal zoo'n slangendroom zeer van onpas
komen.

BEROEMDE ZANGERS.

I.

LEEUWERIK.

Als gij bij het morgenkrieken,
Leeuwrik, naar het zonlicht hijgt,
Op der liefde lichte wicken
Uit de donk're diepte stijgt,

O, dan drijft dat zoet verlangen,
Vol verrukking u omhoog,
Tot gij met uw jubelzangen
Zijt verdwenen uit mijn oog.

Doch op eenmaal zie 'k u dalen,
— Of uw hulde werd aanvaard, —
Juichend op de zonnestrallen
Keeren naar het nestje in de aard.

Mocht 'k u volgen met gezangen
Naar het rijk van liefde en lof,
Om met lied'ren daar ontvangen
Neer te dalen in het stof.

A. R. M.

II.

L I J S T E R.

Lente is nauwelijks gekomen,
Of uw zangen, ons zoo lief,
Worden in het woud vernomen,
Deftig, komisch en naief.

En al zijn 't maar weinig weken,
Dat uw stem er wordt gehoord,
Gij, fluitist, moogt niet ontbreken
In het vogelenakkoord.

Heeft de leeuwrik morgenpsalmen,
Avondlof de nachtegaal,
Goudgeel snebjes held're galmen
Klinken steeds in 't boschkoraal.

Lieve lijster, laat ge u hooren,
Ruischt zoo ver, zoo vol, zoo zoet,
't Vroolijke gefluit me in de ooren,
'k Gun dan elk zoo'n blij gemoed.
S. J. M.—v. d. P.

III.

NACHTEGAAL.

Als de meeste stemmen zwijgen,
— Of gij op de stilte wacht, —
Schuilt ge in 't matgroen van de twijgen,
Zoete zanger van den nacht.

Wie er in het woud moog' dwalen,
Hij wordt een en al gehoor,
Nauwlijks durft men ademen,
Slaat gij in één adem door.

Kunstenaar, kunt gij niet zingen,
Als de zon in 't Oosten rijst?...
Wel tot toov'ren 't keeltje dwingen,
Waar zij naar het Westen wijst?...

Zoo, wanneer de stemmen zwijgen,
— Of ze op heil'ge stilte wacht, —
Kan de ziel soms opwaarts stijgen,
Psalmen zingen in den nacht.

S. J. M.—v. d. P.

HET DAGBOEK VAN FERDINAND LASSALLE.

In dit boek, uitgegeven door Paul Lindau, verhaalt deze bekende leider der Sociaal-democratische partij hetgeen hem tusschen vijftien- en zestienjarigen leeftijd eerst op het gymnasium te Breslau en vervolgens op de handelsschool te Leipzig wedervoer. In zijn voorbericht zegt Paul Lindau onder meer het volgende: „Reeds in dit boek, (hoewel nog onvolkomen) vindt men het karakter terug, dat den man in later tijd kenmerkte. Met een helderheid, die, wanneer men aan den ouderdom des schrijvers denkt, bijna onaangenaam aandoet, ziet de jongeling Lassalle zijn gansche toekomst voor zich liggen. Ja het schijnt soms of door de bladen van dit dagboek reeds een dof voorgevoel van het noodlottig einde des schrijvers zich kronkelt.”

Gedurende zijn verblijf in Breslau is Lassalle reeds een vroeg-rijp, vurig jongeling, die vele onaangename eigenschappen bezit, en zichzelf herhaaldelijk een „echten, onvervalschten Jood” noemt. Kenteekenend voor Lassalle zegt Lindau van hem: „In het feit, dat Lassalle een Jood is ligt de oplossing van al wat raadselachtig schijnt is zijn optreden. Hij behoort niet tot de toegeevende, onderworpen soort, (welke thans vrijwel is uitgestorven), die zich villen laat, neen, hij behoort bij de strijdlustige, handelend-optredende, revolutionaire Joden.

„Ik zou het schavot niet schuwen,” dus schreef Lassalle in 1840, „indien ik mijn volk weer in eere kon herstellen.” Meen niet dat liefde tot de Wet Gods hem deze inboezeming ingaf. Hij strijdt slechts voor een ras; reeds lang heeft hij het geloof der vadersen vaarwel gezegd. „Alsof men niet onreine spijze eten kon en toch een goed Israëliet blijven!” dus schrijft hij. „Ik zweer, dat ik de beste Jood kan zijn, die op de wereld leeft, zonder dat ik de cernoniëele wetten waarneem. O, als ik mij zoo nu en dan aan mijn kinderlijke droomerijen overgeef, dan is het steeds mijn lievelingsgedachte, mijzelf aan de spits van een Joodsch leger te zien, met het wapen in de hand en strijdende om mijn volk onafhankelijk te maken.” Duidelijk vindt men in zijn vleeschelijke verwachting aangaande de komst van den Messias den volksleider terug, die straks door zijn utopische denkbeelden aangaande de mogelijkheid van een heilstaat op deze aarde, de menigte in verwarring zal brengen.

Als Mommsen in zijn „Geschiedenis van Rome,” betreffende het Jodendom zegt „dat het een element is ter vernieling en oplossing van alle volken,” dan grondt hij zijne bewering op de Israëlietische Messiasverwachting, waarin zooveel dweepende geslachts-trots zich uitspreekt. Behalve de nationale ijdelheid der Joden bezat Lassalle ook een niet geringe mate van persoonlijke ijdelheid, en deze laatste openbaarde hij reeds op zeer jeugdigen leeftijd. En dat is opmerkelijk in den man, die later den arbeiders een onbegrensd, teugelloos besef van eigen kracht schenken wil. De oude heer Lassalle geeft zijn zoon Ferdinand om de een of andere reden op zekeren dag een flink pak slaag. De zoon voelt zich door die handelwijze zijns vaders dermate gekrenkt, dat hij meent niet langer te kunnen leven en dus besluit zelfmoord te plegen, welk besluit hij zeker zou volvoerd hebben indien niet zijn vader hem dit had belet.

De eigenwijsheid en ijdelheid van Lassalle, werd door de huisgenooten overigens behoorlijk gevoed. Zijn meening heeft in den familieraad reeds groot gezag, volwassen bloedverwanten beschouwen hem als hun gelijke en met de bekwaamheid van een volleerd huwelijks-makelaar, bespreekt hij met hen het voor en tegen der verbintenis, die zijn zuster aangaan wil. Zijn ijdelheid wordt ten slotte onuitstaanbaar. Met welgevallen schrijft hij in zijn boek, hoe een schoone, jonge dame tot zijn zuster zegt: „Uw broeder is zeer geestig,” en hoe deze daarop vraagt: „Wie twijfelt daaraan?” Op een andere plaats schrijft hij: „Ik had daar nog niet *geschitterd*,” doelende op een gezelschap, waar hij den avond had doorgebracht. Van een jonkman, dien hij bij zekere gelegenheid ontmoette, zegt hij o. a.: „Die ezel, alsof hij, zelfs indien hij nog driemaal grooter ware, de oogen naar mij zou kunnen opslaan!” Met groote blijdschap schrijft hij de woorden neer,

die een ander persoon tot hem spreekt: „Je bent een geestige kerel, veel knapper dan je jaren doen vermoeden. Over vijf jaar zal de wereld het niet meer met je kunnen uithouden.”

Hij verwondert zich zeer, dat sommige leerlingen, „die (naar hij zelf meedeelt) in talent, begripsvermogen, geest, oordeel en verstand zoo ver mijn minderen zijn,” goede getuigschriften ontvangen, terwijl de zijne zeer onbevredigend zijn. Hij vergelijkt zich bij den fijn beschaafden Romein, die genoodzaakt zijnde onder wilde volken te leven, weemoedig klaagt, dat men hem voor een barbaar houdt omdat hij de taal der wilden niet spreekt. Van den bediende zijns vaders, zegt hij: „Ik ben in schoonheid, beschaving, houding, geest, verstand, geld en aanzien, zijn meerdere.”

Met de ijdelheid gaan onoprechtheid, onbescheidenheid in het gezelschap van andere personen, lust tot twisten, weerspanning tegen zijn onderwijzers, bij den jongen Lassalle hand in hand. Op een testemonium dat niet naar zijn zin is, schrijft hij: „Waarheid en Verdichting,” en het verwondert hem blijkbaar zeer, dat zijn leeraar hem daarvoor een flinke berisping geeft. Alle onderwijzers zijn het aangaande Lassalle eens, dat hij hun slechtste leerling is. Zijn gedrag laat alles te wenschen; hij beschouwt allen, die eenig gezag over hem willen oefenen, als zijn gezworen vijanden, en beklaat zich voortdurend over de onrechtvaardigheid, die hij, zoo hij meent, dagelijks ondergaat.

Wij laten ditmaal Lassalle's lichtzinnigheid, spelwoede en echt Joodsche gewinzucht rusten, om nog even stil te staan bij zijn neiging tot *haten*. Het is iets onnatuurlijks, dat een knaap zoo gloeiend haat als Lassalle. En als gevolg van dien gloeienden, hartstochtelijken haat, openbaart zijn karakter een niet te onderdrukken begeerte naar vergelding. „Oog om oog, tand om tand,” is zijn leuze, en hij zweert verschrikkelijke eeden, dat hij niet rusten zal, voordat hij zich gewroken heeft. Op zekeren dag, bij een twist met zijn zuster, wierp hij zich plotseling op de knieën en schreeuwde met een hartstochtelijkheid, die zijn stem heesch maakte: „God, geef, dat ik dit uur nimmer vergeete! Slang, gij zult dit uur berouwen, ik zweer het bij God. Al leef ik honderd jaar, zoo zal ik dit uur nimmer, zelfs op mijn doodsbed niet, vergeten.”

Als hij schrijft, dat hij door een zijner leeraars op de school slecht is behandeld, voegt hij er aan toe: „Geduld, geduld, de tijd zal komen.....” Aangaande een medescholier, die hem, toen hem iets onaangenaams wedervoer, met een lachend gelaat aanzag, zegt hij: „De blik, dien hij mij toewierp, heeft bitteren haat in mijn borst ontstoken; een haat, die niet verdwijnen zal vóór ik gewroken ben. Behalve hem (den bedoelden scholier n. l.) haat ik ook den vroegeren bruidegom mijner zuster. Bij God, *die* haat zal eeuwig duren! Dood, ellende,

vernietiging, zal ik hem tot mijn laatsten ademtucht toewenschen, en bij God, ik zal het niet bij *wenschen* laten!" Ja, deze verwenschingen schenen hem nog te zacht, want met de Oudtestamentische woede eener Deborah vervolgt hij: „Den schrikkelijksten vloek over mijzelve, indien ik rust, voordat ik mij, mijn zuster en mijn vader op dezen ellendigen hond gewroken heb. Als ik dezen eed ooit vergeet, moge ik vervloekt zijn, hier en ginds. Als ik hem het leed, dat hij ons heeft aangedaan niet tienvoudig vergeld, moge ik verdoemd zijn. God, gij hoort het!"

En hij schertst niet als hij dus spreekt. Hij is zeer blijde wanneer het zijn vijand slecht gaat en juicht luide als hij hem zóo geërgerd heeft, dat deze er ziek van wordt. Bij deze plaatsen teekent Paul Lindau het volgende aan:

„Toen ik deze hartstochtelijke uitingen las, moest ik onwillekeurig denken aan denzelfden Lassalle, zooals ik hem eens te Iserlohn, omgeven door duizenden arbeiders, met vlammenden blik en uitgestrekte rechterhand op de tribune zag staan, terwijl hij met donderende stem uitriep: „Dat hebben de „bourgeois" der Fortschrittspartei" voor u gedaan; zweert, dat gij het hun vergelden zult." „Inderdaad, de jongeling uit het jaar '40, bezat reeds alle eigenschappen, die den man van het jaar '64 kenmerkten."

Wij zien hieruit, dat in den persoon van Lassalle het socialisme als 't ware geïncarneerd was. Bij hem schier volkomen hetzelfde dweepziek jagen naar een aardch paradijs, hetzelfde onverholven toegeven aan wraakgierigheid en haat, dat later de Sociaal-democratische partij zou kenmerken.

WIE BEPROEFT HET?

In 't noorden van Deutschland wordt een taal *gesproken*, die ontzaglijk veel overeenkomst heeft met de onze. 't Is trouwens eigenlijk dezelfde, de *Nederduitsche*, die jammer genoeg alleen in ons vaderland tot volle ontwikkeling gekomen en tot algemeen voertuig der gedachten geworden is. De Hoogduitsche taal, de schrijftaal, heeft zich in andere richting ontwikkeld.

In de laatste jaren echter zijn er ook in dat Neder- of Platduitsch tal van werken geschreven, (men denke aan Fritz Reuter), verhalen gesteld en gedichten gemaakt. Voor ons Nederlanders zijn die veel gemakkelijker te verstaan dan b. v. voor een Sakser of Beier. We geven hier een zeer schoon gedicht van Treumann, en noodigen nu onze lezers uit hun krachten aan een (mits ook dichterlijke) overzetting te beproeven.

WAT DE LEEWE MAHN ÄWER DE MINSCHEN URDEILT. ¹⁾

De Mahn mit sienen Sülwerschien,
Un sien Gesicht so glei,
Is unsen leewen Herrgott sien
Geheime Polizei.
Am kloaren Himmel hölt he Wacht,
Süht, wat wie dohn in stille Nacht.

He lugt in jedes Finster rin,
Kickt jedem int Gesicht:
Bist du en Minsch von goden Sinn;
Bist du en Bösewicht?
He süht di mit sien Oog so kloar
Bet midden in das Herz sogoar.

Einst makt he still sick up de Bein'
De letzte Nacht int Joahr
Un dacht: Ick will de Welt durchteihn,
Damit eck eens erfoahr',
Wat jeder Minsch för'n Anloop nimmt,
Dat he int niege Joahr rinkümmt.

Gedacht, gedahn! He visitiert
Den Palast un de Hütt,
Und hätt doabi recht gründlich liert,
Wie man dat Joahr beschlütt.
Up Stellen fünd' he't herzlich schlicht,
He makt en ganz bedröwt Gesicht.

Am Niejoahrsdag uns' Herrgott seggt:
Na, Mahn, nu giff Bescheid!
Wat makt denn Adam sien Geschlecht,
Börut de Christenheit?
Wie fierten se den heil'gen Christ?
Wie hebb'n se't niege Joahr begrüsst?

Ach, leewe Herrgott, segt de Mahn,
Dien Langmot is to grot,
Lat endlich mal dat Recht ergahn,
Un schlah de Minschen dod!
De grötste Hupen is verkiehrt
Un nich dat däglich Brot mal wiert.

Wie dull un liederlich dat geiht
In de Sylvesternacht
Fast bi de ganze Christenheit,
Dat hew ick recht beacht'.
Ick künn vör Schreck mi gar nich holl'n
Un wier binah' vom Himmel foll'n.

Als ick Musik und ook Gesang
Von allen Sieden hört,
Dacht ick: De bringen Gott den Dank,
De em mit Recht gebührt,
Wiel he se dörch dat ganze Joahr
Beschirmt hätt vör so veel Gefoahr.

¹⁾ Opgemerkt zij nog dat ü=u. ä=e. ö=eu. u=o.

Doch wat erblickt ick? Hier was Ball,
Doa Speel un Supgelag,
Unflätig Wesen äwerall
Bet an den Niejoahrsdag!
Verstand- und sinnlos wild und wüft
Hat jeder dat Niejoahr begrüsst.

Am Christfest is 't man just so gahn
In Lust und Üppigkeit;
De wennigsten erkennen man
De rechte Wiehnachtsfrend',
De meisten Christen leben schier,
As wenn kein Gott und Heiland wier.

Doch keek ick ook up miene Foahrt
In männig Finster rin,
Un sah 'ne anner Lebensoort
Un eenen betern Sinn.
Doa würd denn ook dat Fest noch fiert
Mit Lob und Dank, wie't sich gebührt.

Noch gistern, as ick äwerall
Blos wüstes Wesen sach,
Feel mi de Blick toletst noch mal
In een lütt' eng' Gemach;
Hier satt een christlich Ehepoar
Mank ehre lütte Kinderschoar.

Verklärt dörch rechte Andachtsglut
Glänzt jedem dat Gesicht.
De Vatter sprook: Dat Jahr is ut,
Doch Gottes Langmot nicht.
He hütt uns in dem niegen Joahr.
Up't niege Heil und Leben doar.

Denn Pilger sind wi hier man blot,
Uns' Weg geht himmelan,
Un mit uns wandelt stets de Dod,
Doch ok de Lebensmann,
De Heiland geht uns stets to Siet
Un is in Not und Dod nich wiet.

Un morgen is sien Namensdag,
Un wer dat niege Jahr
Mit Jesu man beginnen mag,
De hätt gewiss und woahr
Sick för dat beste Los bestimmt,
Dat Deihl, dat keiner von em nimmt.

So sprook de Mann. Un manches Wurt
Hew ick nich mehr verstahn;
De Tied verging, un ick müsst furt
Up miene Himmelsbahn.
Wat ick noch später seihn und hürt,
Was altosam beweinienswiert.

De Sündengreuel, leewer Gott,
De man nich tellen kann,
Se schreen lud, wie Abels Blot,
To dienen Himmel an.
Drum streck mal drenen Arm ems ut,
Un schlah mit Macht de Minschenbrut!

Hier schweeg de Mahn. Uns' Hergott wog
Up siene Wag' uns' Schuld,
Un as de Schal' ganz nederschlog,
Let he en Kürnlein Huld
Schnell fallen in de anner Schal',
Gliek schlog se ganz gewaltig dahl.

Gott will den unfruchtbaren Boom,
Um den so oft he düngt,
Bewätern mit dem Lebensstrom,
Ob denn wol Frucht he bringt.
Bliwt denn de Boom noch wild un schlimm
So haut em Gott wahrhaftig üm.

WAARSCHUWING.

De „Arizona Kicker“ geeft de volgende *Dringende waarschuwing*.

In de afgelopen week zond de oude majoor Scott van Boston-Valley ons een bruinen, ongeveer een jaar ouden beer ten geschenke. Wij voelden eigenlijk geen behoefte om een beer te bezitten, van welken ouderdom, geslacht of soort hij ook zijn mocht. Wij namen hem echter aan in den geest waarin hij ons werd aangeboden, en legden hem aan den tuinmuur achter het kerkgebouw vast.

Wij dachten dat elk bewoner dezer stad met de eigenaardigheden der berennatuur vertrouwd zou zijn, en verzuimden daarom, een of ander waarschuwingsbord aan te brengen. Terwijl wij nu Zondagvoormiddag in de kerk waren, ontdekte de oud-rechter Blackman, die in deze streek de beste autoriteit in alle vraagstukken over den hof van Eden, de ark van Noach, de ijsperiode en andere belangrijke dingen is, toevallig onzen beer, en klauterde over den muur om de zaak nader te onderzoeken. De eerwaardige en geëerde heer is nog te zwak om eenige verklaring te kunnen geven, en wij kunnen daarom niet nauwkeurig zeggen of hij het kaneelkleurige dier beschouwde als een fossiel overblijfsel der overstromings-periode, of als een vondst, die op de geschiedenis der grotbewoners betrekking had. In elk geval hadden hij en de beer een klein geschil met elkander, want toen wij aankwamen, lag bruintje juist boven, en van onzen geachten medeburger was tot zijn papieren boord toe, zoo tamelijk alles in flarden.

Wij waken nu den ganschen nacht aan zijne legerstede, geven hem ieder uur medicijn in, en zullen alle onkosten betalen. Wij willen echter voor het vervolg geene verantwoordelijkheid meer dragen, en hebben daarom rondom den beer duidelijk zichtbare waarschuwings-borden geplaatst, met opschriften als: „Opgepast!“, „Voorzichtig!“, „Gevaar!“, „Op een afstand blijven!“ „Geen gekheid maken met bruintje!“ enz. Wij verklaren hiermede nadrukkelijk dat wij ons voor de toekomst de handen in

onschuld wasschen wanneer den een of anderen natuuronderzoeker, dien het in den zin komt het beest, teneinde uit te maken tot welke periode het behoort, onder den voorarm te kittelen, iets mocht overkomen.

LICHTE ROUW.

(EEN JAAR NA DEN DOOD MIJNS VADERS.)

Hoe zou 'k, o dood, die eerste maal vergeten,
Dat ik uw somb'ren last verstond,
Maar ook de kracht der liefde kwam te weten,
Die aan dat vaderhart mij bond.

Uw zegel zag 'k in die gebroken oogen
En op dat marmerwit gelaat;
Geen macht der aard, die 't tranen drogen
In zulk een uur van smart verstaat.

Doch 't diep besef van eigen schuld en zonden
Dreef me aan de voeten van den Heer,
Toen heb ik zijn vertroosting gevonden
En boog 'k mij voor zijn wijsheid neer.

Ofschoon de smart me in 't diepst der ziele griede,
Toen 'k vruchtloos om herstelling bad:
'k Wist, hoe de dierbre „op grond der eeuwige

Liefde”¹⁾

Het doodsdal onbevreesd betrad.

Ging hij geen kroon door Gods genâ beërven
Na zwaren, rusteloozen strijd?
Voorwaar, daar paste een juichtoon bij dit sterven;
Een ziel werd van haar druk bevrijd.

De Heer geeft hem zijn heerlijkheid te aanschouwen,
Waarin hij zich volmaakt verheugt;
Laat mij dan nu dit zwarte kleed der rouwe
Versieren met het wit der vreugd.

Zag ik mij niet het groot gemis verzoeten?
Hoe werd mijn weg met licht bestraald!

De wolken zijn het stof van 's Heeren voeten,
Waarin Hij zeegnend nederdaalt.

Bewaar me, o God, dat 'k voor de toekomst vreeze,
Al zie 'k niet, wat mij wordt bereid,
Zult Ge eeuwig niet dezelfde Vader wezen,
Die mij tot hiertoe heeft geleid?

Geef, dat 'k mij steeds in U verheugen moge,
Al hebt Gij 't rouwgewaad gereed,
Schenk slechts als Ge alle tranen wischt van de
oogen,

Ook mij het vlek'loos witte kleed.

A. R. M.

¹⁾ Laatste woorden van den stervende.

OVERWINNING.

Triomf, triomf, aan mij de zege!
Den hoogen God zij daarvoor eer.
Wat is aan 's vijands smaad gelegen?
Jehova velt de trotschen neer.
Gij moogt, bloeddorstigen, ons haten,
Geen moed, geen macht, geen krijgsbeleid,
Zal tegen 's Hoogsten krachten baten;
't Bukt alles voor zijn majesteit. —
Hooft mij, o Juda's ingezetten,
Geloof den Heer, den sterken God,
Geloof zijn heilige profeten,
Viktorie is door Hem ons lot!
Gaan wij ten oorlog zonder vreezen:
„Ik tred u voor,” — klinkt 's Heeren stem,—
„Welk kampioen er ginds moog' wezen,
Ik strijd voor u, Jerusalem.” —

Hoe, Juda's vorst durft aldus spreken!
Is niet die stoutheid overmoed?
Is Ammons sterkte niet gebleken,
Schreeuwt Moabs wrake niet om bloed?....

In 't driemaal heilig huis des Heeren
Stond eerst en vorst en volk geschaard,
Gordt Josafat voor Hem het zwaard,
Hij smeekte ook om Gods wil te leeren.

„Gij, Heer, hebt ons dit land gegeven,
Opdat het ons ten erfdeel zij,
Gij hebt het volk er uitgedreven,
Zoo schuldig door afgoderij;
Zou 't nu vergeefs zijn U te dienen?
Rechtvaardige, Gij oefent recht,
Ons oog is op U, Ongeziene,
Ons oor hoort naar hetgeen Gij zegt.”

Toen sprak de Geest des Heeren Heeren
Dit antwoord door een ziener uit:
„Geen afgodsdienaar zal u deren,
Trek morgen op en maak u buit.”

Nu draalt ook Josafat niet langer,
En klinken trommel en trompet,
't Lied van den Godgewijden zanger
Vervangt des vorsten smeekgebed.

Mijn Koning, zijn triomf reeds zeker,
Vóór het vergieten van zijn bloed,
Vóór 't drinken van den bitteren beker,
Roept ook zijn jong'ren toe: „Houdt moed.”
Zegt, waar de strijd nauw is begonnen,
En schoon Hij bukken zal in 't stof, —
„Ik heb de wereld overwonnen!”

.....
Gewijde zangers, zingt zijn lof!”

S. J. M. v. d. P.

UW WIL GESCHIEDE.

Indien Gij wilt, — Gij kunt mijn ziel bevrijden,
O Heer, van elken smet en schuld.
Gij ziet, hoe 't daag'lijksch, vaak zoo vrucht'loos strijden
Met smart en schaamte mij vervult.
'k Weet, dat Ge ook deze tranen stilt,
Indien Gij wilt.

Zooals Gij wilt, — wil 'k uit uw hand het leven
Aanvaarden met zijn lust en last;
'k Wil bij de vreugde U lof en eere geven,
In smart houd 'k aan uw Woord mij vast.
Waar vloeit een bron van troost zóo mild?
Zooals Gij wilt.

Heer, wat Gij wilt, — dat zij ook mijn begeeren.
Verbreek den wensch, die U mishaaft;
Mocht 'k daaglijks meer U dienen, volgen leeren,
'k Volbreng dan, waar uw liefde 't vraagt,
Wijl Gij 't onrustig harte stilt,
Al wat Gij wilt.

Van verre naar het Duitsch.

A. R. M.

UIT HET LEVEN.

* * *Hoe 't soms bij verkiezingen gaat.*

Eenige jaren geleden was er verkiezing van een lid der Tweede Kamer te Z. Een hooggeplaatst heer, een baron, die zich zeer druk maakte voor een der candidaten, bezocht onder anderen een bakker en raadde hem om te gaan stemmen.

„Maar mijnheer, mijn vrouw moest een boodschap doen, en de kleine ligt in de wieg. Ik heb beloofd er op te passen en kan dus niet weg.”

„Beste vriend, in geen geval moogt ge uw plicht verzuimen. Ik zal wel op de kleine meid passen; ge kunt binnen twintig minuten terug zijn. Laat me eens zien? Is uw briefje goed ingevuld? — Nog in 't geheel niet! Ik zal even den naam voor u er op schrijven.”

Zoo gezegd, zoo gedaan. De baron schreef den naam van zijn candidaat op het briefje, ging naast de wieg zitten en de goede bakker ging stemmen.

Een half uur later was de bakker terug, hij had zijn kiezersplicht vervuld.

„Wel”, vroeg de baron, „is 't goed gegaan?”

„Heel best, baron, maar verbeeld u: ik kwam bij 't stembureau, en daar stond een goed vriend van me, die op zich genomen had de kiezers voor te lichten. „Zoo Jan, zegt ie, ben jij daar ook, kom je ook stemmen? vraagt ie. Ja, zeg ik. „Wel man, laat me eens kijken, zegt ie. Ik geef hem het billet. Zoo, zegt ie, gelukkig dat je mij nog treft; daar had je een leelijke flater begaan! Hoe zoo, zeg ik. Wel Jan, zegt ie, heb je dat zelf geschreven? Neen, zeg ik, Baron X. heeft me geholpen. Een beste man, zegt ie, een voorvechter, zegt ie, maar nu heeft ie

zen eigen vergist; zeker door de drukte zie je. Daar staat de verkeerde naam op! Nu, veel viere en vijven. Maar, zegt ie, laat ik je even helpen. Om kort te gaan, u had A ingevuld en 't moest B zijn. Wat ik blij was dat ik Kees ontmoette.

„En hoe is dat afgelopen?” vroeg de baron met verklaarbaren angst.

„Nu, dat was in een ommeentje klaar. Kees heeft den verkeerden naam, dien u ingevuld hadt, doorgehaald en den goeden naam er voor in de plaats gezet. Dat zal u ook wel plezier doen!”

Sedert heeft de baron nooit meer op de zuigelingen van de kiezers gepast.

Eigenaardige belastingen, zegt een Duitscher, werden vroeger in Duitschland geheven. De zeldzaamste van allen was wel de belasting op de jongedochters. Elke juffer, die den gewichtigen leeftijd van twintig jaar bereikt had, moest tot het haar gelukte te huwen, of tot haar veertigste jaar, jaarlijks een thaler aan de staatskas betalen. Dit moest tot het huwelijk aanmoedigen! Praktischer zou het zeker geweest zijn, wanneer men eene vrijgezellen-belasting ingevoerd had, die dan ook in verscheidene Deutsche landen bestaan heeft, en in Koburg zelfs eerst in den allerlaatsten tijd vervallen is. Voor de dames was een belasting op het kapsel uitgevonden, welke aan haar die een hoofdtooisel droegen, jaarlijks 1 thaler kostte. In Keulen en Luik bestond een tijdlang eene belasting op de vensters ¹⁾.

De belastingen op de uitzetten der prinsessen brachten in de dertiende eeuw in Meklenburg 20000 thaler op. De trouw-verloven leverden, omstreeks jaar 1750, in Beieren jaarlijks 150000 gulden. Geschiedkundig niet geheel boven twijfel verheven, is de beenbreuk-belasting, die een zeker rijksgraaf instelde, toen hij het ongeluk had gehad zijn been te breken. Zij moet jarenlang in zwang zijn geweest. Vehse maakt er melding van, en vertelt ook van eene *laxeer-belasting*!! Elke boer moest vier maal per jaar twee lood Sedlitzer-zout innemen en de kwitantie aan den schout vertoonen. Dit is eerst zorg voor de „volksgezondheid!”

» *Van alles.*»

Toen het hertogdom Oldenburg bij het Fransche keizerrijk was ingelijfd, ergerde zich de prefect niet weinig over de uitgestrekte veengronden, die hij daar aantrof. Want in de eerste plaats ontkwamen dikwijls personen, die door de Franschen achtervolgd werden, door de vlucht in het moeras, en de keizer zou verscheidene regimenten hebben moeten uitzenden, als hij hen weder machtig had willen worden. Ten tweede is de veenbrand, voor ieder die

¹⁾ En in Nederland?

er niet aan gewend is, gansch onverdragelijk. Daarom belegde de prefect eens een groote vergadering van deskundigen in Oldenburg, met het doel om te raadplegen over de afschaffing van het veenbranden en over eene verbetering der veencultuur. Algemeen schouderophalen der boeren. „Het gaat niet,” klonk het van alle zijden. „Wat,” roept de prefect, „gaat het niet? de keizer kan *alles*.” „Nu”, zeide een der boeren heel leuk, „als de keizer alles kan, dan dan kan hij ook wel vier weken lang koemest laten regenen; dan zal het wel gaan, maar anders niet.”

Stijlbloemen.

1. De Philistijnen waren een heidensch volk, dat de *zuidelijke omstreken* der Middellandsche Zee bewoonde.
2. Zoodra dit gerucht verspreid was liep ieder er heen.
3. De scheepvaart was lang voor Nederland een rijke goudmijn, waaruit dan ook zooveel mogelijk werd *geput*.
4. Ten zuiden van hen woonden wilde volksstammen, die zich hoofdzakelijk voedden met jacht en visscherij.
5. Deze kaarten *voorspellen* ieder zoowel zijn toekomst als wat hem *reeds overkomen is*.

DE PSALMBERIJMING.

Geachte Redactie!

Veroorloof mij, naar aanleiding van 't door u uit den *Rott. Kerkbode* overgenomen stuk van Ds. Theesing over „*Psalmberijmingen*” een enkele opmerking. Zij geldt vooral de beide laatste zinnen: „Hoe ongegrond de tegenstand was;” enz. 'k Wil geen apologie leveren voor de „oude Psalmen”, ook niet voor de tegenstanders der nieuwe, maar 'k begrijp niet, hoe Ds. Theesing dien tegenstand „raadselachtig” kan noemen en 't komt me voor, dat hij wel wat eenzijdig de zaak beziet.

De Psalmen van Datheen waren, ondanks al hun gebreken, ons volk lief. Was dat zoo vreemd? Of waren zij niet 't werk van een in zijn tijd *zeer geliefd* en tevens *hoogst verdienstelijk* man (die zelf overigens van 't gebrekige van zijn werk ten volle overtuigd was)? Dagteekenden zij niet uit den tijd, toen de arme schaapkens Christi nog keer op keer de erve hunner vadersen verlaten moesten, wilden zij de klauw van den wolf ontgaan? Hadden zij niet ruim twee eeuwen ons volk de woorden geschonken ter uitdrukking van boete en bede, van blijdschap en lof? De vorm had daarbij slechts weinigen gehinderd. De vorm hindert niet zoo spoedig 't eenvoudig gemoed. Wijlen Dr. W. Francken Az. vertelt ergens, dat hij 't gezangvers: „Roem, Christen, aan mijn slinke” enz. nooit mooi had kunnen vinden, maar dat hij 't toch niet uit den bundel wilde missen, sinds hij 't uit den mond van een stervende gehoord had. Zoo waren ook zoovele dier kreupele psalmverzen der Gemeente dierbaar geworden

Toch: er was waarlijk aan een nieuwe berijming behoefte. In de 18de eeuw verstond men de taal van de

16de niet meer, die van Datheen althans niet. En waarlijk: waren 't gouden appelen, de kostelijke gedachten in den Psalmbundel uitgesproken, in de „oude psalmen” waren zij niet op zilveren gebeelde schalen nedergelegd. En „kunst heeft ook haar recht en schoonheid heeft haar waarde in onzes Heeren koninkrijk.” We nemen 't kerkelijken noch wereldlijken euvel af, dat ze de hand aan 't werk sloegen ter verbetering.

Maar ging men nu met verstand te werk? Waren niet velen oorzaak dat er tegenstand kwam? Vooreerst begonnen niet weinigen met de oude psalmen bespottelijk te maken. Dit moest ergeren zoovelen als er, door heilige herinneringen, daaraan zich gehecht gevoelden. Taal als „Daar zult gij Jezus zien met al zijn lievelingen en nimmer oude psalmen zingen,” was voor hen profanie. (‘k Moet eerlijk bekennen, dat 'k er weinig beters in zie). De domste onzin was sommigen niet te erg; zoo werd o. a. nog wel van lieden, die 't beter konden weten, gezegd, dat Dathenus zijn psalmberijming gemaakt had om de dubbeltjes: hij was er door de Staten(!) voor betaald geworden. Door Ds. Te Water werden die kerkhistorici flink op hun nummer gezet. Dan waren er voorzangers — die van Westkappel, meen ik, o. a. — die de vrijheid namen de nieuwe psalmen in wat sneller tempo te zingen, dan de oude — op zichzelf zeker zoo kwaad niet — maar op dit pas juist geschikt om den weerzin te vermeederen. Doch wat 't ergste was: de invoering ging met den arm des gewelds; de tegenstanders werden als oproerigen en weerspannigen beschouwd en met bannissement, ja zelfs met geeseling en tepronkstelling gestraft. Zie, dat alles verklaart, dunkt mij, wel eenigszins den wederstand, al billijkt 't ook de wijze niet, waarop deze zich hier en daar openbaarde.

Wat de afkeer van 't nieuwe betreft, die velen tegen de nieuwe berijming innam — och, was daar geen reden voor? Bracht de 18de eeuw ten onzent op Godsdienstigerkerkelijk gebied waarlijk zooveel nieuws, dat *goed* heeten mocht? En die „vrees voor onrechtzinnigheid” was die zoo onverklaarbaar? Voor 't genootschap „*Laus Deo, salus populo*” arbeidden ook Doopsgezinden.

Mag 'k nog — als geboren Walcherenaar hoop ik, dat u 't mij veroorloven zult — iets over 't conservatisme onzer eilandbewoners in 't midden brengen? Wij, Walcherenaren, zijn o. a. zoo aan 't oude gehecht, dat 'k schier niet één gezin, vroom of onvroom overigens, ten platten lande ken, waarin niet na iederen maaltijd een deel der Schrift gelezen wordt.

Met een soort legende sluit 'k dit stukske. Veere dankt aan de nieuwe Psalmen, althans aan 't aandeel, dat Ds. Van Iperen aan hun invoering gehad heeft, zijn ondergang. Een vroom oud man heeft deswege die goddelooze stad gevloekt, en als we nu die doode onder de dooden zien, een knekelhuis gelijk, met hier en daar wat muurkruid tusschen de heenderen, hebben we daarin op te merken een getroffen door een Godsgericht. (Wonder, dat 't geen meerman of meermin geweest is, die de profetie uitgesproken heeft — die hebben anders bij ons de taak verkregen, halfdoode steden te zeggen, dat ze heelemaal zullen sterven.)

Als u wil, deel ik, D. v., bij gelegenheid nog eens een episode meê uit den nieuwe-psalmen strijd, en blijve intusschen met hoogachting, na groete en heilbede,

Uw dw. dr.

K. WIELEMAKER.

Biggekerke, 2 Sept. '95.

H. d. C. S.

(We houden ons aanbevolen voor de vervulling der belofte in den laatsten volzin gedaan! RED.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlandsche Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE GAVE VAN DEN ARME.

Er wordt, vooral tegenwoordig, veel gegeven. Dat is een zegen voor degenen, die ontvangen, mits ze het waarlijk noodig hebben. Maar het is volstrekt niet altijd een zegen voor de gevers. Een gave is eerst dan een zegen voor den gever, eerst dan een weldaad, wanneer ze in drieërlei opzicht aan haar doel beantwoordt. De gave moet werkelijk *iets kosten*; ze moet *blijmoedig* gegeven zijn; ze moet *den Heere* zijn gegeven.

Het eerste is in den grond der zaak niet gemakkelijker dan het laatste. Maar hij, die eenigszins verstaat hoe zwaar de voorwaarden zijn, die een gave waarlijk tot rechte gave in des Heeren oogen maken, weet dat „geven” een der moeilijkste daden is.

De opvatting, welke de Heere Jezus meermalen tijdens zijne omwandeling op aarde als de zijne van het ware geven uitsprak, moet den meesten zijner hoorders wel zeer zonderling in de ooren geklonken hebben. En het zou niet bevreedend zijn, indien bleek dat ook wij het rechte er van nog niet goed gevat hebben.

Meermalen heeft de Heere ons geleerd hoe hij het ware geven bedoelt. Van onze aalmoezen heeft hij gezegd dat de linkerhand niet moet weten wat de rechter doet, zal het goed zijn. Van den rijken jongeling, dien hij beminde, eischte hij dat deze alles

wat hij had zou verkoopen, en het den armen geven en hem volgen, waardoor hij een schat in den hemel zou verwerven. Den geringsten beker koud waters heeft hij een loon in de hemelen toegezegd, mits die beker uitgereikt was in den naam eens discipels; mits men daardoor hemzelve gedrenkt en verkwikt had. Maar hoe menigeen verstaat onder de onwetendheid van zijne linkerhand eenvoudig dat hij van zijn liefdegaven niet nauwkeurig boek moet houden! Hoe menigeen gebruikt de geschiedenis van den rijken jongeling als een dekmantel voor zijn eigen eigengerechtigheid! Hoe menigeen denkt dat de geringste liefdedienst aan een zijner medeschepselen bewezen den beker koud waters aan Jezus zelf toegereikt mag vervangen! Werd niet het woord des Heilands: „*ik* was in de gevangenis en gij hebt *mij* bezocht,” niet zelden gebruikt als prikkel en spoorslag om de gevangenen te verbeteren en den gevangenen het Evangelie te verkondigen, alsof de Heere Jezus met zijn *ik* en *mij* den eersten den besten onbekeerlijken straatroover evengoed bedoelde als den Christenmartelaar?

Onschatbare lessen heeft de Heere Jezus ons achtergelaten omtrent allerlei soorten van gaven en gevers. Hij heeft ons gezegd hoe wij allen geven moeten. Hij leerde den rijken hoe de zaak voor hen bepaaldelijk stond. Hij wees aan hoe het voor de armen moet opgevat worden. Hij sprak van het geven aan God, en van het geven aan menschen.

Onze dure verplichting is het elk dier lessen afzonderlijk en nauwkeurig te lezen en te leeren.

In de laatste week zijner omwandeling op aarde, greep de Heere Jezus eene gelegenheid aan om te spreken over het geven aan de armen. „Jezus, gezeten zijnde tegenover de schatkist, zag hoe de schare geld wierp in de schatkist en vele rijken wierpen veel daarin. En er kwam een arme weduwe, die twee kleine penningen daarin wierp, hetwelk is een oort. En Jezus, zijne discipelen tot zich geroepen hebbende, zeide tot hen: Voorwaar, ik zeg u dat deze arme weduwe meer ingeworpen heeft dan allen, die in de schatkist geworpen hebben, want zij allen hebben van hunnen overvloed daarin geworpen, maar deze heeft van haar gebrek, al wat zij had, daarin geworpen, haar ganschen leeftocht.”

In den voorhof des tempels stond de groote offerbus, waarin de gaven werden verzameld welke de tempelgangers boven hun jaarlijksche schatting en offers en tienden aan het onderhoud van den openbaren eeredienst wilden geven. 't Spreekt wel vanzelf dat de gaven, die daarin samenvloeiden, uit de meest uiteenlopende beweegredenen daarin geworpen werden. De een wenschte niets vuriger dan den dienst van Jehovah zooveel mogelijk zijner waardig te maken; terwijl de ander slechts dacht aan het heerlijke gedenkteeken, dat zijn nationalen trots moest streelen, en een derde niet beter wist te doen dan door de pracht des tempels den Romeinen de oogen uit te steken. Zoo werden de overpriesters onophoudelijk instaat gesteld om de eene versiering na de andere aan het bedehuis toe te voegen en Jehovahs tempel in stoffelijk opzicht „een lust der gansche aarde” te maken. Tegenover deze schatkist zette de Heiland zich neder, omringd van een deel der schare, waaronder zijne discipelen zich gemengd hadden. Hij zag hoe niemand de overige treden besteeg naar den voorhof waar het brandofferaltaar geplaatst was, zonder eerst een gave in deze kist geworpen te hebben. Hij zag de rijken, de elite des volks, de bij uitstek geestelijk en stoffelijk aanzienlijken komen, en groote gaven storten. Zij die gewoon waren bij het uitdeelen der aalmoezen aan de armen hun uitbazuiners voor zich henen te zenden, opdat toch de aandacht op hun weldadig voorbeeld mocht gevestigd worden, zullen God den Heere in zijn tempel wel even beleedigend bedacht hebben en droegen voorzeker zorg dat ieder zag hoeveel de Almachtige toch wel aan hen verplicht was. Immers wanneer de tempel zóo was en meer en meer werd dat een fatsoenlijk mensch er goed komen kon, dan had de Heere God daar ook zijn aandeel aan, en hij zoowel als zij konden zich dan verbeelden dat alles eigenlijk ter *zijner* eere was. God mocht dus wel dankbaar wezen dat hij zoo goed en deftig in Jeruzalem gehuisvest was. Zoo lief waren de rijke Farizeën voor hem, dat zijn tempel zelfs nog mooier was dan het beste van hun

paleizen. Hij had dus wel reden te over, om hen te zegenen; hen, zijn uitverkoren volk.

Gaven die menschen iets? Immers geen cent! Ze gaven God evenmin iets als ik mijn schoenmaker iets *geef*, wanneer ik de rekening betaal van een paar laarzen, dat ik bij hem gekocht heb. Zij offerden niet, maar beproefden God om te koopen.

Doch ook andere rijken wierpen veel er in. Niet allen waren strenge ijveraars voor de wet. Daar waren onder de rijken vele Herodianen en Sadduceën; volop moderneren; van top tot teen werelddienaars: die zakken vol geld in den tempelschat stortten, met een mildheid die..... Een mildheid? Louter *verkwisters* waren ze. De schouwburg moest comfortable zijn, maar de kerk moest ook geen schuur wezen! Dat was hun geestelijk restaurant. Maar niemand moest denken dat ze daarmee *Gode* iets aanboden. Van menschen, die niet gelooven dat er een engel of geest bestaat, is het twijfelachtig of ze gelooven in een persoonlijken God.

Ieder die in de schatkist werpt zonder daardoor in zijn hart voor Gods eeredienst iets af te zonderen, *geeft* niet maar *koopt*. Hij koopt een goede plaats, eer, aanzien, jaloezie van zijn armeren medetempelganger; maar hij *koopt*. En daarom heeft hij ook, evenals de rijke die zijn linkerhand laat weten wat zijn rechter doet, „zijn loon weg.” Het wordt hem dadelijk gegund wat hij begeert. De een heeft gaarne een goede plaats en hij krijgt haar. De ander vindt het prettig als alle burenden denken: „Wat kan die man over veel beschikken en hoeveel hooger dan ik staat hij dus,” en hij krijgt het. Maar God heeft er niets aan en wil er ook niets van hebben.

Doch we kunnen geen van allen God iets geven. Hij wordt nu eenmaal van menschenhanden niet gediend. Ook de arme weduwe geeft hém niets. Ook zij *werpt* in de schatkist. Maar zij wil voor haar gave, die zij inwerpt, niets terug hebben. Zij weet wel dat God door haar twee penningen niet rijker wordt. Maar zij verlangt er in geen enkelen vorm cenige waarde voor terug. Het onderscheid tusschen haar en al die rijken, die haar voorgingen, is eenvoudig dat zij door haar inwerpen nog armer wordt dan ze was, en dat het inwerpen de rijken niet hindert, want die allen werpen van *hun overvloed in*. Nu, naar waarheid heeft de Heere gezegd: „Het is niet van zijn overvloed dat iemand leeft van zijne goederen.” Indien ik duizendmaal meer bezit dan gij, mijn maag is niet duizendmaal grooter en mijn jas behoeft niet duizendmaal ruimer te zijn. Wanneer we beiden gevoed zijn, *moeten* we wel beiden tevreden zijn. Indien ik naar mijn *geldelijk* vermogen eet, is het eenige gevolg eene indigestie. En daarom is het gieren naar geld — afgescheiden daarvan dat het de wortel van alle kwaad is — zoodom. Zoodra de begeerlijkheid op iets anders valt dan op geld, ziet ieder het. Er zijn rijken geweest die vier-, vijfhonderd sigarenpijpjes van alle moge-

lijke soorten nalieten. En ieder hield hen terecht voor gekken. Maar is hij niet even gek die gouden tientjes spaart, alleen om gouden tientjes te bezitten? Is op hem niet toepasselijk het versje, dat mij uit mijn jeugd bijbleef:

„Een zwarte raaf stal duizend dingen,
Goud, glaskoralen, paarden, ringen,
En bracht ze in 't nest, alwaar hij sliep.
Dit zag de huishaan, en hij riep:
„Wat doet gij, vriend, met al die zaken,
Die u toch nooit gelukkig maken?“
„Dat weet ik zelf niet,“ sprak de dief,
't *Beziel* dier dingen is mij lief.”

Nu zijn er menschen, die God zoo gezegend heeft, — of laat ons liever zeggen, die God in zulke omstandigheden geplaatst heeft — dat ze bijna niet anders kunnen, dan van hun overvloed inwerpen. Die hebben zevendubbele genade noodig om te leeren het toch niet *van hun overvloed* te doen!

Deze weduwe deed het niet van haar overvloed, want ze had geen overvloed. Ze deed het van haar gebrek. Ze had reeds te weinig om behoorlijk rond te kunnen komen. En toch gaf ze. Zij gevoelde dus het gemis. En daarin was iets goddelijks. De Heere God gaf ons zijn eeniggeboren Zoon, „*zelfs* heeft Hij zijn Zoon gegeven,” zegt de apostel. Hij sprak: „Ze zullen toch mijn Zoon ontzien!” Doch ze ontzagen dien niet. Dat kostte hem iets, veel, oneindig veel. Want alle aardsche vaderharten zijn samen niet zoo teeder als dat éene Goddelijke vaderhart. Men kan dus overvloed hebben zonder *van* zijn overvloed te geven. Is dat bij den rijke het geval, dan staat hij met de arme weduwe op éene hoogte. Tenminste wat het beginsel betreft staat hij dan met haar op één lijn; maar de grootte van de gift der weduwe kan niet overtroffen, doch hoogstens geëvenaard worden. Zij gaf al wat ze had. Ze had juist genoeg om er één dag van te leven. Door dat alles weg te geven toonde zij of een geloovige of een dweepster te zijn. Ze gaf het in stilte; ze deed haar aalmoes in het verborgene; en toonde daardoor dat ze geen dweepster was.

En daarom gaf ze meer dan alle anderen. Toen ze haar beide penningen inwierp gaf ze zichzelf met al haar nooden en behoeften vertrouwend in Gods Vaderhand. Dat is het eenige wat God waardeert in onze gaven: liefde en vertrouwen.

Daarom stelde de Heere Jezus, die niet van noode had dat iemand hem zeide wat in den mensch was, haar tot type van het ware geven. Wat ze in het verborgen deed, is haar in het openbaar vergolden

W.

VERWILDERDE BLANKEN.

Het is een zeer waar gezegde, dat „de eene helft der wereld niet weet hoe de andere helft leeft”. Wij stellen ons vaak voor, dat alleen een deel der

aarde nog onbekend en als gesloten is voor het Evangelie, de beschaving en zooveel meer. We vergeten dikwijls, hoe er in het midden der beschaafde wereld, soms vlak bij ons, toestanden bestaan die grenzen aan het ongelooflijke, die men zien moet om van hun waarheid overtuigd te wezen.

Ieder weet dat N. Amerika een beschaafd land is. Ieder weet ook dat er vele millioenen negers wonen die, nu ze dertig jaar de volle vrijheid genieten, ook op allerlei wijs tot ontwikkeling komen. Maar wat niet ieder weet is, dat dit beschaafde Amerika ook millioenen blanken herbergt, die even groote behoefte hebben aan het Evangelie als de heidenen. Deze menschen zijn geen landverhuizers, neen, ze wonen al van ouder tot ouder in Amerika, zijn Christenen van oorsprong en toch.... Maar deelen we liever de wonderlijke feiten meê.

Toch zijn er in de zuidelijke staten *vijf millioen* blanken die noch lezen noch schrijven kunnen!

Zij zijn afstammelingen van Schotsche en Iersche landverhuizers, geheel onkundig en gezonken tot een diepte van zedeloosheid, door geen pen te beschrijven. De misdaden door hen begaan, overtreffen vaak die, welke men in de groote steden der wereld aantreft.

Hun geschiedenis is eenvoudig. In of omtrent het jaar 1740 trokken er velen uit Schotland en Ierland de Vereenigde Staten binnen, om de vervolging te ontvluchten. Daar zij met slaven niets te doen wilden hebben, onttrokken zich de slaveneigenaars aan hen, en dreven ze allengs naar de bergen. Vandaar de benaming „mountain whites”, of ook „Scotch-Irish heathen”.¹⁾ Daar zij geen leeraars of onderwijzers hadden, zonken zij al dieper, en nu zijn er millioenen, die wachten op onderwijs, opvoeding, evangelieprediking!

Hun taal is eigenaardig. 't Is die van den tijd van koningin Elisabeth, en hun zeden en gewoonten komen nog vrijwel overeen met die van Engeland in de dagen van „Good Queen Bess”, nu drie eeuwen geleden. Bitter is de armoede, en diep de onkunde. Hier en daar is een „schoolhuis” met een zoogenaamde onderwijzeres aan het hoofd. Beter echter ware het zulk eene inrichting niet te hebben; want zedeloos is zij meestal, die „teacher”,²⁾ en slechts een weinig minder onkundig dan hare leerlingen. Schoenen kent zij niet, en haar kleeding is zeer eenvoudig. Het volgende diene ter kenschetsing. Een evangeliedienaar verdwaalde eens in die bergen en kwam toen in een „schoolhuis” te land. Met de onderwijzeres sprekende, gewaagde hij van de „Vereenigde Staten” van Amerika. „Whar be the United States?”³⁾ was haar vraag. „Maar geeft gij dan

¹⁾ Blanken der bergen; Schotsch-Iersche heidenen. Het hier volgend Engelsch, waarvan we de vertaling geven, is een bedorven, platte spreektaal.

²⁾ Onderwijzeres.

³⁾ „Waar liggen de Vereenigde Staten?”

geen onderwijs in de aardrijkskunde?" „Geography", was het antwoord: „what is the use of such larnin?"⁴⁾

Eén ding echter is hun bijgebleven temidden van hun verval. Zij hebben een diepen afkeer van het woord *Roomsch*, en schijnen niet vergeten te hebben wat hun voorouders hebben moeten lijden in de dagen van Elisabeth en daarna. Een jonge dame, die ondernam de kinderen te onderwijzen, begon met de Apostolische geloofsbelijdenis; maar toen zij kwam tot het artikel: „I believe one holy Catholic Church"⁵⁾, werd zij dadelijk weggezonden. „Catholic" beteekent bij hen „Roomsch". Weinig weten zij van Bijbel of Evangelie: „Who be that man, that Mister Jesus, you be a talkin' and talkin' about? Is he a comin' here?"⁶⁾ was de vraag, aan een andere arbeidster in dat deel van 's Heeren wijngaard gedaan.

De vrouw is bij hen laag gezonken. Zij werkt en slaapt en zwoegt. De man is lui en doet niets. De vrouw bebouwt het land, zaait, maait, ploegt. Soms wordt zij ingespannen en moet den ploeg trekken, terwijl de man of de zoon luiert, rookt en zich over haar geenzins bekommert.

Men trouwt er vroeg — van twaalf tot zestien jaar oud — en heeft soms een dozijn en ook wel een twintigtal kinderen. De vrouw wordt er zelden ouder dan veertig of vijftig jaren. De tering eischt haar meestal als slachtoffer. In de kleine hut leven er tezamen soms een twintig menschen: een venster is er niet, en als de deur dicht is heerscht er een bijna tastbare duisternis.

Dr. W. J. Erdmann, die deze lieden van nabij kent, verhaalt dat een evangelist eens op zijne reizen aan een oude vrouw de vraag deed of er wel „Presbyterianen" in die bergen waren. „Ik weet het niet," was haar antwoord, „maar mijn man maakt jacht op allerlei soort van dieren en doodt allerlei leelijk goed (vormints). Zoek maar onder die vellen daar, misschien zijn er bij van die Presbyteriaansche ondieren."

Toch zijn er hoopvolle teekenen. Zij verlangen naar iets beters en willen graag onderwijs ontvangen. Te Asheville werd een school gesticht, en vijfhonderd meisjes moesten in één jaar worden teruggezonden uit gebrek aan ruimte. En wil men weten, hoe God soms werkt onder de onkundigen waar menschen feilen, dan kan het volgende daartoe dienen. Een oud man, bekend onder den naam van „Old man Kline", had zich verscholen, om een jong mensch van het leven te berooven. Terwijl hij daar lag, hoorde hij het refrein van een kinderlied, door twee schoolkinderen gezongen:

⁴⁾ „Aardrijkskunde — waar is die geleerdheid goed voor?"

⁵⁾ „Ik geloof één heilige, algemeene (in het Grieksch: katholieke) Christelijke kerk."

⁶⁾ „Wie is die man, die Heer Jezus, waar gij altijd van praat. Komt Hij hier?"

„Jesus died for all mankind
Jesus died for me."⁷⁾

Hij had nog nooit van „All mankind" gehoord, wist niet wat het was; maar hij kende zichzelf als „Old man Kline", en dacht dat de kinderen zongen:

„Jesus died for Old man Kline,"

en God zelf drukte de waarheid diep in zijn ziel, totdat hij later den Heiland waarlijk vond.

Hun zeden en gewoonten zijn zeer vreemd. Ieder rookt of gebruikt tabak in den een of anderen vorm. Zelfs aan den zuigeling wordt tabak toegediend! *Macht* is daar *recht*. Van zeventig gevallen van moord werd slechts een gestraft. Zij weten iets van den Bijbel: er zijn zelfs onder hen die preeken, maar die zijn even onkundig als hun gehoor. Eens nam een dezer predikers tot tekst de woorden: „Every tub has his own bottom",⁸⁾ en verklaarde dat zij te vinden waren „between the two lids of the Bible".⁹⁾ Hun kinderen hebben de allerkoddigste namen, als: „Jim Dandy" en „Stick Candy" in dezelfde hut. Elders maakt men kennis met „Ruly Trooly", „Wolfer Ham", „Aristocracy", „Ayers Sarsaparilla", of ook wel met „Carrie Lee, Bessie Lee—who but she".

Ziedaar een tafereel uit een „beschaafd land", waar een volk van verwilderde blanken leeft en huist en wegsterft, als de beesten die vergaan. Hoe weinig weten we toch van wat er omgaat, hoe groot is de nood, hoe noodig is het dat er uitgaan die hulp en raad, maar bovenal het Evangelie der genade brengen!

⁷⁾ „Jezus stierf voor heel het menschedom
Jezus stierf voor mij."

⁸⁾ „Elk vat heeft zijn eigen bodem."

⁹⁾ „Tusschen de twee omslagen van den Bijbel."

JACOBUS REVIUS.

V.

Kunst in het algemeen is *kunnen*; dit leert u reeds de etymologie van het woord. Het is eene worsteling tegen wat ons zoekt neer te drukken. Om een voorbeeld te noemen op het terrein der lagere kunst, — de ruwheid van het weder, de brandende zonnestralen, het gevaar van wilde dieren, 't zijn zoovele factoren, die zich tegen den mensch verheffen en hem ten onder trachten te brengen. Maar daartegen worstelt de mensch, tot hij op een gegeven moment zegt: *Ik kan* — en de *houwkunst* is geschapen. Een ander voorbeeld. De mensch kan alleen schrijven. Maar dat schrijven kost moeite, kost geld, en beperkt tot een zeer kleinen kring al wat 's menschen geest produceert; bovendien is het onbestendig. Maar Laurens Koster vindt in Haarlems bosschen de a; de juichtoon weerklinkt: „*Ik kan*" en — de *drukkunst* is geboren. Of — wilt ge 't

DE ARME WEDUWE BIJ DE SCHATKIST.

hooger: in de natuur schuilen krachten, maar een enkele merkt ge slechts op; schitteren schoonheden, maar een volgend jaargetij vaagt ze weg; daar grijpt de kunstenaar het penseel en op het doek triomfeert de *schilderkunst* over al wat de mensch hierin drukt.

Zoo nu ook is de *dichtkunst* een *kunnen*. Maar een kunnen, dat dáarom het hoogste staat, omdat hier alle behulp wegvalt. De bouwkunst behoeft hout en steen en metselwerk; de drukkunst roept om papier en lood en inkt; de schilderkunst vraagt om verf en doek en penseel: de muziek vereischt metaal en lucht; maar de *dichtkunst* behoeft niets, zij is absoluut vrij. Hier is de mensch schepper, uit wat niet is formeert hij wat is. Vandaar zijn naam *poëet*, d. i. schepper. Hier klimt de mensch tot de hoogste hoogte, waartoe het hem van zijn God gegeven is te komen; bij de gratie Gods mag hij bij uitstek hierin „navolger Gods” wezen. Dat is des dichters adelbrief.

Of die adelbrief ook aan Revius werd geschonken?

Ongetwijfeld zijn er scheppingen, hooger dan de zijne; zeer zeker schittert sommiger ster helderder aan den dichterlijken hemel; een *vorst* der poëten is Revius gewisselijk niet. Maar een dichter is hij. Hoort, hoe Dr. Kuyper over hem spreekt in zijn „Het Calvinisme en de kunst”:

„Vergis ik mij, als ik in Revius zoo goed als in Huyghens, uit Bilderdijs Epos niet minder dan uit Miltons stouten zang, mij den donder van Gods vrijmachtige soevereiniteit in de ziel voel dreunen?” En in eene zijner aantekeningen (98) op deze oratie gewaagt hij van Revius’ „onbetwistbaar dichttalent.”

In zijn „Beknopte geschiedenis der Nederlandsche letterkunde” schrijft W. A. Elberts: „Revius’ gedichten, meerendeels van godsdienstige of zedelijke strekking, kunnen met de beste van dien aard en tijd wedijveren.”

In zijne beschouwing over Cats (Litt. Fantasiën) schrijft Busken Huët (pg. 51): „Wat wij ook tegen hem mogen inbrengen, Revius toont zich, en daarmee is alles gezegd, een dichterlijken geest. Er tintelt iets in zijne aderen, kookt iets in zijne borst, vonkelt iets in zijn ondeugend oog. Op den bodem van zijne spotternijen ligt en brandt een groot gevoel. De strofen uit zijn *Gebed* voor de verovering van ’s-Hertogenbosch door Fredrik Hendrik, drukken de zielsvervoering van een geheele natie uit, die bij het kampen voor hare onafhankelijkheid, zich bewust is te strijden voor al hetgeen den mensch op deze aarde het dierbaarst en heiligst is.”

En eindelijk: Van Vloten, wien de eere toekomt dat hij in bijzondere mate de aandacht op Revius gevestigd heeft, door eene bloemlezing van zijne gedichten benevens een (ofschoon onvolledige en onnauwkeurige) levensbeschrijving van hem uit te geven, spreekt o. m. aldus: „Die zangen verdienen het alleszins, uit hunne vergetelheid te verrijzen.

Want Revius, een dichter uit de gouden eeuw — gelijk men haar pleegt te noemen — onzer Letteren, was zijne plaats in die eeuw ten volle waardig. Hooft, als zangerig, Huygens, als geestig, Cats, als zede-dichter op zijde strevend, heeft hij ons daar te boven eenige schertsende Vaderlandsche Geschiedzangen van den gelukkigsten luim nagelaten.” Op een andere plaats heet het van het „Danckliet” voor de verlossing van Bergen-op-Zoom, „dat dit ons tegenruischt met al die zangerigheid, waarin Revius ook vervolgens nog zijn muzikalen aanleg herhaaldelijk aan den dag zal leggen.” Elders zegt Van Vloten weer: „Die stichtelijke stof echter behandelde de dichter in allerlei maat en stijl; in krachtige, hoog ernstige en diepgevoelde verzen, maar ook — hoewel niet minder diep gevoeld noch ernstig — in den luchtigen trippeltrant van Hoofts zangerigste wijzen.”

Zietdaar alles, wat ik van Revius als letterkundige heb kunnen vinden. Treffend is de lof, aan Revius gegeven, maar slechts enkelen schenken dien. Bevreemdt het u niet, na het hooren van deze citaten, te vernemen dat Dr. Doorenbos, Van Kampen en Te Winkel alleen zijnen naam noemen en Jonckbloet, Keijser-Leopold, Rijkens, Hofdijk, Mulder en Ten Brink over hem zwijgen? Vanwaar dit verschijnsel? Hoe komt het, dat „uit Revius’ naam alle klank wegstierf”? Dit feit verklaren kan ik niet, maar ik betreur het. Revius’ tijdgenooten oordeelden niet ongunstig over dezen zijnen arbeid, want — was in 1630 de eerste druk van zijn „Overijsselsche Sangen en Dichten” verschenen — reeds in 1634 volgde een tweede, vermeerderde uitgave. En dat men ook in de volgende eeuw nog gaarne naar zijne zangen luisterde, toont wel het getuigenis van Balth-Huydecoper, die „J. Revius een geleerden Predikant en zoet-vloeienden Dichter” noemt („Proeve”, II 533).

De vraag is wel eens bij mij opgekomen, of men ook van sommiger zijde, om den *Calvinist* Revius te doen verdwijnen van het tooneel, den *dichter* Revius heeft verdonkeremaand. Want ook als dichter was Revius Calvinist.

Hoe dit zij, oordeelt zelf of ik te veel van u vraag, als ik hem in uwe schatting als Christendichter wensch aangeschreven te zien. Ik ga u inleiden in den schat zijner zangen.

Het „dichter bij de gratie Gods” heeft hij gegrepen en voor den Heere wil hij zingen.

Ghy, die Permessi vloed gaet watersuchtich lecken,
En duyselende droomt van Phoebus met syn lier,
Cupido met syn booch, Dione met haer vier,
Comt siet wat soeter drift tot dichten my comt wecken.
Myn Phoebus is de Son die ’t edel hoofd ging deken
Met dorenen getackt in plaets van lauwerier,
Myn Pegasus dien Geest die met een snel gewier
Syn vleugelen snee-wit quam over hem uitstrecken.
Myn Cyrrha is het bloet daer niet hij ons genas,
Syn dubbele natuyr myn dubbele Parnas,
Syn rietstock myne pen, syn adem diese dryvet.

Syn leven ende doot syn 't ongemeten stof
 Van mynen soeten sanck en synen groten lof
 Die hier begonnen wort en namaels eeuwich blijvet.

En straks klinkt het:

Soo lang als ick op aerden leven sal
 Myn Coninck groot ick eere geven sal
 Met woort, met daet, met juychen en gesanck.
 Hy heeft my wt getogen van den val,
 Geschreven in syn uitvercoren tal,
 Dies myne siel hem spelet lof en danck.
 Syn bitter lyden
 Doet my verblyden,
 Syn hert is myn,
 Het myn is syn,
 Treuricheyt wycke,
 Vrolyckheyt blycke,
 Want Jesus wil myn heylant syn.
 Als myn gemoet hem biddet met aendacht,
 Als myne tong hem pryset dach en nacht,
 Als ick hem dien als syn gehoorsaem kint,
 De werelt boos my spottet en belacht,
 Maer wederom ick harer niet en acht,
 Al haren trots die schryf ick in de wint.
 Hoe hy het voeget,
 My wel genoeget,
 Hy maket al
 Na syn geval.
 Hy is de beste
 D'eerst en de leste
 Die ick bemin en minnen sal.

En telkens ruischt u het „Soli Deo gloria” tegen
 als de grondtoon van zijn lied:

O Heer, het is van dy dat ick ben uitvercoren
 En in u reyne kereck gewonnen en geboren,
 Dat van myn kintsheyt aen in waerheyt ick bely,
 Van my en heb ickt niet, o Heer, het is van dy.
 Van dy ist dat in ernst myn sonden my berouwen,
 En dat op uwen Soon ick stelle myn betrouwen,
 Die van verdoemenis myn siele maket vry,
 Van my en heb ickt niet, o Heer, het is van dy.
 Van dy ist dat ick geern myn schuldenaer vergeve,
 En met een dweech gemoet voor u gerichte beve,
 Dat ick myn even-mensch veel beter acht als my,
 Van my en heb ickt niet, o Heer, het is van dy.
 Van dy ist dat ick tracht de werelt te mishagen,
 En in gehoorzaamheid te slyten myne dagen,
 Dat ick in uwe gonst gedurich my verbly,
 Van my en heb ickt niet, o Heer, het is van dy.
 Van dy is het alleen dat ick myn heyl verwachte,
 En stier van nu voortaan ten hemel mijn gedachte.
 Het goede dat ick heb, o Heere, is van dy,
 En al wat anders is, eylaes, dat is van my.

NOG IETS UIT HET LEVEN VAN ENGELANDS GROOTSTEN PREDIKER.

I.

Het zal onzen getrouwen lezers nog versch in
 het geheugen liggen, hoe hun in verschillende
 artikelen een en ander werd medegedeeld uit het
jongelingsleven van Spurgeon, den grooten prediker
 van Engeland. Zonder in herhalingen te vervallen,

biedt zijn later leven nog ruimschoots gelegenheid,
 om daaruit eenige belangrijke grepen te doen om
 ons van dezen man eene voorstelling te geven en
 van zijn arbeiden op meer mannelijken leeftijd.

Het was Zondag, den 1sten Juli 1860, ongeveer
 tegen een uur in den middag. Langzaam steeg ik (zoo
 schrijft Dr. Koenig uit Berlijn, van wien wij een en
 ander overnamen) de steile Calonistraat op naar het
 hoogste punt van de stad Genève. Om mij heen in
 dichte rijen honderden dames en heeren: Zwitsers,
 Franschen, Italianen, Hollanders, Engelschen, Ameri-
 kanen, Duitschers, die allen eenzelfde doel voor oog
 hadden. Op aller lippen slechts *een* naam, zeer ver-
 schillend, maar over 't algemeen met bewondering
 en ongeduld uitgesproken: *Spurgeon!* Ieder wilde den
 beroemden Londenschen prediker hooren, dien allen
 als om strijd den grootsten redenaar van zijn tijd
 noemden.

Spoedig lag de machtige, eeuwenoude kathedraal
 van St. Petrus, die onafscheidbaar aan Kalvijns naam
 verbonden is, voor ons. Een machtig gebouw, welks
 romeinsche stijl aan den bourgondischen tijd van zijn
 ontstaan, welks prachtige voorgevel aan de acht-
 tiende eeuw herinnert. Terzelfdertijd vernam men
 het klokkenspel van den middelsten der drie torens,
 dat elk uur aan het slaan der klok voorafgaat. Ik
 kan mij niet juist meer herinneren welke van de
 drie melodiën, die zeer veel op elkander geleken,
 het was die we vernamen. Ik vermoed dat het was
 van een deel uit de opera van Jean Jacques Rous-
 seau „Le Devin au Village” of die van het oude
 gezang „Cé qué Laino”, die de Zwitsers herinnert
 aan de bestorming van Genève door den hertog
 Karel Emanuel van Savoye, die gelukkig verijdeld
 werd.

Kwartier na kwartier verliep. Eindelijk liet de
 klok van den Noordertoren zijn machtige stem ver-
 nemen en de poorten van de kerk werden geopend.
 Aan den ingang werden Engelsche liederen uitge-
 deeld aan de binnenstroomende menigte. Spoedig
 was de geheele kerk stampvol en was geen stand-
 plaats meer te krijgen.

Nu zweeg het orgel. Een ouderling deelt van de
 spreekstoel in het Fransch de voor dien avond ge-
 wijzigde regeling van de godsdienstoefening mede.
 Hij wordt op den voet gevolgd door een kleine ge-
 drongen man met een grooten breeden kop op de
 forsche schouders. Dat is de lang verwachte — Spur-
 geon. Zoodra hij op de stoel staat begint de rede-
 naar met een uit korte volzinnen bestaand, welspre-
 kend, hartaangrijpend gebed. Daarna leest hij het
 eerste der liederen voor die uitgedeeld waren, een
 oud Engelsch lied, dat de groote menigte met krach-
 tige stem aanheft. De voorlezing van Jesaia 53, even-
 als de ingevlochten, korte opmerkingen, deden reeds
 de heldere, sympathieke, welluidende stem uitkomen
 en gaven tegelijk den grondtoon voor de preek aan,
 die nogmaals door gebed en gezang werd vooraf-

gegaan. Nooit zal ik deze, van Kalvijns kansel gehouden, preek van Spurgeon vergeten. Het woord van Petrus (1 Petr. 3:18). „Want Christus heeft ook eens voor de zonden geleden, hij rechtvaardig voor de onrechtvaardigen, opdat hij ons tot God zou brengen; die wel is gedood in het vleesch, maar levend gemaakt door den Geest,” was tot tekst gekozen. Hij handelde over Jezus plaatsvervangend lijden voor onze zonden, over de dankbaarheid en de ware navolging van hem. De wijze waarop hij eerst het leven, lijden, sterven en de opstanding van den Heiland beschreef, zonder ongepaste toevoegingen maar met bezieling en ernst, was zoo meeslepend, dat ik mij langzamerhand geheel in Jeruzalem verplaatst waande, dat ik dacht alles te zien en te hooren en ik verschrikt omzag, toen het „Kruist hem, kruist hem!” door de bogen weerklonk, als wilde de oproerige volkshoop mij omringen en meesleuren. Het was mij temoede, of ik voor de eerste maal in mijn leven deze wonderbare geschiedenis van Jezus hoorde en zijn liefde tot zondaren uit een daarvoor gloeiend hart en mond.

Daardoor ook drong de spoedig daarop volgende vraag: „Wat doet gij voor mij?” zoo diep in het geweten en ging zoo machtig door alle harten, dat men de sidderende beweging meende te voelen, die door de gansche menigte ging.

Aan den avond van denzelfden Zondag maakte ik in gezelschap persoonlijk kennis met Spurgeon en hoorde uit zijn mond vele merkwaardige mededeelingen uit zijn leven, waarvan hier eenige volgen.

Ik kon hem nu, toen ik tegenover hem zat, beter onderscheiden dan in de kerk. Het bloeiende, bijna ronde gelaat, omringd van donkerbruin hoofdhaar, waaruit de bruine, trouwhartige oogen mij zoo liefdevol aankeken, toen ik hem mededeelde hoe zijne rede mij had aangegrepen, herinnerde mij levendig aan Christoph Blumhardt, dien ik kort tevoren had leeren kennen.

Charles Spurgeon was toen zes en twintig jaar oud en had reeds een tienjarige predikers-loopbaan achter zich. Hij werd 19 Juni 1834 in Kelvedon geboren. Zijne voorvaders waren Hollanders, die om hun geloof vervolgd, naar Engeland uitweken aan het einde der zestiende eeuw.

De Hollanders beschouwen mij ook nu nog als den hunne, voegde Spurgeon er schertsend aan toe, en moedigen mij zelfs aan tot de „mijnheers” terug te keeren. Ik heb daar echter volstrekt geen lust toe, en ook geen talent voor vreemde talen; in 't allerminst voor hun schrikkelijke uitspraak. Ik heb er reeds meer dan genoeg van, als zij mijn naam met hun onuitsprekelijken keelklank vervormen en mij als Spurcheon aanspreken.

DOODENAKKER.

'k Leg, lichte korrel zaads, in de aarde u neer,
'k Plant en 'k maak nat. God zal den wasdom geven;
Verga dan voor een deel; gij zult herleven,
De kracht der zonne wekt u weer.

Verborg en zij de kiem, de kern verrijst
Tot bloem, uit sterke, — nauw'lijks zichtb're — deelen,
Laat, lente, uw lucht de fijne veez'len streelen,
Totdat mijn mond den Schepper prijst.

Breng mij naar 't mulle zand, in 't stille graf,
Leg in dien akker daar uw doode neder;
Verstuiven moog 'k tot stof, 'k sta op ook weder,
Mijn Heiland geeft Gods kind niet af.

Geborgen is de kiem; het lichaam treedt
Eenmaal tevoorschijn, schooner dan tevoren,
Gij, *Zon*, zult koest'rend, levenwekkend gloren,
Die de opgestane Christus heet.

S. J. M. v. d. P.

UIT HET LEVEN.

't Volgende viel onlangs te Glen Cove voor. De bliksem sloeg in een nieuw huis, op welks stoep twee kleine jongens zaten. Het huis werd slechts gering beschadigd, en de jongens kwamen er ook met weinig letsel af. Alleen ontvingen beiden een afbeeldsel van een grooten in de nabijheid staanden boom op het lijf. De eene kreeg de photographie op het been en de andere op den rug. Het afbeeldsel van den boom is duidelijk zichtbaar.

Gul.

Een eenvoudige boerenjongen werd door zijn vader naar de pastorie gezonden met een mand appelen, een geschenk voor den predikant. Toen de jongen met de appelen aan de deur stond, kwam de leeraar daar juist voorbij en zeide heel vriendelijk:
„Zoo, beste jongen, breng je den predikant wat appelen, dat is goed.”

„Joa,” zeide de onnoozele jongen, „voader zei, de varkens willen ze toch niet vreten, breng ze maar noar den predikant.”

Wijs mij een Hottentot, of een bewoner van Kamtschatka, een ruwen wilde, die nimmer het woord des Evangelies vernam. Die man kan alle zonden van het schuldregister tot zijn last hebben, uitgezonderd eene. De zonde van het Evangelie, dat hem gepredikt werd, verworpen te hebben, heeft hij niet. Maar gij, wien het Evangelie gepredikt wordt, gij hebt gelegenheid om ook die zonde te bedrijven; en zoo gij het Evangelie verworpen hebt, hebt gij een nieuwe ongerechtigheid gevoegd bij al de andere, die ge reeds op u hebt geladen. SPURGEON.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerland's Jongelingschap en Volk
 onder redactie van
A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f' 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

ONZE HOPE.

Aan al de jammeren van een vervlogen of teleurgestelde hoop is de Christen ontkomen. Zijne hope is de beste van alle, wijl hij die niet stelt of niet meer stelt op de ongestadigheid van of rijkdom wat het zij, maar op den levenden God. Jezus Christus is onze hoop, zegt de apostel Paulus tot Timotheus, zijn geliefden zoon in het geloof. Is die hoop ook de mijne, wat buigt ge u dan neder mijn ziel en zijt gij onrustig in mij? Hoop op God, want ik zal Hem nog loven voor de verlossingen zijns aangezichts. Mijn ziel wacht op den Heer gelijk de wachter op den morgen.

Christus is des Christens hope. In Christus geeft God den geloovigen alles te hopen. „Zoovele beloften Gods als daar zijn, die zijn in Christus ja en amen.” „Die ook zijn eigen Zoon niet gespaard heeft, maar heeft Hem voor ons allen overgegeven.” „Ik ben verzekerd, dat noch dood noch leven, noch Engelen noch overheden, noch machten, noch tegenwoordige, noch toekomstige dingen, noch hoogte noch diepte, noch eenig ander schepsel, ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onzen Heer”! In Christus mogen de geloovigen hopen op Gods barmhartigheid, op Gods langmoedigheid, op zijne genade en ontferming.

Door Christus durven de geloovigen alles van God hopen. Op zichzelf ziende hebben zij niets te

hopen, maar alles te vreezen. De gedachte aan Gods heiligheid moet hen met schrik vervullen, want Hij is te rein van oogen, om het kwade te kunnen aanschouwen. De gedachte aan zijne rechtvaardigheid doet hen vreezen voor zijn straffende hand, want zij zijn en blijven zondaren; klagen de grootste der zondaren te zijn, en dat zoo zij het goede willen doen, het kwade hun bijligt. Maar ziende op Christus durven zij alles van God hopen. „Want God was in Christus de wereld met zich zelve verzoenende, hun zonden hun niet toerekenende.” Daarom zingen zij met David:

Een stroom van ongerechtigheden
 Had de overhand op mij;
 Maar ons weerspannig overtreden,
 Verzoent en zuivert Gij.

Christus is niet alleen de grond, maar ook het voorwerp hunner hoop. Hij is het levende middelpunt van al hun verwachtingen. Christus is het, in en door wien hun hoop zal worden verwerkelijkt. Aan zijn persoon verbindt zich de vervulling hunner schoonste verwachting. „Christus onze hope”, is evenals de uitdrukking: „Ik ben de opstanding en het leven” (Joh. 11 : 25) of: „de hope der heerlijkheid”, (1 Col. 1 : 27), of: „Hij is onze vrede” (Ef. 2 : 14), een dier zinrijke gezegden, die bij iedere omschrijving aan kracht en schoonheid verliezen, en moeten verliezen, omdat de rijkdom van gedachten,

in zoo'n enkelen zin neergelegd, niet dan door tal van uitdrukkingen en gezegden is weer te geven.

Christus is hun hoop. Hij is de hope hunner rechtvaardigmaking en heiligmaking, want Hij heeft geleden en is gestorven voor hun zonden. Hij is de hoop hunner opstanding, want gelijk Hij uit het graf is verrezen, zullen ook zij worden opgewekt. Hij is de hoop hunner hemelvaart, want waar Hij is zullen ook zij eenmaal komen. Hij is de hoop hunner verheerlijking, want gelijk Hij is en regeert, zullen zij zijn en met Hem heerschen. „Nu zijn wij kinderen Gods, en het is nog niet geopenbaard, wat wij zijn zullen, maar wij weten dat als Hij zal geopenbaard zijn, wij Hem zullen gelijk zijn, want wij zullen Hem zien, gelijk Hij is.”

EEN VOORBEELD VOOR VELE CHRISTENEN.

In Zuid-Afrika, niet ver van de Zuid-Afrikaansche Republiek ligt het rijk van den inlandschen vorst Khama, die heerscht over den stam der Bamangwato.

Deze Khama is een zeer merkwaardig man, over wien in den laatsten tijd door vriend en vijand veel is geschreven. Vooral zij, die in de komst van 's Heeren koninkrijk belangstellen en de verkondiging des Evangelies liefhebben, zullen zich verblijden dat God onder de heidenen zulke mannen verwekt. De man op wien dit van toepassing is, een Beetsjoeanenvorst, bevond zich dezer dagen op het eeuwfeest door het grooten Londensche zendingsgenootschap gevierd.

Khama werd in 1830 geboren, was de zoon van Sekhome, het opperhoofd van de Bamangwato, en kwam reeds vroeg onder den invloed van het Christendom. Zijne vrouw Mabisa was mede voor het Christendom gewonnen. Eerst leidden zij een stil leven, doch in 1862 brak de storm los. De stam der Matabele maakte zich gereed om Shoshong, de stad der Bamangwato, aan te vallen. Sekhome, zijn vader, riep de hulp in der tooverdokters; Khama nam zijn toevlucht tot het gebed. Nederknielende in den maneschijn, smeekte hij om hulp van boven, en bood aan den vijand te verdrijven. Met tweehonderd man trok hij op en verdreef de Matabele, ofschoon hijzelf veel leed op het slagveld. Moselikatse, de vijand zelf, riep vol bewondering uit: „Die Khama is een man. Er is niemand als hij onder de Bamangwato!” En het volk verklaarde: „Vanaf heden zijn de bidders onze leidslieden.”

Sekhome bleef echter een heiden, en wilde zijn zoon dwingen aan heidensche practijken mee te doen. Doch het gelukte niet. Khama bleef getrouw. Tien jaren lang echter hield Sekhome aan en dreigde. Hij moest, zoo eischte de vader, een tweede vrouw naast Mabisa nemen. „Neen,” was het antwoord, „leg mij de zwaarste lasten op om mijn gehoorzaamheid te toetsen, maar een tweede vrouw neem

ik niet.” Geen wonder dat Dr. Gustav Fritsch, de Duitsche reiziger, verklaarde: „Het verheugt mij, door mijn kennismaking met Khama, de gelegenheid te hebben een zwarte te hebben leeren kennen als iemand, dien ik mij onder geen omstandigheid zou schamen mijn vriend te heeten. Het eenvoudig, bescheiden, edel leven van dezen zoon des opperhoofds, wekte een liefelijke gewaarwording bij mij op.” Sekhome's geduld was spoedig ten einde. Khama moest sterven. Eens bracht de vader een aantal menschen naar de hut van zijn zoon, en gebood hun hem te dooden terwijl hij sliep. Zij weigerden. Toen het volk van dien aanval vernam, kwam er opstand ten gunste van den zoon. De vader vluchtte, vreezende dat wraak zou worden genomen. Doch Khama liet hem opzoeken en terugbrengen en herstelde hem in eer en heerschappij.

Doch een tweede gevaar dreigde. De tooverdokters werden des nachts door Sekhome ingeroepen. Ontwakende zag Khama die duivelbezweerders op het terrein voor zijn hut dansen en rondom een groot vuur, met vreeselijk misbaar wraak over hem roepen. Hij dreef hen weg en bluschte het vuur uit. „Khama is betooverd,” riep men allerwege uit, en een gezantschap kwam hem smeecken om den duivel door Beëlzebul uit te werpen, mee te doen aan die duivelskunarieren en alzoo het kwaad af te weren. „Sekhome vreezen wij niet, maar wie kan bestaan tegen de „baloi,” wier macht zoo groot is?”

Het antwoord was duidelijk en afdoende: „Gods Woord verbiedt mij iemand te vervloeken; zal ik dan mijn vader gaan vervloeken?”

Het gevolg was dat Khama alleen stond, zelfs door zijn vrienden verlaten, en met enkele aanhangers naar de bergen moest vluchten. Sekhome achtervolgde hem, wierp vergif in het drinkwater, sneed alle gemeenschap af, wilde hem en zijn klein gevolg uithongeren en door vergif van het leven berooven. Toen hij hierin niet slaagde, liet hij zekeren Macheng roepen, die het naast stond aan de troonsopvolging, en stelde voor ten zijnen gunste af te treden, zoo Macheng Khama doodde! Deze nam de taak op zich, doch moest weldra verklaren: „Het volk van het Woord Gods alleen spreekt de waarheid. Wilt gij uw zoon dood hebben, dood hem dan zelf.” Toen kwam er opstand van Macheng tegen Sekhome, en laatstgenoemde moest andermaal vluchten. Als Pharaoh's schenker gedacht de vader nu aan zijne zonde, en wierp zich op Khama's genade, die met behulp van alle getrouwen, Macheng verdreef en Sekhome in zijne eer herstelde.

Om nu aan alle verdere moeilijkheden te ontkomen, trok Khama noordwaarts naar Zonga, een ongezonde streek. Doch het grootste gedeelte der Bamangwato volgde hem. Sekhome, hierover zeer ontevreden, ontnam hun hunne vrouwen, zoodat Khama verplicht was te Shoshong te komen, de

vrouwen te redden en een deel der stad te verwoesten. Met de overwinning was de regeering in zijn macht, doch hij trok andermaal terug en wilde geen opperhoofd zijn, voordat zijn vader dood was. Toen deze gestorven was, kwam Khama terug. Maar Sekhomo had vóór zijn sterven zijn jongeren zoon Khamane op den troon geplaatst, die echter door Khama's volgelingen werd verjaagd naar de Transvaal, vanwaar hij alles deed om het zijn ouderen broeder moeilijk te maken. De Britsche luitenant Haynes schrijft over dit deel van Khama's leven: „De behandeling die hij zijn broeder deed ondergaan was uiterst edelmoedig,” en het Engelsche Blauwboek verklaart dat Khama meer dan eens het leven van zijn broeder heeft gespaard, toen die hem met den dood had bedreigd.

Pas was Khama aan het hoofd of hij verbood alle tooverij. Dit was op zichzelf eene onderneming van belang, want voor de Beetsjoeana's was de tooverij alles. Maar hij ging verder. Het dooden van pasgeboren zwakke kinderen, het begraven van den zuigeling met de moeder, het afmaken van één der tweelingen, het verlaten van oude en afgeleefde betrekkingen, het verminken van het lichaam, zooals het afsnijden van den neus, of het oor, of de handen — dit alles werd strengelijk verboden. Hij voerde het oordeel door gezworenen in, en trachtte de rechtspleging te verbeteren. Ook beschermde hij de Bosjesmannen en de Masarwa, die onder de Bamangwato leefden. Hij moedigde hen aan om schapen en bokken te houden, en beschermde personen en eigendommen tegen de schraapzucht van zijn eigen volk.

Bovenal heeft hij zich naam verworven door den handel in sterken drank te verbieden. Het bierdrinken werd gekeerd, trots den tegenstand van het volk. Maar Khama hield voet bij stuk. „Bier is de bron van alle gevechten en oneenigheden, en moet dus geweerd worden,” zoo zeide hij. Geen wonder dat Shoshong met haar 20000 inwoners een modelstad geworden is. Het Blauwboek zegt: „Geen politiedienaar is noodig om de stad in orde te houden. Door zijne volharding en moed heeft Khama den drank geweerd, en den handelaars verhinderd den drank in te voeren.”

Den handelaars verhinderd — geen gemakkelijke taak voorwaar! Hij riep ze bijeen, die blanke bloedzuigers, en maakte duidelijk wat hij wilde, en waarschuwde tegen het verbreken van de wet. Hij deed zulks een en andermaal; en toen een der heeren, trots alle waarschuwing voortging met het overtreden der bepalingen, verbande hij de firma. Het Blauwboek verklaart: „Khama gaf den handelaars achtien maanden tijd om af te rekenen. Hij ging zelfs zoo ver om uit eigen middelen veel onbetaalde rekeningen te vereffenen.” Natuurlijk waren de verbannen Britsche handelaars — Francis en Clarke — boos. Zij gingen ontevredenheid wekken in Mashonaland en

ook in de Transvaal, en hadden de vermetelheid later naar Shoshong terug te keeren. Khama liet hen gevangen nemen, en andermaal het land uitzetten. Hierover gebelgd, sloten de twee Engelschen zich aan bij een Afrikaanschen boer, Grobbelaar geheeten, en verklaarden dat zij van den Matabelekoning vergunning hadden om goud te zoeken. Andermaal trokken zij op onwettige wijze Khama's land binnen. Weldra kwamen zij in botsing met een Bamangwato-regiment, aan welks hoofd een jong, onervaren heethoofd stond. Dit gaf aanleiding tot den dood van Grobbelaar, die in den strijd gewond werd en later stierf. Veel beweging is van dit Grobbelaar-geval gemaakt door de vijandige pers in Zuid-Afrika. Khama echter gaf schadeloosstelling aan de Transvaalsche regeering. En de Engelschman Sir Sydney Shippard zegt: „Ik verklaar dat ik Khama's getuigenis als door en door waar aanneem. Hij is een man van beproefden moed en doodeerlijk, strikt rechtvaardig, naar het licht dat hij heeft, en flink zonder wreed te zijn. De getuigen uit de inboorlingen moesten voor hem getuigenis afleggen, en de vrees voor zijn gestrengheid in geval van meened is zoo groot dat het onwaarschijnlijk is dat iemand zich kon vergrijpen.

Het is mij moeilijk van de heeren Francis en Clarke te spreken in termen die gematigd zijn. Khama zelf is in deze zaak geheel vrij van blaam.” Zoo spreekt een Engelschman over zijn eigen landgenooten.

Khama zelf strafte het regiment dat zich schuldig had gemaakt. Die aan het gevecht tegen Grobbelaars partij deel hadden genomen, werden tot zes jaren harden arbeid veroordeeld.

Khama's brief aan Sir Sydney Shippard mag wel aan de vergetelheid worden ontrukkt: „Gij zult mij wel toelaten te verklaren dat het éene zaak is om mijn land open te zetten voor onderdanen van Hare Majesteit, en een andere zaak om mannen, zoo karakterloos als de heeren Wood, Francis en Chapman toe te laten zich in te dringen en mijn land van drank te voorzien, nadat ik jarenlang met levensgevaar de drinkgewoonten mijns volks heb bestreden, en dat volk nu begint in te zien hoeveel heils er verbonden is aan het drankverbod. 't Ware veel beter het land te verliezen, dan het aan den drank over te geven. Ik vrees Lobengula (het uit den laatsten tijd bekende Kafferhoofd) minder dan den brandewijn. Ik heb Lobengula bevochten en teruggedreven, en hij kwam nooit weer terug, en de God die mij toen hielp zal mij bij voortdoring helpen. Lobengula heeft mij nooit een slapeloozen nacht gekost. Maar het vechten tegen den drank is een gevecht tegen duivels en niet tegen menschen. Ik vrees den drank der blanken meer dan de assegaaien der Matabele, die het lichaam dooden, en spoedig voorbijgaan. Maar de drank brengt den duivel in den mensch en vernietigt hem naar ziel en naar lichaam. De drankwonden heelen nooit. Ik smeed u mij nooit te

verzoeken de deur open te zetten voor sterken drank. Francis wil het en heeft het altijd gewild. Dit is mijn altijddurende strijd geweest met die firma." Zulke taal teekent den man.

Die hem kennen, verhalen dat hij veel tijd besteedt aan de beoefening van het recht en zelf de klachten aanhoort, die uit alle deelen des lands tot hem komen. Hij moedigt de mannen aan tot werken, en tracht de vrouwen zooveel mogelijk te sparen. De jaarlijksche ploegtijd en zaaitijd wordt met een openbaren bidstond begonnen. Wetende hoe zijn volk in den handel bedrogen wordt, heeft hij bepalingen gemaakt, waardoor de prijzen van verschillende artikelen worden geregeld. Een schaap kost 15 shillings, een bok 10, een karos 21. Eerlijkheid is regel. „Niet alleen," zegt de heer Bent, „heeft hij zich een naam verworven door eerlijkheid, maar ook zijn volk draagt datzelfde karakter."

Shoshong heeft hij verlaten met zijn volk, omdat de bronnen geen genoegzaam standhoudend water hadden. In 1889 kwam er verandering. Zestig mijlen noordwaarts ging de Khama-trek, waar de bodem meer vruchtbaar en de kloven meer waterrijk waren.

Palapwe, de nieuwe woonplaats, is sinds een groote stad geworden met eene bevolking van omtrent 30000 zielen. De stad is in tien wijken verdeeld, en in elk dier wijken is een schoollokaal, waar de kinderen onderwijs ontvangen. Aan winkels ontbreekt het niet en aan ambachten evenmin; een klein ijzeren huis is het telegraafkantoor. Voor het bouwen eener kerk bracht men £ 3000 bijeen. Khama zelf neemt soms deel aan den openbaren eeredienst en houdt een toespraak. Dat hij teveel van zichzelf denkt, min of meer gebiedend is, en zich zelfs door den zending niet licht laat gezeggen, is waar. Niettemin bevat het getuigenis van een lid der rondrijdende politie een korte opsomming van wat Khama onder zijn eigen stamgenooten werkelijk is. „Men zegge hiervan wat men wil," zoo luidt het, „ik weet wat ik zeg. Ik moest achttien maanden te Soshong doorbrengen en ik noem hem een echt Christen. Hij spreekt er niet veel over, maar 't is echt."

Luitenant Haynes zegt in het Blauwboek: „Khama's gezag rust op vriendelijkheid, niet op gestrengheid. Hij is waarschijnlijk het beste voorbeeld van wat een zwarte worden kan door een goede geaardheid en door het Christendom." Luitenant Maund getuigt: „Khama is een man, die zijn volk zeer vooruit is. Hij regeert door edelmoedigheid en niet door vrees. Kalm in gevaar, ten allen tijde zichzelf beheerschend, hebben zijn vriendelijke manieren de beste getuigenissen aangaande zijn persoon verworven." In deze verklaring stemmen mannen, die hem van nabij kennen, overeen.

Heeft ook Khama ongetwijfeld zijne gebreken, toch is hij een der merkwaardigste mannen van Zuid-Afrika en iemand die vele blanken welke Christenen *heeten* beschaamt, als zij, door den geldduivel bezeten, zijn

land in 't verderf willen storten. 't Is opmerkelijk hoe reeds meermalen in Zuid-Afrika de inlandsche vorsten voor het Evangelie werden gewonnen. En al kiezen zij niet altijd de rechte middelen, toch is ongetwijfeld hun voorbeeld en handelen een zegen voor het volk en een krachtige bevordering van het werk der zending.

Bij het bovenvermelde eeuwfeest was op een bijeenkomst in den City Temple de grootste aantrekkelijkheid de verschijning van de drie opperhoofden van Beetsjoeanaland, Khama, Sebele en Bathoen. Deze drie opperhoofden staan in nauwe betrekking tot het zendingswerk in hun land. Twee van hen zijn leden van de zendinggemeente en de derde had onderwijs van Dr. Livingstone ontvangen, terwijl hij nog een jongen was.

Volgens hun gebruik werd de jongste het eerst binnengeleid en de oudste het laatst. Zij drukten allen den voorzitter de hand onder de toejuichingen der vergadering.

Daarna stond Khama op en sprak op gedempten toon een om zijn natuurlijken eenvoud opmerkswaardige rede uit, die werd vertaald. Deze toespraak was de eerste openbare van deze opperhoofden sinds zij in Engeland vertoeven.

„Ik verheug mij zeer", zeide Khama, „dat ik met u in het Huis des Heeren tegenwoordig mag zijn. Het smart mij dat ik niet instaat ben om tot u in uw eigen taal te spreken. Desniettenstaande verheug ik mij zeer zoovele jongelieden in dit huis van leering tegenwoordig te zien. En daar wij nu naar het lichaam tezamen zijn, hoop ik dat God ons helpen zal om ons in één geest tezamen te voegen — in den geest nl. die het volk heil aanbrengen kan. Het werk, waarin wij heden bezig zijn, is het werk der goedheid; het werk, dat alle andere arbeid in wezenlijke goedheid overtreft. Het werk, dat wij om ons heen vinden, is werk, dat de menschen vermoeit en dat voorbijgaat; het werk Gods heeft daarentegen geen einde en gaat immer voor ons. Ik heb getracht om al mijn jonge onderdanen vooruit te doen gaan in het leeren en in het verwerven van de dingen van Gods rijk. En ik zeg dat die stad of plaats de schoonste is, waar het werk Gods met beide handen aangevat wordt. Ik heb niet veel woorden te spreken. Ik ben geen man, die in het houden van redevoeringen geoefend is; ik weet echter beter de dingen te doen, dan ze uit te spreken. Maar ik druk mijne blijdschap in mijne woorden uit, dezelfde blijdschap, die ik op uwe aangezichten heb gezien."

Luide toejuichingen volgden op deze toespraak van Khama.

Op Maandag, den voornaamsten feestdag ter herdenking van het honderdjarig bestaan, werd een dankstond gehouden. Duizenden waren tezamen gekomen. Op het platform zaten de vertegenwoordigers van twintig andere Engelsche en buitenlandsche zendings-

vereeningen. De drie Afrikaansche opperhoofden waren andermaal tegenwoordig en Khama hield weder een toespraak, ditmaal vrijmoediger en op luider en levendiger toon dan den eersten keer. In zijn toespraak drukte hij zijn blijdschap er over uit, dat de Christelijke kerken in Engeland den drankhandel bestrijden. Allereerst is Khama naar Engeland gekomen om den invoer van sterken drank, dien hij als een pest voor zijn volk heeft leeren kennen, door Engelsche handelaren in Beetsjoeanaland te mogen beletten. „Voorwaar,” zegt de berichtgever, „dit Afrikaansche opperhoofd is een beschamend voorbeeld voor de overheden der zoogenaamde Christenvolken van Europa. Het heeft er hier iets van alsof God de met het Evangelie begunstigde natiën van Europa door een onontwikkeld volk tot jaloerschheid verwekken wilde. In ieder geval strekt het gedrag van het Beetsjoeaansche opperhoofd tot diepe beschaming voor de overheden en volken van Europa.”

Khama is het oudste der drie opperhoofden. Bij een der feestelijke gelegenheden besteeg hij den predikstoel en hield toen deze toespraak, die zin voor zin in het Engelsch werd overgebracht:

„Ik groet de predikanten en Christenen van Engeland. Ik groet hen in naam van God en van Jezus Christus, die ons heeft samengebracht. Wij zijn naar dit land gekomen voor andere zaken. Ik ging verleden jaar naar de Kaap en zag daar een Christelijke kerk. Toen ik terugkeerde zeide ik tot mijn zendeling, dat ik Engeland wenschte te zien en de Christenen van dat land wilde groeten. Daarom verheug ik mij nu dat God ons geholpen heeft om de kerken van Christus hier te zien. God heeft u in het werk, waarmede gij u bezighoudt, geholpen en bewaard.

Ik wist niet of ik al dan niet vriendelijk zou ontvangen worden. Ik kwam juist als een persoon die niet weet waarheen hij gekomen was. Daarom verheug ik mij nu des te meer nu ik zulk een groote en voortreffelijke vriendschap van uwe zijde zie. Ik heb een verzoek aan de Engelsche Christenen te doen; dit n.l., dat wij geholpen mogen worden in de groote en moeilijke taak die ons is opgelegd. Wij zijn zwarten en toen wij onder de blanken kwamen, scheen het alsof wij zouden verdwalen. Ik verheug mij daarom in uwe hulp, inzonderheid daarin dat de Christelijke kerk in Engeland den strijd tegen den sterken drank heeft aangebonden (luid en aanhoudend toejuichen der vergadering). Ik zeg daarom dat wij een gemeenschappelijken vijand hebben. Zijn naam is sterke drank. Laat ons hem gezamenlijk bevechten. Persoonlijk heb ik reeds vele jaren den strijd met dien vijand gevoerd, omdat ik zag hoe hij mijn volk en mijne regeering verwoestte.

Wij hebben het Woord Gods noodig om voortwaarts te gaan in ons land en de kinderen in de school te onderwijzen. Mijne mede-opperhoofden

en ik zijn hartelijk verblijd dat wij door het volk van God met liefdevolle harten zijn ontvangen. Jezus onze Zaligmaker is een Rechter van blanken en zwarten. In ons land zijn dingen, die ons zeer benauwen en wij weten niet of wij vredig in ons land zullen leven, maar wij zien uit naar God, want Hij kent alle omstandigheden. Hij weet allen tegenstand te overwinnen, zoodat wij voort mogen gaan in ieder goed werk. Ik dank den Zaligmaker voor de wijze, waarop de Christelijke kerken ons ontvangen hebben en voor wat gij voor ons doet.”

Als een bijzonderheid zij nog vermeld dat Khama te Birmingham bitter geklaagd heeft over de buitengewone warmte. Hij vond die in Engeland ondraaglijker dan in zijn eigen land, waar de dampkring droog was. Hij had, voor koude in dit seizoen gewaarschuwd, een voorraad overjassen medegebracht, maar er nog niet één van gedragen. Eens zelfs was hij zoo door de warmte bevangen dat hij te Birmingham zijne afspraken opgaf, en zich in zijn hotel terugtrok.

ONZE DOODEN.

I.

TEN TWEEDE MALE.

O, hoe heugt mij de tijd,
Dat ik hart'lijk verblijd
't Blonde zusje in haar feestdosch begroette,
Toen mijn hand greep de luit,
En ik bruijom en bruid
Met mijn hoogtijdsgezangen ontmoette.

Maar na vroolijken tijd,
Kwam er bittere strijd:
In hun huis deed de klaagtoon zich hooren;
Want haar levenslust week, . . .
Ach, het doodsgevaar bleek
En ras had hij de dierb're verloren.

En zijn lente ging heen;
Dertien jaren alleen
Bleef het dor in den hof van zijn leven,
Toch bij rouw, onder strijd,
Was het Hem steeds gewijd,
Die kan nemen en weder kan geven.

Aan den voet van het duin,
Dicht bij Bloemendaals tuin,
Ligt een lustoord, nu plekje van trouwe,
Vond hij troost voor 't gemoed,
Is hem 't leven weer zoet,
Door een tweede, even dierbare vrouwe.

Bij dat leven, die lust,
 Bij die rijkdom en rust,
 Straalt hem 't gultige kinderoog tegen,
 Zelfs ook „grootmoeder" lacht,
 Bij een lot, nooit gedacht,
 Bij zoo milden, zoo lieflijken zegen.

Als de psalmtoon er rijst,
 Als ons hart er God prijst,
 Denk ik soms: mocht de doode dat hooren;
 Kon ze ons vaak met een traan,
 Bij haar beelt'nis zien staan,
 Lied en lach zou haar vreë niet verstoren.
 S. J. M.—v. d. P.

II.

NU IS HIJ ER NOG.

Nu is ons kind er nog, maar morgen
 Wordt 't lijkjen in het graf geborgen.
 Ouderelegie.

Hij is er nog!" — Ja moeder, vader,
 Het lieve lijkje ligt daar nog;
 Maar 't afscheidsuur komt nader, nader,
 En ach, . . . begraven moet gij 't toch.

Zoudt gij 't ook wel terug begeeren,
 't Kind, dat kort leefde en altijd leed?
 Terug dáar, waar hem 't kwaad kon deeren
 En hij voorzeker zonde deed?

Veellicht zal hij reeds vlek'loos hand'len,
 Bij 't licht, dat hem bestraalt omhoog,
 Als op zijn graf uw voet zal wand'len,
 En ge er op staat met weenend oog.

Misschien is 's Konings schoonheid boven
 Door hem, bevoorrechte, al aanschouwd,
 Een harpe of luit om God te loven,
 Die kleene hand reeds toevertrouwd.

O troost! — Is omgekeerd hier de orde,
 Hij 't eerst den engelen gelijk. —
 Voor ons, — zoo we als de kind'ren worden,
 Daarna het hemelsch koninkrijk.
 S. J. M.—v. d. P.

III.

G A B R I È L L E.

Gij kwaamt slechts op deez' aarde ontvangen:
 Een doop, een graf.
 Gij stondt het leven willig af,
 Om serafsvleugelen te erlangen,
 Den naam getrouw, dien men u gaf.

Gij kwaamt hier ook, om ons te geven:
 Een lach, een traan; —
 Gij hebt uw boodschap goed gedaan:
 Gedenk te sterven, roept dit leven;
 Gij, kind, deedt dit ons meer verstaan.
 S. J. M.—v. d. P.

IV.

V R I E N D E N W E R K.

Neen, laat dit teeder werk door vreemden niet ge-
 (schieden,
 Liefst leg ik zelf mijn doode op 't laatste rustbed neer;
 God kan den storm der smart, de stilte wel gebieden,
 En 'k reken 't voor mijn hand, hoewel zij heeft, een eer.

'k Treed niet schoorvoetend toe, 'k vrees niet het
 (aan te staren,
 Dat bleek, maar lief gelaat, mij zoo van ouds bekend,
 Of zouden vrede en rust verschrikking kunnen baren?
 Dit lichaam is verlost van iedere aardsche ellend.'

Toch, — *stil* verricht 'k mijn werk, 'k heb eerbied
 voor mijn doode,
 'k Raak haar voorzichtig aan, ofschoon met vaste
 hand,
 Tot de afreis heeft zij mij een korte stond van noode,
 Al toef ik met de ziel in 't hemelsch vaderland.

Wie hangt niet gaarn zijn vriend den reispels om
 de leden,
 Wie drukt niet gaarn voor 't laatst een kus hem op
 't gelaat?
 't Reisrijtuig staat gereed; gij steunt hem op te treden,
 En wuift ten laatst vaarwel, terwijl het henengaat.

Zóo, word gemeenzaam met uw dooden; — ook zij
 trekken
 Vooruit, naar 't heerlijk land, waar 's Christens ziel
 aan hangt,
 Al stond het in uw macht, gij zoudt hen toch niet
 rekken,
 En rooven hun 't geluk, waarnaar gij vaak verlangt.

Het veege lichaam hier, aan oneer prijs gegeven,
 Nu, 't bloemeke gelijk, voor winterkou gedekt,
 Zal eenmaal weer, maar dan volmaakt en prachtig
 leven,
 Wordt eens in heerlijkheid door Christus opgewekt.

O, daarom, laat mij zelf het heflijk werk verrichten,
 Mijn doode kleeden in haar witte reigewaad,
 Ik gun geen vreemde hand die laatste liefdeplichten,
 Want dubbel is ons waard, wie verre henengaat.
 S. J. M.—v. d. P.

V.

DE TROOSTER ZAL ALLES LEEREN.

Nu is u, vroeg ontslapen dichter,
Voorzeker zeer veel duisters lichter.

„Weer de onverzoenb're zielenood,
Weer zoeken zonder vinden,
Weer tobben in het klein en 't groot,
En tasten in den blinden.

Wij doolden licht een tweede keer
Nog erger dan wij deden. —

.....
O Godgeleerdheid is een zak
Vol raads'len en vol plagen.
D. G.

Geen onverzoende zielenood,
Geen tasten in den blinden:
God, Gij zijt even goed als groot,
Wie zoekt, . . . hij zal U vinden.

Of heeft de Waarheid niet gezegd:
„Bid en gij zult ontvangen? . . .
Die woorden hebben heilig recht,
Verzading volgt verlangen.

En zoo wij doolden, immer weer,
Nog erger dan wij deden,
't Is ons te wijten, ied're keer,
De schuld van de ijdelheden.

Op ied're vraag, Gods Geest gedaan,
Zal Hij het antwoord geven,
Als eens zijn licht is opgegaan,
In ons zoo zondig leven.

Dan wordt op 's levens kronkelpan,
„t Zijt heilig”, — onze leuze,
In den Gezalide voorwaarts gaan,
Zoowel ons deel als keuze.

Neen, Godgeleerdheid is geen zak,
Vol raads'len en vol plagen, . . .
Wie God wil kennen, wordt, hoe zwak,
Op serafswiek gedragen.

S. J. M.—v. D. P.

DE WANDELENDE JOOD.

II.

In het jaar 1252 verschenen weder eenige Arme-
niërs te St. Alban, die het verhaal van den aarts-
bisschop bevestigden, en met zekerheid mededeelden

dat de bewuste Joseph Cartaphilus, die bij de kruisi-
ging van Christus tegenwoordig was, nog leefde.
Deze gebeurtenis was, zoo betuigden zij, een der
wonderen der wereld, en een krachtig bewijs voor
de waarheid der Christelijke leer.

Nadat aldus de sage van uit Armenië naar Europa
gebracht was, dook de held er van ook meer dan
eenmaal in persoon op. Reeds was hij in Bohemen
door een schoenmaker gezien geworden, toen hij in
den winter van het jaar 1542 ook in Hamburg ver-
scheen. Hij, die hem daar zag, was Paulus von
Eitzen, Doctor in de theologie. Toen deze van Wit-
tenberg, waar hij studeerde, te Hamburg gekomen
was, zag hij den eersten Zondag na zijne aankomst
in de kerk onder de preek een man van een zeer
in het ooglopend uiterlijk, die niettegenstaande
den strengen winter, barrevoets tegenover den kansel
stond. Deze man, zoo bericht von Eitzen, was van
hooge stature, droeg lang haar, een gescheurde
broek, een jas en daarover een langen mantel. Met
aandacht luisterde hij naar de preek en telkens als
de naam Christus genoemd werd, sloeg hij op de
borst en deed hij een zwaren zucht hooren. De
prediker, meenende dat den man een groote smart
getroffen had, verzocht één der kerkeknachts den
zonderlingen man bij het uitgaan der kerk tot een
bezoek aan den heer von Eitzen uit te noodigen.
De kerkeknecht deed gelijk hem gelast was, en
spoedig daarop treffen we hem aan in het huis van von
Eitzen. De geestelijke vroeg hem daarop, uit welk
land hij kwam. Lang draalde hij met het antwoord,
doch eindelijk zei de zonderling: „Ik ben een burger
van Jeruzalem, die door de wereld zwerft; reeds
duizend jaar zet ik mijn tocht voort, en nog komt
er geen eind aan mijn lijden; wel heb ik mij her-
haalde malen aan gevaren blootgesteld, doch zonder
den dood te kunnen vinden.” „Zijt gij dan de man, van
wien men reeds zooveel geschreven heeft?” vroeg
toen von Eitzen. Waarop een bevestigend antwoord
volgde, en de zonderling zich bereid verklaarde,
zijne levensgeschiedenis te verhalen. Daarmede nam
von Eitzen natuurlijk genoegen en de man begon:
„Ik heet Ahasveros en ben geboren uit den stam
Naphtali in het jaar 3992 na de schepping der
wereld. Mijn vader was timmerman en mijne
moeder maakte de kleederen der Levieten. Men
leerde mij lezen en schrijven; later gaf men mij de
wet en de profeten in de hand. Bovendien bezat
mijn vader een zeer oud boek, dat hij van zijne
voorvaderen geërfd had, en waarin allerlei wonder-
lijke geschiedenissen stonden, waaruit ik iets, in
zoverre het op mijne geschiedenis betrekking heeft
wil mededeelen.” Toen vertelde hij van de eerste
menschen, van de jeugd van Jezus en van diens
verdere leven, kruisiging en dood, en deelde eindelijk
mede dat hij tot straf voor zijne euveldaad gedoemd
is, eeuwig te wandelen. Dan verhaalt hij van
zijne zwerftochten en eindigt ten slotte zijn droeve

historie met de woorden: „Ik begaf mij nog eens naar Jeruzalem, waar niemand mij kende, met het doel, mij aan alle mogelijke gevaren bloot te stellen, om zodoende het leven te verliezen: doch alles tevergeefs, want het woord des Heeren moest aan mij vervuld worden. In veldslagen heb ik meer dan duizend sabelhouwen ontvangen, zonder gewond te worden; mijn lichaam is zoo hard als eene rots. Ik was op de zee en leed meer dan eens schipbreuk; ik bleef op het water drijven als een veer, al verstond ik ook niets van het zwemmen. Aan spijs en drank heb ik geen behoefte. Ik heb reeds viermaal de wereld rondgereisd; overal vond ik groote veranderingen, verwoeste landen, vernielde steden, waarover ik niet zal spreken, omdat het mij te ver zou voeren.” Na dit verhaal wilde de heer Von Eitzen hem geld geven, doch hij wees het van de hand, en zeide dat hij niets noodig had. Daarop maakte hij een diepe buiging en verliet het vertrek, om voor de vijfde maal zijn zwerftocht over de aarde te beginnen.

Dit bericht van Paulus von Eitzen, door dezen zelf aan zijne studenten medegedeeld, werd later n.l. in het jaar 1564 te boek gesteld door Chrisotomus Dädalus, en vormt den inhoud van het volksboek van den wandelenden Jood, dat in het jaar 1602 te Leiden gedrukt en tegelijkertijd te Bautzen uitgegeven werd.

Van dien tijd af aan duikt de figuur van Ahasveros herhaald en overal op, en het getal dergenen, die als waarachtige getuigen optreden dat ze hem gezien hebben, neemt bestendig toe. In Madrid, Weenen en Lübeck; in Breslau, Moskau en Parijs; in Brussel, Leipzig en München, ja waar niet al moet hij gezien geworden zijn. Wel is waar voert hij niet overal denzelfden naam, en vertoont hij zich niet overal in dezelfde gestalte, maar toch is het overal dezelfde persoon, die de harten veront-rust of het medelijden gaande maakt.

Zoo had dus de sage in den loop der tijden vasten vorm gekregen, en doet zich het merkwaardig verschijnsel voor, dat met de *sage* ook de *persoon* derzelve optreedt.

In hoeverre nu echter zij, die zich voor den wandelenden Jood uitgaven, bedriegers of dwepers waren, willen we niet beoordeelen; genoeg zij het te constateeren dat met de uitgave van Dädalus' boek de sage van Ahasveros existeert en daarmede haar wandeling in het rijk der poëzie begint.

Wat al prozaïsten en poëten hebben zich van af het ontstaan van genoemd volksboek in 1602 tot op onzen tijd niet gewaagd aan de bewerking van de sage van den Joodschen wandelaar! Vooral in Duitschland werden er in den tijd van nog geen 100 jaar niet minder dan 40 verschillende geschriften uitgegeven, waarin de Ahasveros-sage behandeld werd. Maar ook in ons land vond ze een vruchtba- ren bodem. Onder de vele geschriften, die in de 18° en

19° eeuw alhier werden uitgegeven, en waarvan nog van elk een exemplaar in de Universiteitsbibliotheek te Gent te vinden is, noem ik er u één, dat bij B. Koene, boekdrukker in de Boomstraat, te Amsterdam, verschenen is. Het draagt tot titel: De wonderlijke Historie van de Wandelende Jood. Dewelke sedert het Jaar 33 tot dezen ure toe, gedurig in de wereld is dwalende. Behelzende zijn geslacht, zijn straffe, en zijn wonderlijke avonturen, die hij sedert dien tijd gezien, gehoord en bijge- woont heeft in alle deelen der wereld, als ook Eenige wonderlijke geschiedenissen, dewelke voor zijnen tijd voorgevallen zijn.

Uit het Hoogduitsch in onze Nederduitsche taal overgezet.

Het geheele verhaal beslaat een veertigtal bladzijden, dat aan het slot in een gedicht als een résumé is saamgevat en aldus luidt:

EEN PERTINENT VERHAAL VAN DE JOODSCHE WANDELAAR,
DIE IN ENGELAND GEZIEN IS, EN VAN CHRISTUS TIJDEN
AF TOT OP DEZEN DAG NOG WANDELD.

Stem: *Van de Spaansche Ruiter.*

1. Christenen wie gy zyt,
Luistert met naarstigheid
Geeft acht en wilt opmerken.
De Joodschen Wandelaar,
Kwam op Zondag in de kerke
In Engeland voorwaar.
2. Hij had den Heer med spoed
Met zoo een diep ootmoed
Gelyk men kan bezeuren,
Voor alle menschen ziet,
Dat 't haar niet kon gebeuren,
Gelyk hem is geschiet.
3. Deez man is eene Jood,
Van lyf en leden groot,
En ruig met haar bewassen,
Draagt op zyn hoofd geen hoed
Aan 't lyf geen hembt nog dassen
Geen koussen an de voet.
4. Hij wandelt door het land
Rondom aan alle kant,
Met vasten, bidden, waken.
't Leven is hem verdriet,
Hij wenscht de dood te smaken,
Maar zal die vinden niet.
5. Tot straf leeft hy te gaar,
Zoo lang de wereld staat,
Veel die hem zien byzonder
Van d'eene stad op d'aar,
Ieder een is verwonder
Over dien wandelaar.
6. Ook in de wintertyd
In deze Mans habyt
Zeer weinig van beduiden,
Over zyn lyf een rok,
Gaat door hagel, sneeuw en buien,
En in zyn hand een stok.

7. Als nu de kerk uit gong,
Veel menschen oud en jong,
Volgde hem na wilt hooren,
Vraagden ook aan hem,
Van wat plaats hy was geboren,
Hy sprak van Jeruzalem.
8. Een schoenmaker van leer,
Mijn naam is Azuweer!
Zeer ryk van goed en haven,
Ik was doe vyftig jaar,
Toen Christus zyn kruis moest dragen,
Na den berg Calvaar.
9. Jezus met 't kruis belaan,
Bleef voor myn deur stil staan,
Om te rusten zyn moede leden,
Ik sprak geheel verstoort,
Zonder barmhartigheden,
Wandelt met u kruis voort.
10. Hier op sprak Jezus zaan,
Ik ben zoo moe van gaan,
En gy wilt geen rust geven,
Ik zeg u met beklag,
Dat gy gaan zult al uw leven,
Tot aan den Jongsten dag.
11. Ik werd van stonden aan,
Gedreven om te gaan,
't Geen tot den Jongsten dagen,
Zal duren van toen af,
Dat ik Jezus voort ging jagen,
Tot myn verdiende straf.
12. Als hy veel stee en land
Had doorreist kwam die kwant,
Weer tot Jeruzalems drempel,
Toen heeft hy zeer geschreid,
Als hij zag verwoed Gods tempel,
't Geen Jezus had veerzeid.
13. Als hy dat zoo en vond.
Is hy na een ander land,
Weer bedroeft gaan zwerven,
Verkondigt openbaar,
Gods woord zoo menig werven,
Dien Joodsche wandelaar.
14. Hy zei: ach Christen lien!
Had gy 't lyden gezien,
Zoo wel als ik dier tyden,
Gy zoud voor eene zond
Daar de Joden hem kastyden,
Liever sterven terstond.
15. Als nu dien wandelaar,
In Engeland voorwaar,
In 't veld ging treurig henen,
Een Engel van den Heer,
Is dien Jood aldaar verscheenen,
En zeide Azuweer:
16. Neemt na de stad uw keer,
En zegt den Heer der Heer,
Die zal het land kastyden,
Zoo gy geen afstand doet,
Door pest en duren tijden,
Laat u kwaad, en doet het goed.

17. Den Engel, die verdween.
Voor hem en vloog weer heen,
Toen ging dien Jood na Londen,
Heeft daar bekend gemaakt,
Om afstand te doen van zonden,
Of dat haar straffen naakt.
18. Leert hier uit Menschen nou,
Te toonen regt berouw,
Met vasten, bidden, waken,
Christus die met zijn bloed,
Heeft voor ons den dood gaan smaken,
En schenkt ons Gods behoed.

(Slot volgt.)

BESCHAMEND.

Juist hadden we het in dit nommer over koning Khame vermeldte opgenomen, toen we in de *Rott. Kerkbode* de volgende mededeeling van den bekenden Zendingman Warneck vonden:

In Zuid-Afrika heeft het Christendom zich reeds onder verscheidene stammen uitgebreid, zoo ook onder den stam der *Bamangwato's*. Hun koning, Khame, is een waar Christen en een merkwaardig man in meer dan een opzicht.

Vóór een paar jaren is hij onder Engelsch bestuur gekomen, zoodat hij in zijn rijkje niet meer zoo onbeperkt alleenheerscher is als tevoren.

Zoolang als hij er alleen alles te zeggen had, was het hem gelukt, om den gevaarlijksten vijand der kaffers, den brandewijn, buiten de grenzen te houden. Maar sedert hij onder Engelsch bestuur is gekomen, hebben de koloniale kringen in Zuid-Afrika alles in het werk gesteld, om koning Khame te noodzaken, overal het oprichten van gelegenheden tot verkoop van sterken drank in zijn gebied toe te laten. De aan de Kaap allesvermogenende Cecil Rhodes heeft in Engeland, waar hij zich voor een paar maanden bevond, wel verklaard dat hij die beweging niet steunde, maar zijne woorden zijn zoo lauw en dubbelzinnig dat er niet op te bouwen valt.

Khame is daarom in het begin dezes jaars — voor den eersten keer in zijn leven — naar de Kaapstad gereisd, om in eigen persoon te zien, wat er tegen te doen viel. Drie van zijne Induna's (raadsheeren) begeleidden hem, en ook zijn vriend, de prediker I. S. Moffat. De gemeente der Congregationalisten in de Kaapstad belegde een groote vergadering in haar kerkgebouw om hem te begroeten. In antwoord op de vriendelijke woorden, die men daar tot hem sprak, zeide Khame (hij sprak in de Setsjocana-taal en met diepe ontroering): „Ik begroet u, gemeente Gods, met een dankbaar hart. Gij zijt mijne vrienden. Toen ik naar hier reisde, naar uwe stad, wist ik niet dat ik hier vrienden had. Ik voelde mij als een verloren man. Maar nu verblijd ik mij over de sympathie, die gij mij betoont, en ik smEEK u, bidt voor mij, bidt ernstig voor mij. Ik ben een zwart man en heb overigens weinig vrienden onder de

blanken, maar ik hoop dat gij mij zult helpen in de zaak, die mij hierheen heeft gebracht, namelijk de bestrijding van onzen grooten vijand, die brandewijn heet. Gij moet in het gebed voor mij volharden in deze zaak, dat de brandewijn in de zee moge uitgestort worden, want hij is de vijand des menschen. Als gij mij helpt, zal dat mij tot een groote vreugde zijn, en God zal er u voor zegenen. God wil de ellende niet, ook de verwoestingen van een land niet. Gij als Christenen zijt verantwoordelijk voor de welvaart der wereld. De brandewijn brengt louter verwarring en strijd, en verhindert ons om God te dienen en zijn werk te doen. Dit is het, wat ik u wilde zeggen; en als ik nu huiswaarts keer, dan doe ik dat met een vroolijker hart, geloovende dat ik door uwe gebeden weldra weder onder mijne Bamangwato's mag aankomen met een gunstig besluit onzer hooge regeering!"

Den volgenden morgen ontving Khame een deputatie der verschillende zendingsverenigingen in de Kaapstad, en onder anderen zeide hij toen ook nog dit: „Ik heb geen moeilijkheid om den brandewijn van *mijn* volk verre te houden. Maar de moeilijkheid ontstaat, doordat de blanke lieden in mijn rijk den brandewijn hebben willen; en ik weet niet, hoe ik nu tegenover hen zal kunnen volhouden, als de regeering niet op mijn hand blijft. Dat brengt mij tot wanhoop, dat mijn stam zoo iets vreeselijks tegen onzen zin opgedrongen wordt. Toen ik een jongeling van twintig jaar was, besloot ik reeds niets met den brandewijn te doen te willen hebben. Een van mijne Induna's, die mij vergezeld hebben, en die ouder is dan ik, heeft mij in dezen strijd dapper ter zijde gestaan, en ook vele anderen van de mijnen hebben mij braaf geholpen. Het moeilijke is dat wij nu blanke menschen onder ons hebben wonen, die onder bescherming der Engelsche regeering staan, en waar ik niets tegen doen kan.”

In het niet beschamend, dat een zwarte Christelijke man zulk een aanklacht kan inbrengen tegen blanken, en dat hij de oudere vertegenwoordigers van het Christendom voorgaat in de bestrijding der dronkenschap?

Moge het toch dien dapperen man gelukken, om zijn volk tegen den invoer van sterken drank te beschutten.

S. ULFERS.

NOG IETS UIT HET LEVEN VAN ENGELANDS GROOTSTEN PREDIKER.

II.

Alvorens iets over Spurgeons wijze van spreken aan te voeren, wil ik eerst eene opmerking over de aandachtige vergadering maken. In het eerst viel mij het overwegend aantal mannen op die onder zijn gehoor waren (wat dikwijls juist omgekeerd is),

waaronder vele soldaten, ook van vreemde mogendheden, als Chineezen, Japaneezen, negers enz. En welke mannen vond men onder zijn gehoor? Ik herkende onder de menigte den grooten humorist Dickens, dien ik vóór een paar dagen zijn „Pickwick” en eenige andere zijner romans had hooren voorlezen. Niet ver daar vandaan zag ik de welbekende dichter Tennyson en de groote criticus John Ruskin, die jarenlang Zondag op Zondag onder Spurgeons gehoor was. Ook Gladstone, toentertijd rijkskanselier, en de premier-minister Lord Palmerston kon men er geregeld zien. Ook de minister van buitenlandse zaken Lord John Russell, en de groote zending Livingstone en een menigte andere bekende staatslieden en godgeleerden, kunstenaars en dichters kon men dikwijls onder Spurgeons gehoor vinden.

Ongeveer dertig jaar lang heeft Spurgeon zulk een buitengewone aantrekkingskracht gehad. Tot zijn dood toe was de tabernakel, evenals elke andere plaats waar hij sprak stampvol en zelfs de strengste critici konden zich aan de bekoring zijner welsprekendheid niet geheel onttrekken. Een der bekendste Engelsche redenaars van den laatsten tijd, Dr. Fanar, die in eene verhandeling over de moderne prediking, Spurgeons theologie en Homilétique zeer sterk kritiseert, kan er zich toch niet van onthouden, hem te bewonderen en zijn geweldigen invloed op alle standen der maatschappij volmondig te erkennen. Spurgeons welluidende en aangename stem, zijne voordracht, die vrij was van alle zalving, en misplaatste sentimentaliteit, die zoo geheel natuurlijk en vloeiend was, had van 't begin af iets ongemeen boeiends en aantrekkelijks. Daarbij kwam nog zijn frissche, gezonde humor, die reeds uit zijn vroolijke oogen straalde en zijn geestige scherts. Veel is hem valschelijk naverteld geworden, waar hij geheel onschuldig aan was. Zoo werd van hem verteld, gelijk algemeen bekend is, dat hij zich eens van de trapleuning der preekstoel liet afglijden, om het snelle en gemakkelijke afdalen van den zondaar op den weg ter helle aanschouwelijk voor te stellen en daarna zou hij de trap weder beklommen hebben, om den moeilijken en langzamen voortgang van den geloovigen Christen op den weg ten hemel duidelijk te maken. Ik hoor nog zijn hartelijk lachen, toen ik hem aan deze vermakelijke geschiedenis herinnerde. „Ik bevind mij dan in allen gevalle in zeer vereerend gezelschap” meende hij, „want dezelfde geschiedenis is ook van andere, zeer bekende predikers, o. a. Rowland Hill, woordelijk verteld geworden. Bovendien was destijds, toen ze van mij werd verteld, de preekstoel aan den wand bevestigd en een trap bestond er toen in 't geheel niet.”

Daarentegen zegt hij in zijne lezingen over de kunst der illustratie zijnen studenten het volgende: „Soms ligt er kracht in de geschiedenis, wanneer ze zich hoofdzakelijk tot het belachelijke wendt,

Natuurlijk moet ik hier zeer voorzichtig zijn, want het is een soort van overlevering van onze vaders dat het zeer verkeerd is om op Zondag te lachen. Het elfde gebod leert ons dat wij elkander zullen liefhebben; volgens sommige lieden luidt het twaalfde: „Gij zult den geheelen Zondag met een lang uitgerekt gezicht rondloopen”. Ik moet erkennen dat ik de lieden in de kerk liever hoor lachen, dan dat ik ze allen zie zitten slapen, en ik zou hen de waarheid liever door iets belachelijks voor oogen houden, dan er in toe te stemmen dat ze die zouden verachten, en dat ze aldus zouden verloren gaan, omdat ze haar niet in zich opnemen. Ik geloof wel degelijk dat het lachen evenzoo heilig kan zijn als het weenen, ja het lachen is dikwijls veel beter dan het weenen. Want bij het weenen kan ik tegelijk murmureeren, wrevelig zijn en allerlei booze gedachten tegen God in mijn hart voeden. Maak ik daarentegen eene zonde door sarcasme belachelijk, zoo bewijs ik juist daardoor een heiligen ernst te bezitten voor de verdediging der waarheid. Ik weet niet, waarom ik de wapens der spottelijheid aan den Satan zou laten, opdat hij ze tegen ons zou kunnen gebruiken, waarom wij niet met evenveel vrucht deze wapenen tegen hem zouden kunnen voeren. Ik durf beweren dat de Reformatie aan den trek voor het belachelijke, die den mensch eigen is, minstens zooveel te danken heeft als aan iets anders, en dat de humoristische spotprenten en karikaturen, die van Luthers vrienden het licht zagen, meer deden, om den Duitschers voor de gruwelen van het priesterschap de oogen te openen, dan de oudere, veel gewichtiger bewijsgronden, die tegen het Romanisme werden aangehaald.

Ik zie niet in, waarom wij ons niet bij passende gelegenheid van dezelfde wijze van bestrijding zouden bedienen. Het is een gevaarlijk wapen, zal men zeggen; menigeen zal zich daarmee in de vingers snijden. Wel, daar moet een ieder voor zichzelf toezien; ik meen dat we niet zoo'n angst voor onze vingers behoeven te hebben als maar tegelijkertijd de zonde den hals wordt afgesneden en den grooten vijand der zielen belangrijk nadeel wordt toegebracht.' Bij dit alles kwam nog zijn groote menschenkenntnis, waaraan hij het te danken had dat hij in weinig woorden zooveel kon zeggen.

De geheel buitengewone vertrouwdheid met den Bijbel, de onbevreesdheid, waarmee hij de gebreken van elken stand en klasse der maatschappij wist bloot te leggen, de gemakkelijheid, waarmee hij zonder eenige zelfzucht of eigenwaan allerhande ervaringen uit zijn leven vertrouwelijk wist mede te deelen, dit alles draagt er toe bij om den grooten en eigenaardigen invloed van Spurgeon te verklaren. Van de vele oorzaken zijn oorsprong nam, zegt Farrar, was de grootste, duurzaamste en voornaamste deze wel dat hij, welke gebreken hem ook mochten

aankleven, een door en door oprecht Christen, en waarachtig goed mensch was, en hij zocht en vond verlichting in zijn Bijbel en op de knieën.

HERTOGELIJKE PRACHT.

Filips de Goede, Hertog van Bourgondië, gaf in 1453 te Rijssel een feest, waartoe aanleiding gaf een gezantschap, dat door den Griekschen Keizer, kort vóór het einde van het Grieksche keizerrijk, aan de voornaamste Europeesche hoven gezonden werd, om hulp tegen de Turken te verzoeken. Filips de Goede vond zich door het aan hem gericht verzoek derwijze vereerd, dat hij aan het Grieksche gezantschap op de meest plechtige wijze zijne hulp meende te moeten toezeggen. Hij bereidde daartoe een groot feestmaal, tot hetwelk hij al zijn vassalen uitnoodigde. In een groote zaal werden drie tafels in gereedheid gebracht. De middelste had den vorm van een hoefijzer en had tot pronkschotels een toren, een schip en andere gebouwen. Aan deze tafel zat de Hertog zelf. De beide zijtafels waren insgelijks met kunstrijke, grootendeels allegorische figuren versierd. Bijzonder veel opzien baarde een kolossale pastij, waarin de muzikanten, die gedurende den maaltijd speelden, verborgen waren. Aan het einde der zaal, vlak tegenover den Hertog, was een tooneel opgericht, waarop gedurende den maaltijd, de verovering van het gulden vlies door Jason en zijne tochtgenooten vertoond werd.

Na afloop dezer tooneelvoorstelling ving eerst waarlijk de pracht aan. Tot verbazing der genoodigden trad een reus in Turksche kleeding en met een tulband op het hoofd, de zaal binnen, een olifant leidende. Deze droeg een toren, waarin een gesluierde dame zat. De stoet hield stil, toen hij voor den Hertog gekomen was. De dame in den toren verhief nu hare stem, zong een hartroerend lied en toen zij uitgezongen had, hield zij eene aanspraak in verzen aan den Hertog, om hem te bewegen haar tegen de barbaren te beschermen. De Hertog gaf een wenk aan den heraut van het gulden vlies, en een zeer schoone maagd dischte een hoofdgerecht op, bestaande uit een fazant met vergulden snavel en vergulde pooten. Nu deed de Hertog plechtig de gelofte dat hij, bijaldien de koning van Frankrijk, zijn leenheer, tegen de Turken mocht trekken, hij onvoorwaardelijk volgen en met den Sultan zelven man tegen man strijden zou.

De gelofte des Hertogs vervulde alle aanwezigen met geestdrift en allen herhaalden die gelofte, terwijl ieder zijn bijzondere verklaring nog daarbij voegde. Zoo verklaarde de een dat hij zich niet weder aan tafel zou zetten, dan na de ongeloovigen te hebben bevochten; een ander verklaarde niet vroeger wijn te drinken; een derde, des Vrijdags niet te bed te gaan; een vierde, niet eerder naar

Europa terug te keeren, zonder een bepaald getal gevangen Turken mede te brengen. Doch van de gansche zaak kwam niets; want eer men nog marschvaardig was, ontving men bereids de tijding van de verovering van Konstantinopel door de Turken.

TEVREDEN.

Wilt gij recht tevreden zijn
 In het aardsch gewemel,
 Zie dan in den zonneshijn
 Van den heldren hemel;
 Zie dan naar de vogels op,
 Fladdrend zonder zorgen,
 Wiegend in den elzentop,
 Zingend heel den morgen.

Ieder neemt tevreden aan,
 Wat hem God bedeelde.
 't Gaaike wiegende op de blaân,
 Is zijn hoogste weelde;
 Wat hem nader' of ontwijk',
 Nooit ziet men hem weenen;
 En hij is onmeetlijk rijk,
 Heeft hij lieve kleenen.

Voor de storm hem treffen zal,
 Zal hij nimmer kermen;
 Komt de vlaag, hem zal in 't dal,
 Boom of rots beschermen.
 En hij dankt, wat ook geschiedt,
 God voor iedre gave,
 Ja hij fladdert met een lied
 Eenmaal stil ten grave.

Wilt gij recht tevreden zijn
 In het aardsch gewemel?
 Zie dan in den zonneshijn
 Van den heldren hemel.
 Meer dan vogels hebben wij
 Onzen God daar boven:
 Dat een gade bij u zij',
 Hem met u te loven.

Naar JACOBI.

IN DE SNEEUW.

In het jaar 1708 werd een arme vrouw, die te Yeovil, in het Engelsche graafschap Somersetshire woonde, en naar de naburige markt geweest was om hare melk te verkoopen, op weg naar huis door eene ongesteldheid overvallen, die haar noopte toevlucht te zoeken in een hutje, dat aan den straatweg stond. Toen het avond begon te worden, verzocht zij den nacht daar op een stoel bij den haard te mogen doorbrengen. Dit werd haar geweigerd; zij verliet dus het huis en, zich zeer ongesteld gevoelende, legde zij zich neder onder een heg.

Het sneeuwde sterk en in weinige oogenblikken was zij bijna geheel met sneeuw bedekt. Eindelijk kwam een harer burens de plaats voorbij, nam haar op en spoorde haar aan om te beproeven te gaan. Zij volgde hem een eind weegs, doch kon niet verder en ging daarom weder onder de heg liggen. Zij was spoedig geheel bedekt met sneeuw, die dik viel. Hier bleef zij ongeveer een gansche week liggen, zonder dat iemand iets van haar vernam. Want de eenige man die iets van haar wist, hield zich stil om zich niet bloot te stellen aan de verdenking, alsof hij haar van kant gemaakt had. Intusschen droomde een arme vrouw (of liever zij gaf voor gedroomd te hebben; want vermoedelijk bezigde de man dit middel om zijn geweten te ontlasten) dat de verloren vrouw op een bepaalde plaats onder de heg lag. De burens haastten zich dadelijk haar ter aangeduide plaats op te sporen, en vonden haar tot hun niet geringe verbazing, levend. Zij had een gedeelte van haar bovenkleed opgegeten. Zij verhaalde hun dat zij zeer warm gelegen en het grootste gedeelte van den tijd geslapen had. De zwakte, welke zich aanvankelijk vertoonde, verdween allengskens, en spoedig was zij even gezond en opgeruimd als immer.

In Februari 1799 werd op soortgelijke wijze zekere Elizabeth Woodcock, 42 jaren oud, in de sneeuw begraven. Zij kwam insgelijks van de markt, te Cambridge, ging eenige oogenblikken op den weg zitten om uit te rusten, en was spoedig door de sterk vallende sneeuw overdekt. Hier lag zij acht dagen levend begraven. Den eersten morgen trachtte zij een stokje van de heg af te breken; hieraan bond zij haar zakdoek, dien zij aldus door de sneeuw stiet. Zij was den ganschen tijd in het volle genot harer zintuigen, en hoorde het gesprek van twee vrouwen, die echter, hoewel zij zoo luid schreeuwde als zij kon, verklaarden haar niet gehoord te hebben. Den tweeden Zondag wekte de zakdoek de aandacht van eenige voorbijgaande boeren, die een geslaakten zucht onder de sneeuw meenden te hooren, en ook werkelijk de ongelukkige vrouw uit haar gevangenis verlost. Zij brachten haar naar huis, en onderwierpen haar aan een allernoodlottigste behandeling. Zij gaven haar sterke dranken en pappen van oud bier en garstenmeel, terwijl juist het tegendeel haar vermoedelijk gered zou hebben. Zij verloor haar teenen, en bleef kwijnen tot in de maand Juli, toen zij overleed.

SCHIJN.

Als kind, bedrogen door den schijn,
 Dacht 'k vaak: O, was 'k op gindschen toren,
 Hoe dicht zou 'k bij den hemel zijn;
 Licht kon ik 't lied der englen hooren!

Wat zijn er velen, grijs van haar,
Die toch dien jonkheidsdroom nog droomen:
Dat, zijn ze eens op den toren maar,
Ze dan ook straks wel binnenkomen.
De toren door hen opgericht
Uit 't steen van braafheid, deugd en plicht,
Gegrond op 't zand van eigen werken...

Maar wee hem, die in 't eind zal merken,
't Was al begoochling van 't gezicht!
(Jongelingsbode.)

DUBBELE LEZING.

Welbekend zijn de rijmen die, al naarmate men de regels doorleest of ter helft afbreekt, een geheel verschillenden zin geven. Waren ze ons in het Nederlandsch bekend, dezer dagen bespeurden we dat ze ook in het Fransch bestaan. Zelfs is de overeenkomst zoo groot, dat blijkbaar 't een een navolging is van het ander. Zie hier het vers:

J'abjure de bon cœur	Le pape et son empire
Luther, ce grand docteur,	Est l'objet qui m'attire.
Où, j'abandonne en forme	Et la messe et sa loi
Luther et sa réforme	Ont tout pouvoir sur moi.
Je combattrai toujours	Les feux du purgatoire
Luther et ses discours	Me préparent la gloire.
Il faut que j'extermine	Et le Pape et sa cour
Luther et sa doctrine	Sont mon plus grand amour
Dieu destine à l'enfer	Rome et ceux qui la suivent.
Les enfans de Luther	Au ciel toujours arrivent.

Leest men het eerste vers afzonderlijk of wel het tweede, of wel alle regels door, telkens is de zin anders.

BIJBELVERSPREIDING.

Het Britsch en Buitenlandsch Bijbelgenootschap is geen onbekende. Met genoegen ontvingen we bericht no. 5, uitgegeven door het Nederl. Hulpcomité van genoemd genootschap. Het doet goed te vernemen dat bij alle beroeringen, de volkeren begeerig hunne handen uitstrekken naar het Woord Gods, dat trots alle hindernissen toch zijn loop volbrengt op aarde. Verblijvend is dat de vraag alleen naar geheele Bijbels in het vorige jaar met 28264 is toegenomen, en dat in hetzelfde tijdvak wederom 100 vertalingen en herzieningen werden ter hand genomen, waaronder twaalf geheel nieuwe. In China, Korea en Japan is men voortdurend aan het werk om de vertalingen der Heilige Schrift te verbeteren.

Ondanks het ongeloof en het socialisme in Duitschland, heeft de verspreiding van Gods Woord er nooit zulk een hoog cijfer bereikt als in 1895. Vooral in Roomsche streken was grooter vraag dan verleden jaar. In België 34468 tegen 18281 in 1893, in Spanje 64835 tegen 51907, in Italië 189653 tegen 169938. In Frankrijk was het werk minder voor-

spoedig, wijl het clericalisme er het hoofd begint op te steken. In Oostenrijk is de arbeid toenemend en belangwekkend. In Rusland gaat de Bijbelverspreiding voorspoedig. Als een Russische boer een bijbel ontvangt, ontbloot hij het hoofd en bidt dat God het Boek voor hem moge zegenen. In het hoofd der Armenische Kerk heeft het genootschap een welwillenden vriend. 400 bijbelvrouwen in Britsch-Indië bezoeken de harems. In Japan klom het cijfer van verkochte Bijbels van 35000 tot 114000 en in China van 236000 tot 289000. Johannes' Evangelie in een klein formaat werd bij tienduizenden onder de Japansche en Chineesche troepen verspreid. Ook voor Korea breken betere tijden aan. Afrika's binnenlanden en Abessinië worden door de colporteurs bezocht. Aan den Congo is het geheele N. T. in handen der gansche bevolking.

Gaarne zagen we het bericht in de handen van al onze lezers. Het doe de ontvangst van het Comité, die in 1894 f 1281,52 bedroeg (iets meer dan in '93) belangrijk toenemen. Nederland en koloniën hebben aan het Britsch en Buitenl. Bijbelgenootschap veel te danken. Liet het, en terecht, kort geleden den arbeid in Nederland over aan het zoo uitnemend werkend Ned. Bijbelgenootschap, dat mag niet doen vergeten, hoeveel het Britsche heeft verricht voor ons en nog alom doet. Het worde niet vergeten! Secret.-Penningm. is de heer W. van Oosterwijk Bruyn te Zeist.

DE MOORDEN IN CHINA.

't Is bekend hoe niet lang geleden in China een moordaanslag op de Christelijke zendelingen heeft plaatsgehad, een feit zoo ernstig dat de Europeesche diplomatie is opgetreden en voldoening geëischt heeft. Hoe schrikkelijk het toeging bewijst het volgende, ontleend aan een brief van den zending Pitcher, (men ontschuldige den vreemden stijl), die te Foochow was tijdens de moord voorviel:

„Den avond tevoren waren allen tezamen geweest en hadden dien avond aangenaam doorgebracht met onderlinge studie over het onderwerp: „De verheerlijking op den berg.”

Goedsmoeds gingen ze de rust van den nacht in, onbewust van de vreeselijke geschiedenis, die hen zou overkomen bij het volgend morgenlicht.

Een weinig na het aanbreken van den dag vielen de woestelingen aan op het huis van Rev. R. W. Stewart, met een helsch geschreeuw, dat door het hart moet gedrongen zijn van allen die het hoorden. Als een stortvloed drongen ze de slaapkamers binnen en sloegen zonder eenige verschooning de geheele familie ter neêr.

Mr. en Mrs. Stewart werden waarschijnlijk oogenblikkelijk gedood. Miss Nellie Saunders, die bij hen inwoonde, zich haastende om de kinderen te redden werd neergeslagen en gedood. Miss Lena, de kinder-

oppaster, werd vermoord terwijl zij poogde den zuigeling te beschermen. Deze vier werden naderhand bijna verbrand gevonden. Miss. T. Saunders, die mede daar in huis was, liep buiten het huis en werd terstond gedood. Herbert Stewart, zes jaar oud, werd gesneden of gestoken op vijf verschillende plaatsen, elk een van welke wonden doodlijk kon zijn. Hij stierf den volgenden dag. Onder al deze wonden pleitte hij voor het leven van de kinderoppaster (governess), welke hij zag neêrhouden. Mildred Stewart, oud twaalf jaar, werd gewond in de knie, de snede drong door tot in het gelid, en ze zal levenslang kreupel blijven, en misschien zal het nog haar leven kosten. De zuigeling Stewart werd gered door Lena, doch deze kreeg een vreeslijken slag boven het rechteroog en dwars over de borst, en met een scherp gepunt instrument een stoot tegen het hoofd, die door den schedel heendrong en de hersenen wondde, waaraan ze eenigen tijd later gestorven is. Cathleen Stewart, die heel vroeg naar buiten gegaan was om bloemen te zoeken voor des kleinen broeders jaardag, werd gezien en in huis gejaagd, waar ze ontkwam door onder het bed te kruipen, na eerst verscheidene slagen ontvangen te hebben. Later droeg ze elk een der kinderen op een veilige plaats, waartoe zij de kleine van onder de doode verzorgster moest trekken. Ewen Stewart, oud drie jaar, was ook onder het bed verscholen en ontkwam met eenige lichte kneuzingen.

Terwijl dit akelig tooneel hier plaatsgreep, werd door anderen van de moordpartij het huis aangevallen waar de dames van de „Zenana-mission” (vrouwen-zending) verblijf hielden. Vier van haar zijn gedood en zekere Miss Codrington werd een kruissnede toegebracht dwars over het voorhoofd en over den neus, en een andere die bijna het kinnebakken van de kaken afsneed, behalve andere steken in haar lichaam. Zij is echter levend naar Foochow gebracht, en er is hoop dat ze zal blijven leven.

Miss Hartford van de Amerikaansche Methodisten-zending, die nabij woonde in een gehuurd huis van een Chinees, werd wonderdadig gered. Ze heeft haar ontkomen te danken aan een getrouwe dienstbode. Het schijnt dat de moordenaars niet wisten waar zij was; indien ze dit geweten hadden had ze waarschijnlijk gedeeld in het lot der anderen. Miss Codrington heeft waarschijnlijk haar leven behouden door haar tegenwoordigheid van geest. De Zenanavrouwen vloden uit het huis door de achterraamen toen zij het woest geschreeuw hoorden, hopende langs dien weg te kunnen ontkomen, door zich in het kreupelbosch te verbergen. Doch ze werden terstond omringd. Miss Codrington, zoo spoedig zij zag dat er geen hoop van gespaard te zullen worden overbleef, riep luide de anderen toe: „Valt neer op den eersten slag, en doet geen tegenstand!” Zij werd in het hoofd gewond, als reeds boven gezegd, en haar aangezicht met hare handen bedekkende liet ze zich

vallen en hield zich volkomen stil; later werd ze bewusteloos. De moordenaars, denkende dat hun duivelsch werk met haar volbracht was, lieten haar liggen waar ze gevallen was, waar ze naderhand gevonden en door teedere handen der liefde opgenomen werd.

Terwijl geen van de inlandsche bergbewoners een vinger wilde opheffen, om deze hulpeloze vrouwen te helpen; ofschoon er gelegenheid was om zulks te kunnen doen kwam een oud man, waarschijnlijk een die begonnen was naar het Evangelie te luisteren. Deze viel op zijn knieën en begon ernstig te vragen, dat het leven der vijf dames zou verschoond worden. Meer dan een dezer woestelingen werd bewogen en scheen gereed naar hem te luisteren, toen de leider opkwam met een ontrold vaandel, uitschreeuwende: „Gij weet uwe orders. Slaat dood!” en toen sloegen ze hen dood.

Rev. H. S. Philips is ook wonderbaar ontkomen: hij woonde in een gehuurd huis van een inboorling, en geheel onbekend aan de moordenaars. Hij verborg zich achter eenige boomen, en zag den hoop woestelingen, belast met den roof, die weggedragen werd. Ziende nergens een van de zendelingen, veronderstelde hij dat ze allen gevloden waren. Dit is de vierde maal sedert zijne komst in China dat hij aan zulke moordenarijen ontkomen is. Toen de moordenaars weggegaan waren, heeft hij en Miss Hartford zich beziggehouden de gewonden te helpen.

Onmiddellijk werd om Dr. Gregory, mijlen verwijderd gezonden. Hij kwam aan te acht uren in den avond. Wat een benauwde dag moet deze geweest zijn. Toen werden de verwonden verbonden en de dooden afgelegd; en van de overblijfselen der verbrandden, de beenderen, in de kisten gedaan.

Te half twee, in den namiddag van Zondag, kwamen de gewonden te Foochow. Dr. Gregory en Mr. Phillips hebben veel lof verdiend. Toen de boot aankwam was het een jammerlijk schouwspel die gewonden te zien. Nooit waren meer onmenselijke en wreede wonden geslagen. De doode lichamen kwamen aan te Foochow, op Maandag den 5^{en} Augustus.

Pitcher voegt hieraan toe: „De twee lieve kinderen Stewart die, met slechts eenige lichte kneuzingen, het ontkwamen, zijn nu in een huis zeer nabij ons.

Het is treurig die kindertjes te zien, en te denken aan wat ze doorleefd hebben. Ze hebben drie broeders en zusters in Engeland, en een grootmoeder; Kathleen zeide: „O, ik gevoel mij zoo bedroefd om grootmoeder en de kinderen te huis.” En de arme kleine broeder schijnt het gebeurde met zich om te dragen, want elken nacht roept hij angstig uit dat ze komen, en schijnt de pijn en het geheele jammertooneel elken nacht nog eens te moeten doorleven.”

TURKSCH SPREEKWOORDEN.

Niet zeldzaam zijn de spreekwoorden, waarin de Turk de waarheid aanbeveelt, bijv.: „Zit mijnenwege krom, mijn zoon, maar spreek recht.”

„Wie zich ver houdt van de leugen, nadert God.”

„Wandel niet over de licht breekbare brug van de leugen; beter is het, mijn vriend! door den stroom te zwemmen.”

Zeer karakteristiek zijn de talrijke spreuken, waarmede de stilzwijgende, voorzichtig sprekende Turk, evenals Salomo, tegen de tong en de scherphcid van tong te velde trekt. „De tong is een beenlooze slang, die toch beenderen breekt.”

„Een meswond geeft een litteken, maar een wond door de tong geslagen, is onheelbaar.”

„De tong heeft meer menschen gedood dan het zwaard.”

„Die zijne tong aan banden legt, redt zijn hoofd.”

„Wie spreekt, die zaait, hij weet niet wat. Wie hoort, die oogst, en heeft de keuze.”

„Het hart van den dwaas ligt op zijne tong, — de tong van den verstandige is in zijn hart.”

„Luister duizendmaal, spreek éénmaal.”

UIT HET LEVEN.

Bijelroovers.

Omstreeks het jaar 1688 leefde in een klein dorp van het zoogenaamd Gailthal in Karinthië, een jongmensch als opzichter van een zich aldaar bevindenden salpeter- en buskruitmolen. Op zekeren dag bracht deze man zijn paard op een naburige markt en kreeg daarvoor 30 thaler. Op zijn terugreis bleef hij in een herberg overnachten, en daar hij meende dat niemand hem in den stal zou bemerken, deed hij hier bij het licht eener lantaarn zijn gebed uit Arndts „Paradijshofje”. Want hij behoorde tot het getal der onderdrukte Protestanten, aan welke geen openbare godsdienstoefening in het land meer toegestaan werd.

Gedurende dit gebed werd hij door een handelaar in paarden beloerd, die in hem aanstonds een Protestant ontdekte. De Salzburger wilde hem echter niet verraden, maar wenschte van de hem welkome gelegenheid gebruik te maken hem een boek te verkoopen, 't welk hij wist dat door de Lutheranen hoog geschat werd. Hij naderde daarom den Gailthaler, en toonde hem een grooten Weimarschen Bijbel, dien hij hem wilde verkoopen, zoo hij hem gaf, hetgeen die waard was. Zij werden het met elkander om den prijs van 30 thaler eens, en de Gailthaler bracht het kostbare boek met groote vreugde naar huis; want hij had reeds lang dezen schat gezocht, en dien nergens kunnen vinden. Daar hij echter de nauwlettendheid der rechters wantrouwe, die op de ketters steeds een wakend oog hielden, zoo durfde hij er niet openlijk in lezen,

maar verzamelde des nachts zijn kinderen in den kelder, en las hun hier uit Gods Woord voor.

Maar hoe voorzichtig hij ook te werk ging, hij werd toch eindelijk verraden, en op zekeren dag dat hij juist niet in den molen aanwezig was, drong onder bevel van den prior van Kôtschnah een aantal mannen zijn huis binnen, doorzochten het van boven tot beneden, en namen het kostbare bijbelboek met zich mede. Toen des avonds de man naar huis keerde, en vernam wat er was voorgevallen, begaf hij zich oogenblikkelijk op weg, om de roovers te achtervolgen. Hij trof hen in een herberg aan te Gresendorf, alwaar de prior met zijn metgezellen zich te goed deed: hij bracht hun den roef onder het oog. De Bijbel lag in een hoek. Men antwoordde hem dat zoo hij veel beweging maakte, men hem met zijn Bijbel aan den brandstapel zoude overgeven. Daar kwam de krachtige man, met inwendige woede tegen op, wierp de tafel der ontzette gasten om, sloeg met zijn stok rechts en links om zich heen, nam zijn Bijbel onder den arm, en haastte zich de deur uit om te ontkomen. De roovers deden wel alle moeite om hem te achtervolgen, maar de duisternis van den nacht belette hun, hem te onderscheiden. Hij begaf zich echter niet onmiddellijk naar huis, maar verborg den Bijbel in een bijna ontoegankelijke rotskloof; hij zocht toen zijn zonen op, toonde hun de plaats waar het boek verborgen lag, en nam daarop de vlucht naar Zevenbergen, wijl hij zijn leven in Karinthië niet meer veilig achtte. De Roomschen zeiden echter, dat de man met zijn Bijbel onmiddellijk door den grond naar de hel was gevaren.

Toen echter keizer Jozef II het edikt van tolerantie liet afkondigen, en de Protestanten weder durfden tevoorschijn komen, en zich tot gemeenten vormden, kwam ook de nu 94-jarige Gailthaler geheel onverwacht weder in Gailthal tevoorschijn, en verheugde zich zeer, niet alleen zijn huis en zijn nakomelingen weder te vinden, maar ook overtuigd te mogen zijn, dat zij door het gezegend gebruik van den Weimarschen Bijbel onder den langdurigen druk der vervolging standvastig waren gebleven aan het Evangelisch geloof. Later stond een der nakomelingen van dezen grijsaard als leeraar in dienst der Evangelische kerk in Karinthië, en aan hem zijn wij deze geschiedenis verschuldigd.

De Indianen en de telegraaf.

De eerste telegraaf in Chili, gelegd om de gemeenschap tusschen de forten open te houden, stond bloot aan vernieling door de vijandige Drancani-Indianen.

Er waren juist zoowat vijftig gevangen Indianen in het Chileensche kamp. Generaal Pinto riep hen bijeen, en hen op de telegraafdraden wijzende, zeide hij: „Ziet gij dien draad wel?” „Ja, generaal.” „Goed, jongens, past nu maar goed op om

je handen er af te houden, want wie hem aanpakt blijft er aan vastzitten, en is het onmogelijk hem weer los te laten." De Indianen keken elkander met ongeloofigen spottlach aan.

Daarop liet hij hen vervolgens, den een na den ander, den draad aanpakken, terwijl een krachtige batterij aan het andere einde in werking gesteld werd, en gehoord vervolgens iederen Indiaan den draad los te laten. „Ik kan onmogelijk," riep de eene wilde na den ander onder de wildste grimassen uit, „mijn handen zijn dood."

Eenigen tijd later stelde hij hen in vrijheid, doch onder het strenge gebod, het geheim van dien akeligen draad nooit te verklikken. Dit had het gewenschte gevolg; want de wilden fluisterden dit vreeselijk geheim elkander in de ooren, met het gevolg, dat weldra ieder lid van den stam het wist en... de draad bleef onaangeroerd.

* * *Een eenvoudig grafschrift.*

In de beroemde Westminster Abdij te Londen vindt men op het graf van een meisje, dat kort na de geboorte stierf, het volgende grafschrift dat we als echte poëzie opnemen.

„She tasted of the cup of life;
Too bitter 't was to drain.
She put it meekly from her lips
And went to sleep again."

Dat is in onze taal:

„Zij proefde uit den beker van 't leven;
Te bitter naar haar zin!
Kalm heeft ze hem wedergegeven
En sliep toen rustig in."

Cijfers.

De *Oorlogskreet* meldt de volgende feiten en cijfers.

„Er zijn op de geheele wereld 1500 millioen menschen, waarvan 107 millioen misdadigers, 5 millioen vermoedelijke dronkaards, 65 millioen bedeeden, 1 millioen gevallen vrouwen, 1890000 zelfmoorden in 10 jaar, 10000000 dooden in 10 jaar door oorlog of ander geweld, 34500000 is het totaal van hen die elk jaar sterven, 140 millioen kinderen sterven voor hun zevende jaar! 5532 millioen guldens worden per jaar aan drank uitgegeven, terwijl er voor de Zending per jaar wordt uitgegeven de som van slechts 33588000 guldens. Er zijn 894 millioen bekende heidenen, 175500000 Mohammedanen, 285 millioen Katholieken en leden der Grieksche kerk, 137 millioen die zich Protestanten noemen, 1 millioen slaven, waarschijnlijk zijn er veel meer, 10 millioen kannibalen, 15 millioen die nog menschen offeren, — 274100000 Polygamisten, 848 millioen onder wie geen zendelingen werken en het getal der Mohammedanen en heidenen is in de laatste honderd jaren toegenomen met 200 millioen.

De heilige beker.

Er bestaat een aantal legenden omtrent het zoeken naar den heiligen Gral, den beker waaruit Jezus, in den nacht toen Hij verraden werd, den wijn zou hebben gedronken. De schoonste en treffendste sage is evenwel die van den dapperen ridder, die het goede leven aan het hof van koning Arthur vaarwel zeide, en ver heen toog, om den geheimzinnigen beker te zoeken. Al zijn navorschen bleef evenwel vruchteloos. Treurig gestemd en met uitgeputte krachten besloot hij naar koning Arthur terug te keeren. Toen hij nu reeds in de nabijheid van het paleis was, zag hij een armen man aan den weg liggen, den dood nabij. Vol deernis steeg de ridder van zijn paard, zocht naar eene bron en vulde zijn drinkhoren met water en reikte het den stervende. En zie, de als beker gebruikte drinkhoren, begon te stralen als kostbare robijnen. Het hart van den ridder klopte heftig van vreugde. Eindelijk aanschouwde zijn oog den heiligen Gral! Deze genade werd hem geschonken, niet om de gevaren, die hij had getrotseerd of de moeilijke reizen die hij had gemaakt, maar eenvoudig op het oogenblik dat hij den arme en verlatene bijstond. De beste verklaring van deze legende zijn de woorden van Luther: „Goede werken maken iemand niet tot een Christen, maar men moet een Christen zijn om goede werken te doen."

Stijbloemen.

1. Op de heden *gehouden* paardenmarkt te... was geen enkel paard aanwezig.
2. Hedenmorgen werd de ongelukkige op een afgezonderde plaats op het protestantsche kerkhof, daar hij deze geloofsbelijdenis beleed, teraardebesteld.

P R I J S V R A G E N .

De Redactie wenscht wederom een tweetal prijsvragen uit te schrijven, waarop het antwoord wordt ingewacht bij de uitgevers, **vóór 15 Jan. a. s.** Men plaatse onder elk opstel een of andere spreuk of merkteken, dat ook vermeld staat *op* een gesloten envelop, *in* welke de schrijver naam, woonplaats en ouderdom opgeeft, en bij welke boekhandelaar men alsdan is ingeteekend.

1. Geef een beknopte, maar zooveel mogelijk volledige beschrijving van een stad in ons vaderland, van ten minste 20000 inwoners.

2. Waaraan is het toe te schrijven dat het Zendingswerk in onze Oost-Indiën tot nog toe zoo weinig vrucht heeft geleverd, terwijl wij toch reeds bijna drie eeuwen aldaar bezittingen hebben?

Voor de goede beantwoording van elke vraag wordt een boekwerk uitgelooft; ook een voor de goede beantwoording van beide. (De titels later op te geven).

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlands Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

DE WANDELLENDE JOOD.

III.

(Slot.)

Doch niet alleen Duitschland en Nederland, maar ook Frankrijk, Spanje, Italië, Denemarken en andere landen van Europa leverden bewijs voor de algemeene verspreiding der Ahasveros-sage, terwijl een achtbare rij van dichters haar gebruikte, en haar meer dan éene tendenz ten gronde legde.

Dat er hier zoowel als elders tal van bedriegers opstonden, die, gebruik makende van de populariteit dezer sage, op de lichtgeloovigheid der menschen rekenden en zich voor den wandelenden Jood uitgaven, zal voorzeker geen verwondering baren. Uit de velen, die zich als zoodanig bij de goë-gemeente aandienden, wil ik er u één voorstellen, die in het jaar 1623 te Yperen optrad. Hij was min of meer op zijn Turksch gekleed, droeg broek noch kousen, had een kaal hoofd, een zeer langen, grijzen baard en in zijne hand een pelgrimsstaf, waaraan een flesch hing. Toen hij zich aan de poort van genoemde stad vertoonde, vroeg de schildwacht hem in het Vlaamsch naar zijne herkomst en het doel van zijne reis. Hij gaf echter geen antwoord. Eerst toen de schildwacht hem dezelfde vraag in het Spaansch deed, antwoordde de man: „Ik ben de wandelende Jood.” De Breyne, zoo heette de soldaat, was zeer ver-

baasd, en voerde hem naar den rechter Van de Castele, die hem, eveneens in het Spaansch, een verhoor deed ondergaan, waarin de bewuste Jood mededeeling deed van den vloek, die op hem rustte, en tevens verlot vroeg om in Yperen zijn brood te mogen bedelen, zooals hij tot nu toe gedaan had. Dit laatste werd hem toegestaan, en nu stroomden hem vele gaven toe. Aan de tafel van den aartsbisschop, die hem ontboden had, sprak hij vloeiend Italiaansch, Latijn, Spaansch, Fransch, Engelsch en nog andere talen; alleen het Vlaamsch verstond hij niet, daar hij volgens zijn zeggen nog nooit in Vlaanderen geweest was. Des anderen daags werd hij bij een Italiaanschen hopman ontboden, die een ouden soldaat tot dienaar had, welke beweerde dat de geheimzinnige persoon niemand anders was dan Leopold Delporte, een soldaat, die met hem in Spanje gediend had in een regiment, dat toen in Gent lag. De hopman schreef toen aan den overste van genoemd regiment en verzocht dezen om inlichting. Intusschen had de bewuste Jood de hand gevraagd van Christina Verschuere, de dochter van den man, bij wien hij zijn intrek genomen had. Hij vertelde haar dat hij steeds gehuwd was geweest, en dat zijn 123ste vrouw drie maanden geleden gestorven was. Zijn vroegere vrouwen hadden hem altijd op zijne zwerftochten vergezeld en het steeds goed bij hem gehad. Christina had geen reden hem te wantrouwen, en nam zijn huwelijks-

aanzoek aan. Eenige dagen daarna echter, toen de vreemdeling zich naar een naburige plaats begeven had, verscheen er te Yperen een jonge vrouw, die naar den wandelenden Jood vroeg. Men verwees haar naar het huis van Verschuere, waar zij aan diens vrouw vertelde dat zij de echtgenoot van den door haar gezochte was, die haar vóór drie maanden in Acras gehuwd had. Toen nu de vreemdeling aan de poort verscheen, om naar de woning waar hij verblijf hield terug te keeren, wachtte de vrouw hem op, zeggende: „Nu, lieve man, wanneer denkt ge thuis te komen? In St. Omer hebt gij mij zonder geld achtergelaten.” De man gaf echter voor, haar niet te kennen, doch de vrouw liet het er niet bij. Zij wendde zich tot den rechter, en deelde hem alles mede, ook dat de zoogenaamde wandelende Jood niemand anders was dan Leopold Delporte. De rechter luisterde met aandacht naar haar verhaal, en vroeg haar of zij den volgenden dag nog eens terug wilde komen; dan wilde hij de zaak nog nader onderzoeken. In dien tusschentijd was er ook op den brief van den Italiaanschen hopman een antwoord van den overste uit Gent aangekomen, waaruit duidelijk bleek dat de avonturier een deserteur van zijn regiment was. Het gevolg laat zich denken. De zoogenaamde wandelende Jood werd gevangen genomen, voor den krijgsraad gebracht en tot de galg veroordeeld, welk vonnis te Gent aan hem voltrokken werd.

Het zou ons te ver voeren, wanneer ik u nog langer bezighield met de leugenachtige verhalen van al de pseudo-wandelende Joden, die zoowel hier als elders opdoemden, en wien het alleen om eigen voordeel te doen was. Liever wil ik dit met stilzwijgen voorbijgaan, om u in de derde plaats bij de strekking der sage te bepalen.

Dat deze sage zulk een algemeene verspreiding en veelvuldige bewerking gehad heeft, behoeft ons waarlijk niet te verwonderen. De geheimzinnigheid van den persoon, die er de hoofdrol in speelt, gepaard met het denkbeeld van het eeuwig wandelen en het niet sterven kunnen, verleende haar hoofdzakelijk zulk een ongemeene aantrekkingskracht. Geen wonder dus dat toen de sage eenmaal haar beslag gekregen had, het menschelijk vernuft er eene beteekenis in zocht te leggen.

Dat ze oorspronkelijk dienen moest tot bevestiging van de waarheid des Bijbels, in het bijzonder van die gewichtige gebeurtenis, met welke aanneming of verwerping de Christelijke godsdienst staat of valt, hebben we reeds gezien.

Latere beschouwingen zien echter in den wandelenden Jood niets anders dan het type, de personificatie van het Joodsche volk, dat om zijn vergrijp aan den Christus zijne nationaliteit verloor en tot rusteloos zwerven gedoemd werd. Overal waar de wandelende Jood zich heeft laten zien, daar hebben zich ook de Joden gevestigd. In alle eeuwen en

overal stonden ze aan de grootste vervolgingen bloot, en ook nog in onze dagen hebben onze oogen het aanschouwd, hoe scharen van Joden ook onze veste doorgetrokken zijn om, uit Rusland verdreven, in Engeland of de Nieuwe Wereld eene rustplaats te zoeken. Ja, bijna geen dagblad kunnen we in de hand nemen, of we worden er door de partij der Anti-Semieten aan herinnerd, hoe gaarne men de Joden lijden mag. Mogen we, wat ons land betreft, ook al getuigen dat het oude Bondsvolk hier een elders ongekende gastvrijheid mag genieten, te ontkennen valt het toch niet dat men ook hier voor den Jood, waar hij zich vertoont, altijd met een zekere schuchterheid op zijne hoede is, en het woord *Jood*, meestal met de epitheta *leelijke*, *vuile* verbonden, toont maar al te zeer aan, aan welke verachting zij ook hier zijn blootgesteld. En nu, van die verachting, van die vervolgingen, van dat nergens rust hebben tot op den jongsten dag, zal dan de wandelende Jood de verpersoonlijking zijn, eene verklaring, waarvoor veel te zeggen is, maar die niet in alle deelen opgaat.

Anderen daarentegen (en ze zijn niet gering) hechten aan de figuur van den wandelenden Jood, die niet sterven kan, maar telkens als een phénix uit zijne asch verjongd tevoorschijn treedt en tevergeefs naar rust zoekt, een andere beteekenis. Het begrip dat Ahasveros alleen het type van het Joodsche volk zou zijn, is hun te beperkt, te bekrompen, en daarom willen ze er liever een meer algemeene strekking aan geven. Voor hen is hij niet meer, maar ook niet minder dan de vertegenwoordiger der eeuwig worstelende, zich eeuwig verjongende menschheid. Menschengeslachten, zoo zeggen ze, komen en gaan, maar de menschheid, de eeuwige mensch blijft, en komt evenmin als Ahasveros tot rust. Als zoodanig wordt hij ons ook onder meer door Robert Hamerling in zijn *Ahasver in Rom* voorgesteld. Bij hem is Ahasveros echter niet de schoenmaker van Jeruzalem, die eens den Christus Gods onbarmhartig van zijne deur wees, maar Kaïn, de eersteling der ongeborenen (Adam en Eva), die den eersten moord beging, en geen rust voor het arme menschenhart kunnende vinden, dolende en zwerfende is op de aarde. En hiermede heeft natuurlijk Hamerling de gedachte, dat de wandelende Jood het zwerfende en verdrukte Bondsvolk moet voorstellen, meer in het algemeen op de menschheid overgebracht. Om dit denkbeeld in nog helderder daglicht te plaatsen, stelt Hamerling tegenover Ahasveros, den man, die sterven wil maar niet sterven kan, Nero, den onbeperkten gebieder van het machtige Rome, den man vol levenslust, die niet sterven wil, maar toch sterven moet. Wat Nero had willen zijn namelijk onsterfelijk, dat is Ahasveros. Wijl God het wist, zegt Ahasveros, dat de mensch zich naast Hem op den troon zou trachten te verheffen, en zich zelf tot God zou willen maken, heeft Hij door mij den dood in de wereld

gebracht, en tot dank, of liever tot straf daarvoor, heeft Hij mij van den dood verschoond. Met zijn verlangen naar de onsterfelijkheid heeft Nero zich vergrepen aan de menschheid, want die alleen is onsterfelijk. En juist dat vergrijp aan de onsterfelijke menschheid kost hem den dood, en, door wanhoop gedreven, stort hij zich in zijn zwaard. „Want”, zegt Hamerling: „Götter kommen und schwinden, ewig wandert Ahasver!”— (Goden (mensen) komen en gaan, eeuwig wandelt Ahasver!)

De conclusie van Robert Hamerling ligt voor de hand, namelijk *niet* de enkele mensch zal zich tot God maken, want *slechts* de gansche menschheid is onsterfelijk als God, en dus God, en streeft alzoo de mensch naar onsterfelijkheid, dan is dat een vergrijp aan de menschheid. Dat de eerste gedachte namelijk dat de enkele mensch zich niet tot Gode make, *waar* en recht Christelijk gedacht is, behoeft geen betoog, doch de tweede is zoo door en door valsch dat de onjuistheid er van reeds bij eenig nadenken dadelijk in het oog springt, en niet anders kan beschouwd worden dan als een uitvloeisel van den geest onzes tijds, wiens streven het is, den armen mensch tot God te verheffen.

Neen, noch de mensch in 't bijzonder, noch de menschheid in 't algemeen is God of goddelijk — de heilige Schrift en ons arme, zondige hart leeren het ons wel anders — maar Hij, bij wien geene verandering is of schaduw van omkeering en die leeft tot in alle eeuwigheid. Toen de mensch door de zonde in het paradijs, ook het leven verbeurd had, heeft Hij in zijn groote barmhartigheid het uitzicht op de verlossing uit den eeuwigen dood geopend, en alleen aan de voeten van Hem, die zijn leven daarvoor heeft willen afleggen, is rust, is de eeuwige rust te vinden, niet alleen voor den enkelen mensch, maar ook voor de menschheid.

En wandelt de wandelende Jood, de geheimzinnige man met zijn zonderlinge pluige, verweerd gezicht, zilverwitten baard en met het hoofd op de borst nog steeds in literatuur en kunst onder ons rond, hij zij ons een baken in zee om de rust niet te zoeken waar ze niet te vinden is, maar op den Calvariënberg aan den voet van dat kruis, dat God zelf als een eeuwig teeken zijner grondeloze barmhartigheid aldaar geplant heeft. Wat er dan ook gebeure, en hoe men zich ook zal opmaken om den Christus Gods, den waren Rustaanbrenger, te verdringen, geen nood, Christus zal steeds het middelpunt der wereldgeschiedenis en de Christelijke wereldorde steeds het zuurdeesem der wereld blijken te zijn.

Komt, vermoeden, komt tot Hem!
Gij, door onweer voortgedreven!
Toeft niet langer, hoort zijn stem!
Hij wil u de ruste geven;
En de rust, die Hij u biedt,
Geeft Hij u om niet, om niet.

R.

A. KREKEL.

JACOBUS REVIUS.

VI.

Ja, het is alleen de lof van God, dien hij zoeken wil. Hoort maar:

— Waer ick een nachtegael, ick wou mijn Schepper eeren,
Met sijnen grooten lof altijd te quinckeleren,
Dat bosschen, berch en dal sou deunen van den clank
En de wout-vogeltjens vergeten haren sanck:
K'en ben geen nachtegael, maer in veel grooter eere,
Een mensch, het evenbeelt van aller Heeren Heere.
Ick wil dan mijne stem doen hooren alle man
En prijsen Hem soo hooch en verre als ick can.

Ziethier eene proeve van die verheerlijking Gods „soo hooch en verre” het kan:

De sterren op haer self zijn aengenaam van luyster,
Maer als de mane schijnt, soo sijn de sterren duyster.
De mane men seer hel siet aen den hemel staen,
Maer als de sonne rijst, verdonckeret de maen.
Die sonne is een toorts, die wonderlijcken stralet,
Maer 't menschelijk verstant voor hem den prijs behalet.
Het menschelijk vernuft sich wijt en sijt wtbreyt,
Noch is het duysternis voor Godes heerlijkheyt
De sterren, maen en son en geest en al moet swichten
Voor God, dat groote Licht, den Vader aller lichten.

Helaas, dat de mensch der zonde dien God niet zoekt, of, zoo hij Hem zoekt, niet op de rechte wijze zoekt:

Diogenes, met een ontsteken lantaren
Socht menschen op de marckt daer duysenden vergaren.
Die schimper had wat rechts. Maer siet, hoe menich sot
Nu by den hellen dach gaet tastende na God,
Niet bruykende sijn woort, om sekerlijk te treden,
Maer de beroockte slons van menschelijke reden,
Die hem verwerret in een doolhof sonder ent,
Soo dat van duysenden Hem qualijk een en kent.

Wil men de ware wijsheid betrachten, die naar des apostels woord, als van boven zijnde, zuiver, vreedzaam, bescheiden, gezeggelijk, vol van barmhartigheid en van goede vruchten, niet partijdig oordeelende en ongeveinsd is, dan ga men den mensch voorbij en vrage naar wat God zegt. Immers besluit Revius terecht:

Wanneer den mensche spreeckt, die lichtelijken dwalet,
Soo vraeg ick niet van wie, maer wat daer is verhalet;
Wanneer de Heere spreeckt, 'k en vraeg niet wat hij zij,
Maer wie gesproken heeft, en dat genoeget mij.

Uit het Woord van onzen God onze kennis puttende, komen wij ook tot de rechte beschouwing van den mensch. De diepste trek in Revius' anthropologie is dan ook geen andere dan 's menschen onvermogen, dat hij meesterlijk teekent in deze woorden:

Soo weynich als men wyn wt netelen can drucken,
Soo weynich als de Moor can bleycken syne huyt,
Soo weynich als de losch sijn vlecken wischen wt,
Soo weynich als men mach van dorens vijghen plucken;
Soo weynich als een steen hem rechten can of bucken,
Soo weynich als een trom van sellef slaen geluyt,
Soo weynich sonder vocht opschieten can het cruyt,
Soo weynich sonder saet den lantbou can gelucken;

Soo weynich als een pot self wasset wter aerd',
 Soo weynich als een kint hemselven teelt of baert.
 Soo weynich als een lijck can ploeghen ofte delven;
 Soo weynich als een huys wordt sonder hant gesticht,
 Soo weynich als den dach comt sonder 't sonnelicht; —
 Soo weynich heeft den mensch het goede van hemselven.

En dat hij niet maar over *anderer* zondesschuld sprak, maar ook een blik in eigen hart en leven had leeren slaan, leert ons zijn roerend schoone zieleklacht: „*Hij droech onse smerten*”, die aldus luidt:

't En sijn de Joden niet, Heer Jesu! die u cruysten,
 Noch die verradelijck u togen voor 't gericht,
 Noch die versmadelijck u spogen in 't gesicht,
 Noch die u knevelden en stieten u vol puysten;
 't En sijn de crijchsluy niet die, met hun felle vuysten,
 Den rietstock hebben of den hamer opgelicht,
 Of het vervloecte hout op Golgotha gesticht,
 Of over uwen rock tsaem dobbelden en tuyschten; —
Ick ben 't, o Heer! ick ben 't, die u dit heb gedaen,
 Ick ben de sware boom, die u had overlaën,
 Ick ben de taeye strengh daermeë ghy waert gebonden,
 De nagel en de speer, de geesel die u sloegh,
 De bloetbedropen croon, die uwe schedel droegh;
 Want dit is al geschiet, eylaes! om mijne sonden! —

Die zonde doet den mensch zelfs zinken beneden het dierlijke, dan namelijk, als hij aan zijn eigen dwaasheid wordt overgelaten. „Als ik”, zoo zingt Revius:

Als ick de mannen sie die, met een deflich wesen,
 Van lant en luyden haer doen lieven ende vresen,
 Als ick se overmerck die met een goeden raet
 Aen onse broosche lijf doen wonderlycke baet,
 En dan mijn oogen slae op die als helle lichten
 Met leeren en met daet des Heeren kercke stichten,
 Soo segg' ick in myself: wt dese dingen blijckt,
 Dat geenich dier den mensch in wysheyt en gelyckt.
 Maer sie ick wederom die alles willen weten
 Wt teyckens in de hant of 't dwalen der planeten,
 En menich gokelaer, en menich alchymist,
 Die nimmer wys en wort eert alles is gemist,
 En die rontom het lant met Iyer-brieven lopen,
 En die den hemel self verpachten en vercopen,
 Soo segg' ick in myself: wt dese dingen blijckt,
 Dat geenich dier den mensch in sotheyt en gelyckt.

Beter ware het dat de mensch al zijne kunstnarijen, die beuzelingen zijn, liet varen, om den Heere te dienen overeenkomstig zijne roeping. Want tot het vervullen zijner levenstaak heeft de mensch slechts over eene korte wijle tijds op aarde te beschikken. 't Is waar, zoo zegt Revius in een zijner puntlichten:

De sonne lopet snel bij dagen en bij nachten,
 maar:

Noch snelder loopt de tijt, hoewel wijt niet en achten;
 De sonne heeft gerust ja ruggeling gejaen,
 En dat en heeft de tijt noch nimmermeer gedaen.

Integendeel, rusteloos spoedt de tijt voort. En niettemin spreekt de mensch in zijne dwaasheid nog van en jaagt hij naar „tijdverdrijf”. Maar Revius hekelt:

De dagen vallen lang, de nachten lange duren,
 Ja, menichmael te lang vertoeven ons de uren,
 De tijt vervelet ons; om dien te worden quyt,
 Met alle sotterny verdrijven wij den tijt;
 En als den langen tijt wij hebben wech-gedreven,
 Beschuldigen wij noch — de cortheyt van ons leven!

Doch ten onrechte zou het u toeschijnen, als kon Revius slechts in breede regels schrijven. Juist op het gebied van de maat is hij zeer rijk aan afwising. Leest daarom eene proeve van een anderen maatslag, behelzende zijne gedachten over den „*Doot*”:

Als Godes Soon den heerscher over al
 In stille rust dit aertsche brengen sal,
 En 't swack gemoet, verguichen door syn bloet,
 Soo en suldy my,
 Van de sonde vry
 En van haren vloeck ontladen,
 O slaep, o soete slaep, niet schaden.

Als ick ontwaeck door Christi laetste stem,
 Aenschouwende het nieu Jerusalem,
 Hetwelck Hij geeft, die in syn vreesse leeft;
 Dan en suldy my
 Van mijns Heeren sy,
 Die my in sijn rijk sal leyden,
 O slaep, o soete slaep, niet scheyden.

Ick slaep, ick waeck, ick ben gelijcke bly,
 Want my altoos mijn Heylant blijvet by
 En toont my 't licht, van zijn vriendelijck gesicht,
 Die my heeft gestelt
 Onder u geweld
 En na u het salich leven,
 O slaep, o soete slaep, sal geven.

Of wilt gij kalmer maat, hoort hem dan bidden, in zijn „Gebet voor de belegeringe van 's Hertogenbos”, ook om andere redenen hoogst merkwaardig:

Ghy, die in den Hemel woont,
 En van daer de vorsten croont,
 Die hier wagen goet en leven,
 Om den vyant te doen beven,
 Die vertredet uwe eer;
 Wil ons horen, lieve Heer!

Gevet den Nassauschen helt,
 Die getogen is te velt
 En, versien van cloecke mannen,
 Heeft sijn tenten wtgespannen
 Voor Den Bos, al sijn begeer; —
 Wilt ons horen, lieve Heer! —

Geeft hem wijsheyt ende cracht,
 Deckt hem met u trouwe wacht,
 Laet getroost sijn ruyters draven,
 Laet gerust sijn knechten graven,
 Geeft hem gunstig wint en weër;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Sendet uwen Engel wt,
 Dat hy onsen leger sluyt
 Met sijn bulderende vaders;
 Hoedt den Prince voor verraders,
 Dat geen aenslach hem en deer;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Weest gestadich aen sijn sy,
 Als hy, op de battery,
 Spelet met syn grove ballen;
 Laet de muynen voor hem vallen,
 De rondeelen storten néer; —
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Neemt den vyant sijnen moet,
 Neemt hem wijsheyt ende spoet,
 Neemt hem coren ende haver,
 Neemt hem krijger ende graver,
 Neemt hem harnas en geweer;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Maeckt verzaechtheyt in de stat,
 Maeckt de wakers moê en mat,
 Maeckt onveylich hare straten,
 Maeckt onwillich haer soldaten,
 Seeg' en segen van haer keer;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Maeckt den oversten veracht,
 Doet verkwijnen sijne macht;
 Maket, dat de borgerye
 Weygere sijn heerschappye,
 En den Staten hulde sweer';
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Comt den Spanjaert voor den dach,
 Om ons heyr te bieden slach
 Of de stede te ontsetten,
 Uwen adem moet hem pletten,
 En wechblasen als een veêr;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Sent hy hen, in haren noot,
 Wijn of voeder, cruyt of loot,
 Latet blyven onderwegen,
 Latet van ons syn gecregen;
 Smijt sijn wapenen omveer; —
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Laet Philips van sijnen schat
 Niet ontfangen dit noch dat!
 Geeft dat hy, na lange hopen
 In syn eygen nest gecropen,
 Suygt sijn poten als een beer;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Maket sijnen buydel leck!
 Sent hem dierte en gebreck,
 Dat sijn krijchsvolck onbetalet
 Haren schaed' aen hem verhalet,
 Die nu teren op haer smeer;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Jaget eenmael wt den Bos
 Beyde wollef ende vos,
 Schickt daer uwe trouwe knapen,
 Weydet de verdoolde schapen
 Met u Goddelijke leer!
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Wilt de palen van ons lant
 Schutten met u hooge hant;
 Hoedt se voor bedeckte lagen
 En voor onvoorsiene slagen,
 En verlaet se nimmermeer;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Brenget weêr den gulden tijdt,
 Maeckt ons dit verwoesten quijt,
 Slaet u cudde weder gade,
 Dat dien dief haer niet en schade,
 Noch den huylinck niet en scheer;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Geeft, dat yder, soet en stil,
 Mach naleven Uwen wil,
 Dat de groote mette cleyne
 Niemand dien' als u aleyne,
 En hem redelick geneer';
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Geeft den bouwer op het lant
 Vruchten van hetgeen hy plant,
 Geeft de poorters in de steden
 Vele heyls en vele vreden,
 Datse winnen cost en clêr;
 Wilt ons horen, lieve Heer!

Ghy sijt die de krijgers vuert,
 Ghy sijt die de machten stuert,
 Ghy cont wonderlijk behouwen,
 Op u jonste wy vertrouwen,
 Niet op ruyter ofte speer; —
 Wilt ons horen, lieve Heer!

IN HET LAND VAN ISMAEL.

Het is een velen niet onbekend feit dat in den laatsten tijd de roepstem des Evangelies ook is uitgegaan tot Ismaels land, het Arabië, dat nog altijd zit in het schemerlicht der Halve Maan, waar Mohammed de geesten beheerscht.

Ontzaglijk moeilijk is echter daar het zendingswerk. De bezwaren zijn zoowel van geestelijken als van stoffelijken aard. 't Best zal men dit begrijpen, als men leest wat door een der weinige zendelingen, den Ned.-Amerikaan Zwemer, uit het begin dezes jaars werd gemeld. Hij arbeidt te Muskat of Maskat, in het land aan de zuidkust, dat onder een Iman of Mohammedaanschen sultan staat.

Het spijt ons, zegt hij, in dit kwartaal geen enkele reistoer te kunnen melden aan de kust of in de provincie van Oman. Een voorgenomen reis langs de zuidkust werd verhinderd door het uitbreken der rebellie, geleid door zekeren sheikh Saleh van Samed.

In het binnenland te reizen is alleen raadzaam onder een wacht van soldaten, die verkregen kunnen worden van den sultan van Muscat, doch onder voorwaarde dat geen Bijbels of godsdienstige boeken zullen meegenomen worden om te verkoopen.

„Een groote en krachtige deur” is voor ons geopend in Muscat zelf, met zijn zacht bewind onder strengen politieken invloed, „het middelpunt van handel en nieuwstijdingen.” Het was daarom ons pogen in dit kwartaal, in Muscat alle dingen te beproeven, en alle dingen te hopen.

Er is een schreeuwende behoefte in alle Mohammedaansche landen, dat een beter stelsel van onder-

wijs de plaats innemen moge van het enkel „van buiten leeren” der Moslemsche scholen. Maar juist hier is de moeilijkheid: in hun *schoolstelsel* vindt het onderwijs door de Christelijke zending een machtigen mededinger en tegenstander. De Moslem laat geen stelsel van onderwijs toe, dat niet begint met „*bismillah*” (de Mohammedaansche belijdenis).

Wegens zekere onverschilligheid aangaande den godsdienst, en de zachtheid van de regeering te Muscat scheen het in 't eerst, alsof deze tegenstand wel overwonnen kon worden. Zoo deed ik, dit kwartaal, een tweede poging om een school te openen te dezer plaats. De moeilijkheid, die vroeger zich opdeed, was om de toestemming der ouders voor het onderwijzen hunner kinderen te verkrijgen. Maar als er nu geen ouders zijn? — Ik zocht, en vond een getal Afrikaansche jongens, meest weezen, en bewoog hen in mijn huis te komen om onderwijs te krijgen. Een kamer werd tot school ingericht, en de jongens, wier getal eenmaal klom tot vijftien, kregen logies en voeding. Eenigen tijd lang bleef dit onbekend aan de Moslem-onderwijzers. De jongens kwamen met blijdschap ter school, en reeds leerden ze eenvoudige woorden en volzinnen lezen.

Mijn blijdschap eene school geopend te hebben, was kort van duur. Aan een Moslemsch „*nuialleh*” werd mijne poging bekend, en, hoewel ik hem verklaarde de toestemming te hebben van alle partijen die er in betrokken waren, gebood hij den jongens mijn school te verlaten, en nooit weer terug te komen tot den Nussara (Christen-onderwijzer.)

Dit wat de geestelijke moeilijkheden betreft; men zal zien dat de andere niet minder zijn.

Kort hierna werd alle gelegenheid voor 't zendingswerk afgesneden door het verraderlijk innemen van Muscat.

Op den morgen van 13 Februari werden we gewekt door kanongebulder van de forten, en de volle lagen geweerschoten in de straten, gemengd met het woest geschreeuw der Bedouinenstrijders, en het luid jammergeschrei van vrouwen en kinderen. Spoedig wisten we het nieuws. Muscat was ingenomen door een opstandigen Arabischen sheikh. De sultan, uit zijn paleis verdreven, had de vlucht genomen in een der forten, van hetwelk hij onmiddellijk kanonvuur opende op de indringers, die bezit genomen hadden van zijn paleis.

Tien dagen lang bleven we in het zendingshuis, met deur en vensters gesloten en gegrendeld tegen de geweerkogels, die fluitend door de straten vlogen. Gedurende korte tijdstippen van wapenstilstand werden we voorzien van voedsel en water, en tweemaal nam ik de gelegenheid tebaat om den Bijbelwinkel in de bazaar te bezoeken. Daar het onmogelijk was mijne boeken ergens elders te brengen, werd een plakkaat aan de deur gehecht met het zegel van den consul der Vereenigde Staten er op, waarschuwend tegen plundering en roof.

Binnen de barricaden werd de stad in goede orde gehouden door de overweldigers, die geen rooverij toelieten, zoolang ze bleven hopen de stad te kunnen houden. Toen twee Engelsche oorlogsbotten aankwamen (welker onzijdigheid niet verzekerd was) en majoor J. Sadler, de politieke agent voor Muscat, order gaf dat alle Britsche onderdanen de stad zouden verlaten, gingen wij op uitnodiging naar de woning van den agent, die buiten de lijn van het vuren was. Gedurende dien tijd werd het zendingshuis opengebroken door de soldaten van den sultan, en het persoonlijk eigendom bijna geheel vernield of gestolen.

Na vijftwintig dagen van een vernielenden strijd, waarin misschien driehonderd man gedood werden, en geen van beide partijen de overwinning behaalde, werd de vrede gesloten tusschen den sultan en den indringenden sheikh door het betalen van een som gelds aan laatstgenoemde. Eer echter de Bedouinen de stad verlieten, staken zij den brand in de bazaar en tallooze palmbladen-hutten der armen, en de soldaten van beide partijen roofden onverhinderd de geheele stad door!

Onze Bijbelwinkel was opengebroken en beroofd, hoewel het John Jezdi, onzen vrouwen colporteur, gelukte een aantal boeken elders te bergen. Terwijl hij hiermede bezig was, werd hijzelf van zijne kleederen beroofd. Voor omtrent 200 rupees waarde aan Bijbels en boeken werd vermist. Hoewel Muscat grootendeels in ruïnen ligt, zoo begint toch, bij het einde van dit kwartaal, de koophandel weer te verlevendigen.

Alleen in het Oosten zijn zulke toestanden mogelijk. Er behoort genade toe altijd daaronder „goeden moed” te hebben.

ONZE TAAL.

In de *Haarl. krant* maakte onlangs de heer H. ettelijke opmerkingen over „krantentaal”. Enkele brengen we onder de oogen onzer lezers.

„Onze kranten” zegt hij, „maken zich min of meer belachelijk door hun manier van zich uit te drukken, zoodra zij over vorstelijke personen spreken. Smaaklooze gemaaktheid en germanismen strijden dan om den voorrang. Een koning verlaat zijn rijtuig niet, maar hij *stapt af* of hij *stijgt uit*. Als een troep boerenkinderen, onder opzicht van een schoolmeester, hem staat te vervelen door het zingen van een liedje, geeft hij *Hoogstdezelvself welgevallen te kennen*. Hij wandelt of loopt niet langs de rijen der menschen die hem begluren, maar hij *schrijdt voort*; hij bekijkt niet de eerepoort van sparretakken enz. maar hij neemt die *in oogenschouw*. Als een koning genoeg heeft van de toespraken van burgemeesters enz., gaat hij niet naar zijn kamer, wel neen: *hij trekt zich in zijne appartementen terug*.

Een andere opmerking: er verschijnt tegenwoordig bijna geen enkel nummer van een krant, waarin men niet leest dat misselijke *last not least*, inplaats van ons echt oud-hollandsch *lest, best*. Dat *last not least* geeft den lezer den indruk dat dit de eenige Engelsche uitdrukking is, die den schrijver van het bericht bekend is, en dat hij daarmede zoo in zijn schik is, dat hij die kennis te pas en te onpas moet luchten.....

Ook met de punctuatie is het in de meeste kranten treurig gesteld. Het schijnt wel of het fraaie boekje van wijlen Frijlink „Over de Punctuatie” niet meer gelezen wordt. 't Zou wel goed zijn, als er eens een nieuwe uitgaaf van dat werkje verscheen. In slechts éen enkele Europeesche taal, in het Fransch namelijk, wordt het voegwoord *et* beschouwd als een komma overbodig te maken, en dit onredelijk gebruik is in ons land nagevolgd, en wordt nog steeds nagevolgd niet slechts door verre de meeste kranten, maar zelfs in tijdschriften en schoolboeken, die taalkundige vragen behandelen. De Engelschen, Duitschers, Denen, Zweden, Spanjaarden, Portugeezen en anderen zijn wel wijzer: zij plaatsen een komma vóór *und* en *and*, *og* en *och*, *y* enz., waar zulks noodig is. Wel heeft *Het Nieuws van den Dag* eenigen tijd geleden, om de beteekenis van een komma in 't licht te stellen, het aardige grafschrift gegeven, dat ik hier zeker wel mag herhalen;

„Hier ligt mijn huisvrouw Griet:

In den hemel is zij niet

In de hel,

Dat weet ik wel.”

Door het plaatsen van een komma tusschen *zij* en *niet*, gaat Griet uit de hel naar den hemel. Ook het fraaie voorbeeld van het noodzakelijk gebruiken van een komma, vóór *en* dat in het bovengenoemde werkje van Frijlink gegeven wordt, moge hier herinnerd worden:

„Mannen, vrouwen, en kinderen liepen met vuile neuzen op den dijk”.

Neem die komma vóór „en” weg, en niet slechts de kinderen, maar ook de mannen en vrouwen hebben vuile neuzen.

Ook tegen de naamvallen zondigen vele kranten, vooral in advertentiën van verloren dingen. Men leest „*Den* vinder wordt verzocht, enz.” en dus den vierden naamval inplaats van den eersten. De steller van zulke advertentiën zal misschien beweren, dat het de derde naamval is, en dus dat hij wil zeggen: „aan den vinder wordt verzocht”. Maar men verzoekt niet *aan* iemand iets, en de derde naamval komt hier dus niet te pas; evenmin, om dit in het voorbijgaan te herinneren, dat men ook niet — zooals ook vele krantenschrijvers doen — *aan* iemand iets herinnert. De Duitschers doen dat wel, maar wij Nederlanders verzoeken iemand iets en herinneren ons iets; — herinneren is, zich iets weder te binnen brengen.”

En in een boek van den heer Peperkamp te Roermond, dat getiteld is *La France en Hollande*:

„Nos Hollandais d'aujourd'hui trouvent leurs *costumes, uniformes, tenues, pantalons, jacquetten, pardessus, bottines, parapluies* et *parasols* dans le *vestiaire* et la *garde-robe*. Dans le *kabinet*, la *chiffonnière* et la *commode*, ils enferment leurs *bijouterieën, braceletten, broches, médailles, médaillons, colliers, parures, portemonnaies*; dans le *toilet-necessaire*, leurs *flacons, odeuren* et *parfumerieën*. Ils *mediteeren* leurs *billets doux, acquitteeren* leurs *kwitanties, redigeeren* leurs *brochures, rapporten, circulaires, rekwesten*, ils *lanceerent* leurs *invitaties* pour le *bal*, la *soirée*, le *theater*, ils *cacheteeren* les *enveloppen* et y mettent l'*adres* devant leurs *bureaux*. Les *familles meubeleeren* et *tappisseeren* leurs *salons de bonheurs du jour, guéridons, étagères, lustres, gravures, aquarellen, fauteuils, canapés, pouffes, tapijten, portières*, ils *orneeren* la *cheminée* de *pendules, candelabres* et *coupes*, la *console* de *portretten, albums, statuetten, busten, bibelots, miniatures, medaljes*; ils *prefereeren* comme *pousse-café* ou *likeuren*, après le *dessert*, le *cognac* ou la *chartrouse*.”

Ziehier dus een Fransch boek, dat bijna geheel *Fransche woorden* moet gebruiken om te vertellen hoe *Nederlanders* spreken!

Voorwaar 't ziet er bar met onze taal uit. En 't zijn helaas niet het minst de Christelijke bladen, die dit geknoei in de hand werken. Inplaats van gelijk Hildebrand allengs die „vreemde goden” weg te doen, worden ze bij voorkeur gebruikt en zijn vooral veel staatkundige opstellen haast onleesbaar. En dan beweert men nog echt Nederlandsch te zijn!

Ons geheele volk zondigt in dezen uit luiheid en onverschilligheid des geestes. De Duitschers met den keizer te beginnen doen beter. En als een groot volk begrijpt hoe dat noodig is en van 't hoogst gewicht, wat moet dan ons kleine volk niet doen!

GEEN VLEIENDE BESCHRIJVING.

De N. R. C. gaf onlangs uit Napels dit te lezen: „Onaangenamer, terugstootender menschengslag dan de Napolitanen bestaat er niet. Ook door den Italiaan zelf wordt de Napolitaan met den nek aangezien. Lafhartig, kruiperig, altijd op winstbejag uit, nooit te vertrouwen, indringend, rumoerig, in den handel niet sluw maar welhaast kinderachtig bedriegend, den mond honig maar wrok in het hart. Deze bevolking heeft nimmer verdiend dat de beschaafde wereld zich zoo voor haar interesseerde als even vóór het jaar 1860 het geval was. Aan het stadhuis zijn twee marmeren tafels aangeslagen met de namen van de patriotten, die voor de vrijheid strijdend door het schrikbewind der Bourbons op het schavot werden gebracht. Maar het geheele raadhuus zou te klein

zijn voor tafels die vermeldden, hoeveel misdaden de camorra in *Napels* heeft begaan en nog begaat.

Gelijk het volk, zoo zijne geschiedenis. Immers juist de geschiedenis wijst den ontwikkelingsgang van het volk aan. *Rome* met zijn heerlijk roemruchtig verleden steekt boven alle volken der wereld uit. In de geschiedenis van *Napels* is alles duisternis. Burgeroorlog, moord, onderdrukking, misdaad. Niets dan bloed, hetzij de dolk van den sluipmoordenaar, het zwaard van den scherprechter of het mes van het bestiale volk het vloeien doet. Geen lichtpunt, geen heldengestalte. Doch ja, Konradijn, de laatste der Hohenstaufen, wien echter wederom te *Napels* het hoofd werd afgehouden op hetzelfde plein, waar bijna vier eeuwen later de dronken Masaniello voor Fransch geld met zijne stamgenooten den woesteling speelde.

Altijd hebben vreemdelingen hier de baas gespeeld. Maar moet die lange lijst van gruweldaden, van de Noormannen af tot Ferdinand II, nu worden toegeschreven aan die heerschers eerder dan aan het volk, dat altijd getoond heeft niet op redelijke wijze geregeerd te kunnen worden? De vrijheid is een te kostbaar bezit om er misbruik van te maken. Van beschaving is bij het Napolitaansche volk geen sprake. Het komt mij dus voor veel beter te zijn *Zuid-Europa* met name *Zuid-Italië* en *Turkije* eerst terdege te gaan ontbolsteren, vóódat wij aan *Afrika* of *Azië* gaan denken. Inderdaad, ten zuiden van de Alpen is op dat gebied nog veel te doen.

En welk een stad!

In de nauwe straten is het gaan bijna onmogelijk. Ik dring mij door de menigte voetgangers, rijtuigen en handkarren. Zie ik rechts bij toeval een koetsier staan, hij verkeert in de meening dat ik hem noodig heb, klapt als een bezetene met zijn zweep en schreeuwt mij herhaalde malen in 't oor, of ik met hem in zijn smerig koetsje rijden wil. Links duwt een verkooper mij zijne korallen en schildpadkammen onder den neus, een straatjongen smeekt mij om mijn eindje sigaar, een courantenventer brult allerlei namen, een drager met citroen-ijswater vraagt of ik drinken wil, eenige draaiorgels slaken klagende tonen, halfnaakte mannen en jongens, manden met stinkende visch dragend, raken mij aan met een uit den korf pui-lende poliep of inktvisch, en tusschen al dat gewoel, gedrang en gestink, staan de politieagenten als nieuwsgierige vreemdelingen, zonder zich in 't minst om orde te bekommeren. Mijn troost moet ik zoeken in het Museum, waar de kunstschaten opgehoopt zijn, met name alles wat te *Pompeï* en *Herculanum* is gevonden; waar de klassieke rust een geestelijk bad geeft; — in een restaurant tegenover een schotel macaronie, waar ik althans den bewegelijken kelner het zwijgen kan opleggen; — en in een zeebad met het hoofd onder water, waar de visschen gelukkig stom zijn. Want in *Napels* zelf schijnen ook die dieren meê te schreeuwen.

ONZE LEESTAFEL.

„Capadose” de bekende Vereeniging voor Goedkooppe Zondagsschool-uitgaven (HÖVEKER & Zoon, Amsterdam) opende de rij der kerstboekjes met een achttal oude en nieuwe kennissen, die wij met genoegen bij onze lezers kunnen aanbevelen.

De Losprijs, Historisch verhaal van P. J. Kloppers. uit den tijd van Leycester is een boeiend verhaal, dat den mislukten aanslag der Engelschgezinden op Leiden beschrijft. Enkele zelffouten ontsieren dit overigens fraai uitgevoerde boekje. Fouten die het critisch oog der jeugdige lezers wel niet ontgaan zullen.

Onder de oude kennissen noemen wij

De kleine hertog van T. M. Looman. Een verhaal uit de kinderjaren van Richard zonder Vrees.

De schipbreukeling uit het verre land, van J. de Liefde. Een schoon verhaal met toepassingen; beter voor de rijpere jaren geschikt, en juist daarom te meer voor Zondagsschoolgeschenk gewenscht, als het geheele gezin bereikende.

Christina of de goede keus. Een lief verhaal in den trant van Bunyans bekende allegorieën. Als boven.

Wie ongeveer dertig jaar geleden met deze drie verhalen in hun stemmig gewaad heeft kennis gemaakt, dien is de goede indruk er van onverminderd bijgebleven. Dit is een zeer goede aanbeveling.

De zon voor drie stuivers, van A. J. Hoogenbirk. Zeker velen lezers van vroeger bekend. Iets uit het leven van den jongeling Vincensio, een selfmade man van geringe middelen die op zijn weg den grooten natuurkundige Galileï ontmoet die zijne rijke talenten ontdekt, en de ontplooiing ervan bevordert. 't Is een onderhoudend verhaal gelijk wij 't van Hoogenbirk gewoon zijn.

Het Weeskind, van mevr. de Pressensé. Een minder beduidend, heel gewoon verhaal gelijk er zoovele zijn, met een ietwat gewrongen ontkenning en een kort aangebonden slot.

Meer beviel ons

Zes kinderen in de sneeuw, van Mevr. H. Koorders-Boeke. Een huiselijk verhaal uit het Duitsch, waarin de aantrekkelijke figuur eener oude postbode-bezembindster middelpunt is. Eindelijk lezen wij nog

De enge poort, van J. A. Klinkenberg. Een aangrijpend verhaal, dat een goeden kijk in het volksleven verraadt; en evenals de overige door ons genoemde exemplaren van Höveker op een inderdaad schoone uitvoering bogen kan, zoowel wat den druk als de plaatjes betreft.

(De Zeeuw.)

EEN VERZOEK.

Mogen we tegen het eind des jaars al onzen lezers verzoeken met de Redactie en de Uitgevers te willen medewerken, opdat het nieuwe jaar met een flinke vermeerdering van intekenaren beginne. Als allen meewerken is daarop zeer wel te rekenen. Harerzijds zal de Redactie gaarne de wenschen en wenken der lezers, gelijk vroeger, ook nu weder ontvangen.

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerland's Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Brijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f' 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

EEN BESCHIEDEN VERZOEK.

In het vorig no. hebben we met een enkel woord onzen lezers verzocht zooveel in hen is meê te werken, opdat ons blad, als het straks den nieuwen jaargang intreedt, zulks moge doen met een aantal intekenaren, dat bewijst hoe er velen zijn die of er mede willen kennis maken of de kennismaking voorzetten.

We hebben veel *oude vrienden*, maar we behoeven ook veel *nieuwe*, om staande te blijven.

Een oordeel over ons blad uit te spreken, past hier niet. Dit is zeker, de Redactie poogt steeds niet alleen afwisseling te bevorderen, voor meer dan één klasse lezers nuttig te zijn, maar ook degelijke leesstof te geven, die werkelijk iets inhoudt en nalaat. Bovenal streeft zij er naar de waarheid die in Christus is ook door het blad tot de harten te doen spreken. In hoever zij in haar taak is geslaagd mogen anderen getuigen. Dat onze artikelen zoo vaak worden overgenomen zegt zeker ook iets.

We vragen daarom vrijmoedig voor den nieuwen jaargang nu reeds aller meêwerking.

Ieder kan beproeven althans één nieuwen lezer te winnen.

Elk kan pogen *Excelsior* meer bekend te maken in de kringen, binnen welke hij zich beweegt.

Wie over gaven en krachten beschikt is zeker voor zijn artikelen een plaats in het blad te vinden.

Moge dit woord niet ijdel zijn! Laten we elkander biddend en werkend ondersteunen en zegene de Heere God ons pogen en ons doen!

DE REDACTIE.

TWEE WOORDEN UIT ÉÉN MOND.

„Ik heb geloofd, daarom sprak ik; ik ben zeer bedrukt geweest. Ik zeide in mijn haasten: „Alle menschen zijn leugenaars.”

De dichter van den CXVI^{den} Psalm zong zijn lied na redding uit zeer gevaarlijke krankheid. Uit de banden des doods en de angsten der hel heeft Jehovah zijne ziel gered. Hij deed dat op het eenvoudige, geloovig gebed. Daarom heeft de opgerichte kranke God lief. Want de Heere heeft zijne ziel gered van den dood, zijne oogen van tranen; zijn voet van aanstoot, en hij gevoelt aan het nieuwe, frissche leven, dat zijn aderen doorstroomt, dat hij voor het aangezicht des Heeren zal wandelen in de landen der levenden.

Wat zal zijn eerste daad zijn? Het brengen van een dankoffer. In de voorhoven van het huis des

Heeren, in het midden van Jeruzalem, zal hij den Heere dank betalen; zijn offer doen slachten; nieren en vet op het altaar brengen; de tafel aanrichten; met zijn gezin, zijne vrienden en de priesters des Heeren aanzitten en alzoo in de gemeenschap der heiligen den beker der verlossingen drinken en doen drinken, om dus zijne geloften te betalen in de tegenwoordigheid van des Heeren volk. Want hij heeft nu ondervonden dat de dood zijner gunstgenooten kostelijk is in de oogen des Heeren; dat is dat de Heere nooit eenigszins lichtvaardig met het leven zijner kinderen handelt, maar dat hun bestaan dierbaar is in zijne oogen.

Dit kind Gods vermeldt dus in zijn lofzang ten eerste welk onheil hem trof, dat hem aan den rand des grafs bracht; ten tweede welke heerlijke redding hem tebeurt viel; ten derde welke dankbaarheid Gods Geest daarvoor in zijn hart werkte. Ellende, verlossing en dankbaarheid. Maar in het midden van zijn lied schetst hij met een paar woorden, met een meesterlijken dubbelen trek, hoe zijn ziels-toestand was. Schijnbaar tegenstrijdig is wat hij zegt. Bij nadere beschouwing zal echter ieder van Gods kinderen moeten toestemmen dat in die enkele woorden een photographie van zijn eigen hart is gegeven.

De psalmdichter zegt dat hij tweemaal, of liever dat hij gelijktijdig tweeledig sprak. En daartusschen, niet ter verontschuldiging, maar bijwijze van toelichting dat hij zeer bedrukt was. Dat heldert den tweërlei inhoud van zijn woorden op.

Hij *geloofde*. En omdat hij geloofde sprak hij. *Wat* sprak hij? „Och, Heere, bevrijd mijne ziel!” Dat was niet slechts een angstkreet; het was een „aanroepen van den naam des Heeren.” De ongeloofige, die in benauwende omstandigheden komt, schreeuwt gewoonlijk tot God en wil hem afdwingen wat hij begeert. De geloovige roept *den naam* des Heeren aan. Dien naam kent de ongeloofige niet eens; deze kent slechts zichzelf. Deze behandelt God zooals de rijke man in de hel Abraham deed: „Och, vader Abraham, zend Lazarus even om mij te helpen!” „Och God, help mij even uit dezen nood!” Maar den naam des Heeren aanroepen is erkennen dat alle dingen moeten geschieden niet ten onzen voordeele maar ter eere Gods; het is zijn wezen kennen en eerbiedigen, en weten dat het schepsel niets en God alles is. Geduldig, ootmoedig, afhankelijk smeekte de psalmdichter op zijn leger, ter eere van Gods naam: „Och Heere, bevrijd mijne ziel.” Dat was een kalmeerend woord voor zijn eigen hart; het was een woord des verlangens, maar niet minder van onderworpen geduld.

Doch aan de andere zijde was er oproer in het hart van den kranke. Hij haastte en in zijn haasten sprak hij: „Alle menschen zijn leugenaars!” Haasten is ongelooft. Die haast brandde den herstellde op zijn geweten. Hij moet voor zijn God en voor de

menschen bekennen dat dit woord eene uiting van ongelooft was.

Het was eene uiting des ongeloofs niet terwille van zijn inhoud, maar door de stemming van hem, die het sprak. De inhoud was volkomen waar. Zegt de apostel Paulus ook niet (Rom. III: 4) „Alle menschen zijn leugenachtig”? Is er één die goed doet? Alle menschen *zijn* leugenaars, in welken zin men het ook opvat. Ze zijn het omdat ze allen liegen; en ze zijn het omdat niemand hunner ook de geringste omstandigheid in zijne hand heeft en men dus op geen hunner vertrouwen kan.

Men kan dus zwaar zondigen door de volkomen waarheid te zeggen. Want het komt er alleen slechts op aan uit welke bron ons woord voortkomt. Wanneer we, onszelven in de eerste plaats insluitende, ootmoedig en met verpletterend schuldgevoel zeggen: „*Alle* menschen (ook ik; ik in de eerste plaats) zijn leugenaars,” is dat woord de erkenning van de ellende van ons geslacht; de eerste stap tot de verlossing. Maar, indien we „in ons haasten,” met het oog op allen behalve op onszelven, zeggen: „Alle menschen zijn leugenaars!” is het een Kaïn's woord, dat alle verlossing ontkent. Dan is het een woord, waardoor we — schijnbaar heel ootmoedig, onszelven verheffen. Alle menschen *zijn* leugenaars omdat ze trachten God te beliegen. Maar niet alle menschen zijn zoo leugenaars tegenover mij dat ik het zeggen mag.

Niemand wist beter dan de Heere Jezus dat alle menschen leugenaars zijn, want hij had nooit nodig dat iemand hem zeide wat in den mensch was. Maar niemand heeft het zoo weinig aan iederen mensch afzonderlijk getoond. Hij heeft nooit hun *verweten*. Hij sprak met hen zoo dat zij het ieder van *zichzelve* erkenden. Maar hijzelf wekte in hunne harten de waarheidsliefde op. Hij zocht naar een aanknooppingspunt aan de waarheid Gods in hen. En dat, terwijl zijn geheele leven hier op aarde door hun leugenachtigheid vergiftigd werd en hun leugen hem aan het kruis nagelde. Maar op het oogenblik dat dit geschiedde, bad hij: „Vader, vergeef het hun, want zij *weten niet* wat zij doen.” En juist deze volkomen wetenschap van onze leugenachtigheid en deze voortdurende arbeid om haar weg te nemen, hield onze redding in zich besloten.

Wie eenige ondervinding heeft opgedaan komt tot het „haastige” woord van onzen psalmdichter, want hij heeft er elken dag overvloedig reden toe. De man zonder God wordt daardoor op zijn ouden dag een menschenhater. Hij die God kent, belijdt dat woord onder tranen als een haastig woord des ongeloofs en leert met des te meer liefde deze leugenaars te omringen en tot waarheidsprekers te vormen.

W.

EEN JEUGDIGE CHRISTENHELD.

Het midden van de 16e eeuw was voor de kinderen Gods in Engeland een tijd van worsteling, schijnbaren ondergang en geestelijke zegepraal. De jonge, godvreezende koning Eduard VI was na een korte regeering opgevolgd door koningin Maria, die zich den treurigen bijnaam „de Bloedige” verwierf; de echtgenoot van den beruchten dweper Philips II. Een harer voornaamste werktuigen bij de vervolging der Onroomschen, was bisschop Bonner, de zoon van een slager, die reeds onder Hendrik VIII in groot aanzien was geweest, onder Eduard niets in te brengen had, maar aan het einde van zijn leven zich beroemen kon dat hij eenige honderden menschen terwille van ketterij op den brandstapel het leven had doen eindigen.

Onder deze slachtoffers van den fanatieken, anti-christelijken haat van Bonner behoorde een jongeling van negentien jaren, William Hunter geheeten, die den 27en Maart 1555 te Brentwood levend verbrand werd.

William Hunter, een zoon van godvruchtige ouders, was van zijn vroegste kindsheid opgebracht in de leer der hervorming, en door zijne ouders met groote nauwgezetheid onderwezen in de grondbeginselen van den waren godsdienst.

Na de troonsbestijging van koningin Maria werden er bevelen uitgevaardigd aan de priesters der verschillende parochiën om allen, die tot hunne parochiën behoorden, op te roepen om op den eerstvolgenden Paaschzondag de mis te vieren. Hunter, die toen slechts negentien jaren oud was, weigerde aan de oproeping gehoor te geven, en werd bedreigd met eene dagvaarding voor den bisschop.

Zijn meester, vreezende zich aan kerkelijke censuur bloot te stellen, verzocht hem zich voor een tijd aan zijn dienst te onttrekken. Daarop verliet hij hem, ging naar Brentwood en vertoefde aldaar zes weken lang bij zijne ouders.

Op zekeren dag zag hij de kapel openstaan, ging binnen en begon te lezen in den Engelschen bijbel die op den lessenaar lag, doch een ambtenaar van het bisschoppelijk hof bestrafte hem heftiglijk, zeggende: „William, wat bemoeit gij u met den Bijbel? Verstaat gij wat gij leest? Kunt gij de Schrift verklaren?” Hij antwoordde: „Ik vermeet mij niet de Schrift uit te leggen, doch daar ik den Bijbel hier vond, heb ik er in gelezen, tot mijn eigen opbeuring en stichting.”

De man vertelde aan een priester, die zich daar in de nabijheid bevond, dat de jonkman de vrijheid had genomen in den Bijbel te lezen. Dientengevolge werd hij door den priester hevig uitgemaakt. „Lomperd,” zeide deze tot hem, „wie heeft u verlof gegeven den Bijbel te lezen en hem uit te leggen?”

William antwoordde hem, gelijk hij den dienaar

van den bisschop had geantwoord. En toen de priester hem toevoegde dat het hem niet betaamde zich met den Bijbel in te laten, verklaarde hij ruitelijk dat hij zich voorgenomen had den Bijbel te lezen zoolang hij leefde; tevens berispte hij den priester, omdat hij den menschen verbood datgene te doen, wat zoo nadrukkelijk in de Heilige Schrift bevolen werd.

De priester verweet hem nu dat hij een ketter was. Hij ontkende de beschuldiging. Gevraagd zijnde wat hij dacht van de lichamelijke tegenwoordigheid in het avondmaal, antwoordde hij dat hij het brood en den wijn slechts als zinnebeelden beschouwde, en het avondmaal als eene instelling, ter gedachtenis aan het lijden en sterven van onzen gezegenden Heer en Zaligmaker Jezus Christus.

Hij werd toen openlijk beschuldigd een ketter te zijn, omdat hij niet in de broodsverwisseling geloofde, en de priester dreigde hem bij den bisschop aan te klagen.

Een nabijwonend rechter, Brown genaamd, gehoord hebbende dat William kettische beschouwingen was toegedaan, liet diens vader roepen en onder-vraagde hem aangaande zijn zoon. De grijsaard verzekerde hem dat zijn zoon vertrokken was, en hij niet wist waarheen. De rechter dreigde, hem in de gevangenis te werpen, zoo hij zijn zoon niet gevangen liet nemen en voor hem bracht. De vader vroeg hierop met tranen in de oogen: „Wilt gij werkelijk hebben dat ik mijn zoon zal gaan opzoeken, om verbrand te worden?”

De oude man was echter genoodzaakt te gaan, al ware het dan maar ook onder het voorwendsel van hem op te zoeken. Hij ontmoette hem bij toeval, en werd door den zoon gevraagd of hij naar hem zocht. Onder tranen antwoordde de vader dat dit het geval was, en verhaalde hem dat hij 't deed op bevel van den rechter, die gedreigd had hem in de gevangenis te werpen. De zoon, ten einde te voorkomen dat zijn vader om hem in gevaar zou verkeeren, verklaarde zich dadelijk bereidwillig met hem huiswaarts te keeren. Zoo keerden zij dan beiden samen terug.

Den volgenden dag werd hij gevangen genomen, voor vier en twintig uren in den stok geplaatst en toen voor den rechter gebracht. Om een Bijbel gevraagd en Joh. VI opgeslagen hebbende, vroeg de rechter hem wat de beteekenis van dien tekst was, in verband met het avondmaal? Daar hij dezelfde verklaring daarvan gaf, die hij er van aan den priester had gegeven, en volhield te ontkennen dat het lichaam van Christus in het avondmaal tegenwoordig was, werd hij door den rechter beschuldigd van vervloekte ketterij, en werd door dezen een brief aan den bisschop van Londen gezonden, hem met alles bekend makende. Ook zond hij den aangeklaagde onder opzicht van den onderschout naar den bisschop.

Nadat Bonner den brief had gelezen en de onder-

schout vertrokken was, liet hij William voor zich brengen, en begon met hem te spreken. Hij trachtte hem te overreden tot de Roomsche Katholieke leer terug te keeren, hem belovende dat hem alles wat hij gesproken of gedaan mocht hebben, vergeven zou worden. William antwoordde dat hij niet afvallig was geworden van de katholieke leer van Christus, maar zeker was dat hij die geloofde en met geheel zijne ziel beleed. De bisschop wilde toen dat hij herroepen zou hetgeen hij beleeden had te gelooven aangaande het avondmaal, doch hij weigerde. Daarop zeide Bonner dat hij misschien beschaamd was, om de diepe vernedering te ondergaan, van in het openbaar te moeten herroepen; doch zoo hij het wilde doen, kon het geschieden hier privaat, voor hem alleen, zonder dat iemand er van wist, en dan zou hij naar zijne ouders kunnen terugkeeren, zonder dat hem eenig leed wederver.

Hierop antwoordde William: „Mylord, zoo gij mij aan mijzelf en aan mijn geweten overlaat, zal ik naar mijn vader teruggaan en bij hem wonen, of anders weder bij mijn meester, en zoo niemand mijn gemoed mocht verontrusten of mij noodzaken te spreken, zal ik mijn gevoelens voor mijzelf houden.”

Het antwoord van Bonner was: „Ik zal tevreden zijn zoo gij belooft getrouw naar de kerk te gaan, te biechten, en als een goed Roomsche-katholiek Christen te leven.”

„Neen,” zeide William, „dat kan ik niet doen voor al het goud ter wereld!”

Daarop zeide Bonner: „Zoo gij dat niet doet, zal ik u daartoe noodzaken, dat verzeke ik u!”

William antwoordde: Gij kunt niet meer doen dan God gewillig is u toe te laten!”

„Wel,” zeide de bisschop, „weigert gij ten eenemale uwe ketterijen af te zweren?”

„Ja,” gaf de jeugdige Christen hem ten antwoord; „ja, ik moet met Gods hulp, zoolang ik leef, *blijven* weigeren.”

De bisschop beval zijnen dienaren toen, hem in zijn wachthuis in den stok te plaatsen. Aldaar *moest hij twee dagen en twee nachten verblijven, met niets anders dan een korst bruin brood en een weinig water.*

Aan het einde van de twee dagen kwam de bisschop tot hem, en den beker water en het korstje brood nog bij hem vindende, zeide hij tot zijn dienaren: „Haalt hem uit den stok, en laat hem met u samen ontbijten.” Toen haalden zij hem uit den stok, doch wilden hem niet toelaten met hen samen te eten, omdat hij een ketter was. Daarop zeide hij dat hij evenzeer afkeerig van hun gezelschap was, als zij van het zijne.

Na het ontbijt liet de bisschop hem roepen en vroeg hem of hij herroepen wilde of niet? Doch William gaf ten antwoord dat hij nimmer herroepen zou hetgeen hij voor de menschen beleeden had, aangaande zijn geloof in Christus. Daarop zeide de

bisschop dat hij geen Christen was, maar een verzaker van het geloof waarin hij gedoopt was. William antwoordde: „Ik ben gedoopt in het geloof aan de heilige Drieëenheid; bij dat geloof hoop ik, zoo God mij zijne genade verleent, altijd te blijven.”

Bonner zond hem toen naar de gemeene gevangenis, en beval den cipier hem met zooveel ketens te beladen als hij dragen kon. Ook vraagde Bonner hem hoe oud hij was. William antwoordde dat hij negentien jaar was. „Zoo,” zeide Bonner, „dan zult gij, zoo gij u niet beter gedraagt, branden voordat gij twintig jaren oud zijt!” William antwoordde: „Moge de Heere mij in zijne waarheid bekrachtigen!” Daarop vertrok hij. Bonner stond hem een stuiver per dag toe voor voedsel en drank.

Hij vertoefde nu in de gevangenis negen maanden. Gedurende dien tijd moest hij vijfmaal voor den bisschop verschijnen, en dan nog den laatsten keer, toen hij veroordeeld werd, den 9^{den} Februari, waarbij ook zijn broeder, Robert Hunter, tegenwoordig was. Bonner vraagde hem weder, of hij gewillig was te herroepen, en zeide tot hem: „Bedoelt gij dat het brood in het avondmaal, Christus lichaam is in *een geestelijken zin*?”

„Neen, dat bedoel ik niet,” antwoordde William, „maar wel zeer zeker dat wanneer ik het avondmaal op een waardige wijze gebruik, ik Christus waarachtiglijk op een geestelijke wijze, door 't geloof in mijne ziel geniet en een deelgenoot word van al de zegeningen, welke Christus verworven heeft voor alle ware geloovigen, door zijn dierbaren dood, lijden en opstanding, en ik geloof *niet* dat het brood in het avondmaal, hetzij in geestelijken, hetzij in lichamelijken zin, veranderd wordt in zijn lichaam.”

Bonner. „Dat het brood in het avondmaal veranderd wordt in het lichaam van Christus, is een wonderwerk Gods en boven uwe bevattig. Geloof gij dan niet, dat God iets doen kan boven uwe bevattig?”

William. „Ja zeker; ik moet dat gelooven, want de dagelijksche ondervinding leert allen menschen dat duidelijk. Doch de vraag die wij te beslissen hebben, is *niet wat God doen kan*, maar *wat hij ons onderwijzen wil*, door het heilige avondmaal!”

Bonner gaf nu alle hoop van hem terug te brengen op, en sprak het vonnis over hem uit. Hij veroordeelde hem om voor een tijd naar Newgate gezonden te worden, en vandaar naar Brentwood; „alwaar,” zeide Bonner, „gij verbrand zult worden!” De bisschop riep een ander, en na allen veroordeeld te hebben, riep hij William Hunter weder en zeide: „Zoo gij herroepen wilt, zal ik u de vrijheid schenken, u veertig gouden ponden geven, om een eigen zaak te beginnen, of u hofmeester maken in mijn huis en u in mijn dienst nemen. Want ik houd zeer veel van u; gij zijt goed begaafd, en ik zal u zeer genegen zijn, zoo gij uwe ketterijen afzweert.”

„Ik dank u voor uw groote aanbiedingen,” ant-

woordde William; „doch ten spijt daarvan, zoo gij mijn gemoed niet overtuigen kunt uit Gods Woord, is er bij mij niet de minste begeerte om, terwille van de liefde dezer wereld, mij van God af te keeren; want ik acht alle aardse dingen „schade en drek te zijn”, bij de uitnemendheid van de liefde van Christus.”

„Zoo gij in dezen gemoedstoestand sterft, zijt gij voor eeuwig verloren!”

„God oordeelt rechtvaardiglijk en rechtvaardigt degenen, die door den mensch onrechtvaardiglijk veroordeeld worden!” zeide William.

Bonner en William zagen elkander nooit weder. Een maand daarna werd hij naar Brentwood, zijn geboorteplaats en waar ook zijne ouders woonden, gebracht om daar verbrand te worden. Hij kwam er des Zaterdags aan, doch daar Maandag een feestdag was ter eere van de maagd Maria, en men met farizeesche huichelarij schroomde hem op zulk een heiligen dag om te brengen, moest hij wachten tot Dinsdag. In den tusschentijd bezochten hem zijn vader en zijne moeder, en verzochten hem gelijk hij begonnen was vol te houden tot aan het einde. Zijne moeder zeide dat zij zich gelukkig achtte zulk een zoon te bezitten, die er toe besluiten kon zijn leven te verliezen om Christus wil. William zeide tot zijne moeder: „Voor de geringe pijn, die ik te lijden zal hebben en die spoedig geëindigd zal wezen, heeft Christus mij een kroon der blijdschap beloofd. Behoort gij niet daarover verblijd te zijn, moeder?”

Zijne moeder viel op hare knieën en zeide: „Ik bid den Heere dat Hij u, mijn zoon, tot het einde toe moge sterken. Ja, ik geloof dat gij zoo goed besteed zijt, als een van de kinderen die ik ooit gebaard heb.”

Een zekere Mr. Higbed, die tegenwoordig was, nam haar bij de hand en zeide tot haar: „Het verheugt mij u in deze gemoedsstemming te zien. Gij hebt waarlijk recht om zoo te spreken!” Zijne ouders zeiden dat zij altijd van die overtuiging waren, en dat zij God gebeden hadden, hem instaat te stellen, gelijk hij begonnen was Christus te belijden, zoo tot aan het einde daarmee voort te gaan. Williams vader zeide ook: „Ik was voor niets bevreesd, dan slechts dat mijn zoon in de gevangenis van honger en koude zou omgekomen zijn!” Doch William verklaarde dat sedert zijn vader voor zijn eten enz. in de gevangenis moest betalen, het hem aan niets had ontbroken.

Des Maandagsnachts droomde William dat hij op zeker plein in de stad verbrand moest worden; dat hij op weg naar den brandstapel zijn vader ontmoette en dat er bij den brandstapel een priester was die wilde dat hij herroepen zou en dat hij tot hem zeide: „Ga weg van mij, gij valsche profeet!” en de menschen rondom vermaande, zich te wachten voor dezulken als hij. Dit alles gebeurde! Daar hij zoo onrustig sliep, wekten Mr. Higbed en anderen

hem, om te vernemen wat hem hinderde. Hij verhaalde hun toen zijn droom.

Den volgenden morgen waarschuwde de schout hem, zich gereed te maken voor den dood. Tege-lijkertijd kwam de zoon van den schout en omhelsde hem, zeggende: „William, gij moet niet bang wezen voor de gewapende mannen daarbuiten, die gereed zijn u naar de plaats te geleiden, waar gij verbrand moet worden!” „Ik dank God; ik ben niet bang,” antwoordde de onverschrokken jongeling, „want ik heb alreeds de kosten berekend!” De zoon van den schout was zoo aangedaan dat hij geen woord spreken kon.

William Hunter ging toen blijmoediglijk voort. De dienaar van den schout hield zijn eenen, en zijn broeder Robert zijn anderen arm. Gelijk hij gedroomd had ontmoette hem zijn vader, die weenende tot hem zeide: „De Heere zij met u, mijn zoon William!” „De Heere zij met u, geliefde vader,” antwoordde hij; „wees getroost; want ik hoop dat wij elkander weder ontmoeten zullen, en dan eeuwige vreugde genieten!” „Dat vertrouw ik!” zeide de vader en ging weg. William kwam op de plaats aan, waar hij sterven moest, en vond alles juist zooals hij gedroomd had. Daar alles nog niet in gereedheid was, knielde hij neder op een takkenbos en las den 51sten Psalm.

Daarop zeide de schout tot hem: „Hier is een brief van de koningin; zoo gij herroepen wilt zal uw leven gespaard en gij zult niet verbrand worden!”

„Nee”, zeide William, „ik ben besloten met Gods hulp nimmer te herroepen”. Hij stond toen van de knieën op, ging naar den staak, en stond rechtop daartegen. Men bond hem toen daaraan vast met een keten.

Mr. Brown, de rechter die hem naar Bonner had gezonden, klaagde dat er niet eens genoeg hout was, om een been van hem te verbranden. „Lieve vrienden”, zeide William, „bidt voor mij en maakt haast om mij spoedig te doden; bidt toch voor mij zolang gij ziet dat ik nog leef, en ik zal ook voor u bidden!”

„Ik”, zeide Brown, „ik voor u bidden? Neen, ik zal evenmin voor u bidden als voor een hond!”

„Mr. Brown”, antwoordde de jeugdige martelaar, „nu hebt gij uw zin, doch ik bid den Heer het u in den jongsten dag niet toe te rekenen; hoe het ook zij, ik vergeef u alles.”

„Ik wil geen vergiffenis van u,” voegde de woestaard hem toe.

„Goed,” zeide William, „als God u vergeeft zal ik mijn bloed niet van uwe hand eischen!”

Daarop bad hij: „Zoon van God, laat uw licht mij bestralen!” en terstond kwam de zon tevoorschijn van achter een dichte wolk en scheen zoo vol in zijn aangezicht dat hij gedwongen werd de oogen daarvan af te wenden; iets waarover de menigte die rondom stond zich zeer verwonderde, daar het kort tevoren zoo duister was. Hij nam toen een takkenbos in zijne armen en drukte hem aan zijn hart.

Daarop kwam een priester, juist zulk een als waarvan hij gedroomd had, tot zijn broeder Robert, met een Rooms-katholiek boek, dat hij aan William geven moest, ten einde hem in staat te stellen te herroepen. Doch Robert wilde met het boek niets te doen hebben.

Toen William den priester met het boek zag, riep hij uit: „Ga weg, gij valsche profeet. Lieve vrienden, wacht u voor dezulken, en hebt niets te doen met hunne gruwelen, opdat gij van hunne plagen niet ontvangt!”

Het antwoord van den priester was: „Kijk, zooals gij hier brandt, zoo zult gij in de hel branden!”

„Het is een onwaarheid, gij valsche profeet”, riep William uit, „ga weg van mij!”

Een heer, die tegenwoordig was, zeide: „Ik bid God om zich over zijne ziel te ontfermen!” waarop de menigte „Amen! Amen!” riep. Oogenblikkelijk daarna werd het vuur aangestoken.

William wierp toen zijn psalmboek in de handen van zijn broeder Robert, die tot hem zeide: „William, denk aan het heilig lijden van Christus, en wees niet bevreesd voor den dood!”

„Ik ben niet bevreesd!” riep William. Daarna hief hij zijne handen op naar den hemel, en zeide: „Heere! Heere! Heere! ontvang mijn geest!” Niet lang daarna was hij in den rook gestikt, en was zijne ziel voor eeuwig bij zijn Heer.

EEN REIS OP MADAGASKAR.

(*Vervolg.*)

Wij waren, als laatst gezegd, op onze terugreis naar Antananarivo (de hoofdstad) te Ambasaha gekomen, en zouden als laatste proefneming die plaats onderzoeken. Reeds aan 't benedeneinde eener kloof vonden we bij de eerste proef in de bedding stofgoud; en hoe hoogerop we gingen, des te gunstiger uitkomsten verkregen we, totdat we eene plaats vonden, die werkelijk rijk aan het edel metaal was.

Opgetogen over ons geluk togen we gretig aan het wasschen, de een tegen den ander wedijverende, wie het meeste goud ineens kon opwasschen. Ik had mijn gezondheidstoestand geheel vergeten, stond met schoenen en al tot aan de knieën in het water, en werkte dat het zweet van mij afdroop; binnen een paar uur hadden wij ongeveer twee onsen grof goud schoon. Wij hielden toen op, en trachtten de „wash” vanwaar het goud kwam op te sporen. Na den grond, die van den wal afgespoeld was, weggegraven te hebben, bereikten we den vasten wal, en vonden de „wash” zoowat drie voet boven de bedding der rivier, en verschillende van één tot drie voet over een afstand van drie mijlen.

Voor den oningewijden lezer in goudformaties dienen eenige ophelderingen. Door de „wash,” een delversterm, verstaat men een aardlaag van eigenaardig gruis, waarin alluviaal goud gevonden wordt. Ze

loopt horizontaal, juist zooals een koollaag, op sommige plaatsen vlak, op andere weer diep aan de oppervlakte, en beslaat dus een geheele ruimte. Het ontstaan van alluviaal goud te verklaren is even moeilijk als de vraag vanwaar het goud komt. Het bestanddeel of de stof werd door God in de aarde gelegd bij de schepping, doch zijn tegenwoordige vorm is het gevolg van de latere werkingen der elementen, voornamelijk het vuur, waardoor het thans in gedegen vorm voorkomt. Door de hitte werd het stofgoud van den grond gescheiden en vloede ineen, en van de meerdere of mindere aanwezigheid van het bestanddeel, hangt ook de rijkdom der plaats af.

Ik heb reeds gemeld, hoe de heer T. met honderden inboorlingen met handschotels werkte. Een meer practische en doeltreffende wijze is echter met de *sluicebox*; een goot van planken, veertien voet lang en achttien duim wijd, met dwarsche klampjes aan den binnenkant van den bodem, om te beletten dat het goud er uitspoelt. Een valsche bodem wordt er in gelegd. De *sluicebox* wordt langs het water geplaatst met een zekeren graad van val, en een stroom water er ingeleid. Nu wordt de alluviale grond boven in den bak geworpen. De grond lost zich op; de modder gaat over den valschen bodem den anderen kant uit, en het goud zakt door de gaten naar beneden en blijft er liggen. Zoo werkt men gewoonlijk voort tot één uur voor zonsondergang; het goud wordt nu met de handschotels van het achtergebleven metaalhoudend gruis gescheiden.

We besteedden 't overige van den dag om het terrein nauwkeurig op te nemen, teneinde onze rechten daarop te kunnen verzekeren, hetgeen we deden door de geheele kloof over een afstand van drie mijlen af te palen en de bakens op te richten. Daarop lieten we onze goederen uit het dorp overbrengen, en sloegen ons kamp op in 't midden der kloof, op zeer schoon gelegen grond; in den achtergrond een hooge dicht begroeide bergrug, met een prachtigen waterval vlak achter ons, waarover een heldere stroom uit de hoogte nederstortte, met een vrij uitzicht naar voren. Ons eerste werk was onze tenten door doelmatige huizen te doen vervangen, waartoe we de inboorlingen aan 't werk zetten, en binnen een paar dagen waren we ieder in 't bezit van een ruim en luchtig huis van gras, dat van binnen met sierlijke en nette matten belegd was. Een vierde, afzonderlijk gebouw diende voor gezamenlijke eetkamer.

Het was spoedig overal in 't rond bekend dat wij er een goudgraverij zouden beginnen, en dus werkvolk behoeften. Weldra stroomde van alle richtingen volk aan, om zich als arbeiders aan te bieden, doch toen we op den bepaalden dag begonnen, daagden er slechts een paar dozijn op. Wij betaalden hun f 3.60 per dag (nogal hoog loon). We hadden verwacht spoedig veel goud bij elkander te hebben, doch we werden hierin teleurgesteld, aangezien het volk heel weinig inbracht, hetgeen ons deed

vermoeden dat zij niet al het gevondene afleverden. Dit werd bewaarheid, toen we van een vertrouwbaren inboorling vernamen dat er 's avonds aan de woning van den hoofdman van 't dorp een levendige handel in goud plaatshad tusschen onze werklieden en genoemden kapitein. Om nu dit te verijdelen, kwamen we op 't denkbeeld hen te betalen naar de hoeveelheid goud die ze afleverden. Ze zouden f 24 per ons ontvangen. Zij konden nu werken waar, wanneer en zoolang ze verkozen. 's Avonds werd het goud gewogen en ieders vondst achter zijn naam geboekt, en aan 't einde der week ontving ieder zijn geld *pro rata* van 't gewicht aan goud. Voor hen was deze schikking uiterst voordeelig. Geen inboorling in Madagascar is gerechtigd naar goud voor eigen rekening te delven, of erin te handelen, op straffe van een en twintig jaren in de ijzers te Antananarivo; hoewel zij zich als arbeiders bij blanken die daartoe gerechtigd zijn, mogen verhuren. Wij echter moesten 55% van al het gevondene aan de regeering afgeven. Wij betaalden £2 voor elk ons, en kregen aan de bank £3.3s.; dus een winst van £1 3d.; doch indien we 55% moesten afgeven, zouden we een verlies van over de 11s. op ieder ons lijden, en dan dus juist voor 't gouvernement werken. Dat kon natuurlijk van ons niet verwacht worden, na zoo bedrogen te zijn geworden, en reeds zooveel verlies geleden en ontberingen doorgestaan te hebben, waarom we dan ook besloten niets te zullen afgeven, voordat we onze onkosten vergoed, en een batig saldo verzekerd hadden. Het werkvolk stroomde van alle kanten toe, en gevolgelijk ook niet weinig goud van andere plaatsen; en binnen een paar weken was ons kamp een tooneel vol leven en bedrijvigheid; er waren over de honderd arbeiders aan 't werk. Het was niet te verwachten dat we op den duur de aandacht van 't bewind zouden ontglippen; toch hadden we niet verwacht dat men zich zóo spoedig met ons zou bemoeien. Nadat we omtrent eene week aan den gang waren, bespeurden we op zekeren avond, terwijl we bezig waren het goud der arbeiders van dien dag te wegen, iemand die in 't geheim ook aantekening hield. Op onze vraag, waarom hij dat deed, gaf hij ten antwoord dat hij zulks op gezag van een naburigen gouverneur deed, die gemachtigd was. We ontnamen hem de papieren, en beduiden hem dat hoe eerder hij zich uit de voeten maakte, des te veiliger het voor zijn huid zou zijn. Dat belette echter niet dat het bewind van al onze bewegingen op de hoogte was gebracht; en toen mijn maat enige dagen daarna naar Antananarivo ging om goud te verkoopen, verbruide hij de zaak nog meer, door 't goud aan iedereen te vertoonen.

Kort daarna ontvingen we een brief van de Regeering, waarin we gewaarschuwd werden het aan haar toekomend bedrag zonder uitstel te verantwoorden. We stoorden er ons echter weinig aan, evenals aan

een tweeden; waarop het gouvernement ons *boycotte* door ons van onze arbeiders te berooven. Op zekeren nacht kwam onverwachts eene afdeeling soldaten uit Antananarivo, overviel de inwoners der verschillende dorpen in den omtrek in den slaap, bond mannen, vrouwen en kinderen vast, en voerde ze naar de hoofdstad alwaar zij zouden terechtgesteld worden wegens het delven naar goud zonder toestemming der Regeering. Den volgenden morgen hadden we niet eens een kok om een ketel water te koken. Het ergste was nog dat wij nu geen levensmiddelen konden bekomen; de naaste bewoonde dorpen lagen ruim een dagreis van ons af. Het werd ons nu duidelijk dat men van plan was ons er stelselmatig uit te werken; we waren echter vast besloten tot het uiterste vol te houden, en desnoods zelf te werken.

Daar wij gebrek aan proviand hadden, vertrokken vijf man naar Antananarivo ter verkrijging van het benoodigde. Gedurende hunne afwezigheid ging ik op een morgen uit visschen in eene rivier omtrent twee mijlen van ons kamp. De andere twee gingen aan 't werk. Tot mijn groote ontsteltenis bevond ik bij mijne terugkomst dat het valies, bevattende al mijne artikelen van waarde, o. a. twintig ons grof goud en vertegenwoordigende een onmiddellijke geldswaarde van over de £100 uit mijn huis gestolen was. Zonder aarzelen verdacht ik die twee mannen, welke ik wist van laag kaliber te zijn, doch daar ik geen de minste bewijzen had, moest ik mijne zorgeloosheid maar zelf boeten.

Toen de vijf der onzen, die naar Antananarivo vertrokken waren om proviand te halen, op hunnen terugtocht in een dorp overnachtten, bevonden ze den volgenden morgen dat al hun bagagedragers (negen stuks) dien nacht weggelopen waren, natuurlijk weer door aansporing van overheidswege. Al hun pogingen om nieuwe dragers te bekomen waren vruchteloos; niemand kon of wilde zich voor eenigen prijs verhuren. Zij waren dus genoodzaakt de vracht zelve tot aan ons kamp te vervoeren, dat ze niet dan na de uiterste krachtsinspanning bereikten.

Wij verwachtten nu dat men ons verder ongehinderd zou laten; men had ons nu op alle mogelijke wijzen „geboycot”. We zouden voortaan op onze eigen krachten en middelen steunende, ons werk voortzetten; hoewel we het niet konden ontveinzen dat onze positie op den duur onhoudbaar was. Het regenseizoen begon in te vallen, waardoor niet alleen het bewerken van den grond zeer bemoeilijkt, doch vooral het bekomen van proviand van Antananarivo haast onmogelijk zou worden, wegens den hoogen stand der rivieren, laat staan nog om zelf als dragers, mijnwerkers, koks, enz., te moeten optreden. Dat was een alles behalve plezierig vooruitzicht; doch we togen moedig aan 't werk, zonder ons over mogelijke gebeurlijkheden in de toekomst te bekommeren.

Daar ik nog steeds door hevige aanvallen der koorts aangetast werd, en dus het minst geschikt was voor ruw werk, viel het ambt van kok op mij; een niet al te zeer benijdenswaardige post, vooral als men eerst nog zelf voor hout en water moet zorgen, en daarbij nog een leek in de kookkunst is. Doch ik kookte en braadde maar toe, lette weinig op de hoedanigheid en bepaalde mij in den regel bij de „dikmaak” methode. Onze voorraad proviand werd aanmerkelijk vermeerderd door het vleesch van eene koe, die ik kort daarna doodde. Terwijl ik op een middag uitging om hout te zoeken, zag ik haar op eenigen afstand weiden, bracht haar naar 't kamp en schoot haar dood.

Doch nu bleek alras dat het goud aanmerkelijk verminderd was. Dat de arbeiders nog ruim goud konden inbrengen, bewees dat zij het van andere plaatsen verkregen hadden. De fortuin had ons dus weer een poets gespeeld. We lieten ons hierdoor echter niet ontmoedigen; maar werkten voort, op betere uitkomsten hopen. De regeering was echter niet van plan, ons steeds als een maatschappij met onbepaalde verantwoordelijkheid te erkennen. Toen zij zag dat stelselmatige uitdrijving niet gelukt was, besloot men ons er met geweld uit te drijven.

(Slot volgt.)

NOG IETS UIT HET LEVEN VAN ENGELANDS GROOTSTEN PREDIKER.

III.

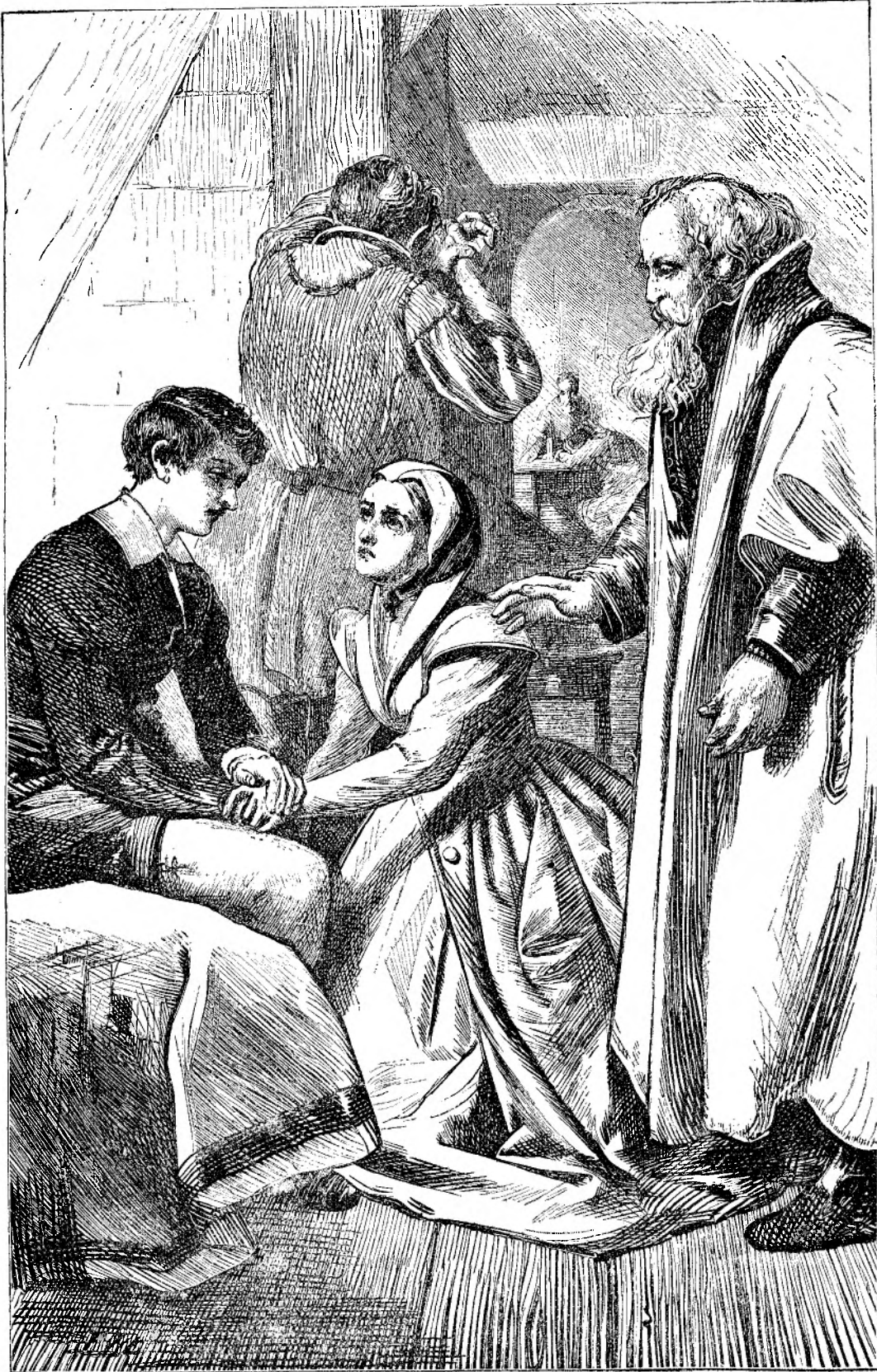
Spurgeon nam tot de voorbereiding van zijne predikaties zeer weinig tijd. Het zorgvuldigst bestudeerde hij de kantteekeningen van den Bijbel. Ik vond hem (zoo schrijft Dr. Farrar nog altijd) eens bezig met dezen arbeid; naast hem lag de Hebréuwsche en Grieksche grondtekst. Toen ik hem vragend aanzag, zei hij: „Zoo onwetend en ongeletterd als men mij soms denkt, ben ik toch niet. Nu mogen de menschen zeggen wat zij willen, als God slechts door mijne onwetendheid en door mijne kennis verheerlijkt wordt!” Voor de predikatie ontwierp hij slechts een korte schets, die hij geheel nauwkeurig weergaf. Hij verklaarde mij zelf dat hij nooit een preek had uitgewerkt en geheel op papier gezet. Gewoonlijk begon hij Zaterdag tegen zes uur 's avonds den arbeid voor den komenden Zondag. Die bestond daarin dat hij zijn plan voor de morgenpreek ontwierp en zijn tekst voor de avondpreek uitkoos. Daar bracht hij een half, hoogstens een heel uur mee door. Uit zijn gedrukte schetsen (sermon-notes) is voor een predikant veel te leeren. Zij zijn methodisch ontworpen en logisch in elkaar gevoegd. Het geheel is doorvlochten van toepassingen. De historische Christus Jezus alleen is de kiem en spil zijner prediking. Het geschreven Woord vond steeds bij hem

zijn voornaamste uitdrukking in het vleeschgeworden Woord.

Behalve deze voorbereiding verzamelde hij overigens voortdurend voor zijne prediking. Als hem bij het lezen of bij zijn eigen meditaties eene gedachte opmerkenswaardig toescheen, schreef hij die terstond op in een boek, dat hij op zijn schrijftafel daartoe steeds bij de hand had, en dat zoo in den loop des jaars gevuld werd met alle mogelijke spreuken en korte gedachten. Was dan de tijd daar dat hij zich voorbereiden moest voor de prediking, dan nam hij dit boek ter hand en bladerde erin, tot hij op een gedachte stiet, die hem geschikt toescheen. Deze gewoonte vergeleek hij wel eens op de hem eigenaardige wijze met die van een steenklover, die soms een steen zoo gelukkig treffen kan dat hij geheel van elkander splijt en de gansche inhoud blootgelegd wordt. Het kwam daardoor ook dat soms, als hij een goeden tekst gevonden had, de geheele gedachtengang terstond helder voor zijn geest stond. Dan nam hij een ouden, duchtig gebruikten, Engelschen Bijbel ter hand, waarin op den rand door hem de teksten waren aangegeven waarover hij reeds een keer had gepreekt. Bevond hij nu dat de bewuste tekst reeds meer door hem in een preek was aangehaald, dan nam hij nogmaals het geschreven boek ter hand, om een anderen tekst uit te zoeken. In latere jaren vermeed hij niet zoo zorgvuldig de reeds vroeger aangehaalde teksten, gelijk zich begrijpen laat. Was de tekst eenmaal door hem vastgesteld, dan nam hij een vel papier en noteerde daarop de hoofdpunten en den gedachtengang van zijne predikatie.

Bij alles wat hij las, dacht hij terstond aan een mogelijke aanwending in zijne preeken. Zijn vlug verstand en zijn verwonderlijk sterk geheugen verleenden hem daarbij goede diensten. Hij had een ongelooflijk groote boekenkennis. Hij was in Luther en Calvijn, in Christiaan Scriver en Bogatzky, in Krummacher — natuurlijk in de vertalingen, evengoed thuis als in Bunyan, Baxter en Taylor. Hij verzekerde zelf dat hij gewoonlijk vijf à zes boeken per week doorlas. Een zijner vrienden verhaalt hoe hij gewoon was te lezen. Hij zegt: „Drummonds beroemd boek „De natuurwetten in de geestenwereld,” kwam hem en mij gelijktijdig in handen. Ik zocht hem op, direct nadat ik het boek had doorgestudeerd. Hij had het met vier of vijf andere boeken op één dag doorgelezen. Bij de thee spraken wij er over. Een der aanwezigen betwijfelde de nauwkeurigheid zijner opvatting omtrent Drummonds meening over de identiteit van natuur- en geestenwet, waarop Spurgeon uit het geheugen de bewuste bladzijde citeerde. Toen ik tehuis kwam las ik de plaats nog eens over en overtuigde mij dat hij ternauwernood één woord had weggelaten.

Spurgeon's leeskracht was een zijner grootste talenten. De meeste zijner leerredenen zijn daarvan

WILLIAM HUNTER EN ZIJNE OUDERS.

het bewijs. Verscheidene takken van wetenschap werden door hem gebruikt als bronnen voor illustratie, gelijk hij het noemde, voornamelijk de sterrekunde.

De kansel was het middelpunt zijns levens. Maar hetgeen hij daar gaf bleef niet beperkt tot het getal der *toehoorders*. De *lezers* telt hij bij millioenen. Van het jaar 1855 tot 1892 — zeven en dertig jaren lang dus — verschenen zijne preeken (per stuk voor een penning = 5 cents) één keer per week. In het geheel zijn tot nu toe 2242 preeken van hem gedrukt, gelezen en meermalen ergens elders gebruikt geworden. Hij besteedde zeer veel zorg aan de uitgave van zijne leerredenen. Als des Maandags de stenograaf hem de preek voorlegde in 't net geschreven besteedde hij eenige uren aan de correctie van het manuscript. „De stijl van de geschreven preek,” zeide hij eens lachend, „is geheel anders dan wanneer zij uitgesproken wordt. Opdat het echter niet den schijn zou hebben, alsof het een andere is, moet ik haar wel een weinig veranderen.” Dinsdags werd de preek afgedrukt en over geheel Engeland verspreid. Maar dat niet alleen. Een Amerikaansch blad liet de geheele preek telegraphisch overbrengen om haar direct geheel op te kunnen nemen, — een millionair in Australië liet haar dadelijk als advertentie plaatsen in een groot blad in Melbourne.

En bij de vijftig millioen exemplaren, die van de leerredenen werden verspreid, kwamen dan nog de overzettingen in de verschillende talen, tot zelfs in het Baskisch, Lettisch, Hongaarsch en Arabisch.

Welk een zegen zullen deze leerredenen hebben verspreid!

Eens op een avond liet Spurgeon mij twee exemplaren van een zijner leerredenen zien, die hij als relequieën bewaarde. Een Australische boschneger had de eene in een blad gevonden, waarin een kramer allerlei snuisterijen voor hem had gewikkeld, die hij onderweg gekocht had, en was daardoor tot het geloof in den Heiland gekomen. De andere, geel, geheel verkreukt en bevekt, droeg bovenaan de woorden: „Very good. — D. L.” „Ziehier,” zeide Spurgeon, „op deze handteekening ben ik zeer trotsch. Zij is van David Livingstone. Zijne zuster vond dit blad na den dood van den grooten Afrika-reiziger en zendeling in zijn koffer en zond het mij als levende verwezenlijking van het woord: „Werp uw brood uit op het water, want gij zult het vinden na vele dagen!” Pred. 11 : 1.

JACOBUS REVIUS.

VII.

Revus was wat men noemt een man uit één stuk. Hij eischt harmonie tusschen zeggen en doen. „Wie metten monde saeyt,” zoo roept hij zijn collega's toe:

Wie metten monde saeyt de goddelycke reden,
Maer lochent in het hart en niet syn boese seden,
Doet even als het hoen, dat syne kuyckens biedt
Het coren met den beck, maer self en proeftet niet.
O leeraers die u volck ten goede wilt bewegen,
Leert met de wercken oock, soo leerdy eerst ter degen.

En van sommige ouders heet het:

De zwaen haer cuyckens broet op 't droochste van de
(velden,
Maer selve in het drooch verkeertse wonder seldom;
Veel ouders seggen: „Kint, och! speent u van den wijn!”
Die met den neus in 't nat self al te garen sijn.

Ja, zelfs zegt hij, en terecht:

Het stemmelose werck veel saliger ick reken
Als werkelose stem; want menich eeuwich leeft,
Die hier niet had de gaef om cierendelyck te spreken,
Maer niemant, die alhier geen goet gedaen en heeft.

Zelfs verlangde hij zóo stipte harmonie tusschen woorden en werken dat hij het bijvoorbeeld wraakte, als een Protestantsch beeldhouwer een beeld voor de Roomsche kerk zou maken. „Ghij,” zoo zegt hij tot allen, die zulks durven bestaan,

Ghy, die een afgod maeckt, hem willende vercopen,
En meynt dat ghy daerom de staffe sult ontlopen,
Ja, blyven evenwel Gods wel beminde vrient.
Dewyl ghy hem niet self en offert noch en dient,
Bedenckt u beter, want 't is claerder als de sonne,
Ghy dient hem, makende, dat men hem dienen conne.
En of op syn altaer u keersse niet en brant
Soo steekty voor hem aen het licht van u verstant.
't Dranckoffer dat van u hy rijckelijck genietet,
Is uwen suyren sweet dien ghy voor hem vergietet.
Ghy slachtet hem, 't is waar, geen schaepe noch ander
(beest,

Maar dodet hem, eylaes, moetwillich uwen geest:
Een onwaerdeerlijck pant (hoe suldyt noch beweenen!)
Een offer al te vet voor stokken ende steenen.
Dit is u niet genoegch; ghy comt in Godes kerck,
Nadat ghy hebt geslaeft in 's duyvels guychelwerck.
Ghy roepet: Vader mijn! en heft tot Hem uw handen,
Die handen, moeders van d' afgoden, sijn vijanden,
Die derdy steken wt tot Christi vleys en bloet!
Denckt of ghy minder quaet in deze dingen doet,
Als Judas met sijn rot, die eenmaal en niet vaker
Also hem grepen, aendenckt, blinde beeldenmaker,
Of Christus u voor al dit vonnis niet en gaf:
Verargert u u hant, tast toe en hout se af.
Wat handen, segget my, sijn waerdich afgesneden,
Als die een oorsaek syn van ongerechtigheden?
O vrienden, dwalet niet, by God is even goet
Het beelt, en die het maeckt, en die het eere doet.

Hij vergoelijkte dus waarlijk niet, zelfs niet wanneer menig ander nog door de vingers zou gezien hebben. Ja, ook al die zoogenaamde „kleine zonden” moesten het bij hem ontgelden; hij kon ze niet dulden. Want, zoo zei hij:

Stofregen achtmen niet; maer die der lang' in treden,
Die dringtse tot de huyl en op de naecte leden:
De sonden diemen cleyn en licht te wesen acht,
Die hebben menich om sijn salicheyt gebracht.

Revus was — dit kunnen wij uit een en ander,

dat ik citeerde, wel opmaken — nauwgezet en ernstig van levensopvatting, zonder daarom stroef te zijn. Hij vroeg in de eerste plaats naar het gebod en de eere van zijn God, meer dan naar de gunst des menschen.

Duidelijk komt dit stellen van Gods eer boven de eere van zichzelf ook uit in de opdracht zijner „Overijsselsche Sangen en dichtten” aan Daniël Heinsius. Deze had hem toegezongen, als het tenminste zingen heeten mocht:

Gelijck Apollo, moe van zijnen gulden wagen
Te slepen door de locht, zijn fackel om te dragen,
Gaet zijn yvooren lier wat nemen byderhant,
En als het Sonnenlicht doet blincken zijn verstant,
Soo siet men insgelijcks, dat Revii gedachten,
Die dringen door de locht, niet anders en betrachten
Dan Hemel ende God, gaen spelen, maer met aert,
Selfs als hij sich vermaeckt, maect zijnen naem ver-
(maert.

Tegenover dezen bombast vindt gij geene loftu-tingen van Revius op hem, zooals ge, vooral in dien tijd, allicht zoudt verwachten. Neen, in zijne opdracht luidt het gansch anders aldus: „Ik hebbe mij laten bewegen dese Rymeryen weder aan het licht te brengen, niet uyt groot behagen, dat ick in mijn eygen werck scheppe enz.”

Doch lezen wij enkele liederen van gansch anderen aard. Als goed gereformeerde wist Revius het wel dat de verzoening van den Christus, op Golgotha gewrocht, niet alleen voor het leven des gemoeds, maar ook voor dat des verstands, ja, voor het geheele leven en samenleven des menschen was besteld. De vrucht van Christus' kruis moest alomme blijken. En vandaar zijn woeden tegen den geest der eeuw, waartegen, als in later dagen Da Costa doen zou, thans de Deventer predikant te velde trok. „Ik sie,” zoo roept hij uit,

Ik sie, dat in de vrij-genaemde Nederlanden
Die vrij sijn metterdaet seer weynich sijn voorhanden
Den eenen is een slaef van den gemeenen man,
Den ander van het gelt, den ander van de kan,
En menich, die wel geern een vrij-heer heten soude,
Gesloten leyt te hoof met ketenen van goude.
O Nederland, t' en is den rechten vrij-dom niet,
Dat ghy ontlastet zijt vant Castellaens gebiet
En ondertusschen draecht het sware jock der sonden:
Dient God, so sydy vry, al waerdy ook gebonden.

Of wilt gij liever vernemen, op wat wijze hij kon geeselen? Hoort dan, hoe hij zijn tijdgenooten toespreekt:

Die den voorleden tijt onmatelijck verheven,
Dick zeggen: o waer is den gouden tijt gebleven?
Maer ghy vergisset u, o mensche, wie ghy sijt,
Want dese onse eeuw, dat is den gouden tijt.
Het gout regeret jae verr' boven alle dingen,
Het gout can eere, staet en wetenschap toebringen,
Een vrou van hoger aert het gout u geven can,
Het gout maect eenen boer haest tot een edelman,
Het gout, het gout alleen can openen en sluyten,

Diet heeft mach binnen staen, diet niet en heeft stae
buyten;

Daerom, o vrienden, doet u ogen op en siet,
Dit is de gouden tyt, en wy en wistent niet.

En wat het ongelukkigst was, dat goud kwam meest in verkeerde handen, waar het renteloos bleef liggen of werd misbruikt:

Die Midas Esel-oor ons hebben voorgeschreven
En tot een beeltenis der gierigaerts gegeven
(Die alle dinck in gout veranderd' en den dwaes
Most missen naderhant het nodich magen-aes),
Die hebben groot gelyck. Want siet eens dese schrapers,
Dees sacken sonder gront, dees nimmer sadde gapers,
Sy connen meesterlyck van alles maken gout,
Van coren en van wijn, van steen, van been, van hout,
Van alles weten se te smeden roode schijven.
Maer alset is vergaert, soo moetet liggen blijven,
End' hebben nauwelycx voor haren suyren sweet
Een smakelycken dronck of eenen soeten beet.
Sijn dese luyden niet tot arremoe geboren?
En sijne niet wel weert te dragen esels oren?

ONM ACH T.

Uit het diepe dal, beneden,
Komt een reiziger getreden.
Geestdrift vonkelt in zijn oogen,
Wendt zijn blik zich naar den hoogen,¹⁾
Waar der bergen trotsche top
Zuigt den vruchtbreu hemeldrop.

Dáar bevrediging te ontvangen
Is zijn hoogste zielsverlangen.
Daar zal de aandrift in hem zwijgen,
Die hem altoos dringt tot stijgen.
Mag hij op dien bergreus staan,
Dan, dan is zijn wensch voldaan!

Want een drift verrukt zijn zinnen,
Die hij niet kan overwinnen,
Die bij dagen en bij nachten
Banden klemt om zijn gedachten;
Rust en kalmte hem ontnemt,
Van verwant en vriend vervreemd.²⁾

Want temidden van die bergen,
Die orkaan en bliksems tergen,
Stijgt één enk'le spits omhoog.
Boort door damp en wolkenboog.
Diens onzichtbre kruin te drukken,
Mocht geen menschenvoet gelukken.³⁾

Velen toch, die zulks begeerden,
Daarvoor doodsgevaar braveerden;
Moeite en ongemak niet achtten,
't Leven spilden en levenskrachten,
Of in d' afgrond ploften; wier⁴⁾
Lichaam spijsde raaf en gier.

't Doet dien reiziger niet tsagen:
Sneller wordt zijn voorwaarts jagen.

Wat ook andren deed ontstellen,
Doet zijn boezem stouter zwellen.
Word de zege duur gekocht:
Hooger de uitkomst die hij wrocht!

Nu doorsnelt hij frissche weiden,
Die zich voor zijn oogen spreiden.
Dwaalt dan in de looverzalen,
Die van 's bergreus heupen dalen ⁵⁾
-- Waar zijn gordelriem verbreed -- ⁶⁾
Als een statig hoogtijdskleed.

't Ruwe pad, met dreigend hellen
Stuit zijn rustloos voorwaartssnellen.
Voert langs opgesparde kloven;
Rijst dan plotsling steil naar boven.
In dit reuzentoppen woud
Kruipt, die straks nog snelde stout.

De eeuw'ge sneeuw verblindt zijn oogen,
En de bergwind, aangevlogen,
Kleumt zijn sidderende leên,
Loeit door kloof, om toppen heen. ⁷⁾
Hij tart koude en orkaan: ⁸⁾
Straks toch is zijn wensch voldaan!

d' Alpenreus is hij genaderd,
Als een hofstoet saâmvergaderd
Om den hoogen vorstentron,
Groet dien aller bergen kroon.
Door de grauwe wolksamaar
Wordt hij weg noch kruin gewaar.

Hier geen paden en geen wegen.
Uit het helle licht gestegen,
Dekt hem duisternis. Zijn handen
Scheuren langs der steenen randen,
Die hij grijpt, maar niet kan zien,
De adem nokt, zijn krachten vliên.

Toch wordt ook dit punt bestegen.
Hier, hier enden alle wegen;
Waar hij nu de voeten zet,
Klonk nog nooit eens menschen tred.
Stilt' woonde eeuwig in dit oord:
Hij is de eerste die haar stoort.

Welk een schouwspel! Welk een aanblik
treft zijn opgetogen oog!
Boven zich, zoover zijn oog reikt
welft de blauwe hemelboog.
Waar de dagtoorts glanst, een lichtzee
storten doet in stroomen neêr;
Op 't in vonkelkleuren bogen ⁹⁾
stralen kaatsend wolkenmeer,
Als een vloersprei uitgespannen ¹⁰⁾
voor des bergbestijgers voet,
Zwangervol van waterkolken
in welks schoot de bliksem wroet.

Hoe bevredigt zich zijn eierzucht
in dit wondervreemde oord!
't Alles overdekkend wolkvlak
wordt door geen geluid doorboord,
De aarde ontstegen. Niets herinnert
hier aan 't geen hij achterliet.
Hoe hij blikt naar alle zijden,
onbepert blijft steeds 't verschiet.
Slechts de dorre, naakte bergkruin,
die slechts plaats biedt om te staan, ¹¹⁾
Rijst als 't allereenzaamst eiland ¹²⁾
uit deez' ether-oceaan!

't Doel was dan bereikt, waarnaar hij
maanden, jaren had gestreefd;
Wat bij and'ren spot slechts wekte,
werkelijk door hem beleefd.
Van vervoering zwelt zijn boezem,
tintelt 't bloed in 't adrennet, ¹³⁾
En ontlast zich in den juichtoon,
vol voldoening ingezet:
„Wat ooit ademhaalde steeg nooit
waartoe ik nu stijgen mocht,
„k Adem nu in sfeeren waar geen
leven levensvoedsel zocht!” ¹⁴⁾

Wat geluid doet zich daar hooren?
't Komt zijn jubelzang verstoren?
Angstig wat daarop komt beuren, ¹⁵⁾
Tuurt hij naar het wolkenscheuren,
Straks nog vlak en rustig. Daar
Rijst een koningsadelaar!
Deez' na 't wolkgewelf doorkloven, ¹⁶⁾
Stijgt klapwiekende naar boven.
Snelt door 't forsche schachtbewegen
't Zegend vuur der lichtbron tegen,
Dat in 't trotsche oog weergloeit, ¹⁷⁾
Dat hij statig tegenroeit.

Hem, die d'aad'laar na blijft staren,
— Spoedig uit 't gezicht gevaren —
Folttert de onmacht, die hem ketent
Aan den bergtop. Niet meer wetend
Hoe die huivringwekkend kalen ¹⁸⁾
Steilen wanden af te dalen,
Stort hij van de steilte neêr....
't Angstgeschreeuw klinkt heinde en veer!

Dus het noodlot van den dichter,
Wien het levendigst gevoel
Woelt in 't bruischend bloed. Niet lichter
Is zijn weg naar 't grootsche doel!
Stijgen wil hij, hooger stijgen
Dan ooit dichter dorst bestaan.
Waar hem de onmacht stil deed zwijgen,
Zal zijn hand de harptoon slaan!
Brandend van het heetst verlangen,
Streeft hij nu den zangberg op.
Voelt zich 't kloppend hoofd omprangen
Van steeds fijner lucht. De top

Trekt zijn smachtend oog naar boven,
 Schiet hem snelle wieken aan,
 Tot — van wolkendauw omstoven —
 Hij op 't hoogste punt komt staan.

Dan doet 't opgetogen staren
 Om zich henen, naar beneên,
 Hem geen evenknie ontwaren,
 Hier heerscht niemand, hij alleen,
 Mochten velen 't ondervinden,
 Ongerept bleef steeds dit oord,
 „Mij kon boei noch steilte binden!”
 Ruischt 't hem lovend lofaccoord.

Echter, wendt hij 't oog naar boven,
 — Wat verpletterend gezicht
 Zal hem zijne illusie rooven! —
 In een wemelgloed van licht
 Ziet hij adelaren hangen
 Boven star en starrenbaan,
 Rustig of ze in 't luchtenprangen¹⁹⁾
 Op onzichtbre zuilen staan.

De onmacht blijft hem vast omknellen,
 Hoe hij blaak van driftenvier,
 Daar kan hij niet henensnellen.
 't Dáár daalt nooit tot 't lage hieer!
 Bij hun kracht en dichtvermogen
 Is 'tgeen hij wrocht: ijdelheid.
 IJdel 't pogen. Neergebogen
 Is zijn zelfgenoegzaamheid!

Zij zelfs, zij ook, wier verbeelding
 Boven star en melkweg schiet;
 Wier vernuft in wondre speling
 't Onbeperkte ruim doorziet,
 Hunner is niet het beklieven²⁰⁾
 In die wemelende sfeer.
 Stegen ze op uit stofverblijven,
 't Dal der aarde ontvangt hen weêr!

Eens, eens zullen we opwaarts stijgen,
 Wordt de band des stofs geslaakt.
 Dan geen angstig onmachts hijgen,²¹⁾
 Dat ons pogen straft en wraakt.
 Gij, die boven 't stof verheven
 Op ons nederblijkt, o! doe
 Die verwachting in ons leven,
 Stralen ons die toekomst toe!

J. DIJSCHOORN.

¹⁾ Die zin loopt niet los. Men verwacht op: „Wendt zijn blik zich naar den hoogen” het woord: „dan”. B.v. dan ziet hij. Maar nu volgt er niets. De dichter bedoelde te zeggen: „Geestdrift vonkelt in zijn oogen als zijn blik zich wendt.”

²⁾ Deze regel is ietwat vreemd. Letterlijk staat er dat rust en kalmte van verwant en vriend vervreemd zijn. Maar bovendien: het woord verwant is hier minder gelukkig gekozen. Beter zou het woord *maag* zijn, indien de dichter dat behoorlijk in dezen versbouw wist te passen.

³⁾ Het is een fout dat de dichter alleen bij dit couplet de laatste twee regels slepend laat eindigen.

⁴⁾ Dit „wier” is taalkundig onberispelijk, mits er „lichamen” op volgt; maar poëtisch is het zeker niet.

⁵⁾ „'s Bergreus” is een fout. De verbuiging van „de reus” is „des reuzen”.

⁶⁾ Het is de Redactie niet gelukt dezen regel te begripen.

⁷⁾ In de derde en vierde regel beging de dichter een fout van dezelfde soort als onder 3 is gemeld.

⁸⁾ In dezen regel is een lettergreep te weinig. Waarom?

⁹⁾ Wat is „vonkelkleuren bogen?”

¹⁰⁾ Een „vloersprei” is een zeer ongewoon en onduidelijk woord.

¹¹⁾ Tweemaal „slechts” in denzelfden dubbelregel had moeten vermeden worden.

¹²⁾ „allereenzaamst eiland”. „Allereenzaamst” is even onjuist als „eenigst” en „allervolmaaktst”. Minder dan één kan er niet zijn, of er is niemand. *Eenig* is dus goed; *eenigst* is onzin. Een *volmaakt* ding valt niet te verbeteren; de uitdrukking „het allervolmaaktste gebed” straft dus zichzelf. En zoo ook: wie wezenlijk *eenzaam* is heeft volstrekt niet meer gezelschap dan hij, die zich „allereenzaamst” noemt.

¹³⁾ Dat is een rechte leesles: „zin/elt 't bloed in 't adrenet.” Die zes t's maken den regel, wanneer het vers *voorgelezen* wordt, onduidelijk.

¹⁴⁾ „waar geen *leven levensvoedsel* zocht”. Welk voedsel zou dierlijk leven (want daarvan is hier sprake) anders zoeken dan levensvoedsel?

¹⁵⁾ Hier zou beter staan:

„Angstig wat er zal *gebeuren*.”

Want *beuren* is heel iets anders dan *gebeuren*.

¹⁶⁾ Deze regel is geheel mis. Onze dichter wilde zeggen dat die adelaar „na het wolkgewelf *doorklieft* te hebben” enz., maar hij doet ons nu denken dat de adelaar zoolang aan het wolkgewelf *gekloven* heeft, tot het in tweeën lag. De woorden klieven en kluiven hebben wel denzelfden wortel, maar zijn daarom nog evenmin eenzelfde woord, als mijn broeder en ik een en dezelfde persoon zijn omdat we één vader hebben.

¹⁷⁾ Zie de aanteekening ³⁾.

¹⁸⁾ Terwille van het rijmwoord maakte de dichter hier twee fouten. Van kale, steile wanden, maakte hij *kalez*, *steilez* wanden.

¹⁹⁾ Ik weet niet zeker of „luchtenprangen” wel een goed woord is.

²⁰⁾ Het woord „*beklijven*” is hier slecht gekozen. Men *beklijft* niet in een sfeer; allermint in een wemelende sfeer. Naarmate men in hooger sfeer is, is men vrij in beweging. De rups *beklijft* en de slak *evenzeer*; daarom laten ze een vies spoor achter; maar een adelaar *beklijft* niet. „Mijne ziel *kleeft* aan het stof”, klaagt de dichter van den 119en Psalm. En Jeremia zegt: „Och dat mij iemand vleugelen eener duive gave, ik zou weten waar ik zou *henenvliegen*!”

²¹⁾ „Onmachts hijgen” kán er meê door, maar is geen verkieslijke uitdrukking.

De laatste zeven coupletten van dit gedicht zijn verreweg de beste. Op verzoek van den dichter plaatste de Redactie enkele aanteekeningen bij zijn werk. Daar is alle reden om hem te raden, voort te gaan, zich te oefenen en vóór alles er naar te trachten zoo *sobor* mogelijk te zijn. Hoe strenger hij bijvoegelijke naamwoorden weert, hoe beter zijn gedichten zijn zullen. Natuurlijk zijn ze soms noodig; maar ze mogen alleen gebruikt worden en

kunnen alleen dienst doen wanneer ze noodig zijn. Anders bederven ze den eenvoud, die het kenmerk van 't ware is. De beste dichter geeft de verhevenste gedachten in de eenvoudigste woorden. Gezwollenheid is altijd een uiting van onmacht.

DEKEN EN SCHOOLMEESTER.

De vader van den welbekenden, beroemden en vromen Wurtemberger leeraar Lodewijk Hofacker kon zijn leven lang de „piëtisten” niet lijden. Hij was deken, de oudste leeraar, bekleed met het gezag van een superintendent; een groot,forsch man, en sprak zijn afkeer onbewimpeld uit. Doch als oud man werd hij door Gods genade zelf een „piëtist;” hij kreeg namelijk zijnen Zaligmaker hartelijk lief. Tijdens hij aan water in de borst leed, werd de forsche man een teeder kind van God. De eerwaarde Knapp verhaalt van hem het volgende:

Hij had, jaren geleden, de school bezocht van een bejaarden schoolmeester, Abele geheeten, die gewoon was in een Christelijk gezelschap te gaan en daar door in den roep van een piëtist stond. De schrikwekkende deken kwam de school binnen en beval den meester eerst te catechiseeren.

„Waarover beveelt uw Hoogwaarde?” vroeg de goede grijsaard zeer bedaard.

„Niet over allerlei leerstukken, maar over de bergrede!” was het antwoord.

De schoolmeester begon nu zijne catechisatie.

„Lieve kinderen! hoe noemt men dengene die geene goederen bezit?”

„Arm!”

„Wat heeft zoo iemand noodig?”

„Onderstand en hulp!”

„Is een gevallen zondaar, die het leven uit God verloren heeft, ook arm?”

„Ja!”

„Wat heeft die al zoo noodig?”

„Onderstand en hulp!”

„Maar wanneer nu een mensch in het geestelijke voor God volstrekt niets meer heeft, wat moet hij dan bij Hem doen?”

„Bedelen!”

„Wat moeten derhalve de geestelijke armen voor God en den Zaligmaker zijn?”

„Bedelaars.”

„Reeds genoeg, overgenoeg!” riep de deken; „'t is al mooi!”

En zoo werd de catechisatie plotseling afgebroken.

Toen nu de schoolmeester, die zijn deken desniettemin zeer eerde, later aan diens ziekbed kwam, trad hij schoorvoetend nader, en vroeg:

„Mag ik vragen hoe het uw Hoogwaarde gaat?”

De oude, zonderlinge man zag hem met vriendelijke oogen aan en riep hem broederlijk toe:

„Wat Hoogwaarde! Nietswaarde! moet gij zeggen;

want ik ben enkel zondaar, diep vernederd en alleen in de genade mijns Verlossers vrij en zalig.”

Nu was het dus niet meer deken en schoolmeester, maar Christus alles in allen (Kol. 3:11).

UIT HET LEVEN.

Hengeloo (O.), 16 Oct. 1895.

Geachte redactie.

Bij het lezen van het Fransche versje in Excelsior van 7 October, herinnerde ik mij een dergelijk gedichtje, dat ik in mijn jeugd leerde.

Collé aux coins des rues de Paris, à l'occasion de la naissance du Prince impérial.

I.

Vive à jamais	L'Empereur des Français,
La famille royale	Est indigne de vivre,
Repoussez désormais	La race des Capets,
La race impériale.	Doit seul lui survivre.

II.

Soyons donc les soutiens	De Louis Napoléon,
Du Comte de Chambord	Chassons l'ame hypocrite.
C'est à lui qu'appartient	Cette punition,
La raison du plus fort	Est son juste mérite.

Mag ik van deze gelegenheid gebruik maken om te weten te komen, waar de uitdrukking „op stel en sprong” vandaan komt?

Met de meeste hoogachting,

Uw dienstw. dienaar,
E. F.

Arabische spreuken

Vrees God, dan zijt gij veilig.

Tevredenheid met den goddelijken wil is heiliging van het hart.

De onthouding der ziel van de begeerlijkheid der zinnen is de belangrijkste heilige oorlog.

Eer uw vader, dan zal uw zoon u eeren.

De wereld is de schaduw eener wolk en de droom des slapenden.

De geloovige heeft God bestendig voor oogen en is vol gedachten. Hij is dankbaar in voorspoed en geduldig in tegenspoed.

Het is een wijs man, die zich in zijn toorn, zijn begeerten, zijn vrees regeeren kan.

De waardij van ieder mensch bestaat in het goede dat hij doet.

De tong van een wijs man ligt achter zijn hart, maar het hart van een dwaas ligt achter zijn tong.

Wetenschap is het sieraad der rijken en de rijkdom der armen.

Hij is de grootste dwaas van allen, die niets lof felijks doet en toch geprezen en geëerd wil zijn; die kwaad doet en toch de belooning van het goede verwacht.

Een wijze vijand is beter dan een dwaze vriend.

ONZE LEESTAFEL.

De weg tot de eeuwige Jeugd. *Levenswijsheid voor Jongelingen*, door Dr. E. Siedel. Vrij naar het Hoogduitsch door A. Tap, predikant te Schiedam. Met een woord vooraf van Dr. F. E. Daubanton. — Rotterdam WENK en BIRKHOFF.

Het oorspronkelijk Duitsche boek hier vermeld, „Der Weg zur ewigen Jugend,” werd — en we begrijpen dat — reeds in twee Europeesche talen overgebracht. Dr. E. Siedel, vroeger jarenlang predikant te Tharandt — zoo schrijft Dr. Daubanton — nu rustend, maar niet werkeloos te Dresden levende, wijdt zijn frissche grijsheid aan de jeugd. Hij heeft haar zoo innig lief. Hij beseft zoo diep hare beteekenis voor de tijden die komen. Hij ziet zoo helder de gevaren die dreigen. Tot haar te spreken, ook door het gedrukte woord, is zijn roeping, zijn lust. En het „Saksische Volksblad” schreef van zijn werk: één ding wordt er geheel in gemist, n. l. elke vervelende bladzijde. Alles is krachtvol, belangwekkend. Een menigte van verhalen uit het leven van allerlei menschen is er als een bloesemregen over uitgegoten. Elk jeugdige gemoed zal en moet er door geboeid worden.

Deze woorden beaamt de vertaler Ds. Tap geheel, die ook zijn taak uitstekend volbracht en met oordeel te werk ging, bedenkend dat Nederland en Deutschland zeer verschillen. We hebben hier dus eigenlijk een Nederlandsch boek gekregen.

We kunnen dit boek met alle vertrouwen aanbevelen. Het is een waardige tegenhanger van „Heilig is de Lente des levens.” Boeiend en frisch is het en, wat nog meer zegt, het is geschreven door iemand die 't verstaat dat de godzaligheid de belofte heeft van dit en van het toekomstige leven. Levenswijsheid in theorie en voorbeeld maar bovenal de hoogste wijsheid wordt in dit boek gepredikt. 't Is als Samuel Smiles' „Help u zelf,” maar hier spreekt de Christen, die weet dat al onze bekwaamheid is uit God. Zeer verschillende toestanden uit het leven van de dagen der jonkheid worden hier behandeld. „Holland, Holland boven alles” is niet vergeten (al had het moeten zijn: *Nederland*). Diep ernstig is het laatste hoofdstuk „De laatste gang.” Ernst kenmerkt heel het werk, maar de ernst des Christens, die de vreugd niet rooft, die bekwaamt tot alle goed werk op stoffelijk als op geestelijk gebied.

Dit boek kome in veler handen. Wie 't niet mooi zou vinden, beklagen wij. Ook voor een fraai uiterlijk is terecht gezorgd. Het boek is op net, stevig papier gedrukt en voorzien van een paar fraaie platen in lichtdruk, voorstellende: „Eén ding is noodig” en „Jezus en de rijke jongeling.” Daarbij is het niet duur, wat ook een aanbeveling is.

Ds. Gronemeyer, die met dezen arbeid van nabij bekend schijnt, schreef in het Amsterdamsch *Predikantenblad*:

„Wie voor zijn zonen een boek wenscht, dat frisch en ernstig, hartelijk en opgewekt is, dat den rechten toon aanslaat, met tusschengestroomde verhalen en anecdoten de leeringen opheldert en als in het leven vertoont, hij koope dit boek. Oorspronkelijk waren het voordrachten door den schrijver gehouden op een school van herhalingsonderwijs; als zoodanig heb ik ze gelezen en bewonderd als modellen voor zulken arbeid. Voor den tweeden druk heeft de Schrijver ze wat omgewerkt en hun een meer zelfstandigen vorm gegeven. Zij winnen het van „Weitbrecht's Heilig is de lente des levens,” door Dr. Bronsveld overgebracht, in populaireren vorm,

al putten zij het onderwerp misschien ook niet zoo uit. Zij zijn de lofspraak die Dr. Daubanton in zijn woord vooraf er op houdt dubbel waard, en ik ben er van verzekerd dat wie het boek voor zijn zonen koopt en het eerst eens inziet, terstond aan 't lezen blijft en althans het hoofdstuk uitleest, waar hij het boek had geopend.”

V R A G E N B U S.

1. Welke handboeken over de Geschiedenis des Vaderlands en die der Christelijke kerk, kunnen voor onze Jongelingsverenigingen het geschiktst geacht worden, om een leerzame en doeltreffende bespreking daarover mogelijk te maken?

2. Waarom noodzaakte men Simon van Cyrene en niet een ander den Heere Jezus het kruis te helpen dragen?

3. Had Jozef van Arimathea niet met den Joodschen Raad moeten breken, daar deze het vonnis des doods over den Heere uitsprak?

4. Welke „tempel Gods” zou er bedoeld worden in 2 Thessalonicensen 2 vers 4?

5. In Openb. 20:4—6 lezen we van de eerste opstanding en in ditzelfde hoofdstuk verzen 11—15 over het oordeel dat over alle dooden werd geveld. Welk onderscheid bestaat hierin, en vallen degenen die ons in vers 4—6 worden genoemd, buiten degenen die in de verzen 11—15 worden genoemd?

J. v. D. W.

Gaarne zou ik de volgende vragen in uw tijdschrift „Excelsior” beantwoord zien. Bij voorbaat mijn hartelijken dank.

In Gen. 13:18 lezen we van Hebron, terwijl in Jozua 14:15 gemeld wordt: „De naam nu van Hebron was eertijds Kiriath-Arba, die een groot mensch geweest is onder de Enakim”.

De kanteekenaars voegen er aan toe: Velen houden het er voor dat Kiriath-Arba is genoemd geworden Hebron, naar Hebron, den zoon Kalebs.

Hoe kon Mozes over *Hebron* schrijven toen de plaats nog een anderen naam droeg? Na Mozes' dood toch werd die plaats Hebron genoemd.

Diezelfde vraag doet zich voor bij Gen. 14:14. Abram jaagde hen na tot Dan toe, en de patriarch leefde eerst veel later, en de stad Dan of Lais werd gesticht in den tijd der Richteren (Richt. 18:29). En zij noemden den naam dezer stad Dan, hoewel de naam dezer stad tevoren Lais was.

Zou men daaruit nu mogen besluiten dat Mozes de schrijver van het boek Genesis niet geweest is?

Met de beantwoording dezer vragen zou u zeer verplichten,

U Ed. dw. dienaar,
A. B.

P R I J S V R A G E N.

De Redactie wenscht wederom een tweetal prijsvragen uit te schrijven, waarop het antwoord wordt ingewacht bij de uitgevers, **vóór 15 Januari a. s.** Men plaatse onder elk opstel een of andere spreuk of

merkteken, dat ook vermeld staat op een gesloten envelop, in welke de schrijver naam, woonplaats en ouderdom opgeeft, en bij welken boekhandelaar men alsdan is ingeteekend.

1. Geef een beknopte, maar zooveel mogelijk volledige beschrijving van een stad in ons vaderland, van ten minste 20000 inwoners.

2. Waaraan is het toe te schrijven dat het Zendingswerk in onze Oost-Indiën tot nog toe zoo weinig vrucht heeft geleverd, terwijl wij toch reeds bijna drie eeuwen aldaar bezittingen hebben?

Voor de goede beantwoording van elke vraag wordt een boekwerk uitgelooft; ook een voor de goede beantwoording van beide.

Wie beide de prijsvragen goed beantwoordt ontvangt een Ex. van

J. DE LIEFDE, Nathan de kajuitsjongen of de reis naar Jeruzalem. Een verhaal. Tweede druk, met drie platen. Gebonden.

Wie een der prijsvragen goed beantwoordt wordt een Ex. gezonden van

HESBA STRETTON, Carola. Een verhaal uit het Engelsch door Ira. In geïllustreerden omslag.

De antwoorden moeten gezonden worden: 1°. vóór of op den 15^{den} Januari 1896; 2°. aan de uitgevers van Excelsior; 3°. ongeteekend en gesloten; 4°. vergezeld van een gesloten briefje waarin de naam, ouderdom en woonplaats van hem of haar, die het antwoord inzond, vermeld worden en *waarop* een spreuk of merk dat ook onder het opstel voorkomt.

Het mededeelen van den uitslag, welke we hadden op onze laatste Prijsvragen, heeft door onvoorziene omstandigheden wel wat heel lang geduurd. We hopen dat onze inzenders gedacht zullen hebben aan het oude Hollandsche spreekwoord: „*Wat in 't vat is, verzuurt niet!*” En voorts belooft de Redactie „beterschap”.

De prijsvragen waren de volgende:

1°. Wat dunkt u van de stelling: Het N. T. is de sleutel tot het O.; en het O. tot het N.? Toon daarvan de waarheid aan.

2°. Welke uitvindingen der laatste honderd jaren hebben belangrijke wijzigingen in de maatschappelijke toestanden ten gevolge gehad?

3°. Een korte levensbeschrijving van twee Nederlandsche verkondigers van het Evangelie; een hier te lande en een in onze bezittingen over zee.

No. I is beantwoord:

<i>goed,</i>	motto	„Onderzoekt de Schriften”.
<i>goed,</i>	„	„Da Costa”.
<i>goed,</i>	„	X.
<i>zwak,</i>	„	„Eendracht maakt macht”.
<i>bekrompen,</i>	„	„Erica”.
<i>verkeerd,</i>	„	„In alles waar”.
<i>zwak,</i>	„	„Voor het eerst, niet voor het laatst”.

No. II is beantwoord:

<i>goed,</i>	motto	X.
<i>zwak,</i>	„	„Eendracht maakt macht”.
<i>zwak,</i>	„	„Erica”.
<i>verkeerd,</i>	„	„In alles waar”.
<i>verkeerd,</i>	„	„Voor het eerst, niet voor het laatst”.

No. III is beantwoord:

<i>goed,</i>	motto	„Da Costa”.
<i>redelijk,</i>	„	„Eendracht maakt macht”.
<i>heel verstandig,</i>	„	„Erica”. 1)
<i>redelijk,</i>	„	„Voor het eerst, niet voor het laatst”.

De eerste prijs is een gebonden Ex. van **ALCOCK, Raimond Chalcondyles.** Ze kon, volgens bovenstaande mededeeling, niet toegekend worden.

De tweede prijs: 1 Ex. van **WESTHOFF, Magister Philippus Melancton,** is toegekend aan „Da Costa”; aan „X”; aan „Eendracht maakt macht”; aan „Erica” en aan „Voor het eerst, niet voor het laatst”.

De derde prijs: 1 Ex. van **LION CACHET, Het huisgezin van den Hugenoot”** is toegekend aan „Onderzoekt de Schriften”.

De prijzen worden eerstdaags franco toegezonden.

Over de tweede prijsvraag hoopt de Redactie binnenkort zelve eenige opmerkingen te maken in dit blad.

1) Dit „heel verstandige” antwoord geven we om zijn eigenaardigheid hier weer.

Vraghe III.

d'Inzender zigt naerstiglyck naer een auteur omtrent dat tweede point. 't Was 't vergheefs, hy en kost er gheen vinden, en also 'them gheensius aangaet om sulck een verhael uit eighen brein te scheppen, so is 't vanselfs dathy swyght.

Vaartwel!

„ERICA”.

Geschreven den XX^{sten} van Sprokkelmaand. Het jaer onzes Heeren
C1896CCCCCLXXXV.

NED. JONGELINGSVERBOND.

Den 9den October l. l. hield dit verbond een buitengewone Bondsdag, den tweeden in dit jaar, te Leeuwarden. Vooral de vrienden uit de Noordelijke provinciën waren daar sterk vertegenwoord. Het was een gezegend samenzijn, waarin verschillende sprekers, predikanten en Bondsbestuurders het woord voerden over zeer belangrijke onderwerpen. Ook sprak er de „vader” der C. J. V. in Nederland, de heer VAN OOSTERWIJK BRUIJN. De uitvoerige verslagen in de bladen maken verdere mededeelingen hier min noodig. Zeker is, dat deze Vergadering in het Noorden der jongelingszaak ten zegen zal wezen, gelijk nu reeds blijkt. In *de Jongelingsbode* wordt deze Bondsdag o. a. herdacht in een werkelijk schoon gedicht in het *Friesch*.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
 Nederlands Aangelingschap en Volk
 onder redactie van
 A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

Men zie de meedeeling op de laatste bladzijde, onderaan.

JACOBUS REVIUS.

VIII.

Onze beschouwing nadert haar einde.

Niet onaardig verhaalt Revius, met betrekking tot het laatst behandelde onderwerp, het sprookje van de

GOUDEN DROMEN.

„De armoed' ist alleen, Pontane! die ons leeret
 „De consten, en den vlijt aendrijvende vermeeret.
 „Want die den arrebeyt staech nemen moet te wacht
 „De sorg' en lijdt niet, dat hy slaep een heele nacht;
 „En soo een weynich tijts de ogen wat toeschieten,
 „Soo laet hem d'ongemack geen lange rust genieten.”
 Twee visschers out en cout, een mooy stuck weechs

(van hier

Corts sliepen dicht by een op halfgedroget wier,
 Haer huysgen was met riet opt lichtste overdecket,
 Een hol gevlochten tuyn daer lagen s' aen gestrecket,
 Besijden overhoop haer olijck tuychgen lach,
 De fuyck, de totebel (daer zy den heelen dach
 Meë plompten inde vliet) het corck, de lijn, de segen,
 De pieren in een clomp, de hoecken tsaemgevelegen,
 Het schuytken (al wat leck) op stutten vier of vijf,
 De pijn onder 't hooft, een pelslap over 't lijf.
 Dit was haer schat, haer goet; van stoelen of van setels
 En ander huisgereë, van potten of van ketels,
 En wisten zy niet van, sy waren 't soo gewent.
 Daer was een lange reck noch man noch maech ontrent,
 De see was naeste buyr. De wielen vande mane
 Noch waren cuym gerolt de hellte van haer bane,

Als dese stijve broers de ongeneucht verdreef
 Den sluymer wtet hooft; de een sijn oogen wreef
 En opende aldus sijn drollige gedachten:
 C. Sy liegen, Gerritmaat, die seggen dat de nachten
 Des somers corter sijn door 't lengen vanden dach;
 Ick heb alreë gedroomt al datmen dromen mach,
 En noch is (sie ick wel) de sonne niet geresen;
 De nachten sijne lang; 't is selsaem; hoe mach 't wesen?
 G. Cornelis, te vergeefs ghy metten somer kijft.
 Den tijt in zijnen loop gants overandert blijft:
 De sorge weckt u op, en maket dat de uren
 Van een niet-lange nacht u schijnen lang te duren.
 C. Cont ghy oock wicken maet? ick heb so hups gedroomt,
 Ick salt u deylen meë, wat datter oock van coomt,
 Gelijck als wy de vis somtijts te samen deylen;
 Ick weet wel ghy sijt cloeck, niet licht en sal 't u feylen.
 Dat is den besten droom-beduyder ooyt geweest,
 Die in het gissen had een sinnerijcken geest,
 Als ghy, mijn goede maet! wy connen 't ook wel wachten,
 Wat hebben wy te doen in dese trage nachten,
 Gewentelt in het loof vol dorens ende ruyt,
 Daermen niet slapen can? wat leg ick dit veel wt?
 De keyser heeft genoech; die claecht en heeft geen vrienden.
 G. Segt op dan uwen droom, en alles, wat ghy miende
 In uwen slaep te sien, ick macher wat na slaen.
 C. Maer, gister-avond, doe ick liggen was gegaen,
 Van 't seewerck heel vermoeyt ('k en was niet overladen
 Met cost of oock met dranck, ghy weet wel wat wy daden,
 Wy aten doch by tijts, en gingen vroeck te rust;)
 Schijnbaerlijck docht my, dat ick op de Enser cust
 Sat met de angelroë om 't sootgen te betrappen;
 Daer quam een grooten visch om na het aes te snappen,
 (Ghy weet wel dat de hont altijt droomt vande sop,

En ick staech vande vis) hy creech het inde rop,
Wip hinch hy aenden hoeck, 't bloet liep hem uyt de
couwen,

De roede hooch om leëch, ick conse qualijck houwen.
Ick had een groten strijt, ick poogde met de hant
Dit spartelende beest te halen aen het lant;
Maer, docht ick by my self, sout ghy my oock wel steken?
Hy stack my dat ick crompt, doch is my niet ontweken;
Dies vatten ick hem aen, gewonnen is den crijch!
Een visch geheel van gout in mijn geweld ick crijch,
Van gout, geheel van gout, van buyten en van binnen.
Denckt, of ick blijde was en moedich in mijn sinnen!
Sou dit sint Peters vis wel wesen? dacht ick doe.
Of sou hy sinter Claes wel eygen horen toe?
Ick maect'em soetgens los, want my was al te bange
Dat yewers aenden hoeck wat gouts sou blijven hange,
En track hem vorder met een maerlijn op het drooch.
Hoe was ick in mijn schick! ick swoer daer duer en hooch.
Dat ick niet eenen voet meer na den strang wou geven
Maer blijven landewaert en als een Coninck leven.
Daermede vaecht' ick op; nu segt my, goede maet!
Ick heb den eet gedaen, wat geefdy my voor raet?
G. Cornelis, rust u hooft! ghy hebt u niet verbonden,
Want ghy geen gouden vis gesien hebt noch gevonden.
De dromen zijn al meest niet anders dan bedroch;
Maer is 't een waer gesicht, welaen! so suldy doch
De plaetse, lieve maet, al slapende niet vinden.
Wil ick u raden, als men raden moet de vrinden?
Soeckt visschen, als ghy pleecht, en diemen eten mach,
Of anders wil 't u gaen als 't malle luyden plach:
Dat ghy (in plaetse van tot grooten staet te comen)
Van honger sult vergaen, met al u gouden dromen.

Wat hemzelf betreft, hij verlangt geen rijkdom,
maar bidt met Agur om het brood zijns bescheiden
deels:

Een ongeladen schip moet swancken in de baren,
Een overladen schip moet sincken met de waren,
Maer een bevaren boot geladen op syn pas
Met minder ongeluck comt daer het garen was:
So drijft de aremoed' den mensch tot dieverye,
Der goeden overvloed tot trots en hovaerdye:
O Heere! geeft my niet te weynich noch te veel,
Maer laet my nemen heen mijn recht bescheyden deel.

Op het gebied van het zedelijke leven trekt Revius
te velde tegen het tweehoofdige monster van dron-
kenschap en ontucht. Den dronkaard kastijdt hij
aldus:

O die in dronckenschap gedurichlijcken levet,
't Is sonde, schand' en schae, waertoe ghy u begevet.
't Is sonde dat ghy Gods bevel slaet in den wint,
't Is schade dat ghy stelt in armoe wijf en kint,
't Is schande dat ghy brengt u sinnen aen het mallen,
En geen dinck wel en doet als in den dreck te vallen.

En den ontuchtige vermaant hij:

Een adder die den mensch becruypende versnellet
En met een fellen beet archlistichlijcken vellet,
Die vatet met den tant wel eene plaets alleen,
Maer spreijdet haer vergift onzichtbaer door de leen.
So can een lichte vrou den jongman ongebonden
Met eenen geulen eus omhelsende doorwonden:
Sy druckt wel haren mont op een geringe stee,
Maer brengt den heelen mensch in een gedurich wee,
Soo dat den armen dwaes, gants dodelijck vergeven,
Meer schijnet inderdaet te sterven dan te leven.

Eigenaardig is zijn klinkdicht op Dido:

Dido vermaert, nu besich met het bouwen
Carthaginis in vremder heeren lant,
Na haers mans doot niet willende her-trouwen.
Heeft in een vier sich levendich verbrant.
O vast gemoet, doch onbesonnen! want
Wanneer de doot ontknopet heeft de banden
Vant houwelyck, so issit naderhant
Veel saliger te trouwen als te branden.

Dat had hij dan zelf ook getoond, toen hij na den
dood zijner Christina voor de tweede maal in het
huwelijk trad. Zijn eerste zoowel als zijn tweede
vrouw wisten het in zijn huis recht gezellig te
maken, zoodat hij vaak een tal van vrienden rond
zijn disch vereenigd zag. Daarbij gold dan naar hij
zeide, dit

TAFELRECHT.

Al die sit aen mynen disch,
Drinckt soo veel als nodich is!
Eet na uwes hongers eysch,
Maer en eet geen menschenvleysch;
Weetty niet wat dat beduydt?
Hoort, ick sal 't u leggen uyt:

Spreekt niet qualijck van een vrient,
Die dat niet en heeft verdient;
Spreekt niet qualijck van een man,
Die hem niet verweeren can;
Neemt hem niet met uwen mont,
't Geen ghy hem niet geven cont.
Sijdy anders van manier,
Mijnenthalve blijft van hier;
't Sy u eens vooral gesecht
Dat is hier het Tafelrecht.

Onder aangenamen kout werd dan het samenzijn
doorgebracht, terwijl Revius met zijn geestige op-
merkingen de aanwezigen vermaakte. Een enkele
maal werden de Roomschen het mikpunt van zijn
spot. Hij kent bijvoorbeeld vier leeraars en vier
pausen, en over hen neuriet hij:

VIER LEERAERS.

Luther, Philips, Calvijn, en Beze
Leerden de waerheyte en Gods vrese.
Beze, Philips, Calvijn, en Luther
Maeckten den Paus tot een sant-ruyter.
Beze, Calvijn, Luther, Philipp',
Staen onbeweget als een clipp.
Luther, Philips, Beze, Calvijn
Gods hooch-verlichte dienaers zijn.

VIER PAUSEN.

Leo, Clement, Urbaen en Pouwel
Tsaem rechten op den woesten grouwel.
Pouwel, Clement, Leo, Urbaen
Hebben Gods kerck veel leets gedaen.
Leo, Urbaen, Pouwel, Clement
Sijn van de waerheyte afgewent.
Urbaen, Clement, Pouwel en Leeu
Waren vier plagen van haer eeu.

En ongemakkelijk kon hij zich vroolijk maken over
's pausen ban, waarvan hij spottend zong:
Hoedanich is u macht, o donderaer van Romem,
Dat wy voor uwen ban en blixem soudem schromem?
Sydy een mensch alleen? Of segt eens, sydy God,
Dat onse vrye siel sou binden u gebot?

So ghy Godt selve syt, wat hoeven wy te schricken,
Wanneer na Godes wet wy onse leven schicken?
Maer sydy slechts een mensch, so maeckt u niet te coen,
Want wy oock menschen sijn waer ghy mee hebt te doen.

Maar als het de kerk of kerkelijke zaken gold,
kon hij ook ernstig wezen. Hij wil vervolging en
berooving dragen, als het moet:

Een aenbeelt is de kerk: wanneer se wordt geslagen
So doetse anders niet dan dulden en verdragen;
Maer al de hamers die op desen aenbeelt slaen
Syn selver op het lest te pletteren gegaen.

Het wijf van Potiphar tot sonde socht te bringen
Den reynsten jongelinc van alle jongelingen,
Maer doese niet vermocht, hoewel hij haer ontsloop,
Den mantel evenwel most blijven in de loop:
De hoer van Babylon met yder wil boeleren,
En die het niet en doet berooftse van sijn cleren:
O Christen! laet u goet en leven tot een buyt,
En reddet uwe siel van dese vuyle bruyt.

Maar dan moet hij ook het wezen der ware kerk
kunnen vinden:

Die bye niet alleen sijn camerkens can bouwen
Dat elck verwondert is die fraeyheyt aen te schouwen,
Maer mede is de wesp so constich in die saeck
Als hadde se gebruyckt of snoer of winckelhaeck.
Gelijckewel die kent den aert van dese beyden,
Die salse lichtelijck en claerlijck onderscheyden,
Want dat de bye geeft ons smakelijck verheucht,
Maer in een wespennest en vindy niet dat deucht.
Het gaet op desen slach oock onder ons te wercke:
Gods dienaers niet alleen en bouwen sijne kercke,
Maer oock den leugen-geest gemeynnten hebben wil,
Wel cierlijck in het oog. Doch hier is het verschil,
Dat met den hemels-dou den een ons herte voedet,
Den ander het vergift der sielen leynt en broedet.

Een noodzakelijk bestanddeel der ware kerk is
de tucht:

Den tempel, die met gout betogen was van binnen,
Had oock een gulden dack, beset met scherpe pinnen,
Opdat niet het geswerm der vogels in de locht
Neervallende daerop het verontreyren mocht.
Soo is de kerken-tucht, om Godes huys te vryen,
Dat het niet werd' besmet van raven en harpyen,
Den vromen een beschut, den boosen een ontsach,
Op dattet sijnen glans niet heel verliesen mach.

Wederkeerig schetst hij de roeping der ambts-
dragers aldus:

Zult ghy wesen Predikant,
Wacht uw beurt van hooger hand,
Zet laetdunken aan een kant,
Biddet God gedurig, want
Hy moet kweeken wat ghy plant;
Voor de waerheit houdet stand,
Waerheit is een edel pand,
Strenget vast der liefde band,
Liefde toch de kroone spant.
Ziet ghy een geveinsden kwant,
Dreigt hem met der Hellen brand.
Die in openbare schand

Leven, uit de kudde bant!
Van den wollef aengerand,
Toont hem dapper uwen tand!
Volget niet des werelds trant,
Of ghy wordet overmand.
Bouwet nimmer op het zand,
Maer op Kristus die u zand.
Weest, zoo doende, Predikant.

Suldy wesen Ouderling
Sellef u niet in en dring;
Oordeelt recht van alle ding,
Van de Leere sonderling;
Vrede is een vasten ring,
Houdet vrede onderling;
Onderwijst den nieuweling,
Dat hy niet terugge spring;
De godlosen heftich dwing,
En met haar u niet verming;
De bedroefde troost aenbring,
Weest den swacken niet te string;
Denckt, hoe Christus ons omving,
Doe hy aen den cruyce hing,
En hy in sijn schoot ontving
't Schaepken, datter dolen ging.
Tegen goede ordening
Niet en worstel noch en wring;
Acht u leeraers niet gering; —
Weest soo doende Ouderling! —

Suldy wesen een Diaken
En Gods segeningen smaken,
Neemt in goeddoen u vermaken;
Alle sturicheyt wilt staken,
Weest van minnelijker spraken;
Laet haer noot u herte raken,
Die de middelen onthraeken;
Spijst de hongerige caken,
Drencktse die van dorste blaken,
Troost die na den adem snaken,
Helpt de naeckte onder 't laken,
En de vreemde onder daken.
Luyaerts laet u niet genaken,
Welcker vingers syn als haken,
En haer herten God versaken.
Sijt getrou voor alle saken,
Past goe rekening te maken,
Willet bidden ende waken,
Godes loon hebt voor een baken; --
Weest soo doende een Diaken. —

Hoe interessant het wezen zou, Revius' meening
over andere kerkelijke aangelegenheden na te gaan,
wij moeten het hierbij laten. Onze ruimte verbiedt
verdere uitweiding. Vermelde ik alleen nog dat
's mans pogen, als dichter, om het kerkelijk gezang
door eene loutering der Datheensche psalmberijming
te verheffen, onbekroond is gebleven. Toch staat de
berijming, die Revius hier en daar in de plaats gaf,
in menig opzicht hooger dan die van Datheen, wat
den vorm, en zeker in bijkans alle opzichten hooger
dan die van 1773, wat den inhoud aangaat.

EEN REIS OP MADAGASKAR.

(Slot.)

Omtrent drie weken nadat we aan den gang waren, zagen we, terwijl we op zekeren dag ons middagmaal gebruikten, een troep menschen recht op ons kamp aan marcheeren. Met behulp van een verrekijker bevonden wij dat het ongeveer tweehonderd mannen waren, waarvan de helft gewapend, en de overigen van goud-wasch-schotels voorzien waren; waaruit wij de gevolgtrekking maakten dat het een troep arbeiders moest zijn. Bij ons kamp aangekomen, stapten ze recht op onze werken af. We sprongen op en hielden de voorhoede tegen, waarop we ons naar den bevelvoerende officier begaven om te vernemen, wat dit alles te beteekenen had.

„We zijn gekomen om deze plaats te bewerken,” antwoordde hij kortaf.

„Op wiens gezag?”

„Op order van de regeering.”

„Maar de regeering heeft immers geen recht om op ons eigendom inbreuk te maken?”

„Jelui bezit hier geen eigendom.”

„Wel, zie je daar ginds die vier bakens? Daarbinnen is *ons* eigendom en zullen we geen inbreuk toelaten, en doe je zulks toch, dan waarschuwen wij je voor de gevolgen.”

Gebelgd over deze besliste taal, schreeuwde hij naar voren om voort te gaan. Bij de werken aangekomen, verspreidden zij zich langs het water, en togen aan 't wasschen. Door zulke geweldenarij getart, grepen we terstond naar de wapenen, om ons goed recht desnoods met geweld te verdedigen, onverschillig wat ook de gevolgen mochten zijn. We hadden vijf achterlaadgeweren, benevens ieder een zes-schots revolver. Vijf man met de geweren zouden eene stelling achter een hoogte, vlak bij de werken, vanwaar zij het geheel konden bestrijden, innemen; de drie overigen met de acht revolvers, zouden zich aan het bovineind bij den officier plaatsen, en op een gegeven teken de soldaten in hun onmiddellijke omgeving neervellen, terwijl de geweren zich tot die verder af moesten bepalen. Nadat alles nauwkeurig afgesproken was, en ieder zich genoegzaam van patronen voorzien had, begaven we ons naar de werken, bedaard, doch vast besloten tot het uiterste over te gaan. De vijf met de geweren gingen hunne positie innemen, terwijl ik en de twee anderen het volk van het benedeneind waarschuwden dat, zoodra we aan het bovineind gekomen waren, we hen zouden neerschieten, indien zij zich niet van het water verwijderd hadden. De aanvoerder zat aan het bovineind op een rots stilzweigend onze bewegingen gade te slaan.

Bij hen aangekomen, nam ik mijn horloge uit den zak en zeide:

„We geven je vijf minuten om je menschen van het water terug te laten trekken, en indien hieraan geen

gevolg gegeven wordt binnen dien tijd, zullen we schieten, en jij zult het eerst vallen.”

De man had er waarschijnlijk niet op gerekend dat hij op zulk een beslist ultimatum onthaald zou worden; hij bleef staan als een zoutpilaar.

„Nog vier minuten!” zei ik.

Nog bleef hij besluiteloos.

Nauwelijks had ik echter „nog drie minuten” aangekondigd, of hij sprong op de klip, en met de hand wenkende, riep hij zijn menschen toe om terug te trekken. Zoo snel hunne beenen hen met mogelijkheid (niet met welvoegelijkheid) dragen konden, trokken zij met soldaten en al op behoorlijken afstand terug.

„Aangezien,” zoo sprak hij nu, „ik met geweld bedreigd ben en ik geene bevelen heb hoe in dit geval te handelen, zoo trek ik thans terug; maar ik ga onmiddellijk een rapport naar Antananarivo zenden, om nadere orders af te wachten.”

Hierop verliet hij ons, natuurlijk met onze beste wenschen, en er bleef van hen, zooals het van de sprinkhanenplaag heet: „niet tot een toe over.” Andermaal waren wij nu vrij. Na dit voorval begon echter de ijver en beslistheid ten opzichte van ons ingenomen standpunt aanmerkelijk af te koelen. Het duurde ook niet lang of ik kreeg wederom de koorts; ditmaal dacht ik dat het met mij gedaan was; ik had reeds de noodige beschikkingen gemaakt, en bij tusschenpoozen met zwakke hand aan familie en vrienden in Zuid-Afrika voor 't laatst geschreven. Acht dagen lag ik er hope- en om zoo te zeggen hulpeloos; want van de verpleging en verzorging zal ik maar liever zwijgen. Toen nam de ziekte een gunstige wending, en ik mocht andermaal het bed verlaten. Middelerwijl waren er twee anderen aan dezelfde ziekte lijdende. Onze toestand was nu benard. Het werk was gestaakt, daar de opbrengst niet meer gaf; drie der mannen vertrokken naar Antananarivo, op weg naar Tamatave, om zich vandaar naar Zuid-Afrika in te schepen. Ze zouden dien weg, zestien dagreizen, te voet moeten afleggen, daar ze niet genoeg middelen meer bezaten om een *filanjana* (draagstoel met dragers) te bekostigen; ze hadden nauwelijks geld genoeg om de noodzakelijkste uitgaven langs den weg en hun overtocht te kunnen bestrijden. Van ons kamp af hadden ze hunne pakken zelve te vervoeren tot aan Antananarivo, daar ze langs dien weg geen dragers konden bekomen.

Wij bleven dus nog met ons vijven in het kamp achter; twee lagen aan de koorts met hun maat die hen oppaste; mijn maat uit de Transvaal, hoewel gezond, was wegens zijn kwistige en zorgeloze levenswijze totaal zonder middelen; hij was nu nog bezig te trachten iets uit den grond te krijgen. Door zijn eigen gedrag en bedriegelijke handelwijze had hij zichzelf van mij verwijderd, en had dus van mij geene hulp te verwachten. Ikzelf was zoo zwak

dat ik geen honderd schreden kon loopen; ik zou nochtans ook de plaats verlaten, zoodra ik daartoe maar eenigszins instaat was.

Een paar dagen na het vertrek der drie, kwam de maat van de twee zieken in mijn hut om medicijnen te halen. Ik lag op 't bed, en had mij wegens de hitte van schoenen, boven- en onderbaatje ontdaan. Terwijl wij aan het praten waren, stak hij zijn pijp aan, en wierp het brandende houtje naar buiten; doch ongelukkig raakte het de zijde van den ingang, en daar de wind juist van voren kwam, en het huis geheel van gras, dat hooidroog was, gemaakt was, sloeg de vlam als met een tooverslag over het geheele gebouw.

Ik kwam nauwelijks ongedeerd de deur uit. Iets te redden, daar viel geen denken aan; we konden niet in de nabijheid komen wegens de vlammen. Binnen een kwartier was het gebouw met alles wat zich erin bevond uitgebrand. Daar stond ik nu zonder hoed, schoenen of bovenkleeren, met een zwak en door de koorts uitgeteerd lichaam. Mijn medicijnkistje, waarvan menschelijkerwijze gesproken mijn leven afhing, was verbrand. Mijn geheele voorraad proviand, waarvan onder de omstandigheden niets kon gemist worden, was geheel verloren, of tenminste zoo beschadigd dat al wat overgebleven was geheel onbruikbaar was, met geen draad bedeksel, behalve een deken die buiten gehangen had; van andere artikelen van waarde niet eens gesproken. Van schadeloosstelling was geen sprake; daarbij was hij zelf behoeftig. Hij was echter zoo grootmoedig mij zijn geheele bezitting van f 300 aan te bieden; ik dacht er evenmin aan om een stuiver van hem aan te nemen, als hem het minste verwijt te doen; het was een ongeluk en dat was al. Ik kon mij toch nog redden, daar ik nog geld in de bank te Antananarivo staan had. Het was mij echter aan oogenblikkelijke hulp gelegen, en daar kon hij toch bitter weinig aan doen. Hij gaf mij een paar afgesleten soldatenschoenen, die ik met moeite moest voortstlepen; ik kreeg een ouden hoed die door de vertrokkenen reeds weggegooid was, en waarvan nog maar de bol overig was; en een baatje van een der zieken. Ik nam mijn intrek bij hem, en verzocht hem het zijne met mij te deelen. Kort hierna overleed een der zieken, en we moesten hem maar zoo zonder veel ceremonie in de aarde leggen. De andere bleef nog steeds in hopeloozen toestand verkeerden.

De proviand begon inmiddels op te raken; ik voorzag de gewisse gevolgen van daar te blijven, en besloot toen, hoe zwak dan ook, naar Antananarivo te vertrekken. Mijn maat, die nog steeds aan het werken was geweest, was intusschen ook plotseeling verdwenen, zonder dat we konden vermoeden waarheen, of wat van hem geworden was. Ik nam met een gebroken hart van de twee afscheid, hun echter verzekerende hulp te zullen toezenden; ze moesten maar moed houden. Met mijn deken op den rug, vertrok ik daarop alleen.

Ik zal het verhaal nu inkorten en den weg tot aan Antananarivo maar ongemerkt overslaan; ik heb reeds narigheden genoeg te vertellen gehad; alleen wil ik opmerken dat het ongelooflijk is wat een mensch kan ontberen en doorstaan, indien zijn einde nog niet daar is, en hijzelf den moed nog niet opgeeft. Na vier dagen reizens kwam ik behouden, hoewel uitgeput in de hoofdstad aan. Zonder te verzuimen, begaf ik mij naar den Britschen consul, en stelde hem in kennis met den benarden toestand der achtergeblevenen. Binnen een uur tijd had ik het genoegen, vier flinke dragers met een draagstoel en onmiddellijke benoodigdheden voor den zieke daaraan te zien vertrekken, onder uitdrukkelijke orders nacht en dag zonder verzuim door te reizen. Ik was nu menschelijkerwijze gesproken weer behouden, daar ik nog gelukkig voldoende geld bezat, om mij van alle mogelijke benoodigdheden en gemakken te kunnen voorzien. Ik vernam hier dat de boot naar Zuid-Afrika over acht dagen verwacht werd. Ik moest dus onmiddellijk vertrekken ten einde deze boot nog te kunnen halen, en dan moest het nog met buitengewonen spoed gaan.

Ik nam zes uitgezochte dragers tegen extra-betaling om mij in zeven dagen aan de baai te brengen. Ze kweten zich uitstekend, want vroeg in den achtermiddag van den zevenden dag stapten ze Tamatave binnen, en hadden gemiddeld vijftig mijlen per dag afgelegd. Ik begaf mij dadelijk naar den scheepsagent om inlichting. Men stelde zich mijne teleurstelling voor, toen ik vernam dat de boot van Mauritius waarschijnlijk direct zou doorstroomen, zonder Tamatave aan te doen, daar de pokken in deze plaats uitgebroken waren. Om nu weder in deze ongezonde plaats, voor onbepaalden tijd, op kosten te blijven, viel mij hard; doch er viel niets aan te doen. Intusschen vielen de pokken-slachtoffers in alle richtingen om mij heen; terwijl weer de koorts haar best deed om ook mij te plagen. Ik leed eene maand lang, toen redding kwam opdagen. De mailboot kwam in de haven juist op oudejaarsmorgen; en op Nieuwjaarsdag mocht ik van het land afscheid nemen, doch zoo zwak dat ik aan boord moest gedragen worden. Na een voorspoedige reis van acht dagen, wierp het schip 't anker op de rede van Oost-London, en weldra was ik in de Zuid-Afrikaansche Republiek terug.

Hier eindigt het in zeer eigenaardige taal geschreven verhaal, dat beter dan menige beschrijving een blik geeft op de toestanden op een eiland, dat thans zoozeer de aandacht trekt.

NOG IETS UIT HET LEVEN VAN ENGELANDS GROOTSTEN PREDIKER.

IV.

Naast Spurgeons litterarischen en pastoralen arbeid stond zijne onvermoeidheid in 't onderwijzen. Hij, die zelf nooit een academie bezocht had, grondde er een in het jaar 1857. Het was zijn lievelingsgesticht „The Pastor's College” waarvan hij met zijn broeder ongeveer dertig jaar lang aan het hoofd heeft gestaan. „Toen ik er mede begon,” zeide hij, „had ik geen flauw denkbeeld, wat daaruit worden zou. Rondom mij zag ik veel ernstige jongelieden, mijn geestelijke kinderen, die in zich den onwederstaanbaren drang gevoelden het Evangelie te verkondigen, maar om verschillende redenen aan geen der hoogeschole konden studeeren. Zoo begon ik dan met één student, waarbij zich in de volgende jaren eenige anderen voegden. Ik trachtte voor hen niet naar geleerdheid, geen volkomen klassieke vorming, maar slechts een praktische opleiding tot het beroep van predikant in onze kerk, en God heeft het mij, niet-egenstaande veel tegenkating en kwaadwillige kritiek, doen gelukken. Thans hebben wij jaarlijks tachtig studenten, en de Heer heeft onzen arbeid gezegend.”

Geheel belangeloos stelde Spurgeon zijn tijd en krachten in dienst van dezen werkkring. Maar dit was niet alles; alles wat voor het onderhoud der studenten noodig was, kwam van hem alleen. „Door den enormen verkoop van mijne leerredenen in Amerika,” zeide hij, „zoowel als door de spaarzaamheid mijner lieve vrouw, was ik instaat, jaarlijks 600 — 800 pond sterling (*f* 7000 — *f* 10000) voor dit werk uit te geven. Toen ik prediken ging tegen den schandelijken slavenhandel in Zuid-Amerika, hield de verkoop bijkans geheel op, wat mij jaarlijks op een verlies van minstens *f* 7000 kwam te staan. Maar God liet mij niet aan mijn lot over en zond mij steeds het geld dat ik noodig had. De Heer is een uitstekende bankier — dat heb ik tallooze keeren ondervonden. Hij heeft ook voor de *f* 7000, die ik jaarlijks voor mijn gesticht behoefde, steeds ter rechter tijd gezorgd.

Ongeveer acht tot negenhonderd jonge mannen zijn in den loop der jaren uit Spurgeons gesticht als predikanten of zendelingen de wijde wereld ingetrokken. En hetgeen Spurgeon hen heeft geleerd, doet nog steeds zijn werking in de gedrukte voorlezingen, die ook in andere talen werden overgezet.

Niet minder hechtte hij aan het groote weeshuis „Stockwel Orphanly” waar kinderen van alle richting worden opgenomen. In den herfst van het jaar 1866 had Mevrouw Hillyard, weduwe van een predikant der staatskerk, hem *f* 240.000, het grootste deel van haar vermogen, voor zulk een gesticht vermaakt. Hij had het in 't eerst niet willen aannemen, om zijn kracht in de hem toevloeiende gaven niet teloor te laten gaan.

Maar hij kon den drang der schenkster geen weerstand bieden, en het heeft hem nooit berouwd. Bij het gesticht voor jongens werd weldra een voor meisjes gevoegd. Het getal der kinderen bedraagt thans vijfhonderd. Hij beminde de kinderen, bezocht zeer getrouw de zieken, en deelde in hunne vreugde, als hij hun een bloem of vogeltje medebracht, om hun wat afleiding te bezorgen. Zoo dikwijls hij kon, vierde hij ook Kerstfeest met hen. Dan juichte hij met de kinderen, gaf hun allerlei geschenken en wees hun op het Kind in de kribbe, aan wien zij alle vreugde verschuldigd waren.

Het geld voor de verbazende kosten van onderhoud van het weeshuis, dat langzamerhand zich uitgebreid had tot zeven huizen, (het was jaarlijks *f* 144.000) „bad hij tezamen” — „ik bad God er om en Hij schonk het mij.” Dikwijls voelde hij zich wel mismoedig als de verhooring niet zoo spoedig kwam als hij wel wenschte, maar hij twijfelde nooit aan de verhooring.

Toen hij eens van een lange reis thuiskwam, ontving hem een der opzichters van het weeshuis in de eerste vergadering met de woorden: „Gij moet een nieuw wonder doen, dominé — wij hebben nog slechts *f* 600 in kas.”

„Dan zullen we God bidden om het geld, dat wij noodig hebben,” antwoordde Spurgeon.

Allen knielden neder, en hij bad.

„Nu,” zeide Spurgeon, toen zij weder gezeten waren, „nu zullen wij zien, wat wijzelven doen kunnen.”

Met deze woorden nam hij een stuk papier, schreef *f* 600 daarop als zijne bijdrage en legde het voor zijn buurman neer. Toen het de geheele tafel was rond geweest, bedroegen de bijdragen *f* 6000. Dit was echter nog lang niet genoeg.

„Ik kwam denzelfden avond thuis, met een hart zoo zwaar of het breken zou,” zeide Spurgeon, toen hij mij deze geschiedenis vertelde. „Toen ik doodmoe naar mijn studeerkamer ging, vernam ik een levendige woordenwisseling aan de voordeur. Mijn bediende zei juist: „Mijnheer is vanavond voor niemand te spreken,” en toen hoorde ik daarop de stem van een vreemde, die daar heftig tegen opkwam. „Wat is hier toch te doen?” vroeg ik. „Och, mijnheer Spurgeon!” hernam de heer aan de deur, „ik kom van verre tot u. Toen ik in Indië was, heb ik mijzelf beloofd, u voor het weeshuis *f* 72000 ter hand te stellen, en nu ben ik hier om daaraan gevolg te geven.”

Den volgenden morgen hield de eerste brief die Spurgeon opende, dezelfde som in. „Ik was weder als in den zevenden hemel,” zoo eindigde hij deze wonderbare geschiedenis; „nooit heb ik weder zelf willen zorgen. En nooit heeft er eenige schuld op dit weeshuis gedrukt.”

„PSALMEN IN DEN NACHT.”

De avondzonne zonk: het duister
Dooft den gloed van goud,
Doet der vog'len zoete zangen
Zwijgen in het woud.

Doch uit donkre dennen dalen
Zachte tonen neer,
Looft het lied der nachtegalen
Liefelijk den Heer!

't Zonlicht zonk in 't hart en duister
Dreigt van ver 't verschiet;
In de schaduwen verstommen
Lach en vreugdlied.

Doch daar ruischen weer de snaren,
Heeft de wondermacht
Uwer tonen hen bewogen
Zanger van den nacht?

Ook uit donk're diepte rijze
't Loflied tot Gods eer.
Vader, zend in onze ziele
Licht en vrede neer!

A.

UIT HET LEVEN.

Nog eenige Turksche spreekwoorden.

„Doet gij wat goeds, werp het in de zee; merkt de visch het al niet op, zoo weet de Heere het toch.”

„Het goede der menschen verbergt zich in een eng vertrek, maar het kwade wandelt op breede wegen.”

„Doe goed dengene die u slecht behandelt, dan zult gij bij hem en bij God genade vinden.”

„Wie zichzelf begrijpt, die begrijpt God.”

„Toorn is uw vijand, overleg uw vriend.”

„Die toornig opgesprongen is, gaat beschaamd weër zitten.”

„Reik den ongelukkige uwen vinger en God zal u zijne rechterhand toereiken.”

„Een ondankbare telt niet onder de menschen.”

„Snel geloopt, spoedig vermoeid.”

„Snel gewassen, spoedig uitgebloeid.”

„Wandel bedaard, dan haalt gij den haas in.”

„Geduld is de sleutel tot alle genot.”

„Niet de reis schaadt den mensch, maar zijne reisgenooten kunnen hem schaden.”

„Wie een vriend zoekt zonder gebrek, die blijft zonder vriend.”

„Een domme vriend is erger dan een verstandig vijand.”

„Hoedt u voor den vijand éénmaal, maar voor den vriend met wien gij omgaat, een duizend maal.”

„Wanneer u uw heer ook slechts zand geeft, steek het beleefd in den zak.”

Voor Schiller's: „Sluit u aan het vaderland, aan dat dierbare land aan, daar zijn de ware wortelen uwer kracht,” zeggen zij echt nomadisch, maar recht begrijpelijk: „Een hond is het sterkst in zijn eigen hok.”

Van het „oog des meesters” zeggen zij: „Waar gij niet zelf zijt, daar zijn geene oogen.”

Ons: „Een nieuwe lap op een oud kleed,” luidt bij de Turken: „Een gezonde os voor een gebrekige ploeg.”

Tragisch.

Te New-York werd onlangs zekere Vera Keknatoff, een schoone, Russische prinses, die met haar echtgenoot, prins Keknatoff, ruim twee jaren te New-York heeft geleefd, krankzinnig verklaard en naar het Bellevue-hospitaal vervoerd.

Prins Keknatoff werd een paar jaren geleden verbannen, daar hij zich met de Nihilisten had ingelaten. Eenige maanden na zijn aankomst in Amerika verscheen ook zijne vrouw, waarop zij tezamen een kamer huurden van een dokter. De prins trachtte eenige malen werk te bekomen, doch slaagde daarin niet. De kleine somme gelds, die hij maandelijks van Pollatoa ontving, was zoowat voldoende om hen te onderhouden, doch daaraan kwam ook een einde, zoodat hij zijn huur niet meer kon betalen. De dokter verklaarde dat hij hem niet hard viel, daar hij met zijn toestand bekend was. „Vaak”, zeide de dokter, „hadden zij voor twee à drie dagen bijna niets te eten, daar zij te eergevoelig waren om te bedelen of hun burens bekend te maken met hun armoedigen toestand.” Men zegt dat de prinses van honger en verdriet krankzinnig is geworden.

Stijlbloemen.

1. Met een pistool in de eene, den degen in de andere hand, greep hij den roover vast.
2. Het gezelschap scheen Kectje niet te bevallen; zij ijde den tuin in, en was weldra geheel onzichtbaar.
3. Gelukkig was er brandstof in overvloed; weldra snorde de kachel in vuur en vlam.
4. „Het was een Serafim; hij stond Op 't ondermaansch benedenrond”. 1)
5. Uit een circulaire:

Om te voorkomen dat er dit jaar nog geen veel grooter tekort ontstaat, enz., daar er in de verloopene drievierendeels jaars niet veel meer dan de helft der noodzakelijke benoodigde gelden zijn toegevloeid.

Door schenking van eenige goederen heeft men het voornemen opgevat eene Tombola te houden.

1) De dichter dezer schoone regelen is in 't Hebreeuwsch niet sterk!

- Onderstaande adressen, bekend met den arbeid onzer zendelingen, zijn volgaarne bereid, enz.
6. Maar het voortdurend staren op deze duistere plaats gaf hem weinig licht.

V R A G E N B U S.

ANTWOORDEN.

Er zijn heel wat vragen den laatsten tijd ingekomen. Men vindt zeker wel goed, dat die der lezeressen voorgaan.

De eerste dan luidt: Vanwaar de uitdrukking: „op stel en sprong?”

Zooals ieder weet wil dat zeggen: *dadelijk, oogenblikkelijk*. „Stel” is een woord dat wij in de beteekenis die 't hier heeft niet meer gebruiken; de Duitschers wel; „stel” be- duidt *plaats*. (An Ort und Stelle.)

„Op den *sprong* zitten” is een uitdrukking, die men o. a. te Amsterdam kan hooren. Zij wijst ons op de dieren die zitten te loeren, gereed zoo dadelijk toe te springen. Op „den sprong” is dus = aanstonds, oogenblikkelijk. De geheele uitdrukking wil dan zeggen: *nog op deze plaats en dadelijk; hier en oogenblikkelijk*; dus zonder eenig uitstel.

Als handboeken voor de studie van Vaderlandsche en van Kerkelijke Geschiedenis voor de C. J. V., bevelen we met het oog op het omschreven doel aan:

VADERLANDSCHE GESCHIEDENIS:

Husen, (2 dln., deel 2 nog niet verschenen), Muusses, Purmerend.

De Jong, (3 deeltjes), Milborn, Nijmegen
Groen van Prinsterer, Wormser, Amsterdam.

KERKGESCHIEDENIS.

Van Kooy, Breijer, Utrecht.
Kurtz, Kemink, Utrecht.
Sohm, Callenbach, Nijkerk.
Zahn, Wolters, Groningen.

We noemen hier enkel de schrijvers; de titels zijn ongeveer gelijklopend voor elke afdeling.

Wat betreft de vragen van A. B. (nr. van 7 Nov.) zij vóór alles opgemerkt dat met *Dan* in Gen. 14:14 niet het Dan bedoeld is in 1 Richt. 18:29, maar Dan in Gilead (2 Sam. 24:6). Doch wat de vraag zelf aangaat, reeds het laatste hoofdstuk van Deuteronomium toont dat een ander dan Mozes diens boeken na hem tot een geheel afslot. Wie dit was weten we niet. Wellicht hij, die ook 't boek Jozua en dat der Richteren schreef of ordende, doch in elk geval een gewijde schrijver. Deze nu heeft blijkbaar ook ten dienste zijner tijdgenooten de namen gebruikt die de steden *destijds* droegen. Als ik verhaal wat de oude kronieken meedeelen over de tochten der Noormannen, dan zeg ik b. v. dat de laatsten „Wijk bij Duurstede” plunderden; doch dit is niet precies zoo, want het heette toen „Dorestad”. Maar ter wille der duidelijkheid gebruikte ik den nieuwen naam. Iets dergelijks hebben we ook hier. Zelfs wordt er vaak bijgevoegd: „De naam der stad was tevoren,” enz. Op gelijke wijze zeggen wij b. v. „Utrecht vroeger Ultrajectum”, „Parijs, weleer Lutetia”.

BOEKAANKONDIGING.

De heer G. F. CALLENBACH te Nijkerk, die op 't gebied van Zondagsschool-uitgaven een welverdienden naam bezit, handhaaft dezen ook dit jaar voortreffelijk. Hij geeft veel en veel goeds, en dat in den sierlijken vorm, welke men van hem gewoon is. Daartoe zijn ook dit jaar kosten noch moeite gespaard.

Niet minder dan 36 nieuwe Zondagsschoolboekjes zijn ditmaal bij hem verschenen. Wat de uitvoering aangaat, deze is zeer zeker even fraai als in vorige jaren, en wat den inhoud betreft, daarvoor spreken, zegt de Catalogus, de namen: *Adelpha, Betsy, Elisabeth, Hoogenbirk, Johanna, Wilh. Riem Vis en Verhorst*, allen reeds min of meer op dit gebied bekend.

Ook is weder voor een ieder gezorgd. Er is rekening gehouden met het grootere of minder groote bevattingvermogen der kinderen, ook, gelijk door de andere uitgevers van dergelijke boekjes, met elks beurs. De armste Zondagsschool kan eene uitdeeling houden, terwijl ook voor den meer gegoede ruime keus is. Immers al wie minstens 25 Ex. hetzij boekjes, hetzij platen bestelt, betaalt den halven prijs.

Bovendien ontvangt ieder bij elke f 10.— boekjes in eens besteld, waarvoor men dus slechts f 5.— betaalt, een present-ex. van het degelijke boek „A. L. O. E. *De Jonge Pelgrim*.” Voorwaar zeer aannemelijk!

Behalve 't reeds genoemde is voor elke Zondagsschool in Nederland gratis weer verkrijgbaar een boekwerk, getiteld „*Winterbloemen*,” waarin 20 nieuwe boekjes zijn overgedrukt. Als proeve van bewerking met enkele gekleurde plaatjes versierd. Men kan dus eerst kijken en krijgt wat, daarna kan men koopen en nog wat krijgen!

Men zal niet van ons vergen dat we elk der 36 boekjes afzonderlijk bespreken. Men vrage zelf den Catalogus aan, en zal daaruit dan zien dat men wat de Zondagsschooluitgaven enz. betreft, er heeft van 5 en ook van 75 cent met vele graden daartusschen. Doch alles even fraai uitgevoerd. De heer Callenbach geeft keus, maar ook leiding. Want zijn Catalogus wijst u aan ook de *soort* van het boek; voor jongens, voor meisjes, Kerkgeschiedenis, Kerstverhaal enz. enz. Bovendien staat alles ook naar de prijzen gesorteerd. Dat vele boekjes van de ouderen het tot een 2en, 3en, ja 5en druk brachten, zegt ook iets. Tal van herdrukken zijn nu weer verschenen.

De boekskens verdienen alleszins aanbeveling. De verscheidenheid is groot, maar de geest, die er in heerscht goed, want hij is echt Christelijk. Dat blijft waar, al zijn ook deze uitgaven niet feilloos. Het uiterlijk trekt zeer aan. Voor de Zondagsscholen is hier uitnemend gezorgd.

Aan onze vrienden.

Zij, die adressen weten, waaraan wij een nr. kunnen zenden met uitnodiging tot intekening, verplichten ons zeer door die op te geven; liefst spoedig.

Excelsior

geïllustreerd Tijdschrift voor
Nederlandsch Jongelingschap en Volk

onder redactie van

A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

Aan onze vrienden.

Zij, die adressen weten, waaraan wij een nr. kunnen zenden, met uitnodiging tot intekening, verplichten ons zeer door die op te geven; liefst spoedig.

We danken de vrienden zeer, die reeds adressen zonden en rekenen op nog vele. Kom, ieder helpe een weinig! Zou 't ook zoo moeilijk zijn althans één intekenaar te winnen?

Zoo gaarne zagen we den lezerskring nog uitgebreid. Een blad als dit, *eenig* in ons land op Christelijk gebied, kan slechts door *veler steun* bloeien en tot zegen zijn. Wel werd het door een reeks van bladen gunstig, zeer gunstig beoordeeld, doch nog altijd is het o. i. niet genoeg bekend.

We bevelen ons blad, dat voor *elken leeftijd* — zeer jeugdigen uitgesloten — voor alle *rang* en *standen* Christelijke, degelijke en onderhoudende lectuur biedt, dringend aan. Ruste 's Heeren zegen op ons pogen.

We hopen zoo instaat gesteld worden aan ons blad nog velerlei toe te voegen, dat nuttig en aangenaam is. *Uitnodigingen tot intekening* en *proefnummers* staan op aanvraag ten dienste.

DE UITGEVERS.

ENGELENBOODSCHAP.

VOORBEREIDING TOT HET KERSTFEEST.

Maria vraagt niet meer! —

Zij heeft vernomen

Dat Davids huis opnieuw wordt opgericht,
En, — is die morgenstond nog niet gekomen,
Haar rijst reeds 't licht.

Uit *haar*, gebenedijde, wordt geboren,

De Vorst, wiens zetel zijn zal: Juda's troon;
Wat psalmen doet de koningsdochter hooren,
Om dezen Zoon!

Zelf profetessee, ziet zij wat zal wezen,

En, — twijfelt ze aan de Godsbeloften niet, —
Ook klinkt voor Hem en allen, die Hem vreezen,
Haar jub'lend lied.

„Hij heeft hoogmoedigen in hun gedachten
Verstrooid en machtigen heeft Hij ontroond,
Zijn trouw is van geslachten tot geslachten,
En straft en loont.

Hij heeft de rijken ledig weggezonden

En hong'rigen met goederen vervuld;
Hij denkt in eeuwigheid aan zijn verbonden
En wreekt de schuld.

O, Jozefs bruid, zoo vol geloofsvertrouwen,

Gij waart verzekerd dat de Heer regeert;...
Nu juicht uw ziel, — gezegende der vrouwen, —
Hij triomfeert!

S. J. M. — v. d. P.

DOOR ZIELESTRIJD TOT VREDE.

(EEN BLADZIJDE UIT EEN LEVENSBOEK.)

De Duitsche leeraar en schrijver Reinhard, inder-tijd opperhofprediker te Dresden, heeft ons van zijn moeilijk leven een getuigenis nagelaten, dat hoogst merkwaardig is. Wel kon het nog beslist, krachtiger zijn, doch reeds zoo verdient het in deze dagen van driest ongeloof en afval, vooral onder de mannen der wetenschap, aller aandacht.

Mijn vroegste vorming, zegt hij, heb ik te danken aan mijn vader, die tot op mijn zestiende jaar mijn leermeester was. Hij was predikant te Bohenstrausz, een vlek in het hertogdom Sulzbach, en was om zijn dienstwerk zeer bemind.

In 1768 toen ik bijna zestien jaren oud was, stierf mijn vader, en ging ik naar Regensburg op het zoogenaamde Gymnasium poëticum. Mijn moeder, die zes maanden daarna mijn vader volgde, had mij een weinig geld medegegeven, met bevel er zuinig mede om te gaan; doch nauwelijks was ik eenige dagen te Regensburg geweest, of ik besteedde bijna al mijn geld aan dichtwerken, waaronder bijzonder Klopstocks Messiadé was. Dit werk maakte een zoo krachtige uitwerking op mijn hart en mijne verbeelding dat ik het door het gedurig lezen bijna uit het hoofd kende.

Mijn schooltijd doorleefde ik enkel onder de oude heidenen, namelijk onder de oude Grieksche en Romeinsche schrijvers. Tweemaal in de week en ook tweemaal des Zondags, ging ik volgens schoolgebruik ter kerk, en vond hierin voedsel voor mijn zedelijk gevoel, dat vroeg bij mij opgewekt, en door mijn vader zorgvuldig onderhouden was geworden. Den Bijbel voor het boek aller boeken te houden, daartoe kon bezwaarlijk iemand vroeger gewend zijn geworden dan ik. Met de spreuken van Salomo begon ik het lezen te leeren, en toen ik lezen kon was het eerste boek, dat mijn vader mij gaf, een Bijbel: want de Schrift ging bij hem boven alles. Ik was toen vijf jaren, en sedert dien tijd liet ik geen dag voorbijgaan, zonder in den Bijbel te lezen. Ja, ik nam mij zelfs voor om zoo dikwijls ik maar kon, den Bijbel van het begin tot het einde te doorlezen. Ik gevoelde dat dit voor een kind een stoute onderneming was, en daarom zeide ik er ook mijn vader niets van, maar deed het altijd voor mij zelf in stilte. Aan gelegenheden om mijn vader inlichtingen te vragen, ontbrak het natuurlijk niet, en ten laatste begon ik zelf ook eenige aantekeningen te maken. Dit werd mij zoo zeer tot eene gewoonte dat ik tot mijn stichting bijna niets las dan den Bijbel. Op zijn hoogst las ik nu en dan ook een geestelijk lied. Toen ik te Regensburg mij in het Grieksch oefende, ontving het Nieuwe Testament voor mij een nieuwe bekoorlijkheid, en ik las het des te meer.

In 1780 werd ik hoogleeraar in de wijsbegeerte.

Doch nu begon een geweldige strijd in mijn binnenste. Hoe veelzijdiger mijn wijsgeerige inzichten werden, hoe meer de grond waarop ik tot hiertoe zoo vast stond, begon te wankelen; zoodat ik eindelijk in het geheel geen vastigheid meer onder mijn voeten had, maar als in de lucht zweefde, zonder te weten waar ik mij neêrzetten kon. Vreeselijk was de verwarring waaraan ik ten prooi was. Ik leefde in een tijd, waarin zich alles vereenigde tegen de stelselmatige godgeleerdheid, en ik sidderde voor het denkbeeld om iets te prediken dat dwaling was, en toch moest ik over duizend dingen spreken, waarover ik zelf nog niet tot een vaste overtuiging gekomen was. Dikwijls als het uur van aanvang mijner collegiën reeds geslagen had, ging ik nog onrustig mijn kamer op en neder, of wierp ik mij met tranen voor den Heer, Hem biddende dat Hij tenminste verhinderen mocht dat ik iets zielsverdervends aan mijn studenten leeren mocht. Dan had ik meermalen de grootste moeite om deze mijn innerlijke onrust voor mijn hoorders te verbergen. Temidden van deze dobbering mijner denkbeelden, hield ik echter aan twee stelregels vast: dat ik namelijk in de wijsbegeerte niets wilde aannemen, hetgeen tegen mijn zedelijk gevoel streed, en dat ik in de godgeleerdheid niets wilde beweren, dat niet met de klare uitspraken des Bijbels overeenstemde. De Bijbel was bij mij van mijn vroege jeugd af van zulk een beslissend gezag geweest dat een stelling, die tegen den Bijbel streed, mijn godsdienstig gevoel even gevoelig kwetste als een onzedelijke stelling mijn zedelijk gevoel. Het was dan ook voor mij een gewetenszaak om mij met een boek in strijd te begeven, waarvan ik de kracht zoo dikwijls aan mijn hart ondervonden had. Bovendien was ik een Protestant, wiens kerk het gebied is, alwaar de Schrift onbepaald heerscht en al de leerbegrippen bepaalt.

Ik werd later predikant, in een tijd toen het aan het meerendeel der zoogenaamde verlichte godgeleerden gelukt was de Christelijke leer zoo duidelijk en begrijpelijk te maken dat er niets van overbleef dan het enkele rationalismus (redebegrip), en toen geen tijdschrift een boek goedkeurde, dat niet tenminste éen bijbeltekst op losse schroeven had gesteld. Ik onderging het lot van velen. Men vond mijn vasthouden aan het oude onbegrijpelijk. Sommigen vielen hevige tegen mij uit, anderen zochten mij te verontschuldigen, alsof ik mijn bijzondere gevoelens verbergen wilde. Dit laatste viel mij wel het hardst van alles: want ieder die mij kent, weet dat ik tenminste een eerlijk man ben, en dat ik zelfs in de gewone samenleving spreek zooals ik denk, ja dat ik tegen mijne overtuiging niet zou kunnen spreken, want de woorden zouden mij op de lippen besterven. En ik zou in de belangrijkste zaak van de wereld een oneerlijk man zijn, leerende wat ik niet geloof? Ik zou dus mijn

ambt als een ellendig huurling waarnemen, niet ziende op het heil der zielen, maar op mijn eigen voordeel?

Wie het geloofde — de gemeente wier bediening mij is opgedragen, heeft er gelukkig geen acht op geslagen. Zij weet dat ik uit innige en vaste overtuiging tot haar spreek. Welk een strijd ik gestreden heb, alvorens ik het eens was met mijzelf, en tot vaste overtuiging kwam, heb ik gemeld. Ten laatste begreep ik echter dat een juiste samenhang van denkbeelden alleen mogelijk is, door zich of geheel alleen aan de rede, of geheel alleen aan de Schrift te houden. Wanneer men een middenweg inslaat en nu de rede en dan de Schrift wil laten gelden, zoo zal men of de rede of de Schrift het meest volgen. Doch nooit komt men tot een overeenstemming van beide, dus nooit tot een onwrikbare vastheid; want de Schrift bevat vele waarheden, die voor de rede althans in den eersten oogslag vreemd, onbegrijpelijk, ergerlijk en daarmede onaannemelijk zijn.

Op dezen middenweg nochtans zag ik de meeste godgeleerden van mijn tijd wandelen. Zij arbeiden, zeiden zij, aan de zuivering der Christelijke leer; doch eigenlijk wisten zij zelf niet wat zij wilden, zoodat zij van het een op het ander oversprongen, zonder zich gelijk te blijven. Voor mij was het daarentegen behoefte geworden, samenhang en overeenstemming in mijne denkbeelden en inzichten te hebben. En daar ik de dwalingen van het menschelijk verstand door mijzelf van nabij kende, zoo werd ik krachtig bepaald tot de Schrift, en zij werd opnieuw de grond waar ik op vast stond. Nu zeggen wel sommigen „dat mijne overtuiging niets anders is dan het geloof aan gezag; dat ik dus geen zelfdenker ben, die eigen inzichten volgt en op eigen voeten gaat, maar dat ik als de onmondigen, die zelf nog niet kunnen oordeelen, van de uitspraken der Schrift en haar gezag afhankelijk.” Zij zeggen het, en ik wil het niet tegen spreken: want het is waarlijk zoo. Men vergunne mij echter op te merken dat wie zijne rede alleen laat gelden, zoo wel *geloofd* als ik, namelijk aan de uitspraken der rede en haar gezag. Het eenig verschil tusschen ons is, dat ik geloof aan den Schepper der rede, en hij aan de rede zelve. Dat men nu als predikant den meesten invloed kan uitoefenen, wanneer men alles afhankelijk maakt van het gezag van God, zoodat men zich overal en in alle gevallen op hetzelfde beroepen kan, en de Schrift voorstelt als den geopenbaarden wil en den uitdrukkelijken eisch van God — dit valt vanzelf in het oog. Het is van een geheel andere uitwerking, wanneer men spreekt in den naam van God, dan als men spreekt in den naam der rede. In allen gevalle, buiten een gezag waarop men zich beroept, kan men niet blijven, en komt het dus op gezag aan, waar is een hooger gezag dan waarop ik mij beroep?

Doch dit alles is nog maar het uiterlijke van de zaak. Ik moet nog een blik in mijn hart laten doen. Ik sta namelijk, wat mijn gevoel betreft, in een zoodanige betrekking tot God dat ik noodzakelijk een middelaar tusschen God en mij noodig heb, en wel zulk een als de Heere Jezus Christus is. Bij een gedurige opmerkzaamheid op de uitspraken van mijn geweten, werd het mij altijd onbegrijpelijker, hoe een mensch zich durft vermeten, om zich de vergiffenis zijner overtredingen te beloven, zonder daarvan een uitdrukkelijke verzekering van God zelf te ontvangen.

De natuurlijke toestand van het menschelijk hart is mij zoo bedorven voorgekomen dat hij zichzelf onmogelijk helpen kan; want zelfs zijn beste daden zijn zooverre beneden datgene wat God van een redelijk schepsel eischen moet dat hij onder zijn gebeden ook deze tellen moet: „Heere! vergeef mij mijn goede werken”. Dit ootmoedig gevoel van eigen onwaardigheid neemt bij den voortgang in het goede niet af, maar toe; want hoe zuiverder het geweten gehouden wordt, hoe nauwlettender het wordt, zoodat men ten laatste grooter smart heeft over kleine overtredingen, dan men vroeger had over groote zonden. Bij deze gesteldheid van mijn geweten was het volstrekt noodig tot mijn geruststelling dat ik een verklaring van Godswege ontving; dat Hij den zondaar begenadigen kan en wil, en dat ik een instelling kende, door welke deze begenadiging geschiede op een wijze, die God ten volle waardig en voor de menschelijke natuur volkomen berekend zij.

En nu vond ik dat de heilsorde Gods, volgens welke God alle zondaren, die in deze heilsorde toestemmen (die gelooven), door en om Christus doods wille begenadigt — alles in zich vereenigt wat in dit opzicht kan begeerd en gewenscht worden. Bij de bewustheid mijner zonden kan ik hoop hebben op God, juist omdat ik mijn begenadiging niet verdienen, maar van de liefde Gods in Christus verwachten moet. Ja, al mijn blijdschap hangt af daarvan dat ik bij alles wat ik te bidden of te hopen heb, mij niet beroepen kan of mag op eigen verdienste, maar op de verdienste en het middelaarschap van een persoon, dien God op onmiskenbare wijze gekenmerkt en verklaard heeft voor dien, door wien het heil ontvangen wordt. Hoe verheffend het geloovig aansluiten aan den Heilige en Hoogverhevene, aan Christus Jezus is voor onzen geest; welk een invloed de innige gemeenschap met Hem op de reiniging des harten, en op de naarstigheid in het volbrengen van het goede heeft; welk een zegen het dagelijksch verkeer met Hem, en de bezielende aanblik zijner hoogheid en zijns voorbeelds over geheel onzen innerlijken toestand uitbreidt; welk een kracht, welk een nieuwe, hoogere wijze van bestaan hij gevoelt, die ten laatste zeggen kan: *Ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij*, Gal. 2:20 —

dat weet een iegelijk bij ondervinding, die de heilsorde Gods in Christus gehoorzaam is; en anderen zullen mij niet verstaan, al wilde ik daarvan ook nog zooveel zeggen.

Verstaat gij het, lezer?

JACOBUS REVIUS.

IX.

Na eenige losse proeven van Revius poëzie in hetgeen voorafging, volge thans nog een beknopt systematisch overzicht.

Van zijne *Gelegenheidsgedichten* zwijg ik. Ze zijn vaak te lokaal, om belang in te boezemen. En onze aandacht kan beter geboeid worden.

Revius leverde talrijke *Puntdichten*. Ze allen op te sommen, ware ondoenlijk. Ziehier eenige er van:

NACHT ENDE DACH.

Siet hoe de stille nacht op comende getogen
Als Argus haer vertoont met so veel hondert oogen,
Maer by den schoonen dach voorwaer en heeft se niet,
Die met één ooge meer als sy met duisent siet.

OUDERDOM ENDE DOOT.

Na hogen ouderdom hoordy de luyden wenschen,
Daer tegen na de doot en hopen gene menschen:
'T is wonder datmen na de sieckte soo verlangt,
En na de medicijn het herte niet en hangt.

CONINGEN.

Op aerden sijn geweest vier groote Coninckrijcken,
Waervoor all' andere de vlagge mosten strijcken
Ick weet een vijfde noch, 't welck hooger is geëert,
Dat is: wanneer de mensch hem selven wel regeert.

GOUDEN CALF.

Dat Joden woeckeren met copen en vercopen
En is niet al te vrent: want sedert datse sopen
Het gruyts van 't gulden calf, soo brant haer in de borst,
Eylaci, na het gout een eyndelose dorst,
Een eyndelose dorst, diese niet connen lesschen
Als wt der Christenen cantoren ende tesschen.

JODEN.

'T is wonder, Jesu, spreekt een ongelovich Jode,
Dat ghy die syt een mensch u selven maeckt tot Gode.
'T is wonder, Heere, segt een Christ-gelovich hert,
Dat ghy, God synde, mensch om mijnentwille wert.

WEDUWEN-GAVE.

De weduwe, die wierp twee stucxkens in de kiste,
Geprezen is van hem, die haren voorraet wiste;
Elcks gaef is aengenaem, die deelt nadat hy heeft,
God rekent niet hoeveel, maar *van* hoeveel men geeft.

ALMANACKEN.

Hoe mogen dus de luy de Almanacken vloecken
Als warent anders niet dan grove-leugen-boecken?
Ick houde 't geen daerin ons voren wert geleyt
Soo seker oft den paus van Romem had geseyt.

AAN MIJN BERISPERS.

Berisper van mijn dicht, dit woort laet ick u weten:
Schaft beter spijs als ick, en nodicht my ten eten;
Of nemet mijn onthael, sulcks als het is, in 't goe,
Of laet my ongemoeit, en hout u snater toe!

SIMON PETRUS.

Hoe wenschelijcken stont het in des Heeren kerck,
Als Simon Petrus noch daer inne plach te leven!
Nu isset anders niet als een verworren werck,
Want Petrus is verreyt, en Simon is gebleven.

ARME DICHTERS.

Wat plaegdy toch uw brein met dichten en studeeren?
Gy blijft een bedelaer, dat sietmen aen uw kleeren;
Een arme wordt veracht al waer hy nog zoo kloek:
Maeckt, Govert, eerst uw broek en maeckt daarna een boek.

KEYSER.

De keyser wil (gelijk hy hoge heeft gesworen)
Sint Peters erfenis niet laten gaen verloren;
Wat hoeft de keyser doch sijn sweert te treckken wt,
Om een gescheuret net, en om een lecke schuyt?

PLUYMSTRIJCKEN.

Den arent in een velt vol vogels neergevallen
Sprack: susters, ben ick niet de schoonste van u allen?
Sy riepen altermael: ja, ja mijn Heere! jae;
Wat d'eene voren songh, dat songh de ander nae.
Een vogeltgen alleen wat stouter inde kaken
Sey: 't sijn de veeren niet die u soo schone maken,
De claeuwen en den beck, die doen het voor gewis,
Dat niemant seggen derf dat het niet waer en is.

Doch genoeg. Ik kom nu tot zijn *Bijbelsche poëzie*.
Deze is overrijk. Ik kan slechts een paar grepen doen.

SIMSON SPEELMAN.

Als Simson blint en suf, vol vuyligheit en jamer,
Betreden had de vloer der vorstelijcke camer,
Van boven tot beneen vol vrouwen ende mans,
Belust om sijn gespel te sien by haren dans,
En sijnde van den knaep, die byder hant hem leyde,
Wiens wackere gesicht most dienen voor haer heyde,
Gestellet tusschen twee pilaren dick en lanck,
Eens roerende de luyt, begost syn swanen-sanck:
'Onsprekelijcke smert, ondenckelijcke plagen
Hoe heeft u mijn gemoet dus lange connen dragen!
Geen yser ofte stael, maer een lichtveerdich wijf,
My rovende de siel beneemt my oock het lijf.
Haer lippen hebben my mijn crachten wtgesogen,
Haer ogen hebben my gebracht om bey mijn ogen,
Haer vleyende geweent heeft my soo seer ontsint,
Dat, als een teere maecht of een geslagen kint,
My (stouten oorlocksman) de tranen nedervlieten,
Die door geen vrese plach mijn verwe te verschieten.
Dees handen moeten nu den meulen drijven aen!
Dees vingers moeten nu de luyte leren slaen,
Tot schimpelijck vermaeck van alle mijn vyanden!
Ghy sijtet immers noch, o mijne vrome handen!
Die den vergrimden leeu de kaken scheurdet op,
Die duysent van dit volck vermorseldet den cop;
Ghy sijtet immers noch, o Israels behouders!
Die de stat-poorten leyd' op dese brede schouders:
Laes! doe mijn onbevleekt en onbeschoren hoofd
Van zijn gesegent hayr noch niet en was berooft.

Twelck weder, als ick voel, bestaende wt te breken
Geeft hope dat mijn hant mijn ooghen noch sal wreken!

Een weynich sweech hy stil, en leggende de luyt
Tersijden by hem neer: „dit spel,” sprack hy, „is wt:
Een ander vang' ick aen van hoger hant gedreven,
Dat niemant voor my heeft so constich aengeheven!”

De stijlen greep hy floex, en gafse eenen crack,
Daer door het gantsche huys ontvestet inne brack.
O donder! o gedruys van balken ende stenen!

O dodelijke vlucht van armen en van beenen!
O roepen: ah! en wee! o hersenen geplet!
O strate, als een stroom van menschen bloet genet!

Wie sach oyt vreuchden-feest so schiedelijck verstoren,
En onder een gebou een heele stat versmoren?

Den helt self knielende ontfinck den eersten slach—
En als hy onder 't gruys nu half begraven lach,
Sprack voor het laetste woort: „Ick danck u, Hemels
(Heere!

Dat ghy gewroken hebt den laster uwer eere,
En dat dees boose schaer, soo wrevelich en snoot,
Mijn leven was een pest, mijn doot een harde doot.”

CANANEISCHE VROUWE.

O Heere, Davids Soon, ontfermt, ontfermt u mijner,
Eer 't herte mij versmelt!

Mijn dochter, laes, eylaes, wort van den helschen pijner
Seer derelijck gequelt.

Ay, Heylant goedertier, met vaderlijke ooghen
Ons droefenis aensiet,

'T gesicht is ons genoeg: en wildyt ons niet togen?
Neen, ghy en willes niet.

Een woort, o Davids Soon, so minlijck en so crachtich,
Wt uwen soeten mont,

Can wenden de elend' van uwe maget clachtich
Geslagen en doorwont.

Den vyant die ons vleysch en beenderen wil breken
Staet onder u gebiet.

Een woort is ons genoeg: en suldy Heer niet spreken?
Neen, ghy en willes niet.

Laet staen, onsalich wijf vol sonden en vol jammers
U moeyelijck gerel;

Mijn hulpe is alleen voor de verdoolde lammers
Vant heylich Israel.

Het levendige broot is tot u niet gesonden.
Waer is het oyt geschiet

Datment den kinders neemt en worptet voor de honden?
Neen, ick en willes niet.

O Heere, Davids Soon, mijn tonge moet U dancken.
Voor u onstrafbaar woort.

Ick ben een snoden hont; oock wil ick na U jancken
Tot ghy my hebt verhoort.

Den kinders hoort het broot, den hondekens de cruymen
En watter overschiet;

Dit is mijn eigen deel: en soud' ick dat versuymen?
Neen, ick en willes niet.

O mannelijck geloof! o wonderbaer betrouwen,
O Hope vast geset!

Ghy hebt met God gecamp't en hebt den strijt behouwen
Doort stadige gebet.

Gaet dan getroost na huys: u tranen sijn belonet,
U wensch is al geschiet.

Soud' ick so groten deucht oock laten ongevronet?
Neen, ick en willes niet.

Hoe gaarne liet ik meer afdrucken! Het *Hooglied*
van *Salomo*, dat *Revius* op rijm bracht; zijn roe-
rende *Clachte Davids*; de *Clachliederen Jeremiae*;
den *Lof eener deuchtsame vrouwe* (naar *Spreuken 31*),
enz. Maar dat kan niet; dan had ik wel een heelen
jaargang van „*Excelsior*” noodig, en reeds nam ik
te veel ruimte in beslag. Ik bepaal mij dus tot de
mededeeling dat *Revius* de Bijbelsche stof over
Haman in een (mislukt) treurspel heeft verwerkt.
Veel Bijbelsche personen, als *Adam*, *Jozef*, *David*,
de *drie jongelingen in den brandenden oven*, de *aposte-*
len, ja, ook de *Heiland zelf*, vormden het onder-
werp van keurige liederen. Hoort alleen nog, hoe
heerlijk schoon de dichter *de geboorte* van onzen
Zaligmaker bezingt:

Ik ken u wel, o, van de Hel
Bestormer en verwinder!
Al legdy hier, onnoosel dier!
Gelijck der menschen kinder.

Gods eeuwich Soon! Wt uwen Throon
Sijt ghy ons comen nader,
Opdat de Heer, Tot sijner eer,
Mocht worden onzen Vader.

Die noyt en paerd' U heeft gebaerd,
De cuysche geest u teelde,
Opdat de vleck En 't vuil gebreck
Van ons geboorte heelde.

Ons droeve val Heeft in den stal
O Coninck! u verschoven;
Dus maeckty reë Een reyne steë
Voor al, die u gelooven.

In 't scherpe strooy En dempigh hooy
Ligdy met cleyner lusten,
Opdat een dach Mijn siele mach
Te sachtelijcker rusten.

De winterlucht En 't minst gerucht,
O Jesu! doet u kernen,
Opdat ghy sout Mijn herte cout
In uwer liefde wermen.

De naere nacht In sware clacht
Doet meerderen u pijnen;
Dies mijn gesicht Het helle licht
In eeuwicheyt sal schijnen.

Het soute nat, O waerde schat!
Rolt over uwe wangen,
Opdat mijn ooch, Van tranen droogh,
Genade mocht erlangen.

U handekens In bandekens,
O Heylant! sijn gebonden,
Opdat ick sy Verlost en vry
Van alle mijne sonden.

U lippen root De sondaers snoot
Vertroosten also soetjens,
Der slange cop, Daer suldy op
Noch treden met u voetjens.

U oochjens reyn, Al sijnze cleyn,
 Doorstralen alle hoecken,
 Ontsienelijk, Maar vriendelijk
 Voor die u aanschijn soecken.

O Bruydegom, Weest wellecom!
 Ick heb u lang' gebeydet;
 Oock in mijn hert Geboren werd,
 En nimmer van my scheydet!

(Slot volgt.)

DS. A. MURRAY.

Zooals bekend is heeft deze Zuid-Afrikaansche prediker onlangs ons land bezocht en veel gesproken en vele hoorders gevonden. Hij kwam hier uit Engeland waar hij de zoogenaamde Keswich-Converentie, een jaarlijksche stichtelijke samenkomst, had bijgewoond. Een Engelsch blad getuigt van hem:

„De bekende figuren trof men weër op het platform aan, met één treffende uitzondering. Ds. Andrew Murray, welbekend door zijn boeken, maakte een zeer diepen indruk. Onze lezers weten het dat zijn moedertaal Hollandsch is, en het blijkt dat zijn eerste boek, „Blijf in Jezus,” in die taal werd geschreven, dertig jaar geleden. Hij was in Engeland in 1880, en woonde de Keswich-Conventie bij, doch als een onbekend bezoeker. Thans was hij het middelpunt der bijeenkomst”. Een correspondent schrijft: „Zijn ranke gestalte, zijn mager, uitgeteerd gelaat, zijn zenuwachtige welsprekendheid zullen nog lang in herinnering blijven. Hij gelijkt meer op een verbanen Hugenoten-leeraar dan op een ander type van Christenleeraar mij bekend. Maar als men naar hem luistert, vergeet men den man. Zijn groote gedachte is de algeheele grootheid, en derhalve het allesomvattend recht dat God op ons heeft. „Mijne ziel dorst naar God, naar den levenden God; wanneer zal ik opstaan en voor God verschijnen?” — dat schijnt mij de houding van den man uit te drukken. Zijn sluitingsrede over de woorden: „opdat God alles in allen zij,” was het hoogtepunt en zal in herinnering blijven, als de meeste andere uitleggingen vergeten zijn.”

In de *Jongelingsbode* deelde de heer van Oosterwijk Bruijn o. a. dit meê.

„Andrew Murray, thans een hartelijk bemind predikant in een kleine gemeente van *Zuid-Afrika*, is in *Nederland* geen onbekende: niet alleen door zijne boekwerken, waarvan het laatst verschenen „*Ziende op Jezus*”, een uitlegging van den Brief aan de Hebreëen, vooral de aandacht verdient; maar niet minder, omdat hij in *Utrecht* studeerde. Hij behoort tot de zoogenaamde *Kapenaars*, die in vroeger dagen aldaar bekend waren door hun ernst en vroomheid; Ds. de Graaf, de welbekende, reeds ontslapen predikant, laatst in Amsterdam werkzaam, en Ds. Scheivliet, thans emeritus, laatst in Utrecht

staande en met zegen arbeidend, behoorende o. a. tot zijn intieme vrienden.

Wat hem tot ons bracht heeft hij meermalen uitgesproken: Hij meent dat de geloovigen over 't algemeen te weinig beseffen dat zij in *Christus* met de heerlijkste hemelsche goederen zijn verrijkt en begiftigd: niet leven overeenkomstig hun toestand en roeping als vrijgekochten des Heeren en kinderen Gods; zich daardoor onnoodig en ondankbaar be-rooven van den vrede en vreugde, die reeds op aarde hun deel konden zijn, en door hun ongeloof Gods Geest bedroeven en hun belijdenis oneer aandoen.

Terecht wordt hem wellicht verweten dat hij eenzijdig is in zijn optreden en voorstelling. Doch het betaamt mij allermintst dezen dienstknecht Gods, die in geheel zijn persoonlijkheid den indruk geeft een man te zijn, die nabij en in gebedsgemeenschap met zijn Heiland leeft, te oordeelen; veeleer zullen wij zeker wél doen ernstig te onderzoeken, of hij niet ook aan ons persoonlijk iets heeft te zeggen, en of wij niet zeer noodig hebben het ter harte te nemen?

Zijn kennis der Nederlandsche taal komt hem onder ons uitnemend te stude, en is zeker een der oorzaken van zijn bezoek aan ons vaderland, waar hij eenige dagen heeft vertoefd, nadat hij in *Engeland* dezelfde boodschap heeft gebracht aan de Christenen, en ook daar een belangstellend, steeds aangroeiend gehoor heeft gevonden.

De diepe indruk, dien zijn optreden overal maakt, moet natuurlijk eene oorzaak hebben. Ik vind die allermest in zijne persoonlijkheid. Ds. Murray is een 70 jarig man, zwak van gestel en uitzicht, maar spreekt met eene bezieling, die u meesleept; het is, daaraan twijfelt niemand, zijn eigen innige overtuiging en dagelijksche ervaring, die hij mededeelt. Eenzijdig moge hij zijn; zijn mannen van beteekenis dit niet altoos? maar juist omdat hij op sommige teksten eenzijdig het volle licht laat vallen, worden ze zóo duidelijk, zóo sprekend, zóo aangrijpend voor ons oog en hart dat wij ze wel nooit meer zullen kunnen lezen, zonder aan de uitlegging en toepassing, die wij van Ds. Murray hoorden, te denken, en den indruk niet licht zullen verliezen, dien wij daarvan ontvingen.”

DWERCEN.

Wat dwergen zijn weet ieder. Veelal heeft men gemeend dat zij altijd, gelijk de reuzen, uitzonderingen zijn.

Intusschen vinden we in de oudheid — men denke slechts aan hetgeen de Schrift vermeldt — gewag gemaakt van reuzengeslachten, gelijk de Enakskinderen. Evenzoo gewagen zeer oude schrijvers van geheele dwergvolken in Afrika. Lang is dat als een

fabel beschouwd, totdat de jongste ontdekkingen van Stanley het bestaan van een dwergenvolk in Afrika bevestigden. 't Bleek alweer, hoe voorzichtig men zijn moet met het verwerpen van de oude getuigenissen.

Dat er veel fabelen op dit gebied in omloop zijn geweest is echter zeker.

Het bestaan der Troglodyten in Abyssinië is evenmin geloofwaardig als dat der Pygmeën, een klein slag van menschen, welke de Grieken voorstelden als steeds in oorlog met de kraanvogels. Doch daargelaten die hersenschimmige natiën, alsmede eenige bizondere verhalen als onder anderen dat van zekeren dichter Philetas, die zoo klein en licht was dat men hem lood onder de voetzolen moest binden om te beletten dat de wind hem omwoei, is het evenwel onloochenbaar dat men in aloude tijden reeds dwergen ontdekt heeft. Marcus Antonius had er een die nog geen twee voet hoog was en dien hij spottenderwijs den bijnaam van Sisyphus gaf. Domitianus liet een vrij groot getal verzamelen om er een troep kampvechters uit te vormen. Volgens latere berichten heeft men er ook in de nieuwe wereld ontmoet.

Tijdens de verovering van Mexiko vonden de Spanjaarden in het paleis van Montezuma verscheiden dwergen, welke aldaar tot vermaak van dien vorst gehouden werden. Toen in Europa, op het eind der zestiende eeuw, het gebruik der hofnarren verviel, was aan de dwergen het treurige voorrecht beschoren om hun plaats te vervullen. Catharina de Medecis had een zeker getal van beide geslachten verzameld, tusschen welke zij behagen schiep huwelijken te sluiten. Men spreekt ook van een keurvorstin van Brandenburg, die echter evenmin van een ras dezer kleine wezens eenige nakomelingschap verschaffen kon.

Intusschen is deze regel niet zonder uitzonderingen. Indertijd meldden de Engelsche dagbladen de geboorte te Londen van een dwerg ter lengte van dertien duimen en ter zwaarte van één pond vier ons. Ondanks zijn op behoorlijken tijd plaats gehad hebbende geboorte en de volmaakte evenredigheid zijner lichaamsdeelen, leefde dit dwergje slechts één uur. De ouders, wel verre van de gewone grootte te hebben, gelijk zulks opgemerkt is bij velen die dwergen ter wereld brengen, waren Don Santiago de los Santos en zijne vrouw Anna Hopkins, zelf dwergen. Don Santiago was te Manilla geboren. Opzettelijk in een bosch achtergelaten, werd hij door den onderkoning gevonden en uit medelijden opgenomen. Zijn vader was zes en een halve voet lang, zijn moeder was van middelbare grootte. Hij echter had een lengte van slechts vijfentwintig duim toen hij veertig jaar oud was. Te Birmingham had hij kennis gemaakt met zijn eenendertigjarige vrouw, die dertien duim langer was dan hij. Op het eerste gezicht beminden zij elkander, en hun echtvereeniging werd in die stad op den 14^{en} Juli 1832 gevierd.

De toestand der dwergen is somtijds slechts tijdelijk. Virey deelt een geval mede van een dwerg, die op zijn vijftiende jaar zich snel ontwikkelde en spoedig een grootte van vijf jaar bereikte. Elders ziet men kinderen welgemaakt en met evenredige vormen ter wereld komen, doch welke spoedig in hun algemeenen groei blijven stilstaan en hun gansche leven beneden de natuurlijke grootte blijven. Eindelijk nog worden kinderen als dwergen geboren en blijven zulks tot hun dood.

De dwergen zijn over het algemeen lichtgeraakt en woelig. Bij hen geschieden de bloedsomloop en de overige verrichtingen veel sneller, omdat de kring en de ruimte veel beperkter zijn; zij zijn vroeg oud en afgeleefd. Sommigen sterven gebrekkig en vervallen vóór hun vijf en twintigste jaar; anderen leven langer en genieten een volmaakte gezondheid tot zelfs in hoogen ouderdom. Sommigen zijn, als de vermaarde Bébé, bijna waanzinnig; anderen, zooals b. v. de Poolsche edelman Borwilaski, geven blijken van groot verstand. Jeffery Hudson, de gunsteling van Henriette van Frankrijk, toonde moed; tengevolge eener woordenwisseling met zekeren Croft, vreesde hij niet dezen tot een tweegevecht uit te dagen. Men streed te paard met pistolen; op het eerste schot viel Croft dood neder.

Zeer oude lieden herinneren zich wellicht nog Simon Paap, den beroemden, welgevormden Nederlandschen dwerg, die een zestig jaar geleden zich liet kijken. Na hem kwam „Generaal Tom Pouce” (of klein duimpje.) Minder bekend is wellicht het volgende, ontleend aan de *Christelijke Familiekring*.

„Een eigenaardige ontmoeting had ik ten huize van den onderwijzer der Christelijke school. Een zijner oud-leerlingen, een dwergje, wiens geschiedenis ik u even wil mededeelen, gaf mij een vernieuwd bewijs, dat ook in den moeilijksten strijd van dit leven 's Heeren Woord doet palstaan. 't Onderwijs, op de Zondagsschool ontvangen, bleek ook hier weer niet ijdel te zijn geweest.

G. Keizer werd den 4den Maart 1874 te Oudebildtzijs geboren. Hij is 83 c.M. lang en weegt 12 K. G. Van zijn 6e tot zijn 18e jaar heeft hij gereisd en zich door duizenden laten bezien. Eerst bezocht hij de kermissen, doch later liet hij zich voor groote concerts engageeren. Het laatste jaar reisde hij met een impressario, en heeft toen Londen, Parijs, Weenen, Buda-Pest, Berlijn, Praag, Straatsburg en Leipzig bezocht. Als chanteur en acrobaat, en onder de kluchtige namen van prins Mignon, prins Colibri, luitenant Mouche en kapitein Fourmi, trad hij voor het deftigste publiek op. Keizer heeft goedgevormde leden en is zonder lichaamsgebreken. Zijne vermogens zijn uitstekend en hij schrijft een nette hand. Sinds Mei 1892 reist hij niet meer, maar blijft bij zijn moeder, die weduwe is, thuis. Thans gaat hij weer op school, is lid van de Christelijke jongelingsvereeniging en zangvereeniging. Vroeger

bezocht hij, wanneer hij thuis was, trouw de Zondagsschool en Christelijke school. *De indrukken, daar ontvangen, zijn hem bijgebleven, en hij heeft den Heere gebeden, hem van den verkeerden weg, waarop hij zich bevond, terug te brengen. Dit gebed is verhoord geworden.* Ook zijne moeder is tot geheel andere gedachten gekomen. Van het reizen konden zij ruimschoots leven, doch thans zijn de inkomsten schraal. De moeder heeft zes kinderen te verzorgen.

De vraag doet zich nog immer aan mij voor: wat kan voor dezen jongeling, wien ik in *letterlijken zin op de handen* droeg, worden gedaan; waar de middelen te vinden, om hem en zijne moeder, broertjes en zusjes te onderhouden?

Moge de Heere ook hierin voorzien!

In de dagbladen zagen we een- en andermaal de aandacht gevestigd op dezen jongeling. 't Laatste bericht luidde dat hij naar Chicago ging, naar de Wereldtentoonstelling.

Ik vroeg aan den heer H. Bijkerk Hzn., hoofd der Christelijke school te Oudebildtzijl, inlichtingen en ontving onderstaand bericht:

„Waar is het dat G. Keizer naar Chicago gaat, doch niet met zijn vroegeren impressario. De zaken zijn evenwel anders dan gij ze u misschien voorstelt. Laal mij ze u even mededeelen. De moeder van Keizer, die weduwe is, was een winkel begonnen en hoopte daardoor in het onderhoud van haar en de haren te kunnen voorzien. Daar er echter reeds te veel winkels hier zijn, leverde dit geen bestaan voor haar op. De moeder moest dus wel op een andere wijze brood zien te verschaffen aan haar gezin. En ziet! daar kreeg ze een aanbod van zekeren mijnheer A. de B. om met den kleinen Gerrit naar Chicago te gaan. Veel liever zouden ze hier blijven, doch ze worden door den nood gedrongen. De moeder en ook de kleine Keizer hebben het onbewimpeld voor den heer de B. uitgesproken, dat zij hunnen Heer niet willen verloochenen. Hij wilde bijv. geen acrobatische toeren verrichten, doch wel Christelijke liederen zingen. Dit laatste doet hij wel meer. Zoo is hij onlangs op het jaarfeest van de Christelijke jongelingsvereniging te Franeker geweest. Daar hebben ze toen een aardig sommetje voor hem gecollecteerd. Deed men dit meer, dan was er geen sprake van dat Keizer wegging. Doch wat zal men nu tegen deze dingen zeggen? Toch spijt het hem dat het contract met den heer de B. gesloten is.”

Later meldde de heer Bijkerk nog:

„De kleine Keizer is nog steeds te New-York en bereist vandaar uit de omliggende steden. Van zijn plan om naar Chicago te gaan, heeft hij afgezien. De heer de B., met wien hij reisde, heeft hen (hem en zijne moeder) verlaten. Wanneer hij in een schouwburg of circus wil optreden, kan hij veel geld verdienen, doch dit weigert hij beslist. Er komen voortdurend goede berichten in.”

Den 21sten Februari l. l. ontving ik van Br. Bijkerk 't volgende bericht:

„Kleine Keizer is weer met zijne moeder thuis. Hij heeft reeds opnieuw onderscheiden aanzoeken gekregen, om zich te laten engageeren. In Duitschland kon hij 500 mark in de maand verdienen. Hij wijst echter alles af. Hij wil er zoo graag vrij van. Het is zijn dagelijksche bede en ook die zijner moeder. Ze hebben het niet breed. Ik geef hem tegenwoordig gratis les in de Hollandsche taal.”

't Is de heer Fruyt, die dit meldt. We voegen er bij dat Keizer ook tegenwoordig was — zeker als kleinste lid — op den tweeden bondsdag, in dit jaar, te Leeuwarden door het Ned. Jongelingsverbond gehouden.

HET „VERDROEGDE” PENSEEL.

Eugène Deveria was een der beroemdste Fransche schilders van onzen tijd. De dagbladen en tijdschriften van zijn vaderland gewaagden met bijzonderen lof van zijn talenten en de schilderstukken, waardoor hij zich zooveel naam verwierf. Hij ontving zijn opleiding in de schilderkunst van zijn broeder Achilles Deveria. Op zijn een en twintigste jaar maakte hij zich bekend door een voorstelling van de geboorte van Hendrik IV. Erkend als staande aan het hoofd der romantische school, was hij vervuld met ijver en volharding en lag een schitterende loopbaan voor hem. Maar God deed hem stilstaan in het best zijner dagen en deed „zijn penseel verdrogen” zooals hij zich uitdrukt om hem voor iets beters voor te bereiden.

Deveria was bezig eenige frescos te schilderen in de Domkerk van Avignon, toen hij door eene borstkwaal werd aangetast, die hem tot op den rand van het graf bracht. Zijn krachten vervielen hoe langer hoe meer, en tot herstel van gezondheid begaf hij zich naar een badplaats. Maar zijn ziekte was niet tot den dood. De warme baden en het zachte klimaat gaven hem gezondheid voor het lichaam en een ander, kostbaarder geneesmiddel bracht hem genezing voor de ziel aan.

Hij was tot nu toe zeer onverschillig voor allen godsdienst geweest; en de kring waarin hij zich bewoog was niet zeer geschikt om dit te veranderen. Gedurende zijne ziekte, met den dood voor oogen, vroeg hij zich voor het eerst af: „Wat ben ik? Wat is mijn afkomst, waarheen mijne bestemming? Is godsdienst een waarheid of niet?” Daarop schreef hij aan een Roomsche priester en vervolgens aan een Evangelisch leeraar, besloten om, van welke zijde ook, inlichting omtrent de waarheid te ontvangen. Een zijner vrienden ried hem aan, regelrecht naar de bron zelf te gaan, en den Bijbel te onderzoeken. Hij voorzag zich van de Heilige Schrift, las die met oprechtheid en eenvoud des

harten, en vond nu de goddelijke woorden die hem tot overtuiging brachten. Hij voelde dat het Evangelie waarheid is en nam het met vreugde aan — evenals de reiziger die verdwaald is, wanneer hij een licht ziet, of de schipbreukeling, wanneer hij het reddingskoord grijpt. Hij geloofde — en liet zich in de Protestantsche kerk opnemen, als het meest overeenkomende met hetgeen hij in Gods Woord gevonden had. Hij genoot vrede en vreugde, en van dat oogenblik af ving voor hem een nieuw leven aan.

Ik durf zeggen, getuigt zijn broeder, dat ik nooit een leven beter besteed heb gezien, dan dat van Eugène Deveria. Ten einde zijn eenigszins herstelde gezondheid te bewaren, vestigde hij zich te Pau en woonde daar omstreeks twintig jaren. Zijn groote naam, meer dan zijn talent, verminderde door zijn afgezonderd leven, buiten aanraking met eenig ander kunstenaar; nochtans verzuimde hij het schilderen, „zijne roeping” zooals hij het noemde, niet. Hij werkte dag aan dag met ijver voort, schilderde prachtige portretten en andere stukken. Behalve eenige groote stukken, heeft hij onderscheidene kleinere nagelaten, zooals de scheiding van Catharina van Arragon, de dood van den zoon der Sunamietische vrouw, een tafereel uit den Bartholomeusnacht enz. Evenwel gaf hij niet al zijn tijd aan het schilderen. Niet alleen ontdekte men den Christen in hem onder het schilderen en in zijn gesprekken, die steeds „met zout besprengd waren,” maar ook was hij ten zegen voor degenen die hij uitschilderde.

Hij oefende een allergezegendsten invloed uit in de gemeente op de armen en kinderen. Achttien jaren lang leidde hij een Zondagsschool te Pau. Dit was zijn geliefkoosd werk en hijzelf noemde het zijn hoofdbezigheid. Hij maakte een bijzondere studie van den Bijbel en gaf zich de moeite om iedere les, die hij op de Zondagsschool gaf, uit te schrijven, waarvan menig schrift met aantekeningen over de historische boeken van Oud en Nieuw Testament gevonden zijn. Hij had een rijkdom van gedachten, die, in zijn aangename taal en met zijn welluidende stem geuit, een diepen indruk maakten, beide op kinderen en volwassenen. Iederen Zondagnamiddag leidde hij een godsdienstige samenkomst en predikte „Christus en dien gekruisigd.” Zijne gebeden hadden een bijzondere kracht: zij ademden een oprecht schuldgevoel, een brandende behoefte aan goddelijke genade, een hartelijk medelijden met alle treurende en lijdenden en dankbaarheid voor de geestelijke voorrechten. Onder armen en zieken vooral voelde hij zich op zijn plaats, en met een wellicht trotsch en streng voorkomen had hij de zachtmoedigheid van een lam. Hij had de teederheid van een zuster en in zijn hart een schat van vriendschap.

Eugène Deveria heeft vele handschriften nagelaten, o. a. een Fransche vertaling op rijm van de

Psalmen, vol liefelijkheid, gloed en volheid. Hij zou zeker niet zooveel hebben kunnen uitrichten, had hij niet veel gemak in het werken gehad en daarbij een ongewone volharding en geregelde verdeling van zijn tijd. Des zomers en des winters stond hij 's morgens om vijf uur op. De eerste drie uren bracht hij met Bijbellezen, gebed en voorbereiding voor de Zondagsschool door. Vervolgens zette hij zich aan het schilderen tot half vijf in den namiddag; ging dan een arme, zieke of lijdende bezoeken en was des avonds meest tehuis, tenzij voor een bezoek van een vriend of ter bijwoning van eenige godsdienstige samenkomst, en hoezeer zijn levendige geest het genoegen der vriendschap genoot, evenals een verkwikkend gesprek, was hij altijd om half tien ure tehuis, ten einde bijtijds den volgenden morgen aan zijn werk te zijn.

Dit alles werd plotseling afgebroken; „zijn dood kwam als een bliksemstraal.” Niemand dan hijzelf had het verwacht; hij scheen er eenige maanden een voorgevoel van te hebben. 10 Juli 1864 voordat hij naar Parijs ging, maakte hij zijn testament. Hij spreekt er in als een arm reiziger, die spoedig tehuis hoopt te wezen. Hij noemt een aantal vrienden bij name, dien hij het wederzien voor den troon des Lams toeroept. Hij stierf anderhalf jaar later. Hem was wel het sterven, gelijk eens het „verdrogen” van zijn penseel, gewin.

CHRYSANTHEMUMS.

Weest welkom, schoonen, in de najaarsdagen,
Wat kleurenrijkdom schittert in uw kleed!
Weest welkom: want ook woeste vlagen
Houdt weer de herfst gereed.

Bij warm, mooi weer, zou men u min waardeeren,
Licht zag met trots u roos en lelie aan,
Daarom zendt u de hand des Heeren,
Wanneer uw zusters gaan.

Chrysanthe prijkt, pronk op uw hoogen stengel,
Zoo sterk als statig!...

Stil! — Uw stemme spreekt:
„t Wordt winter: wees een weldoende engel,
Deel uit, daar waar ontbreekt.”

S. J. M. — v. d. P.

EEN WONDERLIJKE GENEZING.

Des Heeren naam is wonderlijk. Dat leert ons zijn Woord en de ervaring van die Hem vreezen bevestigt het.

Wat hier volgt werd geschreven den 22sten October 1744 door zekere juffer Dina van den Berg te Amsterdam, die zeer lijdend was geweest, aan den

predikant Ds. Schuylenburg. Waarom we het meê-deelen zal de inhoud leeren aan welken we niets veranderd hebben. De schrijfster dan zegt:

De teedere betrekking, die ik op u heb, doet mij nog eens de vrijheid nemen, om u kennis te geven van de wondere redding, die mijn getrouwe Vader aan mij getoond heeft op verleden Vrijdag vóór acht dagen, zijnde den 10^{en} September. Ik wenschte u een woord daarvan te melden, hoewel mijne pen te kort is, om u uit te drukken wat de Heer aan zijne ellendigen doet.

Ik heb u in een anderen brief gemeld dat de Heere in aanvang mij begon te versterken, alzo dat ik dagelijks op eene rustbank kon liggen, hetwelk voor mij veel gewonnen was. Maar de Heere toonde mij, Hij zou mij nog grooter dingen doen zien dan deze: Hij zou voorts wonderlijk, ja wonderbaarlijk met mij handelen; waaronder mijn hart zeer wachttende gemaakt werd, en in een volgende gestalte gebracht. Ja, ik was in het suizen van een zachte stilte en wenschte geen oogenblik vooruit te loopen.

Maar bijzonder acht dagen vóór mijne redding kreeg ik deze woorden met veel nadruk op mijn hart: „Het is tijd voor den Heere om te werken,” en dat daarin werd mij getoond, omdat velen van Gods volk de belofte aan mij gedaan, kwamen kleinachten. Mijn gemoed bleef zeer wachttende, en ik volgde zonderling opgewekt, en wenschte maar verwaardigd te worden om den Heere groot te maken. Maar bijzonder op den dag van mijne redding werd ik 's morgens wakker met deze woorden: „Alles wat adem heeft, love den Heer,” en daar nog bij: „Dit is de dag, dien de Heere gemaakt heeft; laat ons op denzelve ons verblijden.”

Mijn hart werd zóo levendig opgewekt dat ik 's morgens vroeg op mijn bed moest zingen. Nu, op den dag droegen zij mij met haar beiden op de rustbank, gelijk naar gewoonte, en mijne zuster klaagde zoo over pijn in hare lenden, die zij door het dragen kreeg. Ik zeide tot haar: „O doe het nu nog eens gemoedigd, en met liefde; het mocht de laatste reis zijn.” Zij dacht, daar was geen schijn toe, dewijl ik nog lam was en door twee menschen moest gedragen worden. Zoo sprak ze en ik zeide: „Wel, dit is de dag, dien de Heere gemaakt heeft; voor Hem is niets te wonderlijk.” Dit stemden zij toe, en mijn hart was zóo vol dat, zooals ik op mijne rustbank lag, ik wederom moest zingen en zong den 92^{en} Psalm en op den dag verscheidene verzen uit andere Psalmen. Zij zagen mij in huis met verwondering aan, want ik moest het uitroepen, zoo vol was mijn hart over die getrouwheid, welke de Heere tot hertoe aan mij getoond heeft; en ik moest het Hem verder toevertrouwen: Hij zal het voor mij wel maken.

Des namiddags kwamen er bij mij een groote menigte vromen, met dewelke ik met veel levendigheid en inzien mocht spreken van de onveranderlijke trouwe Gods in het verbond. Mijn hart was zóo vol

dat ik niet kon zwijgen; maar ik wilde al Gods volk wel toegeroepen hebben: „Wentelt uwen weg op den Heere, Hij zal het wel maken.” Nu onder het spreken werd ik zóo zwak dat zij mij niet meer konden verstaan, en het scheen dat ik weêr instortte. Ik had er niet mede te doen, ik moest het mijnen Vader overgeven. Toen nu het volk weg was, had ik zonderling lust om eens in den armstoel gezet te worden; maar mijne moeder en zuster dachten: „Wat zal dat zijn? Ik was te zwak en zou onmogelijk kunnen zitten;” maar ik liet niet los. En door mijn aanhouden, zetteden zij mij met haar beiden in den armstoel met veel moeite; en zij wilden mij aanstonds weêr opnemen; want ik kon niet zitten, en zooals ik een weinig gezeten had, kreeg ik zonderling veel inzien in Gods hoogheid, zaligheid, macht en trouw in mijn gemoed en raakte onder zeer zachte indrukken Gods, dat ik moest uitroepen: „Wie is den Heere gelijk? wie is waardig den Heere *onzen* God te aanbidden.”

Nu onder dit zoo toonde mij de Heere: „wel zulk een groot God ben Ik; maar Ik ben ook uw Vader in Christus; en nu zal Ik verhoogd en verheven worden, en Ik zal mij in u verheerlijken als de God uws vertrouwens; en Ik zal toonen dat Ik voor u in al mijne beloften ja en amen ben in Christus;” waarop ik met verwondering moest uitroepen, aanbidden en zeggen: „Vader! hier ben ik; mij geschiede naar uw Woord.” En ik moest met veel teederder lust aanbieden al dat ik was voor den Heere te besteden en den tijd, dien ik volgens belofte nog op de aarde zijn zou, enkel voor den Heere te zijn en Hem teeder te mogen dienen.

Nu onder dit aanbieden werd mijn hart aangehaakt, als met een kool vuurs des altaars en kreeg deze woorden: „Richt u op en sta op uwe voeten, want Ik heb u versterkt!” In het eerst dacht ik, het zou de vijand zijn, om mij een ongeluk aan te doen, en ik geraakte aan het vragen of het des Heeren stem was, en het woord kwam met Goddelijke kracht weêrom: „Richt u op, sta op uwe voeten, want Ik heb u versterkt;” en ik voelde een zware pijn door al mijne leden, die als los en lam waren, en werd in een oogenblik versterkt; en deze woorden werden mij gegeven: „Ik heb bekend daar is kracht van Mij uitgegaan. Ik moest uitroepen: „Dit is de stem mijns Liefsten,” en ik vertoefde nog een weinig, en het woord kwam met verheffing en verdubbeling weêrom: „Richt u op, sta op uwe voeten; want Ik heb u versterkt;” en omdat ik nog vertoefde, kreeg ik deze woorden: „Zult gij door ongeloof de beloften Gods teniet doen?”

Toen kon ik niet langer meer; en ik zeide tegen mijne moeder:

„Schrik niet; ik zal opstaan, want mijn Koning heeft kracht van zich doen uitgaan en uw kind is gered.”

Zij kwam naar mij toe en wilde mij tegenhou-

den, en zeide: „Kind! gij zult een doodelijken val doen.”

Maar ik zeide: „O moeder! het is geen bedrog; het is *God* die mij kracht geeft. Ik was dood en ben levend geworden; en laat allen roepen om getuigen te zijn van de groote daden mijns Gods;” en zij waren allen als dooden, want ik stond tot zevenmaal op mijne voeten, en ik ging van mijn stoel naar het ledikant, en ook weêr naar mijn stoel, en ik was als een ander mensch, zijnde ik in minder dan een half kwartier uurs gered; daar ik in drie-en-twintig maanden en negen dagen geen voet op den grond heb kunnen zetten.

O, wat zonk mijn hart in verwondering weg. Ik moest uitroepen: „Heere! Gij zijt groot en zeer te prijzen. Al wat adem heeft love den Heere! hemel en aarde roep ik tot getuigen en tot hulp om met mij den Heere groot te maken.” Ja ik kan u niet uitdrukken, hoe mijn gemoed gesteld was, het is voor de eeuwigheid bewaard. Ik wilde wel een engelentong hebben om Jehova's eer te melden. Ik zong nog met mijne zuster den 45^{en} Psalm en den 103^{en} Psalm: en nog eenige verzen uit den lofzang van Maria. Ik deed dien geheelen dag niet dan zingen met verwondering en aanbidding. Ja Zaterdags en Zondags was ik zóo overlopend vol dat al Gods volk voor mij bevreesd was, want ik was als een beroerd mensch, van de levendigheid van mijn gemoed, en ik moest uitroepen om genade of ik kon het op de aarde niet langer houden. Maar nu heeft mijn Vader mij bedaarder gemaakt om Hem bedaard groot te maken en te aanbidden.

O mijne ziel zinkt in verwondering weg over de wondere trouw die de Heere aan mij groot maakt. Wat zal ik den Heere vergelden? Ik blijf eeuwig schuldenaar aan zijn vrije goedheid. O, was er geene eeuwigheid bewaard om de kronen eens voor het Lam te zullen nederwerpen, waar zou ik heen? Daar blijft voor mijn gemoed niets anders over dan verwondering, en te aanbidden; want de kennis van Gods weg is mij te hoog, ze is mij te wonderbaar. Ik kan daar niet bij; wie ben ik dat de Koning dat aan mij doet? Mijn Vader toont mij dat Hij een Rotssteen is, wiens werk volkomen is.”

EEN MONNIK OVER DE PROTESTANTSCHEN INWENDIGE ZENDING.

Een pater der Kapucijnermonniken noemt, in een door hem uitgegeven boek, getiteld: „De Inwendige Zending der Protestanten in Duitschland”, den arbeid, door dezen titel aangeduid, het gevaarlijkst wapen der Protestantsche kerk. Met een oprechtheid, die metterdaad zeldzaam mag heeten, in aanmerking genomen het kerkverband waarin hij leeft, erkent de schrijver, dat de Roomsche kerk in Duitschland in

den loop dezer eeuw ruim een millioen zielen verloren heeft en volgens hem heeft zijne kerk dit verlies aan niets anders dan aan de onvermoeide arbeidzaamheid der Inwendige Zending, zooals die door de Evangelische kerk gedreven wordt, te wijten.

Dit getuigenis van waarlijk niet „bevriende zijde”, is daarom te verblijdender, wijl genoemde pater zelf verklaart dat deze Inwendige Zending een beslist vreedzaam karakter draagt en tot op heden nimmer haar kracht in uitwendige middelen zoekt.

In verband hiermeê is ook zeer opmerkelijk hetgeen onlangs in een Roomsche blad, dat in Silezië verschijnt, te lezen stond.

„Millioenen — zoo las men daar — offert ons Katholieke volk voor het buitenland, voor Afrika, Indië enz.; doch dat wij onderwijl in Duitschland meer zielen verliezen dan wij in den vreemde winnen, daarvoor schijnt men volslagen blind. Wat helpt het de koloniën te redden, als het moederland verloren gaat?”

Pater Cyprianus, de schrijver van het zoeven genoemde boek, raadt, nadat hij hen op de doeltreffendheid der Protestantsche Inwendige Zending gewezen heeft, zijn geloofsgenooten ten sterkste aan, het voorbeeld hunner tegenstanders, voorzoover dit mogelijk is, te volgen.

Wij zijn echter zoo vrij den pater te profeteeren dat deze raad een vergeefsche zal blijken. Want waarop rust onze Inwendige Zending anders dan op de heerlijke gedachte van het Protestantisme, dat *alle geloovigen priesters zijn*, en mitsdien het recht, neen, *de roeping* hebben hun belijdenis ook anderen bekend te maken, voor hun overtuiging ook anderen te winnen? Welnu, deze gedachte kan Rome niet van ons overnemen, dan ten prijs van een zijner hechtste steunpilaren: de priesterheerschappij, die den geloovigen hun ambt ontnemt en hetgeen aller recht is de hand van enkelen concentreert.

Heerlijk logenstraft het boek van pater Cyprianus het zegelied der Roomschen, dat vaak zóo luid en schel weerklonk dat velen Protestanten de schrik om het hart sloeg, meenende dat hun kerk op het punt stond den laatsten adem uit te blazen. Heerlijk, omdat opnieuw duidelijk blijkt, hoe de doodszang over een springlevende werd aangeheven; een, die nog kracht genoeg in zijn spieren heeft om zijn vijand een ernstige wonde te slaan en zijn positie tegenover hem te handhaven.

Met het overwinningslied der Roomschen gaat het als met dat van zekeren Wurtembergischen graaf, die op het slagveld zijn troepen ziende wankelen, zich op zijn paard verhief en zoo luid hij kon schreeuwde: „Kerels, ziet hoe ze vluchten!” De soldaten, meenende dat hun aanvoerder de waarheid sprak, grijpen nieuwen moed en brengen nu den vijand werkelijk tot wijken.

„Ziet hoe ze vluchten!” — zoo roepen de toongevers der Roomsche kerk hun blinden volgelingen

bedriegelijk toe. Zij voelen dat ze achteruitgaan en kunnen er den moed niet inhouden dan door tot kunstmiddelen, als dat van bovenbedoelden graaf, hun toevlucht te nemen!

Doch opdat we de vermeende niet in een werkelijke vlucht zouden veranderen — daartoe zijn we nu door het boek van pater Cyprianus gewaar-schuwd!

EEN OUD GEBED.

't Is welbekend hoe oudtijds alle hooge vergaderingen met gebed plachten te worden geopend. Nog altijd vindt dit bijv. in vele gemeenteraden plaats, al moet men, helaas, erkennen dat het vaak tot een vorm is geworden, waaraan eigenlijk alle wezen ontbreekt. Zelfs bleek nog pas hoevelen het liever zagen afgeschaft.

Hoe onze vaders gewoon waren te handelen, ook zelfs in Oost en West, blijkt uit het ons nog bewaard gebleven gebed, van Van Riebeeck, den stichter der Kaapkolonie. Het luidt woordelijk als volgt en werd gelezen bij den aanvang van vergaderingen van het bestuur der Kaapkolonie:

o Barmhertige goedertieren Godt ende Hemelsche Vader, nadien het uwe Goddelijke Majesteijt gelieft heeft ons te beroepen over 't bestier der saacken van de Generale Vereenighde Nederlantse g' octroijeerde Oost Indische Compagnie alhier aan Cabo de boa Esperance. Ende wij ten dien eijnde met onzen bijhebbenden raedt in uwen Heijligen name vergadert zijn: omme met advijs van dezelve sodanige besluyten te maecken waarmede den meesten dienst van de opgemelte Compagnie gevoirdert, de justitie gehandhaaft, ende onder dese wilde brutale menschen (mogelijk sijnde) uwe ware gereformeerde Christelijke Leere mettertijt mochte voortgeplant ende verbreyt worden, tot uwes Heijligen naems loff ende Eere, ende welstant onser Heeren principalen. Waertoe wij sonder dijne genadige hulpe 't alderminste en vermogen. Soo bidden wij u derhalven, O aldergenadigste Vader, dat gij ons met uwe vaderlijke wijsheijt wilt bij woonen ende in dese onse vergaderinge presiderende onse herten sulx verlichten dat alle verkeerde passien, misverstanden ende andere diergelijke gebreecken van ons mogen geweert blijven, ten eijnde onse herten van alle menschelijke affecten reijn ende onse gemoederen soo gestelt sijnde wij in onse raadtslagen niet anders voornemen nochte besluyten als 't gene mach strecken tot grootmackinge ende loff van uwen alderheijligsten naeme, ende den meesten dienst van onse Heeren ende Meesters sonder in eenigen maten op eijgen baet off particulier proffijt acht te nemen. Hetwelcke ende wes meer ons tot uijtvoeringhe onses bevolen diensts ende zaligheijdt nodigh zij.

Wij bidden ende begeeren in den naeme uwe Wel lieve Zoons onsen Heilant ende Zaligmaker Jesu Christij, die ons heeft leeren Bidden.

ONSE VADER, & a.

Hierbij deelt de archivarius Ds. H. C. V. Leibbrandt, het volgende mede:

„Dit gebed is door vader Riebeeck medegebracht uit Holland en werd gebruikt bij de opening van de raadsvergadering. Of het altijd de gewoonte is gebleven gemelde vergaderingen met gebed te openen is moeilijk te zeggen; dit is echter zeker dat zoolang Riebeeck hier regeerde, het gebed geregeld werd voorgelezen. Wie het opgesteld heeft is ook eene vraag, waarop men het antwoord tot nog toe moet schuldig blijven. Waarschijnlijk is het afkomstig van den kerkeraad of de classis Amsterdam, aan wie de kerkelijke zaken in Indië waren toevertrouwd. Het origineel in het archief is in het handschrift van den secretaris Pieter van der Helm. 't Is echter niet onmogelijk dat Riebeeck zelf de opsteller is geweest.”

De tijden zijn veranderd. Zijn ze ook beter geworden?

EEN WINKELTJE.

Iemand die onlangs een bezoek bracht aan Chicago, meldt van daar o. a. 't volgende. (De schrijver is van Nederlandschen bloede).

Den 9den October begaven we ons met de stoomboot naar Chicago op reis.

De eerste plaats, die wij bezochten, was de alom bekende prachtige winkel van Siegel, Cooper & Co.. aan Statestraat, alwaar wij door onzen vriend, den heer Broekema, assistent-opziener, zeer vriendelijk en hartelijk werden ontvangen. We werden door hem een paar uren van de eene verdieping naar de andere rondgeleid, om een vluchtigen blik te slaan op den schat van goederen, die zich in dat reusachtig gebouw bevinden.

Geheel beneden vindt men eene eetzaal, alwaar 3 à 400, of mogelijk meer personen, tegelijk een goeden maaltijd, tegen zeer billijke prijzen, kunnen bekomen en tevens is daar ook eene afdeeling voor handwerk, en hout, en mandenwerk, alles in 't groot. Na het gebruik van een heerlijk kop koffie, begaven we ons naar de eerste verdieping, alwaar men de volgende afdeelingen aantreft:

- 1°. voor zijde ;
- 2°. „ goederen ;
- 3°. „ linnen ;
- 4°. „ huishoudelijke dingen ;
- 5°. „ sluiers ;
- 6°. „ regen- en zonnescermen ;
- 7°. „ goud en zilver ;
- 8°. „ zilverwaren ;

- 9°. „ heerenkleederen;
 10°. „ laarzen en schoenen;
 11°. „ boeken en papier;
 12°. „ Nederlandsche boeken;
 13°. „ medicijnen;
 14°. „ dames- en kinderkousen;
 15°. „ „ „ „ ondergoed;
 16°. „ soda fontein;
 17°. „ suikergoed;
 18°. „ zakboekjes;
 19°. „ zakdoeken;
 20°. „ sigaren en tabak;

Op de tweede verdieping vindt men:

- 1°. voor mantels en shawls;
 2°. „ modeartikelen;
 3°. „ heerenkleëren;
 4°. „ glas en aardewerk.

Op de derde verdieping vindt men tapijten, oliekleeden, speelgoed, visch- en jachtbenodigdheden, muziekinstrumenten, tuigen, enz.

Ook is op deze verdieping eene kamer netjes gemeubeleerd, alwaar de dames kunnen uitrusten. Ja zelfs een afzonderlijke kamer, voorzien van wieg en ledikantje met het noodige beddegoed, alwaar men kinderen onder een bewakend oog kan te slapen leggen, terwijl men inkoop doet! Wel gemakkelijk!

De vierde verdieping is alleen gevuld met meubelen voor rijk en arm.

Verder is op die verdieping een vertrek afgestaan, alwaar dienstboden kunnen aanvragen of er betrekkingen open zijn. Deze afdeeling is onder het beheer van een reeds eenigszins bejaarde dame, en wordt door de firma Siegel, Cooper & Co. geheel kosteloos voor dat doel afgestaan. Terwijl wij de afdeeling bezochten, waren er ongeveer een 25- à 30-tal meisjes aanwezig, die naar eene betrekking kwamen uitzien.

Op de vijfde verdieping, 't gaat hier ook „excelsior!”, vindt men kruidenierswaren, gedroogd spek en vleesch en allerlei vruchten en groenten. De zesde verdieping hebben we thans niet bezocht, maar een paar jaren geleden was die gevuld met rijtuigen, sleden, enz. enz. (Er zijn, meenen we, in Chicago zelfs gebouwen met *dertien* verdiepingen).

Uit bovenstaande beschrijving kan men zoowat een flauw denkbeeld maken van hetgeen er bij Siegel & Cooper voorhanden is, en wat er zoo al omgaat, daar er *dagelijks* voor het sommetje van \$ 40,000 tot \$ 50,000 (zegge een *f* 110000!) wordt omgezet.

Het personeel om dit alles te regelen en te verhandelen, bestaat uit niet minder dan *tweeduizend* bedienden, waaronder *tweehonderd en vijftig* Hollanders zijn, die hunne betrekking aan onzen vriend en landgenoot J. Broekema hebben te danken, dien eenigen tijd geleden de verantwoordelijke doch tevens goed beloonde eer is tebeurt gevallen, om als assistent-opziener te worden aangesteld.

LICHT EN DUISTER.

I.

Hoe duister is 't in 't dal, van bergen dicht omschanst,
 Wier kruinenspits het floers der nevelwâ doet
 (scheuren.

Als reuzenpijlers 't blauwend koepelboogdak beuren,
 Den breed gespreiden voet van wolkennacht om-
 (kranst. ¹⁾)

Der sfeeren lichtschip drijft omhoog, wijl 't vroolijk
 (glanst.

Houdt 't stijlen spoor in 't ethermeer. Doet alle
 (kleuren

Ontsluieren en in de schoonste mengling fleuren,
 Daar straal bij stralentrīts de bergen overdanst.

Maar in het droevig dal, zoo dicht omkneld,
 onttranst ²⁾)

Door nevelsluiers, dringt geen straal bij 't speelziek
 (speuren.

De nevel dikt zich en de bergwand heeft geen deuren.

't Blijft nacht en in dit nachtelijk oord in stille treuren.
 De roos is zonder kleur, het kruid ontwalmt geen
 (geuren,

Een sombre kuil des doods van bergen hoog om-
 (randst! ³⁾)

II.

Hoe staatlijk drijft de zon in 't klaar azuren meer,
 Nu felle middagbrand verving het uchtendglören;
 Waar stralenvuur zelfs door het looverdak komt boren,
 En 't vloeibaar goud in spleet en rotskloof zinkt
 (ter neer.

Nog hangt in 't stille dal der nachten vlerken vaal
 En blijft het aan den lonk des zonnelachs ontscholen...
 Dáar torscht der bergen kruin hel-lichtende aureolen,
 Omwaart hun barren top een glans van vonken-
 (praal.

Er glijden stralen, als der bronne ontvloeide beken,
 Den diepen bergkom in, waar zij door 't nachtfloers
 (breken,
 En sluimerende weeld' van lust en licht ontsteken.

En als de zonne straks het kille dal inblikk,
 Herademt alles weêr gekoesterd en verkwikt,
 Terwijl de dampkring zwelt, van vruchtbre roo-
 (ken dikt. ⁴⁾)

III.

Zoo somber als dit dal, zoo somber is ons 't hart,
 Als 't tintlingvolle licht der liefde-Zon gaat bleken;
 Der zonden-bergenrand den toegang houdt verspard.
 Wat duistrend wolkfloers komt dan loodzwaar neêr-
 (gestreken!

Van nooit gekenden angst benepen en benard,
 Is de eens gekende vreugd en lust aan 'thart ontweken,
 Dat treurt in de eenzaamheid, en heimweevolle smart
 Van weedom krimpen doet, wijl tranen 't oog ontleken.

Daar buiten vrolijk licht! 't Aâmt alles levenslust,
En baadt zich in den gloed der koesterende stralen.
't Vernooien spiegelt in den glimlach van de rust.

O! pijnigend gevoel zoo eenzaam om te dwalen,
Als de arme zwerver mart aan onbekende kust,
Die in 't verrad'lijk diep zijn schat, zijn al zag dalen.

IV.

Geef Gij, Algoede God! dat uw genade-Zon
Ons steeds belonk', nooit voor ons zielsoog ga ver-
(glören. ⁵⁾)

Laat toch geen nevelwolk, — o aller lichten Bron! —
Ons in 't aanschouwen van uw vriendlijk aanschijn
(storen.

En rijzen (o verhoed 't!) tot bergen hemelhoog
Alle onzer zondenschuld en zondige euvelheden,
Zoodat geen lichtstraal naakt tot 't schemerende oog
En met hun zwaren last het hart zich voelt beladen,

Zoo ga nóg boven hen met guldend glansen op
Het lieflijk schijnsel van harmhartig schuldvergeven.
Dan smelten in dien gloed dier bergen trotsche top,⁶⁾)

Dan word' door straal bij straal de nevel opgeheven;
Heradem 't harte weêr en tuige iedre klop⁷⁾)

Dat Gij, o Levensbron! de Bron zijt van ons leven.
J. D.

¹⁾ De dichter zou *geen* taalfout gemaakt hebben, indien zijn eerste couplet zoo geluid had:

„Hoe duister is 't in 't dal, van bergen dicht omkrant,
Die, reuzenpijlers, 't blauwend koepelhoogdak beuren,
Wier kruinenspitsen 't floers der nevelen doen scheuren,
Den breed gespreiden voet van wolkennacht omkrant.”

Waarom niet?

²⁾ Welken zin heeft hier (en overal) het woord (?) *omtrant*?

³⁾ Ook een woord *omrandst* is ons onbekend. „*Omrand*” zou gaan.

⁴⁾ Dat de dampkring „van vruchtbre rooken dikt” is allesbehalve een poëtische uitdrukking.

⁵⁾ *Vergloren* is een nieuw woord indien het een woord is. Men kan evengoed „duister worden” den naam van „verlichten” geven.

⁶⁾ „Smelten” (meervoud) mag niet als werkwoord van het enkelvoudig „top” gebruikt worden. En „smelte” zou hier een zonde tegen het rythmus geweest zijn. *Waarom?*

⁷⁾ „*Tuige iedre klop*” is een fout.

Wij kunnen den dichter niet ernstig genoeg raden om *eenvoudig te willen* zijn. Verhevenheid en gezwollenheid zijn twee. Zoodra hij geen moeite doet om vreemde, nieuwe woorden te vinden of te maken, maar zijne gedachten kalm, eenvoudig in gewone woorden, maar toch niet plat, kan zeggen, zal hij waarlijk dichter zijn. Het verrijken van de taal met nieuwe, goede woorden, die niet tegen de taalregels zondigen, is een voorrecht, dat slechts den *besten* schrijvers is verleend. Genieën schep- pen; talenten gebruiken goed. Hoe een „*talentvol*” man met heel gewone woorden uitnemend los, populair en toch aandoenlijk en soms verheven schilderen kan, toont

ons De Génestet in zijn werken. „Dat kan iedereen wel!” zou men zoo zeggen, wanneer men zijn „Leekedichtjes” leest. Jawel! doe het eens na!

Uitdrukkingen en woorden als „Der sfeeren licht- schip,” „'t stijlen spoor in 't ethermeer,” „onttrant,” „omrandst,” „verglören;” doen denken aan „De nieuwe Gids,” maar *zijn* toch „De nieuwe Gids” niet. Een dub- bele fout.

De kwaal zit echter — zij 't ook onbewust — dieper. De poging om gewone, zeer begrijpelijke dingen zoo te zeggen dat men niet dadelijk de beteekenis van de uit- drukkingen vatten kan, is eigenlijk *heidensch*. Gods Woord is *openbaring*; de „godsdiens” der heidenen is *mysterie*. Laat den mensch die zichzelf genoeg is, er naar trach- ten om een kaste rondom zich te verzamelen, een kleine kaste, die alleen hem begrijpen kan. Maar de Christen trachte zoo te spreken dat ook het kind hem versta. De onrustige zee vergunt u geen handbreed diep haar water te doorzien; maar het kristalheldere meer geeft u de wonderen op zijn bodem te aanschouwen. Geen woorden, op aarde gesproken zijn, zoo eenvoudig maar zoo diep, zoo begrijpelijk maar zoo onuitputtelijk als de redenen van den Heere Jezus.

BOEKBEORDEELING.

Keurig uitgevoerd is de Catalogus van den bekenden uitgever J. M. BRÉDÉ te Rotterdam. Hij heeft moeite noch kosten gespaard, om iets fraais te leveren. Men vindt er in opgaven van bloemkaarten, wandcartons, qoekwerken, muziek, goedkope pakketten, enz., alsmede verschillende uitgaven voor de Zondagsschool. Het is op zichzelf reeds een fraai boek, met welgelijkende portret- ten versierd en zeer degelijk van inhoud. Men vindt hier als 't ware een groote, duidelijke staalkaart der schoone tekstkaarten, bloemkaarten enz., die deze uitgever, welke zulk keurig werk levert, in de wereld zendt. Wij over- tuigden ons dat de Catalogus eer te weinig dan te veel zegt. Wie het sierlijke werk ziet, moet het loven.

Is de Catalogus dus reeds op zichzelf een fraai stuk werks, 't welk alleszins verdient dat men er meê kennis maakt, — wat er in aangekondigd wordt, verdient vooral dat er op wordt gewezen. Niet alleen vindt men ver- scheiden zeer gezochte boeken uit den laatsten tijd, ge- gelijk uit vroeger dagen — we noemen slechts Bungener, Funcke, Kierkegaard, Spurgeon, Dr. van Nes, Ds. Ulfers, — maar ook een zeer rijken voorraad bloemkaarten, tekstkaarten, cartons, wandteksten, kaartjes voor Zon- dagsscholen enz. Alles onderscheidt zich door kunstrijke, smaakvolle uitvoering, en door teekeningen die even fraai als aantrekkelijk zijn.

Ons rest nog de bespreking van eenige grootere werken, dit jaar bij den heer G. F. CALLENBACH te Nij- kerk verschenen.

Voorreest **Hedwig**. Een verhaal uit het hedendaag- sche Rusland, door ERNST SCHRILL. Uit het Hoogduitsch door P. J. VAN MELLE.

Ernst Schrill is gelijk men weet de prediker uit Dus- seldorp, S. Keller, (vroeger in Rusland) op het gebied van Christelijke verhalen in Duitschland welbekend, en die ook in ons vaderland door Adelpha en Ds. Van Melle bekend is geworden. Laatstgenoemde heeft weder een boeiend ver- haal van Keller in onze taal overgebracht op vloeiende en uitnemende wijze. De Duitse schrijver zal daar- door onder ons steeds meer geliefd worden. Hedwig is een meisje, dat vroeg haar moeder verloren had, en werd

opgevoed bij familie in een Lijflandsche pastorie in een Evangelische omgeving. Bij den dood haars vaders bleef zij arm, doodarm achter, huwt kort daarop en begeeft zich met haar echtgenoot naar Taganrog, waar hij tot procureur is benoemd. Op hun reis sneeuwen zij in; haar man sterft en zij wordt gouvernante bij een rijken Rus. Zij moet echter vluchten en stelt zich onder bescherming eener Russische gravin, op wier landgoed zij rust vindt tot zij weder de wereld ingaat; steeds stelt zij zich in Gods handen. Ten slotte mocht zij toch getuigen: De Heer heeft alles welgemaakt. Het boek is ook voortreffelijk tot kenschetsing van Russische toestanden.

Overwonnen — toch Overwinnaars, door F. ALONE. Vrij naar het Fransch door CORNELIE DAUBANTON.

Prof. Van Dijk zegt in „een woord vooraf” niets te veel van deze boeiende verhalen. Het boek bedoelt de kracht des Christendoms in verschillende levenstoestanden aan te toonen. De inleider, Ds. Is. Van Dijk te Groningen, zegt terecht dat men niet drinken kan van zijn dorst naar 't oneindige; dat er meer noodig is dan aspiratie en vereering, namelijk vertrouwen en liefde op God, dien we in en door Christus kennen. De schrijfster die zich F. Alone noemt, heeft verdienstelijk haar werk volbracht. 't Is echt Fransch, ietwat „volage” soms, maar ook met al de gratie daaraan verbonden. Zeer gelukkig heeft Mej. Corn. Daubanton dit in vrije navolging vertolkt.

Verschillende Werkkring, door CORNA. Deze schrijfster kent het leven en de menschen en geeft hier een verhaal dat door jonge juffers zeker met ingenomenheid gelezen zal worden.

Men vindt hier vermeld den levensloop van een viertal vriendinnen, die elk een verschillenden werkkring hebben en wier karakter verschilt. De een zoekt in God kracht om te strijden. De andere ervoer dat God soms zegeningen schenkt aan de kinderen ter wille van de ouders. De derde vroeg hulp van Boven voor haar arbeid in den dienst des Heeren. De laatste, de oppervlakkigste van het viertal, leert langs moeilijke wegen niet op eigen kracht te vertrouwen, en ten slotte alle vier dat elk meisje en elke vrouw zich gelukkig kan gevoelen in den kring, waarin God haar geplaatst heeft, als zij maar met ijver wil doen, al wat hare hand vindt om te doen, ter verheerlijking van den Heer. Dit te prediken is in onze dagen juist niet overbodig.

't Boek ziet er keurig uit, de platen zijn fijn. Alles juist als bij zulk een boek past.

Maarten Luther en graaf Eberhard van Erbach is een dier reeds bij velen gezochte verhalen van Armin Stein. Wij denken aan zijn werken „Het leven van Koningin Louise,” „Catharina van Bora,” „Albrecht Dürer”; boeken voor onze Protestantsche Jongelingschap en voor allen, waardoor zij worden gewezen op de wegen des Heeren, om zondaren te leiden tot licht in iedere duisternis. De schrijver behandelt thans een der trefendste feiten uit Luthers leven, en schonk ons zoo een boek, dat menigeen bij aangename lectuur ook nog iets beters kan verschaffen, als het hem 't geheim van Luthers kracht leert kennen. Deze Graaf van Erbach werd door het onverwacht hooren van Luther's bidden en smeeken tot in het diepst zijner ziel getroffen, en kwam tot het geloof in Hem, die onze gerechtigheid is. De vertaler deed een verdienstelijk werk.

De Herinneringen, of de stem eener ontslapen moeder geven een gewone maar zeer leerzame geschiedenis. Twee meisjes werden door den vader na den dood zijner godvreezende vrouw aan de leiding eener

uitnemende weduwe toevertrouwd. Deze leiding, in verband met de herinnering aan moeder, haar beslist geloof en innig geloofsleven, ook met de ervaring van de ellende in den dienst der wereld, draagt voor beide zusters vrucht. Beiden komen tot een besliste overgave aan den dienst des Heeren. 't Boek is uit het Engelsch overgebracht en herinnert aan de bekende boeken van Wetherell. Moge deze „stem eener ontslapen moeder” in menig hart, jong of oud, weerklank vinden! De oorspronkelijke schrijver of schrijfster, ook de vertaler of vertaalster worden niet gemeld. Doch dat het iets goeds is, dat ons wordt aangeboden, zal aanstonds ieder toestemmen, die dit verhaal leest. Wat het zegt, nog te spreken, nadat men gestorven is, welk een invloed woord en wandel dan hebben kunnen, wordt hier onderhoudend aangetoond.

Alles ziet er, 't zij ingenaaid of ingebonden, keurig uit. De platen zijn schoon en de uitvoering der boeken eveneens. Trouwens, dat zijn we van den heer Callenbach gewoon.

Ingesloten. Een verhaal uit het beleg van Antwerpen in 1584—1585, naar het Engelsch van E. EVERETT-GREEN, geïllustreerd door WILLEM STEELINK, Hôveker & Zoon, Amsterdam.

In dit verhaal maakt men kennis met de hoofdpersonen, die tijdens dit vermaard beleg optraden, den edelen Marnix, met den kundigen Italiaan Gianibelli, die door zijne „branders” de beroemde schipbrug voor een groot deel vernietigde, en met den hertog Parma. Ook met een godvruchtige familie, onder wier leiding een als verspieder gevangen genomen Spaansche edelman (ook een edele man) tot het geloof in Christus wordt gebracht.

Het is wel opmerkelijk hoe in den laatsten tijd zoo vele Engelschen en andere vreemdelingen tooneelen uit onze geschiedenis behandelen. Het bewijst wel dat we een merkwaardige geschiedenis hebben. Dit boek is een dat we gaarne ter lezing aanbevelen. Het ziet er fraai uit en heeft schoone platen. Lezers zal het zeker vinden.

Het Sterrenland. *De wonderen van 't heelal aan een ieder verklaard* door ROBERT S. BALL. Uit het Engelsch door Ds. N. P. KAPTEIJN. Met talrijke illustraties. S. L. VAN LOOY en H. GERLINGS, Amsterdam.

Dezer dagen kwam dit boek compleet; het ligt thans in een fraaien stempelband voor ons. Zelden of nooit lezen we een boek dat zoo eenvoudig, zoo populair zijn lezers doet kennismaken met de wonderen van 't heelal. Men kan het kinderen in handen geven, en volwassenen lezen het met genot. De platen zijn zeer goed. Het boek is buitengewoon goedkoop. De uitgevers zullen zeker veel genoegen van hunne uitgave beleven, want het zou ons zeer verwonderen, indien niet spoedig een nieuwe druk noodig was.

Ook de heer A. Berends te 's Gravenhage zond ons zijne Zondagsschooluitgaven. Voor de uitvoering dezer boekjes kunnen we niet dan lof hebben; onderwijzers en onderwijzeressen van Zondagsscholen doen wel den catalogus aan te vragen, waaruit zij dan tevens kunnen vernemen op welke aannemelijke voorwaarden deze boekjes kunnen verkregen worden. Ook hier halve prijs, bij minstens vijftientig boekjes; wie voor f 10 (5) koopt, ontvangt twee premieën. Deze premieboe-

ken en de uitvoering laten, zoo min als die der andere werkjes, iets te wenschen. „De ballingen van Lucerna” heet het eene; en „Liefde en haat,” het andere; flinke boeken. De 5 cts. boekjes hebben een zestien bladzijden druks, met nog een plaatje, behalve dat op den omslag. In 't geheel zijn er een vijftiental nieuwe nummers waaronder van *Alma*, *Stretton*, *Veendaaft* en *Vergers*. De uitvoering is keurig, evenals de plaatjes. De rooversgeschiedenis vinden we hier meer aanbevelenswaard. We kunnen ook nu niet van elk boekje iets zeggen. Maar in 't algemeen bevelen we ook het hier gebodene zeer aan.

Bij den boekhandelaar J. DE ZEEUW te Dordrecht verscheen een vierentwintigtal Kerstliederen, waarop we o. a. ten bate van de vele Zondagsscholen onzer lezers zeer gaarne de aandacht vestigen. Wel zijn niet al de liederen evenzeer te roemen, maar de keus is ruim, en als mannen gelijk de heer Gerdes en de heer Staverman zich tot zulk een werk leenen, krijgt men iets goeds.

De eerste is als dichter van „Er ruischt langs de wolken” alom reeds bekend. De laatste is een man, wiens woord en voorstellingen in beeld op het doek velen reeds hebben geboeid en gesticht. Aan de zoo ruime keus worden nog weldra eenige liederen toegevoegd.

We wenschen den uitgever zegen op zijn pogen, en bevelen wat hij gaf van harte gaarne aan. De uitvoering is eenvoudig, maar net — net als 't past.

UIT HET LEVEN.

Een jubileum.

De heer A. J. Hoogenbirk, als schrijver welbekend, had Woensdag 20 November l. l. het voorrecht zijn 25jarig voorzitterschap te herdenken der opleidingsklasse voor Zondagsschool-onderwijzers, door hem gesticht. Zij gaat uit van de vereeniging „Tot heil des Volks” te Amsterdam.

Tal van oud-leerlingen en leerlingen uit Amsterdam en elders waren bijeen om den hooggeachten leermeester hun dank te brengen. Een commissie uit hen, bestaande uit de H. H. Ds. D. J. Karres, ('s-Hage), F. J. D. Barends, G. H. Endert, W. Swagerman had de regeling, de heer B. de leiding der samenkomst. Veel hartelijks werd door den leider en de leerlingen dezer in ons land eenige inrichting gesproken. Een drietal stoffelijke bewijzen van erkentelijkheid werden den jubilaris aangeboden. De klasse heeft tweehonderd personen opgeleid, waarvan velen hier, maar ook buiten Europa in de Zondagschool of op andere wijze in Gods koninkrijk arbeiden.

Ned.

Vreeselijk.

Kort geleden werd te Sandusky het schip, „Aunt Ruth,” binnengesleept. Aan boord had een bloedig toneel plaats gehad.

Den vorigen dag namelijk, was een der matrozen, een Noor, Pete genaamd, eensklaps krank-

zinnig geworden, had een revolver weten machtig te worden en viel hiermede een ander matroos, een neef van den kapitein, Konna genaamd, aan, en slaagde er in om Konna een kogel in de borst te jagen. Kapitein Konna en zijn zoon, die zich op dat oogenblik in de kajuit bevonden, kwamen op het dek en snelden den ongelukkige te hulp, maar ook schoot hij op hen, terwijl ze bovendien nog messteken bekwamen, want thans had de razende een mes gegrepen.

De drie mannen wisten eindelijk de kajuit te bereiken en sloten zich hierin op. Terwijl dit bloedige toneel plaats had, wist een ander matroos de reddingsboot neer te laten en stak hiermede van het schip af, en daar hij slechts een mijl of drie van het reddingsstation, te Marblehead, verwijderd was had hij het geluk om dit te bereiken en kennis te geven van het vreeselijk toneel.

De kapitein van het reddingsstation nam dadelijk een sleepboot, en vergezeld van het personeel, één overheidspersoon en één dokter, stoomde men het thans bijna uit het gezicht verdwenen onbestuurde schip achterna, en had men het geluk om, na een paar uren, het in te halen.

De krankzinnige was echter nog heer en meester en niemand durfde aan boord klimmen. Door den nood gedrongen, nam de marshal eindelijk zijn geweer en schoot hem neer. Hierop ging men aan boord, sloot hem in boeien, verloor het drietal gewonden uit de kajuit, nam het schip op sleeptouw en bereikte na een uur of wat Sandusky.

Na onderzoek werd bevonden dat het drietal zwaar gewond was, en allen werden naar het hospitaal overgebracht en verkeerden in een hoogst ernstigen toestand. Ook de krankzinnige, die behalve twee kogels in 't lichaam, ook een aantal andere wonden bekwam, is naar alle waarschijnlijkheid doodelijk gewond.

Erfgenaam van \$ 80,000,000.

Een 16-jarige jongen, te St. Louis, William Earl Antrim genaamd, heeft, zoo zegt men, voldoende bewijzen dat hij de kleinzoon is van wijlen Graaf Antrim, kort geleden in Ierland overleden. Is dit waar, dan is de arme timmermans-leerjongen erfgenaam geworden van \$ 80,000,000.

CORRESPONDENTIE.

M. t. H. te S. — Uw stukje wordt opgenomen zoodra ge uw naam voluit aan de Redactie hebt bekend gemaakt. Nooit worden stukken geplaatst waarvan de schrijver *haar* onbekend is.

geïllustreerd Tijdschrift voor
Neerland's Jongelingschap en Volk
 onder redactie van
A. J. Hoogenbirk en J. A. Wormser.

Prijs per jaargang van 12 Nummers van 16 pagina's en 12 Nummers van 8 pagina's f 3.50.

De leden der redactie teekenen met hunne naamletters. Brieven, ingezonden stukken, vragen enz. franco in te zenden „Aan de Redactie van „Excelsior”, bij de Uitgevers HÖVEKER & ZOON te Amsterdam.

Aan onze vrienden.

Zij, die adressen weten, waaraan wij een nr. kunnen zenden, met uitnodiging tot intekening, verplichten ons zeer door die op te geven; liefst spoedig.

AAN DEN MIJLPAAL.

Wederom staande aan het einde van een jaargang, gevoelen wij hoe het ons past Hem te danken, die ook tot den arbeid, welke dit jaar van ons eischte, ons den lust en de kracht schonk.

Dank brengen we ook aan zooveel *trouwe lezers* en *vrienden*, die hun liefde tot ons blad toonden — toonden door uitnemende bijdragen, door te trachten lezers te winnen, door den uitgevers daartoe den weg te wijzen.

Dank ook aan *zoovele bladen*, die, inzonderheid in den laatsten tijd, over Excelsior zich lieten hooren. Want — en dit verblijdt ons — hun oordeel luidde waardeerend en bemoedigend, ook onder veel moeilijkheden. Van de wenken ons gegeven, hopen we dankbaar gebruik te maken. Evenzoo blijven ons goede *bijdragen* en *opmerkingen* welkom.

Men heeft wellicht reeds bespeurd dat onze titel een weinig gewijzigd wordt. Dit werd noodig om recht te doen uitkomen wat we zijn: een blad voor heel het volk, *jong en oud*. Dat stond er nu wel, maar menigeen las er toch uit: *vooral* voor de

jongeren. Nu ervoeren we echter dat toch jong en oud het las, mannen en vrouwen, uit alle standen, en daarop wijst straks de veranderde titel beter.

Zeër blijven we aller steun inroepen. Een blad, dat beslist spreekt, dat zich der goede belijdenis niet schaamt, dat aanlokkend, maar ook degelijk en nuttig zijn wil, zal altijd door velen te vroom, te ernstig, te hoog genoemd worden. Doch we rekenen daarentegen op velen, die degelijken kost stellen boven allerlei dat niet *voedt*. In onzen nieuwen jaargang hopen we tal van verbeteringen aan te brengen. *Breidt* het lezerstal zich *flink uit*, dan is ook op vermeerdering van lectuur en prijsverlaging alle kans. Vrienden, lezeressen en lezers, helpt een weinig meê. Doch bedenkt: aan Gods zegen is 't al gelegen. Den zegen bidden we, bij den uitgang des ouden en den ingang des nieuwen jaars, van harte allen lezers toe.

DE RED.

GOD MET ONS.

Emmanuel!

— O, wijs bestel, —

Zóo zal uw Zoon, maagd'lijke moeder heeten,
 Die is, — al ligt Hij in een kribbe neêr, —

De Vorst en Heer,

Aan ons beloofd door eng'len en profeten.

Emmanuel!

Versta het wel,

Mijn ziel, zoo diep verloren door de zonden,
Die naam drukt u de teed're volheid uit,
Van 't raadsbesluit,
Dat God, door serafs zang ons liet verkonden.

Emmanuel,

't Is: Dood en hel

En antichrist, zij zullen eenmaal buigen,
Als door Gods kracht,
In ons volbracht,
Van dien triomf de wereld zal getuigen.

Een waterbel

't Emmanuel,

Wie in den vreemde nooit naar huis mocht hijgen,
En zoekt een hart den grooten Christus niet,
Van 't eng'lenlied, . . .
Het mist den ladder om tot God te stijgen.

Maar kent het wel

D' Emmanuel,

Durft het op: „God met ons”, in stille bouwen,
Reeds rijst, naast het zoo lieflijk Bethlehem,
Jeruzalem,
Waar ons geloof verwisselt in aanschouwen.

S. J. M. — V. D. P.

„UIT EGYPTE HEB IK MIJNEN ZOON GEROEPEN.”

Deze woorden *sprak* Jehovah door den mond van zijn profeet Hosea tot de tien stammen: „Als Israel een kind was, heb Ik hem liefgehad, en Ik heb mijnen zoon uit Egypte geroepen.” Ze worden daar kennelijk gesproken van den uittocht der twaalf stammen onder leiding van Mozes en Aäron. Toen was Israel nog een kind; zijn volksbestaan was pas aan den algemeen gevierden Paaschmaaltijd begonnen. Toen heeft Jehovah hem, zooals op een andere plaats staat, onder den arm genomen en loopen geleerd. Toen werd het kind „uit Egypte geroepen” en tot mannelijken leeftijd gebracht. Maar Israel. . . riep de afgoden aan en — vet, groot, volwassen geworden — vergat het den Rotssteen zijns heils.

Deze woorden zijn *vervuld*, zegt Mattheus, toen de ruim tweejarige Jezus door Jozef en Maria teruggebracht werd uit Egypte in het Heilige Land. Ja, meer nog, de verschijning in den droom aan Jozef, waarin hem bevolen werd „het kindeken en zijne moeder te nemen en in Egypte te vluchten”; het onmiddellijk vertrek, de tocht daarheen en het kortstondig verblijf daar, dat alles geschiedde *opdat* dit woord vervuld zou worden.

We hebben hier een kennelijk bewijs van de waarheid dat de profetie wortelt in de historie. Deze zoon, die eigenlijk *de* „Zoon” is, kon niet uit Egypte

teruggeroepen worden, tenzij Jakob met zijn geslacht daarheen ging om er als vreemdeling te verkeeren.

En bovendien zien we hier duidelijk wat de eigenlijke roeping en beteekenis van het volk Israel was. Dat volk was niet anders dan één groote levende profetie. Het bestond eenig en alleen als „zoon Gods” om *den* „Zoon” te kunnen voortbrengen. Zoodra het die roeping had vervuld, had het afgedaan. Zoodra het antitype gekomen is, verdwijnt de beteekenis van het type. Dat dient dan alleen nog slechts om het antitype nauwkeuriger te leeren kennen. „In u zullen alle geslachten der aarde gezegend worden.” Dat was de belofte aan Israel en tevens de grenslijn voor zijne beteekenis. Toen de zegen kwam, verdween de drager van den zegen. Als ge de zoete kern van de noot eet, verliest de dop haar waarde. Toen de Christus had geleden, hield het offer op, dat hem afschaduwde. Toen de kleine Jezus uit Egypte terugkeerde, was het woord van Hosea vervuld. Ook de gedachtenis aan den uittocht uit Egypte in het eten van het Paaschlam hield op, toen onze Heiland zijn avondmaal instelde. Want het volk Israel was maar niet uit Egypte geleid, opdat ook eens Jozef met Jezus daaruit terug zouden komen. Die laatste wederkomst had ook typische beteekenis. Egypte zelf is type. Type van de Gode vijandige wereldmacht, die Gods volk, Gods Zoon zoekt terug te houden, maar waaruit ze ongedeed wederkeeren. In het vluchten en terugkomen onzes Heeren in zijne kindsheid lag typisch besloten wat hij in zijn avondmaal instelde. Een vloek geworden ging hij onder in het graf, gelijk eens Israel in Egypte als begraven was. Maar hij verrees ten derden dage, gelijk Israel, gelijk hijzelf uit Egypte wederkeerde ten nieuwen zelfstandigen leven.

Zoo heeft Mattheus maar niet in verkeerden zin gelijkloovende plaatsen opgezocht op den klank af, gelijk men het soms wil doen voorkomen. Integendeel; hij licht den sluier op, en zegt diepten, die hij misschien zelf later onderzocht om hun heerlijken zin te weten te komen.

Ook deze vlucht naar en terugkeer uit Egypte behoorde tot de reeks vernederingen, die onze Heiland om onzentwil onderging, reeds van vóór zijne geboorte. Hij, de wettige koning, moest de wijk nemen voor den overweldiger Herodes. Zijn eigen land wierp hem uit. En zegenend kwam de arme kleine vluchteling terug om dertig jaren later als man geheel en al uitgeworpen te worden, en door die diepste vernedering den zijnen de hoogste verhooging te doen deelachtig worden.

W.

KERSTZEGEN.

Waar toe, o groote Koning,
Komt Ge in den stillen nacht?
Waarom zóo arm de woning,
Waar Gij wordt heengebracht?

Een schaam'le maagd de moeder,
 Van U, Gods heilig Kind,
 Een timmerman uw hoeder,
 En voorts, . . . noch maag, noch vrind!

Waarom mag niets ons toonen:
 Gods Zoon, der eng'len Heer,
 Wil onder menschen wonen,
 Zijn grooten naam ter eer?

Dat zich mijn stem mocht meng'len,
 Reeds bij den stillen nacht,
 In 't hallel van Gods eng'len,
 De hulde aan Hem gebracht!

Maar, . . . 'k weet, daar is een eere,
 Die Hem nog meer behaagt,
 En die mijn hart, o Heere,
 U bij de kribbe vraagt:

DE VLUCHT NAAR EGYPTE.

O, wie in Hem gelooven,
 Zien ook zijn heerlijkheid;
 Het oog, dat blikk naar boven,
 Aanschouwt Gods majesteit.

Gewijd is deze vrouwe,
 Gezalfd het teeder wicht,
 Haar oog blinkt van vertrouwen,
 In 't zijne een hemelsch licht.

Ook klinkt op schoone wijzen,
 Als nimmer nog gehoord,
 Om 't godd'lijk feit te prijzen,
 Een eng'lenlofakkoord.

Maak me, als die jonge vrouwe,
 Tot uwen wil bereid,
 Geef me ootmoed en vertrouwen,
 En liefde uit dankbaarheid.

Dat moge aan ieder toonen:
 Gods Zoon, der eng'len Heer,
 Kwam in die ziele wonen,
 Zijn grooten naam ter eer!

S. J. M. — V. D. P.

KERSTFEEST IN VROEGER DAGEN.

Ongetwijfeld is er voor hem, die de gebruiken en eigenaardigheden van een volk wil leeren kennen, geen beter middel om zijn doel te bereiken, dan na te gaan, niet alleen de *beteekenis* der godsdienstige feesten van dat volk, maar vooral ook de *wijze*, waarop deze feesten gevierd worden. Het Kerstfeest levert zeer zeker voor den zoodanige de ruimste stof, wijl het ten allen tijde in de harten der menschen, onder alle feesten de meeste sympathie mocht wekken.

Waarom dit laatste is toe te schrijven? Ons dunkt vooral hieraan, dat het Kerstfeest meer binnen het begrip der menigte valt. Niet natuurlijk het mysterie van de vleeschwording des Woords, doch dat is dan ook de geestelijke achtergrond van dit feest, die alleen met de oogen des *geestes* kan worden aanschouwd. Wat bij dit feest echter wèl binnen het begripsvermogen der menigte valt, is de *uitwendige daad* Gods. Bij alle andere Christelijke feesten bevat ook de uitwendige daad Gods iets bovennatuurlijks. Op Paschen staart ons natuurlijk oog op *de opstanding*; op het Pinksterfeest op *de geheimzinnige vuurvlammen* en op den Hemelvaartsdag op een terzijdezetten van de „wet der zwaartekracht,” zoodat de aarde haar natuur verloochent en loslaat inplaats van tot zich te trekken. Doch op het Kerstfeest hooren we van een *geboorte* slechts, die, in de uitwendige omstandigheden althans, in niets van alle andere geboorten zich onderscheidt. En daar nu het onbegrepen, het mysterie ons wel schuchterheid of vrees kan inboezemen, doch geen ware blijdschap, kon het schier niet anders of men gevoelde zich meer aangetrokken tot het Kerstfeest, dat uitwendig althans, immers niets wonderbaars had, dan tot de andere feesten, die aan een door den natuurlijken mensch onbegrepen inhoud, een voor hem even onverstaanbaren vorm paren.

Doch we keeren tot ons onderwerp terug. Onder de verschillende wijzen van Kerstfeestviering is vooral opmerkelijk die, welke vóór een paar honderd jaar in Engeland geëerd werd, en ten deele nog voortleeft.

De oude minstreels en volkszangers begroetten het Kerstfeest met hun schoonste liederen, en de vroolijkheid, die tijdens dit feest algemeen heerschte, leeft nog voort in de rijmpjes en versjes dezer dichters. Bijzonder was het bekende „Kerstblok” in eere. Het was een blok hout van buitengewone afmetingen, dat uit de grootste boomen gekapt werd.

Dit blok werd op den Kerstavond aangestoken, hetgeen een niet zoo onschuldig vermaak was als 't nu schijnt, want driemaal is het gebeurd dat de pret oorzaak van een grooten brand werd.

Het schijnt dat men in vroeger dagen, als men eenmaal aan het pretmaken was, schier niet van eindigen wou weten. Het „Kerstvuur” toch, behalve door

het Kerstblok ook door andere blokken gevoed, bleef vaak tot „Landlemas” (2 Februari) branden, hetgeen beteekent dat het Kerstfeest, met alle genoegens die er aan verbonden waren, niet vóór genoemden datum eindigde. Rondom den helder brandenden huislijken haard was dan een vroolijk gezelschap verzameld, dat op vaak zeer luidruchtige wijze zijne blijdschap toonde. Een „bowl” met verschillende gekruide likeuren gevuld, was het voorwerp van aller zorg en aandacht, en in zijn dampenden inhoud verdrong men alle droefheid en vijandschap. De bron, waaruit deze mededeelingen geput werden, levert geen enkel bericht op aangaande het getal „haters,” die uit den „bowl” voortkwamen, doch al is dienaangaande dus niets met zekerheid te zeggen, we vreezen dat het aantal groot genoeg is geweest, om het bestaan van een „Matigheidsgenootschap”, gesteld dat men toen dergelijke corporatiën gekend had, ten volle te rechtvaardigen.

Onder de voornaamste schotels, die gedurende de middeleeuwen den Kerstdisch vormden, bekleedde de *zwijnskop* de eereplaats. Hij werd op een gouden of zilveren schaal de feestzaal binnengedragen, terwijl de zangers hun lied deden weêrklinken en de drager, hetzij in 't Engelsch of 't Latijn, een versje zong, waarin de bekoorlijkheden van den gebraden varkenskop werden bezongen. Met laurierbladen en rosmarijn gearneerd, met een sinaasappel tusschen de kaken, zwemmend in een dikke mosterdsaus, zag de kop er zeker appetijtelijk uit, vooral voor lieden als onze voorouders, wier verhemelte ongetwijfeld minder verfiynd was dan het onze. Volgens de overlevering heeft dit gebruik zijn oorsprong in de heldendaad van een student te Oxford. Terwijl deze in het bosch wandelde, dat in de nabijheid van Oxford zich bevindt, en hij een exemplaar van „Aristoteles” in de hand hield, kwam er plotseling een wild zwijn op hem af. Zonder eenige vrees te verraden, pakte de jonkman het boek vaster beet en terwijl hij uitriep: „'t Is Grieksch!” duwde hij de leer van den wijsgeer in den geopenden muil van zijn aanvaller, zoodat deze, half verstikt, van zijn voornemen afzag, en „rechtsomkeert” maakte. De student liep natuurlijk naar zijn makkers, wien hij het feit meêdeelde.

Het dragen van den zwijnskop was, gelijk men vermoeden zou, geenszins het werk der dienaars; integendeel, dikwijls belastten de hoogstgeplaatste personen er zich meê. De geschiedschrijver Hollenstead bericht ons bijvoorbeeld dat koning Hendrik II van Engeland deze ceremonie aan de tafel zijns zoons vervulde.

Op den varkenskop volgde als voornaamste schotel de *pauw*. Groote zorg werd aan de toebereiding van dezen koninklijken vogel besteed. Het vel met de prachtige vederen werd netjes van het dier verwijderd, vóordat het lardeeren en braden een aanvang nam. Was dit laatste geschied, dan werd hij weder in zijn vorig omhulsel gesloten en alzoo opgedragen, nadat

BETHLEHEM.

zijn snavel nog verguld was. Men achtte het algemeen een groot voorrecht, dezen schotel te mogen opdragen, en aan het hof des konings mochten alleen adellijke dames dezen dienst verrichten. Nog vele vogels waren op dezen feestdich aanwezig, behalve de kalkoen, omdat deze vogel eerst in het begin der 16^e eeuw in Europa gebracht werd. Vleeschpasteitjes stonden ook in hooge gunst bij het smulgrage volkje, doch deze lekkernij, evenals „plumporridge”, de voorloopster der bekende „plumpudding”, werd door de Puriteinen als „paapsch”, afgodischen verraderlijk gebrandmerkt. Natuurlijk werden de Puriteinen hierover door velen hard gevallen, en het is bekend dat Sir Roger de Coverley meende dat er nog „eenige hoop” was voor een Dissenter, dien hij op kerstmis aan een schotel „porridge”¹⁾

zich tegoed zag doen, nl. dat de man Roomsch zou worden. In denzelfden geest beteekende „geen visch eten” nl. op Vrijdag, goed Protestantsch zijn.

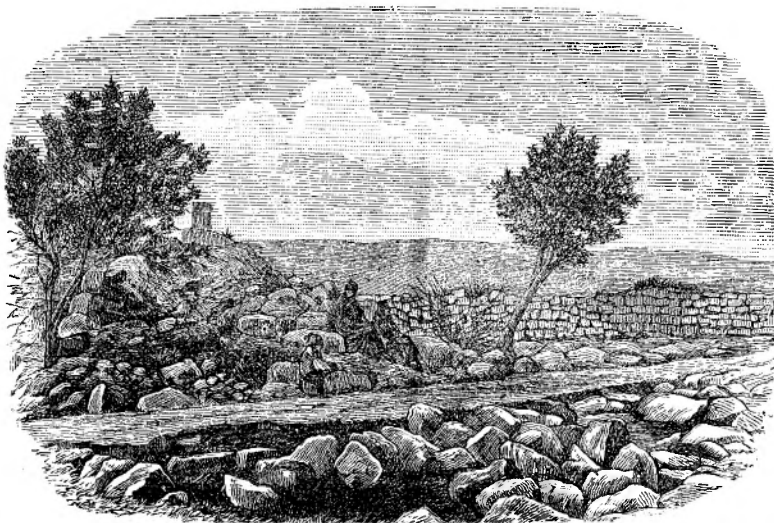
Onder de *schoone* gebruiken, die de vaderen nagelaten hebben, mag daarginds genoemd worden het

¹⁾ pap.

bedekken van huizen en kerken op het Kerstfeest met maagdepalm of eenige andere plant, die ook 's winters groene bladeren heeft. Gedurende de Romeinsche Saturnusfeesten waren tempels en woningen met groene takken versierd, en deze gewoonte wordt bij feestelijke gelegenheden door schier alle volken der aarde gehuldigd. Het ophangen van den „mistletoe” (mispelboompje) is een gebruik, dat uit den tijd der Druïden dagteekent. Op hun groote feestdagen verzamelden

de oude Britten deze plant, waaraan godsdienstige vereering gebracht en genezende kracht toegerekend werd. De barbaarsche ceremoniën, gepaard met het offeren van stieren en menschen, zijn gelukkig afgeschaft, doch één overblijfsel dezer oude godsdienstplechtigheid bestaat nog in de gezinnen in onze eeuw. Weinige der vele meisjes en jonge-

lingen, die onder den mispeltak, welke aan den zolder hangt, een kus geven of nemen, bedenken dat zij alzoo een gewoonte bestendigen, die reeds in eere stond bij de woeste, beschilderde stammen, die Engeland vóór de komst der Romeinen bewoonden.

DE VERMOEDELIJKE PLAATS VAN DE VERSCHIJNING DER ENGELN.

Doch de schoonste van alle gewoonten, die in ouden tijd op dit feest gehuldigd werden, was 't zingen van liederen. Het eerste Kerstlied werd, gelijk Milton gezegd heeft, door de engelen in Bethlehems velden aangeheven, en sinds zijn er door de Christenen van alle eeuwen Kerstliederen op het Kerstfeest gezongen. Minstreels uit Calabrië verlaten enkele dagen vóór het Kerstfeest de bergen van hun vaderland, om naar Rome of Napels te trekken, waar zij met hun wilde muziek de altaren der moedermaagd begroeten, en haar aanmoedigen, naar het heet, voor het aanstaand oogenblik, waarop het kindeke Jezus zal geboren worden. De eerste Kerstliederen waren hymnen ter verheerlijking van Jezus geboorte, doch in later tijd kregen ze een meer wereldsch karakter, totdat ze ten slotte geheel ontaardden, en eigenlijk meer den naam van Bacchus, dan dien van Christus verdienden. Een liefelijk gebruik is het in vele Engelsche dorpen en gehuchten, om op den Kerstavond in optocht naar het huis van den rijke, zoowel als naar dat van den arme te trekken en daar eenige Kerstliederen te zingen. In den regel zijn het jonge liederen, die aan deze plechtigheid deelnemen. Nog indrukwekkender moet het op den Kerstochtend in Yorkshire zijn, wanneer de zilveren stemmen van jonge kinderen weerklinken in liederen, die zoo juist den geest der vroegere dagen weergeven.

Een ander Kerstvermaak uit vroeger dagen was het verkleeden. Wie lust en geld had, stak zich in het een of ander hansworstenpak, en nam alzoo aan de feestviering deel, en dat daarbij een dolle pret gemaakt werd, zoo dol zelfs dat de pretmakers in onze dagen met de politie op onaangename wijze zouden hebben kennis gemaakt, behoeft geen betoog. Deze „nummeries” zelf zijn in Engeland nog op Kersttijd in zwang.

De meeste dezer Kerstvermaken zijn verdwenen, en in vele opzichten zeggen we — gelukkig! Doch, al zouden we de vermaken zelf niet terugwenschen, erkend moet worden dat ze veel bevatten, dat door ons met voordeel zou kunnen worden overgenomen. De hartelijk gemeende gastvrijheid, de aangename geest tusschen de verschillende standen, de vaak zinrijke gebruiken, aan de oudheid ontleend, die met deze vermaken saamgingen, — 't zijn allemaal zaken, waaraan onze tijd zoo schaarsch is en vroegere eeuwen zoo rijk waren! En al gebeurde er veel dat afkeuring verdient, al kan een zoo uitbundige Kerstvreugde ons niet bekoren, van één ding toch legde de Kerstfeestviering der ouden getuigenis af, namelijk van den frisschen, degelijken geest, die hen bezieldde, waardoor zelfs de ernstige staatsman het op zijn tijd niet beneden zich achtte, met den vroolijke te dollen. Nu zou men voor dien staatsman minachtend de schouders ophalen, doch toen deed men dat niet, omdat men begreep dat onschuldige, vroolijke scherts den mensch niet vernedert. En dat de lust tot den arbeid onder de vroolijkheid niet leed,

maar door haar eer geprikkeld werd, — dat is voor ons, na eeuwen, nog openbaar.

UIT PALESTINA.

Het Oosten geniet in den laatsten tijd de twijfelachtige eer weêr veel te worden besproken. De troebelen in Europeesch- en Aziatisch-Turkije geven daar aanleiding toe.

Op de geruchten is dikwijls niet veel staat te maken. We vragen echter de aandacht voor het onderstaande, dat de zendeling Nijland te Ramallah in Kanaän pas aan het *Doet. Weekblad* schreef. Het teekent den toestand.

„Tegenwoordig zijn de Mohammedanen hier te lande in een benarden toestand, omdat er zooveel onder de wapens moeten komen; duizenden worden er opgeroepen, en het land is slechts dun bevolkt. De Druzen zijn in grooten opstand tegen de regeering, en in Seitoe en andere plaatsen staan de Armeniërs tegen de Turken op. De Mohammedanen in hun onkunde, geven enkel de schuld aan de Christenen en de Europeesche machten. Hoe dan ook, men moet onwillekeurig medelijden hebben met de arme Mohammedanen. Juist nu de vroege regen begint te vallen, moeten de krachtigste mannen hun have en goed verlaten, en hunne vrouwen en kinderen worden aan hun lot overgelaten. Wie zal hun zaad zaaien en hunne akkers beploegen? Voorraad is er volstrekt niet, daar de regeering al lang genoeg de bevolking zoo heeft uitgezogen dat hun te weinig overbleef om te leven en te veel om te sterven. Daarbij komt nog dat het Turksche leger zoo slecht voorzien wordt van voedsel en kleeding dat degenen, die onder de wapens moeten komen, niets anders dan den dood tegemoet zien. 't Is alleen een wonder van den Heer en zijn beschermende hand over de weinige Christenen in dit land dat er niet meer ongeregelheden voorkomen, zooals plunderingen en uitroeijing der Christenen, want de Christenen zijn in elk geval meer welvarend. Ook behoeven hunne zonen en jonge mannen geen soldaat te worden, maar daarvoor moeten ze jaarlijks soldatengeld betalen, wat niet weinig is; doch zulks is in ieder geval beter dan in het Turksche leger te gaan. Wel zijn het thans onzekere toestanden, doch — de Heer regeert!”

Wanneer zullen voor het Heilige Land de „tijden der heidenen” zijn vervuld?

JACOBUS REVIUS.

X.

(Slot.)

Ten slotte gaan wij een vluchtigen blik slaan op Revius *Vaderlandsche zangen*. Hier heeft zijne muze haar zenith bereikt!

De ware dichter leeft niet een individueel leven.

Bedoelde iemand dit, dan was even daarmee zijn adelbrief als dichter verscheurd. Op een onbewoond eiland is een dichter ondenkbaar; in het Volapük een gedicht onbestaanbaar. Rondom den dichter is een levenskring, waarin hij meêleeft en meêworstelt. Rondom den dichter is met name des dichters *vaderland*, welks klagen en juichen hij vertolkt. En waar nu de tijd, waarin Revius leefde, zoo rijk was aan bezielde worsteling, hoe kon het daar anders, of ook hij moest aangegrepen worden, en door feit op feit zijne lier laten beheerschen, dat ze ruischen ging in welluidenden zang?

Ook hiervan slechts een enkele proeve.

DANCKLIET

over de wonderbare ende zeegrijcke verlossinge der stat Bergen op Zoom, van 't geweldich heyrleger des Marquis Spinola, opgebroken ende gevluicht, den derden October 1622. Nagebootst op den Lofsanck Mosis ende Miriams, Exod. 15.

Den Heer wil ick prijzen En eere bewijsen,
 Wiens dappere hant
 Heeft ruyter en wagen Verdreven, verslagen,
 Gewentelt in 'tsant.
 De vierige draken, Met vieriger wraken,
 Ten afgront Ghy stoot;
 U stem laetdy clincken: Sy storten, sy sincken,
 Sy sacken als loot.
 Ha! Spinola dachte: „Ik wilse met machte
 Eens clampen aan boord,
 Beloeren haer stappen; Ick wilse betrappen
 En helpen se voort;
 Sy moeten er onder, Totdat ick se plonder,
 En deyle den buyt;
 Ick wilse doorsnijden, Doorschieten, doorrijden,
 En roeyen se uit!”
 Doe lietdy wtwaren De cloecke heyrsharen
 Van Maurits, u helt;
 U snuyvende peerden, U vliegende sweerden,
 Haer hebben versnelt.
 Sy krijten, sy suchten, Sy vallen, sy vluchten.
 Ontwapent, ontbloot.
 Och! vele gewonnen, Die maer waer ontronnen
 Dees Prince, dees doot!
 Wie is Ws gelijcke? In goetheit soo rijcke,
 O Jesu, als ghy?
 Wie staet soo getrouwe, Als 't bloet van Nassouwe,
 Gods kinderen by?
 O, vader der landen! O, schrick der vyanden!
 God geev' u sijn Geest!
 O vyant! comt mergen Weêr pochen voor Bergen; —
 Ghy hebt er geweest.
 Gods Sone wilt loven, Gods Soon van hier hoven
 Heeft wonder gewracht;
 Hij heeft, door Orangiën, Den hoochmoet van Spangien
 Ter schanden gebracht!

De vloot der verbonden Staatschen had in 1631 in het Slaak bij Tholen de vijandelijke macht, welke onder aanvoering van graaf Johan van Nassau stond, geheel verslagen. Revius zendt den ontweken veldheer, ofschoon een bloed-, geen geestverwant der Nederlanders, „in aller haest na” den volgenden

POSTILJON.

Ick moet rijden, ick moet jagen
 Om na grave Jan te vragen,
 Die of levendigh of doot
 Wert gemisset uyt sijn vloot.
 Hoort doch, hoort, ghy goede luyden!
 Kont ghy het my niet beduyden?
 Hebdy niet vernomen van
 Den verloren Graef Johan?

Is hy niet gesien te velde,
 Of verkoût hy op de Schelde?
 Soeckt doch, met een bootmanshaeck,
 Of hij niet legt in het Slaeck.

Loopt, matrosen vijf of sesse,
 En beveraegt te Stavensesse:
 Hebdy, enz.

Ghy, landlieden van ter Tholen!
 Sou hy niet by u gaen dolen?
 Heeft hy oock genomen stant
 Ergens aen St. Annaland?
 Seght, ghy boeren van ter Steenen,
 Vindt ghy hem oock in de Veenen?
 Hebdy, enz.

Ick en weet niet, wat ick gisse!
 Is hy niet te Valckenisse?
 Is er iemand binnen Brecht,
 Die my doen kan goet berecht?
 Is hy oock de Doel genaket?
 Of in Wollegat geraket?
 Hebdy, enz.

Spanjaerts en Italianen
 Van de nieu gerichte vanen,
 Die noch swemmet binnendijcks.
 Met de knevelen vol slijcks,
 En vast roepet: *miserere!*
 Weeldy niet van uwen Heere?
 Hebdy, enz.

Wat ick rame, wat ick drave,
 Ick verneem niet van den Grave!
 Is hy niet te Rosendael?
 Of misschien te Roumerswael?
 Of by Hoogerwerf gebleven?
 Of te Cromvliet aengedreven?
 Hebdy, enz.

Is hy wegh? 't is om te klagen!
 Wie sal nu de boeren plagen?
 Of den armen onderdaen
 Dwingen naer de Mis te gaen?
 Is hy wegh? wat duysent schanden!
 Wie sal nu de Velu branden?
 Hebdy, enz.

Barbançon en Santa Croce!
 't Is een onbeleefde bootse,
 Dat ghy ons seght goeden dagh,
 En Graef Jan laet voor 't gelagh!
 Wat sal segghen Isabelle,
 Soo se mist u metgeselle?
 Hebdy, enz.

Wandelt hy oock onder 't water
 Met den costelijcken Pater?
 Is hy oock gereist van hier
 Met een sloep na 't Vaghevier?
 Sou de bloet oock loopen dwalen,
 Om nieu vuurwerck daer te halen?
 Hebdy, enz.

Menschenvisser, die te Romem
 Duur vercopet uwe vromen,
 Comt eens hier en spant u net,
 Of ghy hem daerin beset!
 Hier sijn overal te soecken
 Vissers met fluweelen broecken;
 Hebdy, enz.

Hoort, Philips en Ferdinande,
 Sent niet meer in desen lande
 Een so snoden Mammeluck,
 Of u naeckt meer ongeluck.
 Godt is met de Nederlanden!
 Godt brengt Oostenryck te schanden!
 Hebdy, enz.

En ten leste — want ik moet eindigen — moet
 gij nog eens lezen, wat hij den koning van Spanje
 deed biechten, toen deze Fernambuco verloren had.

BIECHTE.

Doe ick op Neerlant eerst wtstreckte
 Een heerschappye stuyr en straf,
 Een vyant ick my laes! verweckte,
 Die my nu brengen sal in 't graf,
Confiteor (= Dat beken ik).

De ketters dacht ick te verderven,
 Rebellen wild' ick wederstaen;
 Nu claeg' ick, eer ick coom te sterven,
 Dat ick den crijch heb aengedaen
Deo Omnipotentis (= Aan den Almachtigen God).

O vorsten, nimmer God verlatet!
 Hy is in noot de trouste vriend;
 Ghy siet, hoe luttel het my hatet,
 Dat ick Sant Jago heb gedient,
Et Mariae Virginis (= En de Maagd Maria).

Wech, houten Jacob met u schelpen!
 Ick vind' u bystant seer gering;
 't Gae u, indien ghy niet cont helpen,
 Gelijck het San Salvador ging.
Et omnibus Sanctis (= En alle heiligen). *)

Wat soeck ick wijtgelegen landen,
 Als waer de werelt my te cleyn?
 Ick heb den crijch op mijne stranden;
 Dies danck ick Wilkens, Lonck en Hein,
Et tibi, Pater! (= En U, o Vader).

Ick swoer aen alle coninckrijcken
 Te doen ontfangen mijn gebiet;
 Maer laes! matroos doet my nu blijcken,
 Dat mijn voornemen loopt te niet;
Quia ego miser (= Naardienik mij ellendig gevoel).

De volcken, om mijn tyrannye,
 Seer over my vertorent zijn,
 Dewijl der Turcken heerschappye
 Sy beter houden als de mijn.
Peccavi nimis (= Ik heb al te zeer gezondigd).

Heel Duitschlant wert door my geplaget,
 Den Swede haet' ick en den Deen,
 Den Palatijn heb ick verjaget,
 Nu soeck ick Vranckrijk te vertreên,
Contra-legem Dei (= Tegen de wet van God in).

Waer sijn de cloecke Jesuwyten,
 Mijn lieve raetsluy, rechtvoort?
 Die 't alles in 't verwerde smyten,
 En stichten sooveel roof en moort,
Cogitando, loquendo, operando! (= Met gedachten, woorden
 en werken).

En ghy, mijn rijke Genovesen!
 Isser geen geldt meer in de banck?
 Mijn wissels hebby afgewesen,
 Ry u is het gelove cranck,
Et in cunctis alijs (= Gelijck ook (in) alle andere (dingen)).

Mijn Dons, Hidalgo's en Sinjoren,
 Is oock bij u of my de schult?
 Het comt my menigmael ter oren,
 Dat ghy het hele lant vervult
Vatjs (= (Met) ondeugden).

't Sy hoe het wil, ick mach wel clagen,
 Dat my geschiet meer smaet en leet,
 Als ick beleefde van mijn dagen;
 Dies ick voortaan geen raat en weet
Meis malis (= Met mijn kwaad).

Den Bos, het Nederlantsche Romen!
 Daar ik den standaert had gevest,
 Is my soo deerlyck afgenomen;
 Verstoret is het Papennest,
Mea culpa! (= Door mijne schuld).

Maer Fernambucco my ontroeret,
 De sleutel van het schoon Brazijl!
 Hoe heeft mij Lonck dat afgeloeret!
 Dies moet ick roepen, noch een wijl:
Mea culpa! (= Mijne schuld).

In Wesel, daer de Duytsche Heeren
 Gestapelt hadden al haer buyt
 Van silver, gout, en fraye cleeren,
 Daar speelde men oock: Papen uyt!
Mea gravissima culpa! (= Door mijn zware, zware schuld).

*) Zinspeling op de vermeestering van de Allerheiligen Baai en S. Salvator, in Mei 1624, door Willekens en Piet Hein.

Urbaen, Sint Peters leste erve,
 Wat wert ons nu al nageseyt!
 Ick moet het uyten eer ick sterve,
 Al geeftet u wat teghenhey;
Ideo deprecor te (= Zoo bid ik U).

Veel zeggen, dat des Heeren kerke,
 Waar' ze van u en my verlost,
 Zou zijn in allen goeden werke,
 Gelijck als toenze eerst begost.
Beatissima virgo! (= Gezegende Maagd).

Zy meenen, dat wij steeds moeten
 Aen Christi leere houden vast,
 En daarna richten onze voeten,
 Gelijck ons zelf dat heeft belast:
Maria!

Zy roepen dat van schelmerye,
 Van alle zonden, groot en grof,
 Van oorlogh en verraderye
 Slechts oorzaak is het Roomsche Hof,
Et vos omnes (= En gij allen).

Christus en heeft dit niet geleeret
 (Praet onder zich een ieder man),
 Dus zijn de Heidens niet bekeeret,
 Weleer, en hielden hier niet van
Sancti et Sanctae Dei (= Heiligen, die Goddelijke eer ont-
 vangen).

Ick vrees, dat met hangen, branden,
 En smoren van der Christen schae,
 So seer besmet zijn onze handen,
 Dat my de wrake volget naer
Et te Pater! (= En Gij, o Vader).

'k Heb overal de nederlage,
 Mijn krachten worden uitgeput,
 Dies ik daer weinig meer naer vrage,
 Alsoo het mij doch niet en nut,
Ut oretis pro me (= Dat Gij voor mij bidt).

Geluckigh ghy, o Nederlanden!
 Die niet en steunt op vleesch en bloed,
 Maer heffet onbevleekte handen,
 Met een onwankelbaer gemoel,
Ad Dominum, Deum nostrum (= Tot den Heere, onzen God).

Geluckigh, die een vorst bewaret
 Manhaftich en van hoogh beleyt,
 Sodat sich nergens openbaret
 Een hooft van sulcke dapperhey,
Ut ipse (= Als (dat) Hij).

Mijn hooghmoet heeft my neêrgebogen,
 Al mijn belijders tot een spot;
 De doot sweeft my alreê voor ooggen;
 Dies bid ick, dat de lieve God
Misereatur mei (= Erbarming met mij hebbe).

Prins Fredrick Henrick van Orangiën!
 Indien ick sterf aen dese quael,
 Ick maeck u erfgenaem van Spangiën
 En van mijn rijcken al te mael;
Amen.

Inderdaad, een keurig, geestig lied. Zooals men bemerkt, vormen de slotregels het Roomsche biechtgebed. Dit gedicht heeft veel opgang gemaakt onder de — vergeten wij het niet: veelgeplaagde — Christenen uit Revius' dagen, die de reformatie aanhingen, ja, meer nog, ook onder de vele anderen, die wel niet van het juk der hiërarchie voor de kerk, maar toch wel van het juk van Spanje voor het land bevrijding zochten.

Doch — manus de tabula! Het wordt tijd dat ik eindige. Aan het geschrevene heb ik niets meer toe te voegen. Revius spreke thans, nu gij kennis met hem gemaakt hebt, voor zichzelf. Metterdaad, hij verdient te herleven in de herinnering van een dankbaar Nederland!

Amsterdam.

C. ORANJE Jz.